ڕيشەى(١٢) تەمەنى هەزار ساڵەى نەورۆز لە ناخى بەڵگە شوێنەوارىەكا نەوە.. پرۆفيسۆر دكتۆر مەولود يتبراهيم حەسەن

پێشەكى :

جەژنى نەورۆز بەهۆى ئەو مێژووە دوورو درێژ و هەرە كۆن و ئەو جوگرافيا فراون و ڕەهەندە جيهانييەى كە زۆر لە پێش زايينەوە بۆى دروست بووە ، ئەمە بووەتە هۆى ئەوەى كە بەزۆر شيوە مێژووى دروستبوونى باسبكرێ و بنووسرێتەوە !

ئێمە ئەمڕۆ واز لە هەموو ئەو مێژووانەى تر دەهێنين و ڕوو لە بەڵگە باسكراوەكان ناكەين هەرچەندە هەريەكەيان گرنگى خۆى هەيە ، خاڵێكى هەر گرنگيان ئەوەيە كە ئەم هەموو گێرانەوەو مێژووە بۆ خۆيان نيشانەى كۆنى وبەربڵاوى و گرنگى جەژنى نەورۆزن ، هەر ئەو كۆنى و فراوانى جوگرافيا يەى كە نەورۆز ساڵانە تێيدا پيرۆز دەكرێ ، ماف دەدات بە هەموو وڵات و ميللەتێك كە چۆن جەژنى نەورۆز بە پيرۆز دەگرێ ، ئاواش بۆ خۆيان مێژووێك بۆ نەورۆزى خۆيان بەڕاست وەربگرن و بەهى خۆى بزانێ !

بەڵام .. لە نێو ئەو هەموو مێژووە كاميان ڕاستترو پڕ بەڵگە ترە !؟ خۆ ناكرێ مێژووەكان هەموويان هەر ڕاست بن ! كە هەندێ جار زۆر لێكدوور دەكەونەوە . بەڵام ، ديسان هەمووشيان بێ بەش نين لە جۆرێك لە ڕاستى ، ئەو ڕاستييەى كە لەگەڵ مێژووە ڕاست و دروستەكە تێكدەكا تەوەوە ! خاڵێكى گرنگى ئەم وەك يەكيە ئەوەيە كە هەموان لە يەك ڕۆژدا نەورۆز دەكەن ، ئەوتش ١/١ ى سەرى ساڵێ كورديي□ ، كە دەكەوێتە بەرامبەر ٢١/٣ ى ساڵى زايينى .

پێويستە لێرە خاڵێكى گرنگ باس بكەين ، كە ئەو هەموو مێژووە جۆراوجۆرو ساڵ و زەمەن لێك جيا يەى كراوە بە مێژووى نەورۆز ، هۆى ئەوەن كە لە(دوازدە هەزارساڵ) بەرەو هێروە ، ڕوو داوە گەورەكان هەموويان دەخرانە ڕۆژى نەورۆزو هەر ميللەت و وڵا تەش هەندێك ڕوو داوى مێژوو ييان تێكەڵ بە ڕۆژى نەورۆز بووە ، ئەم تێكەڵبوونەش بووەتە هۆى ئەوەى ئەو مێژووەى وڵاتى خۆيان بە مێژووى سەرهەڵدانى يەكەمى نەورۆز بزانن ! لە گەڵ ئەوەش چەند خاڵێكى گرنگ هەر لەسەرەتاوە لە پەيدا بوونى نەورۆزدا هەبووە ، خاڵەكانيش ئەمانەن

:
یەکەم : نەورۆز لە سەرەتاوە جەژنێکی گرنگی ئایینی بووە ، ئەو ڕەهەندە ئایینیەش نەورۆزی پیرۆزکردووە .
دووەم : جەژنێکی سروشتی کشت و کالی بووە ، ئەمەش سەرەتای گۆڕانی وەرزی زستانی سارد بووە ، بە بەهاری تەرو جوان و ڕازاوە .
سێیەم : ڕۆژی هاتنەوەی سەر دنیای دەمموزی بووە ، کە دەمموزی دواجار پیرۆزیەکی خوداوەندی وەرگرتووە .
چوارەم : ڕەهەندێکی ئەفسانەیی هەبووە ، ئەفسانەش ئەو سەردەمە پیرۆز بووە و ڕێ و ڕەسم و سرووتی تایبەتی هەبووە جیانە بووە لە ئایین.
پێنجەم : بەردەوام نەورۆز جەژنێکی گەورەی هەمەلایەنەی پاشاو هەموو کۆمەڵانی خەڵک و پیاوانی ئایینی بووە،کە هەمووان تێیدا بەشداربووەنە .
شەشەم : زۆر بەنە دەخرانە ئەو ڕۆژە ، بە نموونە تاج لەسەرنانی پاشا ، ڕاگەیاندنی دەوڵەت وڕاگەیاندنی سەرکەوتن بەسەر دوژمنان لە شەڕدا .
حەوتەم : ساڵانە دەبووایە لە جەژنی نەورۆز دیاری و خەڵات لە هەموو وڵاتەوەو وڵاتانی دورو بەروکاربەدەستانی وڵات پێشکەش بە پاشای مەزنی بکەن .
هەشتەم : ئاهەنگی جەژنی نەورۆز دوازدە ڕۆژی دەخایاندو هەموو ڕۆژەکان بەرنامەو سروتی شادی خۆی هەبووەو لە پاشاوە تا جوتیارو شوانێک هەموویان تێیدا بەشدار بوون.هەر بۆیە ئەو جەژنە هەر زوو ناوبانگێکی جیهانی وەرگرت و هەموو وڵات و میللەتانی دەورو بەر بەخۆشیەوە کردوویانە بە جەژنی خۆیان .
پێشتر گوتمان خوداوە گەورەکان و سەرکەوتنەکان لە شەڕەو ڕاگەیاندنەکانی سەرکەوتنەکان دەخرایە ڕۆژی نەورۆز ، ڕاگەیاندنی دەوڵەتی ماد لە سەرەتاوە ، سەرکەوتن بەسەر ئاشووریەکان لە ساڵی(٦١٢ پ.ز) دیسان لە نەورۆزی ئەم ساڵە ڕاگەیەندرا ؛ هەرئەوەشە کە (ئەفسانەی کاوەو زوحاک) کە بەڕای ئەمە هەمان سەرکەوتنی مێژوویی مادەکانە بەسەر ئاشووریەکان ، ئەویش لە گەڵ ڕۆژی جەژنی نەورۆز ، پاشا سەرکەوتنەکەی خۆی ڕادەگەیەنە ! ئەمەو زۆر خوداوی گەورەی ناوچەیی و جیهانی وەک پیرۆزیەک بە خوداوەکان خراونەتە ڕۆژی نەورۆزو ئاهەنگەکانیان تێکەڵکراون . گرنگیەکی تری نەورۆز لەوەدایە کە زۆر لە پێش زایینەوەو هەموو میللەت و ئایین و وڵاتە لێک جیاو لێکدوورەکان دواجار نەورۆزیان وەک جەژنی خۆیان قبووڵ کردبوو.
نەورۆز ڕۆژی هاتنەوەی سەر دنیای دەمموزی :

نەورەز لە داستانی (دەمموزو عەشتار) دا ، لە دەقە نووسراوەکانی سۆمەرییەکان بەتایبەت لە داستانی دەمموزو عەشتار دا ، باسی جەژنی هاتنەوەی سەر دنیای دەمووزی دەکەن ، پاش ئەوەی شەش مانگ لە (جیهانی ژێرەوە)سە،ەری کە دەکاتە(بن دنیا)ی نێو ئەفسانەی کوردی ئێستا ، بەند دەکرێ ! ئەو هاتنەدەرەوەیە دەکاتە ڕۆژی یەکەمی ساڵی نوێی سۆمەرییەکان و هەمان ڕۆژی یەکەمی ساڵە ئێستای ساڵنامەی کوردیمانە ، لە داستانەکەو نووسراوە سۆمەرییەکان ئەو جەژنە بە ناوی (زەگموک – زەگمەک) ناو دەبەن، کە ماناکەی دەکاتە ڕۆژی نوێی و ساڵی نوێ ! تەمەنی داستانی(دەمموزو عەشتار) یش بەپێی لێکۆڵەرانی ئەفسانەو داستانی سۆمەرییەکان ، دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی سەرهەڵدانی کشت و کال (١٠ هەزار) ساڵ پێش زایین ، کارەکتەری ئەو داستانەش بە شێوەیەکی سەرەکی (جوتیارو شوان) ن ، ئەوەش بە وردی لە داخوازی کردنی عەشتارو شووکردنییدا دەردەکەوێ ، کە دوو کەس وەک جوتیارو شوان هەریەکەیان بە بەدەست هێنانی دڵی عەشتار بە پێشەو بەرهەمی خۆیان دا هەوڵدەدەن ! ئەوزەمەنەش هەمان زەمەنە لەگەڵ زەمەنی دروستکردنی(پەرستگای گرە مرازان) کە بە ترکی کراوە بە (کوبیکلی تەپە) کە ئەو پەرستگایەش بە(١٠هەزار ساڵ) پێش زایین دەگەڕێتەوە !

پەرستگای گرە مرازان :

پەرستگای(گرە مرازان)(١) کە بەکوردی(گرە ناڤوکە) شی پێدەڵێن و بە ترکیش پێی دەڵێن (کوبیکلی تەپە) ، ئەم پەرستگایە دەکەوێتە نزیک شاری (ڕەها) ی باکووری کوردستان و لە تەنیشت گوندی (خرابڕەشکە) ! ئەم پەرستگایە ساڵی(١٩٦٣) شوانێکی کورد بە ردێکی خۆشکراو لەسەرگردی (گرە مرازان) بە دەرەوە دەبینێ ، بیردەکاتەوە دەزانێ ئەم بەردە ئاسایی نییە ، بەڕێوەبەرایەتی شوێنەواری لێ ئاگادار دەکاتەوە ، ساڵی (١٩٩٤) شوێنەوارناسی ئەڵمانی پرۆفیسۆر (کلاوس شمیدس) دەچێتە ئەم شوێنەو دەس بە هەڵکۆڵین دەکات ، لە ئەنجامدا بۆی دەردەکەوێ کە ئەمە(پەرستگا)یەو تەمەنی (١٢هەزار ساڵە)یە(٢) ، کۆنترین پەرستگایە لە هەموو جیهان و هێندە پڕ نهێنییە گوتبووی « ئەگەر تەواوی شوێنەکە پشکنینی بۆ بکرێ ئەوە تیوری دروستبوونی مرۆڤ دەگۆڕێ!) ئەم پەرستگایە بە ستوونی گەورەو گران و جۆراوجۆر دروستکراوە ، ستوونی وای تێدایە کە (١٦ تەن) گرانایییەتی ، هێندە لووس و ڕاست و جوان تراشراون مرۆڤ سەری سوڕ دەمینێ ؛ دوازدە هەزار ساڵ پێش ئەمڕۆ مرۆڤ لەم شوێنە چۆن توانیویەتی کار لەسەر بەردی ئاوا گران و ڕەق بکات و هێندەش ئەندازەیی و هونەری بیڕازێنێتەوە بە وێنەی (بەرز

– بــارز) و(ه□ک□□ــراو)(٣) کە هەر وێنەیەک جۆرە ئــاژ□□ک□، لە
کاتێکــدا حەو وەختە هێشتــا ئاســن نەدۆزرابــووەوە ! جگە لەمەش لە
دانــان و ڕیزکردنــی ستــوونەکان وەک دەردەکەوێ پشــت بە زانستــی (
ئەستێرەناسیی)(٤) بەستراوە ؛ لەوانە دوو ستوونی شەش مەتر بەرزی
لە ناوەڕاستی پەرستگا کە بەرامبەر یەک چەقێندراون ؛ پسپۆران وای
لێکدەدەنەوە کە ئەم دوو ستوونە بۆ(فەلەکناسیی و ساڵنامە)(٥) بە
کار هاتوون ،نووسین□گ□ی ڕاگەیاندنی زانکۆی ئەدەنبەرە ڕایگەیاند
:(مارتن سوێتمان ، کۆنترین ساڵنامەی دۆزیو□ت□وە کە لە هەموو
مێــژووی مرۆڤــایەتی شێــوەی نیە! ئەم ساڵنــامەیە لەســەر یەکێ لە
ستوونەکانی گرێ مرازان – کوبیکلی تەبە – لە خوارووی ئێستای ترکیا
نەخشێندراوە !) کە ستوونەکە ستوونی (ژمار□ ٤٣)(٦)
! ئەمەش بیــرۆکەی بــوونی ساڵنــامە بە ڕاســت وەردەگــرێ ، واشێــان
لێکــداوەتەوە کە (ئەــستێرەی ئ□ر□□ن) ئەگەر بکەوێێتە نێــوان ئەم
دوو ســتوونە شەش مەتــریە ، ئەوا نیشــانەی ســەری ســاڵەو ئەم ســەرە
ساڵەشیـــان کــردووە بە جەژن ، کلاوس شمیــدت دەڵێ : (ئەم جەژنە لە
ڕۆژی ٢١/٣ کراوە) دیارە ٢١/٣ ێش دەک□و□□ت□ بەرامبەر ڕۆژی ١/١سەری
ساڵێ کوردی و سۆمەری و هەمان ڕۆژی (جەژنی نەورۆز)ی(٧) ئێستای
خۆمانە ! ئەمەش جارێکی تر دەری دەخات کە جەژنی نەورۆز جەژنێکی
کۆن و ب□□ــاوەو لە هەمــوو نــاوچەکە پیــرۆزکــراوە ، ئێمە پێشتـــر لە
لێکۆڵێنەوەیەکدا بە ناوی (دێرینکۆیۆ لە نێوان جیهانی ژێرەوەی
داستانی دەمموزی و بەهه شتی ژێرزەمینی جەمشیدا (کە ناسراوە بە-
وەر) ، بە لێکۆڵێنەوە لە شــاری ســ□□□ماند مــان ژێرزەمینــی (
دێرینکۆیۆ) ی یازد□ ج□ن لە ژێر چێنی باکووری کوردستان ، کە ئ□و□یش
تەمەنــی (دوازدە هەزار ساڵە) ئێمە بە لێکۆڵێنەوە ســەلماندمان کە
ئەم شارە هەمان شوێنی چوونە خوارەوەی(دەمموزی و عەشتارو ئەنلیل
)ە لە داستانی دەمموزو عەشتاردا بە (بن دنیا – جیهانی ژێرەوە)
ناسراوە ، لەم شوێنەوە (دەمموزی و عەشتارو ئەنلیل) چوونەتە
خوارەوە (عالم السفلی) ی سۆمەری هەر لە وێش هاتوونەتەوە سەر
دنیا و ئەو ڕؤژەش کراوە بەجەژن.
لەم نووسینەدا دەردەکەوێ کە لە پەرستگای گرێ مرازان(زانستی
فەلەکناسیی و ئەستیرەناسی)هەبووەو(ساڵنامە) یان هەبووەو
(سەرەساڵ)یان هەبووەو سەرە ساڵەکەش کراوە بەجەژن و ئەم جەژنەش
وەک پسپۆران دەڵێن : (جەژنی نەورۆز) ە ، ئەم بەڵگەیەش کۆنترین
بەڵگەیە تا ئێستا (شوێنەوارناسان بیدۆزنەوە)کە بەڵگەی هەبوونی
جەژنی نەورۆز بسەڵمێنن .

لەم پەرستگایەو لە دوازدە هەزار ساڵ پێش ئەمڕؤشدا ! دیارە ئەگەر

ب□وردی ل□ک□□ن□وە لەم شووێنە بکرێ ، دەردەکەوێ پێشینەیەکی زۆر
لە دوزدە هـازار سـاڵ کۆنـتـری هەیە ، چـؤن نـاچێتە ع□ق□و□ ئەم
پەرستگایە بێ پێشینەیەکی کارکردنی سەدان ساڵ و هەزاران ساڵە
مرۆڤەکانی ئەم وەختە یەکسەر بە ئاستێکی وا بەرز دەستیان بەکار
کردبێ ؛ بەم هەموو زانست و هونەرەوە کە لە پەرستگاکەدا بە کار
هـاتووە ! ئەوەی لێـرە بۆ ئێمەو ئەم لێکۆڵێنەوەیە زۆرگـرنگە ، بە
بەڵگەی شـووینەواری و بە ڵێکۆڵێنەوەی زانسـتی و بەدانپێـدانانی
پسپۆران ونێوەندە زانستی و زانکۆکان باسی (مێژووی ١٢ هەزار ساڵ
)ەی نەورۆزمان بۆ دەکات و شوێنەکەس لە کوردستانە .

گرێ مرازان ، کوبیکلی تەپەو دۆزینەوەی هێماکان :

پاش ئەوەی ساڵی ٢٠٢١ پسپۆران پاش هەوڵ و ماندوو بوونێکی زۆر ،
ئەوەیان ڕاگەیاند کە (ساڵنامەی گرێ مرازان) کۆنترین سانامەی
هەموو مرۆڤایەتیە کە تا ئێستا دۆزرا بێتەوە؛ ئەم هەواڵە گرنگە بۆ
بە هەواڵێ نێوەندە زانستی و میدیاییەکان و زۆری لە بارەوە گوتراو
نووسـرا ! ئەوەش بە هۆی لێکۆڵێنەوە وردو زانسـتیەکانی چەنـدان
پسـپۆربوو . یەکەمجـار (پرۆفیسـۆر کلاوس شمیـدس)(٨) پسـپۆری
شوێنەوارناسیی ئەلمانی باسی ئەم ساڵنامەو جەژنی سەری ساڵەی ئەو
مرۆڤانەی ئەوسەردەمی کردووو گوتی : جەژنەکەیان دەکەوێتە ٢١/٣و لەم
ڕۆژە ئاهەنگیان گێڕاوە ! دواتر زاناکان کەوتنە (خوێندنەوەی وەردی
نهێنـی)یەکانیـان و(دۆزینەوەی هێماکـان) ئەو هێمایـانەی لەسـەر
ستوونە گەورەو جۆراو جۆرەکان ، بە شێوازی جیا جیا نەخشێندراون ،
توێژەرانی (زانکۆی ئەدەنبەرەی ئسکۆتلەندی) لەسەر ئەو باوەڕەن کە
ئەو نەخش و هەڵکۆڵێنانەی سەر ستوونەکانی- گرێ مرازان – کوبیکلی
تەپە – (کۆنترین سانامەی ه□یقی هەتاوین) کە تا ئستا دۆزرابنەوە!
ئەوان لەسەر یەکێ لە ستوونەکان هێمای ٣٦٥ نموونەی بە بە شێوەی (٤
)یەو هەر یەک لەم نیشانانە هێمای ڕۆژێکەو بە هەمووان دەکە نە ١٢
مانگی ه□یقی و هەتاوی ، زاناکان وای بۆ دەچن ئەو ستوونانە لە ١٠
هەزارو ٨٥٠ ساڵ پێش زایین تراشراون . ئەوەش بۆ تۆمارکردنی ئەو
ڕۆداوەی کە یەکێ لە کلکدارەکان بەرزەوی کەوتووەو ئەوەش بەر لە ١٣
هەزار سـاڵ پێـش ئێسـتا ڕووی داوە . ئەمەش بـووەتە هۆی ئەوەی
سەردەمێکی شەختەبەندانی ١٢٠٠ ساڵەی بەدواد□ بووەو بووەتە هۆی لە
نیو چوونی گیانلەبەرە گەورەکان و گۆڕانی ژیانی ڕاوچیەتی بۆ کشت
وکالی ونیشەجێبوونی خەڵکەکە و پەیدا بوونی باوەڕی جۆرە ئایینێک !
مارتین سویتمان زانای زانکۆی ئەدەنبەرە خاوەنی ئەم توێژینەوەیە
نووسیویەتی : (واپێدەچی دانیشتوانی – کوبیکلی تەپە – گرێ مرازان
– چاودێرێکی بە سەلیقە ووردی ڕوودا□کانی ئاسمان بووبن .) هەر

ئەو تـوێژەرە لە بـارەی – كـوبيكلی تەپە – گـرد مـرازان – دەڵێ :
كوبيكلی تەپە كۆنترين دروستكراوی دەزراوەی مرۆڤەو دەكەوێتە شاری
شانلی ئورفە و نزيک سنووری سوريا و بۆ(٩٦٠٠ تا ٨٢٠٠) ساڵ پێش
زايين دەگەڕێتەوە . لەم دووو بازنەيە نزيكەی ٢٠٠ ستوونی تێدايە ،
كە بەرزييـان نزيـک بە شەش مەتـر دەبێـت و ئێمەش بە ئەوە دەشێ كە
پەرستگا بووبێت . ئەم زانياريانە لە بڵاوكراوەی زانستی (تيم ئاند
ماند) بڵاو كراوەتەوە .
ئەم شوێنە گردە مرازان دەكەوێتە باكوری كوردستان و شوێنەكە لە
نێوان چەندين شوێنەواری تر كە هەموويان زەمەنەكەيان دەگەڕێتەوە
بۆ پێـش ١٢ هەزار سـاڵ و ئێمەش نيشـانەی سـەردەمێكی گرنگـی سـەرد
هەڵـدانی(شارسـتـانيەتی بەرد) ە لە كوردسـتـان، چۆن هەمـوو ئەو
شوێنانە كاركردن و تراشينی بەردە ، هەر بۆ نموونە : (شاری حەسەن
كێف و كاراهان تەپەو دەرەنكەيە و گردە مرازان) ، هەموو ئەمانەش
تەمەنيان (١٢٠٠٠)ساڵەو نيشانەی بەردەوامی و ئاوەدانی كوردستان
و سەر هەڵدانی شارستانيەتەكانن !

لە سايتی (داركا مازيا) لە وتارێكدا بە ناوی (شوونوارێ كو
دكارێ زانينا مە ياديرەكی بگوهەرينە : گرێ مرازا) لەم وتارەدا
نووسراوە ، زانياريەكانی گردە مرازان دەبێت هەی گۆڕينی تێڕوانينی
ئێمە بۆ مێـژووی كۆمەڵـايەتی ، بە داخەوە زۆربەی دەشـاردرێتەوە ،
هەروەک (ئـان مـوودەن) لە زانكۆی سـتانفۆرد گوتـوويەتی : (گـرد
مـازان هەمـوو شتێـک دەگۆڕێ ، بەڵـام ، ئەوانەی دەيـانەوێ ئەم
گۆڕانكـاريە بەردەوام بكەن ، زانياريەكـان دەشـارنەوە !)(*) ئەم
زانياری شاردنەوەو شێواندنە دەمێكە داگيركەرانی كوردستان دەستيان
پێكردووەو نايانەوێ ڕاستيەكانی مێژوو شوێنەوارەكانی كوردستان
دەركەون !؟
هەر لەم وتـارەدا هـاتووە : (هەنـدێک لەكۆڵێنەوەی ئـانترۆپۆلۆژيک
دەڵێـن ..(دی ئێـن ئەی) ئێسكەكانی ئەم شـوێنەوارە و ئەو خەڵكەی
ئێسـتا لەم نـاوچەيە دەژيـن وەک يەكـن ! كەواتە ئەو خەڵكەی لەم
شوينەی گردە مرازان ژياون و ئەو كوردانەی ئێستا لەوێ دەژين خاوەنی
يەک (دی ئێـــن ئەی) نە ! واتە ئەوانەی كە گـــردە مرازانيـــان
ئاوەدانكردووتەوە هەر لەم شوێنە ماونەتەوەو نە چووينەتە جێگايەكی
ترو ئەو شوێنە هەر لە لايان باوک و باپيرانی(ئێمە)يەكان و
دەورو بەری ئـاوەدانكراوەتەوە ، كەواتە ئەم لێكۆڵينەوە زانسـتيە
ئەوە دەسەلمێنێ .. كە (دانيشتوانی گردە مرازان باوک و باپيرانی
كوردن !) هەر ئەو وتارە بەردەوام دەبێت و دەنوسێ : پشكنينی (دی
ئێـن ئەی) يەكـان ئەوەی سەلماند كە كـورد لە پێنجا هەزار سـاڵی

ڕابردوو هەر لەسنوورەی ئەمڕۆی کوردستاندا ژیاون ، گرێ مرزان پەیوەندی بە مێژووی کورداندوه هەیە ، لێکۆڵینەوە ئارکۆلۆژی و ئانترپ□لۆژیەکان دەیسەلمێنن کە کورد خاوەنی مێژوو کلتورێکی لە مێژینەن و شارستانیەتیان دروستکردووە ، بەڵی لە ڕووێکی تر گرێ مرزان زانیاریە مێژووییەکانمان دەگۆڕێ ، بەڵام ؛ لە گەڵ ئەوەش کۆنی مێژووی کوردو شارستانیەتەکەیان دەخاتە بەرچاو .)

هەروەها لێکۆڵێنەوەکانی زانکۆی ئەستەنبۆل و شیکاگۆی ئەمریکی باس لەوە دەکەن ک□ ، ل□ ساڵێ 1995 پاشماوەیەکی زۆر لەم ناوچەیە دۆزرانەوە ، لە نێویاندا ستوونی بەردین کە بۆ چاخی بەردینی نوێ دەگەڕێنەوە ، درێژیان لە نێوان ۳ تا ٦ مەتر دەبێت و گرانایان ٤٠ تا ٦٠ تەن دەبێت و ووینەی گیانلەبەرو باڵندەو مرۆڤیان لەسەر کیشراوە .)(١٠) دواجار ساڵی ٢٠١٨ پەرستگای گرێ مرزان – کوبیکلی تەپە – خرایە نێو لیستی کلتوری جیهانی لە یۆنسکۆ دا .

هونەرو زانستەکانی گرێ مرزان :

لە لێکۆڵێنەوەی لێکۆڵەران و دەرکەوتنی بەردەکان و شێوەی دروستکردنی پەرستگاکەو نەخش و وێنەکان ،وادەکەن ئێمە جێ دەستی زۆر هونەرو زانست ببینین کە لەم شوێنەدا بەجێماون ! ناکرێ ئەم هونەرو زانستە بەرزانە ، بەرهەمی کتوپڕیەکی لەناکاو بن و هیچ پێشینەیەکیان نە بووبێت ! ستوونە بەردەکان بەم تراشینە ئەندازەییەو بەم بەرزی و گرانیانەوە ، چ ئامێرێکی تراشین و چ ئامێرێکی بەرز کردنەوەیان تێدا بە کارهاتووە ؟ ئەم وێنانە بەرهەمی چ ڕەوتێکی هونەری پێشکەوتوون ، کە ستوونەکانیان ڕازاندووتەوە(٩) ، کە وێنەی مرۆڤ وبەرازو ڕێوی و مارو مراوی و زۆری تر ، بە هونەری جیا جیاو بە شێوەی بەرزو کۆڵێن و هەندێکیان سێ ڕەهەندین ! هەروەها زانستی فەلەکناسیی و دروستکردنی ساڵنامەو ، ساڵنامەکەش لە ڕۆژی سا□□ری ساڵە ، کە لەم ڕۆژەدا شەوو □ۆژ بەرامبەر دەبێت و وەرزێکی تری ساڵ دەست پێدەکات ئەویش بەهارە ، ئەوە چ زانستێکی وردی فەلەکناسییە کە توانیویەتی ، لە نێو ٣٦٥ ڕۆژی سا□□داو بەر لە دوازدە هەزار ساڵ ، ئەم ڕۆژە بدۆزێتەوە کە تێیدا شەوو ڕۆژ وەک یەک دەبن لە کورت و درێژیدا !؟ من وای بۆ دەچم ئەم هەموو هونەرو زانستە گرنگە ، کە پێشینەیەکی دوورو درێژیان هەبێت ؛ چاوەڕێم لە کنەو پشکنین و هەوڵە زانستیی□کانی زاناکان ، بەتایبەت شوێنەوارناسەکان ، هەر لەم دەورو بەرە پێشینەو ڕەوتی پێشکەوتنی هونەرو زانستەکان لە شووینە شووێنەواریەکان بدۆزنەوە ،

چەند سەرنجێک :

▪ گرە مرازان پێش ئەوەی دەرکەوێ کە شوێنەوارێکی گرنگەو پەرستگایەکی کۆنە ، لای خەڵکی دەورو بەر کە کوردن ، وەک چاکەک و گردەکی پیرۆز ناسرابوو، خەڵک بەتایبەت ژنان بە هیوای منداڵ بوون و مراز ئادا بوون ڕوویان تێدەکردو ئەو تاکە دار تووەی کە لەسەر گردەکە بوو، دارێکی پیرۆز بوو، بە پارچەو پەڕۆی ڕەنگاوڕەنگ دەیانئاڵاندەوەو مرازی خۆیان دەگرتەوە !

▪ ئەمە وای بۆ دەچین پیرۆزی ئەم دارو گردە ، هەر لەو پیرۆزییە هاتووە کە لەسەرەتاو ئەم شوێنە(١٢٠٠٠ساڵە) لەوە بەر پەرستگاو پیرۆز بووە ، ئەم پیرۆزییە هەر بەردەوام ماوەتەوە و خۆی لەگەڵ سەردەمەکان و گۆڕانکارییە ئایینییەکان گونجاندووەو تا دواجار وەک چاکەک وگردەکی پیرۆز بە دیدی کوردە موسلمانەکان جێی ڕازو مرازان بووە ، هەر بۆیەش ناوەکەی بووە بە (گرە مرازان) کە ترک کردوویانە بە کوبیکلی تەپە .

-ئەوەی بە ئەمە زۆر گرنگە جگە لە(پەرستگای گرە مرازان) تا ئێستا لە هیچ شوێنەکی جیهان و بەتایبەت ئەم وڵاتانەی جەژنی نەورۆز لە ڕێشەوە بە هی خۆیان دەزانن؟! بەڵگەیەکی ئاوا شوینەواری و هەنجەتبەیان نەدۆزیتەوە ، تا بیسەلمێنی کە نەورۆز لەوە سەری هەڵداوە ، ئەوە هەر تەنیا کوردستانە خاوەنی لێکۆڵینەوەی زانستی وکۆنترین بەڵگەی شوێنەوارییە!

-دەرکەوت ئەو ساڵنامە کۆنە ١٢ هەزارساڵەییە ، سەرەتا لە گرە مرازان داهێنراوەو ڕۆژو مانگ و ساڵ دیاری کراوەو سەری ساڵیش کراوە بە جەژن ، جەژنی نەورۆز ، ئەم خەڵکانەش کە ئەم کارەیان کردووە ، لە ئەدەبیاتی شوێنەوارناسیی دا بە (باپیرانی سەمەری)یان ناو دەبەن ! دیارە کە سەمەرییەکان دەچنە خوارەوەی عیراقی ئەمڕۆ ، تەواوی کلتورو ڕۆشنبیریی و ئایین و پیشەو زانستەکە لەگەڵ خۆیان دەبەن ؛ یەک لەو ڕۆشنبیری و کلتورانەش (زانستی فەلەکیاسیی) و (ساڵنامە) بووە ، بۆیە لە هەزارەی چوارەم وسێیەمی پێش زایین ، ئەوانیش ساڵنامەکە باپیرانیان پێشدەخەن و ڕۆژ دابەش دەکەن بە (٢٤) سەعات و سەعاتیش بە (٦٠) دەقیقە و دەقیقەش بە(٦٠) چرکە !

ئەنجام :

یەکەم : هەموو لێکۆڵینەوەکان و پسپۆرانی وەک (کلاوس شمیدس)

شوێنەوارناسی ئەلمانی و (مارتین سوێتمان)ی شوێنەوارناس لە زانکۆی ئەدەنبەرە و زانکۆکانی شێکاگۆ و ئێسکتلاند بڵاو کراوە زانستیەکانی وەک (جورنال ئۆف ئەرکیولۆژی) و(کەنشن) و(ئاند مایند) و (تیم ئاند ماند) وەک پسپۆران و نێوەندی زانستی ئەوە دەسەلمێنن کە (پەرستگای گرێ مرازان – کوبیکلی تەپە) تەمەنی ١٢ هەزار ساڵەو هەر لەم شوێنە کۆنترین ساڵنامەی هەموو جیهان دۆزراوەتەوە .

دووەم : هەرلەم شوێنە لێکۆڵینەوەکان دەیسەلمێنن کە مرۆڤەکانی ئەو سەردەمە جێژنێکیان هەبووە کە لە ڕۆژی ٢١/٣ ی زایینی بووە ، ئەو ڕۆژەش سەری ساڵیان بووە ، کە دەکاتە هەمان سەری ساڵی سەمەری و سەری ساڵی کوردی ئەستامان و ئەو جێژنەش یەک جێژنی نەورۆز بووە . کەواتە تەمەنی جێژنی نەورۆزیش ئێستا دەکاتە ١٢ هەزار ساڵ بە بەڵگەی سوێنەواریەوە .

پرۆفیسۆر دکتۆر مەولود یتبراهیم حەسەن
زانکۆی سەلاحەدین – هەولێر –
نەورۆزی – ٢٠٢٥

تێبینی و سەرچاوەکان :

من بەتەنی ئەم چەند سەرچاوەیەم بە نموونە هێنایەوە ، دەنا سەرچاوەی میدیایی و زانستیەکان گرنگیەکی زۆریان بە دۆزینەوەی (گرێ مرازان – کوبیکلی تەپە) داوەو بە هەموان هەواڵێکی گرنگی شوێنەواری زانستی بووە .

(١)
قدیمی‌ترین تقویم جهان در معبدی ١٣ هزار ساله در ترکیه کشف شد
(٢)کشف قدیمی‌ترین تقویم جهان در ترکیه
(٣)عمره 12 ألف عام.. اكتشاف أقدم تقويم في التاريخ جنوبي تركيا
(٤)علماء الآثار يكتشفون أقدم تقويم في العالم وقد يعيد كتابة تاريخ الإنساني

(٥)اكتشاف تقويم قمري شمسي عمره 12,000 ألف عام – الأقدم في العالم – على عمود في موقع أثري بتركيا
(٦)فك رموز أقدم تقويم مكتشف في تاريخ البشرية
(٧)العثور على أقدم تقويم.. عمود حجري عمره 12 ألف عام
(٨)تعود إلى 12 ألف سنة.. نقوش في تركيا قد تكون أقدم تقويم شمسي في العالم
(٩)تعود إلى 12 ألف عام .. نقوش في تركيا قد تكون أقدم تقويم

شمسي في العالم
(١٠)علماء الآثار يزعمون اكتشاف أقدم تقويم زمنى بالعالم فى تركيا
(١١)شوونوارێ كو دكارە زانينا مە يا ديرۆكى بگوهەرينە: گرێمرازا

(١) گرێ مرازان – دوو ستوونى فەلەكناسيى

**

گرێ مرازان – دووستوونى فەلەكناسيى و ساڵنامەكە .(٢)
**

گرێ مرازان – بەشێك لە خوێندنەوەى هێماى سەر ستوونەكان .(٣)
**

گرێ مرازان – ستوونى هێماى ٣٦٥ ڕۆژى ساڵ .(٤)

**

گرێ مرازان – ورد خوێندنەوەو ئاشكرا كردنى وردەكارى ساڵنامەكە. (٥)

**

(٦)گرێ مرازان – كاركردنى پسپۆران و خوێندنەوەى ساڵنامەكە.
**

گرێ مرازان – وێنەى گشتى لە ئاسمانەوە، لە چاوى باڵندەوە. (٧)

**

(٨)گرێ مرازان – وێنەى يەكێ لە گيانلەبەرەكان .
**

گرێ مرازان – وێنەى گيانلەبەرێك بە هونەرى بەرز (بارز)(٩)
**

گرێ مرازان – وێنەى چەند گيانلەبەرێكى تر.(١٠)

منداڵیت بەرم نادا.. مەولود ئیبراهیم حەسەن

-تکایە منداڵیەتی خۆتان بپارێزن.

(١)
من بەخۆشەویستی تۆوە
لەدایک بووم
ناوکم بڕا
چاوم بە خۆشەویستی تۆوە
کرایەوە
بەشیری خۆشەویستی تۆوە
مەمکدرام
دارە دارەمکرد
بەخۆشەویستی تۆوە
زارم پژا
کەوتمە سەرپێ
بە خۆشەویستی تۆوە
لە دایک بووم
لە وڵاتی خۆشەویستی تۆوە
گەورە بووم
لە نێو خۆشەویستی تۆشدا
دەمرم

(٢)
لە هەموو گەڕەک
تەنیا من و تۆ
زۆر بە منداڵی
یەکترمان خۆشدەویست
خەڵکەکە هەموو
بە سوک سەیریان دەکردین
ئێستاش
تێنەگەیشتم
خۆشەویستی بۆچی سوکایەتیە

(٣)

زوڵفەکانت
وەک تیرە ماری ڕەش
بە نێو پەنجەکانم دا خزین
چ جوان و پڕ ترس بوو
ڕۆیشتنەکەت

(٤)
بە منداڵی
باوەشم
پڕ لە گەرمایی
کورتە خەوی تۆ بوو
ئەی ژن
ئێستا بەفریش دەبارێ
من هەر تۆم لە باوەشە

(٥)
بە گێڕانەوەی چیڕۆکی
شەڕو ئاشتبوونەوەی منداڵیمان
خەوم لێکەوت
وەرە
بە قژڕاکێشانەکانی گەنجی
خەبەرم کەوە

(٦)
ئەو خواردنە سادەیەی
جاری یەکەم
پێکەوە خواردمان
چەندین ساڵە
لێ ناگەڕێ برسیبم
نانخواردن لە گەڵ تۆ
چەند ئابووریە

(٧)
کە منداڵ بووی
یەکەمجار
لێنەگەڕای ماچت کەم
هەموو ماچەکانی گەنجیمان
تۆڵەی ئەو ماچەی

بۆ نەکردووم□ تەوە

(٨)
بڕیار بوو پێکەوە
بچینە دەرەوە
گەیشمە بەر دەرگا
گوتت
دایکم لێناگەڕێ
ئێستاش
هەر جارێکی دەڵێی دایکم
وادەزانم لێناگەڕێ

(٩)
سێوی نەگەییوی
حەوشەکەتانمان لێکردەوە
دایکت هاواری کرد
لێگەڕێن
با گەور□ بێت
چ خۆش بوو
گەورە نەبووباین

(١٠)
بە منداڵی نەمزانی
بووکە شووشەیەکی تۆم شکاند
بە پیری
تۆڵەی خۆت کردەوە
دڵت شاکاندم

(١١)
کە منداڵ بووین
زۆر دەترساین
خەڵک پێکەوە بمانبێنن
بە گەنجی چەند دڵخۆش بووین
کە بە یێکەوە دەبینراین

(١٢)
بە منداڵی
من پایزم خۆشدەویست

تۆ بەهار
ئێستا تۆ
پایزت خۆشدەوێ
من بەهار
لەو ساڵی تەمەن وەرز لێکدا بڕاوە
کەی پێکدەگەین

(١٣)
هەموو ئێواران
کە لێکدادەبڕاين
غارم دەدا
بەرەو پێکگەیشتنی بەیانی
کەی پێکدەگەین
ئێستا
کە ناتوانم غاربدەم

(١٤)
کە منداڵ بووین
من تەنیا ب□□نگی چاوەکانت
تۆم دەناسیەوە
چۆنت بناسمەوە
ئێستا
کە هەموو دەستە خوشکەکانیشت
چاویلکەیان لە چاو کردووە

(١٥)
منداڵیت بەرم نادا
تۆ هەمیشە
توڕەو بەناز بووی
ئێستاش
من بەم پیریە
بەردەوام
بیبەر و هەنگوین دەخۆم

(١٦)
منداڵ بووین
کە شەڕمان دەکرد
کەس نەبوو

ئاشتمان کاتەوە
بەم پیرییە
زۆر کەس هەن
لێکمان دەکەن

(١٧)
کە منداڵ بووم
لەسەری کۆڵان
چاوەڕێم دەکردی
تا دەهاتی
دەتوامەوە
کە دەهاتی
دەژیامەوە

(١٨)
بە منداڵی
کە پێدەکەنیت
گەڕەک گوڵ دایدەپۆشی
کە تووڕە دەبووی
وڵات دەکەوتە ڕەشپۆشی

(١٩)
منداڵ بووم
حەزم دەکرد
هەموو منداڵانی گەڕەک
کوێر بن
نەوەک تۆ ببینن
ئێستا حەز دەکەم
چاوی هەموو
گەنجانی وڵات هی من بێت
تەنیا
بۆ بینینی تۆ

(٢٠)
بە منداڵی
ناوی تۆ
کانیی هەڵقوڵێنی
هەموو جوانیەکانی ژیان بوو

ئێستا
چاوی تۆ
پەنجەرەی
بینینی دوا ڕۆژە

(٢١)
بە منداڵی
یەکەمجار
ویستم دەستت بگرم
هەموو گیانم کەوتە لەرزین
ئێستا
لەرزینی پیری لێناگەڕێ

(٢٢)
کە منداڵ بووین
لە سایەی عەشقەوە
هەموو وڵات
هی ئێمە بوو
ئێستا پیر بووین
ژوورێکمان دەسناکەوێ

(٢٣)
ئێستاش
بەم پیریەوە
هەرجارێکی
دەچمەوە گەڕەکی منداڵی
تەمەن لە بیردەکەم
بە دوای خانووە
ک□ نەکەتان دا دەگەڕێم

(٢٤)
لە قوتابخانە
هەموو جارێ
پارچە کاغەزێکت دەخستە
نێو جانتاکەم
لێی نووسرابوو خۆشم دەوێی
ئێستاش
بەم خانەنشینیە

لە نێو هەموو جانتکانم
بەدوای ئەم پارچە کاغەزە دا دەگەڕێم

(٢٥)
ئەلف و بێی نووسینم
لە بیرکردووە
کەس و کاری خۆم
ناناسمەوە
ناوی خۆشم
لە بیر چووەتەوە
لە وەڵامی هەموو پرسیارێکا
دەڵێم پەری

(٢٦)
چومە لای دکتۆر
بۆ چارەسەری
گووتی کوێت دێشی؟
گوتم پەری
گووتی هۆی چیە؟
گوتم پەری
گووتی لە کەیەوە؟
گوتم پەری
گووتی لەگەڵ کێ؟
گوتم پەری
دکتۆر گوتی
خەرەفاوە

(٢٧)
ڕۆژی یەکەمی
چوونە قوتابخانەمان
گوڵێکت پێدام
خستمە نێو کتێبی ئەلف و بێوە
ئێستاش
بەم پیریەوە
هەر کتێبێکم دەسکەوێ
بەدوای ئەم گوڵی دیاری
منداڵیە دا دەگەڕێم

(٢٨)
لە تاقیکردنەوەی بیرکاری
هەردووکمان
نمرەی تەواومان وەردەگرت
ئێستا
پیر بووم
یەک و یەکم بۆ کۆ ناکرێتەوە
وەرە بەم پیریە
هەردووکمان ببین بەیەک

(٢٩)
لە قوتابخانە فەریان کردین
پێویستە مامۆستا و
دایک و باوکمان خۆشبووێ
خوێندنمان تەواوکرد
کەس پێی نەگوتین
پێویستە
یەکترتان خۆش بووێ

(٣٠)
لە قوتابخانە
لە وانەی ئایین
فەریان کردین
هەموومان دواجار دەمرین
گەورە بووین
کەس پێی نەگوتین
ئێستا
پێویستە یەکترتان خۆشبوێ

(٣١)
ڕۆژێکی زۆر سارد بوو
لە قوتابخانە هاتینە دەرەوە
بەرگەمان نەگرت
یەکترمان گرتە باوەش
بەم پیریەش
هەر جارێ کە تۆ دێیت
حەزدەکەم دار و بەرد بیبەستە

(٣٢)
نەورۆز بوو
ئاگرمان کردەوە
پۆلیس دوامان کەوت
لە ترسا خۆت خستە باوەشم
ئێستاش
کە پۆلیس دەبینم
وا دەزانم نەورۆزە

(٣٣)
منداڵیت بەرم نادا
ئێستاش
بەم سەری سپی و
و چاوی کز و
دەستی لەرزۆک و خانەنشینیمەوە
بەیانیان
جانتاکەم هەڵدەگرم و
ڕێی قوتابخانە دەگرمە بەر
چاو لە تۆ دەگێڕم
هەر کچێک دەبینم
دەڵێم بەیانی باش پەری

(٣٤)
لە خانەی پیران
هەموو هاوتەمەنەکانم
گاڵتەم پێدەکەن و لێم بێزارن
دەڵێن چ پەری پەریتە
چەند هەست بە تەنیایی دەکەم
هاوپیرییەکی
خاوەن پەریم نییە

(٣٥)
ئەو ڕۆژەی گوتیان دەتگوێزنەوە
بۆ کەسێکی تر
من ژوورێکم ڕازاندەوە
جلی زاوایم کردە بەر
بەنی زاوایەتیم لە خۆم دا
ئێستاش

ئەو ژوورە هەر ڕازاوەتەوە
جلی زاواییەکەم هەرماوە
ئەو بۆنی زاوایەتیە
هێشتا بەری نەدوام

(٣٦)
منداڵیت بەرینەداوم
من هیچ گەورە نەبوویم
گەڕەک، شار
هیچ نەگەڕاون
هێشتا سەردەمی پاشایەتیە
ساڵی یەکەمی قوتابخانەما نە
چ خۆشە
هەردووکمان
فێر بووین
ناوی یەکتر بنووسین

(٣٧)
لەسەر سەرینی مەرگم
دکتۆر دەپرسێ چۆنی؟
دەڵێم پەری باشە
دکتۆر پەری کێیە؟
پەری منم!
دکتۆر تۆ پیاوی
پەری ناوی ژنانە
من پەریم
دکتۆر خراپ تێکچووە!

(٣٨)
لە بیرتە
لە ڕێی قوتابخانە
لە نێوان (کوران) و (ئازادی)
پێڵاوەکانمان لە نێو قوڕ بەجێدەمان
من ئێستاش
دڵم لەوێ بەجێماوە

(٣٩)
شەو بوو

گوتت هەموو ئەم ئەستێرانە
هیمنن
گوتم من زۆرترم هەیە
گوتت چۆن
گوتم تۆ و ئەستێرەکان
پێکەنیت
گوتت شەیتان

(٤٠)
دەترسم
ئێستا نەمناسیتەوە
هەموو شتێک لە من گۆڕاوە
چاو نەبێت
دەترسم نەتناسمەوە
ئێستا
هەموو شتێک لە تۆ گۆڕاوە
چاو نەبێت
گرنگ ئەوەیە
چاوم بەچاوت بکەوێتەوە

(٤١)
تکایە
ئەگەر مامۆستا لێی پرسی
سێ جاران سێ دەکاتە چەند؟
نەکەی بڵێی دەکاتە نۆ
من ڕقم لە ژمارە نۆیە
زۆر دەترسم
لە نۆ ساڵیدا بتدەن بە شوو

(٤٢)
گەنجەکان
لۆمەم دەکەن
دەڵێن بەم پیری و سەری سپی و
خانەنشینییەوە
شیعری منداڵانە دەنووسی
گەنجەکان
نازانن سبەینێ
کە دەچنە تەمەنەوە

ئەوانیش
حەزدەکەن ببنەوە منداڵ

(٤٣)
هەژار بووین
هەردووکمان
پێکەوە
لەفەیەک و ساردییەکمان کڕی
قەپێک تۆ
قومێک من
قومێک تۆ
قەپێک من
ئێمە یەکەمین دوو منداڵ بووین
لە سای□ی خۆشەویستیەوە
یاسای وەک یەکیمان جێ بەجێکرد

(٤٤)
بانگەشەی هەڵبژاردن گەرمە
بێ ژمارە
بێ لیست
بێ حزب
بێ کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردن
بێ کارت
بێ ڕۆژی دیاری کراو
بێ پەنجە مۆرکردن
من بۆ هەمیشە
تۆ هەڵدەبژێرم تۆ

(٤٥)
ڕەنگەکانیان هەمووی داگیر کردووە
زەرد و
سەوز و
سوور و شین و مۆر و.. زۆر
ئێمە بێ ڕەنگ و بێ ناو و بێ نیشانین
بە هەردووکمان
یەک نیشانەمان هەیە
ئەویش بێ نیشانییە

(٤٦)
دایکم زۆرجار دەیگوت
واز لەم کچە بێنە
کوڕم خەریکی دەرسەکانتبە
دەمگوت دایە
ئەو کچەش دەرسە
دەرسی چی کوڕم؟
دەرسی عەشق
بە خوا ڕۆڵە
دوا ڕۆژی خەت
بە قوربانی ئەم کچەتیوە دەکەی

(٤٧)
لە بیرتە گوڵم
کە منداڵ بووین
خەڵک پێکەوەیان دەبینین
دەیانگوت بێ ڕەوشتن
ئێستا
هەر ئەو خەڵکە بەم پیرییەوە
خەریکی ئەو بێ ڕەوشتیەن

(٤٨)
دە وشکەکان
کە پێکەوەیان دەدیتین
بە منداڵی
زۆر چیڕۆکی ناشیرینان
بۆ دروست دەکردین
ئێستا
هەر یەک چیڕۆک ماوەتەوە
ئەم دووانە بە منداڵیش هەر
یەکتریان خۆشدەویست

(٤٩)
زۆر جار
بە قسەی خەڵک
دارکاری کراوین
بە منداڵی
لەسەر یەکتر خۆشویستن

ئێستا
لە سایەی ئەو عەشقەوە
لە خانەی بەساڵاچووان
خەڵات و چەپکە گوڵی
کۆنترین دوو خۆشەویستمان
پێشکەش دەکەن

(٥٠)
خەریکم سەفەر دەکەم
دەچمە هەندەران
بیستوومە لە هەندەرانی
ئەرێ
هەندەران
چەند وڵات و
چەند شار و
چەند گ□□ک و
چەند ماڵە؟
تۆ لە نێو دڵی
کام ماڵمی؟

(٥١)
هەر لە منداڵیەوە
زۆرم ئازار چەشت
بەدەست
خزم و
دۆست و
نەناسەوە
هەموو شتێکم لە بیرکردووە
ئەگەر
خۆشەویستی تۆ نەبا
خۆشم خۆم نەدەناسیەوە

(٥٢)
منداڵ بووم
ئارازووم بوو
پارەم زۆر بێ
تا خۆش بژیم
جوان بپۆشم

گەنج بووم
ناوبانگم بێ و
خۆمی پێ هەڵکێشم
ئێستا
تەنیا خۆشەویستی تۆم بەسە

(٥٣)
بیستوومە
بەربژێرکراوی
بۆ پەرلەمان
نازانم سەر بە کام لیست و
لە کام بڕی
دنیایە
ئەگەر دەرچووی
نەکەی تۆش
ساڵ دوازدەی مانگ
هەموو ڕۆژێ
کراسێکی نوێ بکڕی

(٥٤)
منداڵ بووین
خەیاڵمان زۆر
دەوڵەمەند و
ڕەنگاوڕەنگ بوو
ئێستا پیر بووین
خەیاڵمان نەماوە
چاومان
بە ئاستەم
یەک ڕەنگ دەبینێ
ئەویش ڕەنگی پێکەوەییە

(٥٥)
منداڵ بووین و
هەموو جارێ
کتێبی کوردی تۆم دەدزی
چ خۆش بوو
دەهاتیت و دەپاڕایتەوە
تا بتدەمەوە

ئێستا پیربووین و
تۆ دڵی منت دزیووە
بە پاڕانەوش نامدەیتەوە

(٥٦)
منداڵ بووین و
لە نێو لاپەڕەکانی
کتێبی کوردی
دوو داری دوورمان دەدی
لە ژێر ئەو دوو دارە
دوو منداڵی عاشق
ئێستا پیر بووین
نە کتێب ماوە و
نە دار دەبینین
تەنیا دوو عاشقی پیر

(٥٧)
سەیرکە
لە سایەی خۆشەویستیمان
لە منداڵیەوە
شەوانی درێژمان لە خانەی پیران
پڕ بووە
لە خەونی جوان جوان
ڕۆژانی کورتمان لە خانەی پیران
پڕ بووە
لە گێڕانەوەی خۆش خۆش
ئێمە وەک ئەو پیرانە نین
هەر زوو
بۆ یەکتر کوژانەوە

(٥٨)
سەیرکە
ئێمە لە سایەی
ئەو عەشقە منداڵیەمان
لە خانەی پیران
هەموو کاتێکمان
وەک یەکەمین ژووانە
هەموو یەکتر بیننمان

یەکەمین یەکتر بینینە
هەموو شەوێکمان
شەوی یەکەمی
بووک و زاوایەتیمانە
هەموو بەیانیەکمان
یەکەمین بەیانی
شەوی یەکەمین پێکەوە بوونمانە

(٥٩)
زۆرم لا سەیرە
ئەو ژن و مێردە پیرانە دەبینم
ڕۆژانە بەشەڕ دێن
قسە پێک دەڵێن
لێک زویر دەبن
پێکنایێنەوە
کەچی ئێمە
شەو و ڕۆژ
مانگ و ساڵ
هەموو تەمەن بەشی
یەکتر خۆشویستنمان ناکات

(٦٠)
سەیرکە
چۆن ئیدارەی
خانەی پیران
حەوشەکەی پڕکردووە
لە گوڵی سوور
لەو ڕۆژەوە
کە بینیان
من هەموو بەیانیەک
گوڵێکی سوور
پێشکەش بە تۆ دەکەم

(٦١)
سەیرکە
ئەمساڵ سەری ساڵ
چیشت لێنەرەکەی خانەی پیران
تاکانەترین خەڵات و

سەیرترین خەڵاتی
بە من و تۆ بەخشی
بەهۆی ئەوەی
تا ئێستا
داوای هیچ خواردنێکی
تا یبەتمان نەکردووە
هیچ خواردنێکمان
ڕەتنەکردووتەوە
بۆ ئێمە
هەموو خواردنەکان
ئەو سارد و لەفەیەن
یەکەمین جار پێکەوە خواردمان

(٦٢)
سەیرکە
ئوتوو چیەکەی
خانەی پیران
هەموو ڕۆژی
جلەکانمان ئوتوو دەکات
خۆشەویستیمان
لێناگەڕێ
جلی گەچراو بکەین□ بەر

(٦٣)
دکتۆرەکەی
خانەی پیران سەرسامە
تا ئێستا
ئێمە لە سایەی
یەکتر خۆشویستنمانەوە
داوای
هیچ حەبێکی سەرێشە
هیچ حەبێکی
بەرزە خوێن
هیچ حەبێکی
خەولێنەکەوتنمان لێ نەکردووە

(٦٤)
تۆ دەزانی

ھەموو ژن و مێردە پیرەکانی
خانەی پیران
دەمانبوغزێنن
لەبەرئەوەی بەردەوام
لە ئیدارەوە پێیان دەڵێن
ئێوە بۆچی
وەک ئەم دووانە
خۆشەویست و تەبا نین

(٦٥)
ھەفتانە
لە خانەی پیران
مەلایەک دێت
قسەمان بۆ دەکات
قەشەیەک دێت
قسەمان بۆ دەکات
دەروونناسێک دێت
قسەمان بۆ دەکات
کۆمەڵناسێک دێت
قسەمان بۆ دەکات
ھیچ ژن و مێردێک
گوێیان لێناگرن
من و تۆ
لە سایەی خۆشەویستیەوە
بەردەوام
قوتابی ھەموانین

(٦٦)
لە بیرتە
لە خانەی پیران
ئەو شەوەی کارەبا بڕا
پیرەکان
خەویان لێ نەدەکەوت
ھاواریان دەکرد
بەرداغیان دەشکاند
من و تۆ
ھێمن ھێمن

لە بەردەم چرای خۆشەویستی
چیڕۆکی خۆشەویستی خۆمان
بۆ یەکتر دەگێڕایەوە

(٦٧)
ئەو ڕۆژە
لێکۆڵەرێک هاتبوو
یەک یەک
لە پیرەکانی دەپرسی
خۆشترین ڕۆژەکانی ژیانت کامە بوو؟
یەکێ دەیگوت
ڕۆژانی منداڵی
یەکێ دەیگوت
ڕۆژانی گەنجی
یەکێ دەیگوت هیچ ڕۆژێکیان
من و تۆ بووین
گوتمان هەموو تەمەنمان

(٦٨)
دوێنێ دەروونناسێک هاتبوو
یەک و لاپەڕەی دا بە هەموومان
گوتی
چێتان پێخۆشە ئەوە بنووسن
یەکێ نووسیبووی
خۆزگە پیریی نەبووایە
یەکێ نووسیبووی
ئێرە دۆزەخە
یەکێ نووسیبووی
بۆ چ نامرم
من و تۆش نووسیمان
ژیان خۆشەویستییە

(٦٩)
ئیدارەی خانەی پیران
داوایانکرد
هەریەکەو وێنەیەک
بەگەورەیی
بەسەر سەری خۆمان هەڵواسین

یەکێ وێنەی منداڵی
یەکێ وێنەی چوونە قوتابخانەی
یەکێ وێنەی ڕۆژی شای□کەی
یەکێ وێنەی ڕۆژی دەرچوونی
یەکێ وێنەی ڕۆژی دامەزرانی
ئێمەش
ئەلبوومی تەمەنی
پڕ خۆشەویستی خۆمان
هەڵواسی

(٧٠)
هەموو ساڵێ
لە خانەی پیران
من و تۆ
بەهۆی خۆشەویستی
بەردەواممان
بەهۆی بێ کێش□یمان
بەهۆی پاک و خاوێنیمان
ئیدارە
بە دزی خەڵاتمان دەکەن
نەوەک پیرەکانی تر توڕ□ بن

(٧١)
ئیدارەی خانەی پیران
بێ تاقەت بوون
هێندەی
ڕۆژی لە دایکبوونمان
بۆ بکەن بە جەژن
ڕۆژی یەکترناسینمان
بۆ بکەن بە جەژن
ڕۆژی شای□کەمان
بۆ بکەن بە جەژن
ڕۆژی دامەزراندنمان
بۆ بکەن بە جەژن
ڕۆژی خانەنشینبوونمان
بۆ بکەن بە جەژن
ڕۆژی هاتنە خانەی پیرانیمان

بۆ بکەن بە جەژن

(٧٢)
هونەرمەندێکیان هێنابوو
ئیدارەی خانەی پیران
بۆ دڵخۆش کردنمان
گەرم گەرم گۆرانی دەگوت
پیرەکان
چیە ئەم دەنگە دەنگە
ئەم هەراو چەقە چەقە
بیبڕنەوە بێزار بووین
من و تۆش
دەستمان گرتبوو
سووک سووک
شاد شاد
منداڵانە شاییمان دەکرد

(٧٣)
لە هەموو تەمەنما
هەرگیز
لێم نەپرسیوی
چۆن منت خۆشویست
لە هەموو تەمەنتا
هەرگیز
لێیت نە پرسیوم
بۆ چ منت خۆش ویست
لە ڕستەکانی خۆشەویستی
بۆچی و چۆن
جێیان نا بێتەوە

(٧٤)
لەو□ تەی تۆم خۆشویستووە
هەرگیز هەستم نەکردووە
هەژارم
دەوڵەمەندم
گەرما مە
سەرما مە
ساغم

نەخۆشم
بەردەوام هەندە دەزانم
لەخەوما و
لە بێ ئاگاییمدا
لە منداڵی و
لە پیرییمدا
هەمیشە تۆم خۆشویستووە

(٧٥)
لە بیرتە
یەکەمجار چووین
خانووێک بە کرێ بگرین
خاوەن ماڵ پرسی
منداڵتان هەیە
گوتمان خۆشەویستی
گوتی سەیارەتان هەیە
گوتمان خۆشەویستی
گوتی پارەتان لە بانک هەیە
گوتمان خۆشەویستی
توڕە بوو
گووتی بڕۆن بڕۆن
نان و خۆشەویستی بخۆن
لەو ڕۆژەوە
ئەمەش
نانی خۆشویستی دەخۆین

(٧٦)
لە منداڵییەوە
پێکەوەین
بەخۆشەویستییەوە
تا ئێرەمان هێناوە
ئێرەی خانەی پیران
سبەینێ کە مردین
پێکەوە لە گۆڕێک بمانێژن
بەڵێ یەک گۆڕ
دوو گۆڕ تەرایی ئێمە ناکات

مەولود ئیبراهیم حەسەن

پایزی /٢٠٢٤ – هەولێر

-ئەم جارەش برای بەڕێزم مامۆستا (هەردی قاسم) ی هونەرمەند دڵسۆزی نواندو هەڵەکانی بۆ ڕاستکردمەوەو وێنەیەکی جوانترو گونجاوتری بۆ شیعری (منداڵەت بەرم نادا..) دیزاینکرد، لە دڵەوە بەگەرمی سوپاسی دەکەم .

سەروەر و بەیان .. فڕین بەرەو ناخی دەریا .. (١).. مەولود ئیبراهیم حەسەن

نووسەری بەتوانا (سەروەر ئەحمەد) گەنجێکی هەوڵیر بوو ، لە گەڵ ئێمە هاو زانکۆو هاو کۆلیژ بوو ، ڕۆشنبیرێکی گەورەو خوێنەرێکی بە توانابوو ، بەو چەند چیرۆکەی کە بڵاوی کردەوە دەریخست کە نووسەرێکی مەزنە ، بەداخەوە دواجار لە گەڵ خاتوو(بەیان) ڕیگایەکیان هەڵبژارد .. دڵی هەمووانیان پێ ژانکرد .

هەواڵی کوڕێ هەولێرییەکە..

من ساڵێ ١٩٨٠ لەگەڵ دەستپێکردنی شەڕی ئیران عێراق لە زانکۆی بەغدا ، لە کۆلیژی ئاداب بەشی زمانی فارسی وەرگیرام ، بەشەکە خواستی خۆم نە بوو ، بەڵام ؛ ئەو ساڵە نمرە بەرز بووەوە من لە بەشی فەرەنسی وەرنەگیرام ! ئیتر بە ناچاری چوومە ئەو بەشە ؛ ساڵی دووەمی خوێندن ، کە(خوێندکار).(٢)ە تازەکان وەرگیرابوون ، بیستم کوڕێکی هەولێری لە بەشی ترکی وەرگیراوە ، ئەودەم گەنجە کوردەکان بەگستی پەیوەندیەکی جوانیان لە گەڵ یەکتردا هەبووە ، کە گەنجێکی تازە لە بەشەک وەردەگیرا هەموو هەوڵیان دەدا بیناسن و چی بۆیان بکرێ یارمەتیان بدەن ، هەتا ئەوانەی بێ جێگابوون و هێشتا ناویان بۆ بەشی ناوخۆ دەرنەچووبوو ، لەگەڵ خۆیان دەیانهێنانەوە بەشی ناو خۆو نەیایاندەهێشت ، بچنە ئوتێل .. زۆر بەی گەنجەکانیش کوڕی هەژارو مام ناوەندی بوون ، بۆ ئەوەی خەرجی زیاد نەکەن و هەر زوو تیکەڵ خوێندکارانی بەشی ناو خۆ بن !

ناسینی کوڕە هەولێریەکە .. من و ڕەحمەتی (عەبدوڵڵا قادر گۆران
)کە ئەو لە بەشی ئینگلیزی وەرگیرابوو، هەردوکمان تەمەنمان لە
خوێندکارەکان گەورەتر بوو ، بە هۆی ژیانی تایبەتی خۆمانەوە
هەریەکەو چەند ساڵیک دوا کەوتبووین ، لە گەڵ مامۆستا عەبدوڵلا
گۆران بەدوای سۆراغی ئەو کوڕە هەولێریەوە داچووین ، بە هۆی کاک (
کامەران عوسمان) کە ئەویش لەگەڵ ئێمە لە بەشی فارسی وەرگێرابوو
(سەروەر ئەحمەد)مان دۆزیەوە ، سەروەر کوڕێکی باریکەڵەی کەمێک
کورتە با□□او ڕەنگ ئەسمەری و هێمن و بن باڵ پڕ لە کتێب و گۆڤار
بوو ، زۆر بەی کات جگەرەی بە دەستەوە بوو. گەنجێکی کەمدو بوو ،
کە دەتدواند ئەو سەیری بەردەمی خۆی دەکرد ، زۆر تر گوێی دەگرت و
کەمتر گفتوو گۆی دروست دەکرد ! بە خێر هاتنمان کردوو هەردووکمان
خۆمان پێناساند و ئامادەیی خۆمان بۆ هەموو یارمەتی و هاوکاریەک
دەربڕێ .. کە زانی هەردووکمان خەڵکی هەولێرین گەشا نەوەیەکی
لێدەرکەوت و سوکە سوپاسێکی کردین..
ئەو کوڕە هەولێریە سەروەر ئەحمەد بوو..
سەروەر زۆر کەم تیکەڵ خوێندکارەکان دەبوو ، کەمدو و لاتەریک بوو ،
کەمتر سڵاوو ڕۆژباشی دەکرد .. زۆر نەرم و سارديش وەڵامی دەدایەوە
تەنیا کەسێک کە زۆر تر لە گەڵ ئەو دەبیندرا ، کاک کامەران !
عوسمان بوو ، کامەران کوڕیکی دەم پڕ نوکتەو لێو بە خەندە دەنگ
بەدەرەوە بوو ، لە گەڵ سەر وەر بەردەوام بە ترکی قسەیان دەکرد ،
کامەران بە نوکتەو دەنگە بەرزو خەندەکانی دەیتوانی سەروەر بخاتە
پێکەنین .. پێکەنینی نەرم و لە سەر خۆ ! بە ڕاستی سەروەر لە
هەمووان زیاتر دڵی بە کامەران دەکرایەوە ، کامەران ئەگەر ڕۆژێک
سەروەری نەدیبا ؛ کە دەیبینی دەیگوت : سەروەر دینسز هاردە سەن ؟
ئیتر ئەو هاردە سەنە ، کلیلی کردنەوەی زارو دڵێ سەروەر بوو !
سەروەر زۆر چاک کەسایەتی کامەرانی خوێندبووەوە ، زۆر جار پێی
دەگوت : کامەران دەبێتە باوکێکی باش بۆ منда□□کانی ! هەربە
ڕاستیش وادەرچوو ، کامەران پاش تەواکردنی خوێندن ڕووی لە کاسبی
کردوو بەو کاسبیە ژیانێکی باشی بۆ خۆی دروستکردوو دوا ڕۆژی
منда□□کانیشی مسۆگەر کرد ، من هەر جارێکی کامەران دەبینم .. ئەو
قسە حیکمەت ئامێزو پێشبینیەی سەروەرم دیتەوە یاد ، زۆر جاریش بە
کامەرانم گوتووە ، ئەلحەق کامەرانیش بە زەردەخەنەیەکەوە ئەم
ڕاستیەی دەسەلماند !
سەروەر ئەحمەد چیڕۆکنووس بوو ..
سەروەر بە هۆی لاتەریکی و سنوور بەندی خۆیەوە زۆر کەم تێکەڵ
خویندکارەکان دەبوو ، کەمتریش لە دەرەوەی زانکۆ دەبیندرا ! تا
چێڕۆکی (سەرکەوتن بەرەو خوارەوە !!) بە زمانی عەرەبی ل□ گ□قاری

(الاقلام) بڵاو کردەوە . ئەم چیرۆکە هەژانێک بوو لە نیو ڕاگەیاندنی ئەدەبی عەرەبی ، ناوەڕۆکەکەی زۆر نوێ بوو ، چیرۆکەکە زۆر تازەو ئاست بەرز بوو ، خوێندەوارێکی زۆری بۆ خۆی پەیداکرد ! عەرەبەکان نەیاندەناسی ، لایان وابوو عەرەبە ، چون لە گۆڤارەکەدا ناوی بە ئیملای عەرەبی (سرور احمد) نووسراو بوو و ناوەکەش نوێ بوو، هەندێک بە نووسەرو چیرۆکنووسێکی جەزائیریان دەزانێ !؟ من خۆشم کە گۆڤارەکەم کڕی وخوێندەوە ، نەمزانی ئەم(سرور احمد) ە سەروەر ئەحمەدەکەی خۆمانە ! دواتر کە گۆڤارەکەم بە بن هەنگڵیەوە بینی ، پرسیم چیرۆکی – صعود الی السفل – ت خوێندەوە ؟ بە زەردەخەنەیەکی پڕ لە شەرمەوە .. گوتی ئەوە چیرۆکی منە !! بە ڕاستی شادیەک دایگرتم و هەتا پێمکرا دەستخۆشیم لێکردوو بە چیرۆکەکەم دا هەڵگوت ، هەستم کرد شەرمێکی داهێنەرانە ڕەنگ و ڕووی داگرتووە !

حکومەت دەڵێ : فەرموون ئەم کتێبانە بخوێننەوە..

ئیتر لەوەوە من سەروەرم وەک نووسەرێکی گەورە هاتە بەرچاوو ، هەر جارێک یەکترمان دەدی و جار هە بوو پێکەوە لە زانکۆ دەچووینە دەرەوە ، باسمان هەر باسی ئەدەب بوو ، هەتا دەهات زۆر ترو چاکتر توانای ئەو گەنجە هەولێرییەم بۆ دەر دەکەوت . بە تایبەت هەندێک لە ڕۆمانەکانی وا خوێندبووەوە ، وەک ئەوەی ڕۆمانەکەی ئەزبەر کرد بێ ! کە باسی دەکردن وات دەزانی یەکێکە لە کارەکتەرەکانی ڕۆمانە کان ! پاش نیوەڕۆیەک پێکەوە لە کۆلیژ چووینە دەرەوەو لە کۆڵانە تەنگەکانی پشت شەقامی ڕەشید نانێکی هەژارانەمان خواردو لە گازینۆی پەرلەمان ، چامانخواردەوە .. پاشان هەڵساین و چووینە شەقامی (متنبی) و بە نێو کتێبان دا شۆڕ بووینەوە ، هەرچی چاومان گێڕا هیچمان دەسنەکەوت ، من بە دوای سەرچاوی فارسی دا دەگەڕام ، سەروەریش چاوی بە دوای ڕۆمانی تازەوە بوو ! هەردووکمان گڵەییمان لەم بازاڕە وشکەی کتیب و سەرچاوە دەکرد ، لە پڕ سەروەر گوتی : کاک مەولود دەزانی ئەو کتێبانەی ئەمە دەیانخوێنینەوە ، حکومەت پێمان دەڵێ : ئەم کتیبانە بخوێننەوە !! گوتم چۆن کاک سەروەر ؟ گوتی : حکومەت ڕێگا بەوکتێبانە نادات کە بە مەترسی دەزانی بۆ ڕژێمەکەی خۆی بێنە وڵات ، ڕێگەش بەو کتبانە دەدات کە لە گەڵ بەرژەوەندی ئەو دەگونجێ ، ئەوسا دەڵێ .. فەرموون ئەم کتێبانە بخوێننەوە ! قسەکەی زۆر مەعقووڵ بوو، گوتم : ڕاست دەکەی کاک سەروەر . هەتا دەهات سەروەر زیاتر دڵی خۆی لای من دەکردەوەو ئازادانەتر قسەی دەکرد و منیش بەرە بەرە توانای سەروەرم بۆ دەردەکەوت و ڕێزم دەگرت .

سەروەر ئەحمەد بەردەوام بن باڵی پڕ بوو لە کتێب و گۆڤار ، هیچ

ڕژۆێک کتێبێکی مەنهەج و بەشەکەیم – ترکی – بەدەستەوە نەبینی !
شتێکی سەرنجم دەدا هیچ کتێب و گ□قارێکی کوردیشم بەدەستەوە نەبینی بوو ، جگە لەوەش هیچ ڕۆژێک باسی نووسەرێکی کورد یان ترکی نەدەکرد ، نە کۆن و نە نوێ ؛ زۆرتر بە دوای ئەدەبی ڕۆژئاوایی و نووسەرە ڕوسەکانەوە بوو ، بە تایبەت ڕۆمان نووسە گەورەکان .
سەروەرو لیستێک ڕۆمان ..
هاوین بوو لە هەولێر ولە شەقامی تەعجیل کاک سەروەرم بینی ، چاک و چۆنیمان کرد ، هەواڵی ئەدەب و خوێندنەوەم لێپرسی ؟ وەرەقەیەکی لە باخەڵی دەرهێنا ، لەو وەرقە خەت خەت و گەورانەی دەفتەرە سەت پەڕیەکان ، کە لە ئەی فۆڕی ئیستا گەورە تر بوو ، بە لستێک ناوی هەموی ئەو ڕۆمانانەی نووسیبوون کە خوێندبوونیەوە ؛ گوتی : ئەم ڕۆمانانەم هەمووی خوێندووتەوە ! کە سەیری لیستەکەم کرد ، ڕووێکی وەرقەکەی پڕ کرد بوو پەڕێبوەوە لای ئەودیویش ، ڕۆمانی وای تێدا بوو کە من هەر ناویشم نە بیستبوون ! بە گەرمی دەسخۆشیم لێکردوو ، لە دڵێ خۆمدا گوتم : ئەم سەرو دڵە بچووکەی سەروەر چۆن جێگای ئەم هەموو ڕۆمانە گەورەو پڕ لە ڕوداوو کەسایەتی و کێشمە کێشمەی تیدا دەبێتەوە ؟!! لە نێو قسەکانیدا گڵەیی لە کەسانێکی بەرپرس کرد ، کە لە دانیشتنێکا وایان نیشانداوە ، مادام دەسەڵات و پارەیان هەیە دەتوانن نووسەریش دروست بکەن !! گوتی : ئەوانە زۆر سەیرن !؟ گوتم : ئەو نووسەرانەی دەسەڵات دروستیان دەکات ، نووسەر نین ؛ ئامێرن !!
دەمەوێ زۆر ترین کەس بمبخوێننەوە ..
سەروەر ئەحمەد هەرچەندە چێڕۆکەکەی بە عەرەبی و ل□ گ□قاری عەرەبی بڵاو کردوە ، بەڵام ؛ لە نێوەندی ئەدیبانی کوردیش گرنگیەکی زۆری پێدرا ، هەر زوو چیڕۆکەکەی کرایە کوردی و خەڵکێکی زۆر دەیانخوێندەوە .
لە گەڵ سەروەر نێوانمان گەیشتبووە ئاستێک .. بێ پەردە قسەمان لە گەڵ یەک دەکرد ، ڕۆژێک باسی (زمانی نووسین) هاتە نێو قسە کانمان ، گوتم : کاک سەروەر لە نووسەرانی کورد ، کەسانێک هەن بە زمانی عارەبی نووسیویانەو جوانیشیان نووسیوەو بەرهەمیان بڵاو کردووتەوە ، دوا جار جۆرێک پەشێمانیان لێ دەر کەوتووە ! تۆ چۆنە بە عەرەبی دەنووسێ ؟ چاکتر نیە بە ترکی یان کوردی بنووسی ؟! گوتی : زمان لای من گرنگ نیە ! ئەوە گرنگە نووسینەکانم بگاتە زۆر ترین خوێندەوار ! ئەگەر بە ترکی بنووسم ! سەت کەس دەمخووینتەوە !؟ ئەگەر بە کوردیش بنووسم ، هەزار کەس دەمخوێننەوە ! بەڵام ، کە بە عەرەبی دەنووسم پێنج هەزار کەس زیاتر دەمخوێننەوە !! گوتم : بمبوورە کاک سەروەر مەبەستم ئەوە نیە کە تەداخوڵ بە جۆری نووسین

و زمانی نووسینت بکەم ! ئەم نووسین بە زمانێکی تر لە نێوەندی ئەدەبی بەردەوام قسەی لە بارەوە دەکرێ ! گوتی : نا ..کاک مەولود خەڵکی تریش ئەو پرسیارەیان لێکردووم ، ئاساییە و من ڕای خۆمە .

بەیان و سەروەرو دوا دیدار ..

خاتوو بەیانیش هاوکۆلیژی ئێمە بوو، من لە نزیکەوە دەمناسی ، کجێکی بەڕێزو باش بوو ، بەڵام ، ئەو کچە بە دوای بەهەشتی خەیاڵی خۆی دا دەگەڕا ، کەچی ؛ بۆی نەدەکرا ئەو بەهەشتە خەیاڵی و ئەم بەرچاو- واقیع- ە بگەینێتە یەک ! هەر بۆیە بەردەوام نیگەرانیەکی پێوە دیار بوو ! خاتوو بەیان لە پەیوەندیەکی پێشتر سەرنەکەوتبوو!

لە کۆتایی ساڵی خوێندنی ١٩٨٤ڕۆژێک پێش نیوەڕۆ گەڕامەوە بەشی ناوخۆ ، لە بەردەرگای پرسگە خاتوو بەیانم بینی و چاک و چۆنیمان کرد، گوتم : خێر بەیان خان لێرەی ؟ گوتی؟ کاک مەولود دەتوانی کاک سەروەرم بۆ بانگ بکەی ؟ گوتم : بەسەر چاو ئەگەر لە ژوورەکەی بێت ، ئاگاداری دەکەمەوە ، گوتی: من چاوەرێی دەکەم . سەرکەوتم و چوومە ژوورەکەی سەروەر ، ژوورەکە چۆڵ بوو، سەیرم رد لە سەر یەکێ لە قەلوێرەکان یەکێک لە ژێر بەتانی گرمۆڵەی کردووە ؛ هاوینیش بوو ! گوتم : کاک سەر وەر .. کاک سەروەر ! بەبێ تاقەتی بەتانیەکەی لەسەر خۆی لادو چاوی ه□گ□□فت و گوتی : ها کاک مەولود چیت دەوێ ؟ گوتم : هەستە ئەوە خاتوو بەیان لە بەردەم پرسگەی ناوخۆ چاوە ڕێت دەکات . کە ناوی خاتوو بەیانی بیست ، بە بێ ئەوەی هیچ بڵێ ! بە پەڵە هەڵساو چووە خوارەوە! من لە بەردەرگای ژوورەکەی خۆمانەوە لە نهۆمی دووەمەوە سەیرم دەکرد ، سەروەر خێرا دەڕۆیشت و ڕۆیشتنێکی نا ئاسایی ، هەر سەیرم دەکرد .. تا لە چاو بزر بوو ! بەداخەوە ئەو دەم نەمدەزانی ئەمە دواجارە من کاک سەروەر و خاتوو بەیان دەبینم !؟ ئەوەی ڕاستیش بێت من پێشتر هیچم لە بارەی پەیوەندی ئەم دووانە نەدەزانێ و چاوەڕێی پەیوەندیەکی ئاوا نە بووم !!

ونبوونی بەیان و سەروەر ..

دواتر زۆر بەدرەنگەوە ، زۆر چیڕۆکی بێ سەرو شوێن بوونی خاتوو بەیان و کاک سەروەرم بیست ؛ هیچیان بۆ من جیگای بروا نە بوون ! لە نیو چیڕکەکانی بزر بوونیان ، دوو جێڕۆک زۆر تر بڵاو بوونەوە ، یەکیان خۆ بە ڕووبار دادان وخۆکوشتن بوو ، کە من بۆ خۆم بڕوام نەدەکرد ! ئەوەی تریان گیرانیان بوو لە لایان دەزگا ئەمنیەکانی عێراق لە هەوڵی چوونە دەرەوەیاندا !؟ بە ڕای من ئەمەیان ڕێی تێدەچوو . چۆن من ئەوەندی لە گەڵ کاک سەروەر دوابووم ، هیچ ڕۆژێک هێمایەکی ئاوام لێ نەبیستبوو ! کە خەیاڵی خۆ کوشتنی هەبێت ! زیاتر بۆ ئەوە دەچووم کە سەروەروەک گەنجێک و نووسەرێکی بە

توانا دەیهەوێ ببەتە نووسەرێکی ناودارو بەر هەمەکانی بە دنیادا
بڵاو بکاتەوە ! پەیوەندییەکەشی لە گەڵ خاتوو بەیان بەمن زۆر کت و
پڕو تازە بوو ، چەن هەڵس و کەوتەکانی سەروەر و لاتەریکییەکەی لەوە
نە دەچوو مەلی بە دوای کچەوە بێت ، چونکە منی هیچ ڕۆژێک نەمدیبوو
لەگەڵ کچیکا ڕاوەستێ و قسە بکات ! خاتوو بەیانیش ، وەک پێشتر
نووسیم بە دوای بە هەشتی خۆی دادەگەڕا ، ئێستا کە لە گەڵ سەروەر
یەکتریان ناسیووە ، دەیهەوێ ژیانی داهاتووی خۆی مسۆگەر بکات !
خۆ کوشتنەکەیان بوو بەڕاست ..
کاتێ لە ژمارە (٣٧) گۆڤاری دیوان وەسیەتنامەی ئەو دووانەم
خوێندەوە ، بەو پەڕی داخەوە ناچار بووم ، ئەو چیرۆکی تراژیدی
وتاڵەی خۆ کوشتنە بەوا بکەم ! سەروەر گەنجێکی ڕۆشنبیرو بە توانا
بوو، خوێندەوارێک بوو لە خویندنەوەدا کتیب خۆی لە بەر نەدەگرت ؛
بە تایبەت ڕۆمان .. سەروەر بەو گەنجییەی خۆی ڕەوشتی داهێنەرێکی
خاوەن ئەزموونی هەبوو ، نان و بەرگ هەر هەندە پێویست بوون ، بەلای
ئەوەوە ، ڕووت نەبێت و برسی نە بێت ؛ ئەو تەنیا شتێک کە تێری
لەنەدەخوارد .. خوێندنەوە بوو خوێندنەوەی ڕۆمان .. !! سەروەر لە
تەمەنی بیست و پێنج سالی دا ڕێگای مەرگی هەڵبژارد و لەم
ڕێگایەشدا بە تەنیا نە ڕۆیشت .. خاتوو بەیانیشی بەگەڵ خۆی دا ،
دوا جار خاتوو بەیان نەگەیشت بە بە هەشتەکەی خەیاڵی . بەڵام ،
گەیشت بە هاوڕێیەکەی هەتا هەتایی و پێکەوە بەرەو ناخی دەریا
هەڵفڕین.. ڕوحیان شاد ..
**
(١)چەند مانگێک لەوە پێش. پێش نیوە ڕۆیەک لە بەردەم قەڵا ، لە
تەنیشت کتێبخانەکەی سیروان ، پشتمان بە قەڵا دا بوو و سنگمان ڕوو
لە هەتاو ، ئێمە چەند برادەرێ بووین مامۆستا (سمکۆ عەبدوکەریم
) ی سکرتێری گۆڤاری (دیوان) گوتی : بە تەمای فایلێکی تایبەتین
سەبارەت بە ژیانی (سەروەر ئەحمەد)، منیش گوتم : پێکەوە بووین
لە زانکۆ منیش یادگاریم لە گەڵ هەیە ؛ مامۆستا سمکۆ گوتی : باشە
چی دەزانی بینووسە . گوتم : بەسەرچاو . من هەر خۆم دەمێک بوو
هەستم دەکرد پێویستە ئەوەی دەیزانم لە بارەی ئەم چیرۆکنووسە
گەورەیە ..بینووسمەوە ! بەداخەوە ئەو قسەی بە مامۆستا سمکۆم
دابوو لە بیرم کرد ! کە ژمارە ٣٧ گۆڤاری دیوانم بینی و فایلە
تایبەتەکەی سەروەر ئەحمەدم خوێندەوە ، گوتم : حەیف زۆر دوا
کەوتووم ! دەستم بە نووسین کرد . شاد دەبم ئێستا ئەگەر برایانی
گۆڤاری دیوان ئەم نووسینەم بە بڵاو بکەنەوە .
(٢)خوێندکاروقوتابی : دەمێکە سەیر دەکەم لە بەکار هێنانی ئەم دوو
ناوە ، تێکەڵییەک هەیە ؛ من بە چاکی دەزانم ، قوتابی بە ئەو

منداڵانە بەکار بێت ، کە سەرەتا دەچنە بەرخوێندن تا دوازدەی ئامادەیی ، چۆن ئەم قەناخە قوتابی بە خواستی دایک و باوک دەچێتە بەر خوێندن و کەمتر خواستی خۆی تێدا هەیە .
بەڵام ، قوتابی کە لە دوازدەی ئامادەیی دەردەچێ ، خواست و ئامانجێکی خۆی هەیەو بە دوای بەشێک دادەگەڕێ کە خۆی بتوانێ پێبگات ، بۆیە دەخوێنێ و کاردەکات بەرەو ئەو بەشە ، لەڕووەیە کە ئەو خوێندنە دەکات بەکاری خۆی ، بۆیە من پێمباشە بۆ قۆناخی پەیمانگاکان و کۆلێژەکان و تا دەگاتە ماستەرو دکتۆرا وشەی خوێندکار بەکار بێت .

نووسینی : مەولود ئیبراهیم حەسەن
/٧ ٢٠٢٤ – هەولێر

ڕەهەندی مێژوویی لە نێو پەند و قسەی نەستەقی کوردیدا.. دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

“خوێندنەوەیەکی تایبەت بە پەندو قسەی نەستەق، بە هیوای گفتوگۆ و ڕەخنە لێگرتن”

پێشەکی:
هیچ دەقێکی فۆلکلۆری نییە، چ دریژ بێت و چ کورت، لە نێو زەمەنێکدا نەگوترابێ و بە زەمەنێک و چەندان زەمەنیش نەگواسترابێتەوە، کەواتە هەموو دەقێکی فۆلکلۆری ڕەهەندێکی مێژوویی لە ناوەخۆیدا هەڵگرتووە و بەرهەمی مێژوویەکی تایبەتیشە.جا دۆزینەوەی ئەم ڕەهەندە مێژووییە و زەمەنەکەی ، بۆ لێکۆڵەر و توێژەر، کارێکی زەحمەت نییە ، کە ڕەنگ بێ ئەمە زەمەنە ئاست و مەودای شەو و ڕۆژ و مانگ و ساڵ، بگرە سەد و هەزارەشی تێبکەوێ.
دەکرێ ڕەهەندە مێژووییەکەی دەقی فۆلکلۆری، لە ناوەوەی خودی دەقەکە دابێ، کە زمان و واتای دەقەکە دەگرێتەوە، دەشکرێ هەندێ جار، لە دەرەوەی دەقەکە دابێ کە لێرەدا مەبەست لە فەلسەفەی دەقەکەیە. چۆن؟ دەقی فۆلکلۆر لە نێوەندە زانستییەکان بە “حیکمە ”

ناوزەند دەکرێ، حیکمەش بەشێکە لە فەلسەفە. کەواتە گەڕان بەدوای فەلسەفەدا لە دەقی فۆلکلۆریدا ، کارێکی زانستیی مەتمانە پێکراوە.
لەم لێکۆڵینەوەیەدا، کە تایبەتە بە (پەند و قسەی نەستەق)، سەرەتا پێویست دەکات پەند و قسەی نەستەق بە شێوازێکی تازە پێناسە بکەین، پێیامگر، بتوانێ بە ڕوونی و بە چەندوچوون، ئەو دووانە لێک جودا بکاتەوە. لەبەر ئەوەی کە:
١) تا ئێستا تێکەڵییەکی لەمە و ئاڵۆز، لە نێوان هەندێ لە دەقەکانیاندا دەبینرێ.
٢) کتێب و سەرچاوە هەیە و لەژێر ناوی "پەندی کوردی" کۆکراوەتەوە و چاپکراوە، ئەو دووانەی لێک جیا نەکردووەتەوە.
٣) لە هەندی بەرهەمدا "گۆتەی خەڵک" و "گۆتەی ناوداران" یشیان تێکەڵ کراوە.
٤) ئەم جیانەکردنەوەی زانستییانەی ئەو دووانە، جگە لە ئاستی میللییەکەدا، ناوەندە ئەکادیمییەکانیش دەگرێتەوە، بۆ نموونە، هەندێ ماستەرنامە و تێزی دکتۆرا.
تەنانەت، لە نێو کتێبی (پەندەکانی پیرەمێرد)ی گەورە شاعیری کوردیش، ئەم تێکەڵییە دەبینرێ. بێگومان کتێب و سەرچاوەی متمانەپێکراو و پەسندیشمان لەبەردەست دایە، بۆ نموونە، کتێبی (پەندی کوردی و چیرۆکۆکەی)ی "عومەر شێخەڵلا دەشتەکی" و کتێبی (مشتاخا چیا ژ گۆتنێن پێشیا)ی " مەلا مەحمودی دەرشەوی".
بەداخەوە هەندێ نووسەر لەگەڵ ئەوەی کە زۆر ماندووبووین و شەونخونیان چێژتووە، لە زور وردبینی و تێڕامانی ورد لە چاپکراوەکانیاندا، لە مەڕ لێکجوداکردنەوەی پەند و قسەی نەستەق نابینرێ. هەر بۆ نموونە نووسەرێکی بەڕێز، کتێبێکی لە ژێر ناوی (لێکدانەوەی هەزار پەندی کوردی – ٢٠١٥) بڵاوکردووەتەوە، کەچی لەو هەزار پەندەی باسی کردوون، کەمترین ژمارەی پەندیان تێدایە. ئەفسووس! ئەم جۆرە کتێبانەش لە کتێبخانەی کوردیدا ژمارەیان کەم نییە!
پەند وەکو دەستەواژە و گۆتەی خەڵک بە چەند شێوەیەکیش بە کار دێت :
پەندێکی بە سەر هات ، نەبیتەوە : واتە کەسێك بە سەرهاتێکی ناخۆشی بە سەرهات و بەسەرهاتەکە (پەند)ێکی لێکەوتەوە، ئەو بەسەرهاتە ناخۆشە بەسەرکەس نەیەت لە ناخۆشی دا ، بەردەوام ئەو بەسەرهاتە وەک چیرۆک بە پەند لێوەرگرتن دەگێڕدرێتەوە .
دەتکەم بە پەند : کەسێک لە یەکێک توڕە دەبێ و گەفی لێدەکات و پێی دەڵێ .. بەسەرهاتێکت بەسەر دێنم دەتکەم بە پەند ، بەسەرهاتەکە وەک پەند بگێڕدرێتەوە، واتە ببێت بە چیرۆکێکی پەند ئامێز .

بوو بە پەند : واتە کەسێک بەسەرهاتێکی بەسەر هات ، هەندێ ناخۆشە بەردەوام وەک پەند خەڵک دەیگێڕنەوە و دەڵێن : بوو بە پەند .
لێرەدا، کورد گوتەنی، بە پووخت و ڕەختی، دەچینە نیو باسە "پەند و قسەی نەستەق و قسەی خەڵک و گۆتەی ناوداران، پێناسەیان دەکەین و هێلە نێوان سنووریان، بە نموونە، دەست نیشان دەکەین:

یەکەم: پــەنــد:
با لەپێشدا، بە ئاسانکاری، پەندێک بە نموونە بهێنینەوە، ئەوسا بچینە نێو بابەتەکە:
پەندەکی هەیە کوردی دەڵێ:
"پا پای کەرە، چنگ چنگی مەیاسە
ســەرم ســوڕماگە لەی کــار و باسە!

ئەم پەندە چۆن دروست بووە؟
دەگێڕنەوە، بووک و خەوسووەک مەڕدار بوون و لە گوندێک دەژیان ، بوکەکە مەگیرانی دەکات و زۆری حەز دەچێتە (ڕوونەکەرە)، بەڵام ، خەسووە ڕەزیل و قرچۆکەکەی، ئامادەنا بێ و لەناگەڵەی ئەو بووکە قشتیلەی، زادی ڕوونەکەرە بەنەتە سەر لەو. کار وا دەمێنتەوە، تا ڕۆژێک، خەسوو، بە پرسەیەک لە گوندەکی درواسەیان لە ماڵ دەردەچێ؛ ، بەڵــام پێــش ئــوغرکردنی، دەچێ، ئەو ڕوونەکەرەی هەیــانە لە نەــو مەنجەڵێکدا بە بنمیچی ژوورەکەیدا هەڵدەواسێ و ئەرزی ژوورەکەش بە قوڕە جوان جوان سواغ دەدا.
جا بووکەکە کە دەبینی. ماڵ ماڵی خۆیەتی و تەنیایە، فورسەت دەنی و دەچێتە سەر پشتی کەرەک و خۆی دەگەێنێتە مەنجەڵەی ڕوونەکەرە و بە ئارەزووی خۆی چنگی لە گیردەکا و بە دڵێ خۆی لەی دەخوا.
کاتێک خەسوو لە پرسە دەگەڕێتەوە، سەیر دەکا جێ سمی کەر بەسەر

قــوڕەکەوە دیــارە و مەنجەڵە کەرەش، جێ چنگــی بەســەرەوەیە، دۆش دادەمینێ و سەری لێدەرناکا و لەبەرە خۆیەوە دەڵێ:"پا پای کەرە ، چنگ چنگی مەیاسە ؛ سەرم سوڕماگە لەی کار و باسە!" ئەم ڕووداوە چێڕۆک ئامێزە ش ، ئەم پەندەی لێدەکەوێتەوە – کە لە قالبی دیکەشدا گوتراوەتەوە.

دەکرێ پەند بەم شێوەی خوارەوە پێناسە بکەین و ب□□□ن:

پەند بەرهەمی ڕووداو و بەسەرهاتێکی مێژوویی چێڕۆک ئامێزە و لە کۆتایی ئەو ڕووداوە پەندێک بەرەهەم دێت و دەبێت بە نموونەیەکی قبووڵکراو و زیندوو بۆ ڕووداوی هاوشێوەی ، پەندە کە دەگوترێتەوە ، چێڕۆکە کە نا گێڕدرێتەوە ، خەڵکەکەش بە گوتنەوەی پەندەکە ، لە مەبەستەکە تێدەگەن و دەزانن چی ڕووی داوە و مەبەست چیە !.

کەواتە پەند بەرهەمی ڕووداوی چێڕۆکئامێزی کتوپڕە ؛ دەبینین ئەم پەندە لە خراپ ڕەفتاریی خەسووەکەوە دروست بووە و هەر خەسووەکەش پەندەکەی داڕشتوە و داهێناوە ، لە فۆلکڵۆردا بە گشتی، مرۆڤە چاک و خراپەکــان، جــوان و ناشیرینەکــان، پاشــا و گەداکــان، گەورەو بچووکیان هەمووان عاقڵ و شێتەکان هاوبەشن لە بەرهەم هێنانیدا.

لە شیتەڵکاریی (زەمەن)ی پەندەکەدا، تێدەگەین کە وەرز.. وەرزی ب□هارە و گیا سەوزە و مەڕ و ئاژەڵ تێر لەوەڕن و شیریان زۆرە و بەرهەمە شیرییەکانیش زۆر و زەوەندن و ڕوونەکەرەپەیدا بووە . ڕووداوەکەش چێڕۆکئامێزە و کات و شوێن و ڕووداو و کارەکتەریەکانیش دیــارن. بونیــاتی دەقەکەش، بە دوو نێــوە دێڕی شیعــری ناســک، داڕێژراوە.

دووەم: قسەی نەستەق

ئەم قسەی نەستەقەی خوارەوە دەخەینە ڕوو
گەورەیی بە عەقـڵە ، بە ســاڵ نییە.
دەوڵەمەندیی بە دڵە ، بە ماڵ نییە.
ئەم قسەی نەستەقە چۆن دروست بووە؟

کە سەرنج لەم دەقە دەدەین، دەبینین دەچێتە قاڵبی قسەی نەستەق، دەردەکەوێ چەند زانیارییەکەی فڕە بان□ت لە خۆ دەگرێ: "گەورەیی، عەقڵ، ساڵ – تەمەن؛ دەوڵەمەندیی، دڵ – وەک دڵ و دەروون، ماڵ." کە ئەوانیش لە چوارچێوەیەکی ئەدەبی پووخت و تۆکمە و مۆسیقادار و واتادار، دارێژراون. دەقەکە ڕەهەند و شیتەڵکاریی دەروونناسییانە و کۆمەڵناسییانە و مرۆڤناسییانە هەڵدەگرێ لە پاڵ تێرامان لە زمان و زمانەوانی بەرچاوی نێو دەقەکە.

گەورەیی : لێرە واتە کەسی تەمەندار و بە عومر.
عەقڵ : واتە کەسی عەقڵدارو خاوەن زانین و زانیاری وتاقیکردنەوە .
ساڵ : واتە ژمارەی ساڵەکانی کەسی بە تەمەن .
دەوڵەمەندیی : واتە کەسی پارەدارو هەبووە .
دڵ : لێرە واتە کەسی دڵکراوە و دەسبڵاو و چاوتێرو سەخی .
ئەم قسەی نەستەقە کێ گوتوویەتی؟ ئەم قسەی نەستەقە هیچ ڕوو داو و چێڕۆکێکی لە پشت نییە، بەڵکوو وەک بەرهەم و لێکدانەوەی هزرێکی بلیمەتانە و کەسێکی دنیا دیتە و خاوەن ئەزموون دەخوێندرێتەوە ، تێیدا بە زەقی وردبینیی زانیاری تاکناسیی و کۆمەڵناسیی و مرۆڤناسیی و زمانزانیی تێدا دەدرەوشێتەوە. بەرهەمی ئەزموونی عەقڵێکی مەزن و لێکدانەوی مرۆڤێکی وردبین و عەقڵ بە کارهێنەرە .
ئەگەر سەرنج بدەین ئەم قسەی نەستەقەش وەک پەندەکەی پێشوو بە شیعر داڕێژراوە ، واتە پەندو قسەی نەستەق ، هەتا گۆتەی خەڵک و گۆتەی ناودارانیش هەندێ جار ، جگە لەوەی لە ڕستەی کورت و دەستەواژەی جوان داڕیژراو دەگوترێن و بە شێوەی شێعرو کێش و قافەیەش بەرهەم دێن .
لەم قسەی نەستەقە دا دوو کەسایەتیی جیا و دوو دڵ و دەروونی جیا و ئاسمان و ڕێسمان لێک دوور ، بە یەکەوە قسەیەکی نەستەقی پڕ واتا و ئاواز و ئەزموون و عبیرەتی پەسندکراو و بەجێی لەخۆیدا کۆکردووتەوە. کەواتە قسەی نەستەق بەرهەمی بیرکردنەوە و بیرتیژی و وردبینی و تاقیکردنەوە و لێکدانەوەی عاقڵانەیە.
زەمەن لەم قسە نەستەقەدا، تەمەنی دوو کەسایەتیی جیایە: پیرێک و منداڵێک – لای کەم گەنجێک. گەورەکە کە نادیارە، واباسکراوە کە (بێ عەقڵ و بێمەعریفەیە)؛ لە کاتێکدا، منداڵەکە کە ئەوەیش هەر نەناسراوە، (ئاقڵ و بە هۆش و گۆشە). گوتەکە لەسەر بنەمای گەورەیی، بێ عەقڵ و عەقڵی بچووکەوە دامەزراوە. واتە تەمەنی زۆر و عەقڵێ کەم؛ عەقڵێ زۆر و تەمەنی کەم ، کۆبوونەتەوە و لە داڕشتنێکی شیعرئامیزدا و ئەم قسە نەستەقەیان پێ بەخشیووین.

سێیەم : گۆتەی خەڵک

ڕەنگبێ، لە یەکەم خوێندنەوەیدا دەستەواژەی "گۆتەی خەڵک" پرسیارێک بورووژێنێ: ئەدی ئاخۆ پەند و قسەی نەستەقیش هەر گۆتەی خەڵک نین؟ فۆلکڵۆر هەمووی هەر گۆتەی خەڵک و مر□ق نین؟
دوای ئەوەی ڕۆشناییەکمان خستە سەر پەند و قسەی نەستەق، هەوڵدەدەین لێرەدا، ئەم تەمەی سەر"گۆتەی خەڵک" بڕەوێنینەوە و بەیتی مەقسەد بخەینە ڕوو.
با ئەم دوو نموونە، لە "گۆتەی خەڵک" بخەینە بەرچاو:

- ئەو سەرەم لە بەر هەتاوە سپی نەکردووە!
- پیربوون دەرمانی نییە!

کە گۆتەی خەڵک” دادەهێنێ و و بۆ کاری دەهێنێ؟

کەسەک، دەمەکە خەریکی ئەنجامدانی کارێکە، هەر کارێک بێ، ئەوانەی بە دیارییەوە ڕاوەستاون دە بەێنن، کابرا زۆر خاو و خلیچ و سارد و سوڕە و پەناچە سەر لە کارەکە دەربکا و وەک پێویست بەی مەیسەر نابێ، جا یەکەک، پەی دەڵێ:’لالە، بە جەی برای خەت ناکەی، کارەکەت بە تەواوکات و ڕزگارمان بێ؟” ئەویش، بە نابەدڵییە و دەڵێ:”برا، ئەوە دەڵێی چی؟ خۆ ئەمن ئەو سەرەم لە بەر هەتاوە سپی نەکردووە؟!”.
دیقەت بدەنە، ئەو گوتەیە، هیچ ڕووداو و چیرۆکێکی لە پشت نییە، پەناچە بەرهەمی ئەزموون و کارامەیی و بیرمەندیی و دنیادیتەیی بێ. پتر لە قسەی بازاڕی سادە و ساکار و ئاسایی دەچێ. تەیش ومنیش و خەڵکی دیکەش، دەتوانن شتەکی لەو تەرزە بڵێن و دارێژن.واتە نە بەسەرهاتەکی چیرۆک ئامەزی لە پشتەو نە پێویستی بە تاقیکردنەوەو وردبینیەکی زۆر هەیە !

لە گوتنی “پیربوون دەرمانی نییە.”، دیسان کەسەک کە پیریی و نەخۆشییەکانی، تەنگی پێ هەڵدەچنێ و هەرچەندی دەکەن داو ودەرمان و چارەیەکیان وەدەست نەکەوە، لەو پیرییە و لەو نەخۆشیانە، دەربازی بکات. جا کەس وکارو خزم خوەش دەڵێن، هیچ نەما بۆی نەکەین، هیچ عیلاج و چارەی نییە، چیبکەین پیرییەو دەرمانی نییە!
دەبینین ئەم گەتەیەش، پێویستی بە ڕووداوەکی چیرۆکئامەز و عەقڵەی ئەزموونداری و هۆش و گۆشی پڕ مەعریفە و بیرمەندیی نییە. هەرکەس دەتوانە قسەی وا بکات و بێژانە گوێمان لەو جۆرە ڕستە و دەستەواژانە دەبێ.

بە گێڕشتن بەو ئەنجامەی کە کە پیریی دەرمانی نییە و کابرا سەری لە بەر هەتاوە سپی نەکردووە ، پێویستیمان بە ئەزموونی زۆر و فەرهەنگی مەعریفی گەورە و هزر و مێشکی ژیرانەو تاقیکردنەوەو گەلانی زۆر نییە. هەر کەسەک لە هەر ئاستەکی تێگەیشتن دابێت، ئەمانە دەزانە و لە کاتی پێویست بەکاریان دەهێنن و دەیانڵێنەوە !

چوارەم: وتەی ناوداران

وتەی ناوداران، ئەو وتە جوان و واتادار و تەکمە و پڕ عیبرەت و

ئەزموونەن، کە هەموومان بە حەزەوە دەیان خوێنینەوە ە و لە ژیانی ڕۆژانە و لە بواری ئەدەب و مەعریفە و زانستدا بەکاریان دێنین، خاڵی درەوەشاوەی ئەم وتانە ئەوەیە، دەزانرێ هێ کێنە و خاوەکانیان ناسراون، جا هێ سەردەمە دێرینننەکانی مێژوو بن یان هی ئەم سەدەمەی ئێستای خۆمان بن.
واتا فەرهەنگیی ئەو وتانە ، گەورە و فراوانن، لە ناوئاخنی کتێبە ئاسمانییەکان و فەرموودەی پێغەمبەران و بگرە تا قسەی زانا و دانا و و فەیلەسوف و بیرمەند و شاعیر و هونەرمەند و سیاسی و کەسە دیار و ناسراوەکانی مێژووی دێرین و سەردەم دەگرێتەوە. بێگومانە ئەم گوتارانەش بەرهەمی ژیری و ئەزموون و هزری قووڵ و تێڕوانینی ئەوانە بۆ ژیان و بوون و مەرگ و گەردوون… تاد. لەگەڵ ڕۆژگاردا ئەو گوتانە گەیشتوونەتە خەڵک و لە ژیانی ڕۆژانەی خۆیاندا دووبارەیان کردوونەتەوە. دیارە نموونە هێنانەوە بۆ ئەم بەشە (وتەی ناوداران) کارێکی ئاسانە زۆر پێویست بە ماندووبوون ناکات، ڕۆژانە لە گفتوگۆکاندا گوێمان لێیان دەبێت و لە نووسینەکاندا دەیانخوێنینەوە.

با بە یەک نموونەی گوتەیەکی ئەدیب و شانۆنووسی ئایرشی(ئایرلەندی) ناودار برناردشۆ، ئەم بڕگەیە دەوڵەمەند بکەین کە دەڵێ:

:"سەرمایەداری وەک سەرو ڕێشی من وایە، زۆری ل□ بەرهەم ، ناڕێکی لە دا بەشکردن."
لەمەشدا ئەو زاتە مەبەستی سەروڕیشی خۆیەتی، کە سەرێکی ڕووتاوە و ڕیشێکی پان وپۆڕو درێژو پڕ مووی هەبۆوە.

دەربارەی زەمەنیش لەم گۆتەیەی بەرناردشۆدا، دەکرێ بڵێین: زەمەن، سەردەمی ژیانی برناردشۆو سەرهەڵدان و گەشەسەندنی دەسەڵات و دەستکەوتی مەزنی سیستمی سەرمایەدارییە لە ڕۆژاوا دا. لێ، ئێستا هەر بستێکی ئەم جیگایانە دەگرێتەوە کە سیستمی یان ڕژێمی سەرمایەداریی تێیاندا باڵا دەست بێ: کۆکردنەوە بەرهەمێکی زۆر و دەست بەسەرداگرتنی ئەو دەستمایە زۆرە، لە نێو چەنگ و قاسە و ژمارە بانکی چەند کەسێک و تاقم و دەستەیەکی بچووکدا کۆبووەتەوەو بەشیکی خەڵکیش لێی بێبەشن !

چەند نموونەیەک لە پەند و قسەی نەستەق و ڕەهەندە مێژووییەکانیان:

یەکەم: "بزن، بە شەوەک جێگای خۆی خۆش دەکات." (*١)

ئەمە قسەی نەستەقە.

ئەگەر بتەوێ باوەڕ بە کەسێک بێنی کارێکی بچووک و خێرا و کەمخایەن ئەنجام بدا و ئاکامەکەی چاک بێ با بۆ کاتێکی کورتیش بێت ؛ یان ئامۆژگاری کەسێک بکەی لە ڕووی پاک و خاوێنی و پاگژیدا، ئەوا دەکرێ، پەنا بە ئەم قسەی نەستەقە کوردییە ببەیت و بڵێت:" بزن، بە شەوەک جێگای خۆی خۆش دەکات." بێ گومان ئەمە قسەی شوانەکە ، جا چونکە شوان مەڕ و بزنناسە ، بەوەی زۆرترین کاتی ڕۆژگار لەگەڵیاندا بەسەر دەبات و سەرنجیان لێدەدا و شارەزایانە. دیقەتی داوەتە کە شەو لەو دەشت و دەرە دەمێنەوە ، پێش ئەوەی بزن پاڵ کەوێ بە سمەکانی هەندێ خەرێکی زەوییەکە دەبە و جێگەی خۆی خۆش دەکات. ئەمەش کردەیەکی خۆرسکانەیە، چونکە ئەو ئاژەڵە کەم تووکە و زەوی ڕەق و تەق و زیخاوی و بەردین ئازاری جەستەی دەدەن، هەوڵدەدا نەختە شوێنەکەی خۆی خۆش کات، بۆ ئەوەی بە ئەو شەوە خەوێکی خۆش بکات ، چۆن بزن هەرشەوەی لە ئاقارێک دەلەوەڕێندرێت .

زەمەنی پەیدا بوونی ئەم قسەی نەستەقە:

من وای بۆ دەچم ، مێژووی ئەم قسەی نەستەقە زۆر کۆن بێ، بۆ سەردەمی سەرەتای سەرهەڵدانی ئاژەڵداری بگەڕێتەوە ، دوای بەجێهێشتنی ئەشکەوت و پێش نیشتەجی بوونی مرۆڤ لە گوند و ئاوایدا، چونکە چاخی شوانکارەیی بە شێوە سەرەتاییەکەی زۆر پێش سەردمی نیشتەجیبوون و بونیاتنانی شارەسانییەت بووە.

ئەگەر لە چیرۆکی (مەڕەکە و بزنەکە)ی فۆلکلۆریی کوردی ورد بینەوە، دەبینین ، بزن داوا لە مەڕ دەکات بۆ ئەوەی پێکەوە خانوو دروست بکەن پێش ئەوەی زستان بێت و بەفر و باران دابکات، بەڵام؛ مەڕ شانازی بە خورییە زۆرەکەی خۆیەوە دەکات و بێ باکە، گوێ نادات داوایەکەی بزنەکەی هاوڕێی. کاتێک وەرزی بەفر و بارین دێ و مەڕە بەرگەی سەرما ناگرێ و دەچێتە بەر قاپی بزنەکە و داوای لێ دەکا جێی بکاتەوە، بزن هەر خۆشی تێناگەیەنی و مەڕی گێژ و وێژ لەو ناوە لەسەرمان ڕەقهەڵدێ و مردار دەبێتەوە. هەمووشمان لە پەیامی چیرۆکەکە تێدەگەین و دەزانین ئەنجامی مەڕەکە چۆن بووە!

لەم قسەی نەستەقە و چیرۆکی(مەڕەکە و بزنەکە) یە ، دەبینین کە (بزن) کارەکتەری کارکردن و بەکارهێنانی عەقڵە و پێشبینی داهاتووکردنە و کاریشی بۆ دەکات، لە قسەی نەستەقەکەش دا بزن بە(شەوەک) جێگای خۆی خۆش دەکات و بۆ(زستان و تەمەن)ەکیش لە چیاکەکەدا خانوو دروست دەکات؛ ئەنجامی پێشبینییەکەی دەرکەوت کە زستان هات و بەفر و باران دای کرد و سەرما دەستی خۆی وەشاند، مەڕ بەرگەی نەگرت و چووە بەر دەرگای بزن و پاڕایەوە جێگای بکاتەوە تا لە سەرما نەمرێت؛ بەڵام؛ بزن ئەوەی هاتەوە بیر کە هاوەن داوای لێکرد پێکەوە خانوو دروست بکەن، کەچی مەڕ بە قسەی نەکرد و پشتی بە خووریە زۆرەکەی خۆی بەست، ئێستاش بزن دەرگای لێناکاتەوە، ئەوەبوو مەڕ لە دەرەوە مایەوە و دواجار سەرما ڕەقی کردەوە.
پەیوەندی زەمەن لە "بزن بە شەوەک جێگای خۆی خۆش دەکا":

- بزن بە شەوەک جێگای خۆی خۆش دەکات . پێشبینی خەوتنی – شەوەک – ە و هەوڵدانە بۆ بە ئاسودەیی پاڵ کەوتن و بە خۆشی خەوتن لەم شەوەدا.
- لە چیرۆکی مەڕەکە و بزنەکە: دوو کارەکتەر، دەکەونە بەرامبەر یەکتر: مەڕ و بزن. یەکیان عەقڵ بە کاردەهێنێ و پێشبینی داهاتوو دەکات کە بزنە. ئەوەی تریان بە خووریە زۆرەکەی دەنازێ و عەقڵ بەکارناهێنێ و پێشبینی داهاتوو ناکا و سەرەڕای ئەوەش بە گوێی بزنیشی ناکات ؛ دەرکەوت ئەنجامەکەی چی بوو، مەڕ سەری خۆی لەسەردانا. بزنیش پێشبینی داهاتووی کردووە و عەقڵی بەکارهێناوە و چارەسەری بۆ بەفر و باران و سەرمای زستان دۆزیوەتەوە و بە کردەوە خۆی پاراست و لە ژیان بەردەوام بوو.

شیکردنەوەی: قسەی نەستەقی : بزن بە شەوەک جێگای خۆی خۆش دەکات:
بزن : گیاندارێکی زیندووە و جێگای مرۆڤی گرتووەتەوە.

بە شەوەک: هەمایە بە زەمەنەکی کورت ، کە – شەو – ەکە.
جێگای خۆی: واتە شوێن، تایبەتە بە بزن لە شەوەکدا. ماڵی خەوتنە وجێگایەکی ئارامە .

خۆش دەکات: کارکردنە بۆ ئەوەی ئەم شەوە بە خۆشی و ئاسودەیی بخەوێ، خۆشی بە مانای لەززەتی ژیان دێت بە خەوی تەنیا شەوەک .
لەم قسەی نەستەقەدا چەند فەلسەفەیەکی (کات) و(شوێن) و (کارکردن) و(لەززەت)ی(ژیان) کۆکراونەتەوە؛ بە واتایەکی دیکە، هەر یەک لەم وشە و ناوانە سەر بە فەلسەفەیەکن.
ئەفلاتون لە بارەی (کات) و (جێگا) وە دەڵێت: "کات ئەو ماوە پێویستەیە بە جووڵەی ئەستیرەکانی ئاسمان." لەم قسەی نەستەقەدا، کات پێویستە بە کارکردنی بزن و گەیشتن بە خەوی ئاسودە، لە شەوەکدا!
ئەرستۆش لە بارەی (شوێن– جێگا) وە دەڵێ: "جێگا ئەو شوێنەیە کە شتێک لە خۆ دەگرێ." لەم قسەی نەستەقەشدا ، جێگا ئەوەیە کە بزن شەوەک بە ئاسودەیی تێیدا دەخەوێ.
لەم قسەی نەستەقەدا(کات)ئەوەیە، کە بزن بە(شەوەک) لە جێگایەک دا بە ئاسودەیی بخەوێ، بۆ ئەوەی لەم شەوەدا ئاسودە بێ و (لەززەت) لە چرکەساتی خەو وژیانی ئەو شەوە ببینێ ؛ هەر بۆیە (کار)دەکات بۆ ئەوەی ئەو شەوە بە ئاسوودەیی بخەوێ !
شوێنیش ئەو (جێگا)یەیە ، کە بزن خۆشی دەکات بۆ ئەوەی شەو تێیدا بە خۆشی بخەوێ.
هەروەها ئەرەستۆ لە بارەی کارەوە دەڵێت: "ئەو کارەی کە دەبێتە هۆی مەیسەر کردنی کاری بە کۆمەڵ، دەبێتە هۆی وەدەستهێنانی ئامرازەکانی بەختیاریی بە تاکی کۆمەڵگە.". ئەو کارەی کە بزن کردوویەتی، هەرچەندە بە تەنیاش بوو، بووەتە هۆی بەختیاریی خۆی وەک تاک ، کە هەندێجار بەختیارییەکە ماددییە و هەندێ جاریش مەعنەوییە. لێر بۆ بزن کارەکە، هۆی بەختیاری ئاسودەیی بوو، واتە مەعنەوی بوو. بەڵام مرۆڤەکان لە نێوان خۆیان دا جیاوازن، هەندێکیان کەم ئاوەزن و هەندێکیان بە هێز و عاقڵن، ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی هەریەکەیان کاری جیاواز لەوەی تر بکات و لە ئەنجامدا کۆمەڵگەی شارستانی پێک دێت، لێرەش لە چیڕۆکی٠) مەڕەک و بزنەکە) بینیمان بزن و مەڕ لە بە کارهێنانی عەقڵدا جیا بوون و ئەنجامەکەشیان وەک یەک نەبوو!
زەمەن لە دەقی "بزن، بە شەوەک جێگای خۆی خۆش دەکات."
زەمەنی ناوەوەی یەک – شەو – ە، کە بزن کاری تێیدا کرد و گەیشت بە

ئاسودەیی.
زەمەنەی دەرەوە یان مێژووی دروستبوونی قسەی نەستەقەکە، بە لێکدانەوەی ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی یەکەمی سەرهەڵدانی شوانکارەیی و دروستکردنی خانوو و گوند کە (دە هەزار) ساڵێک پێش زایینە. ئەمەیش هاوزەمەنە لەگەڵ چیرۆکی مەڕەکە و بزنەکە، کە چیرۆکە کە بە – هیما – باس لە دروستکردنی خانوو دەکات بە یەکەمینجار و لە وێشدا مەڕ و بزن وەک دووکارەکتەرن لە جیاتی مرۆڤ ڕۆڵیان بینیوە.
پێناسەیەک بە بزن …

بزن ئاژەڵێکی ماڵی کراوی مرۆڤەو مێژوویەکی کۆنی لە گەڵ مرۆڤدا هەیە ، مرۆڤ سوودی زۆری لە بزن بینیوە ، شیرەکەی بە زۆر شێوە بە خواردن بەکاردێنێت ، گۆشتەکەی دەخوات ، مووەکەی بە زۆر پێویستی و کەرەستە بەکار هێناوە ، پێستەکەشی بە زۆر جۆر بە کار هاتووە ، هەتا میزو کشپلەکەی وەک پەین بۆ بە هێز کردنی زەوی و سوتاندن سوودی لێبینراوە، هەتا شاخەکەشی لە سنوورێکی دیاریکراو بە کار هاتووە . تەمەنی بزن لە نێوان دوازدە تا پازدە ساڵ دەژی .
مێژووی بزن ، زۆر بە سەر چاوەکان ئەوە دەسەڵمێنن کە سەرەتا لە (چیاکانی زاگرۆس) و (کەوانەی بە پێت) مرۆڤ بزنی ماڵی کردووە ، لە (مێژووی بزنی ئیران) دا هاتووە کە : ئیران یەکەمین بەڵگەی بە خێو کردنی بزن و ماڵی کردنەکەی لە ناوچەی (گەنج دەرە) ی شاری کرماشانە لە دەورو بەری (دە هەزار) ساڵ پێش زایین بە خێو کراوە ، کە ئەمەش ڕاستەو خۆ کوردستانە ، هەروەها (مورتەزا ڕەزایی) نوێنەری ئیران لە کۆ بوونەوەی وڵاتان بۆ دەسنیشان کردنی (ڕۆژی بزن) هەوڵی دا ئەو ڕۆژە بە ناوی ئیرانەوە تۆمار بکات و گوتوویەتی : (مێژووی بە خێوکردنی بزن لە چیاکانی زاگرۆس لە ئیران بۆ پێش دوازدە هازار ساڵ دەگەڕێتەوە)(*٢)

لە (داستانی دەموزو عەشتار)(٣) دا کە داستانێکی سۆمەریە و
ڕیشەی سەرههڵدانی بۆ سەردەمی باپیرانی سۆمەریەکان دەگەڕێتەو، بزن
وەک کارەکتەرێکی زیندوو لە داستانەکە ڕۆڵ دەگێڕێ ؛ کە لە
لێکۆڵینەوە شوێنەوارناسییەکاندا سەڵمێندراوە تەمەنی ئەم داستانە(
دوازدە هەزار ساڵ) دەبێت و شوێنی ڕووداوەکانیش چیاکانی کوردستانە
، بە پێی لێکۆلێنەوەیەک کە ئێمە کردوومانە ، ئەو شوێنە دەموزی
شەش مانگ تێیدا لە ژێر زەوی دەمینێتەوە و ل□ □ۆژی نەورۆزدا
د□ت□ت□ر□وە (شاری ژێر زەمینی دێرینکۆیۆ) (٤)ی دوازدە هازار
ساڵیە یە لە کوردستانی باکوور ، دەموزی لەم داستانەدا نموونەی
خوداوەندێکی شوانە ! ئەمە هە مووی بەڵگەی ئەوەن کە کوردستان
وڵاتی یەکەمی بە خێو کردنی بزنە .

بزن زۆر جۆری هەیە ، لە کوردستان دوو جۆری ناسراوە ، بزنی ئاسایی
و بزنە مەرەز ، مووی بزنە مەرەز بۆ دروستکردنی ڕانک و چۆغە بە
کار دێت ، بزنی کوردستان بزنێکی چیاییەو زۆر چوست و چاڵاکە ، بە
هۆی ئەو مێژووه دوورو درێژەی کە بزن لە گەڵ مرۆڤ دا هەیەتی ،
چوون□ت□ نێو هەموو بەشەکانی فۆلکڵۆرو هەتا ئەدەبی نووسراووتەواوی
هونەرە کانیشەوە ، هەر بۆیە لە وێنەکۆنەکانی دەستکردی مرۆڤ لە
نێو ئەشکەوتەکان وێنەی بزن بە ڕوونی دەبینرێ !

بزن ئێستا سەرچاوەیەکی ئابووریە ، هەر بۆیە گرنگیەکی زۆری
پێدەدرێ و کتێبی زانستی زۆر لە بارەی پەروەردەی بزنەوە نووسراوە
، نەتەوە یەکگرتووەکانیش بە هۆی گرنگی بزن□و□ □ۆژ□کی بۆ دیاری
کردووە .

دووەم: “هەندەم نەماوە بمنەنە گوێزە.”(*٥)
هونەرمەند حەسەن زیرەک لە گۆرانییەکیدا دەڵێ:
هەنـــدەم نەمـــاوە بمنەنە گوێزە
بە خەم لێرانە یار لە تەورێزە
نە چاو تێر دەبێ نە دڵ دەبێزێ

ئەوەی ئێمە مەبەستمانە لەم گۆرانییە (هەنـــدەم نەمـــاوە بمنەنە گوێزە.) یە ، کە لێرە مەبەستی شاعیرلە بە کارهێنانی ئەم قسەی نەستەقە ئەوەیە ، پیر بوویمە وهەندەم نەماوە بمرم و بمخەنە نێو (گـــوێز ، گۆز، گۆزە ، کـــوپە ، دەخمە، گۆڕ) ە وە کە لە کۆنەوە بە کوپەیـــان دەگـــوت دەخمە و دەخمەش وەک گۆڕ بە کاردەهـــات . ئەوەش لەوەوە هاتووە کە لە پێش زایین و بەتایبەت لە هەزارەی دووەمدا، مردوویان دەخستە نێو کوپە – گۆزە، ئێستاش جاروبار لە ئەنجامی پشکنینە شوێنەوارییەکـــان لەم جۆرە کوپـــانە دەدۆزرینەوە – لە مۆزەخانەی سلێمانیش دانەیەک نمایش کراوە، کە ئێسک و پرووسکی مـــردووی تێـــدایە، لەوشـــدا کە لە گۆرانییەکەدا گۆزە بە (گـــوێزە) هـــاتووە، ئەم گۆڕانکـــاریە لە بەر پێویســـتی ســـەروای شیعـــری گۆرانییەکەیە .
لەم قســـەی نەســـتەقەدا دوو زەمەن هەیە: یەکەم زەمەنـــی نـــاوەوە کە زەمەنی پیربوون و مردنی عاشقەکەیە و خستنە نێو کوپە و گۆزەیە .
دووەم: زەمەنی دروستبوونی قسەی نەستەقەکەیە، کە بەڕای ئێمە بە ئەو مێژوو و زەمەنە دەگەڕێتەوە کە مردوو دەخرایە نێو کوپە و ئەویش لانی کەم چوار هەزار ساڵ پێش ئێستایە.

سێیەم: “هێندەم نەماوە بمنێنە قەفەس، نە چاو تێردەبێ نە دڵ دەڵێ بەس.”

ئەمەش بۆ ئەو زەمەنە دەگەڕێتەوە کە پیرەمێرد و پیرەژنە بۆ تەمەنەکان دەچوونە تەمەنەوە ، ئیسک و جەستەیان هێندە ناسک دەبوون بە ئەوە نەدەبوون بەدەست هەڵگیرێ و وەرگێڕێ بکرێن ، بۆ پاراستینان لە نێو قەفەزێکی تایبەتیان دادەنان یان درێژیان دەکردن، کە پڕە لە لۆکەی نەرم و نیان ، بۆ ئەوەی هیچ شتێکیان بەر نەکەوێ و جوولەیان پێ نەکرێ و ئازاریان پێ نەگات. کەواتە ئەو دەمە لە نێو قەفەس دانان ، پێش ئەوەیە بخرێنە نێو گۆڕ ـ نێو کووپەی مەرگ.

هێندەم نەماوە بمنێنە قەفەس، واتە هێندەم نەماوە هێندە پیربم و لەدەست و پێ بکەوم و بە قەفەس هەڵمبگرن و بمگوێزنەوە! لە ئەفسانەیەکی کوردی لە کتێبی (هەڵکەی نامە)(٦*)، ئیمامی هەمزە کە کەسایەتییەکی سەردەمی پێغەمبەرە دەکرێتە پاڵەوانی ئەفسانەیەک کە زەمەنەکەی دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی (شارە قەڵا – وڵاتە شار) و دوو هەزار ساڵ پێش زایین، لەوەدا ئیمامئ هەمزە هێندە پیر بووە دەخرێتە نێو قەفەس و دەبریتە خزمەت پێغەمبەر ؛ ئەمە یەکێکە لە تایبەتمەندی ئەفسانە ، کە (زەمەنگۆڕی و شوێنگۆڕی بۆ پاڵەوان و ڕووداوگەلێی) دەکات ! لەو ئەفسانەیە ئیمامی هەمزە هێندە پیر بووە، خستوویانەتە نێو قەفەس و بە لۆکە دەوریان داوە بۆ ئەوەی بتوانن بە ئاسانی بیگوێزنەوە ، حیکایەتەکە دەڵێ : چوون ئیمامی هەمزەیان هێنا ، ئیمامی هەمزە چ ئیمامی هەمزە ! هێندە پیرە لە نیو قەفەس و لۆکەیان ناوە ، پێستی چاوی بەری چاوی گرتووە ، بە(قوڵاب) بۆ یان هەڵداوەتەوە ، کەس ناناسێتەوە ئەگەر نەڵێی ئەوە فلانە ، گوێی لە هیچ نابێ ، ئەگەر بەی هاوار نەکەی ، هەر چۆنێکی بی جوون هینایان و لە تەنیشت پێغەمبەریان دانا) ، (ل٢٥،٢٦-ب١،ب١)

زەمەن و مێژوو لە نێو ئەم قسەی نەستەقە دا:

دوو زەمەن هەیە: یەکەم زەمەنی ناوەوەیە، کە زەمەنی پیربوون و کەترەیی کەسایەتیەکەیە !.
دووەم: زەمەنی دروست بوونی قسەی نەستەقەکەیە، کە بەڕای ئێمە نزیکە لە زەمەنی – مردوو خستنە نێو گۆڕە – کە مێژووەکەی دەگەڕێتەوە بۆ دوو هەزار ساڵ پێش زایین. بەڵام ، دوای هاتنی ئیسلام زمانی گۆڕانەوەکە گۆڕانی بەسەر دا هاتووە !

چوارەم: “مردووێک و زیندووێکی، پێکەوە لە قەبری دەنێن.”
ئەم قسەی نەستەقە، بە چەندان شێواز دەگوترێ و دەنووسرێ، بە تایبەت کاتێ باسی کەسێکی دەڵەق و زاڵم دەکەن. بیستوومانە و خوێندوومانەتەوە، کە لە سەردەمە دێرینەکاندا، پاشا هەبووە کە مردووە ، دەست و پێوەندەکانیشی بە زیندوویی لەگەڵدا نێژراون ، بە ئەوەی لە جیهانی ئەولا کە هەستانەوە وەک سەر دنیا خزمەتیان بکەن ، بە پێی باوەڕی ئەودەم ! لە کەلتووری هەندێ هۆز و ئێڵ و عەشرەتیشدا، ژنی زیندوویان لەگەڵ هاوژینە مردووەکەی پێکەوە بە خاک سپاردووە. هەرچەندە هیچ لەو ڕەوشانەمان لە مێژووی کورددا نەکەوتووەتە بەرچاو، دەڵێن لە وڵاتی تایلاند هۆزێک هەیە کە پیاوەکە دەمرێ ژنەکەشی لەگەڵ دەنێژن، هەروەها هیندیک هۆز لە هیندستان ئەوانیش پیاو کە دەمرێ ژنەکەی بە زیندوویی لەگەڵ دەنێژن !
ڕوون نییە لە کەینەووە و لە چیەوە ئەم بیرەکەیە پێیوەتە نێو فۆلکلۆری کوردی؟ لام وایە ئەم قسە نەستەقە لە کەلتووری نەتەوەکانی

دیکەدا وەرگیرا بێ و کەوتبێتە نێو زمان و کەلتوری کوردیمان. ئێستا ئەم ڕستەیە بەردەوام لە نێو کورددا، ڕۆژانە دووبارە دەکرێتەوە، وەک دەبینین کارەکە لە داب و نەریتی میللەتانەوە بووە بە – قسەی نەستەق – لە نێو کوردەواری بە کەسێکی زاڵم و دڵڕەق دەگوترێ، ئەگەر دەستی بڕوات مردووێک و زیندووێکی پێکەوە لە قەبری دەنێ ! زەمەنی ناوەوەی ئەم قسەی نەستەقە جێگیر نییە ، زەمەنی مردنی کەسەکانە . بەڵام، زەمەنی مردوو و زیندووە لە گۆڕنان پێکەوە زۆر کۆنە و ئێستاش وەک باسمان کرد کەم و ز□ر□□ر بەردەوامە. پێموا بێ زەمەنی بە فۆلکڵۆربوونی ڕەوشک□، ک□ بووتە قسەی نەستەق، ئەویش تازە نەبێت و مێژووییەکی کۆنی □□ب□ت ! لای کەم بۆ پێش زایین دەگەڕێتەوە.

پێنجەم: "کەوتوومە گێژی ئەسکەندەر."

دیسان حەسەن زیرەک لە گۆرانی – سەبری – دا دەڵێ:

سەبری بە خودا و بە پێغەمبەر
بە میحرابی چـاوی ئەسـمەر
کەوتوومە گێــــژی ئەسکەندەر (*٧)
نەجات نابـــم تـاکو مەحـشەر

ئەوەی مەبەستی ئێمەیە "کەوتــوومە گێــژی ئەســکەندەر."ە ، ئەم دەســتەواژە پەنــد ئــامێزە، لە چیێەوە هــاتووە؟ بۆ چ زەمەنێک دەگەڕێتەوە؟ ئەوەی کە یارمەتیمــــان دەدات و دەبێ بە کلیلــــی دۆزینەوەی نهێنییەکە وشەو نــاوی (ئەســکەندەر)ە، کە مەبەســت (ئەسـکەندەری مەقــدۆنی) ســەرکردەی یۆنــانییە، کە لە نزیـک شـاری (هەولێر) و لە شەڕی (گۆگەمیللا) لە ساڵی (٣٣١) پێش زایین (دارای سێی□م□)ی، پاشی فارسی ئەخمینی شکاند. □وداوەکە وادێتە بەر زهن کە لەشکری گەورە و بێ ژمارەی ئەسکەندەر کە لە زۆر میللەت و لە زۆر بەش پێکهــاتبوو، ئەو لەشکــرە بە چەکــی جۆراوجۆر لە ڕم و شــێر و تیروکەوان و پیادەوە، و سوارەی ئەسپ و فیل و ڕاکێشانی گالیسکە بە

مانگا، بە کوردستاندا پەرت بووە و کەسێکی ئەم وڵاتەش کەوتووەتە نیو ئەم لەشکرە زۆر و سەری لێ شێواوە و ترساوە و چەپ و ڕاستی خۆی لێ تێکچووە و گێژ بووە ، نەیزانیوە چۆن ڕزگاری دەبێت. دیارە دواجار ڕزگاری بووە و بەسەرهاتەکەی خۆی گێڕاوەتەوە و ئەم ڕووداو و چێڕۆکە ئەم پەندەی لێ کەوتووەتەوە. بۆیە ئێستاش ئەگەر کەسێک کێشەی□ک□ی تووش بێت و بۆی چارە نەکرێ دەڵێ: “کەوتوومە گێژی ئەسکەندەر.”

زەمەنی دروستبوونی ئەم پەندە بە تەخمین بۆ مێژووی هاتنی ئەسکەندەر و لەشکرەکەیەتی بۆ کوردستان، لە دەوروبەری ساڵی (٣٣١)زایینی دەگەڕێتەوە .
زەمەنی ناوەوەی پەندەکە زەمەنی هەمان ڕۆژی ڕوودانی کەوتنە نێو لەشکری ئەسکەندەری ئەو هاوڵاتییە کورستانیەیە ، کە ترساوە و نەیزانیوە چۆن ڕزگاری دەبێت ، کە دەڵێ ..کەوتوومە گێژی ئەسکەندەر ، لە – کەوتوومە – مەبەستی ئێستای ڕووداوەکەیە و هەمان ڕۆژو مانگ و ساڵێ هاتنی لە شکرەکەی ئەسکەندەرە !
زمانی پەندەکە کە کوردی ئێستایە. ببێگومانی زۆر گۆڕانی بەسەردا هاتووە و ناوەڕۆکەکەی وەک خۆی ماوەتەوە، ئەمەش ڕەوشێ هەموو فۆلکڵۆرە، کە لەگەڵ زەمەن زمان و زارەکەی دەگۆڕێ و ماناکەی لە نێو خۆیدا هەڵدەگرێ و دەیپارێزێ.

پەندو شوێنەوار ..
یەکێ لە تایبەتمەندیەکانی پەندو قسەی نەستەق ئەوەیە کە سنووری بابەت نازانن و سەر بە ماڵی هەموو بابەتەکی ژیانی مرۆڤ دادەگرن ، سەیرکە لێرە ئەم قسەی نەستەقە کە دەڵێ □ پەندی پێشینان نەقشی بەردی□□ !) بزانە کە چۆن قسەی نەستەق بە پەند دا هەردەڵێ وپەسنی دەکات و گرنگیەکەی دەخاتە بەر چاو ، هەر کاتێ تۆ کە دەڵێی – پەند – یان گوێت لە وشەی پەند دەبێت .. ئەوا هەست دەکەی کە باسێ بابەتێکی زۆر گرنگ دەکرێ ، واتە وشەی پەند هەر بۆ خۆی مانایەکی گرنگ و جوانییەک لە نێو خۆی دا هەڵگرتووە ، هەر ئەوە شە کە کۆمەڵگە – هەموو کۆمەڵگەکان – لە ڕابردوو و ئێستاس دا بەردەوام ڕۆژانە – پەند – بە کار دەهێنن ! ئەو بە کار هێنانە بەردەوامە واتە پەند هەرچەندە بۆ خۆی سەرەتایەکی تایبەت بە خۆی هەیە لە دروست بوون و سەرهەڵدان دا ، بەڵام هەرگیز کۆتایی نیەو هەمیشە لە نێو زەمەنێکی بێ بڕانەوە دا دەسوڕێتەوە ! کەچێ ئەم قسەی نەستەقە جارێکی تر بەوەی کە بە – نەقشی بەرد – ی دەچوێنی ، جارێکی تر نەمریی پێ دەبەخشێ و دەڵێ : پەند وەک نەقشی بەرد وایە ، چۆن

نەقشی بەرد لە نەو ناچە و هەر دەمینەتەوە ، نەقشی بەردیین بە شەکە لە شوینەوار ، پەندیش ئاوا نەمرە و بەردەوام دەمینەتەوە ! واتە بە هونەری – زمان – ئەدەب گوتن و نووسین سوودی لە – هونەری دەست – نووسین و وەنەکەشان لەسەر بەرد بینیوە و بە یەکی چوواندوون ؛ ئەمەش جارەکی تر هونەری پەندو قسەی نەستەق دەردەخات و دوو هونەر بە یەکەوە ..یەکتر بادەکەن .

زەمەن لە نەو قسەی نەستەقی – پەند نەقشی بەردییە – ! (٨*)

زەمەنی یەکەم ، زەمەنی گوتنی ئەم قسەی نەستەقەیە ، کە من وای بە دەچم ئەو کاتە گوترابەت کە مرەق هەستی بە نرخ و گرنگی – نەقشی بەرد – یی کردبە و تەگەیشتبە کە ئەوەی لەسەر بەرد دەنەقشە لە نەو ناچە بە هەمیشە دەمینەتەوە ، بە گومان ئەوزەمەنەش زەمەنی دوای سەر هەڵدانی هونەری نەقشە بەردیین بووە ، ئەو زەمەنەش بە ئەو کاتە دەگەڕێتەوە کە مرەق یەکەمجار پەنای بە نەخشاندنی بەرد بردووەو هەستی کردووە کە هەیەکی گرنگی مانەوەی نەقشەکانی دەزیوەتەوە لە وانە باشترە کە پێشتر نەقشی لەسەردە کردوون ، جا نەقشی لەسەر هەر شتەکی تر کردبەت ! ئەو زەمەنەش بە هەزاران ساڵ دە خەمڵێندرێت کە زەمەنی ڕابردووەکی یەکجار دوورە ! لە نەو ئەم قسەی نەستەقە دا دوو زەمەن هەیە ، یەکەم : زەمەنی گوتنی قسەی نە ستە قەکەیە ! کە دوای زەمەنی پەیدا بوونی نەقشی بە ردینە ! ئەو زەمەنەش زیاتر لە پازدە هەزار ساڵ دەبەت !

زەمەنی دووەم ، ئەو زەمەنە سەرەتای هەیەو بە بەانەوەیە ، زەمەنی مانەوەی نەقشی بەردیین ! کە زەمەنی داهاتووەو داهاتووەکی بە سنوور ، زەمەنی سەر هەڵدانەکەی بە پانزە هەزار ساڵ مەزەندە دەکرێ و ..زیاتریش ، زەمەنی مانەوەی لە سەرهەڵدانەوە بە ئێستاو

داهاتووی بێ سنوور ..
ئێستا دەرکەوت ئەم قسەی نەستەقە کە باسی گرنگی – پەند – دەکات ، لە نێوان دوو زەمەن دایە، زەمەنێک لە گەڵ سەر هەڵدانیەتی و زەمەنێکیش لە گەڵ بەردەوامیی و کۆتایی نە هاتنیەتی ، زەمەنێک تێیدا لە دایک بووەو زەمەنێک تێیدا دەژیت ودەگات بە نەمریی !
لە داهێنانی ئەم قسەی نەستەقە دا هونەری فۆلکڵۆریش دەردەکەون ، سەرنج بدە : لێرە – قسەی نەستەق – بۆ پەسند کردنی – نەقشی بەردین – کە کارێکی شوێنەوارییە ، بە گرنگی – پەند – دا هەردەڵێت ؛ پەند وەک بەشێک لە فۆلکڵۆر!
لێرەش دەبێ ئەوە لە بێر نەکەین ..ئەو (زمان)ەی کە سەرەتا قسەی نەستەقەکەی پێ گوتراوە ، ئەو زمانە نیە کە ئێمە ئێستا قسەی پێ دەکەین و قسەی نەستەقە کە بە کار دێنین ؛ زمانەکەی سەرەتا گۆڕاو□ ل□ نێو زمانەکەی ئێستا دا ناوەڕۆکەکەی وەک خۆی ماوەتەوە .

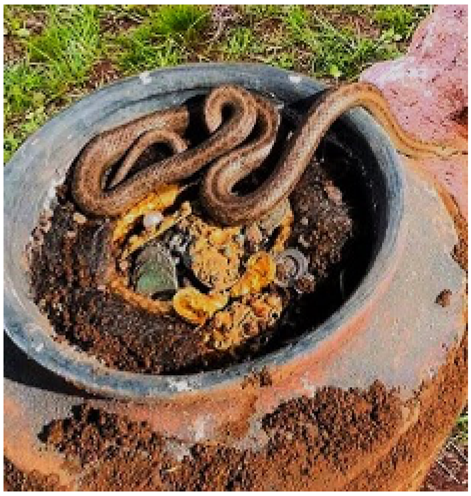

شەشەم : ماری سەر خەزنە ..
بوویتە (ماری سەر خەزنەی):(مار پاسەوانی خەزنەیە) ، ئەم قسەی نەستەقە بە کەسێک دەڵێن .. کە ماڵی دنیای زۆر بێت و دڵێ نەیێ خەرجی بکات و سوودی لێببێنێ ! دیارە جگە لەوەی کە ئەم قسەی نەستەقە دروست بووە ، دەیان چێڕکیش هەن باسی مارو زێڕ دەکەن ، بەتایبەت ئەو شوانەی کە شمشالی خۆش لێدەدات و مارێک لە کونێکەوە لیرە یەکی زێڕێ بۆ دێنێتە دەرەوە ، دواجار شوانە تەماع دەیگرێ و دەیەوێ مارەکە بکوژێ بۆ ئەوەی بە جارێک تەواوی لیرەکانی دەسکەوێ ؛ بەڵام ، سەرکەوتوو نا بێت !
ئەوش لەوە هاتووە کە لە مێژووی دوورو درێژی مرۆڤایەتی و سەر هەڵدان و لە نێو چوونی شارستانییەتەکان ، لە کۆن دا کوپە زێرکە ئەو وەختە (کوپە) زێڕی تێدا هەڵگیراوە ، بە هەر هۆیەک بێت کەوتووەتە ژێر زەوی و ساڵانێکی زۆری بەسەردا ڕابردووە ، کە

دۆزراوەتەوە ، دەبینن مارێکی بەسەرەوەیە ، ئەمە لە بەرچاو دا هەیەو چیرۆکەکانیش پشتگیری دەکەن .

دیارە ئەو کوپە زێڕانە وەک بەشێک لە کۆنینەی شووێنەوارییەکان سەیردەکرێن و زۆریش گرنگن بۆ دەسکەوتنی زانیارییە کۆن و مێژووییەکان ، جگە لەوی(کوپە و زێڕ)کە دەدۆزرێنەوە ، نرخێکی گرنی کۆنینەو شوێنەواریان هەیە ، زێڕ بە خۆی شتێکی بە نرخە ؛ کوپەکە لەو کەم نرختر نیە!

زەمەن لەم قسەی نەستەقەدا .. دوو زەمەنە ،

زەمەنی یەکەم : زەمەنی دۆزینەوەی کوپە زێڕی مار بەسەرەوەیە ، کە زەمەنێکی کراوەیە و لە ڕابردوو ڕووی داوەو ئێستاش ڕوو دەدات و لە داهاتووش هەر ڕوودەدات و کوپە زێڕ دەدۆزرێتەوە.

زەمەنی دووەم : زەمەنی دانانی کوپە زێڕەکانە ، کە لە دوو سەت ساڵ بۆ پێنج سەت ساڵ و هەزارو دوو هەزارو سێ هەزار..تا چوار هەزار ساڵەش دەڕوات .

حەوتەم : خودا بیدا لە خەتە جووتێکی دەیدا !

ئەمەش لەو بەراوردەوە هاتووە کە جووتیار ساڵانە زەوییەکی زۆرو پان و پۆڕ دەکێڵێ و ماوەیەکی زۆر چاوە ڕێی دەکات و دەیدوورێتەوە ، دوای ماندوو بوونێکی زۆر ، جا ئەگەر شتێکی دەسکەوێ ! بەڵام ؛ ڕێککەوتووە جووتیارێک لە خەتە جووتێک گاسنی لە (کوپە زێڕ) ێک گیر بووە و بە هۆی ئەو خەتە جووت و کوپە زێڕەوە بۆ خۆی دەوڵەمەند بووەو خودا داویەتێ !!.. جا لەم ڕووداوەوە یە دەڵێن : خودا بیدا لە خەتە جووتێک دەیدات ! دیسان ئەم کوپە زێڕەش هەر وەک بەشێک لە شوێنەواری کۆن دەنرخێندرێ و سەیرکە (کوپە) چۆن لە دروستبوونی پەندو قسەی نەستەق و چیرۆکە فۆلکلۆرییەکان بەردەوام ئامادەیە ؛

دیارە زۆر هۆ هەیە لە ژیان کە کەسانێک بە ماوەیەکی کەم و ماندوو بوونێکی کەم دەوڵەمەند دەبن ، بەو کەسان□ د□□□□ن .. خو بیدا لە خەتە جووتێک دەیدات . ئەمەش بەراوردکردنی کاری ساڵێکی جوتیارە لە چاندنەوە تا ڕەوسە و داکردن ؛ لە گەڵ ماوەی کورتی خەتە جوتێک و دۆزینەوەی کوپە زێڕێک !

زەمەن لەم قسەی نەستەقە دا.. دوو زەمەنە .

زەمەنی یەکەم : زەمەنی شاردنەوەی کوپە زێرەکەیە ، کە زەمەنێکی درێژە ، لە دوو سەت ساڵەوە دەست پێدەکات تا دەگاتە زیاتر لە چوار هەزار ساڵ پێش ئێستا.

زەمەنی دووەم : زەمەنی دۆزێنەوەی کوپە زێرەکەیە ، ئەویش زەمەنێکی کراوەیە ، لە دوای شاردن□و□ ژ□ر زەوی کەوتنی کوپە زێرەکەوە دەست پێدەکات و بەردەوامە بۆ ئێستاو داهاتووی بێ سنوور .

هەشتەم : سندوقی سەرت !

حەسەن زیرەک لە گۆرانیەکی دا دەڵێ :

دەستم بە دامێن قوربان دەگرم کە مبەرت

چونکێ بەگزادەی هاوار دە بمە نۆکەرت

دەی جا لوتفت بێت مردم سندوقی سەرت

زۆر جار لەکوردەواری کەسێک زۆر بە عەبرەیی کاری دەکەوێتە لای کەسێکی دەسەڵاتدارو دەستڕۆیشتوو ، لێی دەپاڕیتەوەو داوای لێدەکات ئەوکارەی بۆ بکات و پێی دەڵێ : ئەم کارەمان بۆ بکەو (سندوقی سەرت !) هونەرمەند (حەسەن زیرەک) یش ئەم قسەی نەستەقەی لە شێعری گۆرانیەکی دا بە کاری هێناوەو ڕوو لە خۆشەویستەکەی دەکات و دە:ڵێ : دەستم بە دامێن قوربان دەگرم کەمبەرت ! دەست بە دامێن و دامێن گرتن ئەوپەڕی دەخیڵ بوون و پاڕانەوەیە لەو کەسەی کە بتەوێ کارەکەت بۆ بکات ؛ لێرە زیرەک ڕووی لە یارەکەیەتی و لێی دەپاڕیتەوەو بە گەورەیی و بەگزادەیی دا هەردەڵێ ! لێرە بەگزادە تەنیا مانایەکی چێنایەتی نادات ؛ بەڵکە گەورەیی ما□□ابی

خۆشەویستە و بە زمانی کۆمەڵگە بە بەگزادە ناوی دەبات و لە خۆی بە گەورەتری دەزانێ ! هەر بۆیە دەڵێ چونکێ تۆ بەگزادەی و ب□ا□ د□ستی لە مەیدانی خۆشەویستی دا منیش دەبمە نۆکەرت ، لێرە لە بەرامبەر گەورە کردنی یار خۆی بچووک دەکا تەوەو زمانی کۆمەڵگە بەکاردێنیو ئەو – یار – دەکات بە – بەگزادە – و خۆی – عاشق – دەکات بە – نۆکەر – !! نۆکەر واتە دەست و پیوەندو ناوماڵ ! ئەم هەموو پێدا هەڵگوتن و پاڕا نەوەو یا مەزن کردن و خۆ بچووک کردنەوەیە بۆ ئەوەیە کە یار کەمێک لوتفت ه□ بێت ؛ با ئەو لوتفەت بەخاتر سندوقی سەرت بێت !

سندوقی سەر لە چیەوە هاتووە ؟

لە مێژووی شوێنەوارەوە سەرچاوەکان باس لەوە دەکەن کە مردوو هەر لە کۆنەوە وەک خاوەن ڕوح سەیرکراوەو باوەڕێ زیندوو بوونەوەی مردوو بووەتە هۆی هەڵس و کەوتی سەیرو جیا جیا لە گەڵ جەستەی مرۆڤ ، هەر بۆیە لە کۆنەوە مردووەکانیان واناشتووە کە دواجار زیندوو دەبنەوەو پێویستیان بە کەرەستەو خواردن و خواردنەوە دەبێت ، هەر بۆیە لەگەڵ جەستەی مردوو خواردن و خواردنەوەو کەرەستەی پێویست ناشتراوە ! ئەم باوەڕە کە گەیشتە سەردەمی پاشاو دەسەڵا تدارەکان ، ناشتنەکان گۆڕانی بەسەرداهات و هەندێجار جگە لە کەرەستەو پێویستی ، دەست و پەیوەندیەکانیشیان لەگەڵ دەناشتن ؛ جاری واش هەبوو ژن و مێرد پێکەوە لە گۆڕ دەندران ، بە تایبەت کە پیاوەکە دەمرد ، پاش ئەوەی زیڕو جەواهێر پەیدابوو ، چۆن بەنرخن .. پاشاو دەوڵەمەندەکان زێڕو زیوو جەواهێریان لە گەڵ خۆیان دەشاردەوە ، ئەمە لە هەموو شارستانیەتەکان وابوو ، لە میزۆبۆتامیاو میسرو زۆر وڵات و میللەتی تر ، کە باوەڕێان بوو ئەم زێرو جەواهێرە لە پاش مردن و لە نێو گۆڕ بە کەڵکیان دێن ؛ ئەم زێڕو جەواهێرەش لە نێو سندوق دادەندران و سندووقەکەش لە تەک سەری مردوو دادەندرا ! ، جاری واهەبوو سندووقەکەش زێڕ بوو ، بۆیە ئەگەر لەژیان شتێکی بەنرخیان دەس بکەوتایە ، بەتایبەت زێڕ دەیانگوت : هەڵیگرە بۆ نێو سندووقی سەرت !! ئەمە هەزاران ساڵ درێژەی کێشا تا سەردەمی هاتنی ئایینە ئاسمانیەکان ، ئیتر باوەڕو ئایین گۆڕانی بەسەرداهات و مردوو جێتر پێویستی بە ئاوو نان و زێڕۆ جەواهێر نە بوو لەگەڵی بنێژن ! ئەوەی پێویست بوو خوا پەرستی و کاری چاکە بوو ، واتە مرۆڤ پێش مردنی خۆی خوا پەرستی خۆی دەکردوو ئیمانی خۆی دەپاراست ، هەر بۆیە دەگوترێ ، ئەوەی لە گەڵ خۆتی دەبەیتە گۆڕ ..تەنیا چاکەیە ! واتە سندووقەکە وەکو باوەڕ ما یەوە ، ئەوەی گۆڕانی بەسەرداهات ، ئەوە بوو لە نیو سندووقەکەدا ! بەڵام ، سندووقەکەش شێوەکی مە عنەوی وەرگرت و هەر ما یەوە ! ئەم جارە خەڵکە کە

باوەڕان وابوو تەنیا چاکە لەگەڵ مردوو دەچێتە گۆڕ و دەمێنێتەوە ؛ ئەو چاکە مانەوەی نێو گۆڕ – سندووقی سەری – لە باری ماددییەوە کرد بە مەعنەوی ! چۆن پێشان دەیانگوت زێڕەکەت هەڵگرە بۆ نێو سندووقی سەرت ، کە لەگەڵتا لە گۆڕ دەشاردرێتەوە ، ئێستا ئەو چاکەیە بووەتە ئەو زێڕەو دەخرێتە نێو ئەو سندووقە مەعنەوییەو ئەم قسە نەستەقەی لە ڕووی زمانەوە وەک زەمانی زوو وەکو ماناو باوەڕ هەر ماوەتەوە ، ئەوەتە زیرەک دواوی لوتف لە یار دەکات و دەڵێ : بە سندووقی سەرت !واتە ئەگەر چاکەیەکم لەگەڵ بکەیت و لتفت هەبێت ، ئەو چاکەیە دەچێتە نێو سندووقە ئیمانیەکەت و لەو دنیا بەکەڵکت دیت ؛ چۆن پێشان باوەڕان وابوو پەیداکردنی شتێکی بەنرخ ، بە نموونە زێڕ بۆ نێو سندووقەکەی نێو گۆڕو تەنیشت سەرت بەکەڵکە و سودی لێدەبینی ئێستاش چاکەو پیاوەتی جێگای ئەو زێڕەی گرتووەتەوە زەمەنی گوتنەوەی ئەم قسەی نەستەقەش بەردەوامە لە ڕۆژی دروستبوونییەوە تا ئەمڕۆ !

زەمەن لە نێو قسەی نەستەقی : سندووقی سەرت دا .

مێژووی دروستبوون و سەرهەڵدانی ئەم قسەی نەستەقە بۆ هەزاران ساڵ دەگەڕێتەوە ، سەرەتاکەی بۆ ئەو باوەڕەی زیندوو بوونەوە دەگەڕێتەوە ، کە خەڵکەکە باوەڕان وابوو پاش مردن جارێکی تر مردوو وەک خۆیان زیندوو دەبنەوە ، ئەم باوەڕە لای ئەشکەوتنشینانی (ئەشکەوتی شانەدەر) بەر لە ٦٥ هەزار ساڵ هەبووە ! هەر بۆیە کەرەستە سادەکانیان لەگەڵ مردووەکانیان ناشتووە . ئەم باوەڕەی بەردەوام بوو تاگەیشتە سەردەمی سندووقی زێڕ ، دوای ئەویش لەگەڵ ئایینە ئاسمانیەکان خۆی گونجاندو بە شێوە مەعنەوییەکەی مایەوەو هەتا ئێستاش بەردەوامە و ڕۆژانە بەکاردێ ! ئەوەش دیارە کە چۆن شێوەی کەرەستەی باوەڕو سندووقەکە گۆڕاوە ، ئاواش زمانی گێڕانەوەی گۆڕانی بەسەرداهاتووەو ناوەڕۆکەکەی خۆی پاراستووە تا گەیشتووەتە زەمەنی ئەمڕۆ هەر میللەتە بە زمانی خۆی دەری دەبڕێ !

ئەنجام:

یەکەم : دەردەکەوێ هەتا ئێستاش بە گشتی، لە نێو نووسەران و ڕۆشنبیران و هەتا هەندێک لە ئەکادیمیەکانیش پەند و قسەی نەستەق لێک جیا ناکەنەوە.

دووەم :چەندان لەو کتێبانەی کە بە ناوی پەند کۆکراونەتەوە و چاپکراون، جیاوازییان لە نێوان پەند و قسەی نەستەق نەکردووە و بە تێکەڵی و بە ناوی پەند بڵاویان کردوونەتەوە.

سێیەم : هەندێ نووسەر لە پێناسەکردنی قسەی نەستەق و پەند سەرکەوتوون، بەڵام، لە هەڵبژاردن و لێکجیا کردنەوەی دەقی پەند و

قسەی نەستەق پشوو درێژ نین و زۆرجار تێکەڵیان دەکەن.
چوارەم : تەنانەت (پیرەمیرد)، شاعیری مەزنیش لە پەندەکانی خۆیدا هەمووی تێکەڵ کردوون و- پەندو قسەی نەستەق وگۆتەی ناوداران و گۆتەی خەڵکە — وتەی خۆشی بە زیادکردوون.
پێنجەم : لە بەکارهێنانی قسەی نەستەق و پەند و گۆتەی خەڵک و گۆتەی ناودارانـدا هەر هەموویان وەک پەند بەکاردێنن و لە بەکارهێنانیشیاندا مەبەستیان حیکمەتێکییەتی! نەک چۆنیەتیی دروستبوونی.
شەشەم : دەرکەوت سەردەمی دروستبوونی پەندو قسەی نەستەق و بە گشتی فۆلکلۆر، زۆر کۆنەو بە سەردەمی ئەشکەوت دەگەڕێتەوەو گەشەکردنی لەگەڵ گەشەکردنی ژیان و گۆڕانکاریەکان بووە ، ئێستا پەندو قسەی نەستەق بەتایبەت و بەگشتی فۆلکلۆر تام و بۆی هەموو زەمەنەکانی پێوەیە .
حەوتەم : پەند و قسەی نەستەق، فۆلکلۆر بە گشتی، بەرهەمی کۆمەڵگەیە و لە نێو کۆمەڵگەشدا چاک و خراپ هەیە، زانا و نەزان، گەورە و بچووکیش، هەر بۆیە هەمووان هاوبەشن لە دروستکردنی فۆلکلۆر بەگشتی و پەند بەتایبەت بە گەورە و بچووک و زانا و نەزانەوە .
هەشتەم : دەرکەوت هەندێ لە قسەی نەستەق و پەندەکان تەمەنیان بە هەزاران ساڵ پێش ئێستا دەگەڕێتەوە، دەتوانین بڵێین ئەمە بە هەموو دەقە فۆلکلۆریەکانیش هەروایە.
**

ڕوونکردنەوەیەک : مامۆستای بەڕێزم (دکتۆر دڵشاد عەلی) لە کۆتایی مانگی چواری ٢٠٢٣ دا ؛ گەورەییان نواندو پەیوەندیان پێوەکردم ، فەرموویان (یەکێتی نووسەرانی کورد _لقی سلێمانی) خەریکن (دیداری پیرەمێرد بە پەندی پێشینان) ساز دەکەن ، پێمان خۆشە ئەوەش بابەتێکتان لە بارەی پەندەوە هەبێت . داواکەی بەڕێز دکتۆر دڵشاد ئەم لێکۆڵینەوەیەی لێ هاتە بەرهەم (ڕەهەندی مێژوویی لە نێو پەندو قسەی نەستەقی کوردی) دا . دیدارەکە لە ڕۆژانی ٣،٤/٥/٢٠٢٣ بوو، واڕێککەوت من ئەو ڕۆژە ئەندامی گفتوگۆی نامەیەک بووم لە زانکۆی کۆیە ، برای بەڕێزم نووسەری ناوداری کورد (مامۆستا فازیل شەوڕۆ) گەورەیی نواندو لە ڕۆژی دیاری کراو بابەتەکەی پێشکەش کرد ، بە شایەدی هەموو ئەو بەڕێزانەی ئامادەی دیدارەکە بوون ، مامۆستا فازیل لە خۆم چاکتر بابەتەکەی پێشکەش کردوجوانتر وەڵامی پرسیاری ئامادە بوانی دایەوە لەسەرەتاشەوە چەند تێبینیەکی وردیشی هەبوو ، لە دڵەوە شادی کردم و هەتا ماوم سوپاسی دەکەم .

دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن
هەولێر – گوڵان – / ٢٠٢٣

سەرنج□ وت□ بینی

و(١) *https://didehbanelmiran.ir/22247/%D8%A8%D8%B2%D8%B1%DA%AF%D8%AF%D8%A7%D8%B4%D8%AA-%D8%B1%D9%88%D8%B2-%D8%AC%D9%87%D8%A7%D9%86%DB%8C-%D8%A8%D8%B2-%D8%AF%D8%B1%D8%A7%DB%8C%D8%B1%D8%A7%D9%86/* □□□□ □□□□□□□ □□□□ . □□□□□□□

□□□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□ □□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□ . *(□)* دانانی ئەم

وێنانە دەری دەخەن کە فۆلکڵۆرو شوێنەوار تەواو کەری یەکترن .

(٣) *□□□ □□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□ □□ □□□□□□□)* □□□□□□□□ □□□□□□□ *(*

□□□□□□□□□□□ *.(□)* شاری ژێر زەمینی (دێرینکۆی□) ل□ □ باکوری کوردسان ،

هەشت چین لە ژێر چین بە زەوی دا چوووەتە خوارەوە ، لە ئەنجامی

لێکۆڵێنەوەیەکی ئێمە دا دەرکەوت ، ئەو شوینەیە کە دەمووزی لێی

دەچیتە خوارەوەو(جیهانی ژێرەوە)و شەش مانگ دەمێنتەوەو لە ڕۆژی

(نەورۆز)دێتەوە سەردنیا .

(٥) *□□□ □□□□ □□□□□□□□□□□ □□ □□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□)*

□□□□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□ *(* □□□□□□□□□ *.* *(□)* کتێبی هێڵکەی نامێ، ب ١

چ ١

(٧) *□□□ □□□□□□ □□□□ □ □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□ □*

□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□ □□ □□□□□ □□□□□□ *.(□)* ئ□م بەردە نەقشکراوە لە)

پەرستگای گرێ مرازان) دۆزراو□ تەوە ، کە تەمەنی (١٢ هەزارسال)

ەو ل□ □ باکوری کوردستانە .

دۆزینەوەی (ش□و□ن) و (تەمەن)ی نەورۆز.. مەول□ود ئیبراهیم حەسەن

پێشەکیەکی پێویست..

سەرەتا بۆ هەمیشە نەورۆزتان پیرۆزبێت ..

خوێندەواری خۆشەویست من ئەوە نزیکەی بیست ساڵ د□ بێت ، بەشێکی

زۆری کات و توانای خۆم بە لێکۆڵینەوە لە مێژووی نەورۆز تەرخان کردووە ، ئەوەش بەو لێکۆڵینەوانەوە دەردەکەوێت کە لە کتێبی پێشوتر (نەورۆزی کورد ..لە ئەفسانەوە بۆ بە جیهانی بوون) و دوو توێی ئەم کتێبە (نەورۆز .. کۆنترین جەژن .. کوردیترین جەژن) دا کەکراونەتەوە ، کە لەسەرەتایەکی سادەوە دەستم پێکردوو تا گەیشتمە دەزینەوەی ئەو شوێنەی کە یەکەم جار ، جەژنی(نەورۆز- زەگمەک)ی تێدا کراوە ! دیارە دەبێ ئەوە بڵێم .. زۆر پێش من گوترابوو ، کە نەورۆز لە سۆمەرەوە دێت ؛ بەڵام ، کەس مێژووەکەی و شوێنەکەی بە دروستی دەسنیشان نەکرد بوو ، من بە لێکۆڵینەوەی بەردەوام گەیشتمە بەوەی کە ، تەمەنی نەورۆز (١٢ هەزار ساڵ) ە و ئەو شوێنەش کە سەرەتا نەورۆز لەوێوە سەری هەڵداوە (شاری ژێر زەمینی هەشت چین لە ژێر چینی باکووری کوردستان (شاری دەرینکۆیە) یە ، کە لە نێو لێکۆڵینەوەکاندا ، بە بەڵگەوە ئەم ڕاستیانە دەخوێنیتەوە !

بەرگری لە نەورۆز..

ئێمەی کورد هەر لە کۆنەوە بەشێکی زۆر(خاک و مێژوو و کلتورمان) داگیرکراوە ! ساڵی (٢٠١٠) کە کۆمەڵەی گشتی لە نەتەوە یەکگرتووەکان ، نەورۆزی وەک (جەژنێکی کلتوری ئاشتی) کرد بە جەژنێکی جیهانی ، بەداخەوە لە پێناسەی نەورۆز ، لە سێ خاڵ دا بە هەڵە داچوو ، من هەر زوو هاتمە دەنگ و بە نووسین و کۆڕو سمینارو داواکاری ڕووم لە کۆمەڵەی گشتی و نەتەوە یەکگرتووەکان کردوو ، داوام کرد هەڵەکانی خۆی ڕاست بکاتەوە . هەڵەکانیش ئەمانە بوون :

١ – نەورۆزی وەک جەژنێکی ئێرانی و فارسی ناساند ؛ من گوتم کوردستانییە.

٢ – تەمەنی نەورۆزی بە (٣٠٠٠ ساڵ) خەمڵاند ، من نووسیم .. تەمەنی نەورۆز زۆر لە سێ هەزار ساڵ پترەو دەگاتە (١٢ هەزار ساڵ)

٣ – ڕۆژی نەورۆزی بە (٢١ / ٣) ی ساڵی زایینی دایە قەڵەم ، : من نووسیم دەبێ نەورۆز بە پێی ساڵنامەی (سۆمەری- کوردی) ڕۆژەکەی دەسنیشان بکرێ ، کە دەکاتە ڕۆژی (١ /١ ی ساڵی نوێی کوردی واتە ڕۆژی یەکەمی مانگی یەکەمی ساڵی نوێ(مانگی نەورۆزی کوردی) نەک ٢١/ ٣ کە ئەم ڕۆژە بە پێی دوو ساڵنامەی زایینی و کوردی کە دەکەونە بەرامبەری یەک ، بەڵێ ڕاستیەکەی نەورۆز ڕۆژی ١ / ١ مانگی نەورۆزی ساڵی نوێی کوردیە . هەر من نووسیم .. ئەوە تەنیا میللەتی کوردە مانگی یەکەمی ساڵی نوێی خۆی بە ناوی(نەورۆز) کردووە ، کە ئەمەش نیشانەی ڕەسەنایەتی جەژنی نەورۆزە لە کوردستان .

نەوەندی نەورۆزیی..

بە هۆی ئەوەی کە نەورۆز جەژنێکی کۆن و گرنگ و جیهانیە ، پێویستە کورد گرنگییەکی زۆرو بە کردەوەی پێبدات ، من بە ئەم گرنگی پێدانە

، بە چاکی دەزانم .. بە هۆی سازیەک بێت کە بەڕای ئێمە ناوی ئەم سازییە (نێوەندی نەورۆزیی) بێت ، ئەم نێوەندە بە بەرنامەی بەردەوام و ساڵانە میهرە جان و ک□□ن□قا□ و کۆڕو کۆبوونەوەی زۆر بە بەرنامەیەکی ورد ، بۆ ئەدەب و هونەرو شانۆو سینەماو وەرزش و کلتورو فۆڵکلۆر دابنێت و تیپە جیا جیاکان کۆ بکاتەوەو لە وڵاتانی دوورو نزیک داوەتی هاوچەشنەکانیان بکات ، لە وڵاتانێک کە ئەوانیش لە کۆنەوە نەورۆز وەک جەژنێکی کلتوری پیرۆز دەکەن ، تیپەکان بە سەرپەرشتی لێژنەی پسپۆر بکەونە پێشبڕکێ و براوەکان .. لەسەر ئاستی تیپ و تاک بە (خەڵاتی نەورۆزی) خەڵات بکرێن . دەکرێ میهرەجانە گەورەکە لە سەرو بەری نەورۆزا بێت و ساڵانەش بە کۆڕو کۆبوونەوەی تاک تاک و جیا جیا نێوەندەکە بەردەوام چالاکی هەمە جۆری هەبێت . ئەمەش هۆیەکە بۆ کار پەیداکردنی دەیان و سەدان گەنجی بێکارو بوژانەوەیەکیشە بۆ بازاڕی ئابووری وڵات و گەرم و گوڕی گەشتیاری هەمەجۆر لە کوردستان . پەیوەندی فراوان لەگەڵ وڵاتانی جۆر بە جۆر.

ساڵنامەی نەورۆز ..

نەورۆز هەر ئەوە نییە کە ڕۆژێکی جەژنە ! بە ڵکو سەرەتای (ساڵنامە)یەکی وردو ڕێک و دوانزە مانگەیە ، ئەو ساڵنامەیە لە نەورۆز ڕا ساڵەکە بە پێی سروشتی کوردستان سوڕانی فەلەکی مانگ و هەفتەو ڕۆژی بۆ دیاری کراوە ، هەر بۆیە پێویستەو گرنگە کورد ئەم ساڵنامەیە بکات بە (ساڵنامەی فەرمی) خۆی و کارە گرنگەکانی دەوڵەت بخاتە ڕۆژو مانگی نەورۆز ، وەک هەڵبژاردنی سەرۆک و پێکھێنانی حکومەت و سوێندخواردنی ئەندامانی پەرلەمان و حکومەت و وەزیرەکان دانانی میزانیەو پلانی کارکردنی ساڵانە . هەروەها بە هۆی ئەوەی کە کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان نەورۆزی کردووە بە جەژنێکی جیهانی ، دیسان دەکرێ ساڵنامەکەشی بکرێت بە ساڵنامەی جیهانی .

نەورۆزو خۆشەویستی..

ئێستا ڕۆژی(ڤالانتاین) وەک(ڕۆژی خۆشەویستی) جیهانی داگیرکردووە، گەنجەکانی ئێمەش بەشێکن لەو پێشوازیکارانەی کە ئەم ڕۆژە دەکەن بە ڕۆژی گوڵ گۆڕینەوە ، ئەمەش چیرۆکەکەی لەوە هاتووە ، لە سەدەی سێیەمی زایینی (کلدیوسی دووەم)ی ئیمپراتۆر ، (شوکردن) و (ژنهێنان)ی لە گەنجەکان قەدەغەکردبوو، بەو هەنجەتەی گەنجەکان بۆ سەربازی بەهێزترن ، قەشە (سنت والنتایین) ئەمەی قبوڵ نەکردو بەنهێنی کچ و کوڕەکانی لێک مارەدەکردو پیرۆزی پێ دەدان ؛ ئیمپراتۆر ئەمەی زانی و قەشەی خستە بەندیخانەو دواجار لەسەری دا ! هەرچەندە ڕای واش هەیە کە ئەم چیرۆکە ئەفسانەو هەڵبەستراوە ؛ بەڵام ، بە بەسەرچوونی ڕۆژگار ١٤/٢ ڕۆژی لە سێدارەدانی ڤا□نتین

کرا ب ژی خشویستی .
ئم چیک سر ب جیهانی مسیحیتو ب سدی سیمی زایینی دگتو ، ل پا ئمدا ئم ژی نورزمان هی ، ک ژی خشویستی (مم و زین) و تمنی دوازد هزار سا، لم ژدا ب پی داستانی (دممزو عشتار) سمری ژی خشویستی دممزو عشتاریش ، ب پی داستانی (مم و زین) یش ژی خشویستی ئوانیش ، جا دکر گنجانی کوردستان ژی نورز بکن ب (ژی خشویستی) خیان ! چن ل (مم و زین)دا ژک ژی یکمی یکترناسین و یکترخشویستنیان ، خشویستی ئم دوان ، خشویستیکی پ ل عشقو خمایی ! تمنی خشویستی و چیرکک دوازد هزار سا ، بی بم ژ (ژی نورزی خشویستی) گنجکانمان دبن ب خاونی ژی خشویستی خیان . ئمش ل نو کلتورکو هاتوو ، ک ئو سردم ل کوردستان ول ژی نورز (کچ و کو) ان خیان دگی و کچ برگی کوانی دپشی و کویش پشاکی کچانی ل بردکرد ، هریکو بدوای دخوازی خی دا دگا، مم و زین لو ژو بم کلتور یکتریان بینی و یکتریان خشویست و کتایی خشویستیکشیان زانراو . دکر لم ژدا جوانترین خشویست و سرکوتوو ترین خشویستکان (خاتی خشویستی نورز) یان پ ببخشر !
ژی جیهانی شیعر..
هر ل ژی نورز ۱/۱ سای نو کوردی و ۲۱/۳ی زایینی ، یونیسک ئم ژی کردوو ب (ژی جیهانی شیعر) هر بی فرستکی چاک و جوان لم ژشدا شاعیرانی کوردو نوند ئدبیکان ، ل گ نورزا وک ژی خشویستی و ژی شیعریش بکن ب ئاهنگ وب چالاکی شعریکانی خیان ئاهنگی نورز گرم ترو زیندوتر بکن ، براوکانی شیعریش ب (خاتی نورزی ب شیعر) خات بکن !
گرنگی نورز ل جیهاندا ..
ب ئوی گرنگی نورز بزانین ، واچاک بزانین ئو وتانی ک نورز ل کورد قدغدکن و ل پناو گرتن ل کورد .. لاوانی کورد دخن بندیخانو دگرن و بریندار دکن و دکوژن ؛ ئوان چن هس و کوت ل گ نورز دکن و ب ناوا دیکن ب هی خان ، ل کاتکدا لکرانی جیهان و ئو وتانش ئویان سلماندوو ک نورز ل سمرو دت و ل کوردستانو سری هداو ، ترکیا ک سانی ل لاوانی کورد دگر و دیانخات بندیخان ، هر ب ئوی ب ئازادی یادی نورز نکنو ! کچی سای (۲۰۱۰) ک کملی گشتی نتوکگرتووکان ، نورزی کرد

بە جەژنێکی جیهانی ترکیا ناڕەزایی دەربڕی و لە گەڵ ئێران بە ماوەیەکی زۆر کەوتنە شەڕی دندوک و ڕاگەیاندن و دەیگوت: نەورۆز هی ئێمەیە ؟! کار گەیشتە ئەوەی کە ئێران ترکیای بە (شەیتانی دز) ناوبرد ! هەر ئێرانیش بە ماوەیەکی کەم پێش نەورۆز بە(فەرمانی ئایینی و حکومەتی) ئاهەنگی نەورۆزی قەدەغەکرد ، بەو هەنجەتەی لەگەڵ ئایین ناگونجێ ! کەچی کە هەستیان کرد نەتەوە یەکگرتووەکان جەژنی نەورۆز دەکات بە جیهانی و ئەو جەژنە بە ئێرانی – فارسی دەزانێ ؛ هەرزوو لە فەرمانی قەدەغەکردنەکەیان پەشیمان بوونەوەو ئەوسایە بەگەرمی بە بۆنەی نەورۆز پێشوازیان لە سەرەکی وڵاتان و پیرۆزباییەکانی نەورۆز کرد ، کە لە وڵاتان بە ئێران دەهاتن وەڵامیان دەدایەوە ! ئەوە جگە لەوەی کە وەزیری دەرەوەی ئەفغانستان بە نیشانەی ناڕەزایی دانیشتنەکەی کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکانی بەجێهێشت و ڕازی نە بوو بەوەی جەژنی نەورۆز بە ئێران و فارسی ناو ببرێت ! ئەم وڵاتانە بە هۆی ئەوەی نرخی نەورۆزو ئەم بە جیهانی کردنەیان بە چاکی دەزانی! لە کاتێک دا هیچ یەک لەم وڵاتانە ئەو بەڵگەیان بەدەستەوە نییە ، کە کورد هەیەتی ..خۆیان بە خاوەنی نەورۆز دەزانی ، کەچی کورد لەم بگرەو بەردەو تاڵان و بەڕێیە بێ ئاگا بوو .

ئێستا پێویستە کورد ڕێگایەکی یاسایی دبلۆماسی بدۆزێتەوە ، بە ئەوەی بتوانی بڕیاری کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان ڕاست بکاتەوەو نەورۆز بە (نەورۆزی کوردستان) ناودێر بکرێ ؛ ئەم ناودێرکردنەی نەورۆز بە کوردستانەوە سوودی زۆری بە کوردستان هەیە، لە ڕووی پەیوەندی هونەری کلتوری گەشتیاری ئەدەبی وەرزشی و سینەمایی و شانۆیی و ئابووری.. هەتا دەگاتە سیاسیش لە گەڵ هەموو ئەو وڵاتانەی کە نەورۆز بە جەژن دەگرن لە جیهان .

نەورۆزو ئەفسانە ..

نەورۆز لە زۆر ڕووەو بە ئەفسانە بەستراوەتەوە، لەم کتێبە لێکۆڵینەوەییەش زۆر جار باس لە (ئەفسانە – ئستورە)دەکرێ ، دیاسن لە کتێبەکەی پێشترم لە بارەی مێژووی نەورۆز (نەورۆزی کورد .. لە ئەفسانەوە بۆ بە جیهانی بوون) هەر لە ناو نیشانەکەی ناوی – ئەفسانە – هاتووە ، بەداخەوە تائێستاش لە نەو خەڵک و هەتا بەشێکی زۆر لە ڕۆشنبیرو مامۆستایانی زانکۆش ، تێڕوانینێکی باشیان نییە ، بە ئەفسانە ! هەن بە درۆو خەیاڵ و پڕوپوچ و ناڕاستی تێدەگەن ! کەچی ئەفسانە پێکهاتەیەکی زۆر ڕەهەندەو زیاتر لە مانایەک و شیکردنەوەیەک هەڵدەگرێ ! من لێرە پێ لەسەر بەشە مێژوویی و واقیعییەکەی دادەگرم و خوێندەوار بەم بەشە ئآشنا دەکەم .

ئێمە لە مێژوو و کلتوری میللەتانی کۆن وەک سۆمەر و فیرعەونەکان و یۆنان ، (ئەفسانەی خوداوەندان)مان هەیە ، لەم دەقە ئەفسانەییانە بە پێی ئایینە کۆنەکان ، خوداوەنان کارەکتەری سەرەکی ئەم دەقانەن ، دەقی ئستورەی خوداوندان ، کەچی لە (ئەفسانەی گشتی) خوداوەن بەم ڕەنگ و دەنگ و توانایە بەرچاو ناکەون ، کارەکتەرەکان بریتین لە مرۆڤی ئاسایی و گیان لە بەران و دیوو جنۆکەو هەندێ کاری لە توانا بەدەرو هەندێ کەرەستەی ئەفسانەی ، هەموو ئەمانە پێکەوە هەڵس و کەوت دەکەن و ئەفسانە دروست دەکەن ، لە تەک ئەمانە لە دەقی – ئەفسانە – یی ڕووداوی بەرچاو- واقیع- ی و مێژوویی هەن و مرۆڤی ئاسایی ڕۆڵی تێدا دەبینن ، ئەمانەش لە شوێنێکی جوگرافی ناسراوو ڕۆژگارو مێژووێکی دیارو لە نێو کۆمەڵگەیەکی بەرچاو دا دەردەکەون ، واتە ئەم بەشە بەشێکی نێو ژیانە بە هەموو ڕەهەندەکانیەوە ، بەڵام ، ئەمانە ت□ک□□□ی □□گەزە ئەفسانەییەکان کراون و بە زمانێکی ئەدەبی و ئەفسانەیی دەگێڕدرێنەوە ؛ هەر بۆیە هەرکاتێ گوتمان ئەفسانە ؛ واتە بەشێکی گرنگی واقیعی و مێژووی لە نیو ئەم ئەفسانەیەدا هەن ! ئەگەر لە نێو کلتوری هەر میللەتێک دەقێکمان کەوتە بەرچاو ، ئەو دەقە پڕ بوو لە (خەیاڵ و فانتازیاو ڕەگەزی ئەفسانەیی) ئەوا ئەو دەقە دەقێکی (خوڕافە – وڕێنە) ییە ! نەک ئەفسانە . هەر بۆیە ئێمە لەم لێکۆڵێنەوەدا ، باسی ئەفسانەی خوداوەنان و ئەفسانەی گشتیمان کردووە ، کە لە نێو هەردوکیان ، بەشێکی گرنگی واقیع هەیە ، کە ڕاستەو خۆ ڕووداوەکانی بە ژیان پەیوەند دەکات و ڕێگای ئەوەمان بۆ خۆش دەکات ، لەو دەقانە بەدوایی بەشە مێژووییەکەی دا بچین و ڕووداوو مرۆڤە ڕاستقینەکان بەسەر بکەینەوە !هەر بۆیە پێمخۆشە خوێندەواری بەڕێز هەرکاتێ وشەی ئەفسانە دەبیسێ ، وا تێنەگات ئەمە هەمووی هەر خەیاڵ و فانتازیا□و بەشە مێژوویی و واقیعیەکەی لە بیر نەکات!

خەڵاتی نەورۆز..

لە سەرەوە چەند جارێک باسی خەڵاتی نەورۆزم کرد ، بە پێویست و گرنگی دەزانم ئێمە میللەتی کورد (خەڵاتی نەورۆز) مان هەبێت ، چۆن ئەمڕۆ هەموو میللەت و و□□اتانێک هەریەکەو خەڵاتێک یان چەند خەڵاتی خۆیان هەیەیەو ساڵانە دەیبەخشێتە ئەوکەس و نێوەند□انەی شایستەی خەڵاتن ! چ لەوە جوانترە خەڵاتەکەی ئێمە بە ناوت (خەڵاتی نەورۆز) بێت ، کە نەورۆز کۆنترین جەژن و جیهانیترین جەژنە ، ئەوەتە کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان ، بە هۆی ئەو گرنگیەوە لە (ساڵی ٢٠١٠) ەوە کردوو□تی بە جەژنێکی جیهانی ، با ئێمەش (خەڵاتی نەورۆز) بکەین بە خەڵاتێکی جیهانی و ئەم خەڵاتە بە دیاری و وەک پاداشت ساڵانە لە ناوەوەو لە دەرەوە پێشکەش بەو

کەس و نەوەندانە بکەین کە داهێنەرن و شایستەی خەڵاتن .
مەولود ئیبراهیم حەسەن
١٠ / ٣ / ٢٠٢٤ – هەولێر

گەورەیی نەورۆز لە دیدی پیاوە مەزنەکانمان.. بەتایبەت پیاوانی ئایینی.. دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

**

ئەم ڕۆژی، ساڵی تازەیە نەورۆزە هاتەوە
جەژنێکی، کۆنی کوردەو بە خۆشی وبە هاتەوە
پیرە مێردی شاعیر لەم شیعرە پڕ لە داهێنانەدا هەموو مێژووی (١٢ هەزار) ساڵە ی جەژنی نەورۆزی لەم دوو نیوە دێڕە دا کۆکردووتەوە ، سەلماندوویەتی کە جەژنی نەورۆز جەژنێکی (کۆنە) و جەژنی (کورد) انیشە !
نەورۆز بەم تەمەنە کۆن و درێژەی زۆر سەردەم و زۆر دەسەڵات و زۆر میللەت و زۆر ئایینی دیوە ؛ لەم مێژووە پڕ لە سەرو دەراوەدا چەند تایبەتمەندیەکی هەیە ، بۆ هەر شێوەیەک بێت ئەم تایبەتمەندیانەی خۆی پاراستووە و تا ئەمڕۆی هێناون :
یەکەم : نەورۆز ڕۆژی یەکەمی مانگی یەکەمی- مانگی نەورۆز – ی ساڵە نوێی کوردیە و ئەم ڕۆژە هەتاکو ئیمڕۆ هەر وەکو خۆی ماوەو نەگۆڕاوە .
دووەم : ئەم ڕۆژە ڕۆژی شادی و ئاهەنگ و بەهارو ژیانەوەی سروشتە .
سێیەم : نەورۆز ڕۆژێکی پیرۆزو پاشا هەڵبژاردن و دامەزراندنی حکومەت و دەوڵەت وڕاگەیاندنی سەرکەوتنەکانی ساڵی پێشووە .
چوارەم : نەورۆز ئاهەنگی هەموو کۆمەڵانی خەڵک و حکومەت و پاشاو پیاوانی ئایینی بووە ، هەر ئایینێک ئایین خەڵکە کە بووبێ و هەر پاشایەک لەسەر تەخت بووبێ .

پێنجەم : ئەم جەژنە هەرچەندە لە کوردستان سەری هەڵداو□ و هەر لە
کوردستانیش بە دنیادا بڵاو بووەتەو□ و هەر زووش بە چوار دەورو
دنیادا دوور ڕۆیشتووە .
شەشەم : نەورۆز لەسەرەتای سەرھەڵدانیەوە ، کە هێشتا سەردەمی
بەستەڵەک بووە ، هاتنی نەورۆزو ئاهەنگ گێڕان پ□یوستی بە
ئاگرکردنەوە هەبووە ، بۆ دوو شت ، یەکەم .. وەک هۆیەک بۆ
گەرمبوونەو□ و خۆ پاراستن لە سەرما ، دووەم.. وەک هۆیەک بۆ
ئاگادار کردنەوەی دوورو نزیک دەورو بەر بە هاتنی بە هارو ڕۆژی
جەژن و ئاهەنگ گێڕان .
ئەم مێژووە دوورو درێژو ئەم جوگرافیە بڵاو و زۆرو لێکجیایەی
نەورۆز بووەتە هۆی ئەوەی زۆر چیرۆکی لێکجیاو سەریرو ئەفسانەیی
بدرێتە پاڵ نەورۆز ! هەر ئەمەشە وای کردووە ئێستا زۆر ڕای جیاواز
لە بارەی سەر هەڵدان و شووێن و زەمەنەکەی نووسراوەو دەگێڕدرێتەوە
. کە وای لێهاتووە هەر وڵات و میللەتە چیڕۆکی خۆی هەبێت و
هەندێکیان زیاتر لە چێڕۆکێکیان بۆ پەیدا بوون و سەرھەڵدان و
زەمەن و شوێنەکەی هەیە ! بەڵام ، چیڕۆکی ڕاستەقینەو بەڵگەداری
ئەوەتە لە کوردستانە !
شوێنەوارناس و پسپۆرانی مێژووی کون ، زۆر بەی هەرەزۆیان لەسەر
ئەوە کۆکن کە نەورۆز هەمان جەژنی (زەگمەک) ی سۆمەریەکانە و
پەیوەستە بە داستانی (دەممووزو عەشتار) ەوە ، ڕۆژەکەش ئەو
ڕؤژەیە کە دەممووزی پاش ئەوەی شەش مانگ وەک سزایەک دەچێتە –
جیهانی ژێرەوە – بن دنیایێ – و پاش ئەوەی شەش مانگی سزا دانەکەی
تەواو دەکات ، لە ڕۆژی یەکەمی مانگی یەکەمی ساڵی نوێی سۆمەری کە
دەکاتە هەمان ساڵی کوردی دێتەوە سەر دنیا !
هەر مێژوو نووس و شوێنەوارناسانی شارەزاشن ، زەمەنی ئەم داستانە
دەبەنەوە سەردەمی سەرھەڵدانی کشت و کاڵ بۆ یەکەمینجار ، کە (دە
هەزار) ساڵ پێش زایینە ؛ بۆ شوێنەکەشی ئێمە لە لێکۆڵێنەوەیەکدا
ئەو (جیهانی ژێرەوە – بن دنیایێ) یەمان دۆزیەوە ، کە بە
لێکۆڵێنەوەی ئێمە ، ئەو شوێنە (شاری ژێر زەمینی دێرینکۆیۆ) یە
! ئەو(شارە ژێر زەمینیە هەشت چێن لە ژێر چێن دا) یە کە
بە زەوی دا چووەتە خوارەوە ، هەر بە لێکۆڵێنەوەی پسپۆرانی
شوێنەوارو مێژووی کۆنیش ، ئەم شارە تەمەنی (١٢هەزار) ساڵە ! کە
هەمان تەمەنی (سەرھەکدانی کشت و کال) و(داستانی دەممووزو
عەشتارە !) تایبەتمەندیەکی کە ئەو شارە هەیەتی ، تەواو دەگونجێ
لە گەڵ سزادانی عەشتارو دەممووزی کە دەبردرێنە جیهانی ژێرەوە ،
دەبێ (حەوت دەرگا) ببڕن و لە هەر دەرگایەک بەشێک لە پۆشاک و
خشڵ و چەکەکانیان داب□ن□ن ! تا لە کۆتایی دا ڕووت د□ب□ن□و□ □ووتی

ڕووت . هەر بەیە ئەو شارە هەشت چین لە ژێر چینە زێر گونجاوە
لەگەڵ یاسای سزادانی عەشتارو دەمموزی .
کۆنی و گەورەیی داستانی عەشتارو دەمموزی ، بەم هەموو ڕەگەزە پڕ
لە عەشق و خۆشەویستی و پڕ لە تراجیدی و کۆمەدیە ، بووەتە هۆی
دەوڵەمەندی (ئەدەبی ئەفسانەیی) میللەتانی سۆمەرو ئەکەدو بابیل
و ئاشووری و زۆری تر لە میللەتانی تری پێش زایین ؛ هەتا
پەڕیوەتەوە نێو ئەدەبی میللەتانی دوورو دوای زایینیش ! هەر ئێستا
لە نێو دەقە میخیەکان دەقی جۆراو جۆری ئەو داستانە دەسدەکەوێ .
بە هەمان شێوە چونکە داستانی دەمموزو عەشتار بە (جەژنی زەگمەک)
دەست پێدەکات و لە هەمان ڕۆژی یەکەمی سەری ساڵە سۆمەریە ، کە
ئێستا ئەو جەژنە دەکاتە (جەژنی نەورۆز) ی خۆمان ، نەورۆزی کورد
! ئەمەش دیسان پشتگیری پسپۆرانی شوێنەوارو میژووی کۆنی لە پشتە !
ئەو داستانە بە نێوی نەورۆز پەڕێوەتەوە دوای زاین و چووەتە نێو
ئەدەبی میللەتانی ناوچەکە و هەموو جیهان ؛ ئەگەر وازلێم هەموو
میللەت و وڵاتە بێنین کە داستانی نەورۆز – زەگمەک – داستانی
دەمموزو عەشتاریان تێدا بڵاو بووەتەوە ، تەنیا لە نێو ئەدەبی
کوردی و ، لە ئەدەبی کوردیش تەنیا شیعر وەربگرین ، ئەوا لە نێو
بەرهەمی شێعری گەورە پیاواندا ئەم (نەورۆز)ە بەگەشی
دەدرەوشێتەوە !
بۆ ئەوەی زۆر باری لێکۆڵینەوە وتارەکەمان گران نەکەین ، سەر
بەماڵەی شێعری (حەوت شاعیر)ی مەزن دادەگرین ویەکەو بەڕێگەیەکیان
لێ هەڵدە بژێرین و دەیخەینە بەرچاوی تەنووانی ڕێوشە نەورۆز !
ئەم حەوت شاعیرەش گەورە پیاوانی شیعرو ئایینن ؛ کە ئەو شاعیرانە
زۆر بە پیرۆزی و مەزنی باسی جەژنی نەورۆزیان کردووە .
یەکەمیان : باباتاهیری هەمەدانی (٩٣٨ – ١٠١٠)
باباتاهیری هەمەدانی کە باباتاهیری (لوڕو عوریان) یشی پێ دەڵێن
، شاعیرێکی گەورەو عاریفێکی خوداناس و خاوەن بەش بووە ، ئەو
پیاوە مەزنەی(کوردو ئیسلام) لە چوارینەیەکی دا ئەوەندە جوان (
نەورۆز) بەرز دەکاتەوە ، دەیباتە ئاستی گەیشتن بە (یار) و
خۆشیەکانی دیتنی یار ؛ لە شیعرەکە دا دەنوسێ :

جودا ئەز رویەت ئەی ماهی دە ئەفروز
نە ڕۆز ئەز شەو شناسم نە شەو ئەز ڕۆز
ویسالت گەر مەرا گەردەد مەیسەر
همە ڕۆزەم شەوە چۆن عیدە نەورۆز

لێرە بەدەر دەکەوێ لەو سەردەمەش هێشتا ئاهەنگی شەوی نەورۆز
ڕەونەقی خۆی لەدەست نەرداوەو هێندە خۆش و پڕ ئاهەنگ و دڵگیر بووە
، ئەوەتە بابا تاهیری عاریف ، گەیشتن بە یاری خۆی لە خۆشیدا ، بە

شەوی خۆشیی نەورۆز دەچووێنە ! هەموو لایەکیش ئەوە دەزان کە بابا تاهیر لە ئیسلام بوون و لە دینداری دا هی ئەوە نیە گومان لە ڕاو کارەکانی بکریت !

دووەم : ئەحمەدی جزیری (١٥٧٠- ١٦٤٠)

مەلا ئەحمەدی جزیری یەکێ لە شاعیرە مەزنەکانی ڕۆژهەڵات و خوداناسە مەزنەکانی جیهانی ئیسلامە و شەوچراغی شەوی کوردستانیشە ! لە شیعریک دا لە باسی نەورۆز دەفەرمووێ :

ئەق نار سیقالا دلێ
دایم ل وی قالا دلێ
نەوروز ئو سەر سالا دلێ
وەختی هلیتن ئەو سیراج

ئەو مەلا شاعیرە ، دەرکەوتنی (یار) ی خۆی کە وەک (سیراج – چرا) یەو دنیاو دڵی شاعیر ڕووناک دەکاتەوە ، ئەو ڕووناک کردنەوەیە ، وەک ئەوە وایە ڕۆژی نەوررۆز و سەری ساڵی دەبێت ، لە دڵی مەلای جزیری دا ، ئەمەش هەی ئەو مەزنی و خۆشیە ڕوحیەیە کە شاعیر لە ڕۆژی نەورۆز دا دەیبینێ ، کە هەمان خۆشی لە هەڵهاتنی چرا – سیراجی دڵ دا دەیبینێ ! جزیری لە زانستە دینی و شەرعیەکان مامۆستایەکی مەزن و ناودار بووە .

سێیەم : ئەحمەدی خانی (١٦٥١ – ١٧٠٦) :

شاعیری گەورەو زانای ئایینی خۆشەویست ئەحمەدی خانی، وەک (دکتۆر عزەدین مستەفا ڕەسوڵ) لە کتێبە گرنگەکەی دا ئەحمەدی خانی بە فەیلەسوف ناو دەبات ، لە ڕاستیشدا ئەحمەدی خانی (داستانی مەم و زین) ی لە ڕؤژی نەورۆز دەسپێکردووە و نەورۆزی خستووەتە نێو فەلسەفەی ژیان و خۆشەویستی و پێکهێنانی دەوڵەت ؛ هەر بۆیە لە داستانی مەم و زین دا زۆر بە جوانی باسی نەورۆز دەکات و چەندین جار ناوی (نەورۆز) ی هێناوە ، بۆ نموونە : دەفەرموێ ..

ڕۆژا کو د بوویە عیدێ نەورۆز
تەعزیم ژ بۆ دەما دلئەفرۆز
بلجوملە دچوونە دەر ژ مالان
هەتا دگهیشتە پیرو کالان

سەیرکە خانی مەزن و پیاوی ئاینی و کوردی ڕەسەن ، چۆن نەورۆز بە (عید) ناو دەبات و دەفەرمووێ لەو(عید – جەژن) دا خەڵک بەتەواوی لە ماڵ دەچوونەدەر بە پیرو کال و ژن و منداڵەوە ، لەو ڕؤژە خۆش و – عیدە دلئەفرۆز- ە دا ، دەیانکرد بە ڕۆژی خۆشی و شادی هەموان ماڵ و وگەڕەک و گوندو شاریان جەدەهەشت و دەشت و دەریان ئاوەدان دەکردەوە . ئەگەر سەرنج بدەین ، ئەحمەدی خانی ڕۆژی نەورۆزی بە (جەژن) ناو بردووەو ئاهەنگ و خۆشی ئەو ڕۆژەشی بە (ڕەوا) زانیوە

! ئەگەر سەرنج بدەین دەبینین خانی لە دیباجەی مەم و زین دا چ
جوان و موسلمانانەو زانایانە بە خوداو پەغەمبەرو ئایینی دا
هەڵگوتووە ! تو بڵێی ئەحمەدی خانێ نەورەزی نەناسیبێ و لە ئایین
تێنەگەیشتبێ !؟

چوارەم : مەولەوی تاوەگۆزی (١٨٠٦ – ١٨٨٢)

مەولەویش وەک پیاوەکی ئایینی و زانایەکی شەرع و دین و پیاوەکی دڵ
پڕ (عەشق) عەشق بە هەردوو مانایەوە ، ئەوەش وەک نەورەز ناسەک و
نەورەز دەستەک ، هەست بە هاتنی نەورەز دەکات و نیشانە
سروشتیەکانی نەورەز لە گۆڕانکاریەکانی وەرزەکاندا دەبینێ و
دەیخاتە نێو شیعرەوە ، ئەمەش نیشانەی ئەوەیە کە مەولەوی وەک
کوردەک ، هەر لە منداڵیەوە لە نێو کلتوری نەورەز پیرۆز دا ژیاوەو
ساڵانە بە هاتنی نەورەز دڵخۆش بووەو هاوبەشی خۆشیەکانی نەورەزی
کردووە لەگەڵ خەڵکەکە ؛ بۆیە لە شیعریکدا دەنووسێ :

نیشانەی نەورەز وادەی وەهارەن
یا نەشئەی ئامای نامەی نیگارەن

مەولەوی مەزن لەم دوو نیوە دێڕە دا ، بە وردی باس لە نیشانەکانی
نەورەزو هاتنی بەهار دەکات ، وەک هەیەک بە دە بە نەشئەکەوتن و
دڵخۆشی و هاتنی هەیەکانی دڵخۆشی کە نەورەزو بەهارن ! ، وەک ئەوەی
نامەی – نیگار – ی بۆ هاتبێ ، چونکە نەورەز و بەهار مایەی خۆشی و
شادین ، وەک ئەوەی نامە هاتنی نیگاریش مایەی خۆشی و شادین بۆ
مەولەوی ، دیارە دڵخۆش بوون بە هاتنی نەورەز لای مەولەوی ، ئەو
مانایەی بەدواوەیە کە مەولەوی نەورەز بە (جەژن) دەزانێ و هاتنی
یەو جەژنەش وەک هاتنی نامەی نیگار دەبینێ ! نیگاریش لێرە هیمایە
بۆ هەردوو جۆرە عەشق ، کە مەولەوی وەک زۆر لە شاعیران و عاشقان و
سوفیەکان هەردوکی تێکەڵ کردووە .

پێنجەم : حاجی قادری کۆیی (١٨١٧ – ١٨٩٧)

حاجی قادری کۆیی وەک مەلایەکی زاناو شاعیرەکی کوردی یاخی لە زۆر
شتی نەگونجاو لە نیو کۆمەڵگەی کوردەواری ، وەک پیاوەکی هوشیار
لەگەڵ کۆمەڵگەیەکی کوردەواری پەشکەوتوو دابوو ! زۆر ڕەوشی خراپ و
نەگونجاوی بە بەڵگەی ئایینی ڕەت دەکردەوە ، کە کۆمەڵگە وەک کلتور
بە کاریان دەهێنا ؛ زۆر گۆڕانکاریشی داوا دەکرد ، کە کۆمەڵگە بە
پێی یاسای کلتور ڕەتیان دەکردەوە ئەو پشت بە ئایین داوای دەکرد
پەیڕەو بکرێن ، سەیرکە ئەوەتە لە شیعرەکدا تان لە بایی نەورەزی
دەدات و پێی دەڵێ .. ڕۆژتە ئەی بایی نەورەزی هەڵسەو کاری خۆت بکە
، حاجی لەم شیعرەدا دەنووسێ :

ڕۆژتە ئەئ بایی نەورەزی لە بن بای فری گران
کانی پێی سێ بووە چناریش دەست و پێنجەی تەزی

لەم شیعرە بەرزەی حاجی ئەوە دەردەکەوێ حاجی وەک سروشت و کانی و چنار چاوە ڕێی هاتنی بای نەورۆزیە ، چونکە بایی نەورۆزی لە گەڵ هاتنی خۆی زۆر شت دەگۆڕێ ، ئەوەتە کانی پێی سڕ بووە واتە بەستوویەتی ، پەیوەستی بە هاتنی بایی نەورۆزییە ، چونکە ئەو با نەورۆزیە ئەو بەستنە دەتوێنێتەوە و ئەو سڕبوونەی پێی کانی ناهێڵێ ! هەروەها چناریش کە ئەویش وەک کانی دەستی چووەوە پەنجەی تەزیوە ، بە هاتنی ئەو بایی نەورۆزی ئەویش دەست و پەنجەی تەزیوی گەرم دەبێتەوە ، چونکە هاتنی بای نەورۆزی دەبێتە هۆی توانەوەی بەفری گران و گۆڕانی ئاوو هەوا و بەرە بەرە گەرم داهاتنی سەقای وڵات ، ئەمەش ئەم هەموو گۆڕانکاریە بە هۆی هاتنی بای نەورۆزیە ، ئەو بایەی سروشت و ژیان دەگۆڕێ و خۆشترو جوانتری دەکات . حاجی قادر لەوەش تێگەیشتووە کە بای نەورۆزی بە جەژنی نەورۆزو ئاهەنگو شادیەکەی دەست پێدەکات ! ئەم داواکردن و ئومێد پێ بوونەی حاجی بە هاتنی بای نەورۆزی ، مانای ئەوەیە حاجی قادر نەورۆزی بە جەژن زانیوەو داوا لەکردنەکەشی بە گۆڕانکاریەکان بەهێوا بینیوە ! ئەوەش مانای ئەوە دەداتە دەست کە حاجی قادر نەورۆزی بە تەواوی ناسیوەو لە شەرع و ئایینیش
حاڵی بووە و ئەم دوانەی دژ بە یەک نەزانیوە . ئەوە جگە لەوەی شیعرە بەرزەکەی حاجی : گوتم بە بختی خەوالە ، شیعرەکە باسی سەرەتای بەهار – هاتنی نەورۆز دەکات و لە دوورە وڵاتی جوانیەکانی مانگی نەورۆز و بە هار دەنێتەوە بەرچاوو لە وەوە ئەم نامە شیعریە دەنووسێ بەو هیوایەی بگاتەوە وڵات و بەدەستی دەستان بگات .

شەشەم : مەلای محەمەدی کۆیی، مەلای گەورە (١٨٧٦ – ١٩٤٣)

مەلا محەمەدی کۆیی کە بە مەلای گەورە ناسراوە ، ئەم گەورەییەی بە هۆی تەمەن و پلەو پایەوە نەبووە ؛ بەڵکو بە هۆی زانایی وهوشیاری و ئازایەتی بووە ، زانایيەکەی لە ئایین دا بەرچاوو ناسراو بووە ، لە ڕووی کۆمەڵایەتی و کوردایەتیشەوە پێشڕەو بووە ، شارەزای شەرع و ئایین و مێژووی کوردو حاڵی سەردەم بووە ، ژیانی ئەو مامۆستایە پڕە لە هەڵوێستی جوانی ئایینی و ئازایەتی کوردایەتی و پێشڕەوی کۆمەڵایەتی ، ئەو مامۆستا مەزنە لە بارەی نەورۆزەوە ڕای ڕوونەو بە ئاشکرا و بەدەنگی بەرز نەورۆزی پەسند کردووە ، لە ڕۆژی ٢١/٣/١٩٣٨ لە کۆیەو لە بەردەرکی سەرا و بە بۆنەی نەورۆزەوە دەڵێ :

ئەمڕۆ ڕۆژێکە پڕ لە نوور
دنیا ماڵێ ماڵێ پڕ لە سرور
ژاڵە دەدرەوشێتەوە
لالە دەگەشێتەوە
تا دەڵێ :

بەڵی ئەمڕۆ ڕۆژی مرادە ، نەورۆزی گەلە حەقە
ڕۆژێکی زۆر موبارەکە ئەوەلی بەهارە
جەژنە جەژنی ئوممەتە جەژنی موحیبەت و ئولفەتە .
ئەگەر سەرنج بدەین بە ڕۆژی پر لە نوورو سرووری ماڵەو ماڵ باسی دەکات و لەو ڕؤژەدا ژاڵە دەدرەوشت□و□و لال□ د□گ□شت□وە ، بە ڕۆژی مرادی دەزانێ و بە ڕۆژی گەل ناوی دەبات و وەک ڕۆژێکی موبارەک پیرۆزی دەکات و وەک جەژنی ئوممەت دەیناسێنی و بە جەژنی موحیبەت و ئولفەت مۆری خۆی لە نەورۆز دەدات ! ئەم هەموو پێدا هەڵگوتن و پەسند کردن بەۆ جەژنی گەلە ! بە جەژنی ئولفەت و موحیبەت) و خۆشەویستی ناوی دەبات ، کە هەمان پێدا هەڵگوتنە کە ساڵی ٢٠١٠ نەتەوە یەکگرتووەکانە کە جەژنی نەورۆزی بە (کلتوری ئاشتی) بە دنیا ناساندو وکردی بە جەژنی هەموو جیهان . جا ئەمە دەریدەخات کە مەلای گەورە کە بە جوانی نەورۆزی ناسیوەو بە دژی ئاینیشی نەزانیوە ! جا دەبێ مەلامحەمەدی کۆیی کەس هەبێت و گومان لە زانایی و شارەزای ئایین و شەرعی ئەو پیاوە گەورەیە بکات ؟

حەوتەم : مامۆستا مەلا عەبدوڵکەریمی مودەڕیس (١٩٠١ – ٢٠٠٥)
مامۆستا مەلا عەبدوڵکەریمی مودەڕێس ، پیاوێکی ناوداری ئایینی و ناسراو لەسەر ئاستی عێراق وجیهانی ئیسلامی ، هەر بەو هۆیەوە چەند ساڵێک دەبێتە (سەرۆکی زانایانی عێراق) و هەر ئەو مامۆستایەش توانای فتوای هەبووە ، جگە لەوە زیاتر لە چل کتێبی هەیەو بەشێکیان لە بارەی شەرع و ئایینن ! ئەو پیاوە مەزنە لە نۆهەتەکان لە وەڵامی ڕۆژنامەی عێراق دەڵێ: (جەژنی نەورۆز جەژنێکی ناسراوی سەردەمی ئیسلامی و پێش ئیسلامە ! هیچ دژایەتیەکی لەگەڵ ئایینی موسلمانان دا نیە! جەژنی نەورۆز دروشمێک نیە بۆ فەساد ، بەڵکو جەژنی بەهارو شادی کوردە .) سەیرکە مامۆستای گەورە مەلا عەبدولکەریمی مودەڕێس چەند لە دڵەوەو بە بڕواوە باس لە پاکی نەورۆز دەکات و دەفەرمووی □ نەورۆز دروشمێک نیە بۆ فەساد !!) باس لە مێژووی نەورۆز دەکات پێش ئیسلام و دوای ئیسلام ، بە جەژنی کوردی دەزانی و دەڵێ هۆی شادیە ! مامۆستا مەلا عەبدوڵکەریمی مودەڕێس بەو هەموو زانایی و شارەزاییە دانپێدا نراوەی کە لە شەرع و ئایین دا هەیەتی ، ئەم ڕایە بە خۆڕا دەرنا بڕێ ، ئایا دەکرێ کەسێک هەبێت گومان لە ڕاو قسەکانی ئەو مامۆستا مەزنە بکات ؟!
ئەنجام :
١ – دەرکەوت لە هەزار ساڵ زیاتر لەوە پێش زاناو عارفێکی وەکو بابا تاهیر نەورزی لا پەسندەو لە شیعرێکدا ڕۆژی گەیشتنی خۆی بە (یار) بە خۆشیەکانی شەوی نەورۆز دەچووێنی .

٢ – لەو سەردەمەوە بە دواوە بەردەوام زاناگەورەکانی کورد لە ئاینی ئیسلام زۆر بەیان نەورۆزیان بە جەژن زانیوە و ئەو جەژنەشیان پەسند کردووە .
٣ – لە کۆی ڕای ئەو زانایانە دەردەکەوێ جەژنی نەورۆز لە گەڵ ئاینی ئیسلام دژ نیە و ئەو جەژنە نابیتە هۆی فەساد .
٤ – هەموو ئەو مامۆستاو زانا ئاینیانەی ئیسلام ، کە نەورۆزیان پەسند کردووە لە سەردەمی خۆیان و تا ئیستآش کەسانێکن ناسراون لە نێو جیهانی ئیسلامی و لەدوای مەرگیشیان ناوو کەسایەتی و ڕاکانیان بە هەند وەرگیراون .

دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن – ١/ نەورۆز /١٢٠٢٤ – هەولێر

حەسەن زیرەک و دانپێدانان.. مەولود ئیبراهیم حەسەن

پێشەکی …

هونەرمەند حەسەن زیرەک .. چ وەک هونەرمەندێکی گۆرانیبێژ و چ وەک شاعیرێکی خاوەن شێعرو شیعری گۆرانی ؛ چ وەک کەسایەتیەکی نەو کەمەرگەو چ وەک مرۆڤێکی کورد .. زۆر ڕووی هەیە بە لێکۆڵینەوەو بە دوا داچوون !
لە ڕووی هونەریەوە وەک ئاواز دانەرو زۆری ئاواز ، وەک دەنگ و دەنگێکی تایبەت و کۆنسێرتی و ئاواز ڕەنگ تاوسیی ، وەک گوتن .. گوتنی زۆرو پڕ هونەرو پڕ دەنگی جیا جیا و زۆر گوتن و بەردەوام گوتن ! من خۆم لە هونەرمەندی کورد مامۆستا باکووریم بیستووە ، گوتوویەتی (وا ڕێککەوت من حەسەن زیرەک لە بەغداوە بە کەرکوک پێکەوە بە قیتار هاتینەوە ، من عودم پێ بوو زیرەک گۆرانی دەگوت و منیش عودم بۆ لێدەدا ، لە بەغداوە تا کەرکوک بەردەوام زیرەک گۆرانی گوت و منیش عودم لێدا ، تا گەیشتینە کەرکوک بەردەوام بووین ، خەڵک وەک کۆرە هەنگ دەوریان دابووین)([illegible]). [illegible]

□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□ □□ □□□□□□□□□□□ □ □□□□ □□ □□□□□
□□□□□□□□□(□□) □□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□ !!) (٢)
هـەروەهـا (دکتۆر محەمەد سـدیق مـوفتی زادە) لـە پێشەکـی کتـبی (
چریکەی کوردستان) لە باسی زیرەک دەنووسێ □ کاک زیرەک ، بە بێ
کەسب و کۆشش ، چەند هونەرێ تێدا کۆبووەتەوە ، کە کەمتر لە کەسانی
خـوێنـەواریش دا ، ئەو هـونـەرانـە کـۆ بـوونـەتـەوە ، هـونـەری بەستـە
دانـەری ، دەنـگ خـۆشـی ، قسـەزانی ، کـاک زیـرەک هـەروەهـا کـە
هونەرمەندێکی پایە بەرزی کوردە ، زۆر قسە خۆش و خوێن گەرم ودەس و
دڵ بازە و لە دۆستایەتی دا ، ڕاست و دروستە و گەلێ نیشتمان ویست
و ڕەگەز پەروەرە ،) (ل١-٢)

لە بارەی شاعیریەتی زیرەک نابێ (چریکەی کوردستان) بە کەم سەیر
بکەین ، چۆن لە وێدا زیرەک ژیانی خۆی لە سەرەتاوە تا ساڵی ١٩٥٨ و
گەڕانەوەی بۆ ئیران بە شیعر نووسیوتەوە ، بە شیعری ڕەوان و پڕ
هونەرو پڕ لە جوانیەکانی شیعر ؛ جگە لە شیعری گۆرانیەکانی ، کە
زۆر بەی هەرە زۆری شیعـری خۆیەتـی و شیعـرە فۆلکڵۆریەکـانیشی
ڕیکخستووەو جوانتی کردوون ، ئەوەش زانراوەکە زیرەک دەستەو ڕست و
یەکسەر شێعرو ئاوازی بۆ دەهات و جوانیشی بۆ دەهات ، هەموو ئەو
گۆرانیانەی لە پڕ گوتوویەتی و تۆمار کراون ..گۆرانی سەرکەوتوو و
نەمرن !
زیرەک وەک کەسایەتیەک .. زۆر بە توانا لە چەند ڕووێکەوە پێویستە
لێکۆڵێنەوەی لە سەر بکرێ ، کەسایەتی هونەری ، کەسایەتی ئەدەبی ،
کەسایەتی کۆمەڵایەتی ، کەسایەتی نەتەوەیی ، کەسایەتی چینایەتی ،
کەسایەتی سیاسی و کەسایەتی ژیندۆستی و عاشقی و زۆر سفەتی وەک
دەسبڵاوی و ئازایەتی و بە وەفایی و خۆش مەجلیسی و ....تا دوایی !
دانپێدانان ..
دانپێـدانان .. دوو جۆری هەیە ، یەکیـان ئەوەیە کەسـێک بە زۆر
دانپێدانانی پێبکرێ ! دووەمان ئەوەیە کە ئەو کەسە بە خواستی خۆی
دانپێدانان بکات ، ئێمە لێرە مەبەستمان لە دانپێدانانی زیرەکە بە
خواستی خۆی ، لەوانەی کە کردوویەتی و بەسەری هاتووەو پێیکراوە !
دانپێدانان لە ڕووی دەروونناسیەوە ، واتای ئەوە دەدات کە ئەوکە
سە کارێکی کردووە یان پێیان کردووە ، ئێستا خۆی ئەم کارانەی بەدڵ
نیەو وەک بارێکی گران لە نێو دڵێدا بووە بەگرێ و دەیەوێ خۆی لەم
بارو گرێیە ڕزگار بکات .
لە ڕووی کۆمەڵایەتیەوە ، کەسی دانپێداناو لە لۆمەی خەڵک و تیرو
توانجی کۆمەڵگە ناترسێ و باسی بەسەرهاتەکانی خۆی دەکات و شەرم
ناکات !

دانپدان چی ؟ گرانوی کارک ک کمگ ب عیب و شرمی
دزان و کسک ل ابردوو دا کردوویتی یان پی کراوو هموو
کس دیانو ئم جر کاران بشارنوو نایانو خک بیانزان
! بام ؛ دانپنر خی دیانگیتوو چ ل بردم کمگ چ ل
بیروریکانی دا ! وک ئوی(جان جاک س) ب یکم جار
کردوویتی ! کچی جان جاک س چوار سا پاش مرگی خی سای(
١٧٨٢)کتب کی دانپدانانی بو کرایو ، کچی زیرک ل سا
١٩٦٦ بوی کردو و هشتا ل ژیاندا بوو، ب هی ئو کیتابش (
ساواک) فرمانی گرتنی ب درکردوو ناچار هات و هات کوردستانی
ئو دمی سر ب عراق ، وات لسر ئو کتبی ک بشکی
دانپدانانکانی بو کراوتو ، ناچار بوو ما و ئیران بج
ب !
دانپدانان .. سفتک زر کم مرڤکان دتوانن دان بو دابنن
ک دزی وشتی کمایتی دزی یاسا و دزی ئایین و دزی نتو
کردوویان و وک ننگیک حسب دکر و کمگ ب سووک سیری ئو
کاران دکات . یان ئوت دانپدانان ئوی ..کسک بت ئو
کاران بگیتو ک خی کردوویتی و ن دبوای بیانکات ، یان
ئوکارانی ک ب زر پی کراو ، ک ندبوای پی بکر ! یان
کارانک برامبر ب کسانی تر کردوویتی،ک ن دبوای بیانکات
!
دانپدانان چند جرک :
یکم : ئو کارانی مرڤ خی کردوویتی و کمگ ب شرم و
ننگی و تاوانیان دزان ، دزی و درو کوشتن ، کاری سیکسی ،
خیانت !
دووم : ئو کارانی ک مرڤ ب ب خواستی خی برامبری دکر
و ک مگ ب سووکایت و شرم و کمایتی ننگ دیناس !
سیم : ئو کارانن ک کس و کار دیانکن وک باوک دایک و خوشک
و براو خزم ، ب عیب ب ئو کس سیر دکر ! ئم خایان زر
تر ل نو کمگی ژهات ، تاک ب کردوی ئم کسان چاو
شو زمانکورت دبت . زیرک ل هرس جر دانپدانانی هی !
دانپدانان.. ئازایتیک ل دست هموو کسک نایت و ویژدان
ئاسوودکردنک قوربانی دانی گرک !
ئو ئازایتی لای تاکی کورد زر کم ، تا ئستا جاشک
بیروریکانی خی ناگیتو ، (٣*) جاسوسک باسی جاسوسی و
اپرتنووسینکانی خی ناکات ! ئم ل ئاستی نتویی ؛ ل
ئاستکانی تریش هر هیچ !
-تاوانک ک زیرک برامبر کسانی دی کردوویتی :

چەند سەرم شکاند ..!!
ئەوەی ڕاستی بێت ..کە دەڵێین تاوان ، نابێ وابزانین کە زیرەک تاوانی گەورەی کردووە ، بە نەخشەو بە پلان ، چەن لەو سەردەمانەی زیرەک کارێکی کردووەو دواتر لێی پەژیمانەو دانی پێدا دەنێت ؛ کارێکن کە یان لەسەردەمی منداڵێ و بێ سەرپەرشتی و نەزانی کردوویەتی وەک خۆی دانپێدادەنێ و لە جێگایەک لەم ژیاننامەیە دا دەڵێ : هەشم هاتەوە بەر !، وەک خۆی دەڵێ کاری واش هەیە بە بەرگری کردن لە خۆی کردوویەتی ولە (چریکەی کوردسان) دەفەرمووێ :

لە شازدە ساڵێ ، چەند دەرکەم تەقاند
چەندە کارم کرد ، چەند سەرم شکاند
لە مەراغە دا ، بووم بە تووتنچی
ڕۆیشتمە تەورێز ، بووم بە قاچاخچە
شەوێک کە گیرام ، مردن لای وی چی ؟
تاڕۆژ لێیاندام ، بەدارو قەمچی
**
لە تەورێز بوومە شاگرد قەنادچی
ڕەفیقم کێ بوو ؟ پاک هەرچی وپەرچی

زۆر کار دەکات و زۆر شار دەگەڕی بە ناچاری دەڵێ :

نەم دەدا خاوە و نەشم دەستاند باج
ماڵ و مەنزڵم ، قولنجکی گاراج
چەند پەندم دی ، بووم بە بیست و چوار
باش بێ عەقڵ بووم ، بێ شەرم و بێ عار

ئەگەر بە وردی ئەم شێعرانە بخوێنینەوەو بگەڕێنەوە سەردەمی ئەو وەختی ژیانی زیرەک ، دەبینین زۆر ڕاستگۆیانەو بێ دوو دڵە باسی سەردەمی خراپەکردنی خۆی دەکات و تا دەگاتە ئەوەی بە خۆی دەڵێ : بێ شەرم و بێ عارو بێ عەقڵ بووم ! ئەم دانپێدانانەی زیرەک ، هەی ئەوەیە کە دواجار بە هۆش خۆی دێتەوەو دەزانێ ئەوکارانەی کردوویەتی ، کارێکی باش نە بوون ؛ سەیر کە سەرشکاندن و دەرگە تەقاندن و قاچاخچە کرد ن وڕەفیقایەتی کردنی هەرچی و پەرچی ! ئەوەش هەمووی لەسەردەمی بێ ماڵێ و بێ کەسی دا ،کە بەم حاڵەشەوە دەڵێ : نە خاوەم دەداو نەشم دە سستاند باج ! کە خاوەدان لە ترسنۆکیەوە باج ساندنیش بە هۆی زوڵمەوەیە ! ئەوە دەری دەخات زیرەک لە نێو چ توێژەک و لە چ جۆرە کۆمەڵگەیەک بە بێ کەسی و بێ ماڵێ ژیانی بەسەر بردووە ! لەم کاتەدا تەمەنی دەبێت بە (٢٤) ساڵ ، بەڵام ، بێ ئیشی و برسیەتی یەخەی بەرناداو سەری پێ هەڵدەگرێ بۆ خوزستان و مەسجد سلێمان و بەسرا ؛ لەم هەموو گەڕان و دەربەدەریە کاری دەسناکەوێ و جارێکی تر غەریبی کەس و کاری دەکات

و بەو هیوایەی وەری بگرنەوە …
دڵ پڕ لە ئاوات هاتمەوە لای برا
تا براژنی باش بۆم هەڵکا چرا
براو براژن ، برازای جوانم
ئەوان دەوڵەمەند ، ئەمن بێ نانم
هەرچەند هەڵوەدا و دژ وعاجز بووم
وەڵڵا ، لاوێکی پاک و تەمیز بووم

بەو هەمــوو ئومێــدەوە دێتەوە لای بــراو بــرا ژن و بــرا زاکــانی و دەکەوێتە خزمەت کردنیان ، کەچی براژن و برا زا لێ ی دەکەونە لچ و لیو بادان و تاوان بۆ دروست کردن !

براژن وتی : واهات کولکنە
برازا وتی : چەن ئەسپێ ونە !
بوومە نۆکەریان ، بوو بوومە کاردار
بەشەو ئێشکچی ، بە ڕۆژ بارو کار
سەرە ڕا ڕوانیم ، براکەم کزە
براژنم وتبووی : کە حەسەن دزە
پێم گوت برالە ، من کاری گەرم
بۆ تۆ کار دەکەم ، وەکوو سپەرم
ئەمما سەت لە عنەت لە پیاوی بەدخوو
چونکە براکەم زۆر ژن سفەت بوو
هەقەکەم چەندە بووەتە چل تمەن
کەداوام لێ کرد ، پێ ی وتم ؛ بۆگەن
کە هانی لێ دام بەداس و بەشەن
ووتی گال بدەم پارچە پارچەت کەن
ئیتر من دەستم لە روحم هەل گرت
شەپێکم لێ داو قوور قورووچکەم گرت
برازاو براژن کە هاواریان کرد
ژاندارم هاتن ، کەلەبچەمیان کرد

هەرچەندە زیرەک باسی خۆی دەکات وەک – وەک لاوێکی پاک و تەمیز – بەڵام ، دواجار لە بەرامبەر بێڕێزیەکان چیتر خۆی بۆ ناگیرێ و داوای مافی کارکردنی ئەو ماوەیە دەکات کە بۆ براکەی کاری کردووە ، وەڵامی براکەی گەف و لێ کردن هەڕەشەی لێ دان دەبێت بە داس و شەنە و قسە پێگوتن ، لەم کاتە دا زیرەک خۆی پێ ناگیرێ و دەس لە ڕوحی خۆی هەڵــدەگرێ و شەیپێکــی لێ دەدات و قوڕقــوڕاگەی دەگــرێ ! براژن و برا زاکانی دەکەونە هاوار و جەندرمە دێن و کەلەبچەی دەکەن . ئەم گێڕانەوەیەو دانپێدا نانە ، کە کەس و کاری خۆی چیان پێکردووە ، جارێکی تر زیرەک ناچاری سەرهــەڵگرتن و دەربەدەری و بێ

کاری دەکات .
لەم بێکاریەدا ئەمجارە دەبێتە شاگرد شوفێری حاجیەکی بە تەماع ، پاش بینەوە بەرەیەکی زۆر و بار پەیداکردن بۆ ماشێن ، بەنزین بڕان و باری گران .. لێرە زیرەک دەچێتە پشت سوکان و ماشێنەکە لێ دەخوڕێ ! چۆن شارەزا نیەو تازەکارە لە ماشێن لێ خوڕین ، ماشێن خۆی بە دیوارێک دادەداو گەنجێک بە ناوی – مستەفا – دەکەوێتە ژێر دیوارو دەمرێ ! زیرەک دەڵێ :

خەتام تیا نە بوو بە کەلاموڵڵا
خودای لێ خۆش بێت یەزادان ئیشاڵڵا

کە دەزانێ گەنجەکە مردووە زیرەکیش لە ترسان خۆی لە خۆ دەبات و جولە لە خۆی دەبڕێ ! فرسەتێکی بۆ هەڵدەکەوێ و دەردە پەڕێ و هەڵدێ ! ڕوو لەدەشت و کێو دەکات و مانگە شەو دەبێ و لە دوور کەپرێک دەبینێ ! دەچێتە لایان بە هومێدی حەوانەوەیەک ! سڵاویان لێ دەکات ..

جەحێل و پێرێ لێم کردیان سلاو
چۆن دوو نەفەر بوون تەواو دایان تاو

**

یەکیان جەهێڵ ، ئەوەی تریان پیر
گوتیان بە خێر بێ بە ڕاو تەکبیر
لە پشت کەپرەکە کە زۆر سرتەیان کرد
ڕایان ئەوە بوو من بکەن دەسگیر
پێم نەدان ئامان ، وەک شێری سەرمەست
هەستام لە جێم و بێ پەرواو سەربەست
گوتم وانا بێ کار دەکەن بێ هەشت
خودا دەیزانێ دەتان کەم قۆڵ بەست
چەقۆم دەرهێناو لێم نەکردن باک
جەهێلەکەم گرت وەک پڵنگی چاڵاک
کە کوڕەم واگرت ، پیر کەوتە هاوار
وتی ئینساف کە ئەی برای ڕێبوار
جەهێڵ پاڕاوە ، داوێنی بادام
سەری دانەواند ، جوان خۆی لێ لادام

باب و کوڕە کە تێدەگەن زیرەک هەڵاتووە ، دەیانەوێ بیگرن و بیدەنەوە دەست ژاندارم ، بەڵام ، زیرەک هەر زوو لە نیازیان تێدەگات و کوڕە بەرزەفت دەکاو پیرە دەخاتە پاڕانەوە ، زیرەک پیاوێکی زۆر ئازاو چاو نە ترس و بە هێز بووە ،(عەلی یاسەمەنی □□□ □□□□□□□□ □□ □□ □ □□□□□□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□ □ □□□□□□ □□□□□ (□)(□! □□□ □□□□ □□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□ □ □□□□□ □□□□□□□□□□□□ □□ □□□□□□□ □□□□□□ □□□□□

[illegible] (٥)

جا خۆت کۆمەک بە ، خودای لامەکان

ئەگەر بە وردی ئەم ژیاننامەیەی زیرەک بخوێنیەوە ، دەبینین زیرەک لە نێوان هەڵاتن و بێکاری و بێکەسی و دەربەدەری و بەسەرهاتو پێشهاتی نەخوازراو بەندیخانە دا دەخو□ت□وەو ناحەسێتەوە ، هەر ئەوەشە کە تەمەنی دەگاتە بیست و حەوت ساڵی ، بە داخ و حەسرەتەوە دەڵێ : چا چۆن پیر نەبم و چۆن بە لاوی بمێنمەوە !؟ ئەوەیە کە زیرەک لە گۆرانیەکی دا دەفەرمووێ : لە پڕدا پیرێم لێ وەدەرکەوت ! ئەو زوو پیر بوون و هەستکردن بە پیریەی زیرەک هۆی ئەوە بوو کە ئەم ژیانەی زیرەک لێ نەگەڕاوە زیرەک هەست بە ژیان بکات ! هەردەم لە ناو – گێرەو قەرقەش دابووە – وەک خۆی لە گۆرانیەکی دی دا دەڵێ ! هەر بۆیە دەبێ گۆرانیەکانی زیرەکیش وەک ژیاننامەکەی بخوێنینەوە ، چۆن بەردەوام بە پێی پێشهاتەکان باسی خۆی دەکات ، ئەگەر ڕؤژێ دەفەرمووێ ؛ ئاخی پیریەتیم هێناوە شنۆ !؟ ئەوا ڕؤژێکیش دەڵێ :

بولبوڵ ئەمساڵ من زۆر بەختیارم ساحێبی مەهتاب گوڵی بەهارم !

زیرەک زۆر ڕاستگۆیانەو بێ شەرم باس لە کاری خزم و کەسی خۆی دەکات و هەڵوێستی براو براژن و برازاکانی دەخاتە بەرچاوو هەر ئەو کارەی ئەوان کردوویانەو ئەو قسانەی کە پێیان گوتووە ، ڕاست و ڕاست دەیانگێڕیتەو.. چلکن و ئەسپێ ون و دزو بۆگەن و گال دەم لێت دەن بەشەن !! دووبارە دەکاتەوە و دانیاپ□دا دەنێ …

تاوانێک کەسانی دی کردوویانە بەرامبەر بە زیرەک ..

حەسەن زیرەک لە کتێبی (چریکەی کورستان ١٩٦٦) چاپی کردووە بەشیعر باسی ژیانی خۆی دەکات لە منداڵیەوە تا گەڕانەوەی لە عێراق بۆ ئیران ساڵی ١٩٥٨ ، لەو ژیاننامە شیعریە دا زۆر ڕاستی گوتووەو دانپیدانانی کردووە ، سەرەتا لە ماڵی خۆی لە دایکیەوە دەست پێدەکات ، دەنووسێ :

دەستی قودرەت بوو ، بابم کۆچی کرد

دایکم مردی کرد ، زر ب دست و برد ( ) [illegible]

[illegible]

[illegible] . [illegible] – [illegible] – [illegible] ! [illegible] .. [illegible] : [illegible] ! [illegible] ! [illegible] .. [illegible] . [illegible] – [illegible] – [illegible] – [illegible] – [illegible] ([illegible] ([illegible]) [illegible] ! [illegible]

[illegible]

□سیرک (٨)(□ ! [illegible]) : [illegible]

بە چ هونەرمەندەک دەڵێن .. دەنگت بە ڕادیە ناگونجێ ، کەسێک کە
□ۆژانە چەندین جار گۆرانیەکانی لەم ڕادیۆیە لە بەرنامەکان بڵاو
دەکرێتەوە و گـوێگران بەردەوام داوای دەکەن !؟! هەر پـاش ئەمە
زیرەک دەیەوێ بچیتە (میسر) و لەوێ لە(ڕادیۆی کورد قاهیرە)
کار بکات ، بەڵام ، عێراق بە تاوانی جاسوسی بۆ ئیران دەیگرێ و
هەژدەمانگ لە بەندیخانە دەبێت و شەش مانگ بەردەوام ئازاری دەدەن
!! برای کوردم سەیری ئەم کۆمیدیایە تاڵ و ڕەشي بکە ، کە زیرەک
تێیدا ژیاوە ! زیرەک هەموو ئەمانە بەزاری خۆی دەگێڕتەوە ، برای
خوێندەوارم ئـارامت هەبێـت ، هێشتـا ئەڵقە ڕەشەکان کۆتایـان
نەهاتووە !؟

کە لێناگەڕێن بچێتە میسرەەر □ لە وێ دا گرتیان و خستیانە بەندەوە
و لە پەنکەی بن میچ هەڵیانواسی زۆر ئەشکەنجەیان دا ، ناچار لە
پاش ڕزگار بوون گەڕا یەوە بۆ تاران ، لە ئێرانیش دا ساواکی
ئەوکاتە گرتی و زۆری ئەشکەنجە دا .) (ل٧)زیرەک لە کاسێتی ناسراو
بە کاسێتی ئەبوسەباح ، خۆی ئەم گیران و ئازار دانەی ئێران و
عیراق دەگێڕیتەوەو بەرد دەتووێنێتەوە !!
مشکێک زیرەکی بە لیدان دا …
میرزاکەریم خۆشناو لە زاری زیرەک دەگێڕیتەوە ، زیرەک دد□□ □
دوای شۆڕشی چواردەی گەڵاوێژی ١٩٥٨ ی زاینی لە عیراقەوە گەڕامەوە
ئێران ،(٩) لە ڕێگا زۆر ماندوو و نە خۆش بووم ، لە دێیەکی نزیک
ڕیگا دۆستێکی کۆنم هەبوو ، گوتم با بچمە ماڵی ئەو دۆستەو کەمێک
بسێمەوەو بەڵکە چاکتش دەبمەوەو دیدارێکیش تازە دەکەمەوە (….)
گەیشتمە گوندو لای ماڵێ خانە خوێکەم ، دیار بوو خانووێکی تازەیان
بە سیمەنت دەست پێکرد بوو هێشتا تەواو نە بوو بوو ، گەیشتم ژنێکی
جوان لە بەر دەرگا بوو، پرسیم خوشکێ ئێرەماڵی کوێخا عەزیزە ؟ ژنە
کە زەردەخەنەیەکی کردوو گووتی : ئەرێ وەڵڵا ئێرە ماڵی کوێخا
عەزیزە ئەتو چیت ددەوێ ؟ ووتم من میوانم حاجی لە ماڵە ؟
لەسەرداواخۆم چوونکە ماندوو هیڵاک بووم ، جێگایان لە خانووە
تەواو نەکراوەکە بۆ ڕاخستم کە پڕی بوو لە کونە مشک ! لەو جێگایە
بەتانیەکی تەنکیان پێدا دام و لە ماندووێتی و بە نە خۆشیەوە شەوو
ڕؤژێک بە خۆ نەهاتمەوە ، کە چاوم کردەوە ، پێش نیوە ڕۆی ڕۆژی
دوایی بوو ، داوای هەندێ ئاوم کرد ، هەر ئەو ژنە کە ناوی (٠
خەرامان) بوو ، جامێک ئاوی بۆ هێنام ، خەرێک بوو دەست درێژ کات
و ئاوەکەم بداتێ ، لە پڕ پشتاو پشت گەڕایەوە ، بەدەنگی بەرز
گووتی : ئائ ئای کاکە میهمان مشک نیشانم دەدات ! پاشان هاتەوە
پێش و گووتی من لە مشک ناترسم ، جامە ئاوەکەی پێدام و منیش زۆرم
تێنوو بوو زۆرم خواردەوە ، گوێم لێبوو کیخوا ژن لە بەر خۆیەوە
جوێنی دەدا ؛ دەستی کرد بە قسەی ناشیرین و بۆڵە بۆڵ و ووتی :
ڕاوێستە با نان بۆ ئەو (گ..) جنێوێکی بە کوڕەکانی دا دیار بوو
دەیویست شکات لە من و لە بووکەکەی بکات ، منیش بێ خەبەر لە هەموو
شتێک ، کێخوا ژن بە جوێندانەوە بە دەرکەوت و منیش کەوتمە حاڵی
خۆم و لە خەو ڕاچووم ، لە پڕلە زرمەیەک بە خەبەر هاتم ، وامزانی
خانووەکە بەسەرم دا ڕووخا ؛ خەریک بوو ڕاپەڕم ، بەڵام ، پێڕا
نەگەیشتم کە لیسێکیان لە ناو قەدم دا ؛ سەیرم کرد کوڕە جاج□ل□
چوار شانەکە بوو وای بە توند لێی دەدام ، ویستم شتیک بڵێم ! ئەرێ
بۆ لێم دەدەن چیم کردووە ؟، بەڵام دەم و دەست ڕمبەیەکی تر لە سەر
دڵم هەستا و هۆشم بەخۆمەوە نەما !! نەمزانی چیم بە سەر هات ووە

!؟ کاتێک بە خۆ هاتمەوە دەم خەرامان لە تەنیشتمەوە دانیشتووە دەگری و بە ترکی ئەیلاواندەوە و ئەیگووت : مهمان یئهەاهن سیو گولی دی نیە ووەردوس بلاسن ! قیمەرەم گۆشمە هیچ بیر سۆز دیمەم ئەما ئیمام عەباسن ئە بیر لارتن کە مارتە ورسن ! واتە میوان خۆشەویستی خودایە ، بۆچی لەتان دا ؟ دەم ناڵێ هیچ دوعا لە مێردەکەم بکەم بەڵام ئیمام عەباس لە تەنکەشی ئەوانی دی بدات !! کە بە خۆ هاتمەوە سەیرم کرد مشکەکی تەپی لە تەنیش خۆی داناوە ، کە بە تەواوی بە خۆ هاتمەوە ، هەموو لەشم ژانی ئەکرد ، بە خۆم نەوەستام دەستمکرد بە ناڵین خەرامان کە چاوی بە من کەوت هەڵاتو هاواری کرد مهمان بە خۆ هاتەوە ، تەپ و تۆز پەیدا بوو لە ژوورەوە غاریان ئەدایە لای من ، لە دەیخەم گوتم وەڵاهی ئەوڕۆژی پێبچم ئەو ڕێیە ! خودایە چی بکەم توشی چە ڕۆژە ڕەشێێک هاتووم ؟ ناچار لە ترسی ڕووحی خۆم تەکانێکم دایە خۆم ، یان لای کەم هەڵێم ، بەڵام وەک سیپایەم لەهاتبوو تومەز هەرچی لەشم بوو کوترابووە سەر یەک ، ئەوەندە بە بێ ڕەحمی بە لیس و پێلەقە لەیان دابووم ! ناچار بە نا ئومێدی سەرم جوڵاند و لە دڵی خۆم گوتم : خودایە خۆت ئەزانی ئەگەر هەموو جارێکیش خەتام بوبێت ، ئەوجارە هیچ گوناهێکم نیە فریام کەوە یاڕەب العالمین ، زۆریش دەم بە خۆم سووتا و بەدست خۆم نە بوو فرمێسکم هاتە خوارەوە ! ڕووم کردەو دیوارو خۆم تەسلیمی قەدەری خوا کردو مە ئیوس بووم لە ژیان ! لە پڕ دەنگێکی ئاشنا هاتە گوێم گوتی کاکی میوان..کاکی میوان ، من لە ترسان وەڵامم بە نە درایەوەو هەموو گیانم وەک بی ناو ئاو دەلەرزی ! دەنگە کە چووە لای ژوورەوەو ووتی : وەڵاهی سێ تەڵاقی ئەو دایکەی ئەوەم بکەوە ئەو میوانە شتێکی لێبێت ئەتانکوژم ، یان ئەگەر خۆشم دەم نەت بتانکوژم تەسلیم بە ژاندارمەلی تان ئەکەم هەی (…) چەن ئەوە لە خۆتان لە میوان ئەدەن ؟ بە ئەوەی بزانن شتەکە چەنە ؟ئەو بەستە زمانە تان لەسەر کونە مشک نوواندووە ، ماڵی ئەمە وەک ئەشکەوت مشک جلیتانە تێدا دەکات ! مشکێکی کونەکەی ژێر میوانەکە سەری دەرهێناو خەرامانیش کوردیەکەی تەواو نازانێ ! لەبەر وادیار بوو ڕووی لە کیخواژن بوو ،نابوایە بە خۆت بزانی مەسەلە چیە ،جا بچی کوڕەکانت حالی بکەی هەی (…) لەبەردا خەرامان گوتی : ئاوەڵڵا مامە سیچان دیتم و گوتم مشک دیتم خەسوم ئیشتیباهی کرد بە شتێک خراپ ! من کە ئەم قسانەم بیست ئاهەکم هاتەوە بەر و زانیم کیخوا لای منە ، شتەکە ئیشتیباهی ڕووی داوە ، بەڵام من قوربانی ئیشتیباهەکە بووم ! ڕووم کردە لای ئەوان و کیخوا گوتی : کاکە تۆ ناوت چیە و خەڵکی کوێی ؟ بەڵام لە قسەکانی دیار بوو کیخوا زۆر موتەئسیر بوو ، منیش ڕەنگم زۆر گەڕا بوو کیخوا نە حەق نەبوو نەمناسێتەوە ، گوتم :

کیخوا عەزیز حەقت ھەیە نەمناسیتەوە ! چونکە ئەوەندەیان بە لیس و
پێلەقە لێداوم ڕەشدا ھەڵگەڕاوم و ڕەنگی مردووم پەڕیوەتێ ! کە
قسەم کرد کوێخا خۆی بەسەردادام و ئامێزی تێوەرینام و لە بابە ڕۆی
دا و دەستی کرد بە گریان و گوتی : ھەی ماڵی وێران خۆم ھەی ڕوو
سیاه خۆم ئەی شەرمەزار خۆم خۆ ئەوە (حەسەن زیرەک) ی ڕەفیقی
کۆنمە چەند سالە چاوەڕێم سەردانم بکا ئەی ڕۆ بابە ڕۆ ڕوو لە
کوێندەر بکەم !! کە کێخوا ناوی منی ھێنا ؛ھەرچی لە ماڵەکە بوون
سەریان سوڕ ما و ڕوویان نە بوو لە شەرما سەیرم بکەن و سەیری
یەکیان کردوو گوتیان حەسەن زیرەک !؟ ئیتر زۆر پەشیمان بوونەوە !
بەڵام ، کەنگی پەشیمانی بەدەردی خواردووە ، کوێخا نەیدەزانی چی
بکات گوتی بڕۆن دکتۆر بێن و بە کوێخا ژنی گوت زووکە دوو فڕوج
بکوژەوە شۆربایەکی برنجی بۆ بکە ! ئیتر ماوەیەک لە ماڵی کوێخا
مامەوەو زۆریان خزمەت کردم تا چاکبوومەوە ! زیرەک لە گێڕانەوەو
دانپێدانان و گوتنی ڕاستیە ناخۆش و ناشێرینەکان ناپەنگێتەوەو چی
بەسەر ھاتووەو چێ پێ گوتراوە وەک خۆی بێ زیادو کەم دانیپێدا دەنێ
.. دوا جار زیرەک گوتی: جا برام ئەمن زۆرم تێھەڵدان دیوە ، بێ
ئەوەی بزانم بۆچی لێم ئەدەن ، لەو دنیایە خۆشیم نەدی ئومێدەوارم
لە جیھانەکەی تردا خودا تۆڵەم بۆ بکاتەوە و لای کەم لە وێش ھەر
تێھەڵدان نەبێ بەشم . ناوێرم گۆرانی بڵێم ..!! میرزا کەریم
خۆشناو دەڵی کە زیرەک لە کانی مەلا ئەحمەد کاسبی دەکرد ، زۆر جار
گۆرانیبێژانی ئێران دەھاتن و پێکەوە گۆرانیان دەگوت، جارێک
گۆرانیبێژێکی لوڕستان ھاتبوو ، گۆرانی(دایە دایە وەختی جەنگەی)
دەگوت ، عادەتی زیرەک ئاوا بوو ھەمیشە وەڵامی گۆرانیبێژەەکانی
دەدایەوە ، بەڵام ، ئەمجارە بێ دەنگ بوو ، خەڵکە کە چاوەڕێ بوون
زیرەک وەڵام بداتەوە ، بەڵام زیرەک ھەر بێ دەنگ بوو !زیرەک ھۆی
بێ دەنگیەکەی ئاوا باس دەکات ، (ئەو گۆرانیە ھەڵقوڵاوی جەنگەکەی
(قەدەم خێری بیراوەند) ە خۆشم ئەزانم جەوابی دەمەوە ، بەڵا،
ناوێرم چونکە ئەوەندەیان لێ داوم ، ھەر جارەی بە ھانەیەکم پی
دەگرن ، من دەزانم وەڵامی بدەمەوە ، جەوابەکەشم حازر کردووە ،
گوتمان چیت حازر کردووە ؟ گوتی : لایێ لاێت بۆ دەکەم با غیرەت
بتباتەوە دەس کەینە تفەنگی بڕنەو شەو تا□ۆژ بە یاڵەوە جا کەوشە
بووم بە پاتەوە بەڵام ، بە ڕاستی ئەگەر شتێکم گوتبا یە ، چ لە
ئەوشەو زووتر نە بوو سەت جووت شەقیان تێم ھەڵئەدا ، بە ھانەیەکی
چاکیشیان بۆ ئەدۆزیمەوە . خودایە ئەم جارە بۆ کوێ ھەڵبێم..!!
بەڕێز عومەری سوڵتانی دەنووسێ : چووینە کانی مەلا ئەحمەد و
ویستمان زیرەک ببێنین ، چایخانەکە زۆر ھەژارانە بوو میزو کورسی
کۆن و شل و شۆق بوون ، لە دەوری مێزەک دانیشتین ، زیرەک ھات ،

بەڵام ، چی ببێنین زیرەک ڕەنگ و ڕووی گۆڕابوو ، قسەی بۆ نەدەکرا
، گوتی : تکایە داوای گۆرانیم لێ مەکەن ، ئەو چوار کەسە دەبینن
لەسەر ئەو مێزێهێ دانیشتوون ، لە هەنجەتێک دەگەڕێن لێم بدەن ! کە
لە میزەکەمان دوور کەوتەوە سەر بۆ ئاسمان بەرز کردەوەو گوتی :
خودایە ئەم جارە بۆ کوێ هەڵبێم ؟! شاگردەکەم هاوری کرد کوڕینە
وەرن زیرەکیان کوشت ..!! /////// میرزا کەریم دەنووسێ بەیانیەک
زووو ڕابیعەخـــانم لەدەرگـــای دا و لە گەڵ شاگردێکیـــا خۆی کـــرد بە
ژوورەو و گوتی : کاکە بمانبوورە بەم بەیانیە بیزارت دەکەین !
گوتم: لەوە گەڕێ بزانم چیتان لێ قەوماوە ؟ ڕابیعە خانم گوتی :
ئەمشەو شەڕیـــان لەگەڵ کردیـــن ، هەنـــدێکیشیان لە زیـــرەک داوە ، ،
هەڵبەت ئەویش دەستی کردەوە ، خوا هەڵناگرێ شەڕێکی چاکی لە گەڵ
کردن ، منیش گوتم ئەمانە کێن شەڕێان لەگەڵ کردوون ؟ گوتی : جا
بڵێم چی کاکە هەندێکیان جڵی خاکیان لە بەر بوو ، هەندێکیشیان کۆت
و شەڵوار و بە فارسی قسەیان دەکرد ، بەڵام ، بە خوا وابزانم یان
(ئیتلاعات) بوون یان ۰(زەدەی ئیتلاعات) بوون ، شێوەیان زۆر لە
(جینایەتکار دەچوو ؟) پاشان چوومە کانی مەلا ئەحمەدو ڕووم کردە
زیرەک و بە پێکەنینەوە گوتم زۆریان لێداوی ؟ وەڵلاهی زوو فریام
کەوتن ، منیش چاکم لێدان کاکە تەور زێنێکم هەیە دەستم دابووێ بە
دەوری خۆما ئەم سوڕاند کە ئەمماڵی بە ناو شانی هەر یەکێکیان وەک
گا ئەیبۆڕاند ! ئەمما وەختێ دەورەیان لێدام و تەورزێنەکەیان
لەدەست گرتم پەکم کەوت ، شاگردەکەم هاواری کرد کوڕینەوەرن (
زیرەک) یان کوشت !(۱۰)
کاکە کەدیم هەر کوڕە لاوەو بە ڤیزێکەوە هەندێک بە کوردسی شەڕێان
لەگەڵ دەکـــردن و هەنـــدێک بەشەق و بە شـــاپ بەر بـــوونە گیـــانی
شەڕکەرەکان و هەڵیان بڕێن کردنیان بە بەردی برا برایی و هەر دوو
سێ کەس بە دوای نە فەرێکیاندا ڕایان ئەکرد و ئەیان وت (وایسە
پدەر..) واتـە ڕاوەستە هەی باوکەکەت !
میرزا کەریم دەیەوێ هۆی شەڕەکە بزانێ ! زیرەک دەڵێ : بە خوا کاکە
هەر سەر بە خۆ شەڕیان پێ فرۆشتم ، بێ ئەوەی هیچ خەتایەکم هەبێت !
تۆ بۆچی بە کوردی دەکۆکی ..!!
زیرەک دەبینێ میرزا کەریم بۆ زیرەک زۆر خەمبارە ، دەڵی کاکە گوێ
بگرە ، ئەمن لەم جۆرە بەد بە ختیانەم زۆر بە سەر هاتووە ، لە
تەورێز زیندانی بووم ، ژاندرمەیەکی پیسکەی (عەجەم) هەبوو دەستی
پێم فێر بو بوو شەو بێری لێ نەدەکردم و بەهانەیەکی دەدۆزیەوەو
دەیگرتم و تێری لێدەدام ! ڕۆژێک بۆ سەر ئاو ڕیزیان کرد بووین ،
من لە ڕیزا کۆکیم ، ئاورێ دایەو بۆم هات و بە تورکی گوتی : (ولان
ئەی ......) من پێم نە گوتی بە کوردی قسە نەکەی ؟! زیندانیەکان

ئاوڕیان دایەوە، منیش زانیم دەیەوێ هەنجەتم پێ بگرێ و لێم بدات ،
لە دڵی خۆمدا گوتم : با بە دڵی ئەوان قسە بکەم ؛ بەڵکو چیدی لێم
نەدەن و بیدە مە لای بێعاری و وتم : کوا بە کوردی قسەم کردووە ؟
وتی ئەی بۆ بە کوردی ئەکۆکی ؟ منیش دەنگم هەڵبڕی و ڕووم کردە
زیندانی و زیندانبانەکان و بە پێکەنینەوە وتم : کۆا من بە کوردی
کۆکیوم ، ئەگەر بە کوردی کۆکیبام ئێستا تۆ حاڵی نەدەبووی !!
زیندانیەکان پێکەنین و ڕوویان لە ئاغا (شێر ئالی) کرد و گوتیان
: توو خوا چیدی لە حەسەن مەدە حەسەن کوڕیکی چاکە ! جا کاکە
ئەگەربڵێم بێ گوناه لێیانداوم و نیوەی عومرم هەر بە تێهەڵدان
بردووتە سەر، لەوانەیە باوەڕ نەکەی ! لە بەختی من هەزار هەندە !
زیرەک هەندێک نهێنی هەبوو کە نەیدەتوانی بیدرکێنی !!
پیاوانی(زەدەی ئیتلاعات) ی ئەوسا کە ڕاویان نابوو ، وەک خۆی
ئەڵێ لە هیچ جێگایەک نەیان دەهێشت جێگای بێتەوە و بە ئاسودەیی
بژێ ! ئازاریان دەدا ..
لێیاندا بۆ زیرەک وەک خۆی دەڵێ : نیوەی تەمەنم هەر لێیان داوم ،
زۆر جار بۆ خۆشم نازانم بۆ چی لـیانداوم !؟
بۆیە لێمداوە چونکە زۆر ناودارە ..!!
مامۆستایەکی بەڕیز لە سلێمانی بۆی گێڕامەوە : لە سلێمانی ساڵانی□ک
زیرەک لەسەر شەقام ساردی فرۆشتووە ، گەنجێکی وەرزشکاری لە خۆبایی
شەقاوەچی ڕۆژێک زیرەک دەداتە بەر بۆکس و هەموو سەرو چاوی دەکاتە
خـوێن ، کەسـانی□ک بەو وەرزشکـارە شەقـاوچیە دەڵێـن : تۆ بۆچـی لە
زیرەکت داوە ، بۆ خۆی لەم سەرشەقامە کاسبی دەکات و ساردی دەفرۆشێ
، چ زیـانێکی لە تۆ داوە ؟ لە وەڵامـدا کـابرای شەقـاوەچی دەڵێ :
و□□ا بۆیە لێمدا ئەوە کەسێکی زۆر مەشهورو ناودارە ، منیش بۆیە
لێمدا تا پێم ب□□□ن .. (…) لە کەسێکی ناوداری داوە !؟
لەسەر گۆرانی گوتن لە بەندیخانە لە زیرەک دەدەن..!!
دکتۆر ســەرکەوت ئەمیـــن (□□) □□ □□□□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□□ □□□□:(
□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□ □ □□□□ □□□□□□□□□□ □□ □□□□□□□□ □□ □□□□□
□□□□□□ □□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□ □□ □□□□□ □□□□□□ □□□□□ □ □□□□ □□□□ □□□□□□□□
□□□□□□ □□□ □ □□□□ □□□□ □□□□□□ (□□□□□□ □□□□□□□) □□□□□□□ □ □□□□□□□□□ □
□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□ □□□□□□ □□□□□ □□□□□□ □□□□ □□□□□□□ □ □□□□□□□ □□□□□□
□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□ □□□□□ □□ ! □□□□ □□□□
□□□□ □□□□□ □□ □□ □ □□□□□ □□□□□□□ □□□□ □□ □□□□□ □□□□□□ □ □□□□□□□□□□
□□□□□□□□ □□□□□ □□ □□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□□
□□□□□!□□□□□□□□ □□□□□□□ □□ □□□□□ □□□□□□ □□□□□:□□□□□ □□□□□□ □ □□□□□□□□□□□
□□□□□□ □□□ □ □□□□□□□ □□ □□□□□□□□□ □□□□□ □ □□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□
□□□□ □□□□□□ □□□□□□□ □ □□□□□ □□□□ □□□□□ □□□ □ □□□□□ □□□□□□□.. □□□□□

[illegible]
[illegible]
[illegible] : [illegible]
[illegible]
[illegible] ! [illegible]
[illegible] ! [illegible] !
[illegible] !! [illegible]
[illegible] !!.. [illegible]
[illegible]
[illegible] ([illegible]) [illegible] .. [illegible]
: [illegible]
[illegible] ([illegible]) [illegible] .. [illegible]
[illegible]
[illegible] : [illegible] !!.. [illegible]
[illegible] ([illegible]) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] : [illegible] .. [illegible]
[illegible]
[illegible] .. [illegible]
[illegible] : [illegible] ! [illegible]
[illegible] ! [illegible]
[illegible] ! [illegible]
([illegible]) [illegible] : [illegible]
[illegible] ! [illegible]
[illegible] ([illegible]) [illegible]
[illegible]
[illegible]
! [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]) [illegible]
[illegible] ([illegible]
[illegible] . [illegible]
[illegible] ([illegible]) !… [illegible]
[illegible] .. [illegible] !!.. [illegible]
[illegible] … [illegible] : [illegible]

[illegible]

... (١٢)!! گوتم : ئاخر چی بووە چی ڕوویداوە با منیش بیزانم ؟
ڕابیعەخانم گوتی ئەم شەو ئەوەندەیان بە لولەی تفەنگ لە (زیرەک) داوە و هەرچی پولی هەشمان بوو هەموویان لێ ستاندووە ، هیچمان نەماوە ، منیش زۆرم پێ سەیر بوو ، دیسان بۆ لە زیرەکیان داوە ئەبێ هەی چی بێت هەڵسام بە پەلە جلم گۆڕی و سواری ماشینەکەم بووم چووم بۆ(کانی مەلا ئەحمەد) دیم (زیرەک) لەسەر کورسی دانیشتووە کە چاوی پێم کەوت زانی زۆر ناڕەحەتم و بە پەرۆشم بۆی هەڵسایەوە زەردەخەنەیەکی کرد و گوتی : ئەمە بە هاوارمەوە هاتووی ؟
گوتم : ئەمە چیت لێ قەوماوە ؟
دەستی بە کراسەکەی بردو هەڵیدایەوە و گوتی : سەیرکە ؛ کاکە بزانە چیان بە سەر هێناوم ! کە سەیری سینەو پشتیم کرد بە ڕاستی موچڕکە بە بەری پێمدا هات و لە تەقی سەرمەوە هاتە دەرەوە ، جێگای هەر لولە تفەنگە لێیان دابوو وەک بەڵەی بە بۆیە شین ژمارە پێنج لەسەر سینگ و پشتی نووسرابوو وابوو جێگای قۆنداغی تفەنگ بە پانی و درێژی قۆنداغەکە پشتی زیرەکی شین ومۆر کرد بوو .
گوتم : زیرەک ئەتۆ ئەوانەت ناسی ؟
گوتی : نە بە خوا نەمناسین بەڵام ، کوڕێ جحێڵەکی باڵا بەرزیان تێدا بوو زۆر لایەنگری لەوە کردم بە ڕاستی ئەو نە بوایە شپرزەیان دەکردم ، زۆری تریش هەتیوەکی خرکەڵە ی چوار شانە شەڕی تێدابوو زۆر بە بێ وجدانی لێیدام ئەو هەتیوە پیسە هەر هاتوو غاردایە ژوورەوەو شوشەیەکی ویسکی کوپەیی هەڵپچڕی نای بە سەریەوە (…) وەک عەسابەی فلیمەکان فڕی لێدەداو جوێنەکی پێدەدام ، ئاخیر من خۆم پێ نە گیراو گوتم : هەی نا پیاوی نا ئینسان ، ئە تۆ دزی یان ویسکی خۆری ؟ دانیشە با خزمەتت بکەم ! شوشەکەی داناو گوتی : هەی پیرە دایکت …(١٣*) ئەوە من بە پیاو نازانی ، ئەم جارە بە هەردوو دەستی تەمبەر بووئەگەر ئەو کوڕە باڵا بەرزە نە بوایە بە خوا شەی ئەکردم ! گوتم هاتوونە سەرت و لێیان داوی و هەموو لە شیان شکاندووی سەرە ڕای ئەم هەـموو لێـدانە مەتحیـان دەکەی ؟ گـوتی : ڕاستـە ئەو نە وعەکەسانە هی مەتح کردن نین بەڵام ، دەگوترێ ئەویان لە ئەوەی تر چاکترە بەڵام ، چاکیان تێدا نیە ! گوتم : شکاتت کردووە ؟ گوتی : لە پێش تۆ (ژاندارمە) کان لێرە بوون و (باز جۆیان) لێ کردم

بەڵام ، خۆ ناشوێرم بڵێم وەک مەسەلەکەیە کابراش دەکوژن و لە گەڵ
جەنازەکەی ئەڕۆن !!
گوتم : زیرەک ئەتۆ ئەزانی بۆچی لێت ئەدەن بۆچی بە من ناڵێی ؟
بە دڵێکی پڕ باوەڕەوە سەیری منی کردو گوتی : ناوێرم دەردی خۆم بۆ کەس دەربڕم ، بەڵام ؛ هەڵبەت شت لە تۆ ناشارمەوە ئەگەر تۆزێک سەبر بگری و عەجەل□ نەکەی تا وەختی خۆی دێت !
گوتم : یەعنی چی کاکە گیان قسە کردنیش سەبری دوێ ؟
گوتی : پێم نە گوتی وەزعی من وەزعێکی (مەعمولی نیە) ناوێرم دەردی دڵی خۆم لای هەموو کەس بکەم ! بەڵام ، ڕؤژێک دێت پڕ بەدەم هاوار بکەم و خەڵکیش حاڵی بکەم کە بۆ چی نایێڵن لە هیچ شوێنێک بحەوێمەوەو هەر وەختێکی ئارەزووشیان لێ بێت ئەوە بە هانەیەکم بۆ ئەدۆزنەوەو تێرو پڕ تێم هەڵدەدەن و دەڕۆنەوە !!
سەرم لە وەزعی زیرەک وسوڕمابوو هیچی لێ حالی نە بووم نا چار هیچی تر لێم نە کۆڵیەوە . دوو سێ ڕۆژ هێنایان و بردیان و دواجار پێیان گوت : کاکە تۆ چی دەکەی لەم چۆڵ و دوورە شارە ، بە قسەی ئێمە دەکەیت بڕۆ جێگایەکی تر بۆ خۆت کاسبی بکە باشترە هەتاکو شەوێکێس نەشیان کوشتوێ ؟!
گۆرانی خان باجی زیرەکی بە لێدان دا ..
دوا جاربە ناچاری کەل و پەلەکانی چایخانە هەڕاج دەکاو زیرەک سەرهەڵدەگرێ !
میرزا کەریم بەردەوامە لە گەڕان بە دوایی زیرەک ، گوتیان لە سبلاغە ، چووم ماڵەکەم دۆزیەوەو لە خاوەن ما□□م پرسی کوا زیرەک ؟
گوتی وەرە دانیشە تا بەسەر هاتی زیرەکت بۆ بگێڕمەوە ! گوتی : کە لە گەڵ ڕابیعە خانم هاتنە ئێرە ، من لێرە ژوورێکم پێدان ، ئێوارەیەک زیرەک لە گەڵ هەندێک برادەر دەچێتە دەرەوە ، بۆ (ڕیستورانی – ئیپریم) برادەران سەرگەرم دەبن و داوا لە زیرەک دەکەن گۆرانییان بۆ بڵێ ؛ زیرەک دڵیان ناشکێنی وگۆرانی (خان باجی) یان بۆ دەڵێ و دانیشتوان گوێیان لەدەنگی زیرەک دەبێت دەست دەکەن بە چەپڵە لێدان و فیکە لێدان ، بە جۆرێک دەنگیان دەگەیشتە خیابان ، لە خیابانیش پۆڵ پۆڵ خەڵک دەهاتنە بەردەرگای ڕێستوان و ئەوانیش دەستان بە چەپلە لێدان کرد ، سابلاغیش هەمیشە لە ژێر چاودێری دابوو ، لە ئیختیناق دا ئەژیان لە لایەن دەوڵەتی ئێرانەوە ، ئەم شتە هەمیشە وابوو نەیاندەهێشت خەڵکی زۆر پێکەوە کۆ ببنەوە !
ئەفسەرێکی (شهربان) هەمیشە لە گەڕان بوو لەگەڵ چەند پاسەبانی چەکدار ، ئەگەر نزیک ڕیستوانی ئیپیریم ئەم هەموو شڵۆقیە دەبینن ، یەکسەر ڕوویان کردە ئەوێ ، پاسە بانەکان یەکسەر لە ماشێن دابەزین

و غاریان دایە سەر خەڵکە کە دەستیان کرد بە بەدەرکردن و بڵاوکدن
و پ□□دانی خەڵک ، بە ڵام خەڵک ڕاهاتبوون لەولا پاڵ ئەدران و لەە
سەر خۆیان پێدا ئە کردەوە…
ئەفسەرەکە چووە ژوورەوە دی جێی دانیشتن نەما بوو خەڵک بە پێوە
چەپلە لێ ئەدەن و گۆرانیەکە دەگێڕنەوە ، ڕووی کردە زیرەک و
هاواری کردو لە سەرخۆبە ئەمە چیە ئەم جێگایەتان شلۆغ کردووە ؟
کەس گوێی نەدایە ئەفسەرەکە و زیرەکیش گوێی نە دایێ تا گۆرانیەکەی
تەواو کرد و گوتی جەناب سەروان گۆرانی گوتن قەدەغەنیە ، ئەتو بۆ
هاتی زەوق ئێمە دەشکێنی ؟
ئەفسەرەکە گوتی : ئەم شلۆغیە قەدەغەیە ، ئەم شێوە گۆرانیە کە
ب□ب□تە هۆی کۆبوونەوەی خەڵک قەدەغەیە ! زیرەک گوتی : کاکە بۆچی لای
ئێوە گۆرانی ئەڵێن و ڕەقسیشی بە دەمەوە ئەکەن لەسەر ڕۆخی خیابان
یان لەناو پارکێک زۆر ل□□ر□ شلۆغ ترە بۆچی بۆ ئەوان قەدەغە نیە ،
بۆ ئێمە کە لە ناو چوار دیوارێ ئەم ڕیستورانە تەنها یەک دەرگای
هەیەو بێ پەنجەرەیە ، بە گۆرانی دەردی دڵی خۆم بە با بدەم بۆ
دەبێ مانعتان هەبێ ؟
قسەیەک لە ئەفسەرەکەو قسەیەک لە زیرەک ، ئەفسەرەکە یەک زل□□ی لە
بنا گوێی زیرەک دا ! ! زیرەکیش نە یکردە نامەردی و هەڵسایەوە
پێوەو هەتا تێنی تێدا بوو زل□□ی□کی لەبن گوێی ئەفسەرەکە دایەوە و
پشتاو پشت بەری دایەوە ، خەڵکی دەورو پشتی دایان پەلۆسیە سەریەک
و بوو بە شەڕێک لە هەموو ئێرانت نەیانتوانیوە ئاوا لە ئەفسەرو
پاسەبان بدەن وایان لێ کرد بوون خۆیان پێ لەسەر پێ ڕانەدەگیرا ،
یەک لە پاسەبانەکان ه□□□اتبوو خۆی گەیاندبووە شەهرەبانی و
ئاگاداری کردبوونەوە ئەوا لە ڕێستورانی ئیپریم خەڵک لە ئەفسەرەو
پاسەبانەکان دەدەن فەوری دەبێ بگەنە فریامان ..
ئەوەندەی پێ نە چوو دوو ماشێن پڕ لە پاسەبانی چەکدار لە بەردەم
ڕیستوران خۆیان فڕیدایە خوارەوەو غاریان دایە ژوورەوە دەستیان
کرد بە لێدانی خەلکەکە ، ئەو جارە بووە بای پاسەبانەکان تۆڵەی
ئەوانی تریان کردەوە ، هەموویانیان خستە نێو ماشێن و بەتایبەت
ئەفسەرە کە زۆری لە زیرەک دا و دوو دەستی لە پشتەوە بەستەوە لە
بەر چاوی خەڵک دایە بەر شەق و سواری ماشێنی کرد ، بەڵام ، هەرچی
لەشی ئەفسەرەکە بوو خوێنی پێدا ئەهاتە خوارەوە شەڕەکە کۆتایی هات
و هەموویان بردن بۆ شارەبانی ، خەڵک زۆر هەولیاندا بۆ بەردانی
زیرەک ، بەڵام ، ئەفسەرەکە هەموو خەلکەکەی بەرداو زیرەکی هێشتەوە
، بە هەردوو دەستی بەستراوەو خستیە نێو حەوزی حەوشەی شەهرەبانی ،
دەم نا دەمیش لێی هەڵدەستاو بە شەق و زل□□ ب□ردە بووە گیانی زیرەک
تا ماندوو دەبوو ، ئا بەم شێوەیە زیرەک ئەم شەوەی بەم شکەنجەو

ئازارەوە بەڕێ کرد تا وەختی بەیانی لە هەشخەی چوو خەریک بوو بمرم ؛ ڕەوانەی بیمارستانیان کرد ، ئاغا (محیەدینی دەستالی) بوو بە کەفیلی لە شارەبانی و زەریشی هەڕەشە لە ئەفسەرەکە کرد کە چۆنت وا لە خانندەیەکی کورد کردووە بە لەتداوە بت دادایە دادگا بە چ حەقەک شەو تا بەیانی لێی دەدەی ؟ خۆ بە خوا ئەگەر شتێکی لێبێت تا پائتەخت ڕاناوەستم هەموو کاربەدەستانی دەوڵەت تێدەگەیەنم کە چ زوڵم و زۆرێک لێرە بەسەر ئێچیت بۆ ئەوەی کەس بتوانی قسەیەک بکات !؟ زیرەکی لەگەڵ خۆی بردە ماڵەوە و زیرەک زۆر سوپاسی کردو لە ماڵەوە کەوتە نێو جێگاو ڕۆژێک زیرەک گوتی : من لێرە دەڕۆم . منیش پێم گوت ئاخر بۆ دەڕۆی تاکەی دەی ماڵە تۆ هەر بەسەر پشتی وەڕاغەوە بێت با لە ناو ئەمەدا تۆزێک ئۆقرە بگری و بحەسێیتەوە ، سەیری منی کردو گوتی : ئەمن تازە ڕووم نیە لێرە بمێنمەوە پێنج و دوو ڕؤژێکم ماوە ئەچم بۆ شارێکی تر گچکەو نانەکیش هەردەبێ من و ڕابە سکمانی پێ تێر بکەین ، لە قسەکانی دیار بوو زۆر دڵشکاو بوو ..(پ٢، ل١٠٦)

بە ڕاستی ماندوو بووم هێندەی باسی لێدانەکانی زیرەکتان بۆ بنووسمەوە !!

ناچارم ئەوەش بنووسمەوە کە لە کاسێتی ناسراو بە کاسێتی ئەبوو سەباح ، دەردە دڵی زیرەکتان بۆ بگوازمەوە ، زیرەک دەڵێ :ئومێدوارم پاکی نەکەیتەوە ، ئاغاز ئاغاز تەماشای قسەی ڕابە مەکە ئەوەی بە سەرم هاتیە پێت دەڵێم ، دوایی دەردی دڵم هەیە ! دوای ئەم گەرانیە ! ئەی هاوار ئەی هاوار من لە هیچا نە بووم ،هەژدە مانگ لە ئێراقا گیرام ! شەش مانگ لە ژێر شکەنجەی سازمانی ئەمنیەتی ئێراقا ، ئەوەی بە سەریان هێنام هێنام .. ئەوەی کە تەعزیب بوو کردیانم ئاخیری دەیانەویست بتلێکی بیر لە قینگم بەن !! ! (پێکەنینی دانیشتووەکان ؟؟) تکایە ئەوەش پێمەکەن !! کوڕێکی خانەقینی پۆلیس بوو لەوێ گوتبووی ئەگەر هەرچیتان لێکردووە قەیدی ناکا من قبووڵم کردووە ، ئەگەر ئەوەی لێبکەن ئەم ئەمنە بە یەکا ئەدەم ..باشە ئەو خراپەی لەگەڵ کردم لەمنی دا کوشتمی ! ڕۆژێک پێشتر مانگێک لێیدام ..ئەمما دوایی جغارەی بە دەنام .. تا ئەو ڕؤژەی دەمرم مەمنوونیم ، بە خاتری خوا کاکە من ڕۆژگاری خۆم ئاوا بردووتە سەر ، هێنامیانە سلێمانی ..نە کەرکوک هێنامیانە کەرکوک نەء بمبوورن ! هێنامیانە کەرکوک لە کەرکوک بۆ موسل ، بۆ قەراغ بە قەراغ هەولێری جوانا کە ڕؤیشتم ڕۆژانەکئی خۆشم لێرە گوزەراندووە ، ئەی هاوار کوردی هەولێر کەسی بە دەرەوە نیە ، لە حاڵی من بپرسێ ، کە تۆ کابرا چ کارەی ؟یا چی لێرە ؟لەم ناو قەفەسەی پۆلیسخانە چییەکەی ؟ تەنیا نەفەرێک وەک خولە پیزەیان گرتبێ ! بە هەژدە پۆلیسەوە منیان ئەگرت و ئەبرد .. ئەی هاوار لەو

ماڵە بووم لەم ماڵە بووم لەرێ ، فایدەی نە بوو هەرچی
تەمەشام دەکرد ئەو ماڵانە کەبووم ، تەمەشام دەکرد هەموو
پەنجەرەکانیان دیار بوو قاپیەکانیان دیار بوو ، ئەمما ئ زیرەک
جگە لەم پێشهات و هەژاری و بە کاریەشی وەختە لە ڕادیۆ بە فەرمی
کاری کردووە، چ لە ڕادیۆی بەغدا چ لە ڕادیۆی تاران و کرماشان ،
گەورەترین کار بەدەست و هونەرمەند لەم دەزگاو ڕادیۆیانە دژایەتی
زیرەکیان کردووەو کاسەتیان تێکشکردووتەوەو لەیانداوەو دوا جار
بوونەتە هۆی دەرکردن و نانبڕانی و ئاوارەیی و کەوتنە بە ندیخانە
لە ئیران و لە عیراق !ئەی هاوار هاوار بەشەر نە بوو بەو حەسەن
زیرەک بە کوێ ئەبەن ؟، باوکم من خولێ پیزەم ؟
زیرەک بەم گێڕانەوەو دانپەدا نانە دەیەوێ بە خەڵکی کورد بڵێ ..
براکانم ئاوا ژیاوم و لە نەو ئەم ژیانەشدا گۆرانیم بە گوتوون !!
.. ئەوەی کە تەعزیب بوو کردیانم ئاخیری دەیانەویست بتلەکی بیر لە
قینگم بەن !! ! (پێکەنینی دانیشتووەکان ؟؟) تکایە ئەوە پە
مەکەنن !!؟

-تاوانەک کە زیرەک بەرامبەر بە خەی کردوویەتی : .. زیرەک بە
هوشیاریەوە خەی کرد بە قوربانی دوو شت (هونەرەکەی و کورد
بوونەکەی) هەر لە کاسەتی ناسراو بە کاسەتی ئەبووسەباح دەفەرمووێ
: (هونەر بە من کارەکی نەکرد بە دوایا بچم ، چەن کوردم و بە
کوردی قسەدەکەم !!) هەر لە بارەی کوردبوونەوە دەڵێ ، بەی بەوام
بەکورد نیە! (…) هەندەم نەماوە بمرم و بچمە ژەر گڵ و بە شەری
کورد نەبینم !!) لەبەر زیرەک بە گەڵەیەوە باسی هونەردەکات و لەگەڵ
ئەوەی بەم هونەرە بەرزەو ئەم هەموو خزمەتە مەزنەی بە هونەری
کوردی کردووە ، ئەوەتە ئەستا لە نەوان دوو شاخەک چایخانەیەکی
پێپوتم هەیەو کاسبی تەدا دەکەم ، هونەر وای نە کرد ..لەسایەی
هونەر دا بژیم و بە هونەرەکەم بژیم ! ئەوە حاڵمە و هەر جارەی دوو
سێ ساواکی دەن و لە خوەندا سوورم دەکەن !!
لە بارەی کورد بوونیشەوە دیسان گەڵەیی دەکات کە هونەرمەندانی کورد
ڕێزیان نەگرتووەو ئازریان داوەنانیانبڕیوەو دەریان کردووە کە لە
ڕادیۆ بووە !! بەیە دەڵێ بەوام بە کورد نیەو پەمخەشە بمرم و بچمە
ژەرگڵ و بەشەری کورد نەبەنم !! کە چێ لەسایەی خزمەت بە هونەری
کوردی ئەوەتە حاڵم و ئەوانەی کە لەم دەدەن و کەشەم بە دروست
دەکەن زەربەیان کوردن !!
زیرەک لە کورد بوون و هونەرمەندیەتی کورد پەشیمان نیە ! ئەو
گەڵەیی لە بەشەک بەناو هونەرمەندان و بەشەک لە کوردان دەکات .. کە
بوونەتە هۆی زەر ترو گەورە تر بوونی ئازارەکانی بە دەست

کوردانەوە ، کە ئەم ئازارە چووەتە سەر ئازاری هەردوو دەوڵەتی ئێران و ئێراق – جەم نە بەوە جەم نە بەوە ئەی برای کوردم لە ئێراق و لە ئیران – و ئازاری نەو بەندیخانەکانیان !؟ ئەمەش جۆرەکە لە گێڕانەوەو دانپێدانانی ئەو ئازارانەی کە دیویەتی بە هەی کورد بوون و هونەرمەند بوونیەوە !! هەر بەم هەیەوەیە زۆر جار لە نەو گۆرانیەکانی دا هاوار دەکات و بە حەسرەتەوە دەڵێ : چیم کرد لە خۆم !؟ دوا جار پەاو سەری سوێدەمینە کە (هونەرمەند حەسەن زیرەک) لە نەو ئەم ژیانە دۆزەخیەدا ئەم دەنگە بە هەشتییەی لە کوێ هێناوە !؟؟

ئەنجام :

١-لەم لێکۆڵینەوەیەدا دەردەکەوێ کە زیرەکی هونەرمەند ، یەکێ لەو کوردانەیە کە زۆر زوو و بە هەشیاری و ئازایەتیەوە پێش هەمووان دانپێدانان دەکات .

٢-زیرەک لەم دانپێدانانە لە گوتنی هیچ بابەتێک ناپەنگێتەوەو بەدەنگی بەرزو بە ئاشکرا دەڵێ : دەیانویست بتلەکی بیرە لە قینگم ببەن ! دەڵێ .. لەیاندام و دایکیان گام و لە قوزی دایکیان دەبردم ! دەڵێ ..ساواک داوام لەدەکات بچمە ئێراق و کاریان بۆ بکەم !؟

٣-هەر لەم لێکۆڵینەوە دا دەردەکەوێ ئەوانەی لە زیرەک دەدەن..ساواک و ئتلاعات و زەدەی ئیتلاعاتن ، واتە دەوڵەت خۆیەتی ، چۆن لە ڕادیۆش دەریانکرد ؟ !

٤-لەم لێکۆڵینەوە دا دەردەکەوێ کە دەوڵەت ئامانجی کوشتنی زیرەکە ، ئەوەتە ڕۆژێ کە لە زیرەک دەدەن ڕابیعە خانم دەچێتە ماڵی میرزا کەریم و دەگری و دەڵێ : دەبێ لەم شوێنە بەڕێین دەنا ڕۆژێ دەشمان کوژن ! لە ژاندارمەری شکات دەکەن ، لە جیاتی پاراستنیا بە زیرەک دەڵێن : لەبرێ بەڕێ با ڕۆژێ نە شتان کوژن !؟ زیرەک خۆشی دەڵێ : خەڵکیش دەکوژن و لە گەڵ جەنازەکەشی دەچنە سەر قەبران ! دواجار زیرەک دەڵێ : هەندەم نەماوە (بمرم – بمکوژن !!) و بچمە ژێر گڵ !؟

٥-لەم لێکۆڵینەوە دەردەکەوێ لە ڕۆژی دەرکردنی زیرەک لە ڕادیۆی تاران و کرماشان ، ساواک بە دوایەوەتی و لێناگەڕێ لە هیچ کارێک سەرکەوێ و لە هیچ شوێنێک بحەسێتەوەو بگیرسێتەوە ، هەر بۆیە بەردەوام لە گۆرانیەکانی دا دەڵێ .. جەم نیە تیا بسرەوم خاکم بەسەر بە بە لانە خۆم !

زیرەک لە نەو گۆرانیەکانی دا زۆر جار باسی دەربەدەری و ئاوارەیی خۆی دەکات ، بەڕێز عومەری سولتانی دەنووسێ : کە چووینە کانی مەلا ئەحمەد زیرەک زۆر بێ تاقەت بوو ، کە لە مەزەکەی ئەمە

دوور ک□وت□و□ ، س□ری ب□ ئاسمان ه□□ب□ی و گوتی : خودای□ ئ□م جار□ ب□ کو□ند□ر ه□□ب□م ؟ میرزا ک□ریم د□نووس□ : ل□م دوای□دا زیر□ک ساواک س□راو دووی نا بوو ل□ ه□موو ج□گای□ک□و□ ب□ دوای□و□ بوون و ل□ن□د□گ□□ان ل□ هیچ ج□گای□ک بح□و□ت□و□!؟

س□رنج و ت□بینی و س□رچاو□کان :

(□)[illegible] . (٢) مام□ستا مح□م□دی □□م□زانی نووس□رو و□رگ□□ی ناسراوی کورد ل□ □□ژه□□اتی کوردستان ، ئ□م باس□ی ل□ ف□یسبوک ب□اکردووت□و□.

(□)[illegible] !! [illegible] □!

(٤)چاوپ□ک□وتن□کی گرنگی (مام ع□لی یاس□م□نی) ه□ی□،ک□ مام□ستا مح□م□دی □□م□زانی ل□گ□□ی کردوو□ ، ل□سا□ی ١٩٩٦ ، مام ع□لی خزم□کی نزیکی هون□رم□ند(ح□س□ن زیر□ک)□و □□فیقی مندا□ی□تی و باب□تی گرنگ باس د□کات ، سیدی ئ□و چاوپ□ک□وتن□ مام□ستا مح□م□د □□م□زانی گ□ور□یی کردوو و□ک دیاری□ک پ□ی ب□خش□م ، سوپاسی د□ک□م .

(□)[illegible] ! (٦)□□ژ□ک باسی زیر□کمان د□کرد ، ب□□□ز□ک گوتی : دایکی م□ردی کردووت□و□ !!؟ ب□تان□و□ ئ□م□ی گوت . منیش گوتم خ□زگ□ ه□موو ئ□وان□ی دایکیان شوی د□کرد□و□ ح□س□ن زیر□ک□کیان ل□ د□رد□چوو ، جا ئ□وسا با شوکردن□و□ خراپ بوای□ !

(□)[illegible] ([illegible]) [illegible] . (٨)ب□داخ□و□ ئ□م ل□ژن□ی□ چ ل□ژن□ی□ک بوو□ ، ک□ ج□سار□تیان کردوو□ ب□ زیر□ک ب□□ن ..د□نگت ب□ □ادی□ ناگونج□ ! خ□زگ□ د□ناسران ..

(□)[illegible] : [illegible]

(□□)[illegible] . (١٠)زیر□ک ل□ر□ باسی شاگرد□کی د□کات ، ل□ کانی م□لا ئ□حم□دو ل□ میوانخان□ی س□قزیش زیر□ک چ□ند شاگرد□کی ه□بوو□ ، ئ□و ب□□□زان□ د□توانن ز□ر شت ل□ بار□ی زیر□ک□و□ باس بک□ن ، هیوادارم ل□ ژیان مابن و یادگاری□کانیان ل□

گەڵ زیرەک بگێڕنەوە .

(١١)□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□
□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□ □□□□ □ □□□□ □□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□ □
□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□ . (١٢)ل□ کاتی لێدانەکانی زیرەک لە لایەن ساواکی و ئیلاعیاتیەکان و زەدەی ئیتلاعاتەکان ، زۆر جار ژاندارم و ئەفسەرەکان بە زیرەک دەڵێن؛(لێرە بڕۆ با ڕۆژێ نەشتانکوژن !!)جگە لە لیـــدان و شەرپێفرۆشتنەکـــان وشەی – نەشتـــانکوژن) بەردەوام بۆ زیرک دوو بارە دەبێتەوە ، ئەمە ئەوە دەردەخات ، کە دژایەتیکردنی زیرەک لە لایان دەوڵەت و ساواکەوە بۆ کوشتنی زیرەک بووە ، هەر ئەوش بوو دواجار ژەهرخواردوویان کرد !!

(*١٣)لێر دڵنیام زیرەک قسەی ساواکیەکەی وەک خۆی گێڕاوەتەوە کە بە زیرەکی گوتووە □ هەی دایکت بگێم ..)چۆن زیرەک دانپێدانانەکانی وەک خۆی گێراوەتەوە، بەڵام ، میرزا کەریم دڵی ناهاتووە ئەمە بنووسێ ..

مەولود ئیبراهیم حەسەن

٦/ ٢٠٢٣ – هەولێر

سەرچاوەکان :

-چریک□ی کوردستان چاپی دووەم ،١٣٧٦ خورشیدی ،سازمانی انتشاراتی بور□ک□یی

-ح□س□ن زیر□ک و ه□ند□ک ل□ ب□س□رهات□کانی –نووسین: میرزاکەریم خ□شناو ، ب□رگی ی□ک□م ، ١٩٨٤، ه□ول□ر

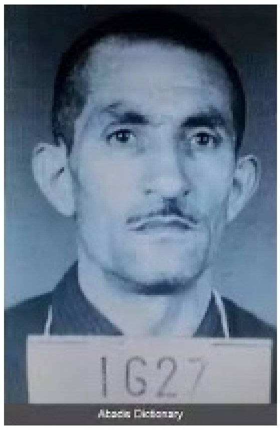

▪ حەسەن زیرەک و هەندێ لە بەسەرهاتەکانی – نووسینی : میرزا کەریم خۆشناو ، بەرگی دووەم ١٩٨٦. ، هەولێر
-ساوک بۆچی حەسەن زیرەک ی کوشت – مەولود ئیبراهیم حەسەن- هەولێر – ٢٠١٢
چاوپێکەوتنی (مام عەلی یاسەمەنی) خزمی نزیکی هونەرمەند حەسەن زیرەک وهاوڕێی منداڵی و تەمەنی ، چاپێکەوتن نووسەرو وەرگێڕی ناسراوی کورد مامۆستا (محەمەد ڕەمەزانی) لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ساڵی ١٩٩٦ ز .
وێنەکان:
١-زیرەک بەندیخانەی کرماشان
٢-زیرەک بەندیخانەی سلێمانی لەگەڵ کەمالی شەفیق
٣-زیرەک سلێمانی بەروێنکە سپیەکە
٤-زیرەک

٥- پەیکەری زیرەک دەسکردی هونەرمەند بەشیری ناسری
٦-تاران لەگەڵ ساکاری کچی

مامۆستا عەزیز گەردی ..زانایەک لە ژیانێکی سادەیی دا.. مەولود ئبراهیم حەسەن

بمبوورن بەڕێزان بمبوورن بەڕاستی .. بۆ من ئاسان نیە ، باسی مەرگی خۆم بکەم ؛ ئەوەی ئێوە دەتانەوێ من باسی بکەم ، من خۆمم خۆم ، ئەو خۆمە برای ڕوحیمە .. برای ڕوحی منە ! من ئێستا نیوەی ڕوحم کۆچی کردووە !؟ کەس و کاری زۆرم مردوون ، دەست و ناسیاوی زۆرم مردوون ، هیچ مەرگێک وەک مەرگی ئەو زاتە ، ڕوحی نە تاساندووم !؟ بۆ مەرگی ئەو برا ڕوحییەم .. بەشێک لە یادو مێژووم مرد! بەشێک لە هیواو ئاواتم مرد !؟ بەشێک لە ڕابردوو و داهاتووم مرد !؟ لەو ڕۆژەوە ئەو زاتە مردووە ، بەردەوام دەستێکی مەرگ هەڵن ها وەسەر شانمەوە ! من لەو دەستە مەرگکارە ناترسم .. چۆن تا ئێستا چەندین جار لە مەرگی مسۆگەر ڕزگارم بووە ! ئەوەش دەزانم ڕۆژی هەر دەمرم !! ئێمە هەموومان بەردەوام لە ناو بازنەی مردن دا دەسوڕێینەوە ، بەردەوام مەرگی کەس و کارو ئازیزان دەبینین !! بەڵام ، بۆ من مەرگی ئەو ئازیزە ، مەرگێکی تر !! ئێستا من بە ڕوحێکی نیوە ڕوحەوە دەژیم .. بە ڕوحێکی نیوە وەڕوح کار دەکەم ! کەسانێ هەن لە ژیاندا ماڵ لە گەڵ یەک بەش دەکەن ؛ من براکەم ڕوحی لە گەڵ دابەشکردووم ! بمبوورن من ئێستا بە ڕوحێکی نیوە ڕوحەوە دەنووسم !!

لە کوێ دەستپێبکەم و لە کوێ کۆتایی پێبێنم ؟!
ڕێککەوتنامەی جەزائیری ساڵی ١٩٧٥ دیوارێکی ڕەق بوو ، سەری نازکی کەم ئەزموونی پڕ لە (هیوای ئازادی) ئێمەی گەنج و قوتابی بەرکەوت ! گەڕاینەوە ..بووین بە – عائدون – هەموو هیواو خواستەکمان سەراو بن بوو بوو ؛ بە سەر دەهاتین و دەچوووین ، بە سەر دەڕۆیشتین و دەگەڕاینەوە ، ڕۆژانێکی زەر گەڵاو شار بوو ! هیچ شتێک تام و ڕەنگ

و بەنی خەی نەمابوو ، هەر ئەمە وانە بووین کە بە هیوایەک هەڵفڕێن
و بە شکستێک نیشتینەوە ! کەسانی هەبوون نە هاتبوونە دەرەوە ..
ئەوانیش وەک ئەمە ، وەک گەڵاوەکان سەری نازکی پێ لە هیوای
ئازادییان بەر دیواری ڕەقی ڕێککەوتننامەی جەزائیر کەوتبوو !
هەموومان بە ماوەیەکی زۆر بەو ژانە سەرەوە دەژییاین ، ڕێک لەو
ڕۆژانە من و (مامۆستا عەزیز گەردی) قەناغەکی تازەی
برادەرایەتیمان دەستی پێکرد ، هاو خەم بووین .. ئەو نە هاتبووە
دەرەوە ، بەڵام ، ژانە سەرەکەی لە ئەمە کەمتر نەبوو ، پێشتر من و
مامۆستا چاک و چڕنیمان لە گەڵ یەک هەبوو ، دوای ئەم ژانە سەرە
ڕۆژ بە ڕۆژ چاک و چۆنی بەرەو برادەرایەتی دەچووو.. تا گەیشتە
برایەتی و دوا جار گەیشتینە برایەتی ڕوحیی ! برایەتییەک لەسەر
بنەمای خوێندنەوەو کتێب دامەزرا و لەسەر خۆشەویستی و ڕێز لەیەکگرتن
بە هەز دە بوو ، بەرە بەرە باشتر لەیەک نزیک دەبووینەوەو چاکتر
تێکدەگەیشتین و زۆر تر بەوامان بە یەک دەکرد ؛ مامۆستا عەزیز
دەست و برادەری زۆری هە بوون ، برادەری چاکیشی هەبوو .. ئەو ..
ئەوان ڕۆژان ڕووی خەی لە کەس وەرنەدەگێڕاو دەڕێ هەمووانی ڕادەگرت
؛ پیاوێکی خۆشەویست و ڕوو خۆش بوو هەموو کەس حەزی دەکرد بیناسێ و
برادەرایەتی لە گەڵ دا بکات ، ئەویش بە سنوور مامۆستاو نووسەرێکی
خاکی بوو ، بەرە بەرە کتێب و نووسینەکانی بڵاو دەبوونەوەو توانا
کانی دەرکەوتبوون ، هەر زوو وەک نووسەرێکی گەورە کەوتە بەر چاوان
و سەرزاران ، ئیدی مامۆستا بوو نووسەرە هەڵکەوتووەکەی شاری
هەولێرو کوردستان .
مامۆستا عەزیز گەردی جگە لە وتارو ڕەخنەکانی سەرەتا سێ بەرگ
کتێبی ڕەوانبێژی بڵاو کردەوە ، هەر زووش ڕووی لە وەرگێڕانی
ئەفسانە کرد ،ئەفسانەی میللەتانی دەکردە کوردی ، ئەفسانەی کۆن و
نوێ و دوورو نزیک ، زۆر کەس پێیان وابوو مامۆستا کە ئەو زمانە
گرنگ و کوردییە ڕەوانە دەزانێ باشترە کتێبی فەلسەفە وەربگێڕێ ،
ئەوان نەیاندەزانی هەموو ڕەهەندە هزرییەکان لە ئەفسانەوە
سەرهەڵدەدەن ، مامۆستا بەردەوام بوو لە وەرگێڕانی ئەفسانە
جیهانییەکان ، ئەوە بوو بەرە بەرە خەڵک تێگەیشتن کە ئەمە خۆشمان
ئەم جۆرە ئەفسانانەمان هەیە ، ئەمە وایکرد کە نووسەرانی کورد
گرنگی زۆر تر بە ئەفسانەو کلتوری خۆمان بدەن ، ئەوەی من بزانم تا
ئێستا دەورو بەری چل کتێبی لە ئەفسانەی جیا جیای جیهانی
وەرگێڕاوەو بڵاو کردووتەوە، جگە لە مە خۆشی حەکایەت و گۆرانی و
فۆلکلۆرو پەندو ڕاوک و ئەفسانەی کوردی کۆکردووتەوەو هەندێکی لە
چاپکردوون ، من خۆم دیان کاسێتی تۆمارکراوم لە ماڵەکەی دا بینیوە
.

مامۆستا عەزیزگەردی لە نووسین و وەرگێڕان و دا لە سنوورێکی دیاری کراوو لە پسپۆریەک دا جێگیر نە بوو ، ئەگەر سەیری لیستی ناوی کتێبە چاپکراوەکانی بکەین ..دەبینین باخچەیەکە لە ڕەنگاوڕەنگی بەرهەمی جۆراوجۆر .. لەوەرگێڕانی ئەفسانەوە بۆ ورگێڕانی لێکۆڵینەوە و مێژوو و ڕەخنەو شێعرو ڕۆمان و چیرۆک و گەشت و چاو پێکەوتن و زۆری تر ..

مامۆستا بە هۆی لەهاتوویی و زمانڕەوانی و تایبەتمەندی خۆی لە وەرگێڕانی کتێب و نووسین و لێکۆڵینەوە دا بەرهەمەکانی زۆر چاک دەخوێندرانەوەو بڵاو دەبوونەوە ، دەتوانم بە دڵنیاییە وە بڵێم پێنج نەوە زیاتر لە کچ و کوڕوگەنجەکانمان تا دەگاتە بەتەمەنەکانیش لە پەنا زمانی ڕەوان و کوردیە خۆش و وەرگێڕانە گرنگەکانی مامۆستا عەزیز پێگەیشتن و زمانی نووسینی خۆیان دەمەزەرد کردەوە .

مامۆستا عەزیز کوڕی خانوادەیەکی بەڕێزی کوردەواری خۆمان بوو ، کوردێکی ڕەسەن و پاک و یەکڕەنگ بوو ، هەتا پێتخۆشە کورد بوو ، بەڵام ، بە قەد کورد بوونەکەی دوورە سیاسەت بوو ! ئەو سیاسەتی نەدەکرد .. بەڵام ؛ لە وەرگێڕاندا سیاسەتی خۆی هەبوو ، دەیزانێ چی وەرگێڕێ و چی بڵاو بکاتەوە ، وەرگێڕانی دوو بەرگی (داغستانی من) کارێکی سەر پێی نەبوو ، ئەو لە ڕۆژگارێک دا داغستانی بڵاو کردەوە ، کە هێشتا تەپەسووڕەی کارەساتی ڕێککەوتننامەی جەزائیری نێوان ئیران و عێراق میللەتەکەمانی بەرنەدابوو ، داغستان وەک ڕاپەڕینێکی کتێب .. نەوەندی کۆمەڵگەی کوردەواری هەژاند..چ هەژاندنێک ! بە دوو دێڕ(داغستانی من) ی مامۆستا عەزیز گەردی زۆر ترین کەس خوێندیانەوەو زۆر ترین جاریش خوێندرایەوە ،هەرکەسێکیش لە جارێک و دوو جار زیاتری خوێندوویانەتەوە ، کتێبەکە دەستاو دەست دەکراو سنووری وڵات و شارەکانی بەزاند ، گەیشتە نیو کوڕانی چیاو لەوە بە کەمەرێ دەیانخوێندەوە ، هەڵە نەبم زۆر گەنجیشی هەناردە چیا ، ئەوە جگە لە کاریگەریە زمانی و ئەدەبی و کلتوریەکەی کە بووە هۆی سەرهەڵدانی ئەدەبێکی کتوری خۆماڵیە ، چۆن داغستان کوردستان و کلتورەکەی خۆشەویست تر کرد ، هەر بۆیە زۆر کەس بە (کوردستانی من) ناویان دەبرد . بە دڵنیاییەوە داغستانی من کتێبێک بوو لەو ڕۆژگاری دوای ڕێککەوتننامەی عێراق و ئێران زۆر ترین و گەورە ترین کاریگەری ئەدەبی و سیاسی هەبوو بە سەر گەنجانی ئەوسای کوردەوە ، بە ئەوەی لە پاش نائومیدی بە هیواوعەشقەوەو ڕوو لە خاک و نیشتمان بکەن .

مامۆستا زۆر بە نووسینەکانی خۆیەوە ماندوو دەبوو بە ئاسانی کتێبی بڵاو نە دەکردەوە ، هەر کتێب و نووسینێکی چەند جار دەنووسیەوە ،

لبارەی داغستانو ؤژ گوتی : من شش جار لسری تا بنی
هردوو برگ کم نووسیوتو ! ئو ل ورگانکانی دا دکشا
ب بابت ورگدراوک ب کوردی بیر بکاتو ، ل نو زمانی
کوردی بیر بکاتو ، ب کلتوری کوردی بیر بکاتو و کتبک بکات
ب کوردی..هر ئم کارش بوو داغستانی منی گیاند لوتک ، زر
گنج ل داغستانو دستیان پکرد و بردوام بوون ل خویندنوو
دوا جار بوون ب نووسر ! ورگانی دا غستان ب مامستا عزیز
قناغکی گرنگ بوو ل کاری ورگاندا ، هر بی داغستانی من ل
نو کورد دا هندی ب (داغسانی عزیز گردی) ناسرا .. هند
ب هی (همز تف) ن د ناسرا !

مامستا عزیز گردی و خوندن..

من وک ل خیم بیستوو ، سرتا ل لای مامستای ئایین خوندووو
لم خووێندنش لهاتوو بوو ، لوو زمانی عربی ب چاکی فیر
دبت و شارزایی ل قورئان و ئایین پیدا دکات ، هر لم
قناغش خریکی ختخشی دبت و دواجار ختخشکی باشی ل برهم
دت ، ل کتایی حفتاکانی ستی ابدوو من ل ما کیان ل
گوندی (بحرک) ی ئوسا ختخشی مامستام لسر کارتنکی
گور بینیو ، جگ لمش دس و ختی نووسینی ئاساییشی زر جوان
و تایبت بوو ، پاشان ک دچیت قوتابخان قوتابیکی زیرک و
هوشیار بووو بردوام ل هموو قناغکان یکم بوو ، نک
تنیا ب نمر یکم بوو ، بکو ب تگیشتن و زانینی بابتک
بتواوی هی ئو بوو نمری برز بدست بن ، ک قناغ سی
ناوندی تواو دکات دچت خانی مامستایان و لوش بردوام
ل قوتابی زیرک و یکمکان دبت ، من خم ونی مامستام ب
– لوحة الشرف – ی قوتابخانو بینو ، ئم لهاتووی مامستا
دبات – خانی مامستایان – لوش وک مامستایان نووسرو
شاعیری ناوداری کورد مامستایان (حمکریم هورامی وحمتی
مجید ئاسنگر) باسیان کردوو ، مامستا عزیز ل قوتابی
برچاوو زیرک و لهاتوو و یکمکان بوو ، دواجار ل سرئاستی
عراق یکم دبت و هر ئم دبت هی ئوی ک ل نو شاری
هور وک مامستا داد بمزر .

مامستا عزیز هر لسرتاو مامستایکی لهاتوو و زانا بوو ،
ئوش وای کردوو ل هموو قناغکانی خوندن .. ل سرتاییو
تا خوندنی بااو ماسترو دکترا وانی گوتووتو ، ل هر
قناغکیش وانی گوتبتو قوتابیکانی وا درز داو ک ئاستی
هموانی لو بابت برزکردووتو ک وانی پگوتوون ، من

قوتابیم بینیوە گوتوویەتی : من پێش ئەوەی مامۆستا عەزیز بناسم ودەرزمان پێ بڵێ لەو بابەتە تەقەی سەرم دەهات و هیچێ لێ تێنەدەگەیشتم ، بەڵام ، لە گەڵ هاتنی مامۆستا عەزیزو دەرز گوتنەوەی ئێستا خۆم بە پسپۆری ئەو بابەتە دەزانم ! مامۆستا هەر لەسەرەتاوە هەر بابەتێکی دەخوێندەوە بەوردی و بە تێگەیشتنەوە دەیخوێندەوە ، بە تەنیا کتێبێک و سەر چاوەیەک وازی لە هیچ بابەتێک نەدەهێنا ، دەتوانین بڵێن .. مامۆستا هەموو بابەتەکانی بە لێکۆڵێنەوە دەخوێندەوە ، بە ڕەخنە لێگرتن دەخوێندەوە ، ئەمە وای دەکرد هەر بابەتێک بخوێنێتەوە ، بتوانی بە زانستیەوە قسەی لە بارەوە بکات .

مامۆستا عەزیز مەیلی بەردەوامی خوێندنی هەبوو ، خۆی گواستەوە بۆ بەغدا بۆ ئەوەی بتوانێ لە زانکۆ بخوێنێ ، بەداخەوە وەر نەگیرا .. دووساڵ بە خۆڕایی لە بەغدا ماوەتەوە ، پاشان بە گۆڕینەوە دەگەڕیتەوە هەولێر ، ئەمجارە تاقیکردنەوەی دەرەکی کرد لە پۆڵی دوازدە و لە ئەنجام لە زانکۆی موسل لە بەشی (فەڕە نسی) وەردەگێرێ ، لەم بەشە هەر چوار ساڵ بە سەرکەوتوویی و ئاستێکی بەرز خوێندن تەواو دەکات و هێشتا قوتابی بوو لە بەشی فەڕە نسی مامۆستا لە مەلزمەیەکدا – چۆن فێری زمانی فەڕەنسی دەبیت – ئامادەکردو زۆر کەس سودی لێبینیوە ، کە لە زانکۆی موسل وەر گیرا .. ئەوو چەند مامۆستایەکی تر بەشەو لە هەوڵێر وانەیان دەگوتەوەو بە ڕۆژ لە هەوڵێرەوە دەچوون بۆ زانکۆی موسل ودیانخوێند ، ئەوەی باش بوو دەستەیەک مامۆستای هاوتەمەنی مامۆستا عەزیز پێکەوە لە زانکۆی موسل و بەشە جیا جیاکانی وەرگیران هەموویان نووسەرو وەرگێڕ بوون .. لەوانە ڕۆمانووسی ناسراوی کورد مامۆستا حسام بەرزنجی و حاجی ئەحمەدی نووسەرو وەرگێر و دکتۆر حسێن عەلی وەلی و دکتۆر عەلی جوکل و مامۆستا تاهیر ..کە هەموویان پێکەوە لە هەوڵیرەوە بەیانیان دەچوونە زانکۆی موسل و ئێواران لە هەوڵێر لە قوتابخانەکانیان دەرزیان دەگوتەوە ،پاش تەواو کردنی زانکۆ مامۆستا لە موسل و من لە زانکۆی بەغدا خوێندنمان تەواوکرد ، ئەوە بوو هەردوو کمان پێکەوە داوای خوێندنمان پێشکەشی وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی کۆماری عیراقی ئەو سەردەم کرد ، مامۆستا عەزیز ناوی بۆ وڵاتی فەڕەنسا دەرچووو ، تا دکتۆرای زمان و ئەدەبی فەڕەنسی بخوێنێ ، منیش ناوم بۆ تاجیکستانی سۆڤیەتی ئەوکات دەرچوو بۆ ئەوەی دکتۆرای زمان و ئەدەبی فارسی بخوێنم ، بەڵام ؛ ئەمنی عێراقی ڕەزامەندی نەدا بۆ چوونە دەرەوەی ئێمە ، کە هەردوکمان یەکەمی سەر هەموو عیراق بووین ! کەچی خەڵکانێک بە نمرەی زۆر کەم توانیان بچنە دەرەوەو خوێندن تەواو بکەن .

خوێندنی باڵاو مامۆستا عەزیز گەردی ..

گەیشتینە سەردەمی دەسەڵاتی کوردی و هەڵبژاردنی پەرلەمان و پێکهێنانی حکومەت ، زانکۆکان دەرگایان کرایەوەو خوێندن لە هەموو ئاستەکان دەستی پێکرد ، ڕۆژێک پاش نیوەڕۆ چوومە ماڵی مامۆستا عەزیز .. بینیم زۆر بێ تاقەت بوو ، پرسیم : خێرە مامۆستا ؟ یەکسەر گوتی : من لە خوێندن وەر نەگیرێم شیت دەبم ؟! مامۆستا هیچ جارێک بۆ خواستی خۆی کە هەمیشە خواستەکانی ڕەوا بووە ، ئاوا بەم زمان و بەم حەسرەتەوە قسەی نەکردووە ! ئەوکات ئەو تەژانە بوو کە خەڵک بۆ – وەرەقەیەک ! – لە زانکۆ ولە خوێندن دەردەگەڕان و هەمووانیش دەزانن چ کەسانێک لە زانکۆکان و خوێندنی باڵا لە دەرەوەی زانست و یاسا چوونە نێو زانکۆکان ! مامۆستاش بەم هەموو زانست و ڕەوایەتی و لێهاتوویی و خزمەتەوە ئاوا لە ماڵ دانیشتبوو ؟ لەو کاتەدا دەبووایە ئەوە هەردووکمان من و ئەو بێ – قەربوو – وەربگیرێنەوە ، چۆن پێشتر لە وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی عێراقی وەک و یەکەمی سەر عێراق هەردووکمان ناومان دەرچووبوو ! بەڵام ، بە هۆی نە بوونی – پشتگیری ئەمنی عێراقی – ڕێگای چوونەدەرەوەیان پێ نەدابین ! کە ئەمەم لە مامۆستا بیست زۆر دڵتەنگ بووم چۆن مامۆستا لەو کەسانە نە بوو بۆ کارەکانی خۆی ڕوو لە کەس بنێ و داوای یارمەتی بکات ، ئەو دەبووایە برایەک دەستێک بۆی داوا بکات ، منیش گوتم : مامۆستا من هەوڵێک دەدەم . هیچ دەنگی نەکرد . من ئەو دەم:(سکرتێری نووسین گۆڤاری هەنگ)ی منداڵان بووم لە وەزارەتی ڕۆشنبیریی ، کە بەڕێز مامۆستا (شێرکۆ بێکەس) شاعیری گەورەی کورد وەزیر بوو ، چۆن هەر لە گەڵ بوونی بە وەزیر ، لێدوای ناردم و گوتی : کاک مەولود ئێمە لە وەزارەت نیازمان وایە سێ گۆڤار بڵاو بکەینەوە ، یەکەم گۆڤاری کاروان . دووەم : گۆڤارێکی عەرەبی ئەدەبی . سێیەم : گۆڤارێکی منداڵان .. گۆڤاری منداڵان پێمخۆشە ئەوە کاری تیدا بکەن ! ئەوە بووبە دڵخۆشیەوە من بووم بە – سکرتێری نووسین – ی گۆڤاری هەنگی منداڵان و مامۆستا شێرکۆ بێکەس سەرنووسەر بوو. بەو هۆیەوە لە وەزارەت دەوامم دەکرد . کە مامۆستا عەزیزم بە جێهێشت ، لە دڵی خۆم دا گوتم : دەچمە لای مامۆستا شێرکۆ بێکەس ، بەیانیەکەی چوومە لای مامۆستا شێرکۆ بێکەس و چیرۆکی دوورو درێژ و پڕ زەحمەتی وهەوڵدانی خوێندن و سەرنەگرتنی مامۆستا عەزیز گەردیم بەتەواوی بۆ گێڕایەوەو گوتم : ئەستآس خەڵک بە ئاسانی وەردەگیرێن کەچی مامۆستا عەزیز ئاوا ماوەتەوە ؟ مامۆستا شێرکۆ گوتی : کاک عەزیز برادەری خۆمەو چاکی دەناسم . گوتم : جا زەحمەت نەبێت هەوڵێکی بۆ بدەی ئەو حەز دەکات بخوێنێ ؛ گوتی: بەسەر چاو با بەیانی بێتە پەرلەمان من

هەوڵی بۆ دەدەم . گوتم : سوپاست دەکەم . فەرمووی : سوپاسی ناوێ
کاک عەزیز هەرچی بۆ بکەین کەمە ! من لێر باسی خۆمم بۆ مامۆستا
شێرکۆ نە کرد ، ئەگەر چێڕۆکی وەرنەگیرانی خۆم وەک چێڕۆکی مامۆستا
عەزیز بۆ مامۆستا شێرکۆ باسکردبا .. بە دڵنیاییەوە هەوڵێ بۆ منیش
دەدا ، بەڵام ، من مامۆستا عەزیزم پێ لە خۆم لە پێشتر بوو ،
گوتم.. با کاری مامۆستا تەواوا بێت من جارێ قەیدی ناکا ! ئەم
قەیدی ناکایە حەوت ساڵی تر منی لە خوێندن دواخست ، تا مامۆستا
عەزیز کۆچی دوایی□شی کرد ، ئەمەم لا باس نەکرد . کە مامۆستا شێرکۆ
ڕەزامەندی دەربڕێ و قسەی پێدام هەوڵ بۆ مامۆستا عەزیز بدات ،
بەدڵێکی خۆش و هیوایەکی گەش پاش نێوەڕۆ زوو چوومە ماڵێ مامۆستا
عەزیزو گوتم : قسەم لەگەڵ مامۆستا شێرکۆ کردووەو مامۆستا شێرکۆ
گوتی : بەیانی بێتە پەرلەمان من هەوڵی بۆ دەدەم . مامۆستا
گەشایەوە ، بەیانیەکەی چووە پەرلەمان و مامۆستا شێرکۆ بێکەس
هەوڵێ بۆ دابوو ..هەوڵە کە سەری گرت و لە بەشی زمانی کوردی لە
ماستەر وەرگیرا ! دیارە وەرگرتنەکەی مامۆستا بە زۆر قۆناغ تێپەڕێ
، خۆشبەختانە هەمووان یارمەتی دەرو هاوکاری بوون . دوا جار
دکتۆراشی تەواوکرد ، بە ماستەرو دکتۆراکەی مەسەلەی – کێش و
قافیەی شێعری کلاسیکی کوردی تەواو ساغ کردەوە ، پاش ئەمە لە
زانکۆی کۆیە یارمەتیان داو لە بەشی ئینگلیزی وەر گیرا ،
وەرگێرانەکەی بە هۆی دکتۆر نەبەز بو دکتۆر نامیق عوسمان بوو،
دکتۆر نە بەز ئەودەم سەرۆکی زانکۆی کۆیە بوو، دکتۆرای دووەمی بە
زمانی ئینگلیزی لەسەر مەم و زین نووسی ، مامۆستا پیاوێکی زاناو
لیهاتوو بوو ، ئەگەر فرسەتی تەواوی بۆ ڕەخسا بوایە ، لە هەموو
ئەو زمانانەی کە دەیزانین ..دەیتوانی هەر دوو ساڵ جارێک
دکتۆرایەک لە زمانێک وەربگرێ ! مامۆستا کەدەیخوێند بۆ
بەدستهێنانی – بڕوانامە – نە یدەخوێند ، ئەو توانای خوێندن و
لێکۆڵێنەوەی هەبوو ، ئەو هەموو ژیانی خۆی بۆ خوێندنەوەو نووسین و
لێکۆڵێنەوە تەرخان کرد بوو، ئەو بەڕاستی سەرکردەی ی خوێندنەوەو
نووسین و وەرگێڕان بوو !
بڵاوکراوەی ئەدەبی بێگانان..
کە مامۆستا عەزیز لە زانکۆی موسل وەرگێرا ، سەر ڕای ئەوەی ئەوو
هاوڕێکانی بەیانیان لە هەولێرەوە ذەچوونە موسل و بەشەو لە هەولێر
مامۆستا بوون و وانەیان دەگوتەوە بە ڕؤژ قوتابی زانکۆ بوون و
دەیانخوێند ؛ هەر زوو بیری لە کارێکی ئەدەبی کردەوە ، سەرتا
ویستی وەک – گۆڤار – دەست پێبکات ، بەڵام ، بە ناوی گۆڤار
نەیتوانی ڕەزامەندی وەرگرێ ، هەر بۆیە کردی بە بڵاوکراوەی –
ئەدەبی بێگانان – کە تایبەت بوو بە وەرگێڕان ، وەرگێڕان لە زمانە

بیانیەکان ، ئەم بڵاو کراوەیە بەسەرپەرشتی مامۆستا عەزیز گەردی توانی شەش ژمارە بڵاو بکاتەوە و بابەتێکی زۆری لە شیعرو چیرۆک و بابەتی تر بڵاوکردەوەو خوێندەواران پێشوازییەکی گەرمیان لێکرد ، ئەرکی چآپکردنیشی لە ڕووی داراییەوە هەر لەسەر مامۆستاو ئەو بەڕێزانە بوو کە لەسەرەتاوە مامۆستا پرسی پێکردن و ئەوانیش ڕەزامەند بوون وهاوکاریشیان دەکرد بۆ وەرگێڕانی دەقی ئەدەبی لە زمانە جیا جیاکان و هاوکاری دەرچووونی بڵاوکراوەکە بوون ، وابزانم ژمارەیک دوو ژمارە لەسەر ئەرکی کتێبخانە مامۆستا (مومتاز حەیدەری) بڵاو کرایەوە ! ، بەڵام ؛ ئەرکی زۆروگران لەسەر شانی مامۆستا عەزیز خۆی بوو ، خۆی دەیگوت: من بۆ هەموو نووسیەکان دادیمەوەو چاکیان دەکەمەوەو زۆر بەشیان جارێکی تر دەنووسمەوە ! بۆ چاپکردن.. ئەدەبی بێگانانی دەهێنا بەغدا ، ئەوکات ئێمە لە بەغدا دەمانخوێند ، من و مامۆستا نەژاد عەزیز سورمێ و مامۆستا کەریم سەفی و قوتابییە کوردەکانی سەر بە نووسین و ئەدەب یارمەتیمان دەدا .

مامۆستا عەزیز گەردی و قەڵای نووسین ..

مامۆستا ئەگەر لەسەرەتاوە بە وتارو نووسین و ڕەخنە لە ڕۆژنامەو گۆڤارەکانی سەرە تای ساڵانی حەفتاکانی سەتەی ڕابردوو دەستی پێکرد .. بەڵام ؛ دوایی ڕووی لە وەرگێڕانی کتێب و نووسینی کتێب کردوو چێتر لە ڕۆژنامەو گۆڤارەکان بابەتی بڵاو نەکردەوە ، ئێستا ژمارەی کتێبەکانی ..هەندێک دەڵێن (١٤٠) کتێبەو هەن دەڵێن (١٦٠) و ئیواش هەن دەڵێن :(٢٠٠) کتێبە بەوەرگێڕان و نووسین و لێکۆڵینەوە ، دەشگوترێ (٤٠) کتێبی دەسنووسی لە نێو کۆمپیوتەرەکەی ئامادەیە بۆ چاپ ! من دەزانم مامۆستا بەردەوام خەریکی نووسین و وەرگێڕان بوو ، هەر بۆیە هەر ژمارەیەک باسبکرێ ، من بە زۆری نازانم ! بەداخەوە بە هۆی ژیانی ئەم ساڵانەی دوایی مامۆستا دەرگای ماڵی خۆی لە منیش نەدەکردەوە ، بەو هۆیەوە ناتوانم بە دڵنیاییەوە باسی ژمارەی کتێبەکانی بکەم!؟

مامۆستا عەزیز گەردی خۆشەویستی هەمووان ..

مامۆستا عەزیز گەردی وەک مامۆستایەک و نووسەرێک پیاوێکی هەتا بڵێی خۆشەویست بوو ، هەمووان خۆشیان دەویست گەورەو بچووک ، خوێندەوارو نە خوێندەوار هەژارو دەوڵەمەند ، چەپ و ڕاست ، نەتەوەیی و ئاینی ، ئاغاو کرمانج .. ئەویش ڕێزی لە هەمووان دەگرت ، لە گەڵ هەمووان بەیەک دڵ و بەیەک ئاست هەڵس و کەوتی دەکرد ، مامۆستا لە گەڵ هیچ کەسێک .. بە هیچ هۆیەک نەدەچووە نێو ململانێوە ! هەرکەسی قبووڵ بوو وەک خۆی ڕێزی لە هەموو جۆرە بیرو

باو□و □□نگ و ڕوێک دەگرت ، هیچ ڕؤژێک وای نەدەکرد بەرامبەرەکەی
هەست بەوە بکات کە خۆی لەو بەرزتر دەزانێ ، ئەگەر بە هەر هۆیەکیش
کەسێکی بە دڵ نە بووایە ! نە باسی دەکرد و نە دەیشکاندەوە ، لە
گەڵ زۆر کەس یەکماڵ بوو ، دەرگای ماڵەکەی هەردەم کراوە بوو ، زۆر
بە سادەییش داوەت و فەرمووی برادەرانی قبووڵ دەکرد ، کە دەچوویتە
ماڵێ بە خۆی چی خوارد با ، ئەوەشی لە پێش تۆ دادەنا ؛ کە دەچووە
هە ر ماڵێکیش ب□ هیچ شێوەیەک نەیدەویست بارگرانی بێت بە سەر ئەو
ماڵە ، کە دەچوو هەر ماڵێک هەر زوو لە گەڵ منداڵەکان دەبوو بە
بـرادەر.. زۆر زوو دەبـوو بە ئەنـدامێکی خۆشەویسـتی ئەو مـاڵە ،
زانایەک بوو لە هەڵس و کەوتی سادەیی .. بە پۆشاکی سادەیی ،
سادەیی ناوەوەی هەمان سادەیی بەرچاو بوو ، بە دڵخۆشی برادەرانی
دڵ خۆش دەبوو ، هاو بەشی خەم و دڵتەنگی هەموانیش بوو ، سەردانی
نەخۆشەکانی دەکردو هیچ تازیەیەکیشی نە دەبوارد ، زۆر دەستکراوەو
یەکباخەڵ بوو ، زۆر جار دوو دوو و سێ شێ و چوارو پێنج دەچووینە
کەبابخانە ، کە زۆری مەیل لە کەباب بوو ، کە هەڵدەستیان هەریەکەو
دەچووە پێش و دەیویشت میوانداری برادەران بکات .. دەبوو بە پڕکێش
پڕکێــش ..ئەو لەدوورەوە دەوەســتاو خۆی تێکنەدەداو بە هێمـنـی
ڕادوەستا .. تا وەستاکە دەیگووت : پارەکەی دراوە ! کێ داویەتی ؟
دەستی بۆ مامۆستا درب□ژ دەکرد ، هەموو بەسەرسامیەوە سەیری یەکمان
دەکردو بە چاو لێکمان دەپرسی کەی و چۆن پارەکەی داوە ؟ هیچمان
هەستمان پێنەدەکرد ! ئەمە زۆر دوو بارە دەبووە وە !
مامۆستا جگە لەوەی نووسەرو وەرگێڕیک زۆر گەورەو سەرکەوتوو بوو ،
وەک مامۆســتاو دەرزگــوتنەوش کەم هاوتــا بــوو ، لە هەر قتابخــانەو
کۆلیژێـک دەرزی گــوتبێتەوە ، ئاسـتئ ئەو قوتابخــانەو کۆلـیــژو
قوتابیەکـانی بەرز کـردووتەوە ، هەر کەســێک بۆی ڕێکەوتبێ قوتـابی
مامۆستا عەزیز بووبێ ؛ مامۆستای لە بیر نەکردووەو هەستی بەوە
کردووە کە مامۆستا لەو بابەتە ئاستی ئەوی بردووەتە ئاستێکی بەرز
تر ، ئەو سەرکەوتنەی لە مامۆستایەتی وای کرد بوو زۆر دایک و باوک
ڕووی لێبـنێــن و داوای لێبکەن دەرز بە منــداڵە کانیــان بڵێ ،
بەتایبەت لە قۆناغی دووازدە .. ئێستا زۆر کچ و کوڕی ئەو دایک و
باوکانە دەتوانین بڵێین مامۆستا ئاستی خوێندن و نمرە وەرگرتنی
بەرزکـردنەوەو ئێســتا زۆر بەیــان مامۆســتان و ســەرکەوتوون لە
مامۆستایەتیەکەیان ، هەر باوک و دایکێکیش کە داوای لە مامۆستا
دەکرد .. مامۆستا بە خۆشیەوە قبووڵی دەکردو بە پێی خۆی دەچووە
ماڵێان و ئەوەندەی پێویست بوو دەرزی بە کچ و کوڕەکانیان دەگوت و
هاوکاری دەکردن ، ئەمەش هەمووی بە خۆبەخشێ و بێ بەرامبەر بوو ،
مامۆستا لەم ڕووەو بۆ ئەم ئەرک و ماندوو بوونە هیچی لە هیچ کەس

قبووڵ نەدەکرد . ژمارەی ئەو کچ و کوڕانەی مامۆستا دەرزی تایبەتی پێگوتوون .. ژمارەیەکی کەم نین !؟

سەردەمی دەرگا داخستنی مامۆستا عەزیز گەردی ..

برادەرایەتی من و مامۆستا عەزیز .. برادەرایەتی نە بوو ؛ برایەتی ڕوحی بوو ، لەم ماویەی ئەمە پێکەوە بووین مامۆستا چاکەو پیاوەتی و برایەتی وای لە گەڵ من کردووە ، هیچ یەک لە براکانم بەیان هەڵنەکەوتووە ئەمەم لەگەڵ دا بکەن ! لە برایەتی ڕوحی دا سنووری نە بوو ، منیش ئەوەی بەم کرابە ..چ مامۆستا خۆی داوای کرد بێت ، چ من خۆم پێ حەسیابم درەنگم نەکردووەو درێخیم نە کردووە و کەمم نەکردووە ، خۆشەویستی من بە مامۆستا عەزیزی برای ڕوحیم .. سنووری نە بوو ! گەڕانەوەی مێژوو و چەندەکانی ئەم برایەتیە ڕوحیە بەئاسانی تەواو نابێت . من لە ساڵی (١٩٩٩ – ٢٠٠١) دا قۆناخی ماستەرم بە نەو تونێلەکی دۆزەخ ئاسادا تەواو کرد و ماستەرەکەم بەراوردی ئەفسانە بوو لە نەوان ئەفسانەی کوردی و فارسی بە تیمەی گەڕان بە دوای نەمریی دا ، هەندەی پێ نە چوو هەستم کرد مامۆستا بوو بە کەسەکی تر ! سڵاو وەرناگرێتەوە ، سڵاو ناکات و ڕووم ناداتێ ! هەرچەم کرد بێ فایدە بوو ! من لە ژیانما زۆر کارەساتی گەورە م بەسەر هاتووە ، زۆر جار لە مەرگی مسۆگەر گەڕاومەتەوە ، داو وفاق و شەکی وام بە داندراوەتەوە کە یەکسەر توشی دەوە ستان ومەشک لە کار کەوتنبم ! هیچ یەک لەم ئازارانە وەک ئازاری قسە نەکردنی مامۆستا پێ ئازار نە بوو !! ئەستاش نازانم چۆن توانیم بەرگەی ئەو قسە نەکردنەی مامۆستا عەزیز برای ڕوحیم بگرم ؟! هیچ کارەکی مامۆستا هیچ قسەیەکی خۆەک وەنەی جوانی مامۆستا عەزیز گەردی و خۆشەویستیە ڕوحیەکەی برای ڕوحیمی لای من نەگۆڕیوە !؟ وازم نە هەنا دوازدە جار من خۆم و هەوڵم دا ، زۆر جاریش برادەرانی دەسەز بە ئەوەی من ئاگادار بم هەوڵیان داوە مامۆستا لە گەڵ من ئاشت بکەنەوە ! بە ئەنجام بوو ، تا من نامەیەکم بە نووسی بە هەی برای بەڕێزم ڕۆماننوس و ڕەخنەگری ناسراوو ناودار مامۆستا (سابیر ڕەشید) بەم نارد . بەداخەوە نامەکەی وەر نەگرتبوو !؟

من نازانم مامۆستا بەچی لە من ڕەنجا بوو ! ئایا منیش هەر ئاوا ڕەنگە ئەی حەمکە خۆەکە کەو تبووم کە مامۆستا بە ئەوەی گوناهەکیان هەڵبەت لەیان کەوتبووە گومان و قسەی لە گەڵ نە دەکردن و دەرگای بەڕوودا داخستبوون ؟! یان کەسانەک بە مەبەست و بە ئەنقەست و بە تایبەت ئەمەیان لەککرد !؟ تەکچوونی نیوانی من و مامۆستا بە هەر هەیەکیان بێت ؛ گەورە ترین زیان بوو لە دوو برای ڕوحی کەوت .. کە جگە لە خۆشەویستی روحی هیچ بەرژەوەندیەکی تایبەتمان لە گەڵ یەک دا نە بوو ! جگە لەمەش وەک دەزانن مامۆستا عەزیز گەردی هەر زوو

لە کارە ئەدەبیەکانی دەستی بە وەرگێڕانی – ئەفسانەی گەڵان – کرد و بەردەوام بوو و تێدا کوڵا بوو ، منیش کە بە درەنگ□و□ ب□ زەحمەتی زۆرەوە ڕێم کەوتە زانکۆو تازە بە تازە کارم لە سەر ئەفسانە دەکرد و وەک جوجەلە ڕوو لە گوڵی ئەفسانە دەمچریکاند؛ نیازمان وابوو پێکەوە کار لەسەر ئەفسانەی کوردی بکەین ! سەت مخابن ئەو دەرگا داخستنەی مامۆستا ئەو پێکەوە کار کردنەی لە بار برد ؛ بە لە بار چوونی ئەم فرسەتە گەورە ترین زیانیش بە نێوەندی ئەدەب و لێکۆڵێنەوەی کورد کەوت ، بە تایبەت لە بار□تی فۆلکڵۆرو ئەفسانەو کلتورەوە ، زیانێک کە هەرگیز مێژوو بۆی قەرە بوو ناکرێتەوە !؟ سەرباری ئەوەش ئەگەر هاتبا لەم قۆناغەی ژیانی مامۆستا عەزیز چەند برادەرێک پەیوەندیان بە مامۆستاوە ن□ پچ□ا بوا ؟! بەتایبەت لە گەڵ من زۆر بە دڵنیاییەوە دەیڵێم .. مامۆستا ئەو ئەنجامەی نە دەبوو کە تێیکەوت ! نێوەندی کوردیش ئەو زیانە گەورەیەی نەدەکرد !؟!

نەک هەر لە گەڵ من ، بەردەوام دە مبینی و دە مبیستەوە کە مامۆستا قسە لە گەڵ فلان و فلان ناکات لە گەڵ فلان و فالانیش تێکی داوە .. بەرە بەرە دەرگای بە ڕووی هەرە زۆری برادەرانی تەمەن و بەڕێز خۆشەویستانی خۆی داخست ، نەک هەر دەرگە داخستن ، زۆر جار بە توندی و ڕە قی و دڵ شکاندنەوە وەڵامی دەدانەوە ! هەتا دەهات حاڵەتی مامۆستا دەبوو بە گشتی و هە میشەیی !؟ مامۆستا عەزیز تەواو گۆڕابوو ، بە هیچ شێوەیەک مامۆستا عەزیز گەردیکەی پێشان نە بوو ! ئەم گۆڕانە هەر لە پەیوە ندیە فراوانەکەی دانە بوو لە گەڵ خەڵک و دۆستانی ! مامۆستا لە ڕووی هەڵس و کەوت و باری دەروونی و جەستەیی و کۆمەڵایەتیش تەواو گۆڕا بوو ، بە ئاشکرا پێیەوە دیار بوو ، هەمووان باسیان دەکرد ، خەڵکانی بەڕێزو دۆست لە گەڵ مامۆستا لە دوورەوە دەهاتن و دەچوون بیبێنن ، بە داخەوە دەرگای بە ڕوودا نە دەکردنەوە ! بەڕێزی وا ه□ بوون لە دەرەوە ی وڵات دەهاتنەوە بە خۆشەویستیە دەچووون تا وەک جاران مامۆستا ببێنن و لەگەڵی دانیشن و بیدوێنن ! نە خێر مامۆستا عەزیز مامۆستا عەزیزی جاران نە بوو کە ڕوو خۆش و قسە خۆش و دانیشتن خۆش بوو!

هەرچێ سەرم دەهێناو دەبرد .. نەمدەزانی مامۆستا لە سەرچێ لە من حادزە ! زۆرم مەبەست بوو دانیشین و قسە بکەین ؛ ئەو بڵێ : مەولود بۆچی واتکردووە یان واتگوتووە ؟! تا من بۆی ڕوون بکەمەوە ، ئەگەر توانیم ڕازی بکەم..کەمن کارێکم نەکردووەو وتەیەکم نە گوتووە کە دڵی مامۆستا گەرد بگرێ ؟ مامۆستا هاتە قەناعەت ئەوا هەردووکمان ئاسودە دەبین ، ئەگەر زانیم لە چێ دڵی ڕەنجاوەو نەشهاتە قەناعەت ! ئەوا لای کەم من دەزانم مامۆستا بەچێ و لە چی لەمن ڕەنجاوە ؟ نە

خەر ماموستا ئەو فرسەتەی نەدامە گوێم لێ بگرێت و گوێی لێ بگرم ! زۆرم لا گران بوو دوو کەس زیاتر لە پێنجا ساڵ هاوڕێ و برای ڕوحی یەکتر بن نەتوانن دە دەقیقە لە گەڵ یەک دانیشن و ئەگەر کێشەیەک لە نێوانیان هە بێت ڕا بگەیەنەوە چارە سەری بکەن !؟ بەڵێ مامۆستا ئەو دەرگای دایخست و نەیکردەوە تا نەخۆش کەوت لە نە خۆشخانەیان خەواند ! ڕۆژی یەکەمی نەخۆشخانە برای بەڕێزم (دکتۆر عەبدوڵڵا خدر مەولود) تەلەفۆنی کردوو فەرمووی مامۆستا لە نە خۆشخانەی (ژینی نەو دەوڵەتی)یە ئەمڕۆ من چووم سەرم لێ داوە .. دکتۆریش وەک من مامۆستا عەزیز قسەی لە گەڵ نەدەکرد ! کە دکتۆر عەبدوڵڵا گوتی نەخۆشەو لە نەخۆشخانە خەوتووە ..یەکسەر چوومە دیدەنی ، کە چووم ..چ ببینم !! مامۆستا پێستی ڕووی بەسەر ئێسکی ڕوومەتی دا کەوتبوو ، چاوەکانی کرابوونەوە .. بەی چووم و دەستی بەرزکردەوە ، من دەستم گرت و ماچم کرد .. لەو دەمە دا هیچ قسەیەک نەدەکرا بەو دە ست ماچکردنە هەموو شتێکم پێ گوت ، دانیشتم گوتی : بە خێر بێیت ..چاوەکانم پێ فرمێک ببوون ! چل ساڵ پێکەوەیی و دەساڵ لێکدابڕانم لە یەک چرکەدا هاتنەوە بەرچاوم ؛ مامۆستا عەبدولقەهارو مامۆستا کوردەی برای و پوورزاکانی و چەند بەڕێزێک لەوێ بوون . مامۆستا عەبدولقەهار گوتی : دکتۆر دوێنی کە هێنامانە نەخۆش خانە گوتی:(قەهار ئەوە لە برادەرەکانم کەس دیار نیەو سەرم لێنادەن ؟! گوتی منیش گوتم برادەرەکانت زۆر هاتنە لات و ئێتە دەرگات لێ نەدەکردنەوە ! مامۆستا عەزیز دەڵێ : چۆن من دەرگا لە برادەرەکانم ناکەمەوە ؟!) کە ئەمەم لە مامۆستا عەبدولقەهار بیست ،،گوتم : ئۆستا مامۆستای عەزیز مامۆستا عەزیزی جارانە بەدە و هەست و هەوەس و کەوتەوە ؛ ڕاستە ئەوە مامۆستا عەزیز نە بووە ، ئەوەی دەرگای لە برادەرەکانی نەدەکردەوە ، ئەوە عەزیز گەردییەکی دی بووە ! ئەوەی دەرگای لە برادەرەکانی نەدەکردەوە .. کەسێکی تر بوو عەزیز گەردی نە بوو !؟!

ئەو عەزیز گەردییە کێ بوو کە دەرگای لە دەست و برادەرانی نەدەکردەوە ؟!

من بە خۆم دەتوانم ..ئەو عەزیزگەردییەی کە دەرگای لە دەست و برادەرانی نە دەکردەوە ، ئاوای بناسێنم و هۆکەی بدۆزمەوە ولە چەند خاڵێک دا باسی بکەم !!

یەکەم : مامۆستا عەزیز هەر ئەوساڵەی کە لە خانەی مامۆستایان وەردەگیرێ ، دەتوە هەولێرو خانووێکی خۆیان دەبێت و بەتەنیا لە خانەی مامۆستایان دەخوێنێ ، ئەو تەنیاییەی نەو ماڵ لەوەوە دەستی پێکردو تا کۆچی دوایی کرد درێژەی کێشاو هەربۆ نەتەنیا دەژیا . !

دووەم: ئەو تەنیا ییە وای کرد بوو لە هەر کارو بڕیارێکی خۆی ..هەر خۆی بیری لێبکاتەوەو هەر خۆشی بڕیار بدا و واتە زۆر کەم وتووێژو ڕاگۆڕینەوەی بۆ هیچ کێشەیەک لە گەڵ هیچ کەسی ترنە دەکرد .
سێیەم: مامۆستا گەنج و تەنیا بوو .. ژنی نە هێنا بوو ، زۆر کەس لێرەوە دەچوونە نێو ژیانی تایبەتی ئەوو زۆر بەیان بە دڵسۆزیەوە پێیان دەگوت : بۆچی ژن ناهێنی ؟ تاکەی بەتەنیا بیت و ئەوە پیربووی وەرە فلان کچی بخوازەو من بۆت ڕێک دێخم و .. زۆری تر لەم جۆرە قسانە ، کەسانێک بە وەخت و ناوەخت ئەم پرسیارو پێشنیارانەیەن دەخستە بەردەم مامۆستا ..ئەم بابەتە هێندە دوو بارە دەکرایەوە کەسانی جۆراو جۆرو لە وەخت و ناوەخت و بە شێوازی توندو نەرم و لە ناکاووبەردەوام مامۆستایان زۆر ئازار دەداو برینداروهەستیارتر دەکرد !! ئەوەش بڵێم ..هێندەی من ئاگادر بم مامۆستا خۆی یەک دوو هەوڵی ژنهێنان و ڕێکەوتنی هە بوو لە گەڵ یەک دوو خاتوونی بەڕێز ، بە داخەوە هەوڵەکان سەریان نەگرت ، دەکرێ ئەم هەوڵە کە سۆنیەی خۆشی کەسەریان نەگرت هۆیەك بێت لە بێ تاقەتی و برینداری و هەست ناسکی مامۆستا !
مامۆستا ئەم هەستیارو برینداریەی خۆی دەرنەدەبڕی و بەردەوام خۆی دەخواردەوەو دەیهاویشتەوە هەناوی خۆی ؛ لە دەروونەوە لە ڕووحەوە ئەم بابەتە تەواو ماندووی کرد بوو ! ناخۆش ترین ئازاری دەروونیش ئەوەیە ، کە لە ناوەوە ئازارت بدات و تۆش بە ئاشکرا دەری نە بڕیت و وەک گرێیەک بیخەیتەوە نێو دەروونت ، مامۆستا ئاوای لێهاتبوو! ئەم پرسیارو پێشنیارە هەست برینداری کەرە بەردەوام بوو تا لە ژیان دابوو !
چوارەم : گەییشتینە سەردەمی دەسەڵاتی کوردی ، دیسان زۆر خەڵک کە مامۆستایان دەبینی پێیان دەگوت : ئەوە بۆچی ناتکەن بە وەزیر ؟ ئەوە بۆ حیزبەکان ئاوڕت لێنادەنەوە و هیچ یارمەتیەکت نادەن ؟! زۆر پرسیاری تر بەردەوام ڕوو بە ڕووی مامۆستا دەکرایەوە ؛ ئەمە هێندەی تر مامۆستای هەستیارو ماندوو و بریندار تر دە کرد ! لە نێو حکومەت و حیزبەکانیش کەسانی هەبوون بە دڵسۆزیەوە پێشنیاری کارو یارمەتیان بۆ مامۆستا دەکرد ، مامۆستا هەموو ئەمانەی ڕەت دەکردەوە ، ئەو تەنیا وەزیرو سەرکردەی مەیدانی خوێندنەوە و بیرکردنەوەو نووسینی خۆی بوو ، مامۆستا پیاوی ئەوە نە بوو پێی ب□□□ی وەرە ئەم کارە بکەو بەم جۆرە کار بکە ! ئەو پاڵەوانی مەیدانی خۆی بوو .. ئەوکارەی دەکرد کە خۆی پێی خۆش بوو ، بەم جۆرەی دەکرد کە خۆی دەیویست ! باشترین یارمەتی بۆ مامۆستا عەزیز گەردی ئەوە بوو .. لێی گەڕێی ئەو دەیەوێ چێ بکات و چۆن بکات با

ئاوا بکات ! ئەم پرسیارو پێشنیارەی بە ژن ناهێنی و بە ناتکەن بەوەزیر هەردووکیان لێکیان داو مامۆستایان تەواو هیڵاک و بێ تاقەت کرد ، دە مبیستەوە ، بەداخەوە ! تاک تاک نووسەرو مامۆستای زانکۆش هەبوون بەم بابەتانە برینی مامۆستایان دەکوڵاندەوەو دەماریان دەگرت .. ئیتر لێرەوە و دەکرێ شتی تریش هەبێت من نەیزانم ! مامۆستا خۆی پێنەگیراو تەقیوە ..زۆر خراپ تەقیوە ! دەست و نادەستی لە تێکەڵ بوو لە هەموو کەس کەوتە گومان !؟ قسەی چاک و خراپی دەست و دڵسۆزی بە خراپ وەر دەگرت و بە توڕەیی و هەڵچوونەوە وەڵامی دەدایەوە ! ئیتر قەناعەکی تازەو توند لە ژیانی مامۆستا دەستی پێکردو مامۆستا عەزیزی لە ژیانی هێمنی و ئاسودەیی دابڕێ و خستیە نێو توڕەیی و بەدگومانی ونیگەرانی وتەنیایی و هەڵچوونەوە ! بە داخەوە لەم کاتانە دا کە هەڵدەچوو مامۆستا بەتەواوی دەبوو بە کەسێکی دی ! نزیک ترین برادەرو خۆشەویست ترین برادەرو کۆنترین برادەری نەدە پاراست و بە توند ترین شێوەو بە ڕەق ترین وشە ڕوو بە ڕووی دەبووەوە ! جێی داخە..! لێرە بەدواوە دە مبیستەوە و دەیانگوت : عەزیز گەردی تێکچووە ! عەزیز گەردی شێت بووە !!؟

کۆمەڵگەی کوردەواری کۆمەڵگەیەکە ، تاکەکانی زۆر بە بێ باکی دەست لە ژیانی تایبەتی کەسەکان وەردەدەن ، بە تایبەت کەسانی دەستەبژێرو دیارو ناسراو ، هەندێکەس لەززەت لە ئازار دانی کەسانی تر دا دەبینن ! هەر هەندە بەسە برینێکت کەوتە دەرەوە هەمووان ئەو برینە گەورە دەکەن و بەردەوام دەیکوڵێننەوەو ئەو ئازارە زۆر تر زۆر تر دەکەن ؛ کەسیان بیری لە چارە سەری و تیمار کردنی برینەکە نەدەکردەوە ! ئیتر لە ئەنجامی ئەم بەردەوامیە ، کەسانی وەک مامۆستا توانای تێکەڵە ئەو تاک و کۆمەڵگەیان نامینێ و تەنیایی و گۆشەگیری هەڵدەبژێرن و دەرگا بەسەر خۆیان دادەخەن و دەرگا لە کەم کەس دەکەنەوە ! ئەو تاک و لوکەی کە مامۆستا لەم کاتەدا دەرگای بەڕوو دا دەکردنەوە ، ئەوانیش کەسی وایان تێدان دا هەبوو کە هەر ئەوان بەشێک بوون لە دروست بوونی ئازارو بەدگومانی و توڕەیی و هەڵچوونی مامۆستا ، مامۆستا پێشتر خۆی پێناسەی تەواوی ئەم کەسانەی بە دروستی کرد بوو ، بەڵام ، لەم کاتەدا مامۆستا بە تەواوی بیردۆزەکەی لە سەراو بن بوو بوو.. دوژمنی لە بوو بوو بە دەست و دەستی لە بوو بووبە دوژمن !؟ بەدگومانی ونیگەرانی و ڕەشبینیەکی لا دروست بوو بوو کە دەست و دوژمنی بە لێکجیا نە دەکرایەوە ، ئەم قەناعەی ژیانی مامۆستا پێویستی بە کەسانی دڵسۆزو دەست هەبوو ، دەستێک لای کەم مامۆستا لێوە بە گومان نە بێت و ئەو دەستەش بە زانایی و دڵسۆزیەوە هەوڵی چارە سەری نە خۆشیەکەی

مامۆستا بدات !! بە داخەوە ئەو دۆستە نە بوو ، یان ڕاستتر ڕێگای بە کەس نەدەدا ..ئیتر ئەم بارە دەروونیە توندە باری جەستەییشی گرتەوەو نە خۆشیەکانی تریشی دەستیان لێساندوو بەرە بەرە مامۆستایان بەرەو ئەو شووی□ن□ برد ، کە دواجار هەموومان بۆی دەچین !؟

بەڵێ دەیانگوت .. عەزیزگەردی تێکچووە ! عەزیز گەردی شێت بووە !؟ بیستوومەو خوێندووتمەوە زانایەکی فەرەنسی .. کە ئێستا ناوەکەیم لە بیر نەماوە..هێندە بە گەرمی وبە ڕشتی و بەردەوامی بەزانستیەوە لە نێو تاقیگەکەی دا کاری دەکرد ، شەوو □ۆژ ، تا باری دەروونی و کۆمەڵایەتی تێکچووو ..تێکچوو و کەوتە سەر شەقام ! کەوتە سەر شەقام ئەوەی لە کوردەواری پێی دەڵێن: شیت ..هەر شێت بوو ! ئەو زانایە شیت بوو ، بەڵام ؛ نە ژنەکەی و نە دەزگا زانستیەکان و نە حکومەت ..وازیان لێ نەهێناو پشتیان بەر نەداو یارمەتیینداو تا گەڕاندیانەوە نێو تاقیگەو سەرکارە زانستیەکەی ، دوا جار کارێکی کردو داهێنانێکی داهێنا خەڵاتی نۆبلی پێ وەرگرت ، ئێستا فەرەنسا لە سای ئەو شێت بووە ، خەڵاتێکی تری نۆبلی بۆ زانستی خستە سەر خەڵاتەکانی تری خۆێ ! بەڵام ؛ لە کوردەواری ئەگەر نۆبلی وەربگری شێتت دەکەن ؛ وات شێت دەکەن هەرگیز چاک نەبیتەوە ! مامۆستا عەزیز گەردی ئەو زانا کوردە ی شایان بە خەڵاتی نۆ بل بووە ، ئێمە شیتمان کرد ! شیتمان کردو وازمان لێهێنا !؟ گۆشەگیرمان کردو تەنیا تر مان کرد ، لە تەنیایی دەروونەوە بۆ تەنیایی نێو ماڵەوە بۆ تەنیایی نێو کۆمەڵگە ، تەنیای□کی کوژە ر و لە نێو ئەم تەنیاییە دا بە جێمان هێشت !؟!

دیارە نابێ هەوڵێ خانوادە بەڕێزەکەی و برا و خزمە دڵسۆزاکانی لە بیر بکەین ، کە ئەوەی لەدەستیان هات بۆیان کرد ، بەڵام ؛ لە ڕاستی دا خزمەتکردنی مامۆستا عەزیز تەنیا ئەرکی کەس و کارو براو خزمەکانی نە بوو .. ئەرکی دەزگا زانستی و پەروەردەییەکانی وەک زانکۆی سەلاحەدین و وەزارەتی خوێندنی باڵاو وەزارەتی پەروەردەو وەزارەتی □ۆشنبیریی و دۆست و برادەرەکانیشی بوو ، ئەو ئەرکەش دەبووایە زۆر زوو دەستپێبکرێ ، نەک کاتێک کار لە کار دەترازا□ و چارە سەری ئەستەم دەبێت ! دواجار میللەتی کورد (مامۆستا عەزیز گەردی) یەکی لەدەست چوو کە هەرگیز مێژوو ناتوانی جارێکی تر عەزیز گەردیەکی ئاوامان بۆ دووبارە بکاتەوە ! بەداخەوە.بە هەزار داخەوە …

وە ک پێشتر نووسیم کە چوومە خزمەت مامۆستا لە نەخۆشخانە ، ڕۆژی دووەمیش ئێوارەو بەیانیەکەی دەچوومەوە لای ، هەرچەندی بۆم دەکرا دەکۆشام دڵی بدەمەوەو ورەی بەرز بکەمەوەو تارمایی مردنی لەبەر

چاو ب□و□نمەوە ، هەستم دەکرد مامۆستا گەڕاو□ تەوە سەر ڕەوشێ ژیانە ئاساییەکەی پێشان ، بە خێرهاتنی هەمووان دەکات و هەوڵدەدات بەم نە خۆشیە هەستی هەمووان ڕابگرێ و سۆزی خۆی دەرببڕێ ؛ بەداخەوە ئەم گەڕانەوەیە لە کاتێک دا بوو کە مامۆستا چارە سەریە جەستەییەکانی ببوو بە ئەستەم ! ئێوارە بوو درەنگ داهاتبوو دوو برادەر چاوەڕێ بوون من بیانبەمەوە ماڵ . گوتم : مامۆستا ئیزنم دەدەی ؟ گوتی دانیشە بۆچی دەڕۆی ؟ دانیشتم زۆرم پێخۆش بوو .. دوو جار تەلەفۆنم بۆ هات ، ئەو بەڕێزانە بوون کە چاوە ڕێی منیان دەکردم . پێمگوتن مامۆستا ئیزنم نادات ! گوتم : مامۆستا هەموو نە خۆشیەک چارەسەری هەیە ، من چاوەڕێم چاک بیتەوەو وەک جاران خەریکی ژیان و نووسین بین پێکەوە ! گوتی : من لە مردن ناترسم ! مردن ئاساییە ..هێندە هەیە من و شەقاوەیەک وەک یەک دەمرێن ! تۆو شەقاوەیەکیش وەک یەک دەمرن !! لەم کاتە دا پزیشکەکان هاتنە ژوورەوەو دەبوایە بچینە دەرەوە !! بەیانیەکەی تەلەفۆنم بۆ مامۆستا عەبدولقەهاری برای مامۆستا کرد تا هەواڵێ بپرسم ؛ جێی داخەوە ..وەڵامەکە یەکجار ناخۆش بوو…بەدەست خۆم نە بوو هەتا دەنگم تێیدا بوو لە برا ڕۆم دا ..گریام ..گریام ..گریام ..

مەولود ئبراهیم حەسەن
هەوڵێر – نەورۆزی ٢٠٢٣

پاڵەوانێک لە دەرەوەی مێژوو…

شیعر: مەولود ئیبراهیم حەسەن
دەردە دڵێک .. بۆ گیانی پاکی (مامۆستا عەزیز گەردی) مامۆستاو برای ڕوحیم .
سەرەتای مانگی /٧ /٢٠٢٢ هه ولێر

لە ئەفسانەیەکی هاوبەشی ئازەری وکوردی دا پاڵەوانێک هه یە بە ناوی (دومرلە سەرشێت) ، ئەو پاڵەوانە وەختی مردنی د□□ت ، عیزرائیل لە شێوەی کۆتر لێی دێتە ژوورێ ، دومرلەسەرشیت دەیناسێتەوە و ڕادەکێشێتە شیمشێری و د□ل□ی : هێی ..عزرائیل نەکەی لێم بێیتە پێش دەنا بەم شمشێرە باڵت دەپەڕێنم ، من هێشتا زۆرکارم ماوە بیانکەم ! تۆ بڕو ڕوحی ئەوانە بکێشە کە کارناکەن ! یان کاردەکن و زیان بە مر□ق د□گەیێنن ! بڕۆ ..بڕۆ ڕوحی ئەوانە بکێشە کە خۆشی خۆیان لە بەد بەختی کەسانی تردادە بێنن !! ! مامۆستا (عەزیز گەردی) زۆر کاری مابوو بیانکات و وەک هەمیشە بە

نووسینەکانی دڵی میللەتەکەی خۆش کات ، منیش زۆر کارم ماوە
بیانکەم!! بەڵام ؛ ......
پاڵەوانێک لە دەرەوەی مێژوو…
**

پاڵەوانێک لەدەرەوەی مێژوو..
مێژووێک
ڕووی نەداوەو نە نووسراوەتەوە
مێژووێک
نە بیستراوەو نە خوێندراوەتەوە
مێژووێک
لە هیچ مێژووێک ناکات
لەو مێژووەوە دا
پاڵەوانێک هه ڵکەوتووە
لە هیچ پاڵەاوانێک ناکات
پاڵەوانێک
نە شمشێری دەم تیژی هه یە
سەران بپەڕێنێ
نە ڕمی نوک تیژی هه یە
ئەسپ و سوار پێکەوە بسمێ
نەگورزی گرانی هه یە
دیواری قەڵایان بڕوخێنێ و وڵاتان داگیر بکات
پاڵەوانێک
نە کیشوەران گەڕاوەو
نە لە دەریایان پەڕیوەتەوە
پاڵەوان چەندین قەڵای داگیرکرد
**
پاڵەوانێک
لەماڵێکی سادە
لەدایک و باوکێکی سادە
لە گوندێکی سادە
لە(بە حرکە)یەکی سادە تر(١)
بە سادەیی پێی خستە سەر زەوێ
بەسادەیی زمانی گرت
بە سادەیی گەور□ بوو
بەسادەیی زمانی دایک و باوکە سادەکەی فێر بوو
هه ر بە سادەیی

بە بەرزترین پلەی بەرزیی گەیی
**
پاڵەوانێک
زمان..نا
بنزاری بنزار
بنزاری دایک و باوکە سادەکەی
کرد بە چەکی ژیا ن
بە چەکی بەرگری
بە چەکی تێکۆشان
پاڵەوان ئەم چەکەی کرد
بە چەکی بەرگری لە میللەتەکەی
بەو چەکە بەگژ داگیرکەر داهاتەوە
**
پاڵەوان ..ئەو زمانە بنزارەی کرد
بەزمانی شیعر
بەزمانی ئەدەب
بەزمانی زانست و لێکۆڵینەوە
لەو زمانە قەڵایەکی دروستکرد
قەڵایەک بەکەس داگیرناکرێ
قەڵایەک بە هیچ کەس ناڕوخێ(٢)
قەڵایەک.. ئیتر بوو بە مێژوو
مێژووێک لەدەرەوی مێژوو
قەڵایەک دەستکردی پاڵەوانێک
پاڵەوانێک لە هیچ پاڵەوانێک نەچوو
پاڵەوانێک لەدەرەوی مێژوو
مێژووێک لە دەرەوەی ڕوودان

پاڵەوانێک
لەسەرەتاوە پرسی بەکەس نەکرد
چاوی لە کەس نەکرد
پشتی بەکەس نە بەستا
پاڵەوانێک لە کەسی نەدەکرد
هه ر خۆی خۆی بوو پاڵەوان
پاڵەوان
پاڵەوانی مێژووێک بوو

لە هیچ مێژوویەکی نەدەکرد

پاڵەوانێک
پاڵەوانێکی ئەفسانەیی نەبوو
پاڵەوانێکی بەرچاو بوو(٣)
ئەفسانەیەکی پاڵەوان بوو
پاڵەوانێکی بەرچاو
پاڵەوانێک لە دەرەوەی مێژوو
بەرچاوێک لە دەرەوەی ئەفسانە

ئەو پاڵەوانە
مرۆڤێک بوو لە پاڵەوانیەتی دا
ئەو پاڵەوانە
پاڵەوانێک بوو لە مرۆڤایەتی دا
ئەو پاڵەوانە
پاڵەوانێک بوو لە خزمەتکردن دا
ئەو پاڵەوانە
خزمەتکارێک بوو لە پاڵەوانیەتی دا
**
پاڵەوانێک
بە تەنیا هات و
بە تەنیا کاری کردو
بە تەنیاش ڕۆیشت
تەنیاتر لە تەنیایی
جێی هێشتین
بەرەو تەنیاییەکی تر
**
پاڵەوانێک تەنیاو تەنیا
نا .. پاڵەوانێک لەشکری وشەی لە بەردەست بوو
کێوی زمانی لە پشت بوو
پاڵەوانێک خاوەنی دەریای کلتوور بوو
پاڵەوانێک لە خەلوەتی خوێندنەوەو
لە کێڵگەی نووسینەوە
لە خەرمانەی بەباوکردنەوە دابوو

پاڵەوانێک بەسادەیی ژیا
بە سادەیی دەیخوارد
بە ساەیی دەیپۆشی
بەسادەیی دەژیا
بەسادەیی کاری دەکرد
بەسادەیی داهێنانی دەکرد
بە سادەیی قەڵای وشەی هه ڵنا
قەڵا یەک بە هیچ دیکتاتۆرێک داگیرناکرێ
بە هیچ بۆ مبێک ناڕوخێ

پاڵەوانێک چەندین قەڵای داگیرکرد
قەڵای زمان .. بەسادەیی
پاڵەوان پردی لە نێوان زمانەکان دروستکرد
پردی وشە
پردی کتێب ..
پردی وەرگێڕان
پاڵەوانێک بەسادەیی
وەرگێڕانی کرد بە وەرگێڕان
لێکۆڵینەوەی کرد بە لێکۆڵینەوە
پاڵەوانێک .. کۆکردنەوەی کرد بە کۆکردنەوە
پاڵەوانێک .. کۆکردنەوەی کرد بە کتێب

پاڵەوانێک
کە دەچووە مەیدان
لەسەر لبادێکی ڕووت
شانی دەخستە سەر بالیفێکی تووک
لاپەڕەی سپی نە نووسراو
خۆی لە بەردەم نەدەگرت
وەک لە شکرێکی هه ر گیز نە شکاو
**
پاڵەوانێک
پێش ئەوی بمرێ

ئەو مەرگی کوشت
ئەگەر مردن نەمانی – جەستە – یە
ئەو ئاوی زیندووێتی – ناو – ی ڕشت
پالەوانێک پێش ئەوەی بمرێ ئەو مەرگی کوشت
**
پاڵەوانێک
عاشق .. عاشق تر لە هه رچی عاشق هه یە
عاشق بە وشە
عاشق بە کلتوور
عاشق بە زمان
پاڵەوانێک
عاشق ..عاشق تر لە هه رچی عاشق هه یە
عاشق بە نووسین
عاشق بە کتێب
عاشق بە وەرگێڕان
پاڵەوانێک یەکەمجارە- داستانی عەشقی وشە – ی داهێنا
**
پاڵەوانێک
مامۆستای هه موو پاڵەوانان
مامۆستای هه موو مامۆستایان
مامۆستای هه موو نەوەکان
پاڵەوانێک
مامۆستای هه موو پاڵەوانەکان
پاڵەوانی هه موو مامۆستایان

پاڵەوانێک
کۆمەڵگا
مەدالیای شێتی کردە مل
عاقڵانە بەردەوام کاری داهێنانی دەکرد
کۆمەڵگا
گۆشەی تەنیایی بۆ هه ڵبژارد
عاشقانە بەردەوام بە کۆمەڵ کاری دە کرد
**
پاڵەوانێک
مێژوو دروستی نە کرد

ئەو مێژوی دروستکرد
مێژووێک
لە هیچ مێژووێک نەدەچوو
مێژووێک ڕووی نەداوە
مێژووێک نە نووسراو□ تەوە
مێژووێک نەخوێندراو□ تەوە
مێژووێک لە دەرەوەی مێژوو
**
پاڵەوانێک
چاوی بەسەر لاپەڕەی خوێندنەوە بوو
پەنجەی بە سەر وەرگێڕانی لاپەڕە بوو
دەستی لە گەرمەی چاپ دا بوو
عێزڕائیل بە شێوەی کۆتر نا
بە هه ناسەیەک هه ناسەی مەرگ
لە دەمیەوە چوو
لە لووتیەوە هاتەدەرەوە
پاڵەوانێک هێشتا کاری زۆری مابوو
ئەو پاڵەوانە عەزیزێکی بێگەرد بوو
(گەردی)یەکی پڕ عەزیز بوو(٤)
ئەو پاڵەوانە عەزیز بوو
ئەو پاڵەوانە لەدەرەوەی مێژوو بوو
ئەو پاڵەوانە (عەزیز گەردی) بوو
ئەو پاڵەوانە هه ر خۆی خۆی بوو
ئەو پاڵەوانە لە هیچ پاڵەوانێک نەدەچوو
**
تێبینی :
(□) بەحرکە .. زێدی لە دایکبوون و ژیان و نووسین و مەرگی مامۆستایە .
(□) لەم دێرە شێعرەدا بۆنی شیعرێکی (فیردەوسی) دێت کە لە پەسنی (شاهنامە) دا دەنووسێ : (قەڵایەکم لە وشە دروستکردوە بە باوباران لە نیو ناچێ)
(□) بەرچاو : من ساڵانێکە (بەرچاو) لە بەرامبەر وشەی (واقیع) دا بەکاردەهێنم .
(□) عەزیزگەردی : مامۆستا هه رچەندە نازناوی (گەردی) لە ناوی ئەو عەشیرەتەوە وەرگرتووە کە خۆی سەربەو عەشیرەتەیە ، بەڵام؛ بە هیچ شێوەیەک لە ژیانی دا (خانی) مەزن گوتەنی: (تەعەسوبی عەشیریی) نەبووە، هه میشە مرۆڤێکی کورد بووە .

پێویستە (ساڵنا مەی نەورۆزیی) بکرێت بە فەرمی و بە جیهانی.. دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

پێشەکی ..

یەکێ لە شارەزایانی مێژووی کوردستان دەنووسێ : (کوردستان خەزنەیەکە هێشتا بە چاکی نە ناسراوە !) ئەگەر ئەو مێژوو نووسە بەم وتەیە ڕووی لە هەموو ئەوانەیە کە ئەو کوردستان نە ناسینە دەیانگرێتەوە ، ئەوا کورد خۆی بەشێ زۆری ئەو – نەناسین – ە دەیگرێتەوە ! مێژوونووسانی جیهان بە کۆن و تازەیانەوە بە ڕۆژهەڵاتی و ڕۆژئاواییانەوە زۆریان لە بارەی کوردو کوردستانەوە گوتووە ! چاکیشیان گوتووەو خراپێش ؛ بەگشتی ئێمەی کوردیش نە چاکگوتنەکانمان بەباشێ وەرگرتووە ! نە وەڵامێکی زانستیانەشمان بۆ خراپ گوتنەکان هەبووە ، هەر بۆیە دەتوانم بڵێم .. مێژووی کورد زۆری لە بارەوە گوتراوو نووسراوە ، ئەگەر لە نێو ئەم نووسراوانە بێین و بە پێی زەمەن و هەر لە کۆنەوە ڕاست و زانستیە بەڵگەدارەکان کۆبکەینەوەو بێانهێنەوە پاڵ یەک ، ئەوا نەخشەی مێژووی کورد زۆر بە جوانی خۆی دەردەخات . ئەو مێژووناسانەی نووسیویانە □ کوردستان لانکەی مر□قای ت□ی□ – کورستان لانکەی شارستانیەتە) لەم ڕاستی گوتنەشیان خێریان ب□ کوردستان نەکردووە ، بە هەوڵ و ماندوو بوون و لێکۆڵینەوەی زانستیانە بەم ئەنجامانە گەیشتوون ، فەرموون بزانن بیرمەندو لێکۆڵەری ئیرانی (دکتۆر عەلی شەریعەتی)چ تاجێکی زێڕین و گرنگ و بە نرخ دەنێتە سەری کورد و دەنووسێ : (شارستانیەتی یۆنانی ئەویش شارستانیەتێکە باپیرانی کورد ئەوانەی کۆچیان کردو لەگەڵ گەیشتنیان – بە یۆنان – دروستیان

کردووە ،(…) وەک پێشتر گوتمان بناخەی شارستانیەتی یۆنانی لەسەر شانی کورد هەڵنراوە ، ئەو کوردانەی لە نێوان دوو ڕووباران دەژین ، ئەو شوێنەی بنکەی ڕۆشنبیری وشارستانیەت و فەلسەفەی جیهانە ؛ یەکەمین جێگا زانستی بیرکاری تێیدا گەشەی کرد نێوان ئەو دوو ڕووبارە بوو ،) (١) بە خۆڕایی نیە شوێنەوارناسی گەورە (ڕالف سوالکی) دەست بۆ دەرگای ئەشکەوتی شانەدەر درێژ دەکات و دەڵێ □ هەموو شارستانیەتەکان لە دەرگای ئەم ئەشکەوتەوە هاتوونەتە دەرەوە !)،(٢) هەموو ئەمانەو زۆری تر دەیسەڵمێنن کە کوردستان سەرەتایەو مێژووێکی کۆنی هەیە بۆ ژیانی مرۆڤ و سەرههڵدانی شارستانیەت ، ئەم کۆنی و دەوڵەمەندی و گرنگیەی کوردستان ئەرکی لێکۆڵەری کورد زۆرو وردو گران دەکات !

لێکۆڵەری کورد پێویستە بە لێکۆڵێنەوەی زانستی و وردو پشو درێژیەکی بەردەوام گەورەو بچووک وکۆن و نوێی مێژوو و جوگرافیای کوردستان و کلتورو شارستانیەتەکانی ساغ بکاتەوە ! ساغ بکاتەوەو بزانێ چێ ڕوویداوەو چێ دروست کراوەو چێ ئەمڕۆ ماوەتەوە ، ماوەتەوەو خۆی بکاتە خاوەنی ؛ میللەتانی پێشکەوتوو بستێک خاک و ڕووداوێکی مێژوویی و خشتێکی شووینەواری و دابێکی کلتوری وەک چاوی خۆیان دەپارێزن ؛ دەیپارێزن و شانازی پێوەدەکەن ! کەچی بەداخەوە .. ڕۆژانە لە چواردەورو لە ناوەخۆش !! بە بەرچاومانەوە خاکمان داگیر دەکرێ و مێژوومان دەشێوێندرێ وشوێنەوارمان تێکدەدرێن و فەرهه□نگ و کلتورمان سوکایەتیان پێ دەکرێ و دەبردرێن و دەشێوێندرێن !؟

ئەگەر واز لە هەموو کلتورە دزراوو شیوێندراوو داگیرکراوەکانمان بهێنین ؛ بە تەنیا (نەورۆز) وەربگرین .. دەبینین چ بەزمێکی پێدەکرێ ! لە کاتێکدا ساڵانە داگیرکەرانی وڵات لەسەرو بەندی جەژنی نەورۆز ڕێ لە مۆڤی کورد دەگرن بە ئازادی نەورۆز بکات و هەستی خۆی دەرب□□ ؛ گەنجەکانمان و دەخەنە بەندیخانەو برینندار دەکەن و دەیانکوژن ؛ کەچی لە نێوان خۆیان بە توندی ملە لە سەر ئەوە دەکەن و هەریەکەیان نەورۆز بە هی خۆیان دەزانن !؟ لە ساڵی(٢٠١٠) ئێران چەند ڕؤژێکی پێش نەورۆز ..نەورۆزی بە حەرام ناساندو قەدەغەی کرد کورد نەورۆز پیرۆز بکات ، کەچی پاش چەند ڕۆژێک نەتەوە یەکگرتووەکان جەژنی نەورۆزی وەک (جەژنێکی جیهانی) ناساندو ڕێشەکەی بە ئیرانی درایە قەڵەم ؛ هەر زوو پەشێمان بوونەوەو باوەشێان بۆ ئەو پیرۆزبایانە کردەوە کە سەرانی جیهان بە بۆنەی نەور□زو□ بۆیان دەناردن و پیرۆزبایان لێ دەکردن !! (٣) ترکیا شەڕی ڕاگەیاندنی لە گەڵ ئیران دەستپێکردو خۆی بە خاوەنی نەورۆز دەزانی و وەزیری دەرەوەی ئەفغانستان کۆبوونەوەکەی

نەتەوە یەکگرتووەکـــانی بە جەهەشـــت ، بە هەی ئەوەی ڕێشەکەی بە ئیرانی ناوبردراوە ، هەموو ئەم کەشمە کەش و هەرایە کوردی لێ بە ئاگا بوو !؟ لە کاتێکدا کورد لە هەمووان پتر خاوەنی نەورۆزە بە بەڵگەو بە مێژوو ! ئێستاش ساڵانە نەورۆزان سەرانی جیهان بە فەرمی و بە ئـاشکرا پیـرۆز بـایی لە حکـومەتی ئیـران دەکەن وەک خـاوەنی مێژوویی نەورۆز دەیناسەنن !؟

با پیرانی سەمەرە..

ئەگەر پێشتــر ئەوەمــان خوێنــدەوە کە پسپــۆڕان کوردســتان بە لانکەی مرۆڤایەتی و شارستانیەت دەزانن ، ئەوا ئەم – لانکە – یە بەردەوام مرۆڤــی تێــدا ژیــاوەو قۆناغەکــانی ژیــانی تێــدا بڕیــوە ، هەر لە ڕاوچیەتی و ئەشکەوت نشینی و کشتوکال کردن و شوانکارەیی و شار دروستکردنەوە بیگرە تادەگاتە داهێنانی ئەفسانەو ئاین و فەلسەفەو زانستەوە.. هەموو زانستەکان !

کــوبیکلی تەپە ..ئەگەر بە وردی بە نمــوونە دوو شــوێنی گرنگــی وەک (دەــرینکەیە و کــوبیکلی تەپ – گــرە مــرازان) بیــانکەین بە چەقــی لێکۆڵینەوەکەمان ، کە هەریەکە تەمەنیان بە (١٠ هەزار ساڵ) پێش زاییـن دەگەڕێتەوە ، دەبیـنین هەموو زانستەکان لەو ڕۆژگارە دا لە دروستکردنی ئەم دوو شوێنە دا بەکار هاتوون ؛ گرە مرازان کە بە گەورەترین و کۆنترین پەرستگای جیهان ناسراوە و دەکەوێتە نزیک شاری(ئورفا)ی باکووری کوردستان ، وەک شووێنەوارناسی ئەڵمانی (کلاوس شمیـدت) بـاس دەکـات و دەڵێ ؛ ئەگەر بەتەواوی پشکنیـن لەم پەرسـتگایە دا بکـرێ تیـۆری دروسـتبوونی مـرۆڤ گـۆڕانـی بەسـەردادێ !)،(٤) کە تا ئەوکات (./.٦) شوێنەکە پشکنینی تێدا کرابوو! زانای شوێنەوارناس (کارەل) لە بارەی ئەم شووێنەوە دەڵێ : (بەوانا کەم ئەم شــوینە تەنیــا بە ســروتی پەرســتن بەکارهــاتبێ ، ئەگەر ئەمە باوەڕت بێت سەرچەغ دەچێ و لە گرنگی کەم دەکەیتەوە ، (…) من لەو باوەڕەم ئەم ئاوایە تەنیا جێگای پەرستن نە بوووەو کاری زۆر تری تێــدا کــراوە .)،(٥) بەڵێ ..لێکۆڵەری کــورد پەیوەســتە بە دوای ئەو کارانە دابچێ کە جگە لە پەرستن ، لەم شووێنە دا کراون ، کە ئەم کارانە بەرەو ئەوەمان دەبات کە بەدوای دەزگاو سازی کۆمەڵایەتی جۆراوجۆری ئەوە ڕۆژە دا بگەڕێین !

ئەگەر سەیری ستوونە گەورەو لووس و گرانەکان بکەین و لە وێنەکان ورد بینەوە ، دەبێ بپرسین ئەم ئەندازیارو هونەرمەندانە ئەو زانست و شارەزاییەیـان لە کـوێ وەرگرتـووە ؟ لە کاتێکـدا شـووێنێکی لەم شوێنەکۆنترمان نیە کە ئەم جۆرە ئەندازیاری و هونەرەی تێدا کرابێت و بەژیـن ..بەڵێ پیـاوانی ئەم کـارە مەزنـانە لەوە ئەم زانست و هونەرەیـان وەرگرتـووە ! ئەم سـتوونە لـووس و گەورەوگرانـانە بەچ

ئامێرێک ئاوا ڕێکخراون ؟ چ کەسانێک و بە چ ئامێرێک ئاوا
ئەندازەیی ڕایانگرتوون و توندیان کردووون؟ ئەو هونەرمەندانە کێ
بوون و لە کوێ ئەم هونەرەیان بەدەست هێناوە ؟ هونەری کۆڵێن و
هونەری بەرز کە لە وێنەکێشانی جۆراو جۆری گیانلەبەرەکان بەکاریان
هێناون ! زۆر پرسیاری تریش ، کە وەڵامەکەیان تا ئێستا نەزانراوە
.
دێرینۆکیۆ ..شاری ژێر زەمینی چێن لە ژێر چێن ، تا دەگاتە هەشت
چین و هەندێک دەڵێن زیاتریشە ، ئەم شارە ژێر زەمینیە تەمەن (١٢
)هەزار ساڵە ، مەزەندەی ئەوە دەکرێ کە جێگای (٣٠ تا ٥٠) هەزار
کەسی تێدا ببێتەوە بە مەڕوماڵات و کەرو ئەسپەوە ! پازدە هەزار
کڵاو ڕۆژنەی هەواگۆڕێ تێدایە ، شەست دەرگای هەیە ، دەرگاکان لە
ژوورەوە ڕا دادەخرێن و دەرگاکە بەردێکی خڕی یەک تەنی و نێو
تەنیەوە هیچ کەس لەدەرەوە ڕا بۆی ناکرێنەوە ! لە ژوورەوەی ئەم
شارە جێگای هەموو پێویستیەکانی ژیانی ئەو□ □ؤز□ی تێدایە ، تا
دەگاتە پەرستگاش ؛ هەر بۆیە پسپۆران ئەم شارە بە (شاری جنۆکان)
ناو دەبەن ، شوێنەوارناسان دەڵێن : ئەم شارە زۆر لە ئەهرامەکانی
میسر گرنگترە ؛ لە بەر ئەوەی تەمەنی ئەم شارە ژێر زەمینیە (١٢)
هەزار ساڵە ، کەچی تەمەنی ئەهرامەکان هەر(چوار) هەزار ساڵ دەبێت
!(٦) ئەمەو لەگەڵ چەندین شوێنی تر لە کوردستان کە هەموویان
تەمەنیان(دوازدە هەزار) ساڵ و بەسەرەوەیە وەک (ئۆرهان تەپە –
گرێ کچەڵ) و(حەسەن کیف) زۆری تریش کە هەموو ئەم شوێنانە پێمان
دەڵێن : (ئەو شارانە بەرهـەمی سەر هەڵدانی شارستانیەتی بەردن
)،(٧) بە چەندین هەزار ساڵ پێش (شارستانیەتی قوڕ) ئەم(قوڕو
بەرد)ەش بە هۆی جیاوازی جوگرافیای شارستانیەتەکەیە ، دەنا هەر
ئەو مرۆڤانەن کە(باپیرانی سۆمەر) یەکانیان پێ دەڵێن و ئەو
باپیرانە بوون کە بە چەند هۆیەک لە کوردستانەوە بەرەو خوارەوە
ڕؤیشتن و لەوێ(شارستانیەتی قوڕ) یان دروستکرد . کە چووونە
خوارەوە کلتورەکەی خۆیان لە گەڵ خۆیان بردو چەند گۆڕانکاریەکیان
تێدا کرد ، بەپێی پێویستی ئەو جوگرافیە تازەیە. بۆ نموونە :
(کشتوکالی بارانی)یان کرد بە (کشتوکالی ئاودێری) بە شێوەی
بەرزی شاخەکان بۆ پەرستگا (زەقورە) یان دروستکرد ، ناوی شارە
تازەکانیان بە هەمان کلتوری کوردستان ناونا؛ بۆ نموونە : (ئوربل
) کە شاری هەولێری ئێستایەو پێشتر لە کوردستان بەم ناوەوە
دروستیان کردبوو، هاتن شاری(ئور- و- ئورکو ئەرەک) یان دروستکرد
، کە دەبینین(ئور)،(٨) وەک ناوی شوێن و شارلە هەردوو قۆناخ
دووبارە بووەتەوە .. ئەمەو زۆری تر . دەبێ ئەوەش بزانین ئەوانەی
چوونەتە خوارەوە هەموو خەڵکە کە نەبوون کە دواتر بە (

سـۆمەر)یەکان ناسـران ، بەو هۆیەەوە ئێسـتاش ساڵـانە لە هەمـوو
کوردستان شوێنەواری پێش چوونە خوارەوەو سەردەمی چوونە خوارەوەو
دوای چوونە خوارەوەشیان دە دۆزرێنەوە ·

سۆمەریەکان و کورد ..

لە سەت ساڵی ڕابردوو میللەتانی دەورو بەر(عەرەب و ترک و فارس) و چەند میللەتێکی تریش زۆریان هەوڵدا سۆمەریەکان بەلای خۆیاندا ڕاکێشن و بیان کەن بە عەرەب و ترک و فارس . بەڵام ، خۆشبەختانە دواجار زاناکان و پسپۆران ڕێشەو بنەچەی سۆمەریەکانیان دۆزیەوە ! وەک (نورەدین ئەبو حسین حسین) دەنووسێ □ ڕاکان جیاواز بوون لە بارەی بنەچەی سۆمەریەکان و لە کوێوە هاتوون ؟ بەڵام زۆرن ئەو زانا شوێنەوارناسانەی بە بەڵگەی ئەرکیۆلۆژی ئەوە دەسەڵمێنن کە ئەوانە لە چیاکانی زاگرۆسی ساردەوە هاتوونەتە خـوارووی میزۆبۆتامیا لە قۆناغی یەک بە دوای یەکدا زانای شوێنەوارناس دکتۆر بەهنام ئەبوو سوف دەڵێ : سومەریەکان لەدەرەوەی وڵاتی دووڕووبارانەوە نەهاتوون، بەڵکە ئەو میللەتە لە سۆبارتوو بوون ، لە ڕۆژگارێکدا هاتوونەتە خوارەوەو شارستانیەتەکەیان لە گەڵ خۆیان گواستووتەوە ،)،(٩) ئەوەی ڕاکەی دکتۆر بەهنام ئەبوو سووف دەیسەڵمێنی ، کە درووستکردنی شارستانیەتێکی پێشکەوتوو وداهێنانی نووسین لە لایەن سۆمەریەکانەوە ، ئەوە دەسەڵمێنی کە سۆمەریەکان پێش ئەوەی بچنە خوارەوە بنەمای شارستانیەتێکی پێشکەوتوویان هەبووە ، ئەوەش جارێکی تر ئەوە دەسەڵمێنی کە سۆمەریەکان بەشێک بوون لە پێشینەی کوردەکانی زاگرۆس ، باشماوە شوێنەواریە دۆزراوەکانی کوردستان ، ئەوە دەسەڵمێنی کە کوردستان لانکەی شارستانیەتی یەکەمی هەموو مرۆڤایەتیە ، زانای ئەمریکایی پرۆفیسۆر (ڕۆبەرت .گ.براید وود) دەنووسێ : ژیان لە ڕاوچیەتیەوە بۆ شارستانیەت و جێگیر بوون ، دوای ئەوە هات کە لە کوردستان کشتو کال و پیشەسازی دۆزرایەوەو پێشەکەوت و ماڵی کردنی گیانلەبەری کێوی و بە جێهێشتنی ئەشکەوت و ژیان لە ماڵێکدا دەرکەوت کە کەرەستەی پێشکەوتووی کشتوکالی تێدا دۆزرایەوە ، لە کاتێکدا ئەوکاتە خاکی خوارووی ل□ ژێر ئاودابوون ، لوتکەی چیاکان پڕبوو لە جوڵەی ژیانێکی چاڵاک ، ئەوەی کە ئەمە دەسەڵمێنی دۆزینەوەی پاشماوە دێرینەکانە ئەوەی لە ئەشکەوتەکانی (بێستوون) ل□ □ژه□اتی کوردستان دۆزراونەتەوە و تەمەنیان (١٠٠) هەزار ساڵە ،لە (شانەدەر) لە (ئاکرێ) و(چەرمو) لە خوارووی کوردستان و ئەشکەوتی (جایۆنو) لە باکووری کورستان و ئەشکەوتی (دوودەری) لە ڕۆژئاوای کوردستان ، هەموو ئەوانەو زۆری تریش بۆ دەیان هەزار ساڵ د□گ□□ن□وە .) ،(١٠) ئەو مرۆڤانەی کە لە (١٠٠) هەزار ساڵ

لەوە پێشەوە لە کوردستان بوون بە بەردەوامی ، هەر ئەوانیش لە سەرو بەندی (١٢) هەزار ساڵ پێش ئێستا لەگەڵ سەرهەڵدانی کشتوکال شارستانییەتی بەردیشیان داهێنا و بەردەوام بوون لە بەرەو پێش بردنی شارستانییەتیکەیان ، هەر ئەوانەن باپیرانی سۆمەرییەکان و کوردبوون ، کە بەشێکیشیان دەچنە خوارەوەی دووڕووباران ، لەوێ بەردەوام دەبن و دەیان داهێنان دەکەن و زۆر پێشکەوتوو دەبن ، کە تا ئێستا مرۆڤایەتی شانازیان پێوە دەکات ، خاوەنی ئەو پێشکەوتنە ئەو باپیرانی یەو گروپە بوون کە دواجار بە(سۆمەری) ناسراون .

سۆمەرو زەگمەک..

ئەو سۆمەریانە وەک زاناکان دەڵێن : کە هاتوونەتە خوارەوە شارستانییەتەکەی خۆشیان لەگەڵ خۆیان هیناوە ، لە نێو ئەو شارستانییەتە زمان و کلتورو داب و نەریت و ئایینەکەشیان هاتووە ؛ کلتورێکی گرنگیان هەبووە کە جەژنی سەری ساڵ و ژیانەوەی دەمموزی بووە ، ئەو جەژنە لە ڕۆژی یەکەمی ساڵە نوێی سۆمەریکان بووە ، جەژنی زەگمەک ..ئەو جەژنە پەیوەست بوو بە گۆڕانی سروشت و هاتنی بەهارو خوێندنەوەی فەلەک و هاوتا بوونی شەوو ڕۆژ لە کوردستان و زێندو بوونەوەی (دەمموزی) و ڕێ و ڕەسمی پێشوازی و دەربڕینی خۆشی و شادی بە هۆی زیندوو بوونەوەی دەمموزی ، دەمموزی خوداوەندی(گیاو سەوزایی و مەڕوماڵات) …. هەر بۆیە ئەم جەژنە کۆنترین و گەورە ترین و پیرۆز ترین جەژنی ئەو سەردەمانە بوو ، لە کۆتاییەکانی سەدەی (١٩) زانای شوێنەوارناس (هینری لایەرد) تابلۆیەکی بازنەیی دۆزیەوە ، باوەڕ وابوو کە هی شای ئاشووری (ئاشوور بانیبال) ە ، بەڵام ، بە هۆی شیکردنەوەی تیشکی بە کۆمپیوتەر ، ئەوە سەلمێندرا کە گونجاوە لەگەڵ سەقای ئاسمانی وڵاتی دوو ڕووباران و سەلمێندرا کە سەر بە شارستاینەتی سۆمەرە .) ئەو تابلۆیە بە ماوەی (١٥٠) ساڵ مایەی سەرسامی زاناکان بوو ؛ تا لە ساڵی (٢٠٠٨) زاناکان بە پشت بەستن بە ئامیری تابلۆیی ، بۆیان دەرکەوت کە ئەو نووسراوەی لەسەر ئەو بەردە بازنەییە، بریتییە لە لێکۆڵینەوەیەکی پێشکەوتووی ئەستێرەکانی ئاسمان ، لەگەڵ تێبینی سۆمەرییەکان و کاریگەری بەریەککەوتین بچووکەمانگ لە ناوچەی (کۆفیلس) لە نەمسا . دەرکەوت ئەم تابلۆ بازنەییە (یەکەمین ئیسترلاب) ە لە مێژوودا ، ئێستا ئەو تابلۆ بازنەییە لە مۆزەخانەی بەریتانی بە ژمارەی(ک٨٥٣٨)،(١١) بە ناوی (نەخشەی ئەستێرەی سۆمەرییەکان) ناسراوە و پارێزراوە . ئەو تابلۆیە ئەوە دەئسەلمێنی کە سۆمەرییەکان زانستێکی فەلەکناسیی ئاڵۆزیان هەبووە . دیارە هەر ئەو زانستە فەلەکناسییەشە کە توانیویەتی (ڕۆژی هاوتا بوونی شەوڕۆژ) لە کوردستان بکات بە جەژنی سەری ساڵی سۆمەرییەکان بە

ناوی(زەگمەک)کە ئێستا ئێمەو جیهان بە ناوی – نەورۆز – دەیناسین
!

دەمموزو نەورۆز..

تا ئێستا بۆ مان دەرکەوت کە ژیان لە کوردستان مێژووێکی زۆر کۆنی هەیەو ئەو مێژووەش هۆی دروست بوونی سەرهەڵدانی کشتوکال و گوندو شارە ، لە (١٢) ه□زار ساڵ بەر لە ئەمڕۆلەم کوردستانەی خۆشمان بە بیروکاری مرۆڤەکانی ئەو وەختە (شارستانیەتی بەرد) سەری هەڵداوەو لە گەڵ پێشکەوتن و گۆڕانکاریەکان ، بەشێک لەو مرۆڤانەی کوردستان چوونەتە خوارەوەو لەوێ (شارستانیەتی قوڕ) یان دروستکردووە هەر لەو وەختەش ئەو مرۆڤانە بە (سۆمەر) ناسرون ، وەک پێشتر گوتمان ئەو مرۆڤانەی کە لە کوردستان و باکووری دوو ڕووباران چوونەتە خوارەوە ، پێشینەی شارستانیەتێکی پێشکەوتوویان هەبووەو لەگەڵ خۆیان بردووە ، لە نێو ئەم شارستانیەتە ئایین و کلتوریش هەبووە ، لە نێو ئەم کلتورو ئایینە (جەژنی زەگمەک) هەبووە ، ئەو جەژنە پەیوەست بووە بە زیندوو بوونەوەی دەمموزی لەو ڕؤژەدا ، زانای سۆمەرناس (جۆرج کەدەر) ڕای وایە زەمەنی (داستانی دەمموزو عەشتار) بە ڕای هەندێک لە لێکۆڵەران دەمموزی یەکێکە لە زنجیرە پاشاکانی سۆمەر. پێش ئەوەی بە ناوی(سەردەمی لافاو) ناوبندرێ ، جۆرج کەدەر هۆکەی بۆ ئەوە دەگەڕێنێتەوە ، سەردەمی دەمموزی پاشا گەشانەوەو هات و بەرەکەت و هەرزانی بووە ، هەر بۆیە لە ئەفسانەی (بەرەکەتی پیرۆز)،(١٢) ناوی بە زیندووێتی ماوەتەوە ، ئەو زەمەنەش هاوکاتە لە گەڵ زەمەنی سەرهەڵدانی کستوکال واتە (١٢) هەزار ساڵ بەر لە ئەمڕۆ . هەر بە هۆی ئەوەی دەمموزی ئەو سەردەم وەک خوداوەندێک ناسراوە ، بۆیە ڕۆژی زیندوو بوونەوەی کە هاوکات بووە لەگەڵ سەرەتای بە هار ئەو ڕؤژە زۆر پیرۆز بووەو کراوە بە جەژن ، جەژنێکی سروشتی ئایینی فەلەکی و کلتوری و ئەفسانەیی ، هەموو ئەمانەش لای خەڵکەکە نرخ و گرنگی و پیرۆزی خۆیان هەبووە ، هەر بەو بۆنەیەوە ڕۆژەکە کەدەکاتە ڕۆژی یەکەمی مانگی یەکەمی ساڵی نوێی سۆمەری کراوە بە سەرەتای (ساڵنامەی سۆمەر)،(١٣) یەکان ، ئەو ڕؤژە پیرۆزە کراوە بە جەژنی زیندوو بوونەوەی دەمموزی خوداوەندو ژیانەوەی سروشت و هاتنی بەهارو کۆتایی بەفرو ساردی ، ئەمەش وای کردووە لە شەوی یەکەمی ئەم ڕۆژە ئاگرێکی گەورەو مەزن بکرێتەوەو وەک ڕاگەیاندنی هاتنی جەژن و زیندوو بوونەوەی دەمموزی و دەستپێکردنی جەژن ؛ هەموو ئەو هۆیانەی کەباسمان کرد ، وای کردووە جەژنی زیندوو بوونەوەی دەمموزی خوداوەند (زەگمەک – نەورۆز) گەورەترین و پیرۆزترین جەژنی خەڵکە کە بێت و ئەم گەورەیی و پیرۆزیەش هۆیەکی تری بەردەوامی ئەم جەژنەیە تا دەگاتە

ڕۆژی ئەمڕۆ .

بە جیهانی بوونی جەژنی زەگمەک و نەورۆز ..

نەورۆز وەک جەژنی زەگمەکی کۆنی باپیرانی سەمەریەکان ، لە سەردەمی
کشتوکالی یەکەم واتە(١٠) هەزار ساڵ بەر لە زایین سەرهەڵدەداو
لەگەڵ ڕۆژگار دێتە پێش ، تا دەگاتە سەردەمی پەیدا بوونی نووسین
لەسەردەستی سەمەریەکان لە (٣٢٠٠) ساڵ پێش زایین ، پاش پەیدا بوونی
نووسین ئیتر داب و دەستووری نەورۆز لە باری زارەکی و
سەنەبەسینەییەوە دەچێتە قۆناخی نووسینەوە ، سەمەریەکان پاش ئەوەی
نووسینیان لە قۆناغی تازەیان ، واتە خوارەوەی دوو ڕووباران
گەیاندە سەردەمی نووسەنەوەی کلتوورەکە دەوڵەمەندەکەی خۆیان ،
دەستیان بە نووسینەوەی داستان و ئەفسانەو پەندو ئەدەب و کاروباری
ڕۆژانەی خۆیان کرد ؛ لە نەو ئەم نووسینانەدا (داستانی دەممووزو
عەشتار) گرنگیەکی زۆری پیدرا ، خۆشبەختانەش ئەو داستانە (جەژنی
زەگمەک – نەورز) ی بەتەواوی ڕوونکردەوەو هەمووان تێگەیشتن
..جەژنی نەورۆز – زەگمەگ چیەو کەی پەیدابووە ؟! ئەو جەژنە گرنگ و
کۆن و مەزنە ، وەک گەورەترین جەژنی سەمەریەکان و هەموو مێژوو ،
دواجار هەر لە سنووری دەسەڵات و زەمەنی سەمەر نەمایەوە ، هەر زوو
بە چوار دەور دا بڵاو بووەوە ، هەر لەسەردەمی سەمەر گەیشتە
میللەتانی دەورو بەر وەک میسر لە سەردەمی فیرعەونەکان و یۆنان و
هیندو ..تادوایی ! جەرج کەدەر دەنووسێ (تەمموز لە ناو لەنانە
سەمەریەکەی واتە (کوڕەی ئاوی مەزن) هەر بەیەک لە نەو شارستانیەتە
جیا جیاکان ناوی جیا جیای وەرگرت ، خۆی دەمووزی سەمەریە ، تەمموزی
بابیلیە ، ئەدەنیسی ئەغریقی وئادونی فینیقی و هەروەها ئەدەنیس لە
شارستانیەتی ئەغاریتی .) ،(١٤) ئەمەش مانای وایە داستانی
دەممووزو عەشتار ئاوا زۆر بڵاو بووەتەوە ، کە داستانەکە
گەیشتووەتە ئەم میللەت و وڵاتانە ، کەواتە جەژنی زەگمەک- نەرۆزیش
گەیشتووەو پیرۆز کراوە ، ئەوە داستانە کە بە ناوی دەممووزیە ،
دیسان هەر ئەو داستانە بە ناوی عەشتاریش زۆر بڵاو بووەتەوە ،
ئەوەتە لە یۆنان بە ناوی ئەفرۆدەیت و لە ئێرانی کۆن بە ناوی ئەنا
هێتا بڵاو بووەتەوە ، دوا جار ئەم داستانە – عەشتارو دەممووزی –
بە هەر ناوێک و لە هەر وڵاتێک و لە نەو هەر میللەتێک بڵاو
بووبیتەوە ، جەژنی زەگمەک- نەورۆز ڕووی کارەکی و نەریتە
بەردەوامەکەی بووە . ئەمە هەمووی لە پێش زایین بووەو ناوەکەشی
واتە لە زەگمەکەوە گۆڕاوە بە ئەکیتەو بە نەورۆزی بابیلی و لە
ئێرانی کۆنیش (ناوی نەورۆز بە شێوەی نەوا سەرد واتە ساڵی نو
ناویان دەهێنا، خەڵکی ئێرانی ئاسیای ناوەڕاست ئەوانیش لەسەردەمی
سەغدیان و خوارزمشاهیەکان نەورۆزیان بە نو سارد و نوسارجی بە

واتای ساڵی نو ناودەبرد .)،(١٥) و لەسەردەمی ساسانیەکانیش بە
نوک ڕۆژ و نوک ڕۆج ناودار بوو. تادەگاتە سەردەمی عەرەب و ئیسلام
ئەوانیش بە – نیروز و نوروز- باسیان کردووە .

ئەمانە هەمووی بۆ مان دەسەلمێنن کە نەورۆز هەر زوو بە دنیادا
بڵاو بووەتەوە ، شارستانیەتی سۆمەریەکان کاریگەری لەسەر زۆر وڵات
و میللەت هەبووە ، لەو ڕێشەوە جارێکی تر نەورۆز گەیشتووەتە ئەکەدی
و بابلی و ئاشووریەکان کە دەتوانین بڵێین : ئەم میللەتانە لەسەر
شارستانیەتی سۆمەریەکان پێگەیشتن ، بۆ نموونە زمان و خەتی سۆمەری
بۆ ماوەیەکی زۆر زمان و خەتی نووسینی ئەکەدی و بابیلی و ئاشووری
بووە ، ئەوە جگە لە ئایین و ڕێشەو جۆری حکومکردنیان . هەروەها
میللەتانی گوتی و ئیلامی و میتانی و لولوو حثی و هەموو ئاوانەی
دواجار دەنەوە نەو مێژووی پێگەیشتنی کورد نەورۆزیان وەک جەژن و
سەری ساڵ بۆ خۆیان یادکردوتەوەو بەرز ڕایانگرتووە .

ئەم زووە بڵاو بوونەوەی نەورۆزە بەردەوام بڵاو بوونەوەی لە پاش
زایینیش بەردوام بوو ، ئەستا مێللەتانێکی زۆر مێژوویەکی دوورو
درێژیان لەگەڵ ئەو جەژنە دا هەیە، هەر بۆ یە هەموو وڵات و
میللەتێک مافی خۆیەت ئەو جەژنە بە هی خۆی بزانە ، بۆ نموونە
لەسەردەمی ساسانیەکان و بە ڕوونی لەسەردەمی (ئەردەشێری بابکان)
پاشای یەکەمی ساسانیەکان ، لە ساڵی(٢٣٠) زایینی کە لەشکرێکدا
بەسەر پاشای یۆنان دا سەرکەوت ، لە فەرمانی سەرکەوتنەکە دا چەند
خاڵێکی لەسەر پاشای یۆنان کرد بۆ ماڵ ، یەک لەو خاڵانە پێویست
بوو ساڵانە شاو میللەتی یۆنان یادی – جەژنی نەورۆز – بکەنەوە !
،(١٦) تا دواجار لە ساڵی (٢٠١٠) کۆمەڵەی گشتی نەتەوە
یەکگرتووەکان بە فەرمی نەورۆزیان کرد بە جەژنێکی جیهانی بە
پێناسەی – کلتوری ئاشتی گەلان – لەو ڕۆژەوە ساڵانە نەتەوە
یەکگرتووەکان و تەواوی وڵاتە مەزنەکان بە فەرمی پیرۆزبایی جەژنی
نەورۆز لە وڵاتی ئیران دەکەن و هەندە جار لە کوردیش!!(١٧) لە
کاتێک دا وەک توێژەر (سەلیم مەتەڕ) دەنووسێ :(هەموو ساڵێک لە ٢١ی
ئادار ، باپیرانمان بەردەوام لە (سۆمەر و ئاشوور و بابیل)
ئاهەنگیان گێڕاوە بۆ ماوەی ٣ هەزار ساڵ پێش ئەوەی (ئەخمینیەکان
)بابیل داگیر بکەن و لە ساڵی ٥٣٩ی پ.ز و نەورۆز بکەن بە هی خۆیان
!)،(١٨)

ئیتر ئەستا نەورۆز بەو تەمەنی(دوازدە هەزار) ساڵیەوە لە هەموو
جیهان بە کۆنترین جەژن ناسراوەو ساڵانە میللەتانی جیا جیاو
وڵاتانی جیا جیا هەر یەکەو بە شێوەی خۆی ، بەڵام ، هەموویان لە
یەک ڕۆژ دا ئەویش ڕۆژی یەکەمی ساڵی نوێی(سۆمەری- کوردی) ە کە
دەکەوێتە بەرامبەر ٢١/٣ی ساڵی زایینی ئاهەنگی تێدا دەگێڕن ! هەر

بەو هەیوەش هەمووان مافی ئەوەیان هیە نەورۆز بە هی خۆیان بزانن؛ بەڵام ، ئەو ڕاستییە هەیە کە جەژنی نەورۆز هەر لە سەرەتاوە لە کوردستان سەری هەڵداوە و هەر لە کوردستانیش بۆ دنیادا بڵاو بووەتەوە .(١٩)

ئێستا دەرکەوت کە سۆمەرییەکان نەوەی ئەوانەن کە لە مێژووی کودستان پێیان دەڵێن : باپیرانی سۆمەرییەکان ، ئەو باپیرانە لەو لانکەی مرۆڤایەتییەوە دەست پێدەکات کە مرۆڤەکان لەدارستانەوە ڕوویا کردە ئەشکەوت و پاش دەیان هەزار ساڵ لە ئەشکەوت هاتنەدەرەوەو گوندیان دروستکرد ، دواتر شارو شارستانیەت ، ئەمەش هەمووی بەڵگەی مێژوویی و شوێنەواری و زانستی هەیە لە کوردستان ، کەواتە سۆمەریە کان نەوەی شێر حەلالی باپیرە کوردستانییەکانیان و کوردن ! ئەمەش بەر لەوەی لێکۆڵەرانی کورد ئەم ڕاستییە مێژووییە بزانن ؛ بیانییەکان پسپۆڕو زاناو مێژوو ناس و شوێنەوار ناسەکان .. هەتا دەگاتە پسپۆڕانی عەرەب و فارس و ترکیش ،کە پێشتر دەوڵەت و دەسەڵاتدارو هەندێک پسپۆڕ خەریک بوون مێژووی سۆمەرییەکان پشێوێنن و بە دەی دەسەڵاتدارەکان پێناسەیان بۆ دروست بکەن ، بەڵام ، ئێستا زۆربەی سۆمەرناس و شارەزایانی مێژووی کۆن دان بەو ڕاستییە دادەنێن و سۆمەرییەکان بە خەڵکی دووی ڕووباران و چیاکانی زاگرۆش و کوردستان دەزانن ، جگە لەوە لێکۆڵینەوە زمانی و فەرهەنگییەکانیش پشتگیری ئەو ڕایە دەکەن کە سۆمەرییەکان بەشێکن لە مێژووی کورد . هنری فارنکفۆرد:(لە ساڵی ١٩٣٢ لە حەزەر سەرپەرشتی هەڵکۆڵینی دەکرد ، ڕێککەوت شەوی نەورۆز کرێکارەکانی کە کوردی ئیزەدی بوون نمایشیکی کلتوری شەوی نەورۆز پێشکەش دەکەن ، ئەو شوێنەوارناسە سەرنجی نمایشیکە دەدات و توێژینەوی لەسەردەکات ، دەگاتە ئەو ئەنجامەی کە ئەوەی کوردەکان لە یادی نەوۆز دەیکەن ، هەمان شتە کە سۆمەرییەکان لە جەژنی زەگمەک دەیانکرد ، هەر بۆیە ناو لە توێژینەوەکەی دەنێ (سرووتە دەمموزییەکان لە کوردستان)،(٢٠) و لە توێژینەوەکەدا دەنووسێ : ئەوەی ئێستا کوردەکان لە نەورۆزدا دەیکەن هەمان شتە کە سۆمەرییەکان لە جەژنی زەگمەک دا دەیانکرد ، لە تەواوی توێژینەوەکەدا زۆر نموونەی وەک یەک و پێکچوو لە گەڵ داستانی دەمموزو عەشتار بە بەڵگە دێنێتەوە).ئێستا ئەگەر داستانی دەمموزی داستانێکی سۆمەرییە ، سۆمەرییەکانیش بەشێکن لە پێکهاتەی کورد ، ئەوا زمانی سۆمەریش بەشێکە لە زمانی کوردی ، یەکێ لە مێژوو نووسەکان دەنووسێ : ئەوانەی دەقە سۆمەرییەکان وەر دەگێڕن ، ناتوانن بە تەواوی وەری بگێڕن ، چون زمانی کوردی نازنن !! ،

(٢١)، کوردە سۆمەرناسەکان بە توێژینەوەکانیان پەیوەندی زۆریان

دەزیوەتەوە لە نێوان زمانی سومەری و کوردیدا و هەشن بە یەک زمانیان دەزانن .دەکرێ سەمەریەکان وەک هۆزێکی گەورەی کوردی پێش مێژوو بناسین ، چۆن لە دوای سومەر زۆر هۆزی تری کورد دەرکەوتن و خاوەنی مێژوو شارستانیەتی خۆیانن ، بۆ نموونە گوتیەکان ئیلامیەکان ، لولوەکـان و میتانیەکـان و حثیەکـان میـدیەکان و… تـاد . ئەو هۆزانەی پێش مێژوو ڕیشەیان لە نێو هۆزەکانی کورد دا هەیە کە پآش زایین چەندین دەوڵەت و ئیمارەت و دەسەڵاتیان دروستکرد .

گرنگی نەورۆز بۆ کورد ..

لە مێژوودا هیچ ڕووداوێک و بۆنە و جەژنێک هێندەی نەورۆز ڕوون و پڕ لە زانیـــــاری نیە ! جگە لەوی کە زۆر کۆنە ،وەک دکتۆر کەزاد محەمەد ئەحمەد دەنووسێ ، باوەڕ وایە کە ڕیشەی نەورۆز بۆ سەردەمێ زۆر کۆنەکان دەگەڕێتەوە .)(٢٢) هەر بۆیە دەسەڵات و میللەتان و پاشاکـانی دواتـر هەمیشە بەردەوام بە گەورەیـی و بە پیـرۆزی و بە فەرمیەوە پێشوازییان لە جەژنی نەورۆز کردووە و لە بەڵگە نووسراوە کۆنەکان باسیانکراوە .

ئێستا نەورۆز بە تەواوی و بە فەرمانی نێوەندێکی گرنگی جیهانی کە (نەتەوە یەکگرتووەکان) ە بووە بە جەژنێکی جیهانی ، ئەم جیهانی بوونەی نەورۆز ڕێگای ئەوە بە کورد خۆش دەکات کە کوردستان بکات بە (نێوەندی نەورۆزی جیهانی) و بەو نێوەندەوە پەیوەندی کلتوری و ئەدەبی و هونەری سینەمایی و وەرزشی لە گەڵ هەموو ئەو وڵاتانە ببەستێ و ساڵانە میهرەجانی گەورەو نێو نەتەوەیی بۆ بگێڕدرێ و (خەڵـاتی نەورۆزیـی) تێـدا بەسـەرکەوتووەکان ببەخشـرێ. دیسـان سەرکایەتی کوردستان پیرۆزبایی لەهەموو جیهان بکات بە بۆنەی نەورۆزو پیرۆزبایی تایبەتیش لەو وڵاتانە بکات کە لە پێش زایینەوە ساڵانە جەژنی نەورۆز پیرۆز دەکەن و جیهانیش پیرۆزبایی لە میللەتی کوردسان سەرکایەتیەکانی حکومەتی کوردستان بکەن .

گرنگیی ساڵنامەی نەورۆزیی..

ئێستا ئەم ڕاستیە مێژوویانە لە بارەی نەورۆز ڕوون بووە وە ..

یەکەم : نەورۆز لە کوردستان سەری هەڵداوە هەر لە کورد ستانیش بۆ دنیا دا بڵاو بووەتەوە.

دووەم : جەژنی نەورۆز هەر لەسەرەتاوە مێژەکەی ١/١ ساڵی نوێی – سەمەری – کوردی – دیار بووە و هیچ گۆڕانێکی بەسەر دانە هاتووە و هیـچ جەژنێکـی کۆن ئـاوا مێژەکەی جێگیـرو ناسـراوو بڵاو پێکـراوو جیهانی نیە .

ســێیەم : مێــژووەکەی (دوازدە) هەزار ســاڵە بە پێــی زانســتی شوێنەوارناسیی سەرهەڵدانی کشتوکاڵ یەکەم جار .

چوارەم : نەورۆز پێش زاین و دوای زاینیش جەژنێکی جیهانی بووە ، بەتایبەت ساڵی(٢٠١٠) زاینی کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان بە فەرمی کردی بە جەژنێکی جیهانی وەک(کلتوری ئاشتی گەلان).
پێنجەم :ئێستا کۆنترین و گەورە ترین و بەردەوام ترین بڵاوترین جەژنی جیهانە .
شەشەم : نەورۆزو کوردستان و مێژووەکەی زۆر لەگەڵ تیوری (دکتۆر سیزارە ئیملیانی) و هاوڕاکانی دەگونجێ ، کە داوای ساڵنامەی (دوازدە) هەزار ساڵەیی دەکەن .
حەوتەم : هیچ میللەت و وڵاتێک بە خاوەنداریەتی نەورۆز هێندەی کوردو کوردستان بەڵگەیی مێژوویی و شوینەواری لە دەست دا نیە .
هەشتەم : تا ئێستا جەژنی نەورۆز بەم تەمەنی (١٢) هەزارساڵەیەوە لە هەموو ساڵنامە ناسراوو پێشنیارکراوکانی تری کوردستان وجیهان کۆنترو بەڵگە دار ترە .

گەڕانەوەی نەورۆزی دزراو..

لە ساڵی (٢٠١٠) کە نەتەوە یەکگرتووەکان جەژنی نەورۆزی وەک جەژنێکی جیهانی ڕاگەیاند و کێشەکەی بە ئێرانی ناساند ، من لە توێژینەوەیەک دا ساڵی ٢٠١٠ بە ناونیشانی (نەورۆز هەر لە سەرەتاوە لە کوردستان سەری هەڵداو هەر لە کوردستانیشەوە بە دنیادا بڵاو بووەتەوە .)،(٢١) بڵاوکردەوە ، لەو ڕۆژەوە بەردەوام توێژینەوە دەکەم و لە هەر توێژینەوەیەکی تازە دا بەڵگەی تازە تر بە کۆنی و کوردستانی بوونی نەورۆز دەدۆزمەوە ، تا دواجار گەیشتمە ئەو کە شووێنی یەکەمی سەر هەڵدانی نەورۆز شاری (دەربینکەیە) ی باکووری کوردستانەو تەمەنیشی نەورۆز (١٢) هەزار ساڵە ،(٢٢) ، بە پشت بەستن بەو هەموئەو بەڵگانەی کە جەژنی نەورۆز بە جەژنی دوو ڕووباران و کوردستان دەزانن ، بە پشتگیری تیوری(دکتۆر سیزارە ئیمیلیانی)و هاوڕێکانی کە پەیان وایە ساڵنامەی زایینی بەشی گرتنەخۆی قۆناخە گرنگەکان و ڕووداوە مێژوویە گەورەکان ناکات ، هەروەها ئەرکی بەرلەمان و حکومەتی هەرێمی کوردستانە هەوڵی گەڕاندنەوەی ئەم نەورۆزە دزراوە بدات ، بەم شێوەیەی خوارەوە .:
١- پێکهێنانی کۆنفرانسێکی زانستی و داوەتکردنی پسپۆڕانی کوردو بیانی و ئەو بەڕێزانەی بە توێژینەوەی زانستی نەورۆز بە جەژنی کوردستان و دووڕووباران دەزانن و دەتوانن بیسەلمێنن، ئەم کۆنفرانسە ئەنجامەکەی ئەوە بێت کە نەورۆز تەمەنی لە (٣٠٠٠) ساڵ پترەو کێشەکە لەسەردەمی باپیرانی سۆمەرەو بە داستانی دەمموزی و عەشتار دەگێڕدرێتەوە ، کە تەمەنی ئەو داستانە بە زەمەنی سەرهەڵدانی کشتوکال دەگەڕێتەوەو تەمەنەکەی دەکاتە (١٢) هەزار ساڵ .(٢٣)

٢-پێکھێنانی لێژنەیەکی یاسایی دبلۆماسی بە فەرمانی پەرلەمان و بە پشت بەستن بە خاڵی یەکەم داوا لە نەتەوە یەکگرتووەکان بکات چاو بەم بڕیارە دا بکێشیتەو□ و ھەڵەکەی خۆی لە بارەی – ڕێشەو مێژووی نەورۆز – ڕاست بکتەوە .(٢٤)

٣- ئەو لێژنە یاسایی و دبلۆماسیە داوا لە نەتەوە یەکگرتووەکان بکات کە دان بە (ساڵنامەی نەورۆزیی – ساڵنامەی ھۆلۆسین) دابنێ و وەک ساڵنامەیەکی جیھانی قبووڵی بکات .

٤-حکومەتی ھەرێم سوێند خواردنی ئەندام و پێکھێنانی حکومەتەکەی بخاتە ڕۆژی نەورۆز و پەرلەمان کار بە ساڵنامەی نەورۆزیی بکات .

٥-ئەو لێژنە سیاسی دبلۆماسیە لە گەڵ لێژنە مێژووییە کەی نەورۆز پەیوەندی بە ئەو و□تانە بکات کە ھەر لە کۆنەوە ڕێز لە جەژنی نەورۆز دەگرن ، ئەوانیش ساڵنامەی نەورۆزیی خۆیان ھەبێت (٢٦)

٦-ئەگەر لەم ھەوڵەمان دا سەربکەوێن ، کوردستان بە فەرمی و پشتگیری نەتەوە یەکگرتووەکان دەبێتە یەکەمین وڵات کە خاوەنی کۆنترین و گەورەترین جەژنی جیھانیە و ھەر ئەو جەژنەش بووە بە جیھانی .

**

سەرنج و تێبینی :

بۆ ئەوەی باری ئەم ل□ک□ؤ□ینەوەیە گران نەکەم ، لە نووسینەکەدا ناوی زاناو ل□ک□ؤ□□رو نووسەرەکانم نووسیوە ، ناوی سەرچاوەکان نانووسم و لە بەردەستن .

١- من لە دوو توێژینەوەی تر بە ناونیشانی (جیھان بەرەو(ساڵنامەی ھۆلۆسین)

-.ی ساڵێ ١٢٠٢١-.. دکتۆر مەولود ئیبراھیم حەسەن

٢- دێرینکۆیۆ لە نێوان جیھانی ژێرەوەی داستانی دەممورزی و بەھه شتی ژێرزەمینی جەمشید دا…دکتۆر مەولود ئیبراھیم حەسەن – ئەوەم ڕوونکردوتەوە کە دێرینکۆیۆ شوێنی ھاتنەوەسەر دنیای دەمووزییە. ن-

٣- نەوتەوە یەکگرتووەکان پێشتر ئەگەر ھەستی بەوە کردبێت بڕیارێکی ھەڵەی داوە ، دواتر کە ڕاستیەکەی بۆ ڕوون بووەتەوە ، ھەڵەکەی خۆی ڕاست کردووتەوە ، کوردیش دەتوانی بە بەڵگە بیسەمێنی کە نەورۆز لە کوردستان سەری ھەڵداوەو تەمەنیشی دوازدە ھەزار ساڵە و ڕێشەکەی ئێرانی نیەو کوردستانیە ، ئەوا ھەڵەکە ڕاست دەکرێتەوەو ماف بۆ خاوەنی دەگەڕێتەوە.

دکتۆر مەولود ئیبراھیم حەسەن

١/١/١٢٠٢٣ ی ساڵی نەورۆزیی – کوردی

٢١/٣/ ٢٠٢٣ ی ساڵی زایینی

وێنەکان ..

١-شاژنی ئورکیش یان قنیتوم لە ئاهەنگێکی خواردنەوو گۆرانی و مۆسیقادا ، لەوەدەچی جەژنی سەری ساڵ بێت ،سەرچاوە توێژینەوەیەکی دکتۆر کۆزاد محەمەد .

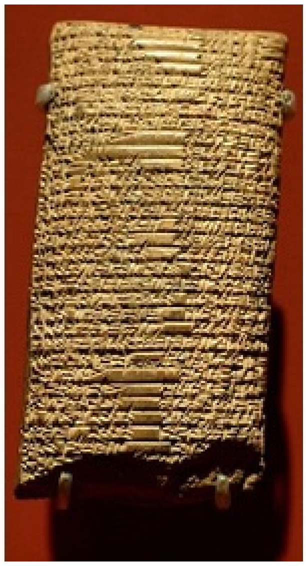

٢-نوسراوێکی بزماری داستانی دەمموزی .

٣-تابڵۆیەکە سێ چێنی سۆمەریەکان دەردەخات ، چینی خوداوەنان ،چینی دەسەڵات ، چینی ڕەشەخەڵکەکە.

٤-وێنەی عەشتارو دەمموزی .

حەسەن زیرەک و ژاڵە.. یان فاتیمە زەرگەری؟!.. مەول□ود ئیبراهیم حەسەن

ماوەیەکی زۆرە لە نێو تۆڕەکۆمەڵا یەتیەکانی کوردی فارسی و ترکی و ئازەری دا چیڕۆکێک – کە بەڕای ئێمە هەڵبەستراوە ! – بۆ گۆرانیەکی بەناوبانگ و پڕ لە داهێنانی – هونەرمەندان حەسەن زیرەک و خانم ژاڵە – دروستکراوەو بڵاو بووەتەوە..

بۆ خوێندنەوەی ئەم با بەتە کلیکی ئێر□ بکەن..

مێگەل.. نووسینی: مەول□ود ئیبراهیم حەسەن

بۆ خوێندنەوەی ئەم با بەتە کلیکی ئێر□ بکەن..

IbrahimMaulwd_Megal-1Download

سەفەری (ئەبوسەباح و مام جەلال).. مەولود ئیبراهیم حەسەن

- هه ولێر

لە هه ولیرەوە بۆ لای (هونەرمەند حەسەن زیرەک) و (میرزا کەریم خۆشناو) لە ئێران ، سەفەرێکی گرنگ و مێژووییە، تائێسات بە هۆی ئەوە سەفەرە زۆر باسی ئەبوو سەباح کراوە ، بەڵام مام جەلای هاو سەفەری کەمتر ناسراوە ، ئەوا لێرە ئەو چاو پێکەوتنە لە گەڵ ئەو بەڕێزە بڵاو دەکەینەوەو پێشکەش بە زیرەکدۆستان و دۆستانی هونەری کوردی دەکەین . مەولودی براتان
**
چاوپێکەوتنێک لەگەڵ مام جەلال مستەفا
زیرەک: مام جەلال نا با بە ...کاک جەلال با لە هەولێر نەیگرن !
نالی مەزن لە باسی خۆی دا دەفەرمو□ : نالی ئەنیسی کەس نییە! ئەم وتە بەنرخەی نالی بە هەمان ئاست و مانا حەسەن زیرەکی مەزنیش دەگرێتەوە. زیرەک شایستەی ئەوەیە کە هەموو هەناسەیەک و هەموو هەنگاوێک و ه□ووماڵیک و هەموو گوندێک و هەموو شارێک و هەموو وڵا تێکی کە گەڕاوە و تێیدا گوزەری کردووە و ئاوارە و دەربەدەر بووە هەموو مر□ۆ□ک کە دیویانە و ناسیویانە، بنووسرێتەوە و بەوردی کێوماڵ بکرێ، چونکە هەموو کاتێکی ژیان و هەموو شوێنێکی زیرەک هەموو زۆر و کەم تێیدا ژیاوە و هەموو بەڕێزێک کە دیویانە و ناسیویانە پەیوەستە بە هونەرەکەی .
هەر لە زێدی هاتنە دونیایەوە (گوندی هەرمێلە!) هەتا ئەو بستە خاکەی تێدا نێژراوە(ناڵەشکێن) هەرهەمووی بە زنجیرە و بە ڕوودا و بەسەرها تەوە بەسەربکرێتەوە. چونکە زیرەک گەوهەرڕێژ و گەوهەرگۆ بووە .. ئەم گەوهەر ڕژان و گەوهەرگوتنەش خوێنی دڵ و هەناسەی گیانی خۆی بووە، زیرەک زۆر بە هەرزان داویەتیە(کوردەواری) ئەگەر هەتا لە ژیان بوو زۆربەی کات بەشی هەر ڕووشکان و سەرشکان و

دەشكان و لەدان و ئاوارە و دەربەدەریی و گرتن و بێ كەسیی و بێ خانە و ماڵ بووە . ئێستا ئەرکی ئەوەیە ئەم مێژووە پڕ خوێن و فرمێسک و هەناسە ساردیە وەک خۆی بخرێتە بەرچاو و بزانرێ و بناسرێ و بگوترێ .

ئەمە تا ئێستا كەمێكی كەم لە ڕاستی ژیانی ئەو پیاوە مەزنە دەزانین، زیرەک لە ئێران و عێراق هونەرمەند و دەربەدەربوو لە زۆر شاری كوردستان بە ساڵ و مانگ ماوەتەوە. بۆ نموونە نزیک شەش ساڵ لە بەغدا هونەرمەندی ئەستگە بووە و ماوەتەوە، كوا میژووی ئەم ساڵانە؟ كوا بەسەرهات و كاركردن و شەو نووستن و شەوە ئاهەنگ و دانیشتنەكانی؟ بە غدا چۆن نەبوو! پڕبووە لە كوردی ڕۆشنبیر و هونەرمەند و پیاوی هوشیار و سیاسی و هاوڕاتی دەسەز، كە زیرەک سەروكاری لەگەڵ هەمووان هەبووە . لە خۆشی و ناخۆشیەكانیان دا هاوبەش بووە، لە ڕادیۆی بەغدا دەست و هاوكاری هونەرمەندانی گەورە و ناودار و كادیر و كارمەندی ڕادیۆكە بووە. زیرەک كەسێكی كۆمەڵایەتی و پیاوێكی دەستەنی بووە بە هەموان . ئەوەتە ڕەحمەتی دكتۆر مارف خەزنەدار دەنووسێ : لە پێنجاكان و شەوی ژنهێنانەكەم زیرەک تا بەیانی گۆرانی گوتووە . ئایا هەر لە بەغدا زیرەک هاوبەشی چەند ئاهەنگ و خۆشی و بۆنەی چەند ماڵ و خانەوادەی كردووە ؟ بەچی هەواڵ و ئاهەنگەكان نازانرێن و نابیسرێن؟؟ ئەی ئەو ساڵانەی كە لە كرماشان و تاران و سنە و سەقز و تەورێز و بۆكان و مەهاباد و شنۆ و سەردەشت و هەولێر و موسڵ و كەركوک سولەیمانی و كۆیە و كوێ بووە؟ هەریەک لەم شارانە دەكرێ بە كتێبی گەورە و چەند بەرگی باس لە ژیان و هونەری زیرەک بكرێت و ئەو ئاهەنگ و بەسەرهات و خۆشی و ناخۆشیانەی كە دیویەتی كۆبكرینەوە . هەروەها چاوپێكەوتن لەگەڵ ئەو بەڕێزانە بەر كە زیرەک دەستایەتی و هاتووچۆی خانەوادەیی لەگەڵیان هەبووە، ئەو ماڵانەی كە ئاهەنگی تێدا تۆماركردووە، هەموو ئەو مپسەزیەن و هونەرمەندانەی گۆرانی لەگەڵ گوتوون و هەموو ئەوانەی لە گۆرانییەكانی زیرەک لە ڕادیۆكان كەرس و هاوكار بوون . هەروەها ئەو شوێنانەی كە زیرەک كاری تێدا كردوون و ئەو بەندیخانانەی زیرەک تێیاندا زیندانی كراوە و ئەو شاگردانەی زیرەک لە هوتێلی سنە و ئەوانەش لە كانی مەلا ئەحمەد شاگردی زیرەک بوون .. بە ساڵ و مانگ، زیرەكیان چۆن بینیوە و چۆن ناسیوە؟! كوا باس و گێڕانەوەكانیان ؟؟.

ئەمە بەختی ئێوەمان نە بوو لە نزیكەوە بەخزمەت زیرەک بگەین و چاومان بە دیداری ڕوونبكەینەوە و دەروونمان بە گفتوگۆ و دەنگە خۆش و پڕ لە هونەرەكەی ساف و ئاسودە بكەین. ئێستا بە یاسای (بابا تاهیری هەمەدانی) كە فەرموویەتی : من كە بۆم ناكرێ بچم

خۆشەویستەکەم ببێنم ! واچاکە بچم ئەوانە ببێنم ..ک ە بۆیان دەکرێ بیبێنن .- پەرژینێک لە گوڵ – ئێمەش ئێستا دەچێنە خزمەت بەڕێزێک کە لەگەڵ ڕەحمەتی(ئەبووسەباح) پێکەوە چوونەتە خزمەت زیرەک و دە ڕۆژ لە نزیکەوە لە شاری بانە و لەگەڵ میرزا کەریم خۆشناو لەگەڵ زیرەک ژیاون و هاوبەشی شەو ئاهەنگەکانی بوونە . ئەویش ئەو بەڕێزەیە کە زیرەک لە کاسێتی ئەبووسەباح دە فەرمووی: نابا□ نا کاک جەلال.. مام جەلال نا با لە هەولیر نەیگرن!

دۆزینەوەی مام جەلال مستەفا

من بەهۆی برای بەڕێزم(دکتۆر ئازاد عوبێد) و دکتۆر ئازادیش بە هۆی برای هونەرمەند (ئازاد قەرەداغی) مال□ی هاوڕێ و هاوسەفەری (ئەبوو سەباح) (مام جەلال)مان لە شاری هەولێر دۆزییەوە، لەگەڵ برای وێن□گ□ر(هیوا فەتاح) شەوێکی پایزی ٢٠١٨ هەموومان پێکەوە هەرچوارمان چووێنە مال□ی مام جەلال .

پێناسەی مام جەلال

ئەو بەڕێزە ناوی تەواوی (جەلال مستەفا تاهیرئەحمەد)ەو لە عەشیرەتی(مەلازادە) یەو- بە گومانەوە – دەڵێ لە سال□ی ١٩٣٠ لە کۆیە لە دایک بوویمە . لە سال□ی ١٩٤٠ مال□یان هاتووەتە شاری هەولێر، نەچووەتە قوتابخانە و خوێندەوارییەکی کەمی هەیە و چووەتە سەربازیی و لە ژیانیا بە کاسبی ژیاوە و وەک خۆی دەڵێ؛ زۆر گەڕاوە و زۆر وڵاتی دیوە.لەگەڵ ئەبووسەباح و میرزا کەریم خزمایەتیان هەیە و جگە لەوەش پێکەوە لە سەرەتای شەستەکان لە (پارتی دیموکراتی کوردستان)خەبات و کاریان کردووە .

کە چووێنە مال□ی بەڕێزیان زۆر بە ڕووخۆشیی و پێخۆشیەوە پیشوازی کردین و زۆر بە دڵکراوەیی ئەوەی لە بیری مابوو بۆی باسکردین، هێندە هەبوو بەهۆی تەمەنەوە کە خۆی گوتی : ئێستا من تەمەنم ٩٠ سال□□، ز□ر بەتەواوی وردەکاری سەفەرەکەی لەبیر نەمابوو، کەچی لە باسی حزبایەتی و خەباتی نهێنی خۆیدا یادەوەریەکانی زیندووتر بوون و هەر بۆیە زوو زوو دەچۆوە سەر کاری خەباتی سیاسی؛ کەچی ئێمە بەدوای یادەوەریەکانی دا دەگەڕاین ئەوەی کە پەیوەندی بە زیرەکەوە بوو. هەر بۆیە بۆ هەر وەڵامێک زیاتر لە جارێک پرسیارمان لێدەکرد بۆ ئەوەی لە وەڵامەکان دڵنیابین .

لێمان پرسی تۆ کەی یەکەمین جار زیرەکت بینی؟

گوتی: من دوکانم هەبوولە هە وڵێر و لە بەغدا شتومەکم دەهێنا، دەچوومە (فندق فەرح) کە دواجار بوو بە (فندق شیمال) و پاشتر بوو بە(فندق ئەربیل) حەسەن زیرەک ئەودەم لە شەقامی ڕەشێد لەسەر کۆڵانی کتێبفرۆشەکان – شەقامی موتەنەبی – ماستاوی د□ف□رشت .

گوتم؛ چ ساڵێک بوو ؟

گوتی ؛ وابزانم ساڵی ٥٠ بوو !
گوتم : دەڵێن زیرەک لە ساڵی ١٩٥٣ چووەتە بەغدا !
گوتی ؛ لەوانەیە ..نازانم .
گوتم : زیرەک چەند ساڵ ماستاوفرۆشی کرد لە بەغدا ؟
گوتی : دوو ساڵ !! زۆر دڵنیا نە بوو .
گوتم : زیرەک چی لەبەردەکرد ؟
گوتی : کراس و شەڕوارێک .
گوتم: زیرەک کە بە ڕۆژ ماستاوی دەفرۆشت، شەوانە ئاهەنگی دەگێڕا ؟
گوتی : نازانم .
گوتی : دوایی لە فندق فەرح کاری دەکرد، بەیانیان کە جێگاکانی ڕێکدەخستەوە لەبەر خۆی گۆرانی خۆشی دەگوت . کابرایەک لەوێ بوو لە رادیۆی کوردی کاری دەکرد، بە عەلی مەردان دەڵێ ؛ کوڕێکی ئێرانی لێرەیە دەنگی زۆر خۆشە . عەلی مەردان دەڵێ ؛ بیهێنە . عەلی مەردان دەنگی تاقیدەکاتەوە و بەدڵی دەبێت و لە ڕادیۆ دایدەمەزرێنێ .
دوایی گوتی لە سەرەتای شەستەکان حەسەن زیرەک لە ماڵی میرزا کەریم لە هەولێر و گەڕەکی (تەعجیل) گۆرانی گوتووە .
پرسیم ؛ چ ساڵیک بوو ؟
گوتی ؛ نازانم .
لەم پرسی مام جەلال ئەو سەفەرەی کە لەگەڵ ئەبووسەباح کردتان بۆ ئیران و چوونە لای زیرەک چۆن بوو ؟
لە وەڵامدا گوتی : ئێمە(خەلیە- شانە) بووین و خەلیەکەمان ئاشکرا بوو. لەوەدا مام جەلال بەدرێژی خەبات و حزبایەتی خۆی و ئەبووسەباح و میرزا کەریمی گێڕایەوە، گوتی ؛ میرزاکەریم پۆلیس بوو، سایەقیش بوو لەگەڵ (عەریف عوسمان و عەریف هەمزە و حەمەسالح معاون ئامیر حەرەس بوو، هەمزەیەکیش هەبوو عەرەب بوو مەشجەبی هە ولیرەیان بە پێشمەرگە برد .)ئیتر بەم هۆیەوە میرزا کەریم دەکەوێتە ئێران و لەوێ حەسەن زیرەک دەدۆزیتەوە و دەبن بە برادەر و دراوسێ . میرزا کەریم خۆی لە کتێبەکەی – هەندەک لە بەسەرهاتەکانی زیرەک – باسی ئەو ناسین و پێکەوەییەی خۆی دەکات لەگەڵ زیرەک .
لە پایزی ١٩٦٩ مام جەلال و ئەبووسەباح لەگەڵ (ئاڵشە گوڵ)ی خێزانی میرزا کەریم چوونەتە ئێران، ماڵی میرزا کەریم لە شاری (بانە) بوو لەگەڵ زیرەک دراوسێ بوون. پاش ئەوەی لەسەر سنوور و لە مەخفەری ئێرانی ئیزنیاندایین، میرزا کەریم هات و ئێمەی بردە ناو شار و لە ڕێگا لە چایخانەکەی زیرەک لاماندا. ئەبوو سەباح بە مام جەلال دەڵێ؛ چەندجار زیرەک ماچ دەکەی ؟ دەڵێی شەش جار . ئەبوو سەباح دەڵێی من

دوازدە جار زیرەک ماچ دەکەم . (دواتر زیرەک بە میرزاکەریم دەڵێ ؛
میرزا ئەگەر خزمەکانت ساڵی دووجار بێن و ئاوها من ماچ بکەن، ئیتر
من پێویستیم بە خۆ شوردن نابێ !) مام جەلال گوتی؛ هە رلەوە شەش
وەنەمان — لەگەڵ زیرەک- گرت .
گوتم ؛ زیرەکتان لە چایخانەی (کانی مەلا ئەحمەد) بینی؟گوتی؛ بەڵێ
. گوتم؛ چایخانەکە چۆن بوو؟ گوتی : کانیەکی گەورە بوو پڕبوو لە
ساردەمەنی، دەوروبەری کانیەکە هەمووی سەوزایی و مێوەجات بوو،
زیرەک خۆی چاندبووی، سێ چوار شاگردی هەبوو (ڕابعە خانم)ی
خیزانیشی لەوێ کاری دەکرد، لە چایخانەکە شیو و خواردنیشیان
درووست دەکرد . قەرەباڵغ بوو خەڵک زۆر دەهاتن بۆ کات بەسەر بردن
.
مام جەلال بەردەوامە و دەڵێ: ئەمە دە شەو لە ئێران ماینەوە، هە
موو شەوێ پاش نانخواردن لە ماڵی میرزا کەریم دەسوڕاینەوە ماڵی
زیرەک و ئەویش گۆران بۆ دەگوتین . گوتم ؛ چ گۆرانیەکی بۆ دەگوتن
؟ هەموو گۆرانیەک هەر رچی بهاتبایە سەر زاری دەیگوت، شارەزا زەنگە
زۆرە بوو . گوتم ؛ گۆرانی نوێی بەگوتن ؛ گوتی بەڵێ . گوتم چی بوو
گوتی لە بیرم نەماوە .
تەبینی : ئەو کاسێتەی بە کاسێتی — ئەبووسەباح — ناسراوە ،
کاسێتەکی گرنگ و مێژوویە ، بەداخەوە بە تەواوی بەڵاو نەکراوەتەوە
و لەی بەڵاوە . مام جەلال دەڵێ ، کە گۆڕاینەوە دواتر میرزاکەریم لە
گەڵ هەندیک وەنە بۆی ناردین. لە م کاسێتەدا زیرەک کەمەک لە دەردە
دڵی خۆی باس دەکات و بەنسە لە هەناسەی دەدات. گوێ بگرن ئەو
هونەرمەندە گەورە و مەزنە لەم کاسێتەی ئەبوو سەباح کە ئەو دەم
مام جەلال و میرزا کەریمیش ئامادەبوون ..چ بەنکەووزەک لە هەناوی
ئەو پیاوە گەورەو مەزنەوە دەتە دەرەوە .زیرەک دەڵێ :((هونەر لە
نەو کوردا قەدری نەما ! هونەر بەمن بە هەرێەکی نەدا !! هونەر
بەمن کارەکی نەکرد کە بە شوێنیا بچم، چۆن کوردم و بە زمانی کوردی
قسان دەکەم !!! ئەوە خەریکم بەم زەمانی پیریمەوە وەختی پیریمەوە
دوو سێ گۆرانی دەڵێم بە عالەم بە ئاخری مەرگم کە نزیکە و
زەمانیکە خواحافیزی یەکجاری بکەم و بچمە ژێرگڵەوە کە بەشەری کورد
نەبینم !!!)) ئەرێ بەڕاست زیرەک ئەودەم نەخۆش بوو ؟!! پیربوو؟!!
نا…هەزار جار..نا ! زیرەک بەو ڕوحە پڕ لە هونەرەوە هەرگیز
پیرنەدەبوو. ئەوەی پیری کردبوو ماندووبوونی ڕوحی و دەروونی و
جەستەیی بوو . ئەوەش لە هەمووان ماندووتری کردبوو .. نەتەوەکەی
بوو … هونەرمەندانی نەتەوەکەی . ئەوانەی زیرەکیان گەیاندە ئەم
ڕادەیە لە بێ هیوایی و ڕەشبینی و بڵێ بمرم و بچمە ژێر گڵ و
بەشەری کورد نە بینم !!! بەداخەوە ..خەڵکەکە بە خۆشی خۆیان هەر

تەنیا داوای گۆرانیان لە زیرەک کردووە، کەسێ نەبووە بە پرسیار و وەڵام گرێی دڵی زیرەک بکاتەوە و هە ندێک لە باری دەروونی زیرەک سوک بکات. تۆ بڵێی کەسێک نەبێت چاوپێکەوتنیکی زیرەکی لا نەبێت ؟ تەنیا قسەبکات و باسی ژیان و هونەری خۆی بکات ؟ چونکە بێ شک قسەکردنی زیرەک لە گۆرانیەکانی گرنگ ترە بۆ ئەمڕۆ ! من لێرە تکا لە هەمــوو ئەو بەڕێــزانە دەکەم، کە گۆرانــی و دەنــگ و هەواڵــی زیرەکیان لایە و تا ئێستا ب□لاونەکراوەتەوە . تکایە تکایە بەزەییتان بە ڕوحی بریندارى زیرەک بێتەوە و ئەو سەرمایە گرنگەی زیرەک ب□لاوبکەنەوە و چیتر دوای مەخەن. با کاسیتەکان بەناوی خۆتان و خانەوادەکەتان ب□لاوبکرێتەوە، وەک کاسێتی ئەبووسەباح و کاسێتی ئەو ماڵە بەڕێزانەی تر کە تا ئێستا ب□لاو بوونەتەوە .

گــوتم : ئەودەمەی ک□ ئ□□ــو□ چــوون و زیرەکتــان بینــی زیــرەک هیــچ نەخۆشیەکی هەبوو؟ گوتی : نەخێر هیچ نەخۆشیەکی نەبوو. گوتی جیرانی ماڵی میرزا کەریم بوو . لە خانوێکی دوو ژووری دابوو کرێچی بوو. منداڵیان نەبوو، بەڵام زیرەک منداڵێکی بەخێودەکرد دیاربوو هە ڵی گرتبووەوە . لەگ□□ □ا□ب□خانم منداڵیان نە بوو تەنیا دوو کچی لە میدیای زەندی هەبوو ساکار و ئارەزوو.

هە ڵوێستێکی گەورەی زیرەک

مام جەلال گێڕایەوە و پێشتریش میرزاکەریم لە کتێبەکەی نووسیویەتی . کە ئەبوسەباح و مام جەلال لە میوانی میرزا کەریم دەبن و زیرەک ئەوە دەزانێ کە ئەوان لە عێــراقەوە و بە خۆشەویســتی زیــرەکەوە هاتوون .. لەوکاتەدا لە ڕادیۆی تارانەوە بەدوای دادێن، زیرەک ئەم داوەتە ڕەتــدەکاتەوە و دەڵێ : هەمــوو تــارانم دەنێ نــاچم. ئەم بەڕێزانە لە عێراقەوە بۆ لای من هاتوون چۆن بەجێیان دێلم .

زیرەک و هە ولێر

زیرەک وەک زۆر لە شارەکانی تری کوردستان گۆرانی زۆر و جوانی بە هە ولێردا هە ڵگوتووە و گۆرانی زۆر و خۆشیشی لە هە ولێر و ماڵە هەولێریەکان بۆ هەولێریەکان تۆمارکردووە . دەرکەوتووە زیرەک چوار ساڵ لە هە ولێر ژیاوە !؟ بەڵام، بەرهەمی ئەم چوار ساڵە بە ئاهەنگ و گۆرانی و بەسەرهاتەکانی کوان ؟

کاک تاهیر کرمانج لە کتێبی (ژیان و هونەر)دا و لە لاپەڕە ٩٧-٨٢ لە باسی زیرەک دا ئەم هەواڵە پشتڕاست دەکاتەوە و دەنووسێ :(سەری خۆی هەڵدەگرێ وگوند بە گوند و شار بەشار دەگەڕێ تا دەچێتە عێراق لەوێوە دەچێتە شاری هە ولێر و ئاغایەکی هە ولێر و بەناوی سەعید ئاغای سەید عومەر ئاغای سەید ئەحمەدی کە خاوەن دیوەخان بووە لە قەڵــاتی هەولێــر، مــاوەیەکی بــاش لەوێ دەمینێتەوە و زستانان لە

دیوەخانی قەڵات لە ماڵی سەعید ئاغا خزمەتی کردووە و هاوینانیش لە گوندەکی سەعید ئاغا لە بن هەولێر بە ناوی تیمار سەرپەرشتی دروێنە و دەغڵ و دانی کردووە . بە ماوەی چوار ساڵ لای سەعید ئاغاما وەتەوە و دواتر ڕووی کردووەتە کەرکوک و لەوێشەوە چووەتە بەغدا و لە ئوتێل شیمال بووەتە شاگرد، کە کوردەکانی شارە کوردییەکان زۆربەی دەبوونە میوانی ئەم ئوتێلە. مام جەلال(مەبەست مام جەلال تاڵەبانی سەرکۆماری پیشووتری عێراقە) لەو ئوتیلە دەیناسێت ویارمەتی دەدات و دەیباتە لای عادل عیرفان کار بەدەستی ڕادیۆی کوردی، لەوێ لەگەڵ تیپی ئێزگەی گۆرانیەکان تۆماردەکات و هەر لەوێشەوە ئاشنایەتی لەگەڵ مامۆستا عەلی مەردان و شەمال سائیب و هونەرمەند نەسرین شێروانی پەیدا دەکات،. دواتر بە یەکەمجار دەیەوێ هاوسەری ژیان پێک بێنێت و دیارە ئەو کچەی داخوازی دەکات خزم و کەسی کچە مانع دەبن و پێی نادەن، ئەویش دەگەڕێتەوە هەولێر و دەچێتە لای سەعید ئاغا سید عومەر ئاغای هەولێری حاڵ و حیکایەتی بۆ باس دەکات و سەید ئاغاش دەست و برد بە گەڵی دەکەوێت و دەچێتە داخوازی خاتوو زبەیدەی خوشکی حەمەسوور و لە سەر قسەی سەعید ئاغا پێشکەشی دەکەن و هە موو پارە و مەساریفی ژنهێنانەکەی دەخاتە ئەستەی خۆی .کە (سەورە)ی واتە شۆڕشی(١٩٥٨)دەست پێدەکات حەسەن زیرەک دەستگیر دەکریت و لەلایەک گۆرانی بە مەلیک فەیسەڵ دا هەڵگوتووە و لەلایەک بە جاسوسی ئێرانی لە قەڵەم دەدەن، بە بەندکراوی دەیبەنە کەرکوک و دواتر هەولێر و ئینجا دەیبەنە موسڵ زۆر ئەزیەت و ئازاری دەدەن، ئینجا لە بەندیخانەی موسڵ بەهۆی کە سەکۆوە کە ناوی(محمود عزیز)بووە و پۆلیسی بەندیخانەکە بووە و کورد بووە، ڕایدەسپێرێ خەبەری بە سەعید ئاغای سەید عومەری ئاغا دەنێرێ کە هەوڵی ئازاد کردنی بدەن، ئەنجا شەعید ئاغا دەچێتە بەغداو واستەی بۆ دەکات و تالە سجنی موسل ئازاد دەکرێت و دەچیتەوە ئێران .) کاک تاهیر کرمانج بەردەوام دەبێت لە گۆڕانەوەی باسی زیرەک و دەنووسێ ..دواتر سەرەتای شەستەکان دەگەڕێتەوە عێراق وماوەیەک لە سلێمانی و دواتر سەردانی گوندی باقلان دەکات وماوەیەک لەوێ دەمێنێتەوە ودواتر دەچیتەوە، دووبارە دەچیتەوە بەغدا و لە ڕادیۆی بەغدا دەستبەکار دەبێت وماوەیەکی باش لەوێ دەمێنتەوە و بە هاوکاری تیپی مۆسیقای ڕادیۆی کوردی بەغدا نزیکەی (٥٠٠)گۆرانی تۆماردەکات لەماوەی ئەوەندە ساڵەی کە لە ڕادیۆی کوردی بە غدا کاری کردووە (ئەم هە واڵانە زۆرگرنگن لە ژیانی زیرەک پێشتر باسنەکراون و ساغ نە کراونەتەوە، کەزۆر خاڵی گرنگی تێدایە، کاک تاهیر کرمانج ئەم زانیاریانەی لە بەڕێزان(میرزاکەریم خۆشناو و کاک شۆڕش نەوەی حەمەدەمین زیرەک براگەورەی

حەسەن زیرەک و حسین زیرەک برا بچووکی زیرەک و هونەرمەند ئیسماعیل شەرەفی بەکانی)) وەرگرتووە. هەر بەیە ئەم زانیاریانە زۆر پرسیار درووست دەکەن و پێویست دەکات وردتر و تەرو پڕتر بەدواداچوونی بە بکرێت و زانیارییەکان کۆبکرێتەوە. ئەگەر ئەوە بزانین کە ئەو بەڕێز سەعید ئاغایە مەردی (زەینەب خان کچە کورد)ی خوشکی دڵداری شاعیر بووە و زەینەب خانیش خاوەنی دەوانە شیعرێکی زۆر جوانەو باس لەوە دەکرێت کە زەینەب خان بیرەوەری خۆی نووسیوەتەوە، بێشک باسی زیرەکیشی کردووە، چوون زیرەک چوارساڵ لە ماڵی ئەوان بووە و وەک نووسراوە سەرپەرشتی گوند و دروێنەی بە کردوون، هەر روەها بەڕێز(عەبدوڵڵا زەنگەنە) لە لاپەڕە(١٥) دیوانی زەینەب کچە کورد دەنووسێ؛(زەینەب خان شەرەژن بوو، مشوورخۆری ماڵەوە و دەرەوش بوو، سەرپەرشتی گوندەکەیانی دەکرد کە ناوی تیمار بوو) ئەوە هەمان گوندە کە زیرەک سەرپەرشتی کاروباری دروێنەی بە سەعید ئاغا کردووە ! بێشک ئەمە بە ئاگاداری زەینەب خان و هەر لەگەڵ ئەویش بووە، زانراوە زەینەب خان بیرەوەری خۆی نووسیوەتەوە بەڕێز (حیکمەت حەمید مەلا رەئووف خادم سوجادە برازای زەینەب خان و دڵداری شاعیر لە لاپەڕە ٣٧ دیوانی زەینەب خان دەنووسێ :(زەینەب خان چەند دەسنووسێکی لە دوای خۆی جێهێشتووە و بیرەوەرییەکان و چەند کورتە چیرۆکێک و چەند شیعرێک کە بە منداڵانی نووسیوە…)، ناکرێ زەینەب خان لەم بیرەوەرییەی خۆی باسی زیرەکی نە کردبێ کە چوار ساڵ لە دیوەخانی ئەوان ژیابێ و سەرپەرشتی کاری دروێنەی بە کردبن ؟! وەک دەردەکەوێ ژیانی زیرەک کە بەشێکی لە هەولێر بووە و تێکەڵی هەولێرییەکان بووە، تا ئێستا کەمی لێ دەزانرێ و زۆری ماوە ساغ بکرێتەوە، بەتایبەت ئەو چەند ساڵەی کە لە ماڵی سەعید ئاغا و زەینەب خان ژیاوە و ئەو تێکەڵییەی لەگەڵ ئەوانی هەبووە هی ئەوەیە کتێبی تایبەتی لەسەر بنووسرێ، زیرەک بەو دەنگە خۆشەی و زەینەب خان بەو هوشیارییە ڕۆشنبیریی و هونەرییەی کە هەیبووە، دەبێ زیرەکی ناو ماڵ و دیوەخانی خۆیانی باش ناسی بێت، با زیرەک لە سەرەتای گەنجێتیشی بووبێ! زەینەب خان باسی مۆسیقای بتهۆڤن بکات و شیعر بە مەرگی سەید عەلی ئەسغەری کوردستانی بنووسێ ؛ زیرەکی بەردەستی خۆی لەبیر نەکردووە، ماڵی سەعید ئاغا و زەینەب خانم ماڵێکی هەبووە و ڕۆشنبیر و هونەر دەستبوونە، بێ شک کامێرا و تەسجیلیان هەبووە، من بە ئەوە دەچم کە لەو ماڵە بەڕێزە زیرەک ئاهەنگی تۆمارکراو و وێنەی زۆری هەبێت، بەو هیوایە نەوەکانی زەینەب خان و سەعید ئاغا ئەگەر لەبەردەست و بەرچاوبن ئەمانە.. بڵاویان بکەنەوە و دڵی زیرەکدۆستان شاد بکەن. بەو هیوایەی کە ئەو بیرەوەرییەش چاپ بکرێ و بڵاو بکریتەوە و ئەو بەڕێزانەش کە

ئاگادارییەکیان هەیە لە بارەی زیرەک و ئەو چوارساڵەی کە لە هە
ولێر و ناو قەڵا و گوندەکانی بووە بینووسنەوە و بڵاوی بکەنەوە .
بەتایبەت زیرەک پیاوێکی هونەرمەند بووە و دەستاییەکی زۆر و
فراوانی لەگەڵ زۆر کەسایەتی تر و خانەوادەی تری هە ولێر هە بووە
و ئاهەنگی بۆ گێڕاون و چووەتە ماڵیان، زیرەک خۆی لە باسی
گیرانەکەی و کە دەیهێنانە هەولێر دەڵێ؛(لەو ماڵە بووم لەو ماڵە
بووم کەس بە دەرەوە نەبوو .) ئەمە دەیسەلمێنێ زیرەک هاتووچۆی زۆر
ماڵە کەسایەتی ناسراوی کردووە لە هەولێر، هیوادارین نەوەکانی ئەو
کەسایەتی و ماڵانە ئەوەی دەیزانن لە بارەی زیرەک و کەس و کاریان
بینووسن و بڵاوی بکەنەوە .

**لە وەڵامی زیرەکدا هە ولیرەش خزمەتی زیرەکی کردووە ئەو
خزمەت و حەواندنەوە و یارمەتیدانەی ماڵی سەعید ئاغا بۆیان
کردووە خزمەتێکی بێ وێنە و گەورە بووە کە زۆر بەبێ دوو
دڵی یارمەتیان داوە و کردوویانە بە کوڕی ماڵی خۆیان،
ئەوەتە بۆ ماڵی خۆی سەعید ئاغا ژنی بۆ هێناوە .. باشترین
خزمەتیش بە نووسین، ئەم دوو بەرگەی (میرزا کەریم خۆشناو
ە) کە لەژێر ناوی (هەندێ لە بەسەرهاتەکانی زیرەک)وهە
ڕوەها ئەم کاسێتەی ناسراو بە – کاسێتی ئەبوسەباح – ە
لەگەڵ هەندێک بەڕێزی تریش کە هەریەکە و بەجۆرێ و.**

بەگوێرەی توانای خۆیان خزمەتیان بە زیرەک و ژیان و دەنگەکەی کردووە ..

تەبینی : دەبێ لێدەوەوە سوپاسی بەڕێزان(دکتۆر ئازاد عوبەید و هونەرمەند ئازاد هەورامی و حاجی جەلال مستەفا و کاک هیوا) بکەم کە لە چاوپێکەوتنی (مام جەلال مستەفا) هاوکارم بوون، ئەگەر ئەوان نەبووان دۆزینەوەی مام جەلال مستەفا بەمن زەحمەت بوو. هەرچەندە پێشتر بەهۆی کاک (سەید حەکیم بەرزنجی) هەواڵێکم دەست کەوتبوو بڕیاریش بوو لەگەڵ کاک سەید پێکەوە بچین بۆلای مام جەلال مستەفا، بەڵام؛ بەداخەوە بەهۆی نەخۆشی خێزانە بەڕێزەکەی کاک سەید حەکیم کارەکە دواکەوت .

- هەروەها سوپاسی بەڕێزان مامۆستا (حیکمەت حەمید مەلا ڕەئووفە فەندی خادم سوجادە) و مامۆستا (عەبدوڵڵا زەنگەنە)ش دەکەم بە بڵاوکردنەوەی دیوانی زەینەب خان زۆر سەرەداو دەرکەوتن .
- دیسان زۆر سوپاسی برای بەڕێز کاک (تاهیر کرمانج) دەکەم کە هەردوو چاپی کتێبی (ژیان و هونەر) پێدام و کاری بە ئاسان کردم .

دەنگێک ..لە ژێر پەیانەوە بۆ نەو دەیان!… مەولود ئیبراهیم حەسەن

ئەم وڵاتە کە ناوی کوردستانە…ئەم میللەتە کە پێیدەڵێن : کورد …پڕە لە گەوهەری نەدۆزراوەو ژێر پێخراوو پشتگوێ خراوو سەرکوتکراو … گەوهەری زانست و هونەرو ئەدەب.. لە زانای(زەویناس) ەوە بیگرە تا دەگاتە زانای(فەلەکناس) ؛ لە (کۆچەر بیرکار) ەوە بیگرە تادەگاتە(نزا) ؛ لە (زریاب) ەوە بیگرە ..کە مرۆڤی لە گریانەوە دەهێنایە پێکەنین و لە پێکەنینەوە دەیخستە گریان و تادەگاتە (عەبدال خان) کە شێعری حافزی بە حەوت ئاوازەوە دەخوێندو لە بەینی چوار تەپە دادەنیشت و هەرچواری دەکوتی و

ئاوازی مەبەستی دەهێنایە بەرگوێ ! لە (عەلئ تولابی) منداڵەوە
بیگرە کە بە باڵێ هه ڵۆ هه ڵکشاو تا (ئێلخانی بابا بەگی) پیری
بەد بەختانەوە کە بەدەنگی پڕ خەم و ئاوازی دڵنشینەوە وڵاتی
تەنیەوە ؛ لە مامۆستا (ئازاد محەمەد) ی جوتیاری زاناوە تا دەیان
و سەتان زاناو پسپۆری جۆراوجۆر !! کە هه ر یەکیکێان زاناو
دڵسۆز.. بەتەنیاو بێ پشتیوان خەریکی خزمەتن بەم وڵاتە پارچە
پارچە کراوو داگیرکراوە . بەڵێ ..ئەم وڵاتە پڕە لە ژن و پیاوو
پیروگەنج و منداڵ.. کە دەنگ خۆش و لێهاتوون ..ئەگەر لێرە
نووسینەکە تەنیا لەسەردەنگخۆشەکان چڕکەینەوە ؛ ئەو دەنگخۆشانە
ئەگەر پشتگیری بکرێن .. لە کۆچە بنبەستەکانەوە دەچنە ئاستی
جیهانەوە ! مخابن .. ئەم وڵاتە داگیرکراوو ئەم میللەتە
دەمکوتکراوە .. کەوتووتە ژێر دەستی داگیرکەرانێک و
دەسەڵاتدارانێک کە پێیانوایە..(کیمیابارانی هه ڵەبجە) بەس نیەو
(ئەنفالی بەدناو) دوا مەبەس نیە!! هه ر چرایەک لەم وڵاتە
داگیرسێ ..دەیکوژێننەوەو هه ر گوڵێ بپشکوێ پێشێلی دەکەن !؟
دوو س□ □ۆژ□کە .. دەنگێک وڵاتی تەنیوە تەوە .. دەنگێک هه تا بڵێی
پڕ سۆز ..هه تا حەزدەکەی خەمگین..هه تا دەخوازی خۆش .. هه تا
پێتخۆشە دڵنشین .. دەنگێک لە پێاوێکەوە کە لەژێر دوکەڵی ئاگری
شەوە ساردو درەنگانی شار و سوتاندنی موقەوای بەردەم دوکانەکانەوە
سەروو ڕوو و پشت مل وبنا گوێی ڕەش هه ڵگەڕاوە ! پێاوێک لەبەر
گەراج دەخەوێ و لەسەر شەقام دەگەڕێ و لە کوچەو کۆڵانەکان پشوو
دەدات و لە دەستی ئەم و ئەو نان دەخوات !! پیاوێک بەدەبەختی و
بێکەسی کێشاویەتە بەنگخانە !! پیاوێک هه ناسەی پڕە لە دوکەڵێک کە
هاوسەنگی کۆمەڵایەتی تێکدەدات ؛ بەڵام ؛ لە گەڵ هه موو ئەمانەش
دا وەک مر□ۆ□کی ئازار کێش خەمەگران و بێ ڵانەییەکەی کاری لە
هونەرمەندیەکەی نەکردووە ! دەنگی دەنگی هونەرمەندێکە کە ساڵانێک
بە هونەرەوە خەریک بووبێت ، سۆزی سۆزی مر□ۆ□ک□ کە ئازاری خۆی و
هه مووان دەردەبڕێ .. گوتنی گوتنی هونەرمەندێکە ئاستێکی بەرزی
بڕێبێت !
پیاوێک.. بەناوی (ئێلخانی بابا بەگی) لە گوتنا هونەرمەند ،
لەدەنگدا کەم وێنە! لە سۆزدا دڵ پڕ سۆز و غوربەت ! هونەرمەندێک
لە لاسایی کردنەوە دا هونەرمەند .. لە هه ڵبژاردنی
هونەرمەند..هونەرمەند لە هه ڵبژاردنی گۆرانی هونەرمەند .. پیاوێک
بە دەقیقەیەک و چەند چرکەیەک دڵی هه مووانی داگیرکرد ، هه مووان
سۆزیان بۆی جوڵاو دڵیان بۆی سوتاو کەوتنە پەسن دانی ! پیاوێ
جارێکی تر لە دایک بووەوە !! ئێستا هه مووان لە خەمی ئەوەدان
ژیانی ئەو پیاوە بگۆڕن !

ئەنجامی ئەم وڵات ه□ ژاندنە .. دەشێ ژیانی ئەم (ئێلخانی
بابـەگی) یە بگۆڕێ ! لە ژێر پییانەوە بیهێنتەوە سەر زەوی و
بیهێنێتەوە نێو دڵان ! هیوادارم ئەمە بکرێ ! چؤن ئەم ه□ □چوونە
ئەنجامی ه□ □چوونی سۆزێکی کاتیە ؛ سۆزی کاتی ه□ میشە تەمەن کورتە
و کار نیوە ناچل !؟ چۆن کاری کاردانەوەی ه□ □چوونی سۆز .. بێ
بەرنامەو تەمەن کورت و بێ یاساو دوور لەزانست□ !؟ ه□ ر بۆیە ئەم
کاردانەوەیە ، ئەگەر لەسەر خێر ژیانی هونەرمەند ئێلخانی بابا بەگی
گۆڕی؛ ئەوا دەیان و سەتان ئێلخانی ترنابینێ و لەبیردەکات و
نایانناسێ ؛ کە ئەوانیش ئەگەر هونەرمەند نەبن.. ئەوا خۆ مرۆڤن !؟
ئێلخانی بابا بەگی کەسێکی نە بوو دەستی بگرێ ! سێبەرێکی نە بوو لە
ژێریا بحەوێتەوە ! کاڕێکی نەبوو بیکات و نانێکی بە ڕەنجی شانی
خۆی بەدەست بێنێ! ناچار ..بە عەشقەوە خۆی خستە سێبەری دەنگی
پێاوێکی مەزن و دەستەو دام□ن□ی هونەرمەندێکی مەزن
بوو..هونەرمەندێک ک□ ه□ میشە باڵی کراو□ تەوە .. بۆ خۆشەویستانی ،
چ ئێستا ک□ ه□ ر تەنیا دەنگی ماوەو دەمێنێ ! چ ئەو ڕۆژگارەی کە
بە جەستەش زیندوو بوو .. ژێر باڵی پڕ بوو لە بێکەس و لێقەوماوو
نەخۆش و سەرخۆش ..سەرخۆش ونەخۆش لە پەنای دەنگە ئەفسوناویەکەی
ئاسودە دەبوون و دەحەسانەوە ! ئەو پیاوە ئەو هونەرمەندە (حەسەن
زیرەک) بوو ، ئەو حەسەن زیرەکە (گەوه□ ر□) کی خۆی دا بە
ئێلخانی بابا بەگی بێناوو دەس بەتاڵ و سەرلێ شێواو .. گەوه□ ر□ک ؛
کە بە دەقیقەیەک و چەند چرکەیەک تەواوی ژیانی ئەو – ئێلخانی –
یەی گۆڕێ ! گۆڕانێک کە داهاتووی بە هیچ شێوەیەک لە ڕابردوو نەچێ
! ئەوەیە هونەر کە حاڵان دەگۆڕێ ..گۆڕانێک ک□ ه□ ر تەنیا بە هونەر
دەکرێ !؟ ئەو هونەرە هونەری هونەرمەند (حەسەن زیرەک) بوو ؛ ئەو
حەسەن زیرەکەی بەردەوام کەسان دەکات بە هونەرمەند ؛ بەردەوام
کەسان نانی هونەرەکەی ئەو دەخۆن ؛ ئەو حەسەن زیرەکەی کە بە دڵێکی
پڕ لە حەسرەتەوە پێش مردنی گوتی : هونەر بۆ من بە هرەیەکی نەدا ؛
هونەر بۆ من کارێکی نەکرد بە دوایەو□ بچم ! چۆن کوردم و بەکوردی
قس□ دەکەم ؟!! حەسەن زیرەک ه□ ر تەنیا هونەرمەندێکی ئاواز بەخش
نەبوو ؛ خێرۆمە ندێکی نان بەخشیش بوو ! هونەرمەندێک بەردەوام
خەڵکانێکی زۆر لەسەر نانی هونەرەکەی ئەو دەژیان و دەژین !!
هونەرمەندێک بە مردوویش بە هانای لێقەوماوانەوە دەچێ و یارمەتیان
دەدات ، بەڵام، لە ڕۆژانی نەخۆشی ئەو کەس نە بوو بەهانای ئەوەوە
بچێ و هاواری دەکرد .. جێم نیە تیا بسرەوم خاکم بەسەر بێ کەس و
بێ دەر بێ مەی و مەیخانە خۆم ! هاواری دەکرد..لەتەنهایی شەوی
ژینا ئەنێم ه□ نگاوی کوێرانە ؛ هاواری دەکرد .. لە سی و سیپەڵاکم
دێتەدەر بۆسۆ !؟! بەڵێ زیرەک بێ کەس بوو .. بەڵام ؛ بوو بە کەسی

کەسان ..
چی بە ئەلخانی بابەگی بکرێت ؟! یارمەتی دانی ئەو هونەرمەندە زانست و پشوو درێژی و سەرمایەو بەرنامەی دەوێ ؛ بەرنامەیەک وەک مرۆڤێک بیگەڕێنتەوە نێو کۆمەڵگاو چارەسەری نەخۆشیە دەروونی و جەستەییەکانی بکات و سەبەرێکی ئاسودەی پێ ببەخشێ ونانێکی سەربەرزانەی بخاتە بەردەم و هونەرمەندیەکەی بگەڕێتە باوەش !
بەڵێ .. ئەو ئێستا هونەرمەندە ، زۆرن ئەو دەنگخۆشانەی کە لاسایی حەسەن زیرەک دەکەنەوە ؛ بەڵام ، هیچیان ئەو سۆزە گەرم و خەمگینە یان لە دەنگدا نەبوو ؛ هە ر بۆیە لەماوەیەکی یەکجار کەمدا ئەو دەنگە بە دەقیقەیەک و چەند چرکەیەک سنووری وڵاتانی بڕی ولە بڵاوبوونەوە دا ژمارەی پیوانەیی شکاند ! هونەرمەندێک لە گوتنەوەی گۆرانی زیرەک دا تایبەتمەندی خۆی لەدەست نەداو داهێنانی زیرەکیشی نە شیواند و گۆرانی زیرەکی بە ئاوازو گوتن وشێعرەوە وەک خۆی گوت..نەک وەک زیرەک !
لە کۆتایی دا پێویستە سوپاسی بەڕێز (سەعید مەنسووری) بکەین کە وێنەی گرتووە ، وێنەیەک لە گۆشەیەکی یەکجار گونجاو لەگەڵ حاڵی ئەلخانی بابەگی ، وێنەیەک دەنگەکەی بەرزکردەوەو ڕەنگ و ڕووی (ئەلخانی بابەگی) خۆشەویستکرد ! وێنەیەک لە چەند چرکەیەک دا ..ئەلخانی بابەگی لە موعتادەکەوە کرد بە هونەرمەند .. هونەرمەندێک لە ژێر پەیان دەزرایەوەو یەکسەر چووە نێودەیان … هە روەها پێویستە سوپاسی ئەو هونەرمەندە فارسە بەڕێزە ش بکەین کە ناوی (جابر بەهارمەست) ە و گۆرانیەکەی ئیدیت کردوو مۆسیقای خستە سەر ، دیسان سوپاس ئەو بەڕێزە ش بکەین کە لەگەڵ چەند بەڕێزێک چووە سەراغی ماڵەکەی … بەداخەوە حاڵی ماڵ و منداڵەکەی ئەگەر موعتاد بوونەکەی لەدەرکەین لە هە ژاری دا لە حاڵئ ئەلخانی خراپتر بوون !؟ خانوێک و ماڵێک کە دەتگوت تازە لە نێو تەپ و تۆزی شەڕی یەکەمی جیهان هاتووتە دەرەوە ! خانوێک و ناو ماڵێک و ئەندامانی خانوادەکە هە ژاری لە ڕەنگ و ڕوویان دەچۆڕایەوە ؛ بەجۆرێک چاوی وێنگرو هاوکارەکانی پڕ فرمێسک کرد ..ئەو چاو پڕ فرمێسک بوونە چاوی بینەرانیشی گرتەوە … تا گەیشتە چاوی منیش !!

دوا هە واڵ…

پێش کەمێک بەڕێزان (سەعید مەنسوری) و هاوکارانی بەڕێز (ئەلخانی بابەگی) یان لە کەمپ دەرهێناو بەڕەنگ و بەرگێکی نوێوە کە دەستی منداڵە بچووکەکەی خۆی گرتبوو زۆر ئاسایی هە ڵس و کەوتی دەکردو لە نێو ئاپورای خەڵک دابوو وگوتی: ئەو خەڵکە کە یارمەتی منیان داوە ئێستا ، منیش هە وەدەم لە داهاتوو یارمەتی کەسانی

تر بدەم . بەو هیوایەی ژیانی داهاتووی ئەو بەڕێزە ، ژیانێکی نوێ بێت و سەرکەوتوو بێت لەو گۆڕانکاریە گەورەیەو بە هونەرو ژیانی کۆمەڵایەتیەوە ، وەک لە هه ڵس و کەوتیشی دەردەکەوێ دوور نیە بە ئاسانی ..ئاسایی ببێتەوە مرۆڤێکی نێو کۆمەڵ و جارێکی تر هونەرمەندانە بێتەوە سەر شانۆی ژیان .

**

**
https://www.youtube.com/watch?v=dZavlyHdv74
لینکی گۆرانی گەوهه رێ بەدەنگی (ئێلخانی بابا بەگی)
**
https://www.facebook.com/100075325327041/videos/476773627610881
لێنکی سەردانی بەڕێزان بۆ مال□ی (ئێلخانی بابا بەگی

**
وێنەی بەڕێز ئێلخانی بابا بەگی دوای دەرهی□نانی لە کەمپ)

مەولود ئیبراهیم حەسەن – هەولێر ٢٨/٧/٢٠٢٢

حەسەن زیرەک، هونەرمەندێکی ئامەرناس… دکتۆر: مەولود ئیبراهیم حەسەن

بۆ خوێندنەوەی ئەم لێکۆڵینەوە دەربارەی زیرەکی هونەرمەند، کلیکی ئێرە بکەن…

MawlodEbrahim_ZirakDownload

گەڕان بەدوای نەمریی .. لە ئەفسانەی (میرمح)ی ئیزەدییەکان دا.. پرۆفیسۆر دکتۆرمەولود ئیبراهیم حەسەن

پێشەکی: فۆلکلۆری ئیزەدییەکان بەشێکی گرنگی فۆلکلۆری کوردیمانە، ئەو فۆلکلۆرە چەن زۆر کۆنەو ڕەهەندێکی ئایینی هه یە و بە پیرۆزی سەیردەکرێن ، خۆش ئەوەیە ئیزەدییەکان زمانی ئایینەکەیان کوردییە ، ئەمە وای کردووە کە دەقە فۆلکلۆرییەکانیان بە کۆنترین و ڕەسەن ترین و پیرۆزترین فۆلکلۆری کوردی دەژمێردرێن .

لە نێو ئەو فۆلکلۆرە کۆنەی ئیزەدییەکان بیرۆکەی(گەڕان بەدوای نەمریی) دا شوێنێکی تایبەتی هه یە ، من تا ئێستا زیاتر لە چوار دەقی جیاو وەک یەک گەڕان بەدوای نەمریم لە فۆلکلۆرو دەقە ئایینییەکانی ئیزەدییەکان دەسکەوتووە، جگە لە چەندین دەقی تر لە نێو ئەفسانەکانی کوردی دا.

پێناسەی ئەفسانە: تا ئێستا سەتان پێناسە بۆ ئەفسانە کراوە، لە گەڵ ئەوەش دا هێشتا پێناسەی تر هه ڵدەگرێ،ئەویش بە هۆی دەوڵەمەندیی ناوەرۆکی ئەفسانەوەیە. بەڵام، باشترین پێناسە بۆ ئەم ئەفسانەیە ئەوەیە :(ئەفسانە گرنگترین و بەرزترین و کۆنترین ئاستی بیرکردنەوەی مرۆڤە.)

ڕەگەزەکانی ئەفسانە:

ئەوەی کە ئەفسانە لە حەکایەتەکانی تر جیادەکاتەوە ئەو ڕەگەزانەن:

١-پاڵەوانی ئەفسانەیی: میرمح کە هه زاران ساڵ تێدەپەڕێی هه ر گەنجەو پیرنابێ.
٢-کۆڕەستەی ئەفسانەیی: داری خەتەر کە لە خەوە بەرز دەبێتەوەو نزم دەبێتەوە.
٣-شوێنی ئەفسانەیی: بەهه شتی پەریان کە لەم شوێنە دا کەس نامرێ .
٤-کاتی ئەفسانەیی : هه زاران ساڵ تێدەپەڕێی میرمح هه ر گەنجەو هه ستی پیناکات.
٥-ڕووداوی ئەفسائەفسانەیی:پیربوون و مردنی میرمح پاش نەمانی سێوەکان .
٦-بیرۆکەی ئەفسانەیی: گەڕان بەدوای نەمریی دا.

گەڕان بەدوای نەمریی و هەمیشە گەنجی و پیرنەبوون و نەخۆش نەکوتن و تەمەندرێژیی ، خواستێکی کۆنی مرۆڤەو مرۆڤ بە زۆر شێوە هەوڵی داوە ئەمانە بەدەست بێنێ ، هەروەها بە هەی ئەم هەوڵانەشە کە (ئەکسیری نەمریی و ئاوی نەمریی و نانی نەمریی و سێوی نەمریی وگیایی نەمریی و شوێنی نەمریی…هتد) وەک هەیەک بە نەمریی زۆر باس دەکرێن ، کۆنترین دەقی نووسراوو بەردەستیش داستانی (گەڕانی گلگامشە بەدوای نەمریی دا) لە ئەفسانەی سۆمەرییەکان. کە ئێستا ناوبانگێکی جیهانی هەیە . هەروەئەو دەقە کۆنە بووە بە نموونەی دەقەکانی نەمریی ودەقەکانی تر وبە دەقی گلگامش هەڵدەسەنگێندرێن . لەدەقی(میر مح) یش هەموو مەرج و قۆناخەکانی دەقی گەڕانی دروستی تێدایە.

جۆرەکانی نەمریی : ئاینیەکان هەر لە کۆنەوە بیرۆکەی نەمرییان لەخۆیان هەڵگرتووەو هەر یەکەو بەشێوەیەک ، کە زۆرترینیان (نەمریی روح و نەفس) دەگرێتەوە ، بەڵام ئەوەی لە ئەفسانەکان دا هاتووە ، بەدوای نەمریی جەستەیی دا دەگەڕێن ،هەر بۆیە تائێستا سێ جۆر نەمریی دەستنیشان کراوە .

١- نەمریی جەستەیی .٢- نەمریی گیانی – روحی ٣-. نەمری بەناو

ئەفسانەی میر مح : ئەفسانەیەکی یەکجار کۆنەو هەمای چەندین ئاینی کۆن و ڕابردووی لە خۆدا هەڵگرتووە ، ئەمە لەڕێ ناچینە ناو ئەو گێنگەشە نەبڕاوەییەی فەیلەسوفەکان و پیاونی ئاینیەکان، چ ئەو فەیلەسوفانەی بیرۆکەی نەمریی ڕەتدەکەنەوە وەک ئەوەی دیڤید هیوم دەڵێ: (ئەگەر مردن نەبوایە مرۆڤایەتی نەدەما!) و چ ئەو پیاوە ئاینییانای بە جۆرێک لە جۆرەکان بڕوایان بە جۆرێک لە نەمریی هەیە ، ئەمە لەڕێ تەنیا قسە لە نەمریی نەو ئەفسانەی میر مح دەکەین .

هەما ئاینییەکان لە نەو دەقی میر مح دا:

یەکەم : باوکی میر مح ، میر مح دەخاتە نەو کۆشکیکی تاریک بۆ ئەوەی هیچ لە بارەی خراپەو مردن نەزانێ، ئەمە بەهای ئەمەوە هەمای سەردەمی تاریکی وهیچ نەزانین و بێ ئاگایی وبیرنەکردنەوەی مرۆڤە لە مردن و نەمریی .

دووەم:

میرمح کە تیشکی خۆر دەبینێ دەیهەوێ بیگرێ و لە ئەنجام دا دەتێ دەرەوە لە کۆشکی تاریک و ڕۆژو ڕووناکایی دەبینێ و چاوی دەکرێتەوە، ئەمەش هەمایە بۆ سەردەمی ئاینی (خۆرپەرستی – میهرپەرستی) کە ئاینێکی کۆنەو سەردەمێکی زۆر زۆربەی ڕێژهە ڕات و جیهانی گرتبووەوە. هەروەها ناوە میرمحیش بەهای ئەمە لە بنە ڕەتا

(میرمیهر) ە.
سێیەم:
سە سەو کە پەریەکان دەیدەن بە میر مح وەختە دەیەوێ بگەڕێتەوە ماڵی باوکی و دەڵێن ئەو سێوانە مەچووێنە، چۆن هە تا ئەو سێ سێوانەت لابێ نەدەمری و نە نەخۆش دەکەوێ و نە پیردەبی و هە میشە بەگەنجی دەمێنیتەوە، بەڕای ئەمە ئەم سێ سێوە هێمای سێینەی زەردەشتیانە کە دەڵی: (بیری چاک، گوفتاری چاک ، کرداری چاک) دیسان دەکرێ هێمای سێیینەی مەسیحیەت و هە تا ڕادەیەکیش یەهودییەت بێت (باوک و کوڕو گیانی قدوس)
چوارەم:
کە باوکی میر مح ، میرمح دەخاتە نێو کۆشکە تاریکەکە،(سەیداو ئاخوندی) بە دەنێ بە ئەوەی فێری دەستوری ئایین و ژیانی بکەن ، سەیداو ئاخوند زۆرتر هێمای پیاوی ئایینی موسلمانەتین، دیسان کە میر مح لە ئەنجامی گەڕان بەدوای جێگایەک کە مردنی تێدا نە بێت دەگاتە (بەهە شتی پەریان) بەهە شتی پەریانیش زۆرتر ڕەهە ندەکی ئیسلامی هە یە.
پێنجەم:
بیرۆکەی گەڕان بەدوای نەمریی ، نەمریی بە جەستەو لە سەر دنیا، بیرۆکەی ئایینە کۆنەکانە ئەوانەی بڕوایان بە نەمریی خوداوەندەکان هە بوو، ئەو خوداوەندانەی وەک پاشا دەژیان ، کە میر محیش باوکی پاشا و خۆشی کوڕی پاشابوو، ئەمەش هێمایە بە دەسەڵاتداری و پاشایەتی و خوداوەندیە ، لە کاتێکدا کە ئەفسانەکەش بە خۆی ڕەهە ندەکی یەکجار کۆنی هە یە .
گەڕانی میر مح بە دوای شوێنێک کە مردنی تێدا نە بێت

- میر مح کە لە کۆشکە تاریکە کە دێتە دەرەوە جەنازەی مردووێک دەبینێ کە دەیبەن دەیشارنەوە، دەپرسێ ئەمە چیە ؟ دەڵێن ئەمە مرۆڤەو مردووە . دەپرسێ مردن چیە؟ دەڵێن: مردن ئەوەیە هە موو کەس دەبێ بمرێ! دەڵی منیش دەمرم؟ دەلێن بەڵێ ، میرمح دەڵی: من دەچمە جیگایەک مردنی لێ نەبێت ! پێی دەڵێن: هیچ جێگایەک نیە کە مردنی لێ نەبێ . میر مح گوێ بەم قسەیە ناداو سەرهە ڵدەگرێ و دەڕوا.
- لە یەکەم قۆناغ میر مح توشی جوتیارێک هات کە جووتی دەکرد ، گوتی ها میرمح دەچیتە کوێ؟ گوتی دەچمە جێیەکی کە مردنی لێ نەبێت! گوتی میر مح هیچ جێگایەک نیە مردنی لێ نەبێت، وەر م□□□□ ئەودەشتە بەرینە دەبینی کە من جووتی تێدا دەکەم ، هە تا جووتەکە تەواو نەبیت من نامرم ، ئەوا خۆتی ئەخیریم ماوە

، پاش ئەو خەتە جووتە من دەمرم تۆش من بخە قەبرەوەوبا ڕووم لە ڕۆژێ بێت وئەوسا بڕۆ. جوتیار دوا خەتی جووتی کرد و گیانی سپارد . میرمح جوتیارەکەی خستە گۆڕو ڕۆیشت.

- لەقۆناغی دووەم توشی سیمرخ هات ، سیمرخ گوتی: میر مح دەچیتە کوێ ؟ گوتی دەچمە جیگایەکی مردنی لێ نەبێت! سیمرخ گوتی ئەو جێگایە نیە وەرە تۆ ئەم دۆڵە دەبینی پڕ بوو لە (گـاڕس- زوڕات-دەرە) هـه ر ڕؤژی دەنکێکـم دەخـوارەدو بەمە تەمەنی خۆم درێژکرد، ئێستاش یەک دەنکم ماوەو دەمرم ، تۆش من بشارەوەو بڕۆ..، میرمح سیمرخیشی لە گۆڕناو ڕۆیشت .
- میرمح ڕۆیشت و توشی (بە هه شتی پەریان) هات، پەری ئەویان بردە بەهه شتی و میرمح ئەمەی بەدڵ بوو، یەکی لە پەریەکان بە میر محی گوت : تەنیا سەر ئەو دارە مەکەوە خەتەرە . -میر مح هه زاران ساڵ لەو بە هه شتە هه ر بەگەنجی مایەوە، نەپیردەبوو نە نەخۆش دەکەوت و نەدەمرد ، نەک هه ر بۆ خۆی هه تا ئەسپ و تاژیەکەشی چۆن بوون هه روا مابونەوە.
- میر مح ڕؤژێک سەر ئەو دارەکەوت کە لێی قەدەغە کرابوو، دار بەرز بووەوە بەرز بووە وە هه تا میر مح وڵات و شاری خۆی لێ دەرکەوت ، کەوتە بیری دایک و باوک و کەس و کارو وڵاتی ، دار نزم بووەو میر مح هاتە خوارەوەو دەستی بەگریان کرد. پەری هاتن گوتیان بۆ دەگرێی ، دیارە سەر ئەو دارە کەوتووی ؟ گوتی دەچم سەرەکی لە دایک و باوکم دەدەم. گوتیان هه زاران ساڵ بەسەر باوک و دایکت دا ڕابردووەو ئێستا کەسیان نەماوە . میرمح پێداگری کردوو گوتی هه ر دەچمەوە. پەریەکان سێ سێویان دایێ و گوتیان ئەو سێوانە نەدۆڕێنی، هه تا ئەو سێوانەت لابێ نامری.
- میرمح سواری ئەسپ بوو ڕۆیشت تا گەیشتەوە شاری خۆی ، چوو لە بەردەرگای مال□ی پاشا ڕاوەستاو بانگی خولامانی کرد ، کەس بە دەنگیەوە نەهات! پرسی ئەوە دایک و باوکم لە کوێن بۆ نایێنە پێشوازیم؟ کەس ئەوی نە ناسیەوە ، پاشا سەرسام بوو هیچ تێنەگەیشت و بە دوای پێرێکی دنیادیدەی نارد ، پیرەهات و بەسەرهاتی میرمحی پرسی ، گوتی : لە حەقایەتان دەگێڕنەو کە کاتی خۆی کوڕە پاشایەک لە مردن هه ڵاتوەو بەدوای جێگایەک داگەڕاوە کە مردنی تێدا نەبێت، دیارە ئەمە ئەو لاویە. میر مح کە کەس نەینا سیەوە بەناچاری گەڕاو بۆ بە هه شتی پەریان .
- لە ڕێگا پیرەک هاتە پێش میر مح و گوتی: لاوۆ بۆنی سێو دێت مـن کچەکەم زۆر نە خۆشە ، کەتمە بەختـی تۆ سـێوێکم بـدەرێ

بەڵکو کچەکەم چاک بێتەوە ، میرمح سێوەکی دایە ، یەکسەر پیری لێ بەدەرکەوت کەمێکی تر ڕۆیشت پیرە خۆی گۆڕی و گوتی :لاوچاک منداڵەکەم نەخۆشە داوای سێو دەکات ، بەنی سێوت لا دێت ، سێوێکم بدەرێ با منداڵەکەم نەمری ، میرمح سکی پێی سوتاو سێوەکی دایە ئەویش، ئەم جارە میرمح یەکجار پیرتر بوو، جارێکی تر پیرە خۆ گۆڕی کردو دیسان گوتی: کوڕەکەم نەخۆشەو داوی سێو دەکات ، چاکەیەکم لە گەڵ بکەو سێوێکم بدەرێ، ئەوکاتە میر مح نزیکی بەهەشتی پەریان بوو ، پەری هاوریان کرد میر مح نەیدەیتە ..میرمح گوێی هیچی نەدەبیست ، سێوی سێیەمیشی دا پیرە ، هه ر ئەوەندە بە سێو مایەوە، یەکسەر مرد . ئەو مردوو ئەسپ و تاژیەکەشی گیانیان لەدست دا. پەری هاتن میرمحیان خستە گۆڕ.

هێماکانی نەمریی:

یەکەم : جوتیار گوتی هه تا کێڵانی ئەو زەویەمابێت من نامرم ، لە گەڵ دوا خەتە جووت جوتیار گیانی سپارد. کارکردن هۆیەکە بۆ تەمەندرێژی.

دووەم : سیمرخ گوتی ئەم دەنکە پڕە لە گاکەس – دەرە یە، من هه ر ڕۆژ دەنکێکی دەخۆم و تەمەنی خۆم بەم گاکەسە درێژکردووە، ئێستا دوا دەنکم لە دەم دایە، بیخۆم دەمرم. خواردن هۆیەکە بۆ تەمەندرێژی .

سێیەم : میر مح هه تا سێوەکانی پێ بوو نەدەمرد ، لە گەڵ نەمانی هه ر سێوێک میرمح پیرو پیرتر دەبوو ، تا لە گەڵ نەمانی دوا سێو ئەویش گیانی سپارد.

ئەم ئەفسانەیە چیمان پێ دەڵی ؟

یەکەم: بیرۆکەی ترسان لە مردن و گەڕان بەدوای نەمریی دا زۆر کۆنە.

دووەم: چەند هۆیەک هه ن تەمەن درێژ دەکەن ا- کارکردن و زەوی کێڵان ب- خواردنی گاکەس – دەرە .

سێیەم : شوێنێک هه یە بە ناوی بە هه شتی پەریان کە مردنی لێ نیە!

چوارەم: سێو هه یە کە هه تا ئەو سێوانەت لابێت نامرێ .

پێنجەم : بەزەیی مرۆڤ خاڵی لاوازییەتی ، کە بووە هۆی لە دەستدانی سێوەکان بۆ میر مح.

شەشەم : مردن بەشی مرۆڤەو هه رچی بکات دواجار دەبێ بمرێ.

حەوتەم: بە هه شتی پەریان هێمایە بۆ بەهه شتی ئایینەکانی زەردەشتی و یەهودیەت و مەسیحیەت و ئایینی ئیسلام ، کە لەو دنیا ژیان تییدا هه میشەییە .

هه شتەم: لە ئەفسانەی میرمح وەک گلگامش دەرکەوت مر□ق ب□جەستە ناتوانێ نەمربێ.
بازنەی سەرەتاو ئەنجام :

١- ترسی باوک بۆ مردنی کوڕەکەی خستنیە نێو کۆشکێکی تاریک.
٢- بینینی تیشکی خۆرو خۆری ئاسمان.
٣- بینینی جەنازەو ترسان لە مردن.
٤- گەڕان بەدوای شوێنێک مردنی لێ نەبێت.
٥- ڕۆیشتن.
٦- ئامۆژگاری جوتیارو سیمرخ.
٧- گەیشتن بە بەهه شتی پەریان کە مردنی لێ نیە.
٨- ئامۆژگاری لە چوونە سەرداری خەتەر.
٩- تێپەڕینی هه زاران ساڵ.
١٠- چوونەسەرداری قەدەغەو بینینی شارو ماڵی خۆی.
١١- بڕیاری گەڕانەوە.
١٢- وەرگرتنی سێوو ئامۆژگاری.
١٣- گەیشتنە شارو کەس نایناسێتەوە.
١٤- پەشیمان بوونەوەو بڕیای گەڕانەوە.
١٥- دۆڕاندنی سێوەکان بەهۆی سۆزی مر□قبوون.
١٦- مردن .

دوا وشە:

وەک لەسەرەتا گوتمان بە هۆی کۆنی فۆلکڵۆرو کلتورو ئایینی ئیزەدی□کان و کوردی بوونی زمانی ئایینەکەیان ، ئەفسانەیەکی زۆرو گرنگیان هه یە ، ئەو ئەفسانەو فۆلکڵۆرە شایانی کۆکردنەوەو لێکۆڵینەوەی وردو زانستیە ، ئەگەر ئەمە بکرێ دەستمان بەزۆر بیرۆکەی فەڵسەفی و ئایینی یەکجار کۆنی کورد ڕادەگات و دەبێتە هۆی دەوڵەمەندی زیاتری کلتورەکەمان ، چۆن ئەفسانەی ئێمە هیچی لە ئەفسانە ناسراوەکانی جیهان کەمتر نیە.

بەرگرىيەک لە هونەرمەند حەسەن زيرەک.. دکتۆر مەولود ئيبراهيم حەسەن

(لەيادی سەت ساڵەی لەدايک بوون و پەنجا ساڵەی شەهيدبوونيدا)

(… جێم نە بووەوە ..جێم نە بووەوە.. لە عێراق و لە ئێران جێم نە بووەوە، شوێنێکم نە دی تێيدا بژيم ،لە بەينی دوو سێ کيو دا چايخانەيەکی پەڕتوکاو و ناخۆش و عەجايبم هه يە ، ئەگەر بێن تەماشا بکەن .. تەعەجوب دەمێنن کەمن چۆن لێرە دەژيم! نا..پێمخۆشە کاسبی لێ دەکەم، هونەر لە نێو کورد دا قەدری نەما؛ هونەر بۆ من بە هرەيەکی نەدا! هونەر بۆ من کارێکی نەکرد بە شوێنيا بچم؛ چۆن کوردم و بە زمانی کوردی قسە دەکەم!!) حەسەن زيرەک – کاسێتی ئەبوو سەباح.

پێشەکی :-

لە ماوەی ڕابردوودا ناونيشانی نووسێنێکم بەرچاو کەوت ، کەنووسرابوو:(ئايا حەسەن زيرەک هونەرمەند بوو؟) لە ژێر ناوی نووسەری بەڕێز (ئەحمەد ئەمانی)، بۆمن جگە لە ناونيشانەکە ناوی نووسەرەکەش نوێ بوو! زۆر بەتاسەوە کەوتمە خوێندنەوەی نووسينەکە . دەرکەوت ئەم نووسينە بەردەوامی گفتوگۆو ڕاگۆڕينەوەيەکە لە نێوان بەڕێزان : (دکتۆر بينەندە ودکتۆر ئەحمەد ئەمانی)(١) بەداخەوە زۆرم هه وڵدا نووسينەکانی پێشترم دەسنەکەوت و نەمزانی گفتوگۆکانی ئەم دوو بەڕيزە لە چيەوەو لە کەيەوە سەری هه ڵداوە ! ؟ چۆن لە نووسينەکەدا بەڕيز ئەحمەد ئەمانی ، جگە لەوەی لەسەرەتادا ڕووی قسەی لە بەڕێز دکتۆر بينەندەيە، ڕاو خواستی خۆشی بۆ هونەرمەندو هونەرمەند بوون بە کێش و پيوی ڕۆژئاوايی خستووەتە ڕوو، ئەمە خواستێکی ڕەوا يەو ئەو بەڕێزە مافی خۆيەتی ، هيوای چ جۆرە هونەرمەندێک بخوازێ ! بەڵام ، خواستی هونەرمەند بوون بە کێش و پيوی ڕۆژئاوا لە کوردستانێکی بەوحاڵ و بەم ڕەنگە ؛ پێموا بێ زۆر لەگەڵ واقيع ناگونجێ ؛ کوردستان و ڕۆژئاو .. کوردگوتەنی هه رخودايان يەکە! لەوەش گەڕێ ! لەتەواوی کورتە نووسێنی – ئايا حەسەن زيرەک هونەرمەندبوو؟ دا هێندە بە هه ناسەيەکی تازەو توند کەوتووەتە داماڵينی زيرەک لە – هونەرمەند بوون !!- کە لای مامۆستا ئەحمەد ئەمانی .. زيرەک نەک لە ڕابردوودا هونەرمەند نە بووە ،

زیرەکە ئێستاش هه ر هونەرمەند نیە ! سەرە ڕای ئەوەش مامۆستا
ئەحمەد دواکەوتن و تەواوی ناداد پەروەری نێوەندی هونەری دەداتە
پاڵ زیرەک! هه ر ئەوەش لە وتاری– ئایا حەسەن زیرەک هونەرمەندبوو؟
دا دەخوێندرێتەوە !! دە دەقیقە گوێ نەگرتن لە زیرەک!! لە ڕاستی
دا مامۆستا ئەحمەد ئەمانی تەواو مافی خۆیەتی –حەسەن زیرەک – و هه
ر هونەرمەندێکی تر بە هونەرمەند بزانێ یان نەزانێ ! دەنگی زیرەکی
لا خۆش بێ یان نا ! وەک خۆی دەنووسێ :(ڕوون تر ، حەسەن زیرەک
زیاتر لەوەی هونەرمەند بێت سۆزڕاکێشێکی عەیار ٢٤ ە،بەڵام، با
کڵاو لەسەر خۆشمان نەکەین چەند کەس لە ئێمە دەتوانێت ڕۆژێک تەنیا
بۆ دەدەقیقەش بووە گوێ لە حەسەن زیرەک بگرێت؟) بەڵام ل□ تەواوی
نووسێنەکەی مامۆستا ئەحمەد ئەمانی دا ، چ ئەوەی لە بارەی
کەسایەتی زیرەک وەک تاکێکی نێو کوردەواری دوو وڵاتی داگیر کەرو چ
وەک هونەر مەندێکی هه میشە ڕاون□راو!! چ ئەوەی لە بارەی
هونەرەکەیەوە قسە دەکات! هیچ بەڵگەیەکی نە هێناوەتەوەو تەنیا ڕای
خۆیەتی !! ناکرێ ئەمانە ئەنجامی لێکۆڵینەوەبن لە ژیان و هونەری
زیرەک . چۆن بەڕێزێکی وەک (دکتۆر ئەحمەد ئەمانی) خاوەن
بڕوانامەیەکی بەرزو پسپۆریەکی گرنگ .. ئەگەر تەواوی ژیانی پەنجا
ساڵەو شەش مانگەی زیرەکی خوێندبێتەوەو ڕای بەم شێوەیە دەبێت !!
بەداخەو هه رچی بیر لە ڕایەکانی دکتۆر ئەحمەد دەکەمەوە سەبارەت
بە زیرەک و هونەرەکەی !! سەیردەکەم زانیاریەکانی لەوە تێپەڕناکات
کە هه رکەسێک لەسەرزارەکی و لە نێو خەڵک دا بیستبێتی !! چۆن
ئەگەر بەڕێزێکی ئەکادیمی وەک دکتۆر ئەحمەد بیەوێ ڕای حیسابی هه
بێت و قسە لەسەر – هونەرمەندێکی ئەفسانەیی – وەک زیرەک بکات ،
ئەوە سەرەتا دەبێ ئەو ٢٥ تا ٣٠ کتێبە و سەتان وتارو نووسینەی
خوێندبێتەوەو گوێ لە سەتان و سەتان بەرنامە ی ڕادیۆی تەڵەفزیۆنی
و کۆڕو سمینارە گرتبێ کە لە دوای مەرگی زیرەک لە ٢٦/٦/١٩٧ وە
بەردەوام لە ئێران و عێراق وکوردستان و دەرەوە دەنووسرێن و
دەگوترێن و دەگێڕدرێن و بڵاودەکرێنەوە ! ئەگەرنا بە هیچ شیوەیەک
نەیدەنووسی :(با کڵاو لەسەر خۆشمان نەکەین چەند کەس لە ئێمە
دەتوانێت ڕۆژێک تەنیا بۆ دەدەقیقەش بووە گوێ لە حەسەن زیرەک
بگرێت؟) ئەو بەڕێزە نەک هه ر لێکۆڵینەوەی نە کردووە ، بەلکە وەک
ئەوە وایە لە کوردستانیش نەژیابێ !! حەسەن زیرەک .. لەو ڕۆژەوە
ل□ساڵی ١٩٥٣ و لە ڕادیۆی بەغدا چریکاندی – ئەسمەر یارم جوانە-
وە تاچەند ڕۆژێک پێش مەرگی ژەهرخواردوکردنی ودوا گۆرانی – وامن
نەخۆشم دەردم گرانە ! (٢)– لە ٢٦/٦/١٩٧٢ بۆکان گیان دەسپێرێ ! هه
میشە هونەرمەندی یەکەمی گوێ لێگرتن بووە ، چ لە ڕادیۆکوردیەکان و
چ لە زۆر فرۆشتنی گۆرانیەکانی و چ ئێستاش لە یوتیوب و سوشیال

میدیا (٣)، بەردەوام لە ڕێزی پێشەوەی هەموو هونەرمەندان بووەو بە گوێ لێگرتن .. ئێستاش هەس !! خاتوو میدیای زەندی دەنووسێ : (ڕۆژانە دوو هەزار نامە بۆ ڕادیۆ دەهات سەتا ٩٩ ی بۆ داواکردنی گۆرانییەکانی زیرەک بوو ،هەندێک لە گویگرەکان پولیان دەخستە نیو پاکەتەکە تازووتر گۆرانی خواستی خۆیان بڵاو بکرێتەوە،) هەروەها دەڵێن : هێندە نامەی زۆر بۆ داواکردنی گۆرانییەکانیی زیرەک بۆ ڕادیۆ دەهات لە کرماشان ، ئیدارەی ڕادی ۆ و پۆست ناچار بوون سندوقێکی نامەی تایبەت بە ئەو نامانە دابنێن کە بۆ داواکردنی گۆرانییەکانی زیرەک دهاتن ! کە ئەمە پێش زیرەک و دوای زیرەک بە هیچ هونەرمەندێکی کورد نەکراوە !؟ دەی مامۆستا دکتۆر ئەحمەد ئەمانی دەنووسێ : کەس لە ئەمە توانای ئەوەی نیە ڕۆژێ بە دە دەقیقەش گوێ لە زیرەک بگرێ ! بەڕاستی ڕایەکی ئاوا – یەک ڕا !!– و دوور لە واقیع نەدەبووایە ڕای دکتۆرێکی لێکۆڵەر بێت لەم سەردەمەدا !! پێمخۆشە مامۆستای بەڕێز ئەحمەد ئەمانی ئەمە بزانێ ، کە نزیک بە (٧٠) ساڵە خەڵکی کوردستان بە هەموو چین و توێژ و تەمەن و ئاستەکانەوە بەردەوام گوێ لە گۆرانییەکانی زیرەک دەگرن ؛ عاشق لە ژوانە، سەرخۆش لە مەیخانە ، بەندی لە بەندیخانە ، نەخۆش لە خەستەخانە ، کریکار لەسەر کاری ، جوتێر لە جوتیاری ، شوان لە ئاقاری ، ڕێبوار لە ڕێبواری ، پێشمەرگە لەسەنگەرە ، ڕانەندە لەسەفەرە ، مەلا پاش نوێژە، ژن لە ڕێژەو پێژە ، ڕەزوان لە نەو ڕۆزی ، شوان لە بەر پەزی ، ئاوارە لە غەریبی ، دەشکاو لە بە نسیبی، بوک لە خەنەبەندانە، زاوا لە گۆڕی دیلانە ، کچ لە ڕیی کانی ، کوڕ لە سەر بانی ، شێخ لە خەڵوەتە ، سەید لە موحیبەتە ، سەپان لە پەرەزە، ئازا لە نەو مەتەرێزە ، جوانان لە شایی و هە ڵپەڕکە، پیر لە بەرهە یوان و بەر دەرکە،باوک مردوو لەسەر قەبران ، کەست کەوتوو لە ژێر زەبران ، هە ر هە موویان بەدڵ و بە گیان بەردەوام گوێ لە زیرەک دەگرن و .. بەی دەژین و بەی دەمرن !! کە لوتکەیە؟! مامۆستا ئەحمەد دەنووسێ (با وردتر بینەوە؛ لە مۆسیقای کوردیدا چەند کەسێک لوتکەن، سەی ئەسکەر کوردستانی، حەمەی مامڵێ، قادر دیلان، عەلی مەردان، لەم دوایەدا عەباس کەمەندی و کامکارەکان و مەزهەر خالقی و دواجار عەدنان کەریم) بەڵام ..ئەم هونەرمەندە بەڕێزانە لوتکەن ! لوتکە بوونیشیان زیرەک لە لوتکە بوون ناهێنێتە خوارەوە ! هە ر وەها لوتکە بوونی زیرەکیش ئەم بەڕێزانەو زۆری تریش لە لوتکە بوون بێ بەش ناکات ! بەڵام ، لە لوتکە بوونیش دا ، هە موو لوتکەکان لە یەک ئاست نین !هە رکەس بە مەنی خۆی ! کە ئەرگژێنە؟ هە روەها دکتۆر ئەحمەد بەردەوام دەبێت و دەنووسێ (ئەم زنجیرەش کە پێیدا هاتینە خوارەوە بە باشی ڕەوتی ڕەسەن (زانستی)

بوونی هونەری مسیقا بە ئمە نیشان دەدات و لەو بەر پردیشەوە لە برایانی ززوە بیگرە تاکوو حەسەن زیرەک و سمایل سەردەشتی و عەزیز وەیسی و ئەم جوزەلە و ئرگژەنانەی ئەم سەردەمە هەموویان هەمان ەوتی سز بزونەری مشک خەتنن کە بجگە لە سزاندن هیچی دیکەیان لە بن باخدا نییە و ئەم دوو ەوتەش لە هەموو کمەلگاکانی جیهان و هونەرەکاندا بوونیان هەیە و تەنیا تایبەت بە کورد نییە.) ئم سنی و زانستی بوونی ئم بزان ، زانستی بوون و سنایتی زیرک ل کار ناخات ، مامستا ئحمد ئگر بوای ب هونرمندی گوری کورد (موجتبای میزاد) هە بت ، ئو موجتبایی پاش ئوی لسردستی زیرک فری مقام کوردیکان دبت و ل کرماشان بقسی خی ١٦٠ تا ١٧٠ گرانی بزیرک مسیقا لددات و ناوبانگ پیدا دکات ، گورترین هونرمندانی ئران ب کوردو فارس و ئازورو هیوایان دخواست ک موجتبای میرزاد مسیقایان ب لبداو هونرکیان برز کاتو ! غلت نکی حسن زیرک خش بت !! ل سفرکی هونرمند موجتبای میرزاد ب سمانی برای نووسرو زیرکدست (عبدولی حم باقی) ب موجتبا دی.. ئو دست و پنجانت خش بت ک ئاستی گرانیکانی زیرکت ئاوا پ برزکردو ! هونرمند موجتبا میرزاد ب گلییو ب مامستا عبدولئ حمباقی دی: (غلت نکی حسن زیرک خش بت ک ئاستی منی ئاوا برزکردو !.) ل زاری هونرمند مامستا موجتبا دگنو گوتوویتی : من گنج بووم و شارزای ئاوازکوردیکان نبووم ، حسن زیرک ل ادیی کرماشان کدبین گنجکی بتوانای ، بام، پنجی فارسی ، زان پاش دوامی خی دتو ادیو موجتبا فیری مقام کوردیکان دکات . تا موجتبا ئو مجتبایی ل هات برھ م ک هات بوو..ک دواجار بوو ب خاونی – ئاوازی ئاهورایی !! -! ئو موجتبایی ل برهە مهات .. کوات ئو مسیقار گوریی کوردو ژ هە ات و هە موو ئیران موجتبای میرزاد شاگردی زیرکو دسپروردی زیرک ! ئایا کارکانی موجتبا بگشتی و بتایبت ئوانی لگ زیرک کردوونیتی ، نازانستین؟ !! تا مامستا ئحمد ئمانی زیرک ل یزی سن و زانستی بوونی بکات درو بیبات یزی کسانک ک هە رگز خیان و هیچ شارزایکی مسیقاو گرانی کوردیش ئو جسارت ناکات ! ب تزی پای ک نگیشتن ؟!! دکتر ئحمد ل دربنی ایکانی خی بردوامو دنووس . واتا کاتک ئمە حەسەن زیرەک لەگە ئەم چەند کەسە بەراورد بکەین تازە تدەگەین لە ووی ەسەنایەتی هونەریەوە حەسەن زیرەک هیچ بە تزی پایان ناگاتەوە کە تەنانەت

ناتوانێت خۆی لە درێژەی ڕەوتی ئەوان و مۆسیقای شوناس-هونەری کوردییدا جێ بکاتەوە) مامۆستا لەو چەند کەسە مەبەستی ئەو هونەرمەندە بەڕێزانەیە:
(سەی ئەسکەر کوردستانی، حەمەی ماملێ، قادر دیلان، عەلی مەردان، لەم دوایەدا عەباس کەمەندی و کامکارەکان و مەزهەر خالقی و دواجار عەدنان کەریم) ، بەڵێ ..ئەم هونەرمەند بەڕێزانە لوتکەن ! سەی ئەسکەری لێ دەربچێ کە هاو زەمەنی زیرەک نە بووە ی ئەو هونەرمەندانەی تر هیچیان کەس لەی نەبیستوون و نە خوێندووتەوە کە خۆیان لە زیرەک بە هونەرمەند تر زانیبێ ! بەڵام، ئەگەر هە واداری یەکێکیان ..یەک لەو بەڕێزانەی لا لە زیرەک هونەرمەندتربێت ئەوە مافی خۆیەتی ! کەچی.. ئەو بەڕێزانە هیچ ڕۆژێک ڕایەکی ئاوایان نەبووە ؛ مامۆستا عەلی مەردان کە زیرەک خۆی لە کاسێتەکەی ئەبوو سەباح دەڵێ : مامۆستا عەلی مەردان گەورەیە ، کورد قەدری نازانێ ، من پێڵاوەکانی دەخەمە سەرچاوم) هە ر ئەو هونەرمەندە گەورەیە مامۆستا عەلی مەردان خۆی گوتوویەتی: پاش مەرگی زیرەک من گەرووم نووساو هیچی تر گۆرانیم بۆ نەگوترا ! لە دانیشتنێکدا مامۆستا محەمەدی ماملێ و مەلا حوسێنی عەبدوڵڵا زادە ، لە وەڵامی میرزا کەریم خۆشناودا مەلا حوسێنی عەبدوڵڵا زادە دەڵێ : کاکە ئێمە زیرەکمان بۆ مامۆستای خۆمان دەزانی ! ئەم قسەیەش بە ناوی خۆی ومامۆستا ماملێ دەکات و مامۆستا ماملێ خۆشی لەوە دەبێت و ناڕەزایی دەرنابڕێ . بۆ هونەرمەندەکانی تریش کە مامۆستا ئەحمەد ئەمانی بە گەورەترو زانستی تر لە زیرەکیان دەداتە قەڵەم ! ئەمە ڕای خۆیەتی کەس ئەو ڕایەی لە وان نە بیستووە ، جارێکی تریش دەنووسم ، منیش وەک بەڕێز دکتۆر ئەحمەد ئەمانی ئەو هونەرمەندانەی بە گەورەیان دەزانێ ، منیش بە گەورەیان دەزانم ! بەڵام ، گەورەیی هیچ هونەرمەندێکی کورد زیرەک لە گەورە هونەرمەندی ناخات ! بەڵێ حەسەن زیرەک دووبارە نابێتەوە !! جارێکی تر مامۆستا بۆ داتاشێنی زیرەک لە هونەرمەندبوون دەنووسێ :
(واتا میلان کۆندرا وەتەنی حەسەن زیرەک زیاتر لەوەی هونەری ڕەسەن بێت هونەری بازاڕی و کیجە) بەڵێی هونەرمەند حەسەن زیرەک هونەرمەندی نێو بازاڕو کۆڵان و گەڕەک وماڵان و سەرگەورەترین شانەو سەرشەقام و نێو خەڵکە ، ئەوە نەک لە بەر ئەوەی ئاستی هونەرەکەی نزمە! بەڵکو بە هۆی ئەوەی هونەری زیرەک هونەری هە مووانە و گشتگیرە، لە کاتێکدا لە ماڵان و لە دانیشتنەکان زیرک گۆرانی دەگوت ، هە ر ئەو زیرەکەش بوو لە ڕادیۆی دوو وڵات و لە پایتەختی دوو وڵات و لە گەڵ بەرزترین تیپی مۆسیقاو باشترین ئۆرکسترای دوو وڵات گۆرانی دەگوت و ڕێزی پێشەوی هونەرمەندایەتی

بۆخۆی بەدست دەهێنا ! ئەو کە لە گەڵ گەورەترین ئۆرسکستراو زۆرترین مۆسیقا ژەن گۆرانی دەگوت ، هونەرمەندی هه موو کورد بوو؛ بە هه مان ئاست و بەرزتریش کە ب□ تەنیاو بەبێ هیچ ئامێرێکی مۆسیقی دەیچریکاند ..دیسان هونەرمەندی هه موو کورد بوو ، زیرەک تەنیا هونەرمەند نە بوو، سەرکردە بوو.. سەرکردەی هونەرمەندان !! ئەو سەرکردەییەی بە هۆی ئەوە نەبوو کە دەسەڵاتدار بوو ! بە هۆی دەسەڵاتی بەرزی هونەرەکەی بوو! ئەوە هه ر زیرەکە لە کاتێکدا لە بەرزترین ئاستی بەرزو لە سەر دیارترین شانۆی عێراق و ئێران گۆرانی دەڵێ و گویگری لە ژمارە نایەن ، ئەوا بە هەمان ئاستی بەرزیش لە نێو بازاڕو سەر شەقامەکانیش کە گۆرانی گوتووەو گوێگرەکانی لە ژمارە نەهاتوون ! واتە ئەوە زیرەکە لە هه موو ئاستەکان گوێی لێدەگیرێ و ئەمەش تایبەتمەندیەکە دەس هه موو هونەرمەندێک ناکەوێ ! زیرەک هونەرمەندی بەردەوام گوتنە..ئەو پێویستی بە گوتنی بەردەوام هه بوو ..جا ئەو گوتنە لە پایتەخت بۆی بلوابا یان لە کانی مەلا ئەحمەدی سەرسنوور..زیرک ئاوازو شیعری گۆرانی لێ هه ڵدەڕژا..خۆی گوتوویەتی : ئەگەر خەمم هه بووبێت یان دڵشابووبم گۆرانیم بۆ هاتووە زۆرو چاکیشم بۆ هاتووە.. هه تا گوتبێتم گوتوومە ، بەم گوتنەش خەمی خۆم ڕەواندووتەوەو دڵی خەڵکیشم شاد کردووە !! زۆرینەی تێوە گلاو!! مامۆستا ئەحمەد لەسەر چەکوچکاریەکەی بەردەوامەو پەیکەری زیرەک تیکدەشکێنێ ولە گەڵ ئەوەشدا ڕەخنە لە زەوقی گشتی کوردەواری دەگرێ ودەنووسێ □ پەیوەندی بۆ ئەم سۆزە فاشیلە دەگەڕیتەوە کە هێشتا لە کورد-دا ئامادەیە خودی ئەم ئەفسانە باوە کە گوایە بڕێک هونەرمەند چی دیکە دووبارە نابنەوە! خۆی دوو ڕەهەندی هەیە؛ هەم ڕاستە، هەم دان نانە بەسەر نازانستی بوونی ئەو کەسەدا. واتا شتیکی درووستە، بەڵام بە مانای ڕەسەن بوونیان نییە، حەسەن زیرک دقاودق نوێنەری هەمان پلەی ڕۆحیانەتی گشتی کومەڵگا کوردییە سۆزاوییەکەیە کە هێشتا نە ئەفامە□ت هونەر (بە گشتی یانی چی)، نە بەو ئاستەش گەیشتووە کە گوێ بۆ هونەری ڕاستەقینە شل بکات، کەواتە لەم کۆمەڵگایەدا کە زۆرینە هێشتا زۆرینەیەکی تێوەگلاو لە سۆزی ئان و ساتی گەورە بوونە، ماملێ دبێتە فەرامۆش کراوەکە و حەسەن زیرەک دەبێتە قارەمانەکە کە چی دیکە دووبارە بوونەوەی نییە. .) لەم پەڕەگرافەدا مامۆستا باسی چەند خاڵێک دکات . یەکیان ئەفسانەی دوو بارە نە بوونەوە ! واتە حەسەن زیرەکێکی تر دوو بارە نابێتەوە ، بەڵێ بە هه موو قیاسان حەسەن زیرەکێکی تر دووبارە نابێتەوە ، ئەمە بۆ هه موو هونەرمەندێکی ڕەسەن و داهێنەریش ڕاستە ، ئەوەی لێرە بۆ زیرەک ئەم – دوو بارە نە بوونەوە – زۆر دووبارە دەبێتەوە تایبەتمەندی

هونەرمەندیی زیرەک و ئاستی بەرزو زۆری داهێنانی زیرەکە ! بۆیە
ئەمە ڕاستیە کە زیرەک دووبارە نابێتەوە . هونەرمەندی گەورەی
مۆسیقای کوردی مامۆستا موجتەبای میرزادە ، لە چاوپێکەوتنێکی لە
گەڵ بەرنامەی شانشینی تەلە فزیۆنی میدیا لە وڵامی کاک بارزان
شاسوار دا دەڵێ □ من ناتوانم باسی حەسەن زیرەک بکەم ..زیرەک زۆر
گەورایە ، نە لەپێش زیرەک و نە لەدوای زیرەک کەس وەک و ئەو نابێ
! ئەو ڕایەی هونەرمەندی گەورەی هه موو ئێران و کوردستان و □ۆژهه
ڵات موجتەبای میرزادەیە دەبێ بە هه ند وەربگرێن ، ئەو بەڕێزە لە
نزیکەوە لەگەڵ زیرەک ژیاوەو مۆسیقای بۆ لێداوەو ئاهه نگی بۆ
ڕێکخستووەو شارەزای تواناو داهێنانی بەرزو – فی ئەلبداهه ی-
زیرەکە و ئەوەی لە زیرەک دا دیویەتی لە هونەرمەندی دا، لە هیچ
یەک لەو گۆرانیبێژانەی نەدیوە دواتر کە مۆسیقای بۆ لیداون ! ئایا
موجتەباش تێوەگڵاوی ئان و ساتە که‌یە هیچ بنه‌مایه‌کی زانستی نییه،
ئیللا ههڵه‌ی فامی نه‌بێت،!!؟ من بڕواناکەم ئاستی زەوق و هونەر
ناسیی مامۆستا موجتەبا هێندە لە خوارەوە بووبێ و تێکەڵ شەپۆڵی
حەماسەی فاشیلی خەلکە کە بووبێ و ئەویش تێوەگلابێ؟! ، بەڵکو ئەوە
میرزایە لە گەڵ زیرەک ئاستی زەوقی گوێگرتنی خەڵکیان بردووەتە
سەرەوە !!؟ حەسەن زیرەکێک کە زۆربەی هه رەزۆری هونەرمەندو
مۆسیقارەکانی ئێران لە کوردو فارس و ئازەرو لە عیراق کوردو عەرەب
و هه تا ئەرمەنی و ترک و بگرە تادەگاتە بەشێک لە ڕۆژئاواییەکان
دان بە گەورەیی و لێهاتوویی ئەو (حەسەن زیرەک) دادەنێن ! کەچی
مامۆستایەکی ئەکادیمی و گەنجێکی کوردی خۆمان ، دێت و هه موو ئەو
جەماوەرە زۆرەو ئەم هه موو هونەرمەندە گۆرانیبێژوو مۆسیقارە
گەورا نەی کوردو فارس و ترک و ئازەرو ئەرمەن و عەرەب و کێ وکێ
بەڵادەنێ و ئەمانە هه مووی – بەهۆی کەم فامی و ئاستی نزمی زەوقی
– دادەنێت و هه موو ئەو پێناسانە لە زیرەک دەستێنێتەوە کە
هونەرمەندان بە قەناعەتەوە پ□ایداوە ، زیرەک ئەعجوبەیە، زیرەک
نابیغەیە، زیرەک ئەفسانەیە ، زیرەک قوتابخانەیە ، زیرەک
مامۆستایە ! دەگێڕنەوە گەورەترین مۆسیقاری ئێران کە سەرپەرشتی
گەورەتین ئۆرکسترای ئێرانی دەکرد لە تارانی پایتەخت ، لە کاتی
تۆمارکردنی گۆرانیەک بۆ زیرەک ، ڕوو لە ئەندامانی ئۆرکستراکەی
دەکات و دەڵێ :
ئاگاداربن پێویستە ئێوە لە دوای زرەک بڕۆن ؛ بەتەمای ئەوە مەبن
زیرەک دوای ئێوە کەوێ ! ئەمە بۆخۆی جارێکی تر مامۆستایەتی و
سەرقافلەیی هونەرمەندان بۆ زیرەک د□س□م□نێ ! ئەمە ڕاستە زۆربەی
خەڵکی ئێمە پەروو□ردەی زەوقی هونەریمان لە ئاستێکی بەرز نیە !
بەڵام ، هه ر ئەو خەڵکە بە زۆری ، ئەگەر نەڵێم وەک زیرەک ئەوا

زۆر کەمتر نا ..گوێ لەو هونەرمەندانە دەگرن کە دکتۆر ئەحمەد بە ڕەسەن و هونەرمەند و داهێنەریان دەزانن ، وەک مامۆستا ماملێ و مامۆستا عەلی مەردان و مامۆستا مەزهه ری خالقی و سەی ئەسکەری کوردستانی و مامۆستا عەدنان کەریم و مامۆستا عەباسی کەمەندی و ئەوانی تریش .. ئەرێ ئەستاش ئەو جەماوەرە کە بەم ژمارە زۆرە گوێ لەو هونەرمەندانەش دەگرێ !!هه ر ئاستی زەوقیان نزمەو تەوێ گلاوی سەزی حەماسیی و کام فامینە؟! ؟ هونەرمەند ماملێ بۆچی فەرامۆش کراوە ؟ هه ر ئەستا کە ڕۆژی هه ینی و ٢٣/٤/٢٠٢١ لە یوتیوب سەیری ڤیدیۆیەکی گۆرانی (مامۆستا ی هونەرمەند ماملێ) م کرد بەناوی – یادی بەخێر -١٢٦٤٩٠٣ یەک ملیۆن و دووسەت وشەست و چوار هه زارو نۆ سەت و سێ جار گوێی لێگیراوە لە ماوی شەش سالە و تەنیا لە یەک گۆرانی… دەی بۆ قوربان.. ئەمە فەرامۆشکردنی ماملێ یە؟١؟ مامۆستا ئەحمەد ئەوەندە لە زیرەک توڕەیە ، بۆ هەی ئەو توڕەییە غەدر لە مامۆستا ماملێش دەکات ، کە گوایە دەیهەوێ بەرگری لێبکات ! ئەستا گەنجیک و کەسەکی کە کاریان لێکۆڵینەوە نیە و هه واداری هونەرمەند مامۆستا ماملێ نە ! کە ئەو ڕایەی مامۆستا دەخوێنەتەوە ، لە دڵ و مێشکیان دەچەسپێ کە ماملێ تەنیا چەند کاسێتەکی لادێی تۆمارکردووە و فەرامۆشکراوەوغەدری لێکراوەو ئەو غەدرەش بۆ هەی حەسەن زیرەکە وەیە !! زۆر بەداخەوە . بەڵام زیرەک بێ پشت و پەناترین هونەرمەندی هه موو جیهان بووە!! دکتۆر ئەحمەد ئەمانی بەردەوام دەبێت و دەنووسێ ، چیها ئەم ئەفسانەیە باوە؛ کە حەسەن زیرەک کەسێکی تەنیا و بێ پشت و پەنا بووە، بەڵام ئەوە لە ڕاستیدا ماملێیە کە بێ پشتیوان ترین کەسی سەردەمی حەسەن زیرەک بووە، نەک ئەم ئەفسانە کە حەسەن زیرەک بێ کەس بووە) ڕۆژی زۆرم بۆ مامۆستای هونەرمەند ماملێ ، وەک کوردێک و هونەرمەندێک و خانوادەیەک کە سەر بە خەبات و نیشتمان بوو ، بە کەشەو گرفت نەبووە ، ئازارو بەندیخانەی دیوە ، بەڵام ، ژیانی خانوادەیی و مالباتی ماملێ هه ر گیز لە گەڵ ژیانی زیرەک بەراورد ناکرێ ؛ بە خەیاڵی نە بوو زیرەک بۆ هه ر زمانێک کە دەیزانی هاواری دەکرد : -(جەم نیە تیا بسرەوم خاکم بەسەر بە لانەخەم ! نە در غوربت دلم شادو نە رویی در وطن دارم..الهی بخت برگردد ازین طالع کە من دارم! هر یەننەن گیدرم غریبم غریب !قەت لە دنیادا نەبوو بەجگە لە ناخۆشی بەشم ،ئەی خودا چەند بێ کەس و بەدبەخت و چارە ڕەشم !! بە کەسم لەو بەغدایە ..دەیان هاوارکردن و نالاندن لەدست بێکەسی و بێ جێ و ڕێیی !!) ئەگەر ئەم شێعرانە جارێک لەگەڵ ژیانی شاعیرەکان بگونجێن ؛ ئەوا دەیانجار لە گەڵ ژیانی زیرەک دەگونجێن ! بێ کەسی زیرەک لە نەو ماڵ و لە منداڵیەوە دەست پێدەکات و باوکی دەمرێ و دایکی

شودەکاتەوەوهه ر بە منداڵی دەکەوێتە کۆڵانان و گاوانی نۆکەری
ئاغادەکات و وەک خۆی لە کاسێتەکەی ناسراو بە – کاسێتی ئەبوو
سەباح ناسراو _ دەڵی: جێم نە بۆوە.. لە ئێران و لە عیراق جێم نە
بۆوە ! لە جێگایەکی تر دەڵێ: لە هه موو جیهان جێم نە بووەولە هه
موو جیهان ..فەقەت من ماندوو بووم شەکەت بووم هیلاک بووم !! تا
دواجار – ئاخی پیری دەیباتەوە شنۆو- لەو پەڕی هه ژاری و بێ
کەسیدا بەدەستی ساواکیان ژەهر خواردوو دەکرێ و لێی دەکات بە
سەرەتان وبەو نە خۆشیەوە دەمرێ (٤) کە دەمرێ… خانووی کرێیە !لە
نێو خانووێکی کرێ و لە ماڵێکدا دەمرێ بەڕەکەی ژێر پێی
خواستووتەوە ! هه ر زیرەک بۆ خۆی لە چریکەی کوردستان دا دەنووسێ
: هه ر کەس بێ کەس بێ و بەرەڵڵای – وەک منی لێ بێ زەحمەتە چابێ
!!بە کورتیەکەی ژیانی زیرەک بە دۆزەخ دەستی پێکردو هه ر بە
دۆزەخیش کۆتایی هات .!! مامۆستا ئەحمەد چۆن کە وەک دەردەکەوێ هیچ
یەک لە و کتێبانەی نە خوێندووتەوە کە باسی ژیانی زیرەک دەکەن
،دەنا.. دڵنیام ئەگەر تەنیا – چریکەی کوردستان – ی بخوێندبوایەوە
ڕایەکانی بەم شێوەیە نەدەبوو. هه ر ئەوەشە کە بەردەوام ڕایەکانی
خۆی لە پشتی بێ ئاگایی لە ژیانی زیرەک بێ بەڵگەیی دا دەردەبڕێ !
دیسان دەنووسێ :(له حاڵیکدا کۆی گشتی کۆمهڵگای کوردی لەگەڵ حەسەن
زیرەک بوو.
هیچ هونەرمەندێک، ئەوەندەی کۆمەڵگای کوردی خزمەتی حەسەن زیرەکی
کردووە لە لایەن کوردەوە خزمەتی نەکراوە، هەر بەم بۆنەشەوە بوو کە
حەسەن زیرەک ئەم مەجالەی لە ژیانیدا بۆ ڕەخسا کە بە دەیان شار و
شارۆچکە بگەڕێت و لەسەر ئەم خوانە جەماوەریە ژنی جۆراجۆری لێ
بێنێت و بەوپەڕی سەرسووڕمانیشەوە مڵکیەتی قارەمانە تەنیاکەشی بۆ
خۆی داگیر کردووە و هەمدیسان بۆ ئەبەد سۆزی جەماوری کوردی ئەم
سەردەمە لە دوای خۆی دەکێشێتەوە.) بەڵێ.. خەڵک یارمەتیی
زیرەکیان داوە ! بەڵام، ئەوانەی لە کۆمەڵگای کوردەواری یارمەتی
زیرەکیان داوە ، تاک تاک و جار جارە بووە و یارمەتی کورت مەودا
بووە ، بە جەمە نانیک و شەوە حەواندنەو□ یەک بووە! بەڵام؛ ئەوانەی
دژایەتی زیرەکیان کردووە ، دەزگا بەدناوەکانی دوو دەوڵەتی عێراق
و ئێران بوون و هونەرمەندە گەورەکان!؟ و نووسەرە دەست
ڕۆیشتووەکانی !؟ئەم دوو وڵاتە بوون ! ئەوانەی ژیانی خۆشی –
ئەمسال من زۆر بەختیارم – ی زیرەکیان لە سەردەمی تاران و کرماشان
و ژیانی پێکەوەیی لەگەل میدیای زەندیا و – چەندم پێ خۆشە ناوماڵ
– خودا هێندەم نە کوژێ ئارەزوو پێم بڵێ بابە!! تێکداو زیرەکیان
هه رەتەی سەر سنوورو – کانی مەلا ئەحمەد – کردوو میدیاو
منداڵەکانیان لە – شارێکی غەریب – بێ زیرەک کرد ؛ بە دڵنیای□و□

ئەوە دەنووسم..ئەگەر ئەو هه موو خەلکە کە بە ئاسانی و بەردەوام گوێ لە دەنگی زیرەک دەگرن ؛ ئەگەر بۆیان بکرێ بە کەمیک زەحمەتەوە ژیانی زیرەک بخوێننەوە ، ئەوا بێ شک هه ودارانی زیرە دوو چەندان دەبن . ژیانی زیرەک هی ئەوەیە شانامەو داستان و ڕۆمان و زنجیرە تەلەفزیۆن و فلیمی سینەمایی و چی و چێ لێبەرهه م بێت !!

باس□□ دووجارم تێهەڵبدەن !!

ئەرێ برای بەڕیزم دکتۆر ئەحمەد ئێوە ئەو ڕاپۆرتانەتان دیوە کە – ساوکیەکان – لە سەر زیرەک و میدیای زەندیان نووسیوەو لە بەرگەکانی کتیبی (چپ در ایران بە روایت اسناد ساواک) دا بڵاوکراو□ت□وە ؟ دیوتە ساوکیەکان چیان نووسیوەو چۆن بەدوای هه ناسەی(میدیا وزیرەک)ەوە بوون و هه موو کارو چالاکیە ڕادیۆییەکانیان بەدگومان کردوون و دەزگای ساوکیان لێ دنە داون ! ئەو ساواکیانەی شانازیان بە ساواکی بوونەوە دەکردو خۆیان بەو سێ سەت ڕوپیەوە هه ڵدەکێشا کە لە پای ڕاپۆرت نووسینەوە وەریان دەگرت !؟ لە کاتێک دا زیرەک ئەو داوایەی ساواک ڕەتدەکاتەوە ؛ کە داوای لێ دەکەن بچێ لە عیراق کاریان بۆ بکات و لە بەرامبەردا خەڵکێکی زۆری بخەنە ژێردەست و پارەیەکی زۆری پ□ ب□د□ن! زیرەک ئەمە ڕەت دەکاتەوە وەک لە کتێبەکەی میرزا کەریم خۆشناودا نووسراوە دەڵی : ئەوە کاری من نیە و بشتوانم نایکەم و ئەو کانیەی ئاوم تێدا خواردووتەوە بەردی تێناخەم و خۆم شەرمە زاری عیراقیەکان ناکەم و باس□□ هه ر.. دوو جارم تێهەڵبدەن !! دواجار ئەم ڕاپۆرتانە کاری خۆیان کردوو زیرەکیان لەسەردەمی زێڕینی تارانی پایتەخت و کرماشانی کوردنشین ڕادیۆ کردەدەرەوە . لەم ڕۆژانە بە ناچاری جارێکی تر ڕوو لە عیراق دەکات و دەیەوێ جارێکی تر لە ڕادیۆی بەغدا کاربکات ؛ بەڵام ، دوژمنانی زیرەک لە بەغداش ، پاش ئەم هه موو ساڵ و ئەم هه موو داهێنانە و داگیرکردنی ڕێزی پێشەوەی هونەرمەندانی دوو وڵات!! بۆ سوکایەتی پێکردن جارێکی تر دەنگی تاقیدەکەنەوەو لە ئەنجام دا پێی دەڵێن : تۆ دەنگت بۆ ڕادیۆ دەست نادا !! وەک ئەوەی لە ڕادیۆی کرماشان بەڕێوە بەری بەشی کوردی بەزیرەک دەڵی : چیتر پێویستمان بە تۆ نیە ! هه زارو پێنج سەت گۆرانی تۆمان هه یەو بەسمانە و بەڕێوەبەری بەشێ کوردی ڕادیۆی تاران بە پۆلیسی بەردەرگای ڕادیۆ دەڵێ..ڕێگە نەدەن زیرەک بێتە ژوورەوە !؟! مامۆستای بەڕێز دکتۆر ئەحمەد ئەوەتە لەو دەزگا ڕادیۆییەی کە جێگای کارو چالاکی زیرەک بوو و خزمەتی زۆری تێدا کردوون ، لە ئێران و عیراق ، سەیرکە چ کەسانێک و بە چ شیوەیەک زیرەک ڕوحشکێن و دڵشکێن و ه□ونەرشکێن دەکەن و ڕێگای ه□ون□ری

لێدەگرن و دەرگای ئێستگەی بەڕوودا دادەخەن و ڕاوی دەنێن بەرەو مەرگی ژەهراوی !؟!

جارێکی تر کێ بێ کەسە؟؟

مامۆستا ئەحمەد ئەمانی و هه رکەس ئازادن چ هونەرمەندێکیان خۆش دەوێ و بەکێش دا هه ڵدەڵێن ! بەڵام ، ئەوەی لە بەڕێزێکی وەک مامۆستا ئەحمەد ئەمانی ناوەشێتەوە ئەو هه موو داشۆرینەی زیرەکە لە هونەرمەندی بەبێ بەڵگەو سەلماندن ! سەیرکە چی دەنووسێ :(حەسەن زیرک دقاودق نوێنەری هەمان پلەی ڕۆحیانەتی گشتی کومەڵگا کوردییە سۆزاوییەکەیە کە هێشتا نە ئەفامێت هونەر (بە گشتی یانی چی)، نە بەو ئاستەش گەیشتووە کە گوێ بۆ هونەری ڕاستەقینە شل بکات، کەواتە لەم کۆمەڵگایەدا کە زۆرینە هێشتا زۆرینەیەکی تێوەگلاو لە سۆزی ئان و ساتی گەورە بوونە، ماملێ دبێتە فەرامۆش کراوەکە و حەسەن زیرەک دەبێتە قارەمانەکە کە چی دیکە دووبارە بوونەوەی نییە) پیاوکە ئەم پەڕەگرافە دەخوێنێتەوە ، ئەگەر شارەزای ژیانی ماملێ و زیرەک نە بێت ئەوا وای دێتە بەرچاوکە ئەوە زیرەکە بە هه موو توانایەکی کە هه یبوو ، ڕێگای کاری هونەریی لە مامڵی گرتووە ! ئەوەندەی ئێمە شارەزای ژیانی هونەرمەند ماملێین ، ژیانی ماملێ زۆر لە ژیانی زیرەک گونجاوترو لە بارتر بووە بۆ هونەرو ئاسودەیی، مامۆستا ماملێ- ئەگەرچی ئەویش بێ گرفت وکێشە نە بووە – بەڵام ، زۆربەی کات لە نێوماڵ و خانوادەو شارو وڵاتی خۆی بووەو ڕادیۆی مەهابات زۆر لە ماڵەکەی دوور نەبووە، ئەوە مامۆستا ماملێیە کە خۆی ئەو ژیان و شیوە هونەرکردنەی بۆ خۆی بە پەسند زانیوەو هونەرەکەی ئاوا درێژە پێداوە – ئەو هونەرەی مامۆستا ئەحمەد پێی د□□□ی : چەند کاسێتێکی لادێی !!! ئەوە زیرەکیش بووە داوای لە هونەرمەند ماملێ کردووە بچیتە ڕادیۆو گۆرانی بڵێ و لە وپێکەوە گوتنەشدا ، زیرەک وەک – کۆڕس – گۆرانی بۆ ماملێ گێراوەتەوە ! بۆیە هیچ کەس ماملێ فەرامۆش نەکردووە نە خاسمە زیرەک!! هه ر ئێستاو ئەودەمیش کە هه ردوکیان لە ژیان دابوون لە هونەرو ناوبانگدا ئەم دوانە هاوشانی یەکتربوون و لە هه رکوێ ناوی زیرەک هاتبێ ناوی ماملێی بەداوە بووە ئەوەش کە مامۆستاش زیرەک بە قارەمانە ناڕەواو ناشایستە کە دەزانێ ! ئەوقارەمانیەتیەی زیرەک کەس خێری پێ نەکردووە ، بە هۆی گەورە هونەرمەندی و داهێنانی زۆرو ژیانە ئەفسانەییەکەی خۆیەتی ! زۆر بەداخەوە دکتۆر ئەحمەد بەم ڕایانە دەری دەخات کە هیچ خۆی بەوەوە ماندوونەکردووە شتێک لە ژیانی پڕئازرو دەربەدەری و دۆزەخئاسای زیرەک بخوێنێتەوەو بزانێ !؟! سەیرکەن لە بەردەوامی نووسینەکانی مامۆستا ئەحمەد چێ دەنووسێ □ ، ئەم ئەفسانەیە باوە؛

که حەسەن زیرەک کەسێکی تەنیا و بێ پشت و پەنا بووە، بەڵام ئەوە لە ڕاستیدا ماملێ یە که بێ پشتیوان ترین کەسی سەردەمی حەسەن زیرەک بووە، نەک ئەم ئەفسانە کە حەسەن زیرەک بێ کەس بوو، لە حاڵێکدا کۆی گشتی کۆمەڵگای کوردی لەگەڵ حەسەن زیرەک بوو.
هیچ هونەرمەندێک، ئەوەندەی کۆمەڵگای کوردی خزمەتی حەسەن زیرەکی کردووە لە لایەن کوردەوە خزمەتی نەکراوە، هەر بەم بۆنەشەوە بوو کە حەسەن زیرەک ئەم مەجالەی لە ژیانیدا بۆ ڕەخسا کە بە دەیان شار و شارۆچکە بگەڕێت و لەسەر ئەم خوانە جەماوەریە ژنی جۆراجۆری لێ بێنێت و بەوپەڕی سەرسووڕمانیشەوە مڵکیەتی قارەمانەتەنیاکەشی بۆ خۆی داگیر کردووە و هەمدیسان بۆ ئەبەد سۆزی جەماوری کوردی ئەم سەردەمە لە دوای خۆی دەکێشێتەوە. واتا هیچ لەسەر خوانی جەماوەر بە کەیفی خۆی ژیانی کردووە، ئاوا بەوپەڕی سەورسووڕمانەوە هەموو سۆزی ئەفسانەی (تەنیا بوونی هونەرمەند)یشی بۆ خۆی داگیر کردووە) لێرە من ناخوازم بەکەسی مامڵە ڕەتبکەمەوە ، دەزانم هونەرمەندو شاعیرانی ڕەسەنی کورد لەسەردەمی بێ دەوڵەتی داو ئێستاش هە موویان بێکەسن !؟ بەڵام ، لە نێو بێکەساندا ئەوە زیرەکە پاڵەوانی بێکەسیە! ئەوەی کە کۆمەڵگای کوردی خزمەتی زۆری زیرەکی کردووە ، هە ر ئەم ڕایە جارێکی تر ئەوە دەردەخا کە دکتۆر ئەحمەد تەواو بێ ئاگایە لە وردو باریکی ژیانی زیرەک ؛ لێرە ڕووی دەمم دەکەمە دکتۆرو تکای برایانەی لێدەکەم ، هەندێک زەحمەت بداتێ بەرخۆی کتێبی چریکەی کوردستان ، کە زیرەک باسی ژیانی خۆی دەکات لە ڕۆژی لەدایکبوونەوە تا گەڕانەوەی لە عیراق بۆ ئێران و هە روەها هە ردوو بەرگی – هە ندێک لەبەسەرهاتەکانی زیرەک – کە میرزاکەریم خۆشناو هاوڕێی چوارساڵ پێکەوەیی زیرەک نووسیویەتی ، چوار ساڵەیی سەردەمی دەرکرانی زیرەکەوە لە ڕادیۆی کرماشانەوە تا ژەهر خواردن و مردنیەتی، بخوێنێتەوە !! بە دڵنیاییە وە پاش خوێندنەوەی ئەم سێ کتێبە دکتۆر ئەحمەد بە چاکی دەزانێ کە بێکەسە وبە جۆرێکی دی باسی زیرەک دەکات !!

پاشایەک لەتاران !!

دکتۆر باسی ئەوەدەکات کە زیرەک زۆر گەڕاوەو چووەتە وڵات و شاران !(جێم نیە تیا بسرەوم خاکم بەسەر بێ لانە خۆم ..بێ کەس و بێ دەر بێ یارو هاودەم بێ مەیی و مەیخانە خۆم ! ئەی نا ئومێدی ئەی نائومیدی ئەی ڕەنجە ڕۆیی و دە نائومێدی بەدبەختی وەک من ساکە دی) ؟؟زیرەک کە گەڕاوە بەشی زۆری گەڕانەکەی وەک قانیعی مەزن بۆ خۆی دەفەرمووێ : (خودا ئەو پەیانەی بە دوو شت داوەتە من، یەکێ لەدست

دوژمن ڕابکەم و دوو بەدوای ناندا غار بدەم) ئەمە ڕێک بۆ زیرکیش ئاوایە، زیرەک هه موو گەڕانەکانی هه ڵاتنی دەستی دوژمن بووەوغاردان بووە بە دوای نان دا ! زیرەک وەک هونەرمەندێک لە هیچ وڵاتی□ک کارتی داوەتکردنی بۆ نە هاتووەو فەرشی سووری بۆ ڕانەخراوەو لە فرۆکە دانە بەزیوە ! هه میشە بە قاچاغی و بە ترسەوەو بە هه ژاری و بە گیراوی بەندیخانە گۆڕکێی کردووە !

سەرسفرەی خەڵک!!

مامۆستا دەنووسێ زیرەک لە سەرسفرەو نانی خەڵک ژیاوەو ژنی زۆری بۆ خۆی هێناوە !! دکتۆردەزانێ زیرەک هونەرمەند بوو ئەگەر لە ژیانی خۆی دا تەنیا – حەقولئیبداعی – ورگرتبایەو مافی نە خورابوایە، نەک هه رخۆی بەڵکو دەیتوانی دەوڵەمەندترین هونەرمەند بێت و خەڵکێکی زۆریش بە خێو بکات ، ئەگەر دکتۆر توانا و زەقی ئەوەی هه بێت (پاشایەک لەتاران و هونەرمەندێک لە لوتکە دا)(٥) [illegible] (□)! د□ی خوێندەواری خۆشەویست خۆت ئەم کارەی زیرەک هه ڵسەنگێنە و بڕیاربدە !؟

جێم نە بووە لە ئێراق و لە ئێران !!

زیرەک نە لەکارکردند کەسێکی بە توانا بوو نە لە هونەرمەندی دا ، بەڵام ، ئەو پیاوێکی مەزن بوو لەسەردەمێکی نزمدا ژیا و ئەو لە هیچ جێگایەک لەنەدەگێڕان کوچاگری پێش بەت ! زیرەک لەسەر سفرەو نانی خەڵک دەژیا ؟؟ !! باوابێ ! ئێستا نموونەیەک لەو نان و سفرەیەت دەهێنمەوە دکتۆر گیان … ساڵێک و جارێک لە جاران زیرەک لەشاری سلێمانی ، شەو لە ماڵێک و لەسەر سفرەکەیان نان دەخوا !! دواتر شەو هه ر لەو ماڵە ئاهه نگێک دەگێڕی و خاون ماڵی ئاهه نگە کە لە کاسێتێک تۆمار دەکات ، بۆ بەیانی ئەو کاسیتە
(٣٠٠) دیناری ئەوە ڕۆژەی عێراقی دەدەنێ؛ کابرا داوای زیاتر دەکاتو نایفرۆشی ، کە ئەودەم سێ سەت دینار خانووێکی پێدەکڕدرا ! تۆبڵێ برای خوێندەوارم ..ئەگەرزیرەک ئەو پارەیەو پارەی هه موو ئاهه نگ و کاسێتەکانی وەرگرتبا پێویستی بەنانی سەر سفرەی کەس دەبوو !؟ بەداخەوە حەفتا ساڵە بازرگانانی هونەرو گۆرانیەکانی زیرەک پارەی مافی ڕەوای زیرەک و منداڵەکانی دەخۆن و کەسێک بیر ناکاتەوە لەو داهاتە بەردەوامە کەمێکی بە کەس و کاری زیرەک بداتەوە!! ، هه فتا ساڵە لە کوردەواری خەڵکانێکی زۆر لەسەر پارەی هونەری زیرەک دەژین ! ئێستا کەی ڕەوایە ئەمە جەمەنانێک بە جاوی زیرەک دابدەینەوە ، زیرەک ئەگەر ژیانێکی ئاسودەی هه بوایەو مافی هونەرمەندی خۆی وەرگرتبایە ! وەک ئەو چوار ساڵەی کە لە تاران حەقی خۆی وەردەگرت!؟، ئەوا بێشک یەکێک دەبوو لە هونەرمەندە دەوڵەمەندەکانی ئێران ! دەی خۆ ئەگەر بە فارسی گۆرانی گوتبا ..ئەوا بە حیسابی خۆی نەدازانێ !! هه ر زیرەک خۆی دەتوانی باسی ژیانی کوێرەوەری خۆی بکات و لە کاسێتەکەی ئەبووسەباح بەو پەڕی حەسرەتەوە دەڵێ:(جێم نە بووەوە لە عیراق و لە ئێران جێم نە بووەوە ، ئێستا لە نێوان ئەم دوو کێوە چایخانەیەکی عەجایبم داناوەو کاسبی تێدا دەکەم ! هونەر بەمن بەهرەیەکی نەدا هونەر بەمن وکارێکی نەکرد بە دوایابچم ، چۆن کوردم بە کوردی قسەدەکەم !!) بەڵی کورد بوونی زیرەک خوێنی لێدەچۆڕێ ! بەداخەوە کوردەواری زۆری ماوە تا زیرەک وەک خۆی بناسێ ؟؟

ژنهێنانی زۆر !!

دکتۆر ئەحمەد گلەیی لەوە دەکات کە زیرەک بەکەیفی خۆی ژنی زۆری هێناوەو ڕایبواردووە !! ئەوەیە کەدەڵێم دکتۆر ئاگاداری ژیانی زیرەک نیە ، بە خوڵا ناڵێم !! زیرەک لە گەنجی و یەکەم جار کە ژن دێنێ و دوایی بە هۆی ڕووداوێک دەگەڕێ ! ئەو شەوەی کە بەردەبێ و دەچێتە ماڵەوە ، دەبینێ ئەوە دایکی خەریکی گواستنەوەی ژنەکەیەتی

بۆ براكەی !!! زیرک کە ئەمە دەبینێ لە حەژمەتان سەر هه ڵدەگرێ
وتاران و عەبادان و بەسرا خۆتان بگرن زیرەک هات !؟ دکتۆر
پسپۆریەکەی ڕاوێژکاری دەروونی خانوادەییە ! دەی برا پسپۆرەکەم
ئەم ژیان و ئەم کارەی خانوادەی زیرەک و زۆری تر شیبکەرەوە و
بڕیاری زانستیانەی خۆت بدە .!!
زیرەکیش وەک هه رکەسێک حەزی دەکرد مالێکی گەرم و خێزانێکی
ئاسودەی هه بێت و ئەو ژیانەشی بەردەوام بێت . بەڵام ، ژیانی
زیرەک لەدەست خۆی نەبوو ، دوژمنانی نێو خۆو دوو دەوڵەتی داگیرکەر
هه لێاندەسوڕاند !! زیرەک کە لە بەغدا بوو ژنە جوان و لێهاتوو
خانەدان(گەوهه ر خانم) ی خواست و گۆرانی – گەوهه رێ – ی بۆ گوت
. هه رگیز حەزی نەدەکەر ناچاربێت وئەو گەوهه رە بە جێی بهلڵێ !!
! دیسان کە لەتاران دەگیرسێتەوەو میدیای زەندی دەخوازێ و شەو لە
مال□ی خۆی دەنوێ و بەیانی لە مال□ی خۆی لە خەو هه ڵدەستێ ، دەبێتە
خاوەن ، مال□ و ژن و مندال□ … ئ□م ژیانەی زۆر پێ خۆش دەبێ و
دەچریکێنێ : بولبول ئەمسال□ من زۆر بەختیارم ساحێبی مەهتاب گوڵی
بەهارم ، دەبێژێ و هاورا دەکات چەندم پێخۆشە ناومال□ ! ب□□ی
زیرەکیش مر□ق بوو حەزی دەکرد مال□ و ژن و مندال□ی هه بێت و تێیدا
بسێتەوە ! بەڵام ، ساواک و ساواکیەکان ئەو ژیانەیان بە زیرەک
ڕەوا نەدی و ئەو مالە خۆش و بە هه شتە بچوکەیان لێ تێکداو سەرەو
ژێریان کردەوە بۆ دۆزەخی ژیان ! هه رلەو ڕژەی لە ڕادیۆ دەرکرا
ساواک بە دوایەوە بوو لێنەدەگەڕا لە هیچ کارێک بەردەوام بێت و لە
هیچ شوێنێک کوچاگر ڕەش بکات ، ڕابیعە خانم گوتەنی :هه رناوە
ناوەش بە فیتی ساواک چەقۆکێشەکان لە سنەو کرماشانەوە بۆی دەچوون
و لە خوێندا سووریان دەکرد !! زیرەک دەڵێ : زۆر جار لێیانداوم ،
بە خوا بۆخۆشم نەمزانیوە بۆچی ولەسەرچی لێمدەدەن !!
زیرەک هونەرمەندێکی ئاشقە ژیان وئاشقە ژن وئاشقە جوانیی بووە،
دەڵێن گوتوویەتی :ئەگەرژنم لێدیار نەبێ گورانیم بۆ ناگوترێ ! تا
جارێک لە ڕادیۆی بەغدا لە کاتی تۆمارکردنی گۆرانی سەیرەکەن ئەوا
زیرەک کاغەزێکی لە پێشەو جار جار سەیری دەکات ! دەڵێن بە خوا
زیرەک ڕاستاکا خوێندواری هه□یە ، ئەوەنی ئەو کاغەزەی لەبەردەمە،
کە گۆرانیەکە تەواو دەبێت ، دەڵێن زیرەک ئەوە چیە ؟ سەیری
کاغەزەکەدەکەن دەبینن وێنەی ژنێکە بە جوانی کێشراوە ! دەپرسن
ئەوە ژنە چیە زیرەک ؟ لە وەڵام دا دەڵێ من ئەگەر ژنم لێدیاربێ
چاکتر گۆرانت دەڵێم، چؤن هیچ ژنێک لێرە نەبوو هه ر بۆ ئەمەش خۆم
ئەم وێنەیەم کێشا و لە کاتی گۆرانی گوتندا جار جار سەیرم دەکرد
!؟ مامۆستا ئەحمەد ئەوەدەزانێ هونەرمەندانی ناودارو سەرکەوتوو
دەنگ خۆش چیڕۆکی زۆرو سەیریان هه یە لە گەڵ – ژن – دا ، ئەوەندەی

زیرەک بەدوای ژندا گەڕاوە ، هێندەش ژن بەدوای داچوون !! تۆبڵێ ! ئەگەر زیرەک ژیانێکی ڕاوستاو ئاسودەو جێگیری هه بوایە ؛ ناچار دەبوو هێندە ژن بێنێت ؟ کە ساواک و ساواکیەکانی دەورو بەری میدیای زەندی و زیرەک لێکدەکەن ، زیرەک گۆرانی — هه ردەرواو بە جێم د□□□! .. ئەم گۆرانیە دەری دەخات کە زیرەک چ ئازارێکی کێشاوە لەوەی کە لە ژن و منداڵ و ماڵ و کارەکەی دەکەنەدەرەوە !

زۆری ژنهێنانی زیرەک هۆیەکەی دەروونی کەسیی و خانوادەیی هونەرمەندی ودەربەدەرییە!! ژن و ژیانی زیرەک هی ئەوەیە کەسێکی پسپۆر لە باری دەروونی مر□ق و باری خانوادەیی لە کوردەواری لێکۆڵینەویەکی دوورو درێژی لە بارەوە بکات .

زیرەک نوێنەنەری کێە؟!.

دکتۆر ئەحمەد لە تەک(تونەکردن- و — ڕەشکردن)ی زیرەک ، دەست بۆ باڵای میللەتیش دەبات و بەم شیوەیە باسی دەکات:(حەسەن زیرک دقاودق نوێنەری هەمان پلەی ڕۆحیانەتی گشتی کومەڵگا کوردییە سۆزاوییەکەیە کە هێشتا نە ئەفامێت هونەر (بە گشتی یانی چی)، نە بەو ئاستەش گەیشتووە کە گوێ بۆ هونەری ڕاستەقینە شل بکات، کەواتە لەم کۆمەڵگایەدا کە زۆرینە هێشتا زۆرینەیەکی تێوەگلاو لە سۆزی ئان و ساتی گەورە بوونە، ماملێ دبێتە فەرامۆش کراوەکە و حەسەن زیرەک دەبێتە قارەمانەکە کە چی دیکە دووبارە بوونەوەی نییە) لەو نووسینەی دکتۆر ئەحمەد ئەوە دێتە دەس کە کۆمەڵگای کوردەوار- بەگشتی -ی سۆزاویەوە نافامێت هونەر چیە وهونەری ڕاستەقینە نازانێ و زۆرینەی تێوەگلاوی سۆزی ئان و ساتی گەورە بوونە !! هه رلە بەر ئەوەی گوێ لە دەنگی زیرەک دەگرن!! ئەم گشتگیریەی دکتۆر ئەنجامی ئەو ڕق و تورەییە یە کە دکتۆر لە زیرەک هه یەتی ، ئەوەندە ڕقەکە بووە بە سۆز لە بیری چوو□ تەوە کە بەڕێزیان پسپۆری دەروونشیکاری خانوادەیی و کۆمەڵایەتین و قسەی ئەوحیسابی بۆ دەکرێ و ئاوا بە ئاسانی لە گەروو ناچێ ! باشە کە کۆمەڵگای کوردی گوێ لە زیرەک دەگرێ ، ئەمە چ تاوانێکە ؟ لە کوردو دەورو بەرو جیهان چەند زیرەک هه یە ؟ هه ر بە ڕاستی هیچ زیرەکێکی تر نیەو لە نێوەندی هونەری کوردی دا لە زیرەک دیارترو بەرچاوترو داهێنەرترو شیاوتر و هونەرمەند تربێ بۆ گوێ لێگرتن ، تا شانازی پێوە بکەین ! هه ر بۆیە گوێ گرتن لە زیرەک لە هه موو کاتێکدا سۆزی تێوەگلاوو ئاست نزمی کۆمەڵگا نیە ! لە کاتێکدا بە ڕای گشتیی هونەرمەندو شارەزاو مۆسیقارانی کوردو دەورو بەر زیرک هونەرمەندێکی گەورەی سەردەمی خۆیەتی نموونەی بەرزی گوێگران و میللەتی کوردە و هه تا ڕادەیەک

هونەرمەندێکی جیهانییە !! لە نێوگ□گرانی زیرەک و میڵلەتی کوردیش
هونەرمەندانی گەورەی وەک موجتەبای میزادەی تێدایەو تا دەگاتە
شوانێکی سەر سنوورو لە نێو شوانانیش هونەرمەند –قالە مەڕە – هه
یە !!.
ماملێ و چەند کاسێتێکی لادێی!!

مامۆستا ئەحمەد ئەوەندە ماملێ و زیرەک بەراورد دەکات و دەنووسێ □
ڕاست له تەنیشت وەها حماقەتێکی گەورەی ڕۆحیانەتی کوردە کە
بلیمەتێکی وەک محە□مە□دی ماملێ لەو سەردەمەدا بەشی دەبێتە چەند
کاسێتێکی لادێی و تەواو، واتا هیچ مەجالێکی دیکە بۆ ئەم
هونەرمەندە بلیمەتە لە لایەن کوردە ناڕەخسێت و لە هەمووشی
حماقەتبار ئەوەیە کە هێشتا هەر ئەوە حەسەن زیرەکە کە لە ناز و
نیعمەت گیراوە و قارەمانە هونەرییە تەنیا دەردەدارەکەمانە؛ ئۆفێک
لەو حیماسەتە) من تێنەگەیشتم . مەبەست لە ماملێ و کاسێتی لادێی
چیە؟ خۆزگە باشتر ڕوونی دەکردەوە ، چۆن ئەم ڕستەیە ئاوا بە
ڕاوەستاوی بە قازانجی ماملێ و ڕایەکانی دکتۆر سەبارەت بە خودی
ماملێ ناکەوێتەوە ! دکتۆر کە ئەم پەرە گرافەی نووسیوە ، وای
دەخاتە بەرچاو کە کورد دەوڵەت بووەو ڕوحانیەتەکەی ئەم دەوڵەتە
سەری زیرەکی لە زێڕگرتووەو لێنەگەڕاوە ماملێ لە – چەند کاسێتێکی
لادێی!!- زیاتر هیچ م□جاڵێکی دیکەی بۆ ماملێی هونەرمەند لە
کوردەواری ناڕەخسێت – !! نە زیرەک و نە ماملێ و نە هیچ
هونەرمەندێکی ئەو سەردەمە لە سایەو – لە لایەن – کوردەوە –کورد
وەک دەسەڵات – مەجالیان بۆ نە ڕەخساوە ؛ نەکورد دەوڵەت بووەو نە
کوردەواری ئەوتوانایەی هەبووە ! ئەوەی هه یە هه ر یەکێکیان بە
پێی تواناو بۆ گونجان و هه وڵی خۆیان کاری هونەریان کردووە . لەو
قسانەی دکتۆر وادێت□ بەرچاو کە هه موو گرفت و پاشکەوتەیی
هونەرمەند ماملێ و هونەری کوردی ئەوکات و ئێستاش زیرەک لێی
بەرپرسە!؟!

ژمارەی گۆرانیەکانی زیرەک چەندن!؟

دکتۆر لەتەواوی نووسینەکەی دا ، لە باسی زیرەک هێندە توڕە یەو
ڕقی پێوە دیارە ، کە بە هه موو وشەو نێوە ڕستەو ڕستەیەک هه وڵێ
ڕەشکردنی زیرەک و هونەرەکەی دەدات و هیچ حیسابێک بۆ ئەو جەمارە
سەرتاسەری و بەردەوامە ناکات ، کە لە هونەرمەندو نووسەرو
ڕۆشنبیرو خەڵکی ئاسایی پێکهاتوون وهه فتا ساڵە زیرەک بە نموونەی
باڵای هونەر دەزانن !؟ دەکۆشی هه موو کەس لە چاوی ئەو□و س□یری
زیرەک بکەن ! دیسان دەڵێم بەداخەوە لەم نووسینەدا دکتۆر ئەحمەد

هیچ هه وڵێکی لێکۆڵینەوەیی لە ژیان و هونەری زیرەک پێوە دیار نیە ، هه موو زانیاریەکەی زانیاری سەر زارەکیە هەڵسەنگاندنەکانی بۆ کەسایەتی و هونەری زیرەک ڕای خۆیەتی !! کە بە پسپۆڕو لێکۆڵەر ئەم جۆرە ڕادەربڕینە گونجاو نیە!هه ر بۆیە هه موو هەستەو نیوە هەستێکی پێویست بۆ وەڵام دانەوە دەکات . چۆن واقیعی ژیان و هونەری زیرەک تەواو پێچەوانەی ڕایەکانی دکتۆر ئەحمەدن ، زیرەک ئەم هه موو ئاوازەی داهێناوە ، بە جوانترین و سەرکەوتووترین گوتن و خۆشترین دەنگ گوتوویەتی و بەرزترین داهێنانی ، داهێنان تا ئێستاش –داهێنانی پێکردووە ! جوانترین شێعری گۆرانی داهێناوە ، باشترین شیعری شاعیرانی کوردو فارس و ترک و ئازەرو ئەرمەنی بە خۆشترین ئاواز گوتووتەوە ،بە قسەی ڕێکخراوێکی کلتوری شاری بۆکان کە گرنگی بە هونەرو ژیان و کلتوری زیرەک دەدات ، دوو ساڵ لەوە پێش بڵاویان کردەوە کە زیرەک (٣٦٢١) گۆرانی هه یە ، نازانم دکتۆر گوێ لە چەند لەم گۆرانیانە بووە ؟ بەڵام ، ئەو بەڕێزە کە پێی وابە کەس توانای ئەوەی نیە دە دەقیقەش گوێ لە زیرەک بگرێ ، ئەوا ئەو بۆ خۆی هه رتەنیا ئەو دوو دەقیقەیەی ساڵێ جارێک گوێی لە نەورۆز گرتووە ! هونەرمەندێکی وەک زیرەک کە وڵاتی کوردەواری پڕ هونەرکردووە لە هونەرو زۆربەی خەڵکی بە خۆیەوە خەریک کردووە ، تەنیا ساڵێ بە دوو دەقیقە گوێ لێگرتن لە زیرەک وەهەڵسەنگاندنی هونەرەکەی تەواوکارێکی پێچەوانەی توێژەری وسپۆڕیەکەیەت ! من ئەوە دەزانم دکتۆر شارەزایی لە هونەری مۆزارت و ڕەخنەی ئەدەبی – هونەری بنیامین وهیگل و فەلسەفەی ڕۆژئاوا هه یە ! ئەمەش ئەنجامی هه وڵ و ماندوو بوونی خۆیەتی ، خۆزگە کەمێکیش خۆی بە ژیان و هونەری زیرەکەوە ماندوو دەکرد و ڕای ئەم هه موو شارەزاو مۆسیقارو پسپۆڕەی دەدی و ئەوکات بە دڵنیاییەوە نەدەبووە خاوەنی ئەم جۆرە ڕایانە سەبارەت بەحەسەن زیرەک .دکتۆری برامان دەنووسێ « هونەرێک کە بەڕاستی بە بێ ئەملاولا هونەرە، ئێستە ئەم پرسیارە دێتە ئارا، ئایا کێی گشتی هونەری ؟ لە ڕاستیدا بێجگە لە هونەری مۆسیقا و نووسین نەبێت هونەرەکانی دیکەی کورد هێشتا بەو مانا دروست و پتەوە هونەر نین) دەی مامۆستای بەڕێز ئەوە خۆت ڕات وایە بەدەر لە نووسین و مۆسیقا هونەرەکانی ترلە کوردەواری هێشتا بە مانا ی دروست هونەر نەن !!هه ر چەندە ئەم ڕایەش گفتوگۆ هه ڵدەگرێ ، بە نموونە چۆنە دکتۆر ئەحمەد ئەمانی (هونەرمەندی گەورەی کورد پەیکەرتاش بەها زیائەدین) کە هێندە لێی دوور نیە ! پەیکەرە نایابەکانی نابینە و کارەکانی بە هونەرو داهێنان نازانە و ناویان نابا!!؟ لەوەش گەورە ئەوە خۆت تەنیا نووسین و مۆسیقا هه ڵدەبژێری ؛ دەی لە نەو مۆسیقای کوردی هونەرمەند حەسەن زیرەک بکەیتە دەروە

، چیت بۆ دەمێنێتەوەو بەداخەوە هه رخەت مۆسیقای میللەتەکەت هه ژار دەخەی !! بۆ ماوەیەکی کورت لە پاش مەرگی زیرەک ، کە دەنگ و باسی مردنەکەی ئەمریکاو فەرەنساو ڕۆژئاوای گرتەوە ، لەسەر قسەی (ڕابیعەخانم)ی دوا خێزانی زیرەک گروپێکی شەش کەسی لە ئەمریکاوە هاتبوونە بۆکان ، بۆ ئەوەی- تەواوی جەستە – ی زیرەک بکەن و لێکۆڵینەوەی لەسەر بکەن ، کە کەس وکاری زیرەک ڕازی نە بوون ؛ تەنیا داوای – گەروو – ەکەیان کردوو پارەیەکی زۆریشیان لە بەرامبەردا خستە بەردەم خوشک و براکانی زیرەک ! ئەوان ڕازی بوون !! بەڵام ؛ ڕابیعە خانمی خێزانی زیرەک گوتی من گوتم نابێ ! زیرەک لە ژیانی دا نە سایەوە ئێستا لەناگەڕێن لە گەڕیش بستەوە ؟! خەزگە گەرووەکەیان ببردایە ! خەزگەیەکی تر خەزگە ئەو گروپە لەسەردەمی زیندوویی و ژیانی زیرەک دەهاتن !! بەڵام ؛ کوردەلە داری خەزگە بە کەس بەرناگرێ !! ئێستا دکتۆری بەڕێز ئەو شەش کەسە لە ئەمریکاوە بۆ تەنیا بۆ – دەنگی تەوتەپی مامناوەندی زیرەک هاتبوون ؟؟! هاتبوون و ئەو ماندوو بوون و پارەیان بۆ خەرجا بدەن بۆ کەس و کاری زیرەک؟؟ یا ئەوە تە شتهایەکیان لە هونەرودەنگ و گەروویزیرەک بەدی کردبوو لە جێگایەکی تر دەستیان نەدەکەوت !؟

بەڕێز مامۆستا ئەحمەد ئەمانی، کە دواتر بەم دەرکەوت مامۆستای زانکۆیەو دکتۆرای لە پسپۆریەکی زۆر گرنگ هه یە ناونیشانی چەند توێژینەوەیەکی گرنگیشم بینی کە دکتۆر ئەحمەد بڵاوی کردوونەتەوە ! لەم نووسینەی داسەبارەت بە زیرەک زۆر باسی – زانستی بوون – دەکات و ڕەخنە لە نازانستی حەسەن زیرەک دەگرێ و کۆمەڵگای کوردەواوری بە – تەوگێاو لە سەزی دەرەشانە – ناو دەبات ، بەڵام ، بۆ هەی ئەو ڕەق و توڕەییەی لە زیرەکی هه یە ، کەمن نازانم هەیەکەی چیەو ئەم هه موو توڕەییە لەچیەوە هاتووە؟ لە نووسینەکەی دا نەیتوانیوە لەسەر هه ناسە زانستیەکەی بەوات و نە گەڕێتە نەو سەزەوە، تا ڕادەی ئەوەی زۆر جار زمانی زانستی و ئەکادیمی و وەژەیی بە جەدەڵ و لەی دوور دەکەوێتەوە، سەیرکەن چی نووسەوە :

(لەو بەر پردیشەوە لە برایانی زۆزەوە بیگرە تاکوو حەسەن زیرەک و سمایل سەردەشتی و عەزیز وەیسی و ئەم جوزەلە و ئۆرگژەنانەی ئەم سەردەمە هەموویان هەمان ڕەوتی سەز بزوێنەری مەشک خەەتێنن کە بێجگە لە سەزاندن هیچی دیکەیان لە بن باخەڵدا نییە) هه ریەک لەو بەڕێزانەی کە ناوی هێناون شوێنی تایبەتە بە خۆیان هه یە، بەڵام؛ ناوهێنانی حەسەن زیرەک بە –هه مان ڕەوتی سەز بزوێنەروی مەشک خەڵەتێن – بەڕاستی لەگەڵ هونەری زیرەک ناگونجێ .

لێرە دکتۆر ئەحمەد پاش ئەوەی ناوی چەند هونەرمەندێکی دیاری نێو ڕاگەیاندنەکانی کوردەواری دەنێ . دەنووسێ:

(لە ڕووی ڕەسەنایەتی هونەریەوە حەسەن زیرەک هیچ بە تۆزی پایان ناگاتەوە کە تەنانەت ناتوانێت خۆی لە درێژەی ڕەوتی ئەوان و مۆسیقای شوناس-هونەری کوردییدا جێ بکاتەوە .) من دڵنیام هیچ یەک لەو هونەرمەندانەی دکتۆر ئەحمەد ناوی هێناون و هیچ یەک لە هەوادارانیان ڕێگە بە خۆیان نادەن بڵێن: حەسەن زیرەک هیچ بە تۆزی پایان ناگاتەوە ؟!!لێرەدا دکتۆر ئەحمەد تەواو کەوتووەتە ژێر سۆزی ڕق لێبوونەوە لە زیرەک ، هە ر ئەوەشە زمانی نووسینەکەشی لە زانست دوورکەوتووەتەوە! ئەوش کە زیرەک – ناتوانێت لە درێژەی ڕەوتی ئەوان و مۆسیقای شوناس – هونەری کوردییدا جێ بکاتەوە !! لێرە جارێکی تر دکتۆر ئەحمەد بۆ ئاگای خۆی دەردەخات لەوەی کە هونەرمەندە ناودارو زانستیەکانی کوردو دەورو بە رو جیهان لە بارەی هونەری زیرەکەوە چیان گوتووە !؟

لێرە دا دکتۆر لە پەنا ڕای – میلان کۆندرا – هاتووە هونەری حەسەن زیرەکی لە بازنەی ڕەسەنایەتی کردووەتە دەرەوە و کردوویەتی بە- بازاڕی و کۆچە !!بەمەش غەدرێکی زۆری لە زانستی خۆی و ڕەسەنایەتی هونەری زیرەک کردووە ، سەیرکە نووسیویەتی:

(میلان کۆندرا وەتەنی حەسەن زیرەک زیاتر لەوەی هونەری ڕەسەن بێت هونەری بازاڕی و کیجە.) تکایە ئاگاداربن- میلان کۆندرا – ئەم قسەیەی بە تایبەت بۆ هونەری زیرەک نەکردووە .

دکتۆر ئەحمەد هە ستی تایبەتی خۆی کە – لە سۆز بەدوور نیە – بۆ ئامرازی کە دەردەبرێ و دەنووسێ – ئێمە – تکایە ئەو – ئێمە – یانێ کێن و چەندن و لە کوێن ؟

(ئێمە ساڵی یەکجار ئەویش لە نەورۆز یان قاوەخانەیەک بۆ دوو دەقە حەسەن زیرەک ببیستین، شاگەشەی پێدەکەین –لەوە زیاتر حەسەن زیرەک بۆمان قابیلی گوێ دان نییە-) دکتۆر – تۆ – نەک ئێمە – کەساڵێ تەنیا یەک جارودوو دوقیقە گوێ لە زیرەک دەگری ، چۆن ڕێگات بۆ خۆت دا ٣٦٢١ گۆرانی هونەرمەند حەسەن زیرەک ڕەتکەیتەوە؟؟ کە زیرەک بەم ژمارەیە یەکەمین و گەورەترین گۆرانیبێژە کە ژمارەی گۆرانیەکانی گەیشتووە بەم ژمارەیە ! لای کەم لە کوردەواری ، لە نێو ئەی حەمکە ژمارەیەش سەتان داهێنانی هە یە ، کە لە ڕیزی پێشەوەی هە مووگۆرانیە داهێنراوەکانی سەردەمی خۆیەتی. لە بارەی ئەو دوو دقیقەشەوە نووسیویەتی:

پێشتر گوتمان بۆ هوی ئەو بێزاری و ڕق و توڕەییە کە دکتۆر ئەحمەد لە زیرەک هە یەتی ، زمانی نووسینەکەی لە زانست و ئەکادیمیەت دوور

خستووەتەوە، فەرموو دەنووسێ □ ئێمه ساڵی یەکجار ئەویش لە نەورۆز
یان قاوەخانەیەک بۆ دوو دەقە حەسەن زیرەک ببیستین، شاگەشەی
پێدەکەین) هه ر چەندە وا پێدەچی ئەم – شاگەشکەی پێدەکەین – ەش
دەربرێنێکی تەنز ئامێز بێت سەبارەت بە –دەنگی مامناوەندی و
تڕتۆپ- ی زیرەک! ب□ام ، هێشتا ئەو دەربڕینە ئەوەندە مانا لە
دەروونی خۆی هه ڵدەگرێ کە دەنگی زیرەک لەم دوو دەقیقی□□دا کاری
تێکردووەو شاگەشکەی کردووە ! باشە ئەگەر دکتۆر ئەحمەد هه ر بۆ
ل□کۆ□ینەوە ، بەسەر خۆی بکات بە ئەرک و گوێ لەو گۆرانیانە بگرێ
کە موجتەبای میرزادە، بەڵێ تەنیا موجتەبای میرزادە مۆسیقای بۆ
لێداوە ؛ توبڵێی دکتۆر..شاگەشکە بوونەکەی کەمێک زیاتر نەبوایە ؟!
دکتۆر بەردەوامەو دەنووسێ :

(کەواتە ئەم ئەفسانەی کە حەسەن زیرەک چیها گەورە بوو کە چی دیکە دووبارە نابێتەوە پڕە لە چەواشەکاری سۆزی ڕۆحی کوردی، نەک هونەری بوون یان ئاخۆ زانستی بوونی حەسەن زیرەک.
حەسەن زیرەکەکان زەوق و تڕ و پۆپی ئان و ساتێکی ڕۆحیانەتی کۆمەڵگایەکە کە دەبێت تێپەڕ بێت).ئەوە کێیە- چەواشەکاری سۆزی ڕوحی کوردی – کردووە ؟؟ دیسان دەنووسێ : حەسەن زیرەک و حەسەن زیرەکەکان زەوق وتڕ تۆپی ئان و ساتێکی ڕوحانیەتی کۆمەڵگایەکە کە دەبێت تێپەڕ بێت ، لە ڕستی- حەسەن زیرەک و حەسەن زیرەکەکان – سوکایەتیەکی زۆر بەر زیرەک کەوتووە ! کە ئەرکی لێکۆڵەر سوکایەتی کردنیە بە کەسایەتی هونەرمەن ، بەلکو هه ڵسەنگاندنی بەرهه مە کەیەتی ! لێرەش سۆزی توو□□بوون جارێکی تر دکتۆری بەڕێزی لە ئەرک و پەیامی لێکۆڵەرانە دوور خستووەتەو !! بەڵام ؛ زیرەکەکانی ترلەکوێن و ئێمە چەند زیرەکمان هه یە؟ من لام وایە هه ر بەڕێزێک بۆ هه ر مەبەستێک بیەوێ زیرەک هه ڵبسەنگێنێ ،ئەوا پێویست دەکات زیرەک ب□ تەنیا و لە گەڵ زیرەک خۆی هه ڵبسەنگێنێ.. ئەوەش بەو مانایە نیە ، کە کۆمەڵگای کوردەواری ه□□ندە نەزۆک بێت و کەسێک نە بێت لە داهاتوودا بتوانێ هونەرەکەی زیرەک تێبپەڕێنێ !؟ چونکە زیرەک چ خۆی و ژینە ئەفسانەییەکەی و چ هونەرە ئەفسانەییەکەی بە هیچ چەشنێک دووبارە بوونەوەی نیە! بەڵام؛ تێپەڕاندنی زیرەک خواستی هه موو کوردێکەو کارێکی دوورە دەست نی! ئەوەش کە گوێگرتن لە زیرەک بە – زەوقی تڕ تۆپی ئان و ساتێکی ڕوحانیەتی کۆمەڵگایەک ناو دەبات کە دەبێ تێپەر بێت – جارێ بە کار هێنانی – دەستەواژەی – تڕ تۆپ – جگە لەوەی نووس□ینەکەی لە – زانستی بوون – دوور خستووەتەوە ، ئاستی زمانەکەشی دابەزاندووە !؟ دکتۆر باسی تێپەڕاندن دەکات ، واتا مۆسیقای کوردی لە حەسەن زیرەک تێپەڕێ ،

منیش ئاواتەخوازم کە هونەرو مۆسیقامان لە زیرەک تێببپەڕێ ، بەڵام ؛ نە بەو مانایەی ئاستی زیرەک نزمە! بەلکو ئاستی زیرەک زۆر بەرزەو هیوای ئاستی بەرزتر بۆ هونەری کوردی دەخوازین .

دەنگی کێ مامناوەندو بۆڕە؟؟

ئەم جارە دکتۆر ئەحمەد دێت و دەنگی زیرەک بە – دەنگە مامناوەندی و بۆڕەکە – باس دەکات ودەڵێ ئەوەی بەڕاستی گوێی مۆسیقای ببێت ناتوانێت ڕۆژانە بۆ دەدە قیقە ش گوێ بداتە دەنگە مامناوەند بۆڕەکەی زیرەک – دەنووسێ:

(کێشە خودی کەسایەتی نازانستی و سۆزتێوەگلاوی حەسەن زیرەکەکانە کە بەوپەڕی سەرسووڕمانەوە کۆمەڵگاکەشیان بەناوی هونەرمەندی ئەفسووناوی داگیر کردووە، بەڵام ئەوەی بەڕاستی گوێی مۆسیقایی ببێت ناتوانێت ڕۆژانە بۆ 10 دەقەش بووە، گوێ بداتە دەنگە مامناوەند بۆڕەکەی حەسەن زیرەک) بەڕاستی من لام وایە کوردێک لە ٣٦٢١ گۆرانی زیرەک نەتوانی دە دەقیقە گوێ لە گۆرانیەکانی زیرەک بگرێ ! ئەوا ئەو کوردە میزاجێکی زۆر تایبەتی هه یە ! بیستوومانەو خوێندوومانەتەوە کە مامۆستایانی موسیقای کوردی گوتویانە؛ ئەگەر دەتەوێ گوێ لە دەنگی ڕەسەن و ئاوازی خۆش و گوتنی جوان و مۆسیقای بەسۆز بگرێ ، گوێ لە گۆرانیەکانی زیرەک بگرە ، بەتایبەت ئەو گۆرانیانەی لە گەڵ تیپ و ئۆرکستراو مۆسیقارە بەرزەکان تۆماری کردوون ، بە نموونەی مۆسیقای هونەرمەند موجتەبای میرزادە و بەڕێزەکانی تری تاران و کرماشان و سەقزو تەورێز!کەچی دکتۆر تاقەتی نی□ □ۆژانە دەدەقیقە گوێ لە زیرەک بگرێ !!مافی خۆیەتی ، ب□□□ام؛ دکتۆر ئەوەی نادیدە گرتووەکە ئێستاش لە هه موو نێوەندەکانی گوێگرتن ، لە کوردەواری لە مۆسیقارە بەرزەکانەوە بیگرە تاداگاتە ، شوان و جوتیارەکان ، ئەوە دەنگی زیرەکە لە بەرزترین ئاستی گوێ لێگرتنە و کاسیتەکانی لە ڕیزی پێشەوەی کاسێت فرۆشتنە و ژمارەی گویێ لێگرتنی لە نێو یوتیوب و سایتە ئەلیکترۆنیەکان ژمارەیەکی ڕیکۆرد شکێنە !!ئەوش پاش پەنجا سال دوای مەرگی زیرەک .

ڕەخنەگرتن لە زیرەک !!

.

دکتۆر باسی ئەوەدەکات کە دەبێ زیرەک نەقد بکرێ ، ئەمە زۆر ڕاستە، زیرەک چ خۆی و چ هونەرەکەی لە دەرەوی ڕەخنە نین ! بەڵام؛ ڕەخنەی زانستی ئەوە نیە ، لە تەواوی نووسێنێکدا ، ڕەخنە لە کەسایەتی و تەمەن پەنجا ساڵ و شەش مانگیەکەی بگرین و تەواوی گۆرانیەکانی کە

۳٦٢١گۆرانیە بە – تڕتۆپ – ناو ب□ین و دەنگەکەی بە – مامناوەندی
و بۆڕ – بزانین و هیچ چاکی و جوانیەک لە کەسایەتی و هونەرەکەی دا
نە بینین !؟ زیرەک خاڵی لاوازی زۆری هه یە ، چ خۆی وەک کەسایەتی،
چ هونەرەکەی . بەڵام ، هه ر ڕۆژێ و هه ر لێکۆڵەرێک خواستی ڕەخنە
لە زیرەک و هونەرەکەی بگرێت ، ئەوا پێویستە – تەواوی ژیانی زیرەک
و کوردستان و ڕۆژگاری ژێردەستەیی و باری پارچە پارچەیی کۆمەڵگای
کوردی لەبەرچاو بێت .دکتۆر دەنووسێ :
(خۆ گێل کردن و خۆشاردنەوه له خەساری حەسەن زیرەکەکان نەک هەر
هیچی پێنەداوین که به ئاشکرا دەبینین که ئەم نەقد نەکردنی حەسەن
زیرەکانه، مۆسیقای کوردی و تەنانەت فۆلکلۆری کوردی بۆ ئاستی نزمی
وەک سمایل سەردەشتی و عەزیز وەیسییەکان دابەزاندووه، ، ئەم
خەساره بەڕاستی کێشەیەکی مەعرفی گەورەیه و ناکرێت چی دیکه به هۆی
تڕ و پۆپی سۆزی کاتی بۆ حەسەن زیرەکەکان وەها لێخۆش ببین و ڕۆژ
له دوای ڕۆژ ماملێکان و عەلی مەردانەکان زیاتر له گۆڕ بنێین) هه
ر لێرە دکتۆر تەواوی پاشکەوتن و ئاستی نزمی فۆلکڵۆرو هونەرمەندان
دەداتە پاڵ حەسەن زیرەک وتەنانەت – لە گۆڕنانی ماملێ کان و
عەلیمەردانەکان –یش دەخاتە ئەستۆی زیرەکی تڕپۆپی سۆزکاتی !!
بەداخەوە نووسەر زۆر لە یاسای – نەقد – دوور کەوتووەتەوە .
دواجارو لە کۆتایی نووس□ینەکەیدا دکتۆر ئەحمەد ، ڕەخنە لە
لێکۆڵەرو ل□کۆ□ینەوە تەحلیلی ئەفسانەیی دەگرێ !وای دەخاتە زیهنی
خوێندەوار کە لە پەنای ئەم کارانە:
(جارێکی دیکه حەسەن زیرەک دیسان هەمان داگیر کردنی کۆمەڵگا، سەر
له نوێ داگیر دەکاتەوه و ماملێکان له ژیر ئەم ئەفسانه درۆزنانەی
خۆی دەشارێتەوه و ڕۆحیانەتی کۆمەڵگای کوردی دیسان و دیسان له
فامی هونەی □ەسەن(زانستی) هەنگاوێکی دیکه دوور دەخاتەوه)،(*۷)
مامۆستا ئەحمەد مافی تەوای خۆیەتی مامۆستا ماملێ و هونەرمەندانی
تری کورد بە نموونەی بەرزی خۆی بزانێ ، ئێمەش ماملێ بە
نموونەیەکی بەرزی هونەری کوردی دەزانین! بەڵام ؛ هونەری ڕەسەنی
کوردی و ڕەخنەی زانستی و خودی ماملێکان !! چ سودێک لە شکاندنەوەی
زیرەک و تاوانبارکردنی دادەبێنن؟ بەتایبەت کە مامۆستا ئەحمەد
پێناچی ل□کۆ□ینەوی لە ژیان و هونەری زیرەک کردبێ ! چۆن هیچ
نموونەیەک لە ژیان و هونەری زیرەک ناهێنێتەوەکە ئەوە دەربخات
گوێی لەو ۳٦٢١ گۆرانیە گرتبێ و ئەو ۲۵ تا ۳۰ کتێبەشی خوێندبێتەوە
کە لە بارەی ژیانی زیرەکەوە نووسراون ! دەڵێن : دوو گەنج کە
یەکێیان لایەنگری دەنگی زیرەک بوو پێیدا هه ڵدەگوت و پەسنی دەکردو
دەیگوت ..دەنگی زۆر خۆشە ! ئەوەکەی دی بە حەماسەو گوتی: جا با هه
ر دەنگی خۆش بێت ..ئاخر دایکی مێردی کردووتەوە !! جا ئێستا

..ئەمەش ئەژین خەزگە هە موو ئەوانەی کە دایکیان پاش بەوەژن بوون مەردیاندەکردە ، زیرەکەکیان بە رهە م دەهێنا ؛ ئەوسا دەماندی مەردکردنەوەی دایککەکان چەند بە سوودن!!

پێکەنین و گریان!!

لەکەتــــایی دا بەکـــورتی دوو ڕووداو دەگێڕمەوە کە زیـــرەک وەک هونەرمەندێک خەی پاڵەوانیەتی : یەکەم، زیرەک خەی بە میرزا کەریم خەشناوی گەڕاوەتەوە و گوتوویەتی: ماویەک بوو گرانەتام گرتبوو بەرەو گوندێک دەچووم ، کە نزیکبوومەوە دەنگی دەهۆڵ و زوڕنا بوو ، چوومەناوگوند سەیرەکەم ڕەشبەڵەکە هە رچەندە من لەو گوندە دەستی چاکم هە بوو، بەڵام، بە هەی ئەوەی شایی بو کەس بەری بەمنەوە نە بـــوو، لە لایەکـــی تریـــش بەهەی نەخەشیەوە هەنـــدەگەڕابووم کەس نەیدەناسیمەوە! چووم لەسەرگرد ولەسەر بەردێک دانیشتم ، تاخەڵکە کە دەستیان بەرداو بە نانخواردنی نیوەڕە ، هە ریەکەدەستی یەکەکی دەگرت و دەیگوت فەرموو بە ماڵی ئێمە . کەس فەرمووی لەمن نەکرد! زەرم دە بە خە سوتا ، دەستم خستە بنگوێم و بە خەمەوە گەرانیەکم گـوت ، کە دەنگـم هـات خەڵـک ئاوڕیـان دایەوە، کە بەردەوام بـووم خەلکەکە وردە وردە لەدەورم بازنەیان گرت و کەس نقەی لەوە نەدەهات ، چەن گەرانیەکەخەماوی بووژن و پیرەکان فرمێسکیان هە ڵەشت و چاوی خەیان سەیەوە ، منیش بەری چاوی تەکردم ، لەنەگەڕام فرمێسکەکەم بکەوەتە خوارەوە ، گەرانیەکەم گەڕی ویەکسەر کردم بە شادی خەڵک هە ر زوو دەستیان گرت و کردیان بە شایی .

دووەم : میرزا کەریم دەگێڕێتەوو دەڵێ ..ڕەژێ لە کانی مەلا ئەحمەد پیرەمەردێکی خەکەو تەکچەقیو هات و سەلامی کردوو گوتی ئەوەو خودا کامەتان مامەستا حەسەن زیرەکن؟ ئەمەش گوتمان ئەمەیەو زیرەک گوتی فەرموو لەخزمەتدام . کابرا گوتی من چەند ساڵە لە دوورەوە دەنگی تەم بیستووە لە خودام دەویست لە نزیکەوە گوێم لەدەنگت بێت ، ئێستا لە دوورەوە هاتووم وئەگەر دەم نە شکێنی و گەرانیەکم بە بڵێ و بتوانم لە نزیکەوە گوێم لە دەنگت بێت؟ زیرەک گوتی بەسەر چاو داوای دەف- دائیرەی کردو زەر بە خەمەوە گەرانیەکی گوت، هە موومان مات بووین و کابرا خەریک بوو فرمێسکی دەسڕیەوە، کە زیرەک سەیری کرد هە موومان خەریکە دگرەن ، یەکسەر گەرانیەکەی گەڕی وبە نەزمی شایی تەیهەڵکرد . میرزا دەڵێ کابرا لچکی کەوای لە بەر پشتی ناو دەستی کرد بە سەماو شایی، سەماو شاییەکی دەکرد هە ر لە خەی دەهاتو ئەمەش دەستمان گرت و هە موو کردمان بەشایی.(٨*)

دکتەری بەڕێــز لە ئەمە چــاکتر دەزانێ کە هونەرومەســیقاو فەلکەلەر

کاریگەریان لەسەر دەروونی تاک و کۆمەڵگا هە یە، من ناو نیشانی توێژینەوەیەکی دکتۆر ئەحمەدم دیوە کە باسی کاریگەری چەند دەکات لە دەروونی تاک و کۆمەڵگا، هونەری زیرەکیش بە کاریگەر نە بووە ! بەڵام ؛ هه موو جارێک بە خراپ نا!! من چەند جارێک گوێم بیست بوووم کە کەسانێک نەخۆش خەماوی بوون و بە گوێگرتن لە زیرەک چاکبوونەتەوە .

سەیرکەن ..، . ئەگەر دەنگی زیرەک نە خۆشی چاککردووتەوە ، ئەوا لە دوو شوێنی جیا و لە دوو کاتی جیا دا.. زیرەک وەک (زریاب) خەڵکە کە دەخاتە گریان و هه ر خۆشی دەیانخاتەوە پێکەنین!

بەڵێ حەسەن زیرەک هونەرمەندبوو !!

مامۆستا ئەحمەد نووسینەکەی بەم پرسیارە دەست پێکردووە . ئایا حەسەن زیرەک هونەرمەند بوو؟
ئێستاش من بە کورتی و بە چەند خاڵێک باس لە هونەرمەندییەتی حەسەن زیرەک دەکەم !!

- ١ – لەوەتەی حەسەن زیرەک بە یەکەمجار لە ساڵی ١٩٥٣ دا دەنگی لە ڕادیۆی بەغدا بڵاو بووە وە هه تا ئێستا زیرەک ڕۆژ بە ڕۆژ هه واداری زۆرتر دەبێت.
- ٢ – هه رلەو ڕۆژەوە ئارەزوومەندو بە هەرمەندان لاسایی زیرەک دەکەنەوەو هه وڵدەدەن بە شێوەی زیرەک گۆرانی بڵێن و هه تا ئێستا بەسەتان کەس لەو ڕێگایەو ئەم – قوتابخانە – یە چوونەتە نێو جیهانی هونەرو کەسانی هه ن دواجار بوونەتە خاوەنی دەنگی خۆیان و ئێستا ناوودەنگێکی زۆریان هه یە.
- ٣ – هه فتا ساڵە بەردەوام کوردو خەڵکی ناوچەکە بەردەوام گوێ لە زیرەک دەگرن و ڕۆژ بە ڕۆژ گوێگرتن زۆرتر دەبن و سنووری جوگرافیای گوێلێگرتنەکە فراوانتر دەبێت و چڕتر دەبێت.
- ٤ – زیرەک لە هونەری گۆرانی گوتن دا هه ندێ داهێنانی کردووە کە تائێستا هیچ یەک لە هونەرمەندانی ناوچەکە بەیان نەکراوە، بۆ نموونە لە یەک گۆرانی دا بە چەند زمان و بە چەند زاراوە شێعری کلاسیکی چەند زمانێکی گوتووەو تێکەڵ بە فۆلکلۆری چەند میللەتێکی کردووە. بۆ نموونەی گۆرانی (خان باجی).
- ٥ – زیرەک لە نێو کورد دا کوردی زانترین وزمانەوانترین گۆرانیبێژە.، لە کوردیزانی دا دەچیتە ڕیزی هه ژارو هێمن و

هه موو نووسەرە کوردی زانە چاکەکان ، کە بە هه رزمانێک و هه ر زارێک گۆرانی گوتبێ هه مان ئاست زمانەوان بووە .

- ٦ – بیستوومەو خوێندومەتەوە کە چەند جارێک زیرەک لە کەبوونەوەو پێشبڕکێی گۆرانی دا لە نەو گۆرانیبێژانی ئیران یەکەم بووە، بەڵام ؛ بە هۆی کورد بوون و نە خوێندەوار بوونەوە ، نمرەی یەکەمین بوونەکەیان ڕانەگەیاندووەو کەسانی تریان کردووتە یەکەم ! مەبەست لەرە گەورەیی و توانایی هونەرمەندییەکەیەتی کە یەکەمی دەکات ، نەک نمرەی یەکەمیی و خەڵاتی یەکەمییەکە، کە ئەویش مافی خۆی بووە !!
- ٧ – زیرەک لە گۆرانی گوتن دا خاوەنی قوتابخانەو دەنگی خۆیەتی دەنگەکی هه مە ڕەنگ و ئاوازی هه مەڕەنگ و گوتنی هه مە ڕەنگ و هونەری گۆرانی هه مە ڕەنگ و شیعری هه مە ڕەنگە؛ دەنگەکی پیاوانەی کوردانەی چیاییانەی کلتوریانەی زیرەکانەیە کە تا ئێستا هیچ هونەرمەندێک لەم ڕووەوە پێی نە گەیشتووە!
- ٨ – تائیستا دەیان گۆرانیبێژو هونەرمەندی بیانی و لەدەوروبەر وجیهان ئاوازی زیرەکیان گوتووەتەوەو هه ندێکیان ناویان هێناوەو هه ندێکیش بەدزی کردوویانە.
- ٩ – حەسەن زیرەک تاکە هونەرمەندە ئەوەندەی ئاوازو شیعر بە هاتووە ، کە زۆر جار پەیانگەیشتووە تۆماریان بکات ،میرزادە دەڵێ : جاری واهه بووە خەمان بە تۆمارکردنی گۆرانییەک ئامادەکردووە و پێیڤە تەواوبووە، لە کاتی تۆمارکردندا زیرەک داوای کردووە ئەو گۆرانییەی بۆ تۆمار بکەین کە هه رئێستا بەی هاتووە و گوتوویەتی: با لە بیرم نەچیتەوە . دەگێڕنەوە لە پێش مردنی بە ژەهری ساواک !! کە زانیویەتی ئیتر چاری نە ماوەو دەمرێ ! گوتوویەتی : خەمی ئەوەم نییە کە دەمرم ، ئەوەم خەمە کە چەندین گۆرانی و ئاواز ئەوەتا لە نەو گەرووم دا حەیف ناتوانم بۆ میللەتەکەم تۆماریان بکەم !!
- ١٠ – زیرەک نەک هه ر هونەرمەندە ..بەڵکو قوتابخانەشە ، لەوەتەی زیرەک دەنگی دەرکەوتووە وەک قوتابخانەو ڕێباز دەنگخۆش و ئارەزوومەندان چاوی لەدەکەن و لەسەر ڕێبازەکەی دەڕۆن و دواجار بوون بە دەرچووی ئەم قوتابخانەو ڕێبازە.

-١١ – کورد بە ناساندنی کەسایەتی و هونەری زیرەک بە جیهانی دەرەوە ، کاری بەرنامە ڕێژی بۆ نە کردووە، دەنا ئێستا زیرەک لە ڕیزی پێشەوەی هونەرمەندە ناودارەکانی جیهان بوو ، بە قبوڵکردنی نەوەندە هونەری و زانستییەکانەوە، دەکرا

چەندین خەڵات و غەزەلنان وەربگرێ و لە چەند ڕووەکیشەوە
ناوی بچێتە نێو کتێبی – گینس- وخەریکی زۆریش بە سەرهونەرو
هونەرمەندانی کورد دا دەکەوتەوە و چاکتر دەرگای نەوەندە
هونەریەکان بە هونەری کوردی دەکرایەوە.
– ١٢ – تائیستا چەندین هونەرمەندان دیارو ناسراوی کورد هە
وڵیانداوە دەنگی خۆیان تیکەڵ دەنگی زیرەک کردووەو بەمەش
کاری جوانیان کردووە.

دیاریەک بە زیرەک لە پای هونەرەکەیەوە..

دکتۆر محەمەد سدیق موفتی زادە کە شاعیرو ڕۆشنبیرو میدیاکارێکی دیارو ناسراوی سەردەمی زیرەک بووە و پێکەوە لە ڕادیۆکاریان کردووە ، جگە لەوەی لەو پیشەکیەی کە بەکتێبی (چریکەی کوردستان) ی (حەسەن زیرەک) نووسیوە و زۆربە جوانی باسی هونەری زیرەک دەکات، بەم شێعرەش زۆربە چێی و پێی باس لە (ئاستی ژیان) و (هونەری زیرەک) دەکات و خستوویەتە بەرچاون ، بە ڕای ئێمە ئەم شیعرە (جوانترین) و(شایستەترین) (گەورەترین) (غەزەلنان) ە کە زیرەک لە ژیانی خۆی بینیویەتی وەک خەڵاتێک لە پاداشتی هونەرەکەی پێی دراوە ، ئێستا ئێمە لە بەردەم ڕای دوو دکتۆرین سەبارەت بە زیرەک – هە ر بە نموونە – ! بەڵام ؛ بە دوو ئارستەی جیا..یەکەمیان دکتۆر محەمەد سدیق موفتی زادەیە کە ٦٥ ساڵ لەوە پێش بەو پەڕی قەناعەتەوە بە زیرەک دەڵێ : بەڵام ، لە هونەر هیچت کەم نە بوو، پاش ئەوەی – گوتوویەتی : باوەکو لە ژین نە حەسایەو پەژارەت زۆردی و زۆر چەوسایەوە !! کەچی ، دکتۆر ئەحمەد ئەمانی کە لە نزیکەوە زیرەکی نەدیوەو لە گەلی نەژیاوە و هە رچی سەردەنم و دەشبەم ؛ بە هیچ شیوەیەک هە ست بەوە ناکەم کە دکتۆر ئەحمەد لێکۆڵینەوەی تایبەتی لە ژیان و هونەری زیرەک دا کردبێ! کەچی دوای پەنجا ساڵ پاش مەرگی ژەهراوی زیرەک لە وتارێک دا هونەرمەند زیرەکی لە لوتکەی بەرزی داهێنانەوە دابەزاندووتە پایەی هە رە خوارەوەی (ئەرکژەنی) و (دەنگ مامناوەندی) هونەر و(تەتەپی کەسایەتی !!) ، خوێندەواری خۆشەویست وخۆشەویستانی زیرەک بە هونەرمەند زان..ئێستا ئێوەش خۆتان قەزاوەت بکەن !! بە هۆی جوانی و گرنگی شیعرەکەشەوە پێمخۆشە کۆتایی نووسینەکەم بەم شیعرە بێنم .

زیرەک زۆرت کرد خزمەتی هونەر
ژینت لە پەناو هونەر بردەسەر

باوەکو لە ژین نە حەسایەوە
پەژارەت زۆردی و زۆر چەوسایەوە

ڕۆژگارت ساتێ بە بێ غەم نە بوو
بەڵام لە هونەر هیچت کەم نە بوو

تەهران- ١٣٤٥ – ١٩٦٦

پاشکۆیەکی پێویست :
لەم پاشکۆیەدا بۆ دڵنیایی برای بەڕێزم (دکتۆر ئەحمەد ئەمانی) ئێستا ناوی هە ندێک لە و مۆسیقارە ناسراوو ناودارانەی ئیران و سەردمی زیرەک دەنووسین کە زیرەک کاری لەگەڵ دا کردوون و(دکتۆر گوڵمراد مرادی) لە ساڵی ٢٠١١لەیادی زیرەک ولە وڵاتی ئەلمانیای فیدرال و لە شاری هایدلبرگ لە وتاری یادکردنەوەکەدا ناوی ئەو بەڕێزانەی هێناوە، تۆبڵێی ئەم بەڕێزانەش دەنگ و توانای زیرەکیان لە لا مامناوەندی بوبێت و(حەسەن زیرەک) یان بە هونەرمەند نەزانی بێت!؟ بەڕێزان:
-حسین یاحقی،حسن کسایی،جلیل شهناز،جیهانگیر ملک، احمد عبادی،و ئ□م ب□□□زان□ ب□ س□ر پ□رشتی مشیرهمایون . هە رو□ها ل□ کرماشان ئ□م هونەرمەندە بەڕێزو ناودارانەش هاوکاری زیرەکیان کردووەو مؤسیقایان بۆ لێداوە ، موجتەبای میرزادە، محەمەد عەبدوڵسەمەدی وئەکبەر ئیزەدی وبە هە مەن پولەکی.(*٩)
**
هە ر بۆ دڵنیایی زیاتر لێرە ڕای چەند مۆسیقارێکی بە ڕیز بە نموونە دێنییەوە کە لە باسی خودی زیرەک دا گوتوویانە:
-دکتۆر گوڵمراد مرادی لە باسی زیرەک دەنووسێ (ئەگەر ڕێگام بدەن، بەندە لە باسی بیۆگرافی – نابغە- ی ناوبراو،واتە حەسەن زیرەک، وەڵامی ئەو بۆچی ؟یە زۆر بە کورتی لە ڕستەیەک یان چەند ڕستەیەک،دەدەمەوە ! ئێستا بۆ چی دەبێ زیرەک وەک نابیغەیەک ناو ببەین؟ بە بڕوای من یەک خاڵ باس بکەین وڕای هە ندێک لە هونەرناسان بێنییەوە. ئێستا بێننە بەرچاوی خۆتان ، ئەگەر هونەرمەندێک بۆ نموونە، حەسەنی زیرەکی گۆرانیبێژ، کە نە خوێندەواری هە بوونە دەیزانی بنووسێ نە خولێکی تایبەتی بینی بوونە لەڕووی داراییەوە پشتکراوە بوونە پشتیوانێکی هە بوو!؟ بەڵام، کە وەختی ئەوەی دەهات گۆرانی بڵێی وپێویست بوو پارچە ئاوازێک لە ڕادیۆ بچڕی ، هە ر لەو کاتەدا شێعرەکەی دادەناو ئاوازەکەی دادەهێناو دەم و دەست لەگەڵ مۆسیقاڕەکان بە کەمترین پر□ق□ گ□رانی دەگوت ..کەسایەتیەکی ئاوا دەتوانین چ ناوێکی لێبنێین ؟!هونەرمەندی ناوداری کورد(شەهرامی

نازری)گۆرانیبێژی نەوەیەک دوای زحەسەن زیرەک لە م□ووەوە بە دروستی دەڵێ : لە بارەی خودا لێخۆش بوو حەسەن زیرەکەوە ، دەتوانم هه ر هێندە بڵێم ..کە بە هه موو مانایەکی واقیعی مر□ق□کی نابیغە بوو.(…)کە تائێستا لە مۆسیقا کەسێکی ئاوا پێشینەی نەبووە !

- موجتەبای میرزادە لە بارەی زیرەکەوە دەڵێت :حەسەن زیرەک ، هه رچەندە بە هیچ جۆرێک خویندەواری نەبوو،کەچێ شێعری زۆر بەی گۆرانیەکانی هه رئەودەم بە لێهاتووی خۆی دەگووت ،ئاوازی بۆ دادەنا، بیرتیژییەکی باشێ هه بوو بۆ لەبەر کردنی مەقامە کوردیەکان، پێویستە بڵێین کە حەسەن هیچ ڕۆژێک لە مۆسیقای کوردی دووبارە نا بێتەو□. چۆن.. کە جوانترین و زیندووترین ئاوازی کوردی داهێنا، ئەوە نەک هه ر لە ئیران ، تاوەکو لە نێو کوردانی عێراق وسوێدوهه موو لایەکی جیهان ،بەرهه م و ناوو یادی ئەوبە ئاستێکی بەرز ڕێز لێگیراوە.
- بێژەن کامکار..حەسەن زیرەک یەکێکە لە ناوادارترین مۆسیقازانانی کورد دێتە ژمار، زۆر لە ئاوازە کوردی و فارسیەکان کە ئێستا دەبیسرێن ئیلهامیان لە بەرهه مەکانی زیرەک وەرگرتووە، ناوبانگ و خۆشەویستی زیرەک تەنیا لە ئیران سنوور بەند نیە، بەلکە لە هه موو و□ڵاتانی ئەوڕوپاوهه موو ناوچە کوردنشینەکان دەنگی داوەتەوە.
- عارف ئیبراهیم پور..حەسەن زیرەک دەنگێکی بە هێزو کاریگەری هه بوو، پیاوێکی زۆر چاک و میهرەبان بوو،من دوو جار لە گەڵ ئەو مۆسیقام لێداوە، ڕێک لەساڵی ١٣٤٣ بوو.(……)
- عزەتو ڵلاقەلەندەرلەکی…کە لە ڕادیۆی کرماشان زیرەکی دیوە ، دەڵی:ژووری ستۆدیۆی ڕادیۆی کرماشان ٢٠ بە ٣٠ مەتری و بچوک بوو، دەنگی زیرەک زۆر بەرز بوو، مایکرۆفۆنەکە دەنگی ئەوی نەدکێشا و لە تۆمارکردنی گۆرانی کێشە سەری هه ڵدەدا، هه ر بۆیە مایکرۆفۆنەکەیان لە گۆشەیەک دانابووحەسەن زیرەک لە گۆشەیەکی ترو ئورکسترا لەلایەکی تر ، ئەو کات بەڕێز (ئاجیل چی) بەرپرسی تۆمارکردنی گۆرانیەکان بوو.
- فرەنسیس داوود و خالید سەرکار ..لەسلێمانی مۆسیقایان بۆ زیرەک لیداوە ،لە بارەی لێهاتووی زیرەک ئاوا دەدوێن : لە یەکی لە دانیشتنەکان کە لە گەڵ زیرەک بووین ، ئاوازێکی ئەرمەنی – ئاسوریمان لێدا، زیرەک تەنیا گوێی دەگرت..پاش کەمێک زیرەک گوتی زەحمەت نە بێ دووبارەی کەنەوە، ئاوازەکەمان دووبارەکردەوە..هه رئەودەم زیرەک ئاوازەکەی کردە کوردی وبە ناوی (ئۆخەی ئۆخەی لەو باڵایە) ناوبانگی

پ□یدا کرد .(١٠*)

- ئ□گ□ر کاتمان هه ب□ت و ب□دوای ئ□و هون□رم□ندو م□سیقارانه دا بچین ک□ باسی زیر□کیان کردووه و ب□ ق□ناع□ت□وه پ□یان داهه □گوتووه ، ئ□وه نا ب□ هه ر ل□ سنووری ئیران و کوردستان بووستین و □ای هون□رم□ندانی کوردو فارس بزانین ب□نین□وه ..ب□ شک ع□ر□ب وترک و ئازوری و ئ□رم□ن و ک□ وک□ …ز□رن ک□ دان ب□ ع□بق□ری□تی زیر□ک داد□ن□ن !!

ک□تایی با ب□ت / مانگی ٥/٢٠٢١/ – هه ول□ر

- **و□ن□کانی ب□رگریی□ک ل□ زیر□ک..**
ب□ بینینی ئ□و و□نان□ کلیکی ئ□ر□ بک□ن…

MawlodEbrahim_ZirakDownload

**** ت□بینی و س□رنج :**

ت□بینی□ک: ئ□م نووسین□ی ئ□م□ ب□رگریی□ک□ ل□ هون□رم□ند ح□س□ن زیر□ک ، ل□و شو□نان□ ک□ ب□□□ز (ئ□حم□د ئ□مانی) قس□ی ل□ بار□ی ح□س□ن زیر□ک و هون□ر□ک□ی□وه کردووه، ب□ هیچ ش□و□ی□ک ناچ□ت□ ن□وان گفتوگ□و □اجیاواز□کانی ب□□□زان (دکت□ر بین□ند□و دکت□ر ئ□حم□د ئ□مانی)، ک□من ئاگاداری نووسین□کانی پ□شتریان نیم !.

چ□ند س□رنج□ک و هه ند□ک ل□ س□چاو□کان :

□-(١) [illegible]

[illegible] ! -(□) ئ□م گ□رانی□ ب□ م□سیقای□ی زیر□ک ی□ک□ک□ ل□ شاهکار□ ل□ داه□نراو□کانی زیر□ک و ل□ک□□ین□و□ی ز□ر د□روونی هه □د□گر□ و د□چ□ت□ پا□ تابل□ی (گو□ ب□ین)ی داه□نراوو ناودار□ک□ی (ڤانک□خ)ی هوم□ند.

-(٣)ئ□گ□ر س□رژم□ری گ□رانی□کانی زیر□ک بکر□ت ب□ ز□ر گو□ ل□گرتن ک□ ل□ ت□واوی پ□گ□ ئ□لیکرت□نی□کان □□ژان□ گو□یان ل□د□گ□ر□ ، ب□ شک ژمار□ی□کی س□ر سو□ه□ن□ر د□ت□ د□ست. -(٤)ز□ر ب□ی براکو□رد□کانمان ل□ □□ژهه □ات ب□تایب□ت خ□لکی شار□کانی م□ها بادو ب□کان و شن□ ئ□وه چاک د□زانن ک□ زیر□ک ب□دستی ساواک د□رمانخواردووکراو□ ، هه ر ئ□و د□رمانخواردن□ دواجار ل□ی کرد□ س□ر□تان ، چون□ ل□ چاوپ□ک□وتن□کدا □ابیع□خانم ل□ و□□امی پرسیار□کمان گوتی: ئ□و □□ژ□ی زیر□ک چوو□ د□ر□و□ هیچ ن□خ□سی□کی ن□بوو، ئ□واور□ ئاگاداریان کردم□و□ زیر□ک

لە نەخۆشخانە کەوتوووە ، بەو هۆیەوە کە ساواک بە ژەهر کوشتویەتی پێویستە هونەرمەند حەسەن زیرەک وەک هه ر شەهیدێکی کورد بە(شەهید)ناوببردرێ . تەواوی چاوپێکەوتنەکە لە کتێبی (ساواک بۆچی حەسەن زیرەک ی کوشت ؟)بخوێنەوە.

-(٥)-زیرەک.. پاشایەک لە تاران…هونەرمەندێک لە لوتکە! ………دکتۆر مەولــــــود ئیــــــــــبراهیم حەســـــــــەن : https://dengekan.info/archives/16611?fbclid=IwAR3Ox0z7GINcTskr gnldaP8ZGPZjFrsZNh2X9iWQ8HMu81Ris5xmSjiNPQo:. -(٦)ئەوانەی لە نزیکەوە لە گەڵ زیرەک دا ژیاون هه مویان باس لە دەسبڵاوی زیرەک دەکەن، دەێگێڕنەوە لە پۆلیسخانەی خانەقین زیــرەک بەنــد دەبێ و پێویستی بە پێنج دیناردەبێ بۆ کەفالەت ، کەسانێک دەیانەوێ بزانن زیرەک چەندی پارەی پێیە! یەکێکیان دەڵێ زیەک پارەت لایە پێویستم بە کەمێک پارە هه یە . زیرەک دەڵێ بەڵی ئەو یەک دینارەم پێیە فەرمووو! واتە لەسجن بوو خۆی پێوستی بە پارە بوو کەچی بەبێ دوودڵێ ئەو تاکە دینارەی باخەڵی دەدات بە کابرا ،دوایی هه ر ئەو بەڕێزانە پێنج دیناری بۆ پەیدادەکەن.

-(٧)زیرەک ئەفسانەی درۆزننانە !! کەسێک بە تەواویی و وردو باریکی ئاگاداری ژیان و هونەری زیرەک بێت ، ئەوا هه ر بەڕاستی ئەو پیاوە بە کەسێکی ئەفسانەیی دەزانێ ، چۆن ژیانی زیرەک پڕە لە شۆکی ناخهه ژێن و پڕە لە بەرزونزمی خەفەتهه□ن و پڕە لە داهێنانی سەرسوه□ه□ن!!

-(٨)هونەری زیرەک، دەنگی زیرەک ، ژمارەی زۆری گۆرانیەکانی زیرەک، ژیانی پڕ لە هه ورازو نشێوی زیــرەک ..کەرەســتەن بۆ زۆر جۆر لێکۆڵێنەوە ی سیاسی کۆمەڵایەتی دەروونی و مرۆڤناسیی وهونەری وەک هونەرمەندێکی نەخوێندەواروبێ کەس و دەربەدەر .

-(٩) مقایسه حسن زیرک نامی جاودان، با دیگر نوابغ جهان در سطح خود https://iranglobal.info/node/43111 -(١٠) حسن زیرک در نیگاە دیگران ویکیپیدیا –https:fe.wikipedia.org/wiki/

-دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن
هه ول□ر – مانگی٥/٢٠٢١

ساردایی مردنێ!.. مەولود ئیبراهیم

ئێستا کە لەسەرو ب□ندی یادی □□زانی تاڵ و پڕ لە مەرگەساتی کیمیابارانی هه ڵەبجەو ئەنفالەکان دا دەژین ، بە وەختی ئەوەی دەزانم کە شیعری (ساردایی مردنێ !) کە ساڵی ١٩٨٩ نووسراوە ،جارێکی تر لێرەوەو بخەمە بەرچاوی خۆشەویستان و بە فرمێسکە شیعرێک بەرچاوی هاوخەمی خۆمان تەڕکەین و بیربکەینەوە ....مەولود ساردایی مردنێ !

کێ فرمێسکان دەناسێتەوە؟
کەمن سەرو پێم لێ گۆڕابن !
ئەوە نیە..کوڕانی خۆم
جووت جووت
تاژیم بەردەدەنێ!
چیبکەم لە گەڵ ئەو چاوانەی خۆم
هه رچی پێ دەبینم
لێم دەبن بە خەم
کوێرنابن ئەم چاوانە
نایەنە گۆ دەم و زارم
کێ فرمێسکان دەناسێتەوە ؟
ساردایی مەرگ وگرانایی بەردییم
دەکشێنە بەدەنێ
عەشق چ دەردێکی سەر بەگ□ بەندە
دەچمە ڕاوێ ،
دەبمە نێچیر !
گۆرانی دەڵێم ،
خۆم دەکوژم
دوژمن بوو ئەوەدەستەی
فێری تیر هاوێتنی کردم
بە ڕقەوە
تیران داوێمە سەرو دڵی خۆم!

ئەوە چ شێتیەکە
ئەو عەشقە سەربەگ□ ب□ ندە
مردم..هێندەی کراسان ل□ بەر خۆ دادڕم
کراسی پێستەو گۆشت
کراسی ژەهر!
**
لێم دیارەو دەستم نایگاتێ
بۆی دەچم و نایگەمێ
**
زۆرم سەروکەزی سوتاندن
ئەسپی باڵدار دەرنەکەوت
زۆرم ئەنگوستیلە بادان
سواری پشت کێوان نەهاتن
مەمکی زۆر ئافرەتم مژت
کەس خۆی نەکرد بەدایکم
لە کوێی□ پەری گریانێ
کەمن چاوانم
دوو چاوی خەم بینینن
چ کوێرە دوعایێ بوو لەخۆم کرد؟
ئەو ڕۆژەی گوتم :
تۆم خۆشدەوێ
کێ فرمێسکان دەناسێتەوە؟
کەمن سەرو پێم لێ گۆڕابن،
ئەوە نیە ساردایی مەرگ و
گرانایی بەردییم دەکشێتە بەد□ نێ؟!؟

١٩٨٩/ هه ولێر

ســاردایی مــردنێ! .. مەولــود

ئیبراهیم

ئێستا کە لەسەرو ب□ندی یادی ڕۆژانی تاڵ و پڕ لە مەرگەساتی کیمیابارانی هه ڵەبجەو ئەنفالەکان دا دەژین ، بە وەختی ئەوەی دەزانم کە شیعری (ساردایی مردنێ !) کە ساڵی ١٩٨٩ نووسراوە جارێکی تر لێرەوەو بخەمە بەرچاوی خۆشەویستان و بە فرمێسکە، شیعرێک بەرچاوی هاوخەمی خۆمان تەڕکەین و بیربکەینەوە ....مەولود ساردایی مردنێ !

کێ فرمێسکان دەناسێتەوە؟
کەمن سەرو پێم لێ گۆڕابن !
ئەوە نیە..کوڕانی خۆم
جووت جووت
تاژیم بەردەدەنێ!
چیبکەم لە گەڵ ئەو چاوانەی خۆم
هه رچی پێ دەبینم
لێم دەبن بە خەم
کوێرنابن ئەم چاوانە
نایەنە گۆ دەم و زارم
کێ فرمێسکان دەناسێتەوە ؟
ساردایی مەرگ وگرانایی بەردییم
دەکشێنە بەدەنێ
عەشق چ دەردێکی سەربەگۆبەندە
دەچمە ڕاوێ ،
دەبمە نێچیر !
گۆرانی دەڵێم ،
خۆم دەکوژم
دوژمن بوو ئەوەدەستەی
فێری تیر هاوێتنی کردم
بە ڕقەوە
تیران داوێمە سەرو دڵی خۆم!
ئەوە چ شێتیەکە
ئەو عەشقە سەربەگۆبەندە

مردم..هێندەی کراسان لەبەر خۆ دادڕم
کراسی پێستەو گۆشت
کراسی ژەهر!
**
لێم دیارەو دەستم نایگاتێ
بۆی دەچم و نایگەمێ
**
زۆرم سەروکەزی سوتاندن
ئەسپی باڵدار دەرنەکەوت
زۆرم ئەنگوستیلە بادان
سواری پشت کێوان نەهاتن
مەمکی زۆر ئافرەتم مژت
کەس خۆی نەکرد بەدایکم
لە کوێی□ پەری گریانێ
کەمن چاوانم
دوو چاوی خەم بینینن
چ کوێرە دوعایێ بوو لەخۆم کرد؟
ئەو ڕۆژەی گوتم :
تۆم خۆشدەوێ
کێ فرمێسکان دەناسێتەوە؟
کەمن سەرو پێم لێ گۆڕابن،
ئەوە نیە ساردایی مەرگ و
گرانایی بەردییم دەکشێتە بەدەنێ؟!؟

*** ١٩٨٩/ هه ولـێر

- ئەم وێنەیە دەسکاری کراوی دەستی برای هونەرمەند (هه ردی قاسم) ی خۆشەویستە بەدڵ سوپاسی دەکەم .

جیهان بەرەو(ساڵنامەی هۆلۆسین)

ی ساڵە ١٢٠٢١-.. دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

جیهان بەرەو(ساڵنامەی هۆلۆسین) ی ساڵە ١٢٠٢١- سیزارە جیهان بەرەو(ساڵنامەی نەورۆز) ی ساڵە ١٢٠٢١-

(Holocene calendarساڵنامەی مرۆڤایەتی-)

نەورۆز..ساڵنامەی دوازدە هە زار ساڵەی کورد
لێکۆڵینەوەیەکی زانستی مێژوویی شوێنەواریی ئەفسانەیی بەڵگەدارە
لێکۆڵەر پرۆفیسۆری یاریدەدەر دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن،
پسپۆڕئ ئەفسانەو مێژووی کۆنی ئەفسانەی کوردستان.
زانکۆی سەلاحەدین / هە ولێر- نەورۆزی ١٢٠٢١
بەرامبەر ٢٠٢١ ی زایینی

پێشەکی ..
مێژووی مرۆڤ زۆر کۆنە لەگەڵ ساڵنامە، چۆن مرۆڤ لەو سەرەتایەی کە بیری کردەوە کاری بەرهە مدارو بەردەوام بکات بەردەوام بێت لە گەڵ وەرزەکان،یەکەمین کاریش کشت وکال بووە ، ئەمەش وای کردووە زۆر بە وردی چاودێری گۆڕانکاریەکانی شەوو ڕۆژومانگەکان و وەرزو ساڵ بکات ، هە ر ئەمەش بووەتە هۆی ئەوەی کە ڕۆژژمێری و ساڵژمێری پەرە بسەنێ و زۆر پێش بکەوێ ، ئەوەش ئاشکرایە لە زۆر وڵات و لە نەو زۆر میللەت ، ساڵنامەو ڕۆژنامەی زۆرو جۆراوجۆر پەیدابوون، جگە لە ساڵنامەی جیهانی ساڵنامەی ناوچەیی و ئایینی و نەتەوییش پەیدا بوو ن . ئێستالە جیهان ژمارەی ساڵنامەکان هێندە زۆرن بەسەرکردنەوەو کۆکردنەوەیان زەحمەت کەوتووە ، هە ر لە کوردستان ژمارەیەکی یەکجار زۆر ساڵنامە هە ن و هە ر یەکەیان بە ناوچەیەک و ئایین و ئایینزاکەکن ،جگە لە ساڵنامە ڕۆژژمێری زۆرو وردیش هە ن کە بە نموونە : چلەی زستان و چلەی هاوین بە ڕۆژەکان دەژمێرن و ئاوو هە واو بەروبومی پێ دیاری دەکەن . بەوەش سودیان لە هە ڵهاتن و ئاوا بوونی ئەستێرەو مانگ و ڕۆژ و سەوزبوونی گیاو پشکوتنی گوڵ و هە ڵس و کەوتی ئاژەڵ و گیاندارەکان وەرگرتووە، ئەم وەردەکاریەی ساڵنامەو ڕۆژنامە چووەتە نێو ئەدەبی زارەکی وئەفسانەو بوونەتە پەند و قسەی نەستەق و چیرۆک و بەردەوام دەگوترێنەوە .

کۆنترین ساڵنامە ..

ساڵنامە بەرهەمی گەشەکردن و پێشکەوتنی شارستانییەتەکانە، کۆنترین شارستانییەتیش شارستانییەتی کوردستانە،چون کوردستان بەقسەی زۆر لە پسپۆران و لێکۆڵەران ، بە تایبەت(دەبلیو.ئای، ویگرام و ئێدگارتی.ئای، ویگرام) لەسەر ئەو ڕایەن کە (کوردستان لانکەی مرۆڤایەتیە) و (نایف زەهرەدین) پێش دەڵێ:(کوردستان لانکەی شارستانیەت)،(*١) ئەو ئەمەش ڕای زۆربەی زاناو لێکۆڵەرو پسپۆرانی مێژووی کۆنە ، ئەوەش ڕێگای ئەوە خۆش دەکات کە هەر ئەو کۆنترین شارستانیەتەی کوردستان خاوەنی کۆنترین ساڵنامەش بێت . سەمەریەکان کە میللەتێکن لە کوردستان قۆناخی یەکەمی شارستانیەتەکەیان دەستپێکردوو خۆشیان بەشێکن لە ئەڵقەگرنگەکانی پێکهاتەی مێژوویی میللەتی کورد ، ئەمەش ڕای زۆربەی شارەزایانی مێژووی سەمەرە، هە رچەندە سەمەریەکان وەک ئەوەی زۆر زوو ساڵنامەیان بەکارهێناوە، بەڵام؛ لە نێو نووسینەکانیان دا درەنگ باسی ساڵنامەیان کردووە ، بەڵام ؛ ئەگەر سەرنجی ژیانی ڕۆژانەوکارو ئایین و پێشکەوتن و درووستکردنی شارو پێکهێنانی دەسەڵاتەکانیان بدەین و دەقە ئایینی و کلتوری و ئەفسانەکنیان بخوێنینەوە ، هەمای ساڵنامەیان تێدا دەبینین ، هەرچوونە (جیهانی ژێرە وە) لە ١/٧ساڵی سەمەریەوە تا زیندوو بوونەوەی (دەمموزی) و(هاتنەوە سەردنیا) ی لە ١/١ ساڵی نوێی و وەک جەژنێکی گەورەو ڕۆژێکی دیاری کراو وەک لە داستانی – دەمموزو عەشتار- داهاتووە، کە ئەو ڕۆژە ڕۆژی یەکەمی سەری ساڵە سەمەریەکانەو لە هەمان کاتیش (جەژنی گەورەی زەگمەک) یشە،کە گەورەترین و کۆنترین جەژنی ئایینی وئەفسانەیی و سروشتی و کشتوکالی و فەلەکی سەمەریەکان وهەموو مرۆڤایەتیە . پسپۆرێک دەنووسێ :(سەمەریەکان یەکەمین میللەتن ساڵنامەیان دانا) و(٢١ئازارسەرەتای ساڵی نوێیە بەپێی ساڵنامەی سەمەریە پێیرەوکراوەکان لە سەردەمی شارە وەلات داولە سەرەتای شارستانیەتی دوو ڕووباران و نزیکەی لەساڵی ٧٥٧٨دا) (١) هە روەها دکتۆر دەشاد زاموا پسەری شوێنەوار لە نووسەنێک دا بە ناوی – مێژووی بەکارهێنانی ساڵنامە لە میسۆپۆتامیاو زاگرۆس!) دا دەنووسێ :(یەکەم نووسینەوەی مێژوو و دانانی ساڵنامە پێنج هەزار ساڵ لە مەو بەر دەستی پێکردووە.(٢) دیارە جەژنی – زەگمەک – و جەژنەکانی تری سەمەری کە ساڵانە پیرۆز دەکران، ئەمە بەخۆی نیشانەی بوونی ساڵنامەی سەمەریەکانە، چون ئەم جەژنانە ساڵانە لە ڕۆژی خۆیان پیرۆز دەکران.

بەم دوایە گروپێکی شوێنەوارناس لە – ئەسکتلەندا- لە کاتی گەڕانیان دا لە ناوچەی (وارن فیلد) ولەدەورو بەری – قەڵای کارثیس- لە هەرێمی – ئەبر دیشنایەری ئەسکتلەندا- دوازدە چاڵیان

دۆزیەوە ، کە واپێدەچێ باسی قۆناغەکانی مانگە هه یفی□کان بکات گروپەکە ڕایان وایەکە کە ئەم چ□انە :(باسی گۆمەڵگایەک دەکەن کە پشتیان بە ڕاوی ماسی و کۆکردنەوەی بەرهه م بەستووه پێش – ۱۰۰۰۰هه زار ساڵ)(۳) وەک دەبینین زاناکان لێرە وشەی – پێدەچێ!!- بە کاردێنن،کە ئەمە گومانێک لەسەر دەهه زار ساڵە کە دروست دەکات! جگە ل□م□انە زۆر میللەت و و□لاتی تر باس لە کۆنی و پێشینەی ساڵنامەی خۆیان دەکەن. ئەوە هه مووی ئەوە دەسەلمێنێ کە بیرۆکەی ساڵنامە لای مر□ق ز□ر کۆنەو بەر هه مە کەشی هه مە جۆرە.

ساڵنامە هه رە کۆنەکان ..

ئەگەر گەشتێک بە نێو لاپەڕەکانی مێژوو دا بکەی و چاو بە دوای – ساڵنامە – کاند ا بگێڕی ، ژمارە یەکی زۆرت بەرچاو دەکەوێ و زۆربەشیان وا خۆ دەخەنە بەرچاو کە ئەوان یەکەمین ساڵنامەیان دروستکردووە! دیارە هه ریەکەو بە گوێرەی وڵات و نە تەوەکەی خۆی ساڵنامەکەی خۆی بە یەکەم دادەنێ !(*۲)

ئێمە لەم لێکۆڵێنەوەیەدا دوا جار هه و□ دەدەین بە بەڵگە بیسەلمێنین کە کامیان کۆنترینەوە یەکەمینە! ئێستا ناوی هه ندێک لەو ساڵنامە کۆنانە دەخەین□ بەرچاوی خوێندەواران :-

- ساڵنامەی ئوسکۆتلەندا ۱۰۰۰۰ ساڵ؟!! ، ساڵنامەی سۆمەری..بە ناوی ساڵنامەی دووئاوانیش ناوی هاتووە ۷۵۷٦ساڵ تەمەنیەتی ، ساڵنامەی میسری ۷۵۰۰ ساڵ تەمەن ، ساڵنامەی بابیلی ۷۰۰۰ ساڵ ، ساڵنامەی سریان و ئاشوور ٦۷۷۰ ساڵ ، ساڵنامەی فیرعەونی٦۲٦۰ساڵ ، ساڵنامە عیبری ۵۷۲۰ساڵ ، ساڵنامەی ئەسکەندەر ۲۳۳۳ساڵ .
- ساڵنامەی تر زۆرن و هه ر یەکە ژمارەیەک ساڵیان داوەتە پاڵ خۆیان وبەڵام، ئەمانە کۆنترینەکان بوون بە پێی ساڵەکان! دیارە هیچیان لە کۆنی دا هێندەی سۆمەریەکان بە ڵگەیان بە دەستەوە نیە!
- ساڵنامە بەکارهاتوو و ناسراوەکان
- ئێستاش ناوی هه ندێک لە ناسراوترین و بەکارهاتووترین ساڵنامەتان بۆ دەنووسین .
- ساڵنامەی زایینی، ساڵنامەی کۆچی مانگی ، ساڵنامەی کۆچی خورشیدی ، ساڵنامەی چینی ، ساڵنامەی هیندی ، ساڵنامەی کۆریایی ، ساڵنامەی بودایی . ساڵنامەی حەیوانی ! ساڵنامەی قوبتی ، ساڵنامەی بەر بەری ، ساڵنامەی عبری ، ساڵنامەی ئەرمەنی ، ساڵنامەی کوردی ، گەرمە سیری

سولتانی .(٤)

▪ هۆیەکانی دانانی ساڵنامە..

– زۆر هۆ هەن کە دەبنە هۆی دانانی ساڵنامە.. بۆ نموونە : ڕووداوی سروشتی ، ڕووداوی مێژوویی ، لە دایک بوونی پێغەمبەرو سەرکردەکان ، سەرکەوتنی وڵات و دامەزراندنی ئیمپراتۆریەت و بۆنە ئایینیەکان، لە هەموان کۆنترو زۆرتر ساڵنامەی کشتوکالیە..کە ئەمەیان زۆر دووبارە بووەتەوە .

▪ **ساڵنامەی زایینی ..**

ئێستا دەتوانین بڵێین..باڵاوترین و ناسراوترین ساڵنامە ساڵنامەی زایینیە، ئەم ساڵنامەیە لە سەربنەمای ڕۆژی لە دایک بوونی (مەسیح) داندراوە! کەچی تا ئێستا جیهانی مەسیحیەت لە سەر ڕۆژی لە دای بوونەکەی ناکۆکن ؛ لە نێوان /٧ کانوونی دووەم و ٢٥/ کانوونی یەکەم دا وەک دەبینن لە ڕاستی دا ڕۆژی لە دایک بوونی مەسیح گومانێکی زۆر هە ڵدەگرێ !)(٥) ساڵانە پەیڕەوانی مەسیح دەبن بە دوو بەش و بە جیا ئاهە نگی لە دایکبوونی مەسیح دەگێڕن ؛ ئەمە ئەگەر بە پەیڕەوانی مەسیح کێشیەکە؛ کێشەیەکیش بە زاناکان و شارەزایانی مێژووی کۆن و شارستانیەتی مرۆڤ لە خودی ساڵنامەکە دا هەیە ؛ زاناکان دەپرسن بۆچی دەبێ لە نێوان ئەم هەموو مێژووە دوورو درێژو پڕ ڕووداوە ، تەنیا (٢٠٠٠) هە زار ساڵەی لە دایکبوونی مەسیح بکرێ بە مێژووی مرۆڤ و شارستانیەتەکان، لە کاتێک دا زۆر ڕووداوی گرنگی مێژوویی زۆر کۆنمان هە یە ؟ هە ر بۆیە پشت بە کۆنی و سەرهە ڵدانی شارستانیەتەکان پێشنیاری گۆڕانی ئەم مێژوو و ساڵنامەیە دەکەن .

ساڵنامەی کۆچی..

موسلمانەکانیش پاش مەرگی پێغەمبەر خەریک بوو وەک مەسیحیەکان ڕۆژی لە دایکبوونی پێغەمبەر بکەن بە سەرەتای ساڵنامەی ئیسلامەکان، بەڵام؛ ئەوانیش بە هۆی ڕێکنەکەوتنیان لەسەر ڕۆژی لەدایکبوونەکەی لە نێوان ٨ و ١٢ ی ڕەبیعی یەکەم، بە ناچاری ڕۆژی کۆچکەیان بۆ(شاری مەدینە) هە ڵبژاردو وەک ساڵی مانگی کردیان بە ساڵنامەی موسلمانەکان، بە ڕاستی ئەو ساڵنامەیەش بە پیی باوەڕی موسلمانان بە ڕێو ڕەسمە ئایینیەکانیان دەگونجا ، چۆن ساڵنامەی مانگی ساڵنامەیەکی نەوەستاوەو ڕۆژو مانگ و جەژنەکان لە نێوان

وەرزەکان دا دەسوڕێن ! وەک ئەوەی لەم ساڵانەی دوایی دا لە نەو ساڵەکی هە تاوی دا پێغەمبەر دووجار لەدایک بوو !! ئەم هەیانەو زۆری تریش وای لە(دکتۆر سیزارە ئیمیلیانی) و هاوکارەکانی کرد پێشنیاری(ساڵنامەی هەڵسین) بکەن وەک ساڵنامەیەکی هە موو مرۆڤایەتی.

ساڵنامەی هەڵسین..

سیزارە ئیمیلیانی کە لە (٨ دیسەمبەری ١٩٢٢لە دیک بووە ولە ٣٠ ژوئیەی١٩٩٥ مردووە.)،(٦) زانایەکی ئەمریکی ئیتالی بووە ، جگە لە زەمینناسیی لە چەند پسپۆریەکی تریش دا شارەزابووەو کاری کردووە،خاوەنی دوو دکتۆرابووەو ئەندامی چەند نەوەندەکی زانستی بووەو لە هە موو لایەک ڕێزی لێنراوە.(ساڵنامەی هەڵسین بیرۆکەی ڕەسەنی (سیزارە ئیمیلیانی) یە،کە پێ لەسەر (دە هە زارساڵ) پێش زایین دادەگرێ و بە سەرەتای سەردەمی هەڵسینی دەزانێ وکۆتایی سەردەمی بەستەلەک و سەرەتای سەردەمی کشت وکالی مرۆیی، کە ئەمە مێژوویەکی گرنگ و کاریگەرە بۆ بە تەواوی مرۆڤایەتی،بە پێچەوانەی ڕۆژی – لە دایک بوونی مەسیحی ناڕاست و زۆر مێژووی تر)،(٧) کە لەگەڵ مێژووە کۆن و گرنگەکەی مرۆڤایەتی ناگونجێ ! لە ساڵنامەی هەڵسین بە زیادکردنی ١٠٠٠٠ساڵ بۆ ساڵی زایینی هە موو مێژووەکان دەگەڕێتەوە خۆ. بەم جۆرە سودی زۆری دەبێت بۆ جوگرافیاو مێژوو و شوێنەوارو زانستیش. بە گەیشتن بۆ ساڵی ساڵنامەی هەڵسین دەتوانی (٢٠٢١) بخەیتە سەر(١٠٠٠٠) ساڵ و کە دەکاتە(١٢٠٢١) ساڵ و ساڵی ئیستای ساڵنامەی هەڵسین . گرنگی ئەم ساڵنامەیە بە قسەی سیزارە ئیمیلیانی لەوەدایە:(کە ساڵنامەی هە موانەو دوورە لە نەتەوەو ئایین وڕەنگ و وڵات ولایەنگیری)(٦)

ئەوە تەنیا سیزارە ئیمیلیانی نە بوو کە ناڕازی بوو لە ساڵنامەی زایینی و پێشنیاری زیادکردنی (١٠٠٠٠) ساڵی کردووە، لە ساڵی ١٩٢٤(گابریل دوڤیل) و هاوکارەکانیشی داوای زیادکردنی (١٠٠٠٠) ساڵیان کرد بۆ سەر ساڵەکانی زایینی .(٨)

ئەگەر زانایەکی وەکو سیزارە ئیمیلیانی ساڵنامەی زایینی ڕەتدەکاتەوەو بەڵگەی زانستی بەهایەکەی خۆی دەنێتەوە، ئەوا پسپۆرەکی کوردیش ڕەخنە لە(ساڵنامەی کوردی) دەگرێ و بە زانستیانە ئەویش ڕەتی دەکاتەوە کە (٢٧٢١) بە مێژووی کورد گونجاو بێت !

دکتۆر دەشاد زاموادەنووسێ:(ڕۆژنامەی کوردستانی کوماری مهابادساڵنامەی کۆچی بە کارهێناوە، لەدوای ساڵانی١٩٦٠ هە ندێک نووسەری کورد لیرەو لەوێ ،ساڵی ٦١٢پ.ز وەک ساڵنامەی کوردیان

بەکارهێنا، بەڵام ، دواتر ئەو مەسیحیانەی خۆیان بە ئاشوری دەزانن(ولە ڕاستیدا پەیوەندیان بەوانەوە نیە و سریانن) ڕەخنەیان گرت و وتیان چۆن ڕوخانی ئیمپراتۆریەتی ئاشوری وشێوەنی ئێمەدەکەنە ساڵنامەی خۆتان؟! لە بەر ئەوە نووسەرانی کورد ل□□و لەوێ هاتن ساڵی ٧٠٠پ.ز . یان وەک دەستپێکی ساڵنامەی کوردی دانا. ئەمەش بناغەیەکی وای نیە، و تەنها مەزەندەیەکە کە لەو ساڵەدا پاشایەتی میدیا پەیدا بووە و دیاکۆ دەوڵەتی میدیای دامەزراندبێت، کە ئەمەش هیچ بەڵگەیەکی لەسەر نیەوپاشایانی میدیا سەت و پەنجا ساڵ پێش ئەو ساڵە هه رناویان هه بووەو پاشابوون، دیاکۆ چەند ساڵ پێش ئەو ساڵە هه ر فەرمانڕەوابووە، دانانی ساڵنامەی کوردیش بە ٧٠٠پ.ز. لە هیچ کۆڕوکۆنفرانسێکی زانستی مێژوونووسان و شوینەوارناسانی ئەم نیشتمانەدا جێگێرنەکراوە و بەلکو هه ڕەمەکی هاتووە،)(٢) ئەگەر دکتۆر دڵشاد پاشایانی ماد بۆ ١٥٠ ساڵ پێش ٧٠٠ ساڵێ پێش زایین دەباتەوە ، ئەوا لە کتێبی(وحدت قومی کرد و ماد) ی نووسەر(حبیب الەتابانی) دەنووسێ □ چوار سەت ساڵ پێش زایین پاشایەکی ماد لە ناوچەی ڕەواندز لە شەڕێکدا بەسەر دوژمنەکەی دا سەردەکەوێ و ن□ □ۆژی دەمینێ بۆ نەورۆز، بە هۆی ئەوەی لەو سەردەمەدا هه موو کارەگرنگ و سەرکەوتنەکان لە نەورۆزدا ڕادەگ□یندران ، پاشاکە فرمان دەدا ئەو نۆڕۆژەی کە ماوە بیکەن بەجەژن تا دەگەنە نەورۆزو ئەو سا سەرکەوتنەکە ڕادەگەیێنێ ، هه ر بەو هۆیەش بە جەژنی نەورۆزیان دەگوت: — جەژنی نۆڕۆژە)،(٩)

ساڵنامەی کوردیش وەک دکتۆر دڵشاد دەنووسێ ..لەسەرب□ن□مای زانستی و لێکۆڵینەوە دانەمەزراوەو زۆرتر ڕەمەکیە! ئەو ساڵنامە کوردیە قسەی زۆری لەبارەوە کراوەو خراوەتە بەر گومان! هه ر بۆ یە کاتی ئەوە هاتووە بیر لە ساڵنامەیەکی دروست و زانستی بکەینەوە .

تەقینەوەی شارستانیەت لە کوردستان..

ئەو مێژوو نووس و پسپۆرانەی مێژووی مرۆڤایەتی بە خۆڕا بەکوردستانیان نەگوتووە:(لانکەی مرۆڤایەت) و (لانکەی شارستانیەت) ، لە کوردستان جێ دەستی مرۆڤ زۆر کۆنەو بەردەوام شووێنی گرنگ و پاشماوەی گرنگتر دەدۆزرێتەوە، کە لە جیهان دا نموونەیان زۆر کەمە . وەک و پێشتر نووسیمان کە (سیزارە ئیمیلیانی) پێشنیازی (١٠٠٠٠ساڵ) ی کردووە بخرێتە سەر ساڵەکانی زاینی و(ساڵنامەی هۆلۆسین) دابمەزرێ و ئەو سەردەمەش بەسەرتای (دابڕانی مرۆڤ بوو لە ژیانی بەرهه مخۆری دەستپێکی کشت وکال و گوندنشینی بوو)،(٨) دەزانێ .

ئێمەش بۆ پشتگیری ئەوو لە کوردستان باس لەو تەقینەوە گەورەییە

شارستانیە دەکەین، کە چەندین پاشماوەی دەستکارو بیرو باوەسازی ئەو خەڵکەن کە ئەو سەردەمە لەوێ ژیاون و کاریان کردووەو بەرهەمیان بەجێ ماوەو هەمووی بۆ ئەو سەرەتا گۆڕانکاریەگرنگە دەگەڕێنەوە ، کە تەمەنیان بۆ تەکایی دوازدە هەزار ساڵە و هەر هەموو ئەم شوێنە شوێنەوارییە گرنگانەش لە کوردستانن.

ئەشکەوتی شانەدەر…

ئەشکەوتی شانەدەر وەک شوێنەکی گرنگی شوێنەواری لە(ناوچەی برادۆست) و سەر بە(شاری هەولێر)، هەر لە زووەوە جێ ژیان و ماڵ و گوندو شاری (مرۆڤی نیاندرتاڵ) بووەو گرنگیەکی جیهانی هەیە، رالف سوالکی دەڵێ:(ئەشکەوتی شانەدەر کۆنترین و گرنگترین و دەوڵەمەندترین ئارشیفی مرۆڤایەتیە) بەڵام، چونکە سیزارە ئیمیلیانی سەرەتای سەرهەڵدانی کشت و کال و گوندنشینی بە گرنگ دەزانێ بە بیرۆکەکەی ساڵنامەی هەڵسەین ، ئەوا بە سەلماندنی لێکۆڵەرانی پسپۆر ، ئەشکەوتی شانەدەر(یەکەمین ئەشکەوتی کشت وکالی) یە لە هەموو جیهان و یەکەمین گوندیش (گوندی زەڤیا چەمە – زاوی جمی)،(*٣)ی نزیک ئەشکەوتی شانەدەرە، کە بە مەزەندەی لێکۆڵەران تەمەنیان لە نێوان(١٠تا١٢) هەزار ساڵ پێش زایین دەگەڕێتەوە. کە دیارە یەکەمین کشت وکال و یەکەمین گوند لەوێوە دەرکەوتوون. هەر بۆیە ڕالف سوالکی و هاوەڵەکانی کە پشکنینیان لە شانەدەر کردووە ، یەکەکیان دەست بە درگای ئەشکەوتی شانەدەر درێژ دکات و دەڵێ:(هەرچی شارستانیەت هەیە لە دەرگای ئەو ئەم شکەوتەوە هاتووەتە دەرەوە .)،(٩)

گوندی بێستان سووری کشت وکالی ..

هەتا ئەم ساڵانەی دوایی ناوی (گوندی چەرمووو) ی سەر بە (شاری کەرکوک) ی (کوردستان) بەسەرزارانەوە بوو کە کۆنترین گوندی کشت و کالی جیهانە! بەڵام، بە دەرکەوتنی ئەنجامی پشکنینەکانی (گوندی بیستان سوور) کە گوندەکی کشت و کالیە و تەمەنی (١٢ هەزار) ساڵە لە (دەشتی شارەزووری) سەربە (شاری سلێمانی) ە، تەمەنی کشت و کال چەند هەزار ساڵێک گەڕاوە دواوە ، بەمەش جارێکی تر کوردستان چۆوە ڕێزی هەرە پێشەوەی دەسپێشخەریە هەرە کۆنەکانی مرۆڤ و کشت و کال کردن و گوندنشینی لە جیهان .

گرێ ناڤوکێ – کوبیکلی تەپێ…

گرێ ناڤوکە کە بە ترکی- کوبیکلی تەپێ – ی پێدەڵێن:(یەکە لە شوینەوارە سەیرو سەرسوڕهێنەرەکانی جیهانە و دەکەوێتە سەر زنجیرە بەرزاییەکانی دوورایی ١٥ کم خوارووی ڕۆژهەڵاتی شارێ ڕۆها-

ئورفای- کوردستانی باکوور- لە ترکیا) (٩) زاناکان بە پەرستگایەکی پیرۆزی دازانن، ئەوەی جێگای سەرنجە تەمەن و جۆری دروستکردنیەتی، کە تەمەنی بە (١٢ هەزارسال) مەزەندەدەکەن و دروستکردنەکەشی تراشین و خەشکردنی هونەری و ئەندازەیی ئەو بەردو ستونانەیەکە ئەو پەرستگایەی لەدروستکراوە ، لە کاتێک دا لەو زەمەنە نە ئاسن دۆزرابووەوەو نە بەکاریش دەهات ! ئەی ئەو مرۆڤانە ئەو ستوونەگەورەوگرانانەیان چۆن نەخشاندووە ؟ کە گەورەییان لە نەوان دە تەن و پێنجا تەن دایە؟! هەر بۆیە هەندێک لە زاناکان ئەوکارانەبە دەستکردی مرۆڤی ئاسایی نازانن! هەر ئەو سەیرو نهێنیەیەکە وا لە (کلاوس شمیت) زاناو شوینەوارناسی سەر پەرشتیاری پشکنین لە گرە ناڤوکە دەکات بڵێ:(ئەگەر بەتەواوی پشکنین و لێکۆڵینەوەکانی گرە ناڤوکە تەواو بێت ، ئەوا تیۆری دروستبوونی مرۆڤ دەگۆڕێ !)،(١٠) کە تا ئەو کات سەتا شەشی شوێنەکە لێکۆڵینەوەی تێدا کرابوو .

دەرینکۆیە ..واتە کونی قووڵ..

شاری ژێرزەمینی- دەرینکۆیە – ی هەشت چین لە ژێر چین (*٤) (سەر بە شاری وێران شەهر لە کوردستانی باکوور – ترکیا-،)(١١) یەکێ تر لە شوێنە سەیرو سەر سوورهێنەرەکانە، بە هۆی ئەو تایبەتمەندیەوەیە کە هەندێک بە (شاری جنۆکان) ی ناو دەبەن، کە بە قووڵایی ٨٥ مەتر ڕوو لە خوارەوەیەو جێگای ٣٠ تا ٥٠ هەزار کەسی تێدا دەبێتەوە ولەگەڵ هەموو پێویستیەکانی ژیان بە گاو گۆلک و مەروبزن و کەرو ئەسپەوە ! بە شەشسەت دەرگا بەدەرەوە پەیوەستەو دەرگاکان لە ژوورەوە بە بەردی گران و ئەستوور دادەخرێن و هەرگیز لە دەرەوە ڕا کەس ناتوانێ بیانکاتەوە! ١٥ هەزار کەلاوەڕۆژنەی هەواگۆڕی تێدایە ! لێکۆڵەران تەمەنی ئەو شارە ژێرزەمینیە بە (١٢ هەزار ساڵ) دەزانن. ئەمە لە لێکۆڵینەوەیەک دا بە ناوی « دەرینکۆیەی شاری ژێرزەمینی …لە نەوان جیهانی ژێرەوەی داستانی دەمموزی و بە هەشتی ژێرزەمینی جەمشید دا)،(١٢) بە لێکۆڵینەوە سالماندوومانە کە ئەم شارە ژێرزەمینیە، جیگای چوونە خوارەوە – جیهانی ژێرەوە – عالم السفلی – ی دەممووزو عەشتارو ئینەنای داستانی دەمموزی سەمەریەکانە! هەروەها هەمان (بە هەشتی ژیرزەمینی جەمشید) یشە کە جەمشید لە ئەنجامی سەرمای زۆر پەنای بۆ بردو خەڵکە هەڵبژاردەکەی لە نەمان ڕزگارکرد . هەر ئەم شارەش لە بارەی گرنگی و سەیریەوە زۆری لە بارەوە گوتراوە ، بە نموونە دەڵێن : (شاری دەرینکۆیە بە قەد ئەهرامەکان گرنگ و پڕ نهێنیە .)(١٣) کە ئەم شارەش بەرهەمی کۆمەڵێ زانستەکە کە پێکەوە وادەکەن ژیان تێیدا

گونجاو بێت . بەڵام؛ نابێ ئەوە لە بیر بکەین کە ئەم کارە پڕ زانستیە ، بۆ ١٢ هه زار ساڵ بەر لە ئێستا دەگەڕێتەوە.

کاراهان تەپە…

کاراهان تەپە کەوتووتە ٦٣ کیلۆمەتریێ ڕۆژ هه ڵاتی شاری ئورفا – روها- و لەڕووی بینا سازیەوە وەک کوبیکلی تەپە- گرێ ناڤوکێیە و زۆریش پیدەچێ کە هاوزەمەن بن.(١٤) لە ساڵی ١٩٩٣لەکاتی بینا سازی ساختمانێکی گەورە لە شاقامی – یەنی یول- کە دەکەوێتە ناوەڕاستی شاری شانلی ئورفا پەیکەریکی مەترو نۆهه ت سانتیمەتری دەرکەوت،کە بۆ چاخی بەردینی نوێ دەگەڕێتەوەوتەمەنێکی ١٢٠٠٠ ساڵەیی هه یە،ئەو پەیکەرە بێ دەمەو چاوەکـــانی بەبەردی – ئابســـیدینی ڕەش – پڕ کراوەتەوە،پەیکەری ناوبراو بە ناوی کۆنترین پەیکەری مرۆڤی تەواو ناسراوە، بە دوو دەست عەورەتی خۆی داپۆشیوە ، هه ر بۆیە بە چاکی نازانرێ پیاوە یاخۆ ژن، بەڵام؛ مەزەندە بۆ ئەوە دەچێ نێرینە بێت .)،(١٤) لەسەروبەندی دۆزینەوەی شو□ن□ شوێنەواری کاراهان تەپە ، ڕۆژنامەکان نووسیان □ شاری – شانلی ئورفا- ی ترکیا خۆی ئامادە دەکات بۆ ئەوەی – کاراهان تەپە – وەک کۆنترین شو□ن□ شوێنەواری جیهان ئاشکرا بکات.)،(١٥) ئەوهه واڵە دەبێتە جێگای باسواخواسێکی زۆر جونکە لە- کوبیکلی تەپە- گرێ ناڤوکێ – کۆنترە. وەک(پرۆفیسۆر نەجمی کارول) دەڵێ:(کنەو پشکنینی تەواوئەوە دەردەخات کە کاراهان تەپە مێژووێکی ١٢٠٠٠ ساڵەی هه یە ولە کوبیکلی تەپە کۆنترە و کەوتووەتە ٣٥ کم ڕۆژ هه ڵاتیەوە.)،(١٦) کاراهان تەپە لە نێو شوێنەوارناسان بە دەستە خوشکی گرێ ناڤوکێ – کوبیکلی تەپە دەناسرێ، ئەگەرچی پێشتر گرێ ناڤوکێ – کوبیکلی تەپە وەک خاڵێ سەرتای دەرکەوتنی مرۆڤ دەناسرا؛ ئەوا ئێستا ئەو خاڵە بۆ کاراهان تەپە دەگەڕێتەوە،

هه ر لەدەورەو بەری کاراهان تەپە چەند شوێنێکی تری شوینەواری گرنگ هه ن کە لە ڕووی گرنگی و هاوزەمەنیەوە زۆر لە کاراهان تەپەو گرێ ناڤوکێ نزیکن و ئەوانێش – تاشلی تەپە،سەفەر تەپە، هامزان تەپە، ئەمەش ئەو ڕایە پشت ئەستوور تر دەکات بۆ ئەو شوێنە کە پێشتر نووسیمان : تەقینەوەی شارستانیەت ! ئەو تەقینەوەیس ئەوەتا لە کوردستانە، مێژووناسێکی بیانی لە بارەی کوردستان گوتوویەتی: کوردستان خەزنەیەکە هێشتا بە چاکی نەناسراوە! گرفتەکە ئەوەیە کە ئێمەی کورد خۆمان ئەو خەزنەیە ناناسین ! ئەگەر ســەرنجی لێکۆڵینەوەکان بدەین دەبینین زۆربەی – یەکەمین – و – کۆنترین – ەکان دەگەڕینەوە کوردستان .

شاری حەسەن کێف…

شاری (حەسەن کێف) یەکێ لە شارەکۆن و دەگمەنەکانی جیهانەو زیاتر لە هه زار ماڵە ئەشکەوتی تێدایە کە دەستکردن و کۆنترین شاری بەرەوام ئاوەدانی جیهانە و کە تا ئێستا هه ندێک لە دانیشتوانەکەی هه ر لە نێو ئەشکەوتەکان دا دەژین.(*٥) تەمەنی (١٢ هه زار ساڵ) ەو ئەو شارە دەکەوێتە ڕۆخ ڕووباری دیجلە و سەربە شاری باتمانی کوردستانی باکوور و خوارووی – ترکیا- یە. بۆ ناوی – حەسەن کێف- زۆر ل□ک□دانەوە کراوە، بەڵام ، ئێمە ئەوە بەڕاست دەزانین کە دەنووسن □ حصن بەمانای قەڵادێت و کیفا واتە بەرد – شاخ-) ،(١٧) کە دەشێ ئەو ناوە لە دوای هاتنی ئیسلام بڵاو بووبێتەوەو – حصن- کە مانای قەڵا دەدا بووە بە – حسن- و کیفا.. بە ئارامی بەمانای بەرد دێ و بووە بە – کێف- تێکڕا بووە بە حەسەن کێف، ئەم شارە زۆربەی هه رە زۆری دانیشتوانەکەی کوردن و کە مە نەتەوی تریشی تێدا دەژین ، شارێکە لە حەفتاکانی سەتەی ڕابردووەو بوە بە شارێکی سەربە – یۆنیسکۆ – و ساڵانە ژمارەیەکی یەکجار زۆر گەشتیار لە هه موو وڵاتانەوە ڕووی تێدەکەن ، بە داخەوە دەمێکە دەسەڵاتدارانی ترکیا پڕۆژەی بەنداوی- ئێلیسو – یان خستووەتە سەرو خەریکن دەیخەنە ژێر ئاوو بە مەش مێژووێکی ١٢ هه زار ساڵەی وڵاتەکەمان و هه موو مرۆڤایەتی ژێر ئاو دەخەن و یادەوەریەکانمان بنگۆم دەکەن!! وەک دەبینن شاری حەسەن کێفیش تەمەنی ١٢ هه زار ساڵە و دەبێتە دەستە خوشکی شارو شوێنەکانی تر لەم دەورو بەرەی کە هه مان تەمەنیان هه یەو لەسەروە باسمان کردن .

قەڵای شاری هه ولێر…

قەڵای هه وڵیر ، قەڵایەکی کۆن و گرنگی ناوچەکەو جیهانە،هه ر چەند لەساڵانی ١٩٣٧ ەو وەک شوێنەوار ناسێنرا، بەڵام، تاساڵی ٢٠٠٦ هیچ پشکنینێکی تێدا نەکراوە(لەو ساڵەدا دەستەیەکی شوێنەوارناسیی چیکی لە زانکۆی ویست بۆ هیما بەسەرۆکایەتی کارل نوڤیچک هاتن بۆ کنەو پشکنین لە قەڵا لەگەڵ بەشی شوینەواری زانکۆی سەلاحەدین، دەستە ن□رردراوەکە دەستیان بە ڕووماڵێکی جیۆفیزیا یکرد، گەێشتنەئەوەی کە لە هه ندێ جێگای بەدەنی قەڵا نەگونجانێک هه یە، بە قووا□یی ٢١م ٩ ، ئەوە نیشانەی ئەوەیە کە هه ندی تاشە بەردی گەورەو خانوو شکێنراون، دەستە هه ندی وردە تاسولکەی جەڕەی کۆکردەوە،لە بەدەنی □ۆژئاوای قەڵای هه ولێر، کە بۆ چاخی بەردینی ناوە ڕاست دەگەڕێتەوە ١٣٠٠٠-٨٥٠٠ پ.ز، ئەمەش نیشانەی ئەوەیە کە قەڵای هه ولێر هه رلە کۆنەوە ئاوەدان بووەو زۆر شارستانیەت و ئیمپراتۆریەت تێداژیاون)،(٢٣) ئەوە دەرکەوت کە ئەوەی کەدەڵێن

..هه وڵێر شارێکە با پیرانی سۆمەریەکان دروستیان کردووە ، ڕاستە.
ئەوە شاری هه وڵیرو قەڵادێرینەکەشی دەچێتە ڕێزی پێشەوەی ئەم
شوێنەگرنگ و کۆنانەی کوردستان کە تەمەنیان لەسەرەوەی دوازدە هه
زار ساڵە .

ئەوەی تا ئێستا ئێمە لەم توێژینەوەیە دا کردوومانە ، ڕێگا
خۆشکردنە بۆ دۆزینەوەی جێ دەست و کاری ژیانی پڕ لە گۆڕانکاری
سەرەتای کشت و کال و گوندنشینی، واتا ئەو سەردەم و چاخەی کە زانا
(سیزارە ئیمیلیانی) دەیهەوێ ساڵنامەی هولۆسینی تێدا دەست پێبکات
، وەک لە بەسەرکردنەوەی شوینەکان دەرکەوت ..هه موویان لە
کوردستانن و زۆریش لێک دوورنین و هه ر یەکەشیان بۆ خۆی خاوەنی
تایبەتمەندی یەکجار گرنگن ، کە بە ڕوونی جێ دەست و بیرو کاری
ئەندازیاری و هونەریان پێوە دیارە، ئەوە دەردەخەن کە ئەو
مرۆڤانەی لەم شارو شوینانەدا ژیاون کاریان کردووە ، لە ئاستێکی
بەرزی بیرکردنەوە زانست و هونەری ئەو سەردەم و چاخەدا بوونە!
بەوردبوونەوەی زانستیانە لەم جێ دەست و کارانە پرسیاری زۆرو
لێکدانەوەی گرنگمان بۆ پەیدا دەبێت ، کە ناکرێ مرۆڤەکان لەم
کارانەیان دا یەک ڕەهه ند بووبن ! ئایا ئەو کارانە پێشینەیەکیان
هه یە؟ ئایا کەرەستەو ئامیرە بە کار هاتووەکان چی بوون و چۆن
بوون؟ ئەو مرۆڤانەی ئەم کارە گرنگ و گرانانەیان کردووە باری
ئابووری و خواردن و خواردنەوەیان چۆن دەست دەکەوت ؟ لە هه مووی
گرنگ تر بۆ ئێمە ، چۆن سەیری شەوو ڕۆژو مانگ و وەرزو ساڵیان
کردووە ؟ بە زمانی ئێستا – ساڵنامە- یان هه بووە ؟ ئێمە بۆ خۆمان
لە نێو ئەم کارکردنە وردو باریک و گرنگ و گەورەو ئەندازی□ی□دا
کاریگەری ساڵنامەو ئاوو هه وا ناسیی ئەبێنین! چۆن ئەم کارانە بە
شەوو ڕۆژێک دروست نەکراون و ساڵ مانگی زۆری خایاندووە، هه ر بۆیە
ئەگەر سەیری ستوونەکانی – گرێ ناڤوکێ- کوبیکلی تەپە – بکەین
دەبینین لە بەردی قایم و خۆڕاگر دروستکراون ، ئەمەش نیشانەی
ئەوەیە کە دروستکەرانی ئەم پەرستگاو ستوونانە حیسابی تەمەنی زۆرو
مانەوەی زۆرتریان بۆ کارەکانی خۆیان کردووە، بەردی ڕەق و شیاویان
هه ڵبژاردووە بۆ کارو هونەرەکەیان و ئەزیەتی زۆریان بینیوە، هه ر
ئەم□ش پاش دوازدە هه زار ساڵ کارەکانیان بە روونی و جوانی ماو نە
تەوە . ئەگەر وەک دەبینین دەسکارە پڕ لە زانست و هونەرەکانیان
گەیشتوونەتە ئەمڕۆ، ئەوە بێشک زانیارە کانیان لە بارەی ئاوو هه
وا ناسیی و ساڵنامەشەوە بەردەوام بووە و گەیشتووەتە سۆمەریەکان و
تا ئێستاش بەردەوامە .

بەرەو دۆزینەوەی ساڵنامە هه رە کۆنەکە..

ئەوە ساغ بووەتەوە کە ئەو ڕۆشنبیرییە کلتوری و ئەفسانەیی و فۆلکلۆرییەی کە بە دەیان هه زار ساڵ مرۆڤ پێی دەژیاو بە کاری دەناو لەی زیاد دەکرد، لە گەڵ مرۆڤ لە هه موو قۆناغە کان بەردەوام بووەو دواجار هاتووەتە نێو نووسین و کتێبەکان ، بەشێکی ئەو زانیاریانە لە نێو دەقە زارەکیان دابوون و بەشیکیشی لە نێو دەستکردوو کەرەستەکان و پاشماوەکان دەرکەوتوون و گەیشتوونەتە دەست مرۆڤی ئەم سەردەمە! لە نێو ئەم کلتورو ڕۆشنبیرییە دا بەشێکی زانیاری و تاقیکردنەوەی – ساڵنامەناسیی – بووە. هه ر بۆیە دەبینین سۆمەرییەکان لەوێشدا پێشدەست بوون و هه ر زوو ساڵنامەیان داهێنا .

ساڵنامەی سۆمەرییەکان..کۆنترین ساڵنامە..

ئەگەر سەرنج بدەین لە (ئەشکەوتی شانەدەر) کە بە ڕای (ڕالف سوالکی) و هاوڕێکانی کە بۆ یەکەمین جار سەرپەرشتی پشکنینیان تێدا کردووە ، دەڵێن:(ئەشکەوتی شانەدەر کۆنترین و دەوڵەمەندترین و گرنگترین ئەرشیفی مرۆڤایەتییە.) ئەم ڕستەیە لە ناو خۆی زۆر مانا هه ڵدەگرێ ! ئەرێ ئەمە چەندمان سود لەم گرنترین و دەوڵەمەندترین و کۆنترین ئەرشیفە وەرگرتووە؟ لەبەر من تەنیا باس لەو بەردەوامیەی ژیان دەکەم کە لەم ئەشکەوتەو دەورو بەری دا هه بووە ، تادەگاتە (کشت و کالی ئەشکەوت لە شانەدەر)و (یەکەمین گوندی زەڤیاچەمە- زاوی جمی –ی کشت وکالی) و پەرت بوون و پەڕینەوەی مرۆڤەکان سەرهه ڵدانی شارستانییەتکان، ئەو شارستانییەتانەی کە رالف سوالکی روو لە دەرگای ئەشکەوتی شانەدەر دەکات و دەڵێ : هه رچی شارستانییەت هه یە لە دەرگای ئەو ئەشکەوتە هاتووەتە دەرەوە! هه ر ئەوەش دەبینی دەورو بەری شانەدەر پێی لە شارستانییەتی کۆن و گرنگ ، ئەو شارستانییەتە بەرهه می ژیانی ئەو مرۆڤانەیە کە لە سەرەتاوە بە (برادۆستی) و زاگرۆسی) دەناسرێن و دواجار بە (سۆمەری و دووڕووباران) ئەو سۆمەریانە کلتورو ئایین وئەفسانەو زارگوتن و فۆلکلۆری خۆیان لەو باپیرانەوە بە ماوەتەوەو پەرەیان پیداوە ، ئەگەر هه رتەنیا (زانستی ساڵنامە) وەربگرین ! ئەوە هیچیەک لە مرۆڤ و خەڵکەکەی (شانەدەرو بەستان سوورو دەرینکەیە وگرە ناڤوکە و حسەن کیف وکاراهان تەپە، قەڵای هه ولێر) کان بە پێشینەیەکی ساڵناسیی نەبوونەو ئەو سەرەتا ساڵناسییەش دواجار گەیشتووەتە سۆمەرییەکان و برەویان پێداوە.

وەک پۆل کۆلینز دەڵێ:(ئەوەی کە قۆناغە جیاجیاکانی مێژووی

دووڕووبارانی بە یەکتر بەستەوە،ئەوە دەستەیەک لە داب و نەریت و ئەفسانەو باوەڕو ئایین بوو، بە جۆرێکی تر ڕۆشنبیرییەکی تایبەت و پێشکەوتوو، لە پاش داهێنانی دەوروبەری ساڵی ٣٢٠٠پ.ز،لە لایەن سۆمەریەکانەوە.)،(١٨) هه ر ئەو کلتورو ئەفسانەیەش بوو، بووە هۆی ئەوەی کە سۆمەریەکان ناوی مانگ و ڕۆژەکانی هه فتە ..ناو□نانێکی ئەفسانەیی بیت و کە تا ئیستاش هه روا ماوەتەوە ، هه ر بۆیە دەبینین کە :(زاناکان یەک ڕا بوون لەبارەی عەبقریەت و هه ڵکەوتەیی سۆمەریەکان لە ئاستی قووڵی زانستی فەلەکناسیی و وێناکردنە دروست و وردەکانیان دەربارەی گەڵە ئەستیرەی هه تاویمان.)،(١٩) هه ر ئەو زانیاریە قووڵ و دروستەبوو، بووە هۆی ئەوەی کە : سۆمەریەکان بۆ یەکەم جار توانیان ئەو شەوو ڕۆژە دەسنیشان بکەن کە شەوو ڕۆژ تییدا یەکسان دەبێت و بیکەن بە ڕۆژی یەکەمی مانگی یەکەمی ساڵی نوێی خۆیان . هه ر ئەو ڕۆژەشیان کرد بە جەژن بە ناوی زەگمەک- نەورۆزی ئێستامان و کە تا ئێستاش ئەو سەری ساڵە وەک خۆی ماوەتەوە! هه ر ئەو سۆمەریانە بوون کە :(بازنەیان بەسەر ٣٦٠ پلە دابەشکرد، کە دەسکەوتیکی زانستی گەورەیە بۆ ئەو سەردەمەو زاناکانی ئەوڕۆی سەرسامکردووە، کە چۆن سۆمەریەکان توانیان ئەمە بکەن بەبێ ئەوەئ ئامیرێکی زانستی وردیان لەبەردەست بێت! هه رئەوان بوون کاتیان بە سەر کاتژمیر دابەشکردو کاتژمێر بەسەر دەقیقەو دەقیقە بەسەر چرکە، بە دابەشکردنێکی- شەستی- بۆکاتەکان ، کە هێشتا ڕێکخستنەکانیان بۆ ساڵنامەی هه تاوی و مانگی لە هه موو جیهان بەکاردێت ، بە کەمێک دەسکاریەوە.)،(١٩) لە بارەی کۆنی و سەردەمی کارە زانستیەکانی سۆمەریەکان دەڵێن:

(کۆنترین نموونەی داهێنانی نێوان دووڕووباران بۆ هه زارەی حەوتەمی پێش زایین دەگەڕێتەوە ،کاتێ کە دانیشتوانی ئەو شووێنەی ئێستا بە باکووری عێراق- کوردستان- دەناسڕێ ، نشینگەیان بەدەست لە تۆپە قوڕدروستکردولەبەرهه تاو وشکیان دەکردوە.)،(٢٠) حەفت هه زار ساڵ پێش زاین دەکاتە ئەو سەردەمەی سۆمەریەکان هێشتا لە کوردستان بوون، دواتر کە بەشێکیان لێ چوونە خوارەوەو قۆناخێکی نوێی شارستانیەتیان دەست پێکرد ! بەڵێ:(ئەو دانیشتوانە کۆنەی نێوان دووڕووباران بوون، کە یەکەمین شارساتانیەتی پێشکەوتوویان دەست پێکردوو بۆ یەکەمینجار نووسینیان داهێنا، زانستی هونەرو بیناسازی و فەلەکناسیی و بیرکاری و داهێنانی جووت و هه وجاڕو بەلەمی چارۆگەدارو بەرنامەی ژمار□یان داهێنا ، بەڵێ ئەوە سۆمەریەکان بوون کە لە هه زارەی حەوتەم و دوو ڕووبارانیان کرد بە – لانکەی شارستانیەت-)،(٢١) لە دواجار لە نێو ئەم هه موو داهێنان و پێشکەوتنەدا:(ئەوەسۆمەرئەکان بوون یەکەمین جار ساڵنامەیان

داهێنا.) ،(١) سۆمەریەکان میللەتێکی زۆر جەژن بوون ئەو جەژنانە بە پێی ساڵنامە وڕۆژانی مانگ و هه فتە، گەورەترین جەژنیان ڕۆژی جەژن زەگمەک – نەورۆز- بوو، □ کە هه مووساڵی سۆمەریەکان لە ٢١ ئازار دەیکەن بەجەژن و کە سەری ساڵی نوێێ – ساڵنامە- یەتیان.) ،(٢٢)

ئێستا ئەوە دەرکەوت کە سەرەتای ساڵنامەی سۆمەری ئەو کاتە بووە کە هێشتا بە شێک لە سۆمەریەکان نە چووبوونە خوارەوی – عێراق – ی ئەمڕؤ و هـه ر لە کوردســتان دەژیــان ، ئەگەر ســەرنج بــدەین لە (داســتانی دەممــووزی و عەشتــار) ی ســۆمەری دا ، زینــدووبووەنەوەو هاتنەوە سەر دنیای دەمموزی لە سەری ساڵی سۆمەریە و چوونە خوارەوەو – جیهانی ژێرەوە – ش لە ١/٧ی ساڵ دایە و تەمەنی داستانی دەمموزیش بە ڕای لێکۆڵەران و شارەزای مێژووی سۆمەر لەگەڵ تەمەنی کشت و کالی ئەشکەوتەو ئەمەش دەکاتە دوازدە هه زار ساڵ بەر لە ئەمڕۆ، ئەمەش بەو مانـا یەیە کە جەژنــی نەورۆز کە هــه مـان جەژنــی زەگمەک و ڕؤژی سەری ساڵی سۆمەریە ، تەمەنی دوازدە هه زار ساڵە ، وەک پێشتر بە لێکۆڵێنەوە گەیشتینە ئەو ئەنجامەی : شاری ژ□ر□ز□مینی دێرینکۆیۆی هه شت چێن لە ژیر چین ، هه مان جیهانی ژێرەوە- عالم السفلی – ی داستانی دەمموزیە . ڕۆژی یەکەمی سەری ساڵی سۆمەری ، ئەو ڕؤژەیە کە شەوو ڕؤژ تێدا بەرامبەر دەبن ، ناسین و دەستنیشان کردنی ئەو ڕۆژەش سەرەتای ساڵنامەی سۆمەریە کە باپیرانیان زۆر زوو ئەو سەرەتایەیان کردووە بە جەژن و سەری ساڵی خۆیان.

دوا وتە..

لەم لێکۆڵینەوەیە دا بۆمان دەرکەوت لە دوازدە هه زارساڵ لەوەپێش تەقینەوەیەکی گەورەی شارستانیەت لە کوردستان سەری هه ڵداوەو تەمەنی هه ر هه موو شوێنەکان(شانەدەرودێرینکۆیۆو گرێناڤوکێ و حەسەن کێف و بێستان سوور) تەواو دوازدە هه زار ساڵە، ئەوە ئەو پێشنیــارەی کە زانــای زەمیننــاس (دکتۆر ســیزارە ئیمیلیــانی) و هاوڕێکانی کردبوویان لە چەند د□ی□□ک لەوەپێش بە ناوی (ساڵنامەی هۆلۆسین) ، ئەوا بەڵگەی زانستی زۆری لە کوردستان بۆ پەیدابوو، لەمەش دا ئەو زەمەنە هه موو ڕوودا□گرنگەکانی مێژوو دەگرێتە خۆو جیهان لەوە ڕزگاردەکات ؛ کە هه موو تەمەنی بە دوو هه زار ساڵ هێمای بۆ بکرێ !

ئەنجامەکان..

ئێســتا لە کۆتــایی دا دەگەینە چەنــد ئەنجــامێک و ئەو ئەنجامــانە دەخەینە بەردەستی (پەرلەمانی کوردستان) و (حکومەتی هه ریم) و(

وەزارەتی خوێندنی بالاو توێژینەوەی زانستی) و (وەزارەتی ڕۆشنبیریی) و تەواوی پسپۆران و ڕۆشنبیران و هه موو خەڵکی کوردستان و عێراق، بۆ ئەوەی ڕاو سەرنجی خۆیان لەبارەوە دەربڕن و بە هه ند وەری بگرن .

١ – ساڵنامەی زاینی ڕۆژی دەستپێکردنی کەدەکات□ □ۆژی لەدایکبوونی(مەسیح) نە چەسپاوەو ساڵانە جیهانی مەسیحیەت لە دوو □ۆژدا جەژن دکەن، پێویست دەکات □ۆژ□کی دیارو گونجاو لە گەڵ ساڵنامە.. بەتایبەت ساڵنامەی هه تاوی بگونجێ و جێگیر بیت و جیهان لەسەری کۆک بێت.

٢ – ساڵنامەی زاینی ئێستاش لە هه موو وڵا تان کاری پێناکرێ و نەیتوانیوە ببێتە ساڵنامەی یەکگرتووی هه موو مر□قایەتی . بە تەمەنی دوو هه زار ساڵەشی ناتوانی هه موو مێژووی مر□قایەتی بگرێتە خۆ!

٣ – هه ر ئێستا لە جیهان دا چەند ساڵنامەیەکی تریش هه ر یە کە ساڵنامەی ئاینێکی تایبەتن ، بە هۆی ئەوەو ئەوانیش سالنامەی سنووردارن و سنوورەکەیان لە گەڵ سنووری ئاینەکەیانە.

٤ – بەکارهێنانی ئەم هه موو ساڵنامەیە وای کردووە لە ڕووی ڕووداوە مێژووییەکان ، وڵا تان هه تا ڕادەیەک لێکدا بڕێن و مێژوویان تێکنەکاتەوە.

٥ – ئێستا ساڵنامەی نەورۆز بە هۆی ئەو مێژووە کۆنەی کە هه یەتی و ئ□و □ۆژی دەستپێکردنە جێگیرەی کە لە گەڵ سوڕانی ساڵێ هه تاوی تەواو گونجاوەو چەسپاوە ، زۆر لە بارە بەتەمەنی دوازدە هه زارساڵەییەوە بکرێت بە (ساڵنامەی مر□قایەتی) وەک ئەوەی دکتۆر سیزارە ئیمیلیانی و هاوڕاکانی پێشنیاریان کردوو کاریان بۆکرد.

٦ – نەورۆز وەک جەژنێکی کۆنی مر□قایەتی هه ر لە سەرەتاوە ، واتە زۆر پێش زایین رەهه ندێکی جیهانی هه بووەو ئەوە (کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان) یش لە ساڵی ٢٠١٠ دا بە فەرمی وەک جەژنێکی کلتوری ئاشتی- نەورۆز- ی کردی بە جەژنی هه موو جیهان .

٧ – زۆر گونجاوە ئێستاش ئەم جەژنە جیهانیەی نەورۆز بکرێ بە(ساڵنامەی نەورۆز) وسەرەتاکەشی لە دوازدە هه زار ساڵ لەوەپێش دەسپێبکات و هه موو جیان بەکاری بێنێ و جیهان بخاتە نێو یەک ساڵنامەی کۆن و گرنگ و بڕواپێکراوو یەکگرتوو.

٨ – بەکارهێنانی ساڵنامەی نەورۆز بەمانای ڕەتکردنەوەی یەکجاری ساڵنامەکانی تر نیە! بەڵکو هه موو وڵات و نەتەوەو ئاینەک دەتوانن لە پاڵ ساڵنامەی نەورۆز- ساڵنامەی مر□قایەتی- ساڵنامە تایبەتەکەی خۆیان بە کاربێنن.

٩ – بەکارهێنانی ساڵنامەی نەورۆز وەک ساڵنامەیەکی یەکگرتوو لە هە
موو جیهان ، مێژووی کۆن و نوێی و ڕووداوەکان یەک دەخات و
مرۆڤایەتی دەخاتە سەر یەک ڕێتمی ژیان و مێژوو.
١٠ – بە گەیشتن بە – ساڵنامەی نەورۆز – هەندە بەسە ١٠٠٠٠ ساڵ
بخەیتە سەر ٢٠٢١ ساڵی زایینی نوێی ..بەنموونە ئەمساڵ ، کە دەکاتە
١٢٠٢١ و بە- ساڵنامەی هۆلۆسین – پێشنیارکراوی سیزارێ ئیمیلیانی و
هاوڕاکانیشی بە هه مان شێوەیە و ڕۆژی دەستپێکردنی ساڵی نەورۆزیش
لە ١/١ ساڵی نوێوە دەست پێدەکات .
١١- ئێمە بە چاک و گونجاوی دەزانین بە ئەم ساڵنامەیە کۆنە ،کە
سیزارێ ئیمیلیانی بە ناوی (ساڵنامەی هۆلۆسین) پێشنیاری کردووە ،
ناوی ساڵنامەی نەورۆز بێت، بەو هۆیەی کە داستانی دەمموزیش
تەمەنی دوازدە هه زار ساڵەو ئەوەش ڕوونبۆوە وە کە شاری
دەرینکەیەی ژێر زەمینی جیهانی ژێرەوە- عالم السفلی – ی داستانی
دەمموزی و شوێنی زیندوو بوونەوەی دەمموزیشە ، کە ڕۆژی زیندوو
بوونەوەکەشی جەژنی – زەگمەک – نەورۆز – ی ئێستایە. هه روەها
جەژنی نەورۆز لە پێش زایینەوە بەوناوە ناسراوەو ڕەهه ندێکی
جیهانیشی هه بووە .
(١٢) – وەک زانست و واقیع دەری خست هه موو ئەم شوێنە کۆن و گرنگ
و دەگمەنانە لە کوردستان و لە یەک سەردەم سەریان هه ڵداوە –
تەقینەوی شارستانیەت – یان پێکهێناوە – ئەوەش ئەو مافە بە(
کوردستان) دەدات کە ساڵنامە کە بە ناوی نەورۆز بێت ، کە نەورۆزیش
هه ر لەسەرەتاوە لە کوردستان سەری هه ڵداوەو هه ر لە کوردستانیش
بە دنیادا بڵاو بووەتەوەو لەگەڵیان هاوتەمەنە.

**

سەرنج و تێبینی:
(١) – زۆر جار لێکۆڵەرو شارەزایانی مێژووی کوردوجوگرافی و
پێکهاتەکەی ،پاش گەڕان و لێکۆڵینەوە هه ندی باس و پێناسەی زۆر
جوان و گرنگ بۆ کوردستان دەنووسن ، کەچی ئێمە خۆمان گومان لە و
باس و پێناسانە دەکەی ، بەمەش نە نرخی وڵاتی خۆمان دەزانین و نە
ڕێز لەو کەسانەش دەگرین کە بە زانستیەوە باسی کوردستان دەکەن!!
(٢) – سۆمەریەکان بە هۆی ئەوەی کە زۆر کۆن و خاوەن یەکەمین
شارستانیەتی پێشکەوتوون ، هه ر لەسەرەتاوە کاریگەریان بەسەر زۆر
وڵات و میللەتەوە هه بووەو ئێستاش هه یە ،
(٣) – زقیاچەمە – زاوی جمی – یە، کە پێشتر لێکۆڵەران کە زمانی
کوردیان نەدەزانی ، زێقیا چەمەیان- بە زاوی جمی- نووسی و هه ر
ئاواش کەوتە ناو ئەدەبیاتی مێژووی کۆن و شوێنەوارناسیەوە ، هه

تا مامۆستای گەورە بەڕێز (عەبدولڕەقیب یوسف) گەڕاندیەوە سەر ناوە ڕاستیەکەی خۆی . (٤) – شاری ژێرزەمینی دێرینکۆیۆی باکووری کوردستان بە هۆی گەورەیی و پر لە نهێنیەوە لە رووی دروستکردنەوە ، تائێستا بە زۆر ژمارە باسی چێنە ژێر چینەکانی دەکەن ، هه ندێک بە حەوت و هه شت و هه تا یازدە چینیش دەڕۆن لە باسکردنی چینەکانی دا.

(*٥) – تا ئێستا وادەزانرا کە هه ولێر تاکە شاری کۆن و ژیان تێیدا بەردەوامە! ئەوا شاری حەسەن کێفیشی هاتە پاڵ ، کە هه وڵیر ١٣٠٠٠ ساڵە ئاودانەو حەسەن کێفیش ١٢٠٠٠ ساڵە، ئەم جووتە خوشکەش هه ردووکیان لە کوردستانن.

سەرچاوەکان:-

(1)-https://www.aspdkw.com/الاسس الذى اعتمدهاالسومريون قديمافى وضعالتقاويم

(2)-https://www.facebook.com/dlshad zamua/مێژووی بە کارهێنانی ساڵنامەکان لە میسۆپۆتامیاو زاگرۆس!

(3)-
https://www.bbc.com/Arabic/scienceandtech/2013/07130715_world_oldest_calendar

(4)-
https://www.beytoote.com/art/nnegah-gozashte/introduction-calandars02-world.html

(5)-
https://www.aljazeera.net/news/cultureandart/2018/12/27لمـــاذا يحتفل المسيحيونبميلاد المسيحفى يومينمختلفين؟

(6)-https://abadgar-q.com/wikli/casare_Emiliani ســـــــيزارە اميليانى

(7)-readersadvice.com/mmeade/house/Holocene.html تقـــــــويم الهولوسين

(8)-https://en.wilkipedia.org./wilki/Holocene_calandar تقـــويم الهولوسين – ويكيپيديا

(9)-وحدت قومى كرد و مادمنشاء،نژاد تاريخ تمدن كردستان،حبيب اله تابانى،ايران- تهران،چاپ اول١٣٨٠،ا

(10)-joumal.asi.org.ir/article_20665.htmlنمادگرى ايينى در دورە نوسنگى اوليە:نگاه بە گەبكليدر جنوب شرق تركيە

(11)-https://www.alaraby.co.uk/تركياتفتـــح واحـــدا مـــن اقـــدم المعابدفى العالم

(12)- https://dengekan.info/archives/17375 دەرینکەیە لە نیوان جیهانی ژێرەوەی داستانی دەمموزی و بە هه شتی ژیرزەمینی جەمشید دا. دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن
(13)-https://www.kojaro.com/2018/9/27/155265 گوبکلی تپه -تاریخ
(14)- academia.edu/6930281/نمـــــادگرایی آیینـــــی در دورهء نوسنگیاولیه: نگاهی بهگوبکلی تپه در جنوب شرقی ترکیه بابک شیخ بیکلو اسلام.pdf
(15)-https://www.turkprees.co/node/76074مدینـــــــــــة(شانلی اورفا)الترکیة تستعدللکشف عن (کاراهان تپة) اقدم الموقع الاثریة فی العالم
-(16)
https://www.dailysabah.com/arts/new-karahantepe-settlement-may-be-old-than-gobeklitepe/news
(17)-https://www.kojaro.com/2017/10/27/128573/حصـن کیفـا شهـر شناور با قدمت۱۰ هزارسال در ترکیه- کجارو
-(18)
https://www.bbc.com/culture//article/20161202-place-where-history-began المکان القدیم حیث بدا التاریخ- ثقافة بی بی سی
-(19)
https://www.facebook.com/Babylon.gods.gate.015/posts/1011483595536446/الحضارة السومریة مهد الحضارات
(20)-https://arabicpost.netاختراعات من بلاد ما بین النهرین
(21)-https//arabicpost.net/ السومریون
(22)-https://www.almothaqaf.com/d/e3/951542 اورکسترا: نوروز و الاعیاد السومریة خلیل ابراهیم خلیل
(23)-https://ar.wikipedia.org/تلال الاثریة فی اربیل

*

بە بەڕێزان سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان وجێگرو سکرتیری پەرلەمان
بەڕێزان ئەندامانی لیژنەکانی ڕۆشنبیریی و کلتورو خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی
تەواوی ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمانی کوردستان
بەڕێز وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی
بەڕێز وەزارەتی ڕۆشنبیری و هونەرو لاوان
سڵاوی زانست و مێژوو و شارستانیەت .. نەورزی ساڵی(۱۲۰۲۱) تان پیرۆز
بابەت : ساڵنامەی نەورۆز

بەڕێزان..لە بەردەوامی زیاتر لە بیست ساڵی لێکۆڵینەوەو بەدوا داچوونی مێژووی و زانستیانە بەدوای نەورۆز دا ، دوو خاڵمان بۆ ڕوون بووەتەوە .

یەکەم: نەورۆز هەر لەسەرەتاوە لە کوردستان سەری هەڵداوەو هەر لە کوردستانیش بۆ دنیادا بڵاو بووەتەوە.

دووەم: تەمەنی نەورۆز دوازدە هەزار ساڵەو شوێنی سەر هەڵدانی کەشی (شاری ژێر زەمینی هەشت چین لە ژێر چین دەرینکۆیە) ی کوردسانی باکوورە.

هەر بۆیە پێشنیار دەکەین کە (سالنامەی نەورۆز) ی بە بڕیارێکی یاسایی بە تەمەنی (١٢٠٢١) ەی ئەمساڵیەوە بکرێت بە فەرمی و ساڵانە پەرلەمان ئەو سالنامەیە وەک سالنامەی فەرمی پەرلەمان و حکومەت کوردستان چاپ بکاو بڵاوی بکاتەوە ، بەرنامەی ساڵانەی خۆی لەسەر دابمەزرێنێ وحکومەت و پەرلەمان سوێندی یاسایی خۆیان لە ڕۆژی نەورۆزدا بخۆن.

چۆن نەورۆزو دەرینکۆیەی و شانەدەرو حەسەن کەیف و گرێ ناڤوکە و بۆستان سووروکاراهان تەپە و قەڵای شاری هەولێری دەستە خوشکی ، هەموویان پێکەوە سەرتای تەقینەوەی شارستانیەتن لە کوردستان و هەموو جیهان تەمەنیان دوازدە هەزار ساڵە ، کە لە هیچ شوێنێکی تری جیهان ئەوەندە شوێنی گرنگ و کۆن پێکەوە دەسناکەوێ. هەر ئەو کۆنی و گرنگیەی شارستانیەتش بوو وای لە دکتۆر سیزارەو ئیمیلیانی و هاوڕاکانی کرد ، داوای (سالنامەی مرۆڤایەتی) بکەن بە تەمەنی دوازدە هەزار ساڵیەوە، ئەستاش پێویستە پەرلەمانی کوردستان بە(سالنامەی نەورۆزی دوازدە هەزار ساڵەیی) دیاریەکی گرنگ و مێژووی پێشکەش بە مرۆڤایەتی بکات و هەروەیش بدا بیکات بە سالنامەیەکی جیهانی و هەموو مرۆڤایەتی.

لەگەڵ سڵاوی دووبارە .

پرۆفیسۆری یاریدەدەر دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

پسپۆری ئەفسانەو مێژووی ئەفسانەی کوردستان.

زانکۆی سەلاحەدین/ هەولێر – نەورۆزی ١٢٠٢١.

*

بۆ بەڕێز سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان هەژا(ئەنتۆنیۆ گوتێریش)

سڵاوی زانست و مێژوو وشوێنەوارو شارستانیەت

نەورۆزی ساڵی ١٢٠٢١ تان پیرۆز

بابەت: سالنامەی نەورۆز ،سالنامەی مرۆڤایەتی

(Holocene calender)

بەڕێز جەنابی سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان

لە کاتیک دا لە دڵەوە (جەژنی نەورۆزی ساڵی ١٢٠٢١تان) لێ پیرۆز دەکەم ، دەخوازم لەم بۆنە یە داچەند پێشنیارو داواکاریەک لە بارەی نەورۆزەوە بخەمە بەرچاوی بەڕێزتان و کۆمەڵە گشتی و ڕؤشنبیریی وکلتور و تەواوی بەڕێزانی پەیوەند دار.

بەڕێزان ..کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ساڵی ٢٠١٠ دا جەژنی نەورۆزتان وەک جەژنی نیو نەتەوەیی جهیان ناساندو نەورۆزتان وەک – کلتوری ئاشتی – پێناسەکردو بەمەش بەڕاستی کاریکی جوان و پیرۆزکراوە،

بەڵام؛ بەداخەو لە ڕووی زانستی و مێژوویی لە زیاتر ناساندنی جەژنی نەورۆز دا چەند هه ڵەیەکی زانستی کەوتە نێو بە فەرمی کردنی نەورۆز لە لایەن نەتەوە یەکگرتووەکانەوە..

هه ڵەکانیش ئەمانەن :-

یەکەم : جەژنی نەورۆز وەک جەژنێکی ئێرانی ناسێنرا ، لە کاتێک بە لێکۆڵێنەوەی زانستی دەرکەوت□ووە، کە نەورۆز لەسەرەتاوە لە کوردستان سەری هه ڵداوەو هه رلەکوردستانیش بە دنیادا ب□□او بووەتەوە ، چۆن جەژنی نەورۆز هه مان جەژنی – زەگمەک – ی(داستانی د□مووزو عەشتار) ی سۆمەریەکانەو تەمەنی ١٢٠٠٠ هه زار ساڵەو شووێنی هاتنەوەر سەر دنیای د□مووزیش کەدەکاتە ڕؤژی نەورۆز (شاری ژێر زەمینی هه شت چین ل□ زیرچینی دێرێنکۆیۆ) ی باکووری کوردستانە، هه ر بۆیە نەورۆز جەژنێکی کوردستانیە ، نەک ئێرانی .

دووەم: وەک دەرکەوت تەمەنی نەورۆز (١٢٠٢١ ساڵ) ە و (٣٠٠ ساڵ) نیە ، وەک لە بەیانامەکەی کۆمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان دا هاتبوو، بۆیە پێویست دەکات ئەمە ڕاست بکریتەوە و بۆ سازییەکی گەورەی وەک نەتەوە یکگرتووەکان ناکرێ بکەوێتە هه ڵەیەکی مێژوویی ئاوا.

سێێەم: ڕؤژی نەورۆز ٢١/٣ نێە! بەڵکو ١/١ ساڵی نوێی سۆمەری کوردیە ! ٢١/٣ کەوتنە بەرامبەر یەکی یەک جەژنە لە دوو ساڵنامەدا ، بۆیە نەورۆز سەری ساڵی سۆمەری کوردیە، نەک ٢١/٣ ی زایینی ! ئەمەش دەخوازێ ڕاست بکرێتەوە.

پێشنیارەکەش ئەوەیە ، لە کاتێک دا ئەوە ١١ ساڵە نەورۆز بە فرمانی نەتەوە یەکگرتووەکان بووە بە جەژنی نێودەوڵەتی ، هه ر ب□یە دەخوازێ بە پێی ساڵنامەی نەورۆزی خۆی یادبکریتەوە و بۆ ئەمەش کارێکی زۆر جوان و پێرۆز دەبێت ، ئەگەر ساڵانە نەتەوە یەکگرتووەکان – ساڵنامەی نەورۆزی ١٢٠٢١ساڵە – بڵاو بکاتەوە لە ڕۆژی سەری ساڵی نەورۆزی هه موو ساڵێکی داهاتوودا ، وەک ئەو

داوایەی کە (دکتۆر سیزارە ئیمیلیانی) و هاوڕاکانی لە ناوەڕاستی سەدەی ڕابردوو داوایان کرد بوو ، دەهەزار ساڵ بخرێتە سەر ساڵەکانی زایینی و بەمەش – ساڵنامەی مرۆقایەتی – دەکەوێتە کار، کە هەموو شارستانیەتەکانی مرۆقایەتی دەگرێتە خۆ و دەبێت بە١٢٠٢١ساڵ . دیارە ئەمە بە مانای ڕەتکردنەوەی ساڵنامەکانی تر نیە ! بەڵکو بەم ساڵنامەیەی نەورۆز هەموو مرۆقایەتی دەبێت بە خاوەنی یەک مێژووی کۆن وشارستانیەتی دوازدە هەزارساڵەیی.
لەگەڵ ڕێزو خۆشەویستی دووبارە .

بۆ بینینی وێنەی شوێنەوارە دێرینەکان کلیکی ئێرە بکەن …

پرۆفیسۆری یاریدەدەر دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن
پسپۆری ئەفسانەو میژووی ئەفسانەی کوردستان
زانکۆی سەلاحەدین / هەولێر
نەورۆزی ١٢٠٢١- هەولیر ،کوردستان

شێعری: نەمنیی بۆ جاری دووەم.. مەولود ئیبراهیم حەسەن

نەمنیی بۆ جاری دووەم (*)

دەستەکانی خۆم ناناسمەوە
دەستەکانم
هەندێیان دەست بڕیوم

هەست بە دڵە خۆم ناکەم
خۆشەویستەکانم
هەندێیان دڵ شکاندووم

پێ یەکانی خۆم لێ ون بووە

ڕێبەرەکانم
هێندەیان ڕی پێ گۆڕیوم

هاتم ..
بەهه شتم لەدڵ دابوو
دەڕۆمەوە..
دۆزەخم لەسەر شان و ملە

چیمان دەس کەوت
چێتر خۆم ناسمەوە
(ئەوەی دەیبینن من نیم)
.…
٦/٢/٢٠٢١ – هه ولێر
(*) نەمنیی – شێعریکی ترە و ساڵانێکی زۆرە نووسراوە.

دەچمە ساڵێکی تر..
شیعر: مەولود ئیبراهیم حەسەن
**
کارم زۆرە
دەستی ئەو منداڵە پێخواسەم گرتووە
قسەم داوەتێ..
جوتێ پێڵاوی بۆ بکڕم؛
پێناچێ ڕاست بکەم !
**
بەو پیرەمێردەم گوتووە
چاوەڕێم بکات..
دەیبەم بۆ سەرگۆڕی کوڕەکەی
ئەگەر پێم بکرێ !
**
ئەو پیرە ژنە سەرمایەتی
بە هیوای منە،
د□یب□یێ نەوتی بۆ بەرم ..
ئەگەر بتوانم !

**
ئەو کچە برسی□تی
دەخوازێ ..
جەمێک نانی گەرمی دەرخوارد دەم
لەوە نیە بگونجێ !
**
نەخۆشێک داوای لێکردووم
دەرمانی بۆ بکڕم..
(گرانە بۆم لە کڕین نایێ !) (*)
**
منداڵێک چاوەڕێمە
فێری ئەلف و بێی بکەم ؛
ئەو نازانێ ..
لە بیرم چووەتەوە،
کە من مامۆستام !
**
درەنگە ساڵ خەریکە تەواو دەبێ
کارم زۆرە
با بچم ئەو (گوڵ) ئاوبدەم ،
کە پێی دەڵێن:)هیوا !(
**
(*) ئەم دێرە فۆلکڵۆرە.

شیعری: مەولود ئیبراهیم حەسەن

حەسەن زیرەک وەک ئەفسان□ بێژێک .. دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

حەسەن زیرەک هونەرمەندێکی زۆر هونەربوو، جگە لە دەنگخۆشی و شاعیری و ئاوازدانەری و خاوەن گوتنیکی پڕئاواز و هه مە ڕەنگیش

بوو، گۆرانی بە زمانی کوردی و زۆربەی شێوە زارەکانی گوتووە، هه
روەها بە زمانی(فارسی و ئازەری و ترکمانی و ئەرمەنی و عەرەبی)
یش گۆرانی گوتووە ، شارەزاییەکی باشی هه بووە لە ناسێنی ئامیرە
مۆسیقیی□کان ، لە کتێبەکەی (چریکەی کوردستان ، چ ١٩٦٦) بە شێعر
زۆر بە سەرکەوتوویی باسی دەنگ و تایبەتمەندیی□کانی ژمارەیەکی زۆر
لە ئامێر مۆسیقیە ڕۆژ هه ڵاتی و ڕۆژئاواییەکان دەکات،
دەفلێدەرێکی کەم وێنە بوو.(١) ئەکتەری شانۆبووەو لە سلێمانی
هاوبەشی چەندین شانۆگەری کردووە ! وەک ئەکتەرو گۆرانیبێژ ، لە
ڕادیۆی کرماشان هاوکاری چەند بەرنامەیەکی کردووە ، ئەویش بە
ئەکتەری و گۆرانیبێژی ! میدیای زەندی باسی ئەوە دەکات کە زیرەک
لە بەرنامەی (ئێمەو گوێگرەکان) هاوکاری کردووە ، هه روەها لە
تەمسیلیەکی ڕادیۆیی شەش ئەلقەیی هاوبەشی کردوون . بەداخەوە
ئەوتۆمارکراوانە تا ئێستا بێ سەرو شوێنن ! جگە لەوەش هه رکاریکی
کردبێت ..سەرکەوتوانەو هونەرمەندانە کردوویی□تی، میرزاکەریم
خۆشناو دەڵی: کە سەرتا(کانی مەلا ئەحمەد) ی وەرگرت بۆ ئەوەی کاری
تێدا بکات، کانیی□کە دەورو بەری زۆپیس و ناریک بوو، جێی وەستان و
پاشماوەی ئاژەڵان بوو،زیرەک لەماوەیەکی کەم دا زیرەکانە وای
لێکردبوو نەتدەناسیی□وە! هێندە جوان و خۆش و ڕازاوە بوو. دیسان لە
باسی (میوانخانەی سێ ئەستێرە) ییەکەی شاری سەقز ، هه ر میرزا
کەریم دەگێڕیتەوە و دەڵێ: میوانخانەکەو چێشتخانەکەی زۆر پاک و
خاوێن بوو شاگردەکان هه موو بەروێنکەیان بەستبوو!

هه روەها زیرەک پیاوێکی مەجلیس خۆش بووەو دەم و دوێکی شیرینی هه
بووە ، بە ڕادەیەک کە قسەی کردووەو بەسەرهاتی گێڕاوەتەوە خەلک
هێندەیان پێخۆش بووە ..خوازیاربوون هه ر قسەبکات و بەسەرهات
بگێڕیتەوە! نەک گۆرانی بڵێ !! ، لەگەڵ ئەوەش پیاوێکی نوکتەچی
بووەو خۆی نوکتەی سازکردووەو جوان و خۆشیش نوکتەی گێڕاوەتەوە .
هێندە خۆشگۆو خۆش لوتف بووە ، ک□ بەسەرهاتە ناخۆشەکانی خۆشی
گێڕاوەتەوە ، خەڵکی خستووەتە پێکەنین(٢) .

سەرەڕای هه موو ئەمانە (ئەفسانە بێژ) ێکی باشیش بووە (٣) ، لە
ڤیدیۆیەکی چوار دەقیقەیی و چەند چرکەیی دا ، ئەفسانەیەک
دەگێڕیتەوە بەناوی (ئەحمەدی بێ غەم!!)، بەداخەوە ساڵ و شوێنی
گێرانەوەکە نازانین ، بەڵام، لەوەدەچێ لەساڵانی کۆتایی تەمەنی
بێت ! چۆن لە کۆتایی ئەفسانەکە باسی مردنی خۆی دەکات دەڵێ: بەچی
دەچێ بەستەریبم!! (٤) ئەو ئەفسانەیە ئەفسانەیەکی ناسراوو گرنگەو
هه تا ڕادەیەکیش درێژە ، بەڵام ، زیرەک – لێرە لە ڤیدیۆکە دا- لە
شوێنێک دەست پیدەکات کە زۆری لێ ڕۆیشتووە(٥) ،لەوە دەچێ
سەرەتاکەی کرتا بێت!

چەند دەقێکی ئەفسانەی ئەحمدی بە غەم..

من خۆم بە منداڵی گوێم لەم ئەفسانەیە بووە ، ئێستاش جیهانێ سەیرو گەڵانێ کت و پڕو خۆشیێ بێسنوورەکان و دیمەنە پڕ ترسەکانم دێتەوە بیر ، باغی پەریان و کلیلی چل ژوورو گرمەی دێوو هاژەی سیمورخ و شریق و باقی بروسکەو گرمەی گەوارەو شلپ و هەڵەی مەلەی پەریان لە ناو ئاوو گریان و پێکەنین دەروێشکانم لە گوێ دا دەژیێتەوە! ئەوەش دەزانم ، ئەحمەدی بە گەم دواجار لە غەمان دەمرێ ! وەک کۆتاییەکەی ئەفسانەکەی زیرەک . بەڵام ، لە دەقەکەی کتێبی (ئەفسانەکان وادەگێڕنەوە) ی برای بەڕێز(دکتۆر عەبدوڵڵا خدر مەولوود)(٦) هەڵەی حەقایەتەکەو کۆتاییەکە جیایە ! بەڵام ، بە مەزەندەی هه ردوو دوقەکە ، ئەوەی زیرەک دەیگێڕیتەوە ، کورتەیەکی کۆتاییەکەیەتی . هه رچەندە پاڵەوان ناوی (ئەحمەد) ە، بەڵام ، هەمای کۆنی ئەفسانە کە بۆ زەمانێکی زۆر دوور دەگەڕێتەوە، ئەوەتە لە دەقی زیرەک پەری یان ژنەکە بە ئەحمەد دەڵێ : تۆ ئەو خودایەی دەی پەرستی، تۆ خاتری ئەو شتەی دەیپەرستی ! ئەوە بۆمان ڕوون دەکاتەوە ، ئەفسانە بۆ زەمەنی پێش ئاینی ئیسلام و دوورتریش پێش ئایینە ئاسمانیەکان دەگەڕێتەوە،کە هێشتا ئایینی خودا پەرستی سەری هه ڵنەداوە ، بەڵام ، بە هۆی کاریگەری ئایینی ئیسلام لە ناو کوردان..ئەوەتا پاڵەوان ناوی محەمەدەو ژنە محەممەدیش بەو خوداییەی سوێند دەدات کە دەیپەرستێ !

ئەفسانەی: ئەحمەدی بە غەم !!(٧)

ئەفسانە بێژ: حەسەن زیرەک

(…) لەم ناوەدا عەیباشی کرد ،ئەم لا ڕۆیی، ئەو لا ڕۆیی،دنیا بەدەس خۆی بوو، نە دەروێشی پێبکەنێ، نە دەروێشی بگرێنێ ، هه رباسێک ، ئایا بە هه ر ڕەنگێک ، ئایا هاودەردێک ، ئایا هاونشینێک، کەس نیە . ڕۆژێ دانیشتبوو زۆر بێ تاقەت بوو؛ ئایا من ئەو دەرکانە بۆ نەکەمەوە ؟ ئەم دەروێشانە خەرەفاون ! گا دەگرین گا پێدەکەنن! وەڵڵا بە زاتی خوا دەیکەمەوە ؛ وتی دەرگای کردەوەو شەقەکی لێدا..کە کردیەوە ، شەقەکی لیدا لە جیاتی ئەوەی بیکاتەوە ، گوتی ؛ ئایا تۆ چی ؟ دەرگا کرایەوە، هه ڵکەوت و چوارباغێکە ! نە بکەی نە بخەی تەماشای سایەی گەردنی بکەی ، – قسەی قەڵەی قەدیمی ! وادی بەوادی تەختی مورادی ، ئومێدوارم بەگونی بارگینمان نەکات ! (٨) گوتی دەرگای کردەوە چووە ژوورێ ، سەرێک ڕۆیی تەماشای کرد ، ئەڵڵاه ! لەم باغ و حەدیقە عەجایبە!؟ سەرێک ڕۆیشت ئەیویست بگەڕێتەوە ، عوقابێک ، بەقەولی ئەمە دەکاتە سیمرخی قەدیم ؛ شیزەکی پێداکردوئەحمەدی بردوو ڕۆیی، هه ی بەرم دە ، هه ی

دەتکوژم ! هە ی فلان ، فایدەی نەبوو بردی وەیی و لە جێگایەک بە عەردی دادا ! خەیمە لەسەر خەیمە تەناف کێشرابوو، یەعنی خیوەت ، چادر سەتها هە زار خەیمە ، یەعنی خەیمەو چادر بەکوردی ، گوتی لەوێ دا – ئەحمەدی – لە عەردی دا ، دووسەت هە زار ژنی لێبوو.. خەبوونەوە ، ئەو گوتی : بە من . ئەو گوتی : بەمن ! زەمانە دی بەینی عەردو عاسمان هە ورە تریشقە لێیدەدا ! یەعنی چەخماغە ! چەخماغەی دی لە گالیسکەیەکی زێڕین دە ، دەڵێی : چیتان داوە لەو بەنی ئادەمە؟ دەڵێ .. گەیشتە تەماشای کرد ژنەکە ، خودایە چیت خەڵق کردووە ؟ بۆ بیکار بووی؟ ئەو گەوهەرەی بۆ من دروست کردووە ! بەتاو وەرەوە ، بەڵێ ؛ بەڵام ، تاوو ستایشی بوو . بەڵێ قلیسکایەوە ! ئەم هە موو ژنە بەناوەیان کرد . دەڵێ : گەیشتە و بە پێنج شەش ژنان دەستیان دایە ئەحمەد و نایانە نەو گالیسکەی زێڕین و گەڕانەوە دواوە . خاسەتەن .. پیرو وشک خەبەری نیە ! تەنیا خەیەتی ؛ گوتی : ئەحمەد لەوە سەلتەنەتی کرد . گوتی : ئەحمەد وادیارە تۆ پیاویکی تێگەیشتووی ! مەردو مەردانە سەروەت و سامانی من بۆ تۆ . ئەمان بەشەرتەک ..بۆ خاتری خودای ، کەتو ئەوەی خودا پەرستم ! بۆ خاتری خودای بۆ خاتری ئەو شتەی کە تۆ دەیپەرستی ! ئەو دەرگایە مەکەوە . هە موو شتە بۆ تۆ ، هە رشەوەی ئەوەندە کچە ، هە رشەوو ڕۆژە ئەوەندە کچە. ئەحمەد گوتی : جا لەوە چاتر دەبێ !

– بەزیاد نەبێ !-

ڕۆژە شابانە چوو بوو بۆ حەمام بارەگا خەلوەت بوو. ئەحمەد گوتی : ئایا لیرەش چاتر هە یە ؟ سەد نیە دەڵێ تەش دەرکەی مەکەوە ! توشی ئەو تاوانە نەدەبووی، خانم دەڵێ: ئەم دەرکە مەکەوە . حەتمەن لەوێش چاتر هە یە ! شەقەکی لەدەرگا دا شکاندی ! چووە ژوورەوە ، پادشابوو کەس نەیدەتوانی بڵێ بە ئاوادەکەی ؟ چووە ژوورەوە قوربان باخ لەو باغەی باەتاتر ، گوتی : ئەها..ئەها کەسەکی تر هەر دەرکە دەشکێنم بە خێشیەکی تر ! قوربان عوقاب هات ..پەی دایە چنگی لەدا نەوشانی گرت – ئەو نەوشانی بەدبەختی من !(٩)- بردیە هە مان جێگاو فڕێی دا! ئەحمەدی بە غەم بەو ئاهو ناڵەوە لەوێ مرد !

ئەمما منیش مەعزەرەتم هە یە ، عەدم نیە ؛ بڵێی بە ئاهو ناڵەی زەرەوە ئەمرم !! ئەمما فایدەی نیە ! بەسەری ئەوە ئەوەندەم خۆشی دیوە ، ئەوەندەم بەشارەت دیوە ، ئەوەندەم عەشق..بەکاری چ دێ ؟ بەستەری جێگابم ؟!

١٢/٢٠٢٠ – هە ولێر

تێبینی :

(□) لە نێو ئامیر مۆسیقیەکان زیرەک وێنەی لە گەڵ دەف – دائیرە-دا هەیەو چەند کاسێتێکیشی هەیە کە خۆی گۆرانی دەڵێ و دەف لێدەدا ، میدیای زەندی خەزانی لە چاوپێکەوتنێک دا دەڵێ : زیرەک تەنیا دەفی لێدەداو جوانیشی لێدەدا.هەرچەندە مامۆستای بەڕێز (محەمەدی حەمەباقی) دەڵێ : زیرەک دەیزانێ عود لێبدات ولە بەندیخانەش عودەکەی لە گەڵ بوو، ئەو دەمەی زیرەک و مامۆستا حەمەباقی لە سلێمانی و کەرکوک پێکەوە زیندانی بوون .

(□) گوێ لە کاسێتەکەی ئەبوو سەباح بگرن کە باسی بەندیخانەو ئازارەکانی خۆی دەکات !

(□) وەک دەردەکەوێ زیرەک حەقایەت و ئەفسانەی زۆری زانیوەو وەک ئەوەی شارەزای هەموو فۆلکڵۆری کوردی بووە ، هەر بۆیە پێدەچێ زیرەک لە جێگای تریش حەقایەت و ئەفسانەی گێڕابێتەوە ، تکایە هەرکەس دەنگی تۆمارکراوی زیرەکی لایە ، کە قسەی ئاسایی دەکات و حەقایەت دەگێڕێتەوە بەناوی بکاتەوە .

(□) وەک دەردەکەوێ لەکاتی گێڕانەوەی ئەم ئەفسانەیە زیرەک نەخۆش بووەو لەسەرجێگابووە و چەندکەسێکی لایە ، دەنگیان دێت .

(□) ئەم ئەفسانەیە بە ناوی ئەفسانەی – ئەحمەدی بە غەم – ە ،تکایە هەر کەس تەواوی گێڕانەوەی ئەم ئەفسانەیەی بەتەواوی و تۆمارکراوی بەدەنگی زیرەک لایە ، گەورەیی بکات و بەناوی بکاتەوە.

(□) کتێبی (ئەفسانەکان وادەگێڕنەوە- کۆمەڵێ ئەفسانەو حەقایەتەکی کوردەوارییە) کەکردنەوە چاپکردنی عەبدوڵلا خدر مەولوود،چاپی هەولێر-٢٠١٢

(□) ئەفسانەی ئەحمەدی بە غەم ، لەسەر غەریزەی زانینی نهێنی و تەماعی زۆرتری خۆشی و جوانی و قەدەغەشکێنی دامەزراوە .

(□) زیرەک لە گێڕانەوەی ئەفسانە کە زۆر شارەزایانە ، ئەفسانەکە دەڕازێنێتەوەو بە تەعلیقی کورت و لە جێ خۆشتری دەکات و سەرنجی گوێگر بە خۆی ڕادەکێشێ.

(□) لەبەر زیرەک خۆی بە ئەحمەدی بەدبەخت دەچووێنێ ودەڵێ: چەن عوقاب شانی ئەحمەدی گرت و لە خۆشیەکانی دوورخستەوە ،دەڵێ: منیش ئاوا بەدبەختی شانی گرتووم و بەو داخەوە دەمرم!!

(□□) لینکی ڤیدیۆ دەنگیەکەی حەسەن زیرەک لە کاتی گێڕانەوەی ئەفسانەکە.

https://www.facebook.com/aso.chaw/posts/496584850681217

قەنناسی لێزەر … شیعر: مەولود ئیبراهیم حەسەن

ئێمە هاونێشتمانی وڵا تێکین
پێی دەڵێن : بەهه شت
ئێستا بە سواری کەشتی مینڕێژەوە
دەرکراو لەم بە هه شتە
بە نیو دەریای ژەهر
بەرەو چارە نووسی بێ چارەنووس
لە بەردەم لولەی قەنناسی لیزەر
لە زەمەنی ڕووتبوونەوەی زەمەن
لە هه موو یاسا و بەهاکان
لە ئان و ساتی تەقینەوەین
ئاشی ئەم جیهانە
سەت دەست دەیگێڕێ
دەستی ڕ□ بۆت
ئەو ئاشە ئاشی هاڕێنی مرۆڤە
ئەو مرۆڤانەی
شایستەن و شایستە نین
هه موو هه ناسەیەک
لە چاوە ڕوانی
جێ بە جێکردنی فەرمانی
لیزەر بارانکردنی خۆمانین
چاومان لە دو ژیان نیە
تاقەتی بینینی
مەرگی ئازیزانمان نەماوە
خەفەت ئەو□ یە
نەبووین بە نانێک
برسیێ بمانخوا
نە بووین بە جلێک
ڕووتێک بمانپۆشێ
نەبووین بە هێزێک

ترساوێک لە پەنامان بحەوێتەوە
ژیان بووە
بە سەنگەری خۆ بەدەستەوەدان
گەرەکە
چەک و رەختی مرۆڤبوون دابنێین
مەرگ یەک ئەنجامەو
زۆر شێوەی هه یە
ئێستا پاڵەوان ئەوە نیە
قەڵا داگیر دەکاو بەرامبەر دەشکێنێ
پاڵەون ئەو□ یە
وەک مرۆڤ بمێنتەوە
سروشت جوانترکا
ئاسمان سافتر
دەریا ڕوونتر
باڵند ئازاد تر
گۆرانی زۆر تر
بەهار تەمەن درێژتر
چیتر مێژوو لە گەڵ خۆمان هه ڵناگرین
باری زۆر گران کردووین
داهاتوو دەگرینە باوەش
ئیتر برینی خۆمان
نادەینە دەس کەس
ڕۆژی ئەو□ یە
جارێکی تر ژیان کۆمان کاتەوە
ئێمە دەبێ لە هه نگ فێربین
ژیان کارو بەرهه مە
بەرهه م هه نگوێنە
چیمان دەسکەوت
لە سەرکەوتنی شەڕ
بێ تاقەت بووم لە خەباتی ڕەوا
ماندوو بووم
لە قوربانی پیرۆز
ماڵی ژیانمان پیشاندەن
ماڵێک
پڕ بێت لە مرۆڤ
چیتر شیعری درکە مان بۆ مەنووسن
ڕاستەو ڕاست□

پێمان بڵێن خۆشمان دەوێن
ئێمە
ف□س□فەمان بە ڕووتی دەوێت
ئیمانمان بە ڕووتی دەویت
زانستمان بە ڕووتی دەوێت
ئەوینمان بە ئاشکرا دەوێت
دەمانەوێ ڕاستەوە ڕاست بژین
ئەو هه موو دەمامکە
چی بوو لە خۆمان کۆکردەوە
شۆڕشی ئێمە
ئازاد بوونە لەدەست ڕۆبۆتەکان
ئێمە دەمانەوێ
لە ژێر ساباتی خۆشەویستی
لە نێو ڕەزی داهێنان
لێرە بەدواوە
نانی بەیانیانی دۆستایەتی
بە یەکەوە بخۆین
چیتر
ئاوی ژیانمان پڕمەکەن لە ژەهر
ڕەنگی مر□قبوونمان لەدەست داوە
زەوی چێتر ئێمەی
بە دەمامکەوە ناوێت
ئەستیرەکان
تێنووی بینینی ئێمەن
ئێمەی وەکو خۆمان
زەوی بێزارە
لەو خۆکردن بە ڕۆبۆتە
چاوەڕێیە
خۆمان خۆمان بین
بە هه شتمان دۆراند
خۆمان دۆڕاند
ژیانمان دۆڕاند
پێویستە
لەو (غەرێف) ە بێینە دەرەوە
زەمەنی زۆر مان دۆڕاند
فرسەتی زۆرمان دۆڕاند
جوگرافیای زۆرمان دۆڕاند

وەرزی زۆرمان دۆڕاند
ئاوا بڕوا
بە خۆمان ناکەوینەوە
دەتانبێنم
لەژێر جوبەی سوڵتانەوە
ئێسک ڕزیو
سەر سفرەمان ئاوەدان
بە برنجی مەحمود
بە ڕۆنی ئالتون سای
بە چای دووغەزال
ئەو هه موو فرمێسکەمان ڕشت
گوڵێک نە پشکوت
بۆنی بەهاری لێ بێت
ئەو هه موو خوێنەمان بەخشی
گۆرانیەکمان نە بیست
تامی ئازادی بدات
ئەو هه موو شەهیدەمان ناشت
دیوارێکمان هه ڵنەنا
ڕۆژانی تەنگانە
خۆی بدەینە پەنا
درەنگە با خۆمان ..خۆمان بین
درەنگە با دەست بەژیان بکەین
ئەم وێنەیە برای بەڕێز سەرکەوت بالیسانی نەخشاندوویەتی ……..

هه ولـێر _
١٧/٧/٢٠٢٠

دێرینکۆیۆ لە نێوان جیهانی ژێرەوەی داستانی دەمموزی و

بەهه شتی ژێرزەمینی جەمشید دا…دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

پوختەی توێژینەوەکە :

ئەفسانەو ئایین و شوێنەوار سێینەی هه رەکۆنن کە مرۆڤ جێ دەست و هزری خۆی تێدا بە جێهێشتووەو چالاکی خۆی تێدا نواندووە ،بە پێی توێژینەوە زانستیەکان دەرکەوتووە کە مرۆڤ لە ڕۆژگارێکی یەکجار زووەوە لە سەر ئاستی(ئایین و ئەفسانەو فەلسەفە)ەو بیری کردووتەوەو بە پێی ئەو ئایین و ئەفسانەو فەلسەفەشەوە شاخی هه ڵکۆڵیوەو نەخشی کردووەو پەرستگاو پەیکەرو خانووی دروستکردووە . ئێمە بۆ سەڵماندنی ئەم ڕایە لەم توێژینەوەیەدا شاری (دێرینکۆیۆ) ژێر زەوی لە باکووری کوردستان لە گەڵ (جیهانی ژێرەوە)ی داستانی (ئین□نا و دەمموزی = عەشتارو تەموز) سۆمەری و (بە هه شتی ژێرزەمینی) جەمشیدی پاشای کەیانیدا دەکەین بە بابەتی توێژین□و□ی□کی بەراوردکاری و بە دوای زەمەن و خاڵە هاو بە شەکانیان دا دەگەڕێن و هه وڵدەدەین پەیوەندی نێوانیان بدۆزینەوەو ڕووداوی داستانەکان بهێنینەوە نێو جوگرافیای دێرێنکۆیۆ ولە مەشدا پەنا بۆ زانستیی شوێنەوارو م□□ژووی ک□ن و ه□م□ا ئایینی و فەڵسەفیەکانی ئەو بیرو هزرە کۆنانە دەبەین کە سەرەداوو شوینەواریان لە جوگرافیای ڕووداوی داستانەکان دەستدەکەون .لەم لێکۆلینەوەشدا بە پێی پێویست سود لە زیاتر لە پسپۆریەک وەردەگرین ، ئەوێش (زانستی ئەفسانە ناسیی و شوێنەوارناسیی و ئایینناسیی و مرۆڤناسیی و مێژووە) کە لای ئێمە لێکۆڵینەوەکان سەڵماندوویانە کە پسپۆریەکان هه رهه موویان بەرهه می بیرکردنەوەی مرۆڤن لە هه موو سەردەم و شوێن□ک□دا، هه ر بۆیە لەزۆر ڕووەو ت□ک□د□کەنەوەو لێکدانا بڕێن .

لە کۆتاییدا ئەو ئەنجامانە دەستنیشان دەکەین کە لێکۆڵینەوەکە پێی گەیشتووە ،

کلیلی وشەکان : جیهانی ژێرەوە ،بەهه شتی ژێرزەمینی ، عەشتار، دەمموزی ، جەمشید ، دێرینکۆیۆ

پرۆفیسۆری یاریدەدەر دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن
زانکۆی سەلاحەدین – هه ولێر – ٦/٢٠١٩

/Dr.Mawlud Ibrahim Hassan

هەمابە کار هاتووەکان :

بەناسینەوەی سەرچاوەو کتێبەکان ئەم هەمایانەمان بە کار هێناوە .

١-کتێبەکان ژمارەی زنجیرەیی بە نووسراوەو ئەگەر کوردی بێت –ک- لەگەڵ دانـــدراوە ،-ع- بۆ کتێبە عەرەبیەکـــان و –ف- اس بۆ کتیبە فارسیەکان و لە گەڵ ناوی نووسەر .

٢-لە سەرچاوە ئەلەکترۆنیەکانیش دیسان بە دانانی –ک- ی کوردی و –ع- عەرەبی و –ف –ای فارسی کتێبەکان لیکجیاکراونەتەوە .

وشە کلیلییەکان : جیهانی ژێرەوە ، بە هه شتی ژێر زەمین ، دەمموزی ، عەشتار ، جەمشید ، دەرینکۆیۆ ،

پێشەکی :-

ئەفسانەو ئایین و شوێنەوار سەینەی هه رێکەن کە مرۆڤ جە دەست و هزری خۆی تێدا نواندووە ، بە پێی توێژینەوە زانستیەکان دەرکەوتووە کە مرۆڤ لە ڕۆژگارێکی یەکجار زووەوە لە سەر ئاستی(ئایین و ئەفسانەو فەلسەفە)ەو بیری کردووتەوەبە پێی ئەو ئایین و ئەفسانەو فەلسەفەشەوە شاخی هه ڵکۆڵیوەو نەخشی کردووەو پەرستگاو پەیکەرو خانووی درووستکردووە . ئەمە بۆ سەلماندنی ئەم ڕایە لەم توێژینەوەیەدا شاری (دەرینکۆیۆ) ی چین لە ژێر چەنی ژێر زەوی لە باکووری کوردستا لە گەڵ (جیهانی ژێرەوە)ی داستانی (ئینەننا و دەمموزی = عەشتارو تەموز) سەمەری و (بە هه شتی ژێرزەمینی) جەمشیدی پاشای کەیانیدا دەکەین بە بابەتی تـــوێژینەوەیەکی بەراوردکـــاری و بە دوای زەمەن و خـــاڵە هـــاو بەشەکانیان دا دەگەڕێن و هه وەدەدەین پەیوەندی نەوانیان بدۆزینەوەو ڕووداوی داستانەکان بهێنینەوە نەو جوگرافیای دەرینکۆیۆ ولە مێشدا پەنـــا بە زانســـتیی شـــوێنەوارو مێـــژووی کەن و هەمـــا ئـــایینی و فەلســـەفیەکانی ئەو بیـــرو هـــزرە کەنـــانە دەبـــین ، کە ســـەرەداوو شوینەواریان لە جوگرافیای ڕووداوی داستانەکان دەستدەکەون .لەم لێکۆلینەوەشدا بە پێی پێویست سود لە زیاتر لە پسپۆریەک وەردەگرین ، ئەوەش (زانستی ئەفسانە ناسیی و شوێنەوارناسیی و ئایینناسیی و مرۆڤناسیی و مێژووە) کە لای ئەمە لێکۆڵینەوەکان سەلماندوویانە کە پسپۆریەکان هه رهه موویان بەرهه می بیرکردنەوەی مرۆڤن لە هه موو سـەردەم و شوێنێکـــدا، هـــه ربۆیە لەزۆر ڕووەو تێکـــەڵ کەنەوەو لێکدانا بڕاوەن .

لە کۆتاییدا ئەو ئەنجامانە دەستنیشان دەکەین کە لێکۆڵینەوەکە پێی گەیشتووە ،

گرفتی توێژینەوەکە :-

ئەوەی لە م توێژینەوە یەدا ئەوەی مەبەستمانەو وەک گرفت ماوەتەوەو تائێستا لە توێژینەوە جیهانییەکانیش چارەسەرنەکراوەو بە پرسیار ماوەتەوە ، بە واقیعکردنی هە ندێک لە ڕووداوە ئەفسانەیی و ئایینییە کۆنەکانە . لێرە لە ئەفسانە مەبەستمان ئەو ئەفسانانەن کە بە شێکن لە مێژوو وئێستا وەک خەیاڵ و نەبوو دەناسرێن ، هە روەها لە ئایینیش مە بەست ئەو ئاینانەن کە لە دەرەوی (ئایینە ئاسمانییەکان) ن و ڕۆژگارێکی زۆریان بە سەردا ڕابردووەو لە دنیایی باوەڕو خەیاڵ ماونەتەوە . ئەمەش لەم توێژینەوەیەدا دەمانەوێ لە ئەفسانەو خەیاڵەوە جارێکی تر بیانکەین بە واقیع و شوێنی ڕووداوکانیان بدۆزینەوەو بیانکەین بە بەشێک لە مێژووی کۆنمان . لێرەش سی بابەتی هە رەگرنگمان هە ڵبژاردووە ، کە بە شک گرنگییەکی جیهانیان هە یە ..ئەوەش (جیهانی ژێرەوە)ی داستانی تەممووزو عەشتاری سۆمەری و(بەهە شتی ژێرزەمینی)ی جەمشیدی پاشای ئەفسانەیی کەیانییەکانی ئێران و ڕۆژهە ڵات و (شاری ژێرزەمینیی دەرینکۆیە)ی چەند ین چین بە ژێرییەکەوەی ژێر زەوییەکەی کوردستانی باکوورە و کە هە رئێستا ناوبانگیکی ئەفسانەیی هە یە .

لە ئەفسانەی خەیاڵەوە بۆ زەمینی بەرچاو

هە رئێستا لە نیو ئەو ئەفسانانەی کە لە نێو کوردەواری دگێڕدرێنەوە ، زۆر جار ئەفسانە دەگاتە شوێنێک و پاڵەوان لە – کونە شاخیک – یان لە – دەمی بیرێک – ەو دەچێتە جیهانیکی ترو لە ئەفسانەکەدا بە – بن دونیایە – ناو دەبردرێ ، ئەو بن دونیایە هە مان ئەو – عالم السفلی – جیهانی ژێرەوە – یەی ئەفسانە ی سۆمەرییەکانە ! ئەرێ ناکرێ ئەو کونەشاخ و دەمە بیرە هە ر ئێستا ش لە نیو وڵاتدا هە بن بتوانین بە چاوی سەری خۆمان بیبینین ؟ هە بن و بتوانین لە وێوە ئەمەش بچینە ئەو بن دونیاو جیهانی ژیرەوە یە!؟ بەڵێ ..هە رئێستا لە کوردستان زۆر ئەشکەوت هە ن تا ئیستا هیچ کەس نەگەیشتوونەتە کۆتایی و لێکۆڵەران بۆیان ڕوون نە بووەتەوە لە نیو ئەم کونە بە بنەدا دواجار چی هە یەو چی هە بووە ! لە(چیای قەرە چوغ) لە سەر قسەی دانیشتوانی ناوچەکە کونە ئەشکەوتی واهە یە کە جەگە ئاوی بە ناودا دەڕواو زۆر کەل و پەلی تێدا بووە کە دەستیان داوەتە بوون بە خۆڵ و ئەشکەوتەکە لە هە ندێ جیگادا زۆر فراوانەو لە هە ندێ جێگاش دەبێ لەسەر زگ بڕی بخشی و هێشتا کەس نە گەیشتووەتەبنی و لە ڕووی شوێنەوارییەوە نەدۆزراوەتەوەو تۆمار نە کراوە .(١-ک- حەسەن.٢٠٠٠) زۆر جار باسی بیرێک دەکرێ کە هێندە قووڵە هە رچی هە ردەدەنە خوارەوە ناگاتە بنی ! ئایا ناکرێ ئەم دەرگاو کون و دەمە بیرانە دەرگای شارێکی ژیر زەوی بن وەک دەرگای

(دەرینکەیە) ئەو دەرگاو کونەی لەساڵی ١٩٦٣ دا هاوڵاتیەک کە خەریک بوو خانووەکەی خۆی دەسکاری دەکرد لەپڕ کونیک پەیدابوو ، دواجار ئەو کونە دەرگای شاریک بوو کە (١١) چین لەژێر یەک هه لکۆڵراون و هەندە گەورەو سەیرە پسپۆران بە (شاری جنۆکان) ی ناو دەبەن ، ئەو شارە بە قسەی شوێنەوارناسەکان جێگای ٢٠ هه زار تا ٥٠ هه زار کەسی تێدا دەبیتەوە !! ئەو دەرینکەیەیە دەکەوێتە ناوچەی (وەران شەهر) و لە کوردستانی باکوور . توبڵێ ئەو دەرینکەیە هه مان ئەو شارە نەبێت کە(زەینە فەن) سەرکردەی گێڕانەوی دەهه زاریەنانیەکە لە ساڵی ٤٠١ پێش زایین باسی دەکات ؟ زەینەفەن لەبارەی شارەکی ژێر زەوی دەنووسێ و خانووەکانی ئێرە لەبن زەوی دروستکرابوون دەرگاکان وەکوبیرابوون بەڵام ، لەخوارە فراوان دەبوونەوە ، تەنیل بۆئاژەلەکان لی درابوو ، کەچی خەلکەکان بە پەیژە دەچوونە خوارە ،لە نیوماڵەکانیشدا مەڕوبزن ومانگا هه موو بە بەچکەوە لەوی بوون،گەنم وجۆوشەڕابی جۆلە نیو کووپە دانرابوون کووپەکان پڕکرابوون و لیوان دەڕژا ، قەمیشیان تێداکرابوون،کەسێک تێنووی بایەقەمیشی لە شەڕابەکە ڕادەکرد وهه لی دەلووشت ، شەڕابەکە توندبوو، دەبووایە ئاوی تێکەڵ بکرێت .پیاوکە لەی ڕاهاتبا پێی دەخۆش دەبوو .)

(٢-ک- محمد، ل١٢٦،٢٠١٢) . زەینەفەن ئەم باسکردنەی پآش ئەوە دەت کە لە ڕووباری خابوور دەپێچێتەوە ودەگاتە کوردستانی باکووری ئەمڕۆ . ناکرێ ئەم خانووانەی ژێرزەوی هه مان دەرێنکەیەی ئێستابن کە هه موو ئەو باسانە دەیگرێتەوە کە زەینەفەن بە – خانووەکان – شاری ژیرزەویەکەی کردوون !؟ هه ر زەینەفەن لە درێژەی نووسین و بەردەوامی گێڕانەوەکەی کە هێشتا هه رلەکوردستانە و پێش باسکردنی – خانووەکانی ژیر زەوە – باسێکی سەیر دەگێڕیتەوە کە خۆی نازانێ چۆنی لێکبداتەوە . دەنووسێ : (گەیشتینە دەشتاییەک لە دوورەوە خەلکیکی زۆرمان بینی لەنێو پوشووپاوانەوە بە مەڕوماڵات و ئەسپ و گاو ژن و منداڵەو دیاربوون ، کە چاویان بە سوپاکەی ئێمە کەوت ترسان و لە ماوەیەکی کەمدا ئەو هه موو حەشاماتە لە بەرچاو ون بوون و نەمانزانی ، ئاسمان هه ڵیکێشان یان زەوی قوتی دان ؟) (٢-ک-محمد،ل٤٤،٢٠١٢) ئەی ناکرێ ئەو خەڵکە چووبنەتەوە نیو ئەو شارەی ژێر زەوی کە ئەمڕۆ بە – دەرێنکەیە – لە جیهاندا دەناسرێ ؟ بەتایبەت کە دەرکەوت ئەم شارە جێگای ژیانی دەیان هه زار کەسی تێدا دەبێتەوە بە مەڕوماڵات و گاو ئەسپەوە و هه موو پێویستیەکی ژیانیشی تێدا پارێزراوە !یان شاریک بێت لەو شارە زۆرانەی ژێرزەوی کە هێشتا نەدۆزراونەتەوە مێژوو باسیان دەکات؟ئەمەش لە م توێژینەویەدا هه وڵدەدەین ئەم ڕووداوە ئەفسانەیی و خەیاڵاویانە

بە شێوەیەکی زانستی بکەین بە ڕووداوی بەرچاوی مێژوویی و شوێنی ڕووداوەکان بدۆزینەوە .

شاری دێرینکۆیۆ :-

شاری دیرینکۆیۆ ئێستا وەک شارێکی گەشتیاری ناوبانگییکی جیهانی هه یەو ساڵانە بەهۆی ئەو شارەوە گەشتیارێکی زۆر ڕوو لە ترکیا دەکەن ، ئەو شارە بە هۆی تاقانەییەوە لە جیهان بە زۆر جۆر باس دەکرێت .ئێستا جەند مانشێتێکی نێو میدیاکان هه ڵدەبژێرین کە بە سەر سوڕمانەوە باسی ئەو شارە دەکەن :-

-شاری دێرینکۆیۆ یەکێ لە جوانترین شارەکانی ژێرزەوی جیهانە .(٩-مدینە دیرینکویو اجمل-١/١٢/٢٠١٨٨)

-شاری دێرینکۆی□ی ژ□رز□وی شاری جن□کان□ .(٨-شیار جمو-٢١/١٢/٢٠١٨)

-پیویستی دایکی داهینان□ نه□نی شاری دێرینکۆی□ی ترکیای□ .(منعم طالب-٢٠٠٨)

-دێرینکۆیۆ شاریکی تەواو لەژێر زەوی ترکیا.(٦-دیرینکویو مدینە-٢١/١٢/٢٠١٨)

-شاری دیرینکۆیۆ یەکێ لە شارستانیەتەکانی ژیر زەوی ترکیایە (١٣-مدینە دیرینکویو احدی-٢١/١٢/٢٠١٨)

-گەورەترین شاری ژیرزەمینی ترکیا دۆزرایەوە .(٧-ف-بزرگترین شهر-٢٢/١٢/٢٠١٨)

-دیرینکۆیۆ شاری ژێرزەمینی زەردەشتیان.(٨-ف-دیرینکویو شهر-١٤/١/٢٠١٩)

-پەناگای ژیرزەمینی ییەما جەمشید لە رۆژگارانی یەخبەندان (١٢-اربیل..١٠/١/٢٠١٨)

ئەگەر سەرنج بدەین ئەم ناونیشان و سەردێرانە هه موویان جۆرێک لە هه واڵی گرنگ و سەیرو نە زانراو لە خۆیاندا هه ڵدەگرن ، ئەمەش هه مووی بۆ سەیرو سەمەرەیی ئەو شارە د□گ□□ت□وە .

دۆزینەوەی شاری دێرینکۆیۆ :-

لە جیهان زۆر شاری ژیر زەوی هه ن، هه رلە ناوچەی □ کابادۆکیا ٣٦شاری ژێرزەمینی میژوویی هه یە)(٧-مدینە دیرینکویو-٢١/١٢٢٠١٨) ساڵی (١٩٦٣ لەکاتی نوێکردنەوەی یەکێ لە خانووەکان لەناوچەی دێرینکۆیۆی سەر بە شاری – نوشەهر- لە ناوە ڕاستی ترکیا دەرگایەک دەرکەوت ، دواجار دەرکەوت ئەودەرگایە دەرگای شارێکی ژیر زەوی□)(٨-شیار جمو-٢١/١٢٢٠١٨) لە پاشان لێکۆڵینەوەکان بۆیان دەرکەوت کە؛(هه ندێک دەڵین ٨چین و هه ندێکی تر دەلێن ١١ چین و هه شن دەڵین ١٨ چین لەژیریەکن (٨-شیار جمو-٢١/١٢/٢٠١٨) هه روەها دەڵێن (قووڵیەکەی ٨٥ مەترەو جێگای ٢٠ تا ٣٦ تق ٥٠ هه زار کەسی تێدا دەبێتەوە هه روەها ٠ ستوونی هه واگۆڕی ئەوتۆی تیدایەکە درێژیەکەی

٥٥ مەترە)(٨-شیار جمو-٢١/١٢/٢٠١٨) ژمارەی دەرگاکانی (نزیکەی
٦٠٠دەرگـــا یەو بەبەردی خۆشکـــراو لە ژوورەوەڕا دادەخرێـــن و هـــه
ردەرگـــا یەک وەک بەردەئـــاش خۆشکـــراوەو پـــانی یەک مەترتـــامەترونێو
ەوئەستوورای ٣٠سم تا ٥٠سم و گرانایی ٢٠٠ کگم ٥٠٠کگم دەبێت)٠(٨-
شیار جمو-٢١/١٢/٢٠١٨) بۆ هه وا گۆڕی ٠(١٥٠٠٠ دەلاقەی هه واگۆڕی
تێدایە .)(ئەی) دێرینکۆیۆ لە سەرقسەی ناشنال جوگرافیک لە ئاست
١١ چین زیاتر بەژێر یەکەوەیە و فراوانی دەگاتە ٤ میل چوارگۆشە
دەکاتە ١٠/٤ کم) (٧-مدینە دیرینکویو-٢١/١٢/٢٠١٨)ئەو شارەی ژیر
زەوی دێرینکۆیۆ (هه موو ژوورە پیویستەکانی شاریکی تێدایە،تۆڕێکی
ڕێڕەوی فراوان وتونێلی سەرکەوتووبەرەو سەرەوە تا دەگاتە ژووری
خێزان و شوێنی کۆبوونەوەی گشتی بۆ کاروبارو خودا پەرەستی ،هه
روەها ئەو شارە پڕبوو لە بیرو دوکەلکیش و هه ڵسوڕێنەری با ،لە
گەڵ دەلاقەی چـــرای ڕۆنـــی و کۆگـــاو ستـــێری ئـــاو، لە هـــه مـــووان
گرنگتـــربەردی خۆشکـــراووەک بەردەئـــاش، کە دەرگاکـــانی لە ژوورەوەڕا
دادەخســـت و تەنیـــا لە ژوورەوەش کـــاری پیـــدەکرا .) (٧-مـــدینە
دیرینکویو-٢١/١٢/٢٠١٨) ئەو شارەی ژێرزەوی وا دروستکرابوو کە ژیان
تێیدا ئاسایی بیت و پر بوو(لە ژووری تری و زەیتوون گوشین و
تەویلەو بەرهـــه یـــوان وژووری گەنجینەو نـــادین وشـــوێنی
نوێژوکۆمەلگەیی هه یەو فراوانەو سەربە گومبەتەو دەگوترێ ئێرە وەک
هۆلی خوێندن بەکارهاتووە .) (٧-مدینە دیرینکویو-٢١/١٢/٢٠١٨) لە
چینی پینجەم ٠(کە نیسەیەک هه یە زۆر وێنەی تێدا کیشراوە کەباسی
چیڕۆکەکـــانی ئینجیـــل دەکـــات ، ئەم کە نیســـەیە لە ســـەردەمی
ڕۆمانیەکاندا مەسیحیەکان هه ڵاتوون و خۆیان تێدا حەشارداوە)(٦-
دیرینکویو مدینە-٢١/١٢/٢٠١٨) هه روەها میژوو ناسەکان لەسەر ئەو
باوەڕەن (کە لە نیو دێرینکۆیۆ دا تونیلی پەیوەندی هه یە لە نێوان
دێرینکۆیۆو شارەکانی تری ژێر زەوی ، ئەمە بۆ ئەوەی پیویست نەکات
بێنەوە سەرزەوی ، بۆ ماویەکی دوورو دریژ)(٦-دیرینکویو مدینە-
٢١/١٢/٢٠١٨)ئەگەر ســەیری مانـــای دێـــرینکۆیۆ بکەیـــن دەکـــاتە-(کونی
قوول) هه روەها ئەم کونی قوولە ڕیک دەکاتە جیهانی ژێرەوە ، دیسان
لەکتێبی ئاوڕێک لە زمانی سۆمەری هاتووە:(کە وشەی سۆمێری کور (
کور-) بەگەلێک مانا هاتووە ،وەک کێو،هه روەها پتر بە مانای
جیهانی ژێرەوە (ئیرکالـلا)ئیرکالـلا هاتوە)(٤-ک- هه رشەمی شاسوار،
ل١٨، ٢٠١٨) ئەگەر ئەم وشە یە بە کیـــو دەگـــوترێ ، ئەوا مەبەســـت
کیوەکانی زاگرۆسە ، کونی قوولیش هه ر مەبەست ئەو کونانە بوون ،
کە لە کیوەکانی زاگرۆس هه ن ، دیرینکۆیۆش کەو توووەتە بەردەوامی
کێواکانی زاگرۆش و ئەم ناوش سۆمەریەو سۆمەریەکانیس لە و کیوانە
ژیاون و پەرت بوون و داستانی جیهانی ژیرەوەش هه ر لە وکێوانە

دروست بووە کە کونی قوول و جیهانی ژێرەوەی هەن و بەشێکی کەن وگرنگی کلتوری سۆمەریەکانە . ئەمەش جارێکی تر ئەم داستانی سۆمەری – داستانی دەمموزی و ئینەننا- و- شاری ژیر زەمینی دیرینکۆیۆ-ی ژێر زوەی دەباتەوە کن یەک کە ئامانجی ئەم لێکۆڵینەوەش هه رئەوەیە . . . .

زەمەنی دروستکردنی شاری دیرینکۆیە :-

لە بارەی زەمەنی دروستکردنی شاری دەرینکۆیە ڕای لیک جیاواز هه یە ، هه ندێکیان پیان وایە زۆر کۆن نیەو هه شن بە- زەمەنی یەخبەندان -ی دەبەنەوە (هه رچەندە تەمەنی دەگاتە هه زاران ساڵ . بەڵام ، بە شێوەیەکی سەر سوڕهێنەردروستکراوە و هه موو شتێکی تیدایە کە شار پێویستی پێیەتی .)(٦-دیرینکویو مدینة-٢١/١٢/٢٠١٨) لە بارەو چۆنیەتی دروستکردنی دیسان دەڵێن :(تا ئێستا ١٨چینی دۆزراوەتەوە ، لەوەدایە لە داهاتوو چینی زۆرتر بدۆزرێتەوە ، نەخشەسازی ئەوشارە بە پەرجووێکی سارستانیەتی دەزانن و دەڵێن ؛ کەمتر نیە لە نەخشەسازی ئەهرامەکانی شارستانیەتی فیرعەونیەکان لە میسر .) (٦- دیرینکویو مدینة-٢١/١٢/٢٠١٨)ڕایەکی تر هه یە دەڵێ :(وای بۆ دەچن کە یەکەمجار لە نەوان سەدەی حەوتەم و سەدەی هه شتەمدا بۆ هەی میللەتێک کە ناوی (بەهریغیانس – phrygians)کە یەکە لە میللەتانی هیندو ئەوروپیە ، هه روەها دەڵێین لە سەردەمی ئەخمینی فارس فراوان کراوە)(٨-شیار جمو-٢١/١٢/٢٠١٨) ڕایەکی تر هه یە لای وایە (کە پەناگای ژیرزەمینی ییەما- جەمشید ە لە ڕۆژگاری یەخبەندانی بەستەلەکی دا) (١١) دروستکراوە . ڕای واش هه یە کە دەڵێی ئەم شارە قەناخ بە قەناخ دروستکراوە (لە سەرچاوە زەردەشتیەکان و لە بەشی دووەمی ئاوێستا و لە سەردەمی ئیمپراتۆریەتی جەمشید دروستکراوە) (vendidad) زەرلە مێژوونووسان لەسەر ئەوباوەڕەن کە لەسەردەمی دەسەڵاتی کوردان فراوان کراوە)( ) (٨-شیار جمو-٢١/١٢/٢٠١٨) ، هه روەها کەنالی مێژوویی ئەمریکی سەر بە ناشنال جوگرافی لە فلیمێکی بە لگەیی دا دەنووسێ :((دەرینکۆیە شارێکی گەورەی ژێرزەویەوجەی ٣٠ هه زارکەسی تێدا دەبێتەوە و لە سەردەمی زەردەشتیەکان ١٢ هه زار ساڵ لەوە پێش بەدەستی کوردەکان دروستکراوە) ،(١٢-دیرینکویو مدینة تحت-٢١/١٢/٢٠١٨)، وەک دەبینین تائێستا زەمەنێکی جیگیر دانەندراوە ، بەڵام ، ئەمە سەرەتای دروستکردنی ئەم شارە بۆ زۆر کۆن دەبینین و دەیگەڕێنەوە بۆ زەمەنی – بەستەلەک – وەک یەکە لە رایەکان باسی دەکات و ئەو زەمەنەش زۆرتر لە گەڵ چوونە خوارەوەی جیهانی ژێرەوەی داستانی دەمموزی دەگونجە و بە هه موو تەخمینەکان لەگەڵ ١٢ هه زار ساڵەکەی ناشنال

جوگرافی یەک دەگریتەوە و ئەویش بە زەمەنی یەخبەندانی دروستکردنی بە هەشتی ژێرزەمینی جەمشیدو جیهانی ژێرەوە دەگەنەوە یەک . کە چوونە خوارەوەکەی دەمموزیی و عەشتار باسی حەوت قۆناخ دەکات کە هە رقۆناخەو بەشێک لە خۆڕازاندنەوەو بەرگی لە دادەکەنن و دواجار ڕووت دەبنەوە .ئەوەش لە زۆر لە ئەفسانە سۆمەرییەکان باسی جیهانی ژێرەوەدەکری و کە زەمەنی ئەفسانەکانە ، زەمەنی پێش چوونە خوارەوەی سۆمەرییەکانە لە کوردستان ، کوردستانی وڵاتی ئەشکەوتی زۆرو شاری ژێرزەمینی زۆرە .چونکە دووبارەبوونەوەی ئەو جیهانی ژێرەوە بە زۆری و لە نێو داستان و ئەفسانە سۆمەرییەکان ، نیشانەی واقیعی و هە بوونی ئەم شوێنانەیە لە بەشە واقیعی و مێژووییەکەی داستان و ئەفسانە کان دا.هە روەها زەمەنی دروستکردنی لەسەردەمی یەخبەندان تەواو لە گەڵ لافاوی ساردی بەستەلەک ئاسای سەردەمی جەمشیدو بە هە شتی ژێرزەمینەکەی دەگونجێ .
هونەرو زانستی دروستکردنی شاری دەرینکەیۆ هونەرو زانستێکی زۆر پیشکەوتووە ، زاناکان دەیبەنە ئاستێک (کە کەمتر نیە لە نەخشەسازیی ئەهرامەکانی شارستانیەتی فیرعەونیەکان لە میسر .)(٦-دیرینکویو مدینە-٢١/١٢/٢٠١٨) هە ر بۆ هەی ئەم ئاڵۆزیی و پیشکەوتنەی نەخشەسازییەکەی.
(زۆر کەس ڕایان وایە ئەم شارە دێو دروستی کردووە ، بەهەی نەخشەسازییەکەی ناکرێ دەسکاری مرۆڤ بێت !هە ربۆ یە بە ناوی شاری جنۆکان ناو دەبردرێ !)(٨-شیار جمو-٢١/١٢/٢٠١٨) ئەم شار نەخشە ئاڵۆزو گرنگە ناکری لە زەمەنیکی کەم دا تەواو بووبێت ، واپێدەچێت قۆناخ بە قۆناخ دروستکرابێ . ئەگەر ئەمە گەورەیی و ئەستەمیی کارکردن و کەمی ئامێری کارکردنی پیشکەوتوو لە و سەردەمە ڕەچاو بکەین ، چاکتر ئەو ڕایەقبوڵ دەکەین کە دەڵێ : قۆناخ بە قۆناخ دروستکراوە . هەی درووستکردنەکەشی ئەگەر سەرنجی ناوچەکە بدەین و زەمەنی یەخبەندان بەرچاو ئەوە بە شک بە هەی ساردیی دەگەڕێنەوە ! ئەگەر سەرنجی ژیانی (جەمشید)یش بدەین ئەوا دیسان هەیە ئاینییەکە باس لە داهاتنی زەمەنێکی سارد ی ئەتە دەکات کە مرۆڤەکانی سەرزەوی لە نێو دەبات و(ئاهورا مەزدا) دەردەکەوێت و خۆ بە جەمشید نیشان دەداو ئامۆژگاری دەکات و دەڵێ – پەناگاهێکی ژێر زەمینی- دروست بکە جونکە (خراپترین زستان با بە سەر جیهان دا دەکیشێ، کە زستانیکی مەرگ هێنەرە ، ئەو خرابترین زستانە کە با بە سەر جیهاندا دەکێشی پڕ بە فرە ، بە فر بە بەرزایی کێوەکان ..)(٦-ف-پناگاه زیر زمینی یيما-٦/٤/٢٠١٩) ئەوا دیسان هەیەکەی ساردییەکی زۆرو درێژخایەن و بە فرێکی ئەستوورە ، کە مرۆڤ ناچارە پەنا بە زیر زەمین ببات ، چۆن ژێر زەمین گەرمترەو باشتر مرۆڤ

دەپاریزێ . لە لایەکی تروەو ئەگەر سەرنجی گۆرانکاریی و پیشکەوتنی ژیانی مر□ق بدەین دەبینین لە دارستانەوە چووەتە نێو ئەشکەتی حازرو بەردەست و دواجار دەسکاری ئەشکەوتی کردووەو وەک دەر دەکەوێ ، بۆ خۆشی ژێر زەوی و ناو شاخی کۆڵیوەو بە پێی پیویستی خۆی و گۆرانکاریەکانی ژیان هونەری تێدا نواندووەو ماڵ و گوندو شاری بۆخۆی لە ژێر زەوی دروستکردووە ، بەتایبەت لە ناوچە شاخاوی و ساردەکان ، کۆردستانیش ئەو وڵاتە ساردو شاخاویەیەو ئەوەتا سەدان ئەشکەوت و پەناگای ژێر زەمینی لە کوردستان ڕۆژ بە ڕۆژ دەردەکەون و ئەو ڕایە دەسەڵمێنن . ئەوش لە بیرناکەین کە هۆی شەڕو کوشتن و داگیرکردنیش هۆ یەکی بەرچاو بووبن بۆ دروستکردنی ئەم ئاوەدانیانەی ژێر زەوی و مر□ق ب□ خۆپاراستن لە کوشتن پەنای بۆ بردبیت .

لێکچوونی شوێنەوارو مێژوو

زەینەفۆن لە گێڕانەوەی مێژوویی بینینی ئەو شوێنانەی کە لە ڕێگای گەڕانەوە لە کوردستان بینیویەتی و باسیان دەکات لە گەل ئەم شوێنەوارەی – شاری دێرینکۆیۆ – زۆر وەک یەکن . کەباسی خانووەکانی ژیر زەویەکە دەکات لەوەی کە :-

□ خانووەکانی ئ□□ر□ ل□ب□ن زەوی دروستکرابوون دەرگاکان وەکو بیروابوون بەڵام ، لەخوارێ فراوان دەبوونەوە ، تۆنیل بۆئاژەلەکان لی درابوو ، کەچی خەلکەکان بە پەیژە دەچوونە خوارێ ،لە نیوماڵە کانیشدا مەڕوبزنومانگا هه موو بە بە چکەوە لەوی بوون،گەنم وجۆوشەڕابی جۆلە نیو کووپە دانرابوون کووپەکان پڕکرابوون و لیان دەڕژا ، قەمیشیان تێڕاکرابوون،کەسێک تێنووی بایەقەمیشی لە شەڕابەکە ڕادەکرد وهه لی دەلووشت ، شەڕابەکە توندبوو، دەبووایە ئاوی تێکەڵ بکرێت .پیاوکە لێی ڕاهاتبا پێی دڵخۆش دەبوو .) (٢-ک-محمد،مەسعود،ل ١٢٦،٢٠١٢) – ئەم باسکردنە هه مان پێکهاتەی دێرینکۆیۆیە کە توێژەرانی ئێستا باسی دەکەن .چۆن ئەم خانووانەی ژێر زەوی هه مان شاری دێرینکۆیۆی ژێر زەویە !لە جۆری خانوو کۆگاو هۆری مەڕو ماڵات و شوێنی هه ڵگرتنی زخیرەو دروستکردنی شەرابی ترێ و جۆو جۆری هه ڵگرتنەکەی ، وەک ئەوە وایە زەینەفۆن بە ئاوەدانی و لە سالی ٤٠١پ.ز چووبێتە ناوئەو شارەی ژیر زەمینی دیرینکۆیۆیەی کە ئێستا بووە بە شوێنەوار.

هه روەها کە باسی ئەوە دەکات لە دوورەوەو لە نیو پاوان و پوشوگیا خەلکێکی زۆرو مەڕومالاتێکی زۆر دەبینن و دواجار لە ترسی لەشکری دەهه زار کەسی زەینەفۆن لە پر بزردەبن و نازانرێ بۆکێ جووینە ! ئەوا بێ گومان چووەنەتە نێو شارێ دێرینکۆیۆی گەورەو فراوان و زۆر دەرگا .. کە هه ر لە و نزیکەبووە کە خەلکەکە مەڕومالاتیان تێدا

ل□و□اندووە ، هه ر بۆيە لە ماوەيەكى كەمدا خۆيان و مەڕومالاتيان لە بەر چاو بزر دەبن و زەينەفۆن و لە شكرەكەى سەرسام دەكەن لەوى نازانن چيان بە سەرهاتووە !. ئەوە بۆمان دەسەڵمێنێ كە شارى دێرينكۆيۆو شارەكانى هاو چەشنى ئەو ئەودەم ئاوەدان بوونەو هێشتا خەلك تێيدا ژياون .هه ر بۆيە چێڕۆك و ڕووداوى نێو ئەو شارانە هاتوونەتە نێو دەقە مێژوويى و ئەفسانە و فۆلكلۆرەوەو توێژەر دەتوانێ شوێنە ڕووداوەكان و پەيوەنديي□ جۆراو جۆرەكان بدۆزێتەوەوئێستاو ڕابردوو بە يەكەوە ببەستێت□وس□ر□داوى ژ□ر نهێنى ژيانيان دەربخات و لە بيرو بۆچوون و ئايين و جۆرى ژيان و كەرەستەى ئەو سەردەمانە شارەزابێت و ڕاددەى پێشكەوتن و ئاستى ژيانيان بزانێت .

هه رەوها ئەو – وەر و بەهه شتى ژێرزەمينى و پەناگاى ژيان –ەى جەمشيد باسى دەكات ، بۆ ئەوەى – ژيان – لە مردن – و لە نێو چوون ڕزگار بكات ، تۆى ژيان بە هه موو ج□شنە كانىەوە ، لە گياو دارو درەخت و زيندەوەرو مەڕومالات و خواردن و خواردنەوە لە دەست بەفرى زۆرو ئەستوورو سەرماى درێژخايەن بپارێزى ، ئەوا بێ شك ئەو جيگايە ، يان دێريكۆيۆيە..يا ئەوەتە شارێكى وەك ئەوە ! كە هه ر يەكيكيان بێت هه ر يەكەو ئاوەدانى ژێر زەمينييە ، كە ڕووداوەكانيش هه ر لەم ناوچەيە ڕوويانداوە ، ئەوا جارێكى تر بەلگەى ئەو شوێنە بەهێزتر دەبێت و ڕووداوەكان دەگەنەوە يەك شوێن، ئەگەر زەمەنەكەشێان جيا بيت .لە كتێبى عێراقولوجى دا هاتووە(لە كتێبى ئاوێستا كە پيرۆزە لاى زەردەشتيەكان،پياوێح هه ڵدەكەوێ و حەكيمە بە ناوى (ميا=ييما)لە ئاهورا مەزدا نزيكەو لە سەردەمى ئەودا سێ جار زەوى فراوان دەبێت ،خەلكەكە زۆرو ئاهورا بڕيارى لە نێوبردنيان دەدات ، بر هۆى باران و سەرماوە ، ئامۆژگارى مياى كرد هۆڵێكى گەورە دروست بكات و بە جوانى سەرى بگرێ ولە هه ر گيانلە بەرێك جووتێكى و تۆى هه موو گژو گياو دارو درەختەكانى تێباوێ ، سەرما دەستى پيكرد ئاوبەستاى پاشان وەستاو ميا ڕزگارى بوو لە گەل هه موو گيانلە بەرو گژوگياكە)(١-ع- الماجدى ،ل٤١٣، ٢٠١٧)

ميهرداد بەهار دەنووسێ :(جەم يان بە گێرانەوەيەكى تر ، منو(مونو-)يەكەمين مرۆڤى خوداوەند بووە …جەمشيد ديسان (وەر) يان كۆشكى سەركێوى هه را (هه را-) ى لە ئەلبورزدا هه يە ،جێگايەك كە لەوێ نە شەو هه يەو نە تاريكى و نەسەرماو نەگەرما،نە نەخۆشى و نە مردن) (١-ف- بەهار،ميهرداد، ل٢٢٦،١٣١٨) ئەو جێگايەش هه مان ئەو جێگەيەيە(مورتەزا توماهى):دەنووسێ : (وەرجەمكەرد لە ئيرانويچ لە ژير زەوى دروستكراوە)

ديسان لە دابەزينى – عەشتارى خوداوەند – و هاو چەشنەكانى بۆ –

جیهانی ژێرەوە – و لە داستانە سۆمەری ئەکەدی و بابلییەکان دا، هە
مان دابەزینە بەحەوت چینە لە ژێر یەکەکانی شاری – دەرینکەیەی
ژێرزەمینی – کە بە پێی یاسای ئەم – شار – وڵات – ی ژێر زەمینە
دابەزیوو پێویستە لە هە ردەرگایەک پارچەیەک لە بەرگ و پۆشاکەکەی
داکەنێ و دوجار ڕووت بەتەوە !ئەگەر ئەم داب و نەریتی ڕووتبوونەوە
هە ر هەیەکی ئایینی و یاسایی نەو ئەم شارەی هە بوو بێت ! ئەوا بێ
شک هەیەکی تەندورستیشی هە بووە . چۆن کە بوونەوی خەلکیکی زۆرو بە
مەڕو مالات و هە موو کەرەستەو پێویستیەکانی ژیان و مانەوە بە
کاتیکی زۆر ، هە وای نەو شارەکە لەگەل ئەم هە موو هەوا گەڕە
زەرەش کە درووستکرابوون ، بەڵام ، بە هەی ئاوەدانی و زۆری مرۆڤ و
مەڕومالات و هە ناسەدانە ئۆکسجین لە کەمی دەدات و لەم ماوە دەیژێو
لە ژێر ئەم زستانە بەردەوامە هە وا بە پیی پێویست نابێت و ئەوەتا
لە داستانی دەمموزدا کە باسی کەسەکان دەکات ، بە لاوازو ڕەنگ زەرد
ناویان دەبەن و باسیان دەکات .کە ئەمەش سروشتیە لە ئەنجامی
مانەوەیەکی زۆرو خەلکەکی زۆرو لەژێر زەوی و نەبوونی تیشکی هە تاو
خەلکەکە لەش و لاوازو ڕەنگ و ڕوویان دەگۆڕێ و نەخۆش و ڕەنگ زەرد
دەنە بەرچاو .

دابەزینی – عەشتار- بۆ- جیهانی ژێرەوەو – بن دونیایە –

بەوا بوون بە جیهانی ژێرەوە ، لە سەردەمی سۆمەری و دواتریش
بەوایەکی ئاینی کۆمەڵایەتی واقیعی بەرچاوی ڕۆژانە بووە . کە هە ر
ئەم دابەزین و هاتنەوەیە لە گەڵ هە موو واقیعیەکەی پەیوەست بوو
بە باوەڕی ئایینی سۆمەریەکان و ئەوەش کە دادە بەزینە خوارەوە
زۆرترو دیارترینیان خوداوەندەکان بوون .بەنموونە .. ئینەننا –
عەشتار – دەمموزی – دەچنە خوارەوەو بە نەو ئەم پڕۆسەیەدا ڕەت
دەبن کە هە ر لە دەرگای یەکەمی – ئیرکالا- وە تادەرگای حەوتەمی
جیهانی ژێرەوەو کە لە ژێر دەسەڵاتی – ئەریشکیگال – ی خوشکی
ئینەننا دایە. پرۆسەی دابەزین دا دابەزیو هە ر لە دەرگای
یەکەمەوە ، بەم شێوەیە پێ بە پێ ڕووت دەکرێتەوە :

دەرگای یەکەم:تاجی سەری دادەگیرێ .
دەرگای دووەم :گوارەی لە گوێ دەکرێتەوەو .
دەرگای سێیەم :خەناوکەی ملی دەدەکەندرێ .
دەرگای چوارەم :زیەی سەرسنگی دادەکەندرێ .
دەرگای پینجەم : کەمەر بەندی لێدەکەنەوە .
دەرگای شەشەم :بازنی دەست و خلخالی پێی دادەکەنن.
دەرگای حەوتەم : ئەوجارەگەی لە بەردادەکەنن کە جەستەی دادەپۆشێ.

(٤-اسرار عشتار١٤/١/٢٠١٩)

لەنێو داستانە سۆمەری□کان داستانی (عەشتارو تەموز
) لەتەک داستانی (گلگامش) بڵاوترینیانن، دیسان عەشتار ئامەدەترو
بەردەوام ترە ، (عەشتار دەکاتە ئینەننا،ئینەننا کچی خوداوەند –
سین – ی خوداوەندی مانگە، دایکی خوداوەند نەنکالە ،ئۆتۆی-ی
براکەی خوداوەندی ڕۆژە .)(٢-عشتار الهە-٢٥/٢/٢٠١٩) .ئێشتار : ژنە
خواوەندی خۆشەویستی و جەنگ، ناوە سۆمێریەکەی ئێستار بریتیە لە
ئینانە، لە دەقە بنە ڕەتیەکەدا، لە جیاتی ناوی ئیشتار نووسراوە)
. (٣-ک-هه رشەمی، شاسوار، ل٢٥،٢٠١٧) پەرستنی عەشتاری خوداوەند
بڵاوبوو، هه تا لە چەرخی کۆن لە سۆمەرەوە بۆ ئەکەدی و بابیلی
وئاشووریەکان ، پاش نە مانی ئاشووریەکانیش هێشتا هه ر ناوی
زیندووبوو ، جاری یەکەمیش پێش شەش هه زار ساڵ عەشتار لە سۆمەر
دەرکەوتووە ، سەرەتاکەی دە گەڕێتەوە بۆ – ئینەننا –ی زەمەنی -
کشتو کالی ئەشکەوت – هه ر بۆ یە دەبینین – ئینەننا- لە نێوان
شوان و جوتیار زیاتر مەیلی بە ڵای جوتیارە ، ئەوەش ئەوەمان بۆ
ڕوون دەکاتەوە کە ئەو سەردەمە ، سەردەمی سەر هه ڵدانی تازەی کشتو
کال و(جوتیار)و مەڕداری و(شوان) ە ، ئەو دوو پێشەیە ڕەواج و
ناوو ناوبانگ و بەرهه میان هه یە ، ئەوش سەرەتا لە (گوند)ەوە
بووە . هه ر بۆ یە – ئینەننا لە نیوان ئەم دووانە جوتیار هه
ڵدەبژێری و دەڵێ □ ئەوەی دڵی منی بردووە جوتیارە ، ئەو جوتیارەی
زەوی دەکیڵی .جوتیار ، ئەو پیاوی دڵی منە .)(٢- ع- الماجدی
.دکتور خزعل ،ل٣٣٩،٢٠١٨)

ئینەنناو هه ڵبژاردنی خۆشەویست :

لە دەقێکی گرنگ و پڕ لە گفتوگۆدا ئۆتۆی خوداوەندی ڕۆژ قسە لە گەڵ
ئینەننای خوشکی دەکات و سەرەتا باسی ئامادەکردنی بارگەی بوکێ
دەکەن ، ئینەننا دەپرسێ کێ ئەمانەم بۆ ئامادە دەکات؟ ئۆتۆی برای
دەڵێ من هه موویت بۆ دەکەم .:
برا قسە بۆ خوشکە گەنجەکەی دەکات
خوداوەندی ڕۆژ ئۆتۆ قسە بۆ ئینەننا دەکات(٢-ع- الماجدی،-
٢٠١٨،٣٣٥)
پاش ئەوەی ئۆتۆی خوداوەند هه موو شتێک بەدڵی ئینەننا ئامادە
دەکات و بارگەی بوکێ تەواو دەبیت ، ئینەننا ڕوو لە ئۆتۆی برای
دەکات و دەڵێ :
جی و بالینگانی بوکێت بۆ هێنام
ئەوە کێیە لە نیو ئەو نوێنەدا لەگەڵم دەنوێ ؟

ئ□و ك□يە لە نێو ئەو نوێنەدا لە گەڵم دەنوێ ؟
ئای خوشكەكەم ؛
ئەو زاوايەی لە نێو ئەم نوينەدا لە گەڵت دەنوێ
ئەو كەسەيە لە پزدانی پيتەوە دەرچووە،
ئەو كە سە لەگەڵت دەنوێ ئەو تۆيەی پاشای ليكەوتەوە ،
ئەو كەسەی هاوسەرگيری پيرۆزی داهێنا،
هه ر ئەوە لە نيو ئەو نوێنەدا لەگەڵت دەنوێ ،
دەمموزی ؛
ئەوە لە گەڵت دەچێتە نێو نوێنێ .(٢-ع-الماجدی ،ل٢٠١٨,٣٣٨)
ئەوە دەموزی شوانە كە هه ڵبژاردەی ئۆتۆی برايەتی بۆ ئەوەی ببێتە زاوای ئينەنناى بوك ؛ بەڵام وەك دەردەكەوێ ، بوك دڵێ لە لای كەسێكی ترە !
ئينەننا هاتە قسە :
نا..براكەم ،
ئەو پياوەی خاوەنی دڵی منە ، ئەو كەسەيە زەوی دەكێڵێ ،
جوتيار؛
ئەو پياوی بەردڵی منە ،
ئەوە كە دانەويلە لە ڕەوسەی بەرزدا كۆدەكاتەوە،
ئەوە كە بەڕێكی دانەوە وێلە دێنێتە عەمباری م□□ك□م،(٢-ع-الماجدی، ٣٣٨-٣٣٩ ،٢٠١٨)
لێرەدا ئۆتۆ بە پيچەوانەی ئينەننا داوای لێدەكات شو بە دەموزی شوان بكات و دەڵێ؛
خوشكەكەم ،
شو بە شوان بكە،
بۆچی ئەتۆ ڕازی نيت..؟
سەر توێژەكەی بەتامە ..
شيرەكەی باشە ..
هه ر شتێكی ئەو شوانە دەستی بداتی ، دەبريقيتەوە ..!
ئينەننا ،
ميرد بە دەموزی بكە ..
تۆ كە بە بەردی پيرۆز خۆ دەڕازێنيەوە ،
بۆچی ڕەتی دەكەيتەوە ..؟
ئينەننا دەڵێ :
شوان ..!
شو بە شوان ناكەم ..
جل و بەرگی زبرە ..
خوريەكەی خراپە ..

من شو بە جوتیار دەکەم ..
ئەو جوتیارەی کەتان بۆ جلەکانم بەرهه م دێنێ ..
ئەو جوتیارەی جۆ بۆ خواردنم بەرهه م دێنێ ..(٢-ع-الماجدی، ل٢٠١٨،٣٤)
ئەمجارە دەموزی خۆی دیتە قسەو بەرهه می خۆی و جوتیار بەرابەردەکات و خۆی و بەرهه مەکەی لە جوتیارو بەرهه مە کەی چاکتر دەخاتە بەرچاوودەڵێ:
ئەو جوتیارە چی لە من زیاترە ..؟
ئەوە چی لە من زیاترە ئەو جوتیارە ..؟
بۆچی باسی ئەو دەکەی ..
چی لەمن زیاتر هه یە ..؟
ئەگەر ئاردی ڕەشت دەداتێ ..
خوریەکی ڕەشت دەدەمێ ..
ئەگەر ئاردی سپیت دەداتێ ..
من خوری سپیت دەدەمێ ..
ئەگەر شەرابی باشت بۆ تێبکا ..
ئەوە شێرەکی سپی و بەتامت دەدمێ ..
ئەگەر نانت دەداتێ ..
پەنیرێکی هه نگوینی زۆر نەرمت پێدەدەم ..
ئەوە بۆچی باسی جوتیار دەکەی ..؟(٢-ع-الماجدی ،ل٢٠١٨،٣٤١)
لە گەرمەی ئەم گفتوگۆیە دەموزی شوان بە خۆ بە سەرتویژو شیرەوە دەچیتە بەردەرگاو داوا لە ئینەنا دەکات دەرگای بەڕوودا بکاتەوە ، ئینەننا پەنا بۆ خانمی دایەنی – نەننجال – دەبات و پرسی پیدەکاو نە نجال دەلی :
زوبە کچۆلە،
-د□رگای-مال□ی خ□تی ب□ بک□و□ ..
ئین□ننا ب□ قس□ی ن□نجالی دای□نی دەکات و خۆی دەشواو جل و بەرگی شاهانە لە بەردەکات و بە خەناوکەو ئەنگوستیلە خۆی دەرازینیتەوەو لە پر دەموزی دەرگا دەکاتەوە و باوش بە یەکدا دەکەن و قسە دەگاتە ئەوەی ، ئینەننا د□ل□ی : دامەنم وەک زەوی هه ڵپەنمایە، ئەو کێیە ئەو زویە دەکێڵێ ؟دەموزی دەڵێ ؛
ئەی خانمی مەزن ،
پاشا دامەنی تۆ دەکێڵێ ..
من ،
دەموزی پاشا ،
ئەوەی دامەنت بۆ دەکیڵێ..(٣٤٦)
ئینەنناش دەڵێ :

کەواتە دامەنم بکێلە،
ئەی پیاوی دڵی خۆم ،
دامەنم بۆ بکێڵە..(٢-ع-الماجدی،٢٠١٨،٣٤٦)
بەم جۆرە ئینەننا و دەموزی دەبن بە ژن و مێردو دڵ و ماڵ و وڵاتیان پڕ دەبیت لە خۆشی و بەرەکەت . ئەو خۆشیە هه رچۆنی بێت و هه رچەند ، دواجار کۆتایی دیت و دەگۆڕێ ؛(دەموزی ئینەننا- عەشتار – ی خواوەندی خواست ، بەڵام ؛ ئەم ژنخواستنە دەبێت هۆی فەوتانی لە دۆزەخ !ک□اتێ دابە زییە جیهانی ژیرەوە بۆ ئەوەی دەسەڵات لە ئەرشیکیگالی خوشی وەرگرێتەوە ، بەڵام سەرناکەوێتەوە ! بۆ ئەوەی بتوانێ لە جیهانی ژیرەوە ڕزگاری بێت دەبێ کەسیک لە جێگای خۆی بنێرێتەوە جیهانی ژیرەوە .ئەوەی بۆ ئەم کارەی هه ڵبژارد دەموزی هه ژار بوو.
(٥-النص البابلی-١٤/١/٢٠١٩)
ئینە ننا بەڕقێکی زۆرو بە شێوەیەکی زۆر دڵڕەقانە و بە کۆمەڵێک شەیتانە دیو دەموزی ڕەوانەی خورەوە دەکەن .(ئەو جێیەی سۆمەریەکان پێی دەڵێن ؛ کور .ئەو جێگا بەتاڵەی دەکەوێتە نێوان زەوی و- دەریای یەکەم –کە هه موو تارماییەکانی مردووانی دەچنێ لە کاتیکدا دەبوو – کور –یان جیهانی ژێرەوە تەنیا بۆ مر□ق□، مردووەکان بێت ،بەڵام ، ئەوە دەبینین لە ئەفسانە سۆمەری□کان خوداوەندەکان دەچنە خوارەوە ، دەموزی خوداوەندی گیاو ڕووەک و مەڕو مالات و عەشتار خوداوەندی خۆشەویستی و جەنگ ، کە توانی دەموزی خوداوەند بنێریتە جیهانی ژێرەوەو .) (١-الباحثون-١٩/١٢/٢٠١٨) باسکردنی ئەم پەیوەندیەی نێوان دەموزی و ئینەننا- عەشتار بۆ ئەوە بوو کە قۆناخە کانی چوونەخوارەوە ببێنین و بزانین دەستووری چوونە خوارەوەکە چۆنە !بۆ چوونە خوارەوە زیاتر لە کەسیک و دەقیک هه یە ، بەڵام ؛ بۆ ئێمە جوانترین دەق چوونە خواەوەی ئینەننا خۆیەتی ، کە زۆر لە گەڵ مەبەستی لێکۆڵینەوەکەی ئێمە دەگونجێ .
ئینەننا بۆ یارمەتی و ڕزگاربوون لەم چوونە خوارەویەو سزاکەی ڕوو لە زۆر خوداوەند دەکات کە یارمەتی بدەن ، بێ هیوادا□بیت و بە ناچاری وەسیەت دەکات پاش چوونە خوارەوە چی بۆ بکەن و چۆن تازیەی بۆ داب□□ن و شینی بۆ بگێڕن ،ئەوەش بە- نینشابور- دەڵێ و داوای لێدەکات قسەکانی لە بیر نەکات . پاش ئەوەی ئینەننا شاهانە و بوکانە خۆی دەڕازێنێتەوە ، بەڵام بە دڵێکی تەنگ و خەمبارەوە ڕوو دەکاتە دەرگای جیهانی ژێرەوە .
٠ئەودەم بانگی کرد وەرە ئەی -نا تالی –ئەی گەورە پاسەوانی دەرگاکانی – کور-

گو□ ل□ قس□کانم بگر□،
ح□وت د□رگای جیهانی ژ□ر□و□و بک□ر□و□،
لیگ□□□ با ئین□ننا بچ□ت□ ژوور□و□،
کات□ د□چ□ت□ ژوور□و□ جلی شاهان□ی ل□ب□ر داک□ن□ ،
و□بک□ خوداو□ندی پیر□زی ئاسمان ب□ داهاتن□و□و س□ردان□واندن بچیت□ ژوور□و□ ،
ناتی گ□ور□ پاس□وانی د□رگاکانی – کور – ب□وردی گو□ی ل□ فرمان□کانی ساژن□ک□ی گرت ،
□□سم□ی د□رگاکانی جیهانی ژ□ر□و□ی لادا ،
ئ□وسا ب□ کچ□ گ□نج□ک□ی گوت – ئین□ننا – بچ□ژوور□و□ ،
ک□ ل□ د□رگای ی□ک□م ب□ ژوور ک□وت ،
ئ□لسوجارای تاجی د□شت□ س□وز□ک□ی ل□س□ر داک□ندرا ،
ئین□ننا پرسی ؛ ئ□م□ چی□ ؟
و□□امی پ□گ□یشت :
ب□ د□نگ ئین□ننا ،□□گاکانی جیهانی ژ□ر□و□و سنووردارن ،
پ□ویست ب□ پرسیار ناکات .
کات□ ل□ د□رگای دوو□م چوو□ ژوور□و□ ،د□نک□ ورد□کانی لاجو□ردی ل□ گ□ردن کرای□و□ ،
ئین□ننا پرسی:ئ□م□ چ□□ ؟
و□□امی درای□و□ :
ب□ د□نگیی ئین□ننا ،□□گاکان ب□ جیهانی ژ□ر□و□ سنوور دارن ،
پ□ویست ب□ پرسیار ناکات،
کات□ ل□ د□رگای س□ی□م چوو□ ژوور□و□ ،دوو ب□رد□ک□ی ل□ سین□ کرای□و□ ،
ئین□ننا پرسیی،
ئ□م□ چی□ ؟
و□□امئ درای□و□ :
ب□ دنگیی ئین□ننا ،□□گاکان ب□ جیهانی ژ□ر□و□و سنووردارن،
پ□ویست ب□ پرسیار ناکات.
کات□ ل□ د□رگای چوار□م چوو□ ژوور□و□ ،ئ□و پارچ□ی□ی ل□ سنگی کرای□و□ ک□ سین□ب□ندبوو،
ئ□و پیاو□ی پیویست□ با ب□ت ،
ئین□ننا پرسیی :
ئ□م□ چی□ ؟
و□□امی درای□و□ :
ب□ د□نگیی ئین□ننا ،□یگاکان ب□ جیهانی ژ□ر□و□و سنووردارن ،
پ□ویست ب□ پرسیار ناکات .

کاتێ لە دەرگای پێنجەم چووە ژوورەوە ، ئەو بازنە زێڕەی لێکرایەوە
کە بە زەنگەیەوە بەندبوو،
ئین□نا پرسیی:
ئەمە چیە ؟
وەڵام درایەوە :
بێ دەنگیی ئین□نا،ڕێگاکان بۆ جیهانی ژێرەوە سنووردارن ،
پێویست بە پرسیار ناکات .
کاتێ لە دەرگای شەشەم چووە ژوورەوە ،سەولەجانی پیوانەو سیمی
بەردی لاجوەردی لێکرایەوە ،
ئین□نا پرسیی :
ئەمە چیە ؟
وەڵام درایەوە :
بێ دەنگیی ئین□نا ، ڕێگاکان بۆ جیهانی ژێرەوە سنووردارن ،
پێویست بە پرسیار ناکات .
کاتێ لە دەرگای حەوتەم چووە ژوورەوە ،کەوای پاشایەتی لە
بەرکرایەوە ،
ئین□نا پرسیی:
ئەمە چیە ؟
وەڵام درایەوە :
بێ دەنگیی ئین□نا ،ڕیگاکان بەرەو جیهانی ژێرەوە سنووردارن ،
پێویست بە پرسیارناکات.
ڕووت و سەر داچەماوە ،
ئین□نا چووە هۆڵی پاشایەتی ،
ئەرشیکیگال لە سەر تەختی پاشایەتی وەک گوڵ دەرکەوت ،
ئین□نا لە تەختی پاشایەتی چووە پێش ،
ئانونەکان- قازیەکانی جیهانی ژێرەوە ، فەرمانی حوکمکردنەکەیان
بەسەردا خوێندەوە ،
حوکمەکەی بەسەردا گوترا ،
هاوارێکی توڕەیی ل□ ه□ □سا ،
کاتێ ئەرشیکیگال بە چاوی مردنێی لێڕوانی ،بە توڕەییەوە دژی دوا ،
دەستی بە تاوانبارکردن و دژایەتی کرد ،
لێی دا ،
خراپی پیکرد ،
کردی بە لاشەیەکی مردوو،
بە پەتێک بە دیوارەو□ ه□ □یواسی،
پاش سێ شەوو سێ رۆژ
ئین□نا نە گەڕایەوە ،)(٢-ع-الماجدی ،ل٣٦٧-٢٠١٨،٣٧١)

ئەوەی بۆ ئێمە لیرە گرنگە ، دەرکەوتنی – حەوت دەرگا – یەک بەدوای یەک بۆ چوونە جیهانی ژیرەوە ، چونکە لەم توێژینەوەدا دەمانەوێ ئەوە بسەڵمێنیم کە – دەکرێ – ئەم جیهانی ژێرەوەی داستانی – ئینەنناو دەموزی شوێنە ڕاستیەکەی – شاری دێرینکۆیۆ-ی کوردستان بێت ، چونکە ئەم شارە لە حەوت چێنی بەژێر یەکەوەی زیاتر هه یە ، هه ندێک دەڵێن: (هه شت چێنە بە ژێر یەکەوە ! هه شن دەڵێن : یازدە چێنن.)(٨-شیار جمو-٢١/١٢/٢٠١٨)لێرە ئەوەی پێویستە حەوت چێن و حەوت دەرگا هه یە، دیار بۆ دابەزین لە هه ر چێنێکەوە بۆ چێنێکی تر دەبێ لەدەرگاوە بێت . وەک جیهانیکی خاوەن دەستوور ، سزا دراو لە هه ردەرگایەک بەشێک لە بەرگ و پۆشاکەکەی لە بەر دادەکەنن .

جە مشید شآهی ئەفسانەیی !
جەمشید چ کەسێکە ؟

جەمشید کوڕێ (تەهمورث چونکە ڕووی وەک ڕۆژ دەگەشایەوە بە مانای گەشانەوە ناسراوبوو ، وەکو دەسەڵاتدارانی پێشەخۆی – پێشدادیەکان – خاوەنی – فەڕی ئیزەدی – بوو و پشتیوانی- ئاهورا مەزدا -ی هه بوو (٥-ف-داستان جمشید-٢٠/١٢/٢٠١٨)جەمشید گەورەترین و یەکەمین پاشای ئەفسانەیی ئێرانی کۆنە ، کە ناوو ناوبانگێکی زۆری هه یە وسەرچاوە کان باس لەوە دەکەن ، کە یەکەمینجار بە جەمشید گوتراوە – پاشا- !(جەمشید یەکێکە لە پاشا ئێرانیەکان کە تەواوی ژیانی تێکەڵ ئەفسانە کراوە).٠(٢-ف-جمشید کیست-٣/١١٢٠١٨) هه روەها زۆرکاری گەوەرەو کە یەکە مجار لە مێژوودا کرابێ .. دراوەتە پال ئەو .وەک دەگوترێ:کە(هه رئەو پاشایەبوو جۆڵەیی و دوورمان وبیناسازیی وپزیشکی وپێشەسازی داهێنا)(٢-ف-جمشید کیست-٣/١١/٢٠١٨) (کۆنترین سەر چاوە یەک کە باسی- جەمشید- ی کردبێ ئاوێستایە .)(١-ف-جمشید١٠ایرانیوم-٢٢/١٢/٢٠١٨)لە بارەی ناوە کەیەوە دەلێن:(لە یەکێ لە دەقە هیندیەکان(ویشنویورانی،ل٢١٥بە ڕۆژ= خورشید ناوبراوە)(١-ف-جمشیە،ایرانیوم-٢٢/١٢/٢٠١٨) هه روەها ناوەکەی بە زۆر شێوە نووسراوە :(جەم ،جەمساد،جەمشاسب،جەم ئەلشیز ،هه روەها بە جەمشاه و جەمشازبەکار هاتوووە(٥-ف-داستان جمشئد-/٢٠/١٢/٢٠١٨) بۆ مانای ناوی جەمشید زۆرتر بۆ ئەوە دەچن کە :(لە ئاوێستا بە ئەمیام و لە پەهلەوی دا بە شێوەی یاما و لە سانسکریتیش یاما هاتووە ، کە هه ندێک مانای ئاوا لێکدەدەنەوە – گەشاوە –ڕۆشن)(٥-ف-داستان جمشید-٢٠/١٢/٢٠١٨)
وەک دەردەکەوێ دوو زەمەنی لێکدوور بە زەمەنی جەمشید دازانرێ ،

یەکەم : زەمەنی زۆر کۆن و سەردەمی ساردیی و بەستەلەک و یەخبەندانە . دووەم : زەمەنی هاوکات لە گەڵ بابیلیەکان . بێگومان لە نێوان ئەم دوو زەمەنە هه زاران ساڵ هه یە ! کە ئێمەش جەمشیدی سەرەمی بەستەلەکمان مەبەستە .

یەکێ لە کارە گرنگەکان کە دەدرێتە پاڵ جەمشید (حەوت)کاری گەورەن .

یەکەم : چرایەکە بێ سووتەمەنی دەسوتێ و ڕوونا کی دەدات .

دووەم :باڵندەیەکە لە بەرامبەر خانوو لە ئاسمانەوە وەستاوەو ڕۆژ لێیدەداتو سێبەری نیە .

سێیەم :سازێکە دەسکەکەی لە لاژوەردەو چوار تاری پێوە بەستراوەو کە بای لێدەدا وەک بەڕبەت ئاوازی لێ هه ڵدەستێ .

چوارەم : مێشێگەلێکە لە زێڕدروستکراون و کە دەفڕن و دەنگی فڕینیان دێت ، ئەگەر کەسێ ژەهری خواردبێت بەو دەنگە چاک دەبێتەوە .

پێنجەم : سوراحییەکە ئەگەر مەی بۆ سەت کەس تێبکەی هه ریکەو ڕەنگێکە و تادەگاتە ئەو کەسەی کە بەناوی ئەوکراوەو مەیەکە بەڕەنگی ئەو دەڕژێتە پیالە .

شە شەم : ڕووبارێکە و لە نێو ڕووبارەکە پردێکەو لەسەر پردەکە تەختێکەو لە سەر تەختەکە پەیکەرێکە ئاو بەیەکسانی دابەش دەکات ، ئەگەر دوو کەس کێشەیەکیان هه بوو چوونەلای پەیکەرەکە ، ئەوەی کە درۆی کردووە ژێر ئاودەکەوێ و ڕاستگۆیەکەش سەر ئاو .

حەوتەم :گومبەتێکی دروستکردبوو نێوەی سپی و نیوەی ڕەش ، ئەگەر کەسێ دەمرد شەوی سێیەم گیانی دەهاتەوەو ئەگەر ئەو گیانە لە سەر لایە سپییەکە بوایە ئەوە بەهه شتی بوو ، ئەگەر چووبایەسەر لا ڕەشەکە ئەوە دۆزەخی بوو .(د٤-ف-حفیفی، ص٦٣٥-١٣٨٣،٦٣٦-)

جەمشید بەو زانایی و دەسەڵاتە زۆرو پشتگیریە خوداوەندیەوە کە هه یبوو ، لە سەرتا زۆر کاری چاکی کردوو ژیان لە سەردەمی ئەو ژیانێکی بە هه شتیانە بوو لە هه موو ڕووکەوە هه تا نەخۆشی و مردن نە بوو ، دواجار ئەهریمەن زەفەری پێ برد و کەوتە خراپە کردن و خوداوەندیش – فەڕی ئیزەدی – لێساندەوە .

چێڕۆکی ژیان و سەردەمی – جەمشید پاشای ئەفسانەیی – دوورەو درێژە ، ئەوەی ئێمە مەبەستمانە لەم لێکۆڵینەو□ یەدا ، ڕزگارکردنی خەڵکە کەیە لە(لافاوی بەفر) ی دونیاگر ومانەوەی ژیانە بە هه موو پیکهاتەکانی بەمر□ق و گیانلەبەرو گیاو دارو درەختەوە لە ئەنجامی دروستکردنی (بەهه شتی ژێرزەوی) و پەنادانی تێیدا بەسەرکردایەتی و پێشڕەوایەتی جەمشید پاشآ

پێشتر گوتمان جەمشید خاوەنی – فەڕی ئیزەدی – بوو ، خوداوەند هێزو

پشتگیری خۆی پێدا بوو ، جەمشید بە پێی ئاوێستا(خاونی سێ فەڕە، یەکێــک لەوان فەڕی ئیــــزەدیە ، مەبەدیە- ئیمانـــدار-یەودەگاتە میهر.فەڕی شاهی دەگاتە فەرەیدوون ، فەڕی پالەوانی و جەنگاوەری دەگاتە گورشاسب).(١-ف-بهار،دکترمهرداد، ل١٣١٨،٢٢٤) لە بەرامبەر پێشهاتیکی گەورەی جیهانی – ئاهورا مەزدا – داوا لە جەمشید دەکات – وەر- دروست بکـات ، وەر ئەو جێگـایەیە کە هـه رچـی ئافەریـدەی خوداوەندە تێیدا دەپارێزرێ .

کە جەمشید شمشێری پادشایەتی دەگرێتە دەست و زەمەنیکی پر لە خۆشی بەسەردەبات بە خۆی و خەڵکەکەوە سێ جار وڵات فراوان دەکات بە هۆی ئەوەی کەلەزەمەنی ئەو مردن نا بێت و زەوی بەرە بەرە تەنگ دەبێت ، تا ئەو وەختەی کە (زستانێکی سەخت ڕوو لە وڵات دەکات ئەهورا مەزدا ئەنجومەنی خوداوەندان لە ئیریەنڤیچ کۆدەکاتەوەو جەمشیدیش لەو کۆبوونەوەدا دەبێت ،ئاهورا مەزدا ڕوو لە جەمشید دەکات و پێی دەڵێ : زستانێکی سەخت و ویرانکەر بەڕێوەیە و ئافەریدەکان لە نێو دەبات ،بۆ پاراستنی ئەمانە پێویستە وەرێ – قەڵا یا باغێک – دروست بکەی وو باشترینی کە هه یە هه ڵبژێری و لە وێ پەنایان دەی . جەمشید پرسی ئەم وەرە چۆن دروست بکەم ؟من فەرمانی دروستکردنەکەم پیدای وگوتم :بە پێی خۆت زەوی یەکان ڕیکبخەو بەدەستی خۆت وەر دروست بکە ! جەمشید ئاوای کرد . پاشان باشترین تۆی چوار پێی ومر□ق و سەگ وباڵندەوئاگری سووری داگیرساوی بردە ئەوێ .) .((٤-ف-حفیفی،دکتر رحیمی،١٣٨٣)

وەکو دەبینین ئەو – وەر – ەی کە جەمشید دروستی دەکات بۆ ئەوە دەبێت کە خەلک لەم سەرما کوشندەیە ڕزگاربکات ؛(..ئەوانە – هه موو باشترینەکان- ببە جێژیانی خەلکەکە..تەویلەیێ بۆ ئەسپ و –هۆر- بۆ مەڕەکان وگەورەترین و باشترین و جوانترین نێرینەو مێینەی سەرزەوی ببەرە خوارەوە ..توخمی چوار پێیە جۆراو جۆرەکانی سەر زەوی تۆی چنراوەکان وخوردەنیەکان ببە ئەوێ وجووت جووتیان کەو کە مەردوم لە بێن نەچووەکەی ئەوێ لە – وەر – نەوەک دوپشک و ..هه رچی ئەوانەی ئەهریمەنیـن ڕێبەدەری ئەوێ بکەن).(٦-ف-پناگـاه زیرزمینـی یيمـا-٦٤/٢٠١٩)

شوێنی وەر لە سەرچاوە ئێرانیەکاندا

مرتضی توهامی دەنووسێ □ یەکێ لە ناودارەکانی شارە ئیرانیەکان وەری جەمشیـدە ، ئەو شـارە لە ئیرانـویچ وژێرزەمیـن و کێوەکـان دروسـتکراوە) ((مینـوی خرد،پرسـش٦١بند١٥)) وەر جەمکەرد لە نێـو پارسەکان دایەوە وا بە سرواک ئێژێ کە (وەر)جەمکەرد لە ژێر کێوی چەمگـانە)((بنـدهش،بخش چهـاردم بنـد١٩٩))(٥-ف-تهامی،مرتض،ل٤٣-

(٦٣،١٣٨٣
لەم سەرچاویەدا دوو خـال دەردەكەون یەكەم :جێگـای وەری جەمكەرد =دێرینكۆیۆ لە ئیران ویچە ، ئەو ئیران ویچەش دەكاتە ناوچەكانی شاری ورمێ و جێگای بە دنیاهاتنی زەردەشت پیغەمبەرە.ئەو ئیران ویچە درێژ دەبێتەوە هه تا (ویچی ك□و□□ش) لە ناوچەی ڕانیە و دەڕوا تادەگاتە(بوهتان ویچ)ی باكووری كوردستان شوینی ئیستای دێـرینكۆیۆی شـاری ژێرزەمینـی .ئەوش یـارمەتی دەرە كە جوگرافیـای ڕوودانی لافاوی ساردی و وەری ژیر زەمینی جەمشید لە گەڵ جیهانی ژێـرەوەی داسـتانی دەممـوزی و عەشتـار هـه ردووكیـان لە ئەو دێرینكۆیۆی ئێستا یەك دەگرنەوە و یەك شاری ژێرزەمینین .

دووەم: دەنووسێ شاری وەری جەمشید لە ژیرزەمین و لە ژیركیوەكان دروسـتكراوە ، ئەوش لە گەڵ جیهـانی ژێـرەوەی داسـتانی دەممـوزی وعەشتارو شاری ژێرزەمینی دێرینكۆیۆی ئێستا دیسان یەك دەگرنەوەو یەك شوێنن.

هه ر لە نووسینەكەی –مرتضی توهامی- داهاتووە كە ئاهورا مەزدا دەفەرمووێ جەمشید (وەریک دروست بكە هه رەباشەكانی چوارپاوهێسترو وڵاخ ومر□ق وسەگ وباڵندەوئاگری گەش وگەرم بەرە ئەوێ) بۆ ئەوەئ ئافەریـدەكان لە زەمـانی سـاردیە گەورە كە لەبیـن نەچـن و تێیـدا سەلامەتبن .ئەمەش هه مان كارە كە گەزنەفون باسی ئەوە دەكات :گە یشتینە جێگـا یەك لەدوورەو خ□لـ□كـی زۆرو مەڕوماڵـات و گـاو ئەسـپ دیـاربوون ، كە چاویـان بە لەشكـری ئێمەكەوت ترسـان و لەمـاویەكی كەمدا ئەو حەشاما تە زۆرە لەچاوبزربوون و نەمانزانی بۆكی چوون ! ئەو خەڵكە زۆرو ئەم هه موو مەڕوماڵات وئەسپ و گاوگۆڵكە – بێ شك – جوونەتەناو شاری ژیرزەمینـی دێرینـكۆیۆی هه شت چێن بەژێریەكەوەی ژێرزەوی كە جێگای تایبەتی بۆ مر□ق و ئەسپ و گاو گۆلك و مەڕوماڵات و تەواوی پیویستیەكانی ژیان هه بووەو لە لەشكری زۆری گەزنەفۆنی پاراستوون ، وەك ئەوەی لەسەرمای ئەستوور ئافەریدەكانی سەردەمی جەمشیدیش خەڵكەكەی پاراستووە .

ئەنجامی لێكۆڵینەوەكە :-

١-دێرینكۆیۆ وەك شارێكی ژێر زەوی زۆر دەگونجێ شوێنی دابەزینی ئینەنـاو ئەوانـی تـر بێـت بەوەی كە لە حەوت چێنـی بە ژێـریەكەوە زیاترە، چونكە هه ركەس لە داستانە سۆمەریەكان دادەبەز□ د□ ب□ ب□ حەوت دەرگا دا ت□ب□ب□□□ و لە هه ر دەرگایەك بەشێك لە پۆشاكەكانی دادەكەنێ .

٢- دێرینـكۆیۆ زۆر ل□ گ□□□ ب□ هه شتی ژێر زەمینی جەمشید دەگونجێ ، بەوەی كە جێگای ٣٠٠٠٠ تا ٥٠٠٠٠ هه زار كەسی تێدا دەبێتەوەو جیگای ئاژەل و گیاو گوڵێشی تێدا هه یە ، كە ئەمانە دەپارێزرێن لە دەست

سەرمای زۆر و بە مانەوەی مرۆڤ و بەردەوامی ژیان .
٣-جێگای دەرینکەیە لە کوردستانە ، بە هەمان شێوە جێگای ڕووداوکانی دەمموزی و ژیانی و سەردەمی جەمشیدیش هەرلە کوردستانە ، چونکە سەردەمی داستانی تەمموز سەردەمی بەستەلەکەوسەردەمی جەمشیدیش بە هەمان شێوە سەردەمی لافاوی بەفرو سەرمایە ،وەک دەرکەوت چۆن کە شوێنی جوگرافی دەرینکەیە کوردستانە ، ئەوا هە ردوو ڕووداوی دابەزین بۆ(جیهانی ژێرەوە) ی داستانی دەمموزی و(بەهەشتی ژیرزەمینی) جەمشیدیش هەر دەبێت لەم شوێنەو شوێنە هاوچەشنەکانی بێت لە کوردستان.
٤- سەردەمی دروستکردنی دەرینکەیە لەگەڵ سەردەمی بەهەشتی جەمشیدو سەردەمی دابەزینی ئینەننا وەک یەکەو بە هەموو حیسابان بۆ دوازدە هەزارسال پێش زاین دەگەڕێتەوە ، کە ئەمەش هەمان سەردەمی کشت و کالی ئەشکەوتە ، بەتایبەت کشت وکالی ئەشکەوتی شانەدەر و کۆنترین گوندی کستوکالی ئەشکەوت – گوندی زەڤیا چەمە – زاوی جمی – ی نزیک ئەشکەوتی شانەدەر .
٥ – کە توانیمان ئەوە بسەلمێنین کە شاری دەرینکەیەی ژێرزەمین ئەو (عالم السفلی)ی داستانی دەمموزو عەشتاری سەمەریە ، کەواتە لە هەمان کات دا ..جێگائ هاتنە دەرەوەو زیندووبوونەوەی دەمموزیشە ! ئەگەر جێگای زیندوو بوونەوەو هاتنەوە سەردنیای دەمموزی بیت ئەوا لە هەمان کات جێگای جەژنی سەری ساڵی سەمەری (زەگموک)ە کە جەژنی سەری ساڵ و زیندوو بوونەوەی دەممووزییە .. هەر بۆیە ئەم جەژن و سەری ساڵ و زییدوو بوونەوەی دەمموزی (جەژنی نەورۆز) ەشە ! ئەوێش ئەوە دەردەخات کە هەر ئەو شاری دەرینکەیەیە یەکەمین شاری ژێر زەمینی و یەکەمین شارە کە جەژنی نەورۆزی تێدا پیرۆزکراوە .

.

ئەو سەرچاوەو کتێبانەی بە ئەم توێژینەوەیە سودیان لێبینراوە :
کتێبە کوردیەکان :

١-حەسەن،مەولود ئیبراهیم ،قەدەغەشکێنی ،چاپی یەکەم ،دەزگای سەردەم بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە ،٢٠٠٠ سلێمانی
٢-محمد ،مەسعود معمد،گەشتەکەی زینەفۆن،وەرگێڕان ،وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان ،چاپی دووەم ، ٢٠١٢ هەولێر
٣-هەرشەمی ،شاسوار،داستانی گلگامش ئەو کەی قوڵایی بینی ،وەرگێڕان لەسوێدیەوە ،چاپی یەکەم ،چاپخانەی تاران ٢٠١٧، تاران

٤-هـه رشەمـی، شـاسوار، ئـاوڕێک لە زمـانی سـۆمێری ، ناوەنـدی توێژینەوەی مێژوویجەمیل ڕۆژبەیانی .،سلیمانی ٢٠١٨

کتێبە فارسیەکان:

١-بهار،مهرداد،پژوهش دراساتیر ایران، پارەئ نخست و دویم، چاپ اول،شاپک ، تهران
١٣٧٨
٢-هولد،جفری هاوس .گزنفون: بازگشت دە هزار یونانی ،ترجمە؛منوچهر امیری،انتشارات نیل باهمکاری موسسە انتشارات فرانکلین ،تهران –نیویورک ١٣٣٩
٣-فرای ، ریچارد نلسون،تاریخ باستانی ایران ،مترجم، مسحود ۀجب نیا ،انتشارات حلمی فرهنگ، چاپ دوم ، تهران ١٣٨٢
٤-حفیفی،دکتر رحیم،اساطیر و فرهنگ ایران ،در نوشتەهای پهلوی ،انتشارات توس ،چاپ دووەم ،حیدری شابک، تهران ١٣٨٣
٥-تهامی ،مرتضی.شاه ارمانی وارمان شهر ،جستارهای تاریخی پژوهشگاه علوم انسانی ومطالعات فرهنگ ،دو فضل نامە علمی –سال نهم ،شمارە ای اول بهار وتابستان ،ایران ١٣٩٧

کتێبە عەرەبیەکان:
١-الماجدی ، دکتور خزعل،عراقولوجی ،عراق ماقبل التاریخ،لاطبعە الاولی ،لبنان
٢٠١٧
٢- الماجدی، دکتور خزعل،انبیائ السومریون ،کیف تحول عشرە ملوک سومریین الی عشرە انبیاء توراتیین ؟الناشر مرکز الثقافی ، طبعە الاولی لبنان ،بیروت ٢٠١٨
٣-سعدالله، صلاح،زینفون مسیرە عشرە الاف عبرکردستان،ترجمە ،منشورات دار التاخی ،طبعە الاولی ،مطبعە السلام ، بغداد ١٩٧٣
٤- کریمە، صموئیل نوح،الاسطورە السومریە ، انانا،ارشیگیکال،دیموزی ،ترجمە؛وتقدیم : د.شاکر الحاج مخلف ،تموز طباعە ونشر.توزیع.طبعە الاولی ،دمشق ٢٠١٦

سەرچاوە ی پێگە ئەلیکترۆنیەکان-
تێبینی : بە هوی ئەوەی کە شآری ژێر زەمینی (دێرینکۆیۆ) بە شێوەی تێب هیچ سەرچاوەیەک دەست نەکەوت ناچار بووم پشت بە پێگە ئەلیکترۆنیەکان ببەستم و سودیان لێببێنم .
بەزمانی عەرەبی :
١-ع-الباحثوی السوریون- هلبوط الالهةالی العالم السفلی عذابات تموز الالهة الذی مات صبنا الجمیع -19/12/2018

https://w.w.w.syr-res.comarticle/9772.html
٢-ع-عشتار الهة الحب والجمال- مهدي سلمان الرسام 25/2/2019
https;//w.w.w.alnoor.se/article.asp?d268624
3-ع-العالم السفلي عند السوريون و البابليون-محمدعلي يوسف-19/12/2018
http://w.w.w.almothaqaf.com/b 1d/923516l
4-ع-اسرارعشتار وتموز – امجد سيجرى -14/1/2019
http;//w.w.w.ahewar.org/s.asp?aid=610006&r=0
5-ع-النص البابلي لاسطورة نزوالالهة عشتار-انانا-الي العالم السفلي- 14/1/2019
http://w.w.w.aly-abbara.com/litteraturepoesie_arabe/Mythologie-_fables/Tammouz_ishtar_bael.html
6-ع-ديرينكويو مدينة كاملة تحت الارض في تركيا- اميرة الجمال18/12/2018
https://w.w.w.noonpost.org/content/23257
7-ع-مدينة ديرينكويو من اجمل المدن العالم تحت الارض-18/12/2018
https://w.w.w.almrsal.com/post/332975
8-ع-ماهية مدينة ديرينكويو ومن بناهاومن حكمها- شيار جمو-12/12/2018
https;//w.w.w.shiyarjemo.com2016/04/blog-post_2.htmi
9-ع-مدينة ديرينكويو من اجمل المدن العالم تحت الارض-المدينة التيتقبع تحت الارض- 21/12/2018
https;//alpha-scl.org/threads/%d9%85
10-ع-صور مدينة الجن في منطقة ديرينكويو- 21/12/2018
https://w.w.w.dreamb0xgate.net/forum/dream384783/
11-ع-ماذا تعرف عن مدينة ديرينكويو- 21/12/2018
https://w.w.w.sbadalrehman.org/t544-topic
١٢-ع-هبوط سيدە الانوثە الى العالم السفلى -٢٠/٤/٢٠١٨
https;//w.w.w.facebook.com/IRAQ/WadyAlrafidyn/potos
١٣-ع-مدينە ديرينكويو احدى-٢١/١٢/٢٠١٨
http://klyoom.com/misceous%d9%85

سەرچاوە ئەلیکترۆنیەکان:
بە زمانی فارسی :
١-ف-ايرانيوم – جمشيد -٢٢/١٢/٢٠١٨
http://iraniom.blogfa.com/post/1036%d8%ac%d9
٢-ف-جمشيد كدست وچە دربارەاش مى گويند؟

https://seemorgh.comculture/history-and-civilization/-and-civilition-of-iran/56046-56046
٣-ف-شهرهای زیرزمینی در ایران و جهان -٢٠١٨//٢٢/١٢
https://w.w.w.topnaz.com%d8%b4%d9%87
٤-ف-پیشدادیان (اولین پادشاهان عالم)اسطورەهاو افسانەها-١٦/١١/٢٠١٨
https://muth.tarikhema.org/article-1342%D9%BE%DC
٥-ف-داستان جمشید در شاهنامەی فردوسی و تحلیل ان –دکتر منصوەرستگارفسائی-٢٠/١٢/٢٠١٨
%-https://dr-rastegar.persianblog.ir/3MQ6bQXkdMiDDLOLypEx
٦-ف-پناگاه زیر زمینی ییما/جمشید در دوران عصر یخبندان-اینفو-١٤/١/٢٠١٩
https;//infu.ir%D9%BE%D9
٧-ف-بزرگترین شهر زیرزمینی کشف شدەدر ترکیە-٢٢/١٢/٢٠١٨
http;//namnak.com%d8%a8%d8
٨-ف-دیرینکویو،شهر زیرزمینی زردشتیان+تصاویر-تابناک-١٤/١/٢٠١٩
https;//w.w.w.tabnak.ir/fa/news/231865%D8
٩-ف-ایرانویچ گمشدە -٧، بهشت گمشدە ایرانیان ، ٢٢/١٢/٢٠١٨
http://mehrangjd.blogfa.com/post/22

خلاصە:-

دیرینکەیو ..

میان جیهان زیرزمینی داستان دموزی و بهشت زیر زمین جمشید

دکتر: مولود ابراهیم حسن
دانشگاە صلاح الدین /هولیر
دانشکدەای زبان –پخش کردی
Dr.mawlud@gmail.com

افسانە، آیین و باستان شناسی مثلث دیرینە ای هستند کە انسان نقش و نگار اندیشة خود را در آنها بە جا گذاشتە است و فعالیت خود را در آن نشر ان دادە است با توجە بە تحقیقات علمی نشان دادە است کە انسان از روزگاران بسیار دیرین در در زمینة آیین، فلسفە و افسانە تأمل کردە است و بدان اندیشیدە است و بر اساس همان آیین، فلسفە و افسانە در کوهها خندق زدە است و نقش و نگار آفریدە است و معبد، خانە و مسجمە درست کردە است ما برای اثبات این آراء نظر در این پژوهش شهر درینکو ی زیرزمین در شما کردستان را با جهان زیزین

داستان اینـنا و دموزی= عشتار و تموز) سومری و (بهشت زیرزمین) جمشید پادشاه کیانی را موضوع پژوهش مقایسه ای قرار می دهیم و به دنبال زمان و نقاط مشترک آنها می گردیم و تلاش می کنیم ارتباط بین آنها را بیابیم و وقایع داستنانی را وارد جغرافیای دیرینکو کنیم و در این مورد نیز به علوم باستان شناسی، تاریخ کهن و نمادهای آیینی و فلسفه این تفکر و اندیشه های کهن پناه می بریم که سررشته و آثار آنها در جغرافیای رویدادهای داستانها دیده می شوددر این پژوهش در حد نیاز از بیشتر از یک تخصص استفاده می کنیم و سود می بریم آن هم علومی چون افسانه شناسی، باستان شناسی، آیین شناسی و تاریخ است که در نزد ما تحقیقات نشان داده است که تخصصها به تمامی ثمره اندیشه و تآمل انسان در تمامی زمانها و مکانها است به همین دلیل در بسیاری از جوانب همدیگر را در بر می گیرند و از همه گسسته نیستند در پایان به نتایجی اشاره می شود که در این پژوهش به آن دست یافته ایم.

کلیداژگان: جیهان زیرزمینی، بهشت زیرزمینی، ایشتار ، دمموزی،جمشید ،دیرینکویو

دکتور: مولود ابراهیم حسن
جامعة الصلاح الدين /اربيل/كلية اللغاة-قسم الكردي
Dr.mawlud@gmail.com

ان الاسطورة والدين والاثار اقدم ثلاثية التي ترك الانسان فيهما اثربسمةالتفكيروالعمل , حسب الابحاث العلمية تظهران الانسان فكر في الكون والدين بداية تفكيرا اسطوريا , وحسب هذه الافكار حفر الجبال وبنيت المعابد والبيوت والهياكل ذات المعني الديني ورموزالاسطوري معا.نحن للاثبات هذه الراي نقارن (مدينة ديرينكويو التحت الارض)والتي تقع في الشمال الكردستان مع العالم السفلي السومري وجنة تحت الارض في زمن ملك جمشيد الكياني ,
ففي ملحمة انانا والدمموزی= عشتارتموز السومری مع جنة تحت الارض والتي بناها في زمن جمشيد لحماية الانسانية من الفناء من البرد القارص . في بحثنا هذا نقارن ما يوجد من النقاط المشترك بين الملاحم والمدينة ديرينكويو , مدينة ديرينكويو مدينة ذات الطبقاة الثمانية او اكثر طبقة تحت الطبقة تعتبر من العجائب الدنيا يقارنونها الاثاريون مع الاهرامات الفرعونية من غرابة بنيانها وتكوينها العجيب .ونحن نحاول ان نجد ارض الاحداث المشترك لنزول الي العالم السفلي وبقاء في جنة تحت الارض في تكوين الجغرافي

لديرينكويو والهندسة بنائها , ونعتكد في بحثنا هذا علي اكثر من التخصص كا(علم الاسطورة وعلم الاثار وعلم الانسان والتاريخ والدين) نحن علي الاعتقاد ان الاختصاصات كلها نتائج للتفكير الانساني في كل الزمان والمكان , فلهذا ان الاختصاصات المذكور يتداخلان ويتكاملان معا . وفي النهاية نصل الي النتائج المرجوة للبحث .
كلمات مفتاحي : العالم السفلى ، جن تحت الارض ، دمموزى ، عشتار ، جمشيد ،ديرينك ي .

Derinko between the Underworld of Dammuzi Mythy and .Undjamsheed Heaven

Dr.Mawlud Ibrahim Hassan
College of Languages of Kurdish / Salahaddin Univeerworld
rsity-Erbil

Derinko between the Underworld of Dammuzi Myth and Underworld Jamsheed Heaven Abstract This study encompasses all human attempts in triumph of mythical achievements. According to scientific researches, it has been proven that Man throughout ages has been a deep thinker, and this accomplishment is the result of several religious, philosophical, and mythical studies and inquiries. The human attempts for thinking and his wonders are found out in the scratched pictures of the caves, the maps, and the structure of temples, statues, and houses. In order to testify our hypothesis, the underworld City of Derinkoyo, the in Northern Kurdistan is carefully studied in relation to the underworld of the Sumerian Enanna and Dammuzi Myth (Ashtar and Dammuzi Myth), also in comparison with the Myth of Kayanida King’s Jamsheed. The study addresses the mutual points between these myths, and it also explains the times of their events and their repeated themes as well. The study is a bridge between these myths as it aims to study the very details of the events and their histories in relation to the geography of Derinko. In order to academically achieve this target, the study appeals to anthropology, classical history, religious symbolism, and philosophical cryptography.

Besides, any hint, connotation or reference that illustrates the civilizational backgrounds of these myths is utilized. In order to complete the academic mission of this research, an interdisciplinary approach is taken into consideration; mythology, ecology, religious studies, anthropology and history are the crust of this scope. In regard to this, studies and researchers have found out that all these specialties are the results of human wonder no matter what time or place these specialties have been. That is why, in many aspects, these specialties mirror each other and lead us to profound joint results.
Keywords: Underword,Underword Heaven, Dammuzi, Ishtar,Jasheed, Dernkoyo.
Dr.Mawlud Ibrahim Hassan Assist Prof. Salahaddin University-Erbil

---

سوپاسی تایبەت:

زۆر بە گەرمی سوپاسی برایانی بەڕیزم دکتۆر جیهادو دکتۆر فهری وmامۆستا بوخاری عەبدوڵلای ق□س□ر□ دەکەم ، کە کورتەی توێژینەوەکەیان بۆ کردووم بە فارسی و ئینگلیزی ، هه روەها سوپاسی هه موو ئەو بەڕیزانەش دەکەم کە پیشتر لە وەرگێڕانی کورتەی نامەی ماسترەو دکتۆراو توێژینەوکان هاوکاریان کردووم ، کە دەبوایە لەکاتی خۆی ناوم هێنابوان ..داوای لێبوردنیان لێ دەکەم . مەولود

دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن
زانکۆی سەلاحەددین/هه ولێر
کۆلیژی زمان / بەشی زمانی کوردی
Dr.mawlud@gmail.com
-٢٠١٨
٢٠١٩

دەستی کرۆنا … مەولود ئیبراهیم حەسەن

دەستی گەرمی
دەڵەق و بێ شەرمی ..کرۆنا
هەر ڕۆژێ وێنەی
خزمێکم لە ئەلبوومی ژیان
ڕەش دەکاتەوە
هەر ڕۆژێ
ژمارەی موبایلی دۆستێکم
بێ دەنگ دەکات
هەر ڕۆژەی ماسینجەری
ناسیاوێک پۆستم بۆ نانێرێ
هەر ڕۆژەی ئیمەیلێک
چیتر وەڵامم ناداتەوە
هەر ڕۆژەی فەیسبوکێک
ئیتر کۆمێنتم بۆ نانووسێ
دەستی گەرمی
دەڵەق و بێ شەرمی ..کرۆنا
هەموو بەیانییەک
چەند جار ناچارم دەکات
بنووسم بەداخەوە
دەستی گەرمی
دەڵەق و بێ شەرمی
کرۆنا..
مەرگ ..وڵات بە وڵات دەگەڕی
شار بە شار
گەڕەک بە گەڕەک
کۆڵان بە کۆڵان
ماڵ بە ماڵ
مەرگ دەگەڕی
زۆر جار کوژراوم و
نەمردووم
زۆر جار مردووم و
هەر ماوم

زۆر جار مەرگ دەورەی داوم
بێزار نەبووم
نەترساوم
کەچی مەرگی کرۆناوی
بۆنی لە لوتم نابڕێ
دەنگی لە گوێم ناپچڕێ
ڕەنگی لە بەر چاوم ناسڕێ
میدیاکان هه موو
میدیای گەڕەک
میدیای شار
میدیای وڵات
میدیای جیهان هه موویان
کڕۆنا بڵاو دەکەنەوە
میدیای نووسراو
میدیای دەنگی
میدیای ڕەنگی هه موویان
باسی چالاکیەکانی کرۆنا دەکەن
ڕۆژنامە نووسەکان
وێنەی پژمین دەگرن
وێنەی هه ناسەو ئۆکسجین دەگرن
وێنەی قەبرو تەلقین دەگرن
سەرۆکەکان
سەرۆکایەتی بە کرۆنا دەکەن
سیاسیەکان
سیاسەت بە کرۆنا دەکەن
زاناکان
تاقیکردنەوە بە کرۆنا دەکەن
دیندارەکان
دینداری بە کڕۆنا دەکەن
هه ژارەکان
هه ژاری بە کرۆنا دەکەن
بێکارەکان
بێکاری بە کڕۆنا دەکەن
کڕۆناش مەرگ بە ژیانەوە دەکات
ژیانیش ژیان بە کرۆناوە دەکات

١/٩/٢٠٢٠

کوردی (کەڵەك) دیاردەیەك.. بۆ لێکۆڵینەوە، توانایەك بۆ سوود لێ بینین!! نووسینی : دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

مامۆستا مەلا عەلی، ئەمە بیست ساڵ زیاترە لەنێو ماڵی خۆی و ئێستاش لەنەخۆشخانەی (مستشفى الگب النبوی) لەقەزای خەبات (کەڵەك)ی سەر بەشاری هەولێر، ڕۆژانە پێشوازی لەهەموو جۆرە نەخۆشێك!؟ دەکات، وەك (خۆی دەڵێت) و لەلاپەڕەکانی فەیسبووك و لەنێو (You Tube)دا زۆربەی بڵاودەکاتەوەو نووسیویەتی، چارەسەری هەموو نەخۆشەکان دەکات، هەموو جۆرە نەخۆشییەك!! ڕۆژانەش لەسەر لاپەڕەی فەیسبووکەکەی بەئاشکراو بە بەرچاوی هەموو دنیاوە، هەواڵی دۆزینەوەی دەرمان و چارەسەری تازە بۆ نەخۆشیەکان رادەگەیەنێ!! بەشێکی بەرچاویش ئەو نەخۆشیانەی کە مامۆستا مەلا عەلی چارەسەری تازەیان بۆ دەدۆزێتەوە، هێشتا زانستی پزیشکی جیهانی بۆ دۆزینەوەی چارەسەری تەواوی ئەو نەخۆشیانە لەتاقیکردنەوە دایە!! بەڵام مامۆستا وەك خۆی دەڵێ و لەڤیدیۆ تۆمارکراوەکاندا بڵاوی کردوونەتەوە، بۆ نمونە: نەخۆشی شێرپەنجەو ئایدزو ئیبۆلا… تەواوی نەخۆشیە گەورەو گران و بێ چارەسەری و کەم چارەسەریەکان، چارەسەر دەکات.

هەر لەلاپەڕەی فەیسبووکی تایبەتی خۆیدا نووسیویەتی: (داوا لەهەموو نەخۆشخانەکانی جیهان دەکەم باسەردانم بکەن، چارەسەری نەخۆشی شێرپەنجەم دۆزیتەوە، بەماوەی پێنج مانگ نەخۆشیەکانی شێرپەنجە لەناو دەچێ، بەئیزنی خوای، چونکە زیاتر لە 5700 نەخۆشی شێرپەنجەم چارەسەر کردووە بەئیزنی خودای گەورە بەداتاو ڤیدیۆ لەلامە، بەندەی خوای عەلی مەحمود-ئەدیمن)، ئەم هەواڵە (گرنگ و ترسناکە؟!)و ئەو پێداگیریەی مامۆستا لەسەر بەردەوامی کارکردنی لەنێو ماڵ و نەخۆشخانەکەی، سەرەڕای دژایەتیەکی زۆرو ڕێگریەکی بەردەوامی

(وەزارەتی تەندروستی حکومەتی هەرێمی کوردستان) کە وەك مامۆستا بڵاوی کردوونەتەوە، تائێستا (55)جار پۆلیس بۆ گرتن و داخستنی نەخۆشخانەکەی چووتە نێو ماڵ و نەخۆشخانەکەی، ئەوە جگە لەوەی لە راگەیاندنەکان و ماڵپەڕە کۆمەڵایەتیەکان بەردەوام خەڵکانێك هەن (جوێنی پێدەدەن و سوکایەتی پێدەکەن!!) کەچی وەك لە ڤیدیۆو فەیسبووکەکانی مامۆستا بەرچاو دەکەوێ، رۆژ بەرۆژ نەخۆشخانەکەی قەڵەباڵغتر دەبێ و هەموو جۆرە نەخۆشێك و لەهەموو جیهانەوە رووی تێدەکەن، وەك (مامۆستا باسی دەکات) لەڤیدیۆو فەیسبووکەکانەوە دیارە، مامۆستا چارەسەریان دەکات، ئەوەی بەچوار دەستە هەڵیدەگرن و دەیهێننە لای مامۆستا، پاش چارەسەرکردنەکانی مامۆستا، نەخۆشەکان بەپێی خۆیان دەگەڕێنەوە ماڵی خۆیان.
ئایا ئەم دیاردە گرنگە و ترسناکە هی ئەوەیە بەمشێوەیە لەگەڵیدا رووبەڕوو ببینەوە کەتائێستا وەزارەتی تەندروستی رووبەڕووی بووەتەوە؟ یان بۆ ئەوانەی لێ بگەڕێین کە بەردەوام جوێن بە مامۆستا دەدەن و سوکایەتی پێدەکەن؟! لەولاشەوە نەخۆشەکان لەهەموو نەتەوەو چین و ئایین و وڵاتێکەوە بۆ چارەسەری نەخۆشیەکانیان دێنە لای مامۆستا، زۆربەی ئەو نەخۆشانەش وەك (خۆیان دەڵێن) لەچارەسەری پزیشك و نەخۆشخانە، رێگا چارە زانستیە بەردەستەکان بێ هیوا بوون؟!
بیست ساڵ کارکردنی مامۆستا مەلا عەلی و ژمارەی ئەو نەخۆشانەی هاتوونەتە لای مامۆستاو زۆری و جۆری نەخۆشیەکانی، بەنەخۆشی جەستەیی و دەروونی و ئایینی و نەخۆشیە کلتووریەکان، هێندە زۆرن بەتەنیاو بەم دەمودەستە بەسەر ناکرێنەوەو ناژمێردرێن، هەر بۆیە وەك نمونە من لەتەك چەند نەخۆشێکی تایبەت رادەوەستم و بەدوای پێشینەی مێژوویی و هاوشێوەیاندا دەگەڕێم لەنێو کلتووری کۆن و نوێی مرۆگایەتیدا.
چارەسەری ئایینی لەمێژوودا
مامۆستا مەلا عەلی ئەگەرئە گە رچی دەرمانی جۆراو جۆریش بەکاردەهێنێ، بەتایبەتی گیا دەرمانی شەعبی و کلتووری، بەڵام هێزو شادەماری کارەکەی خۆی لەهێزی (چارەسەری ئایینی)دا دەبینێتەوە، خۆی وەك موسڵمانێك بە (الگب النبوی) ناودەبات و بەردەوامیش پشت بەقورئان دەبەستێت، نمونە بۆ نەخۆشی (جنۆکە چوونە جەستەی مرۆڤ) بەخوێندنی قورئانی پیرۆز چارەسەر دەکات.
نەخۆشی جنۆکە چوونە ناو جەستە، نەخۆشیەکی مێژوویی کلتووری ئایینی واقعیە، لەڕووی مێژووەوە زۆر کۆنەو زیاتر لە پێنج هەزار ساڵ پێش ئێستا، سۆمەریەکان لەئاین و کلتووری خۆیاندا باسیانکردووەو چارەسەریان بۆ دۆزیوەتەوە. ئەوانیش بڕوایان بەوە هەبووە کە جنۆکە

هەیەو، دەچێتە جەستەی مرۆڤەوە هەر بۆیە لەئاینی ئەواندا (کاهین)ێك واتە پیاوێکی ئایینی هەبووە تایبەت بەو نەخۆشییە، پێیان دەگوت (شەیتان تەرێن- گارد الشیگان- جنگیر) ئەو کاهینە ئەو نەخۆشانەی چاکدەکردەوە کە بەپێی بڕوای ئەوان جن دەچووە جەستەیانەوە.

واتە کاهینە ئایینیەکە لای سۆمەرییەکان پێش پێنج هەزار ساڵ ئەو کارەی کردووە کە ئێستا مامۆستا مەلا عەلی و زۆر شێخ و مەلاو پیاوانی ئایینی ئیسلام و زۆربەی ئایینەکانی دیکە دەیکەن، هەر ئێستاش دکتۆر ئاڕ ئاڕ سوارێز (Doctor R.R. Soares) لاپەڕەی تایبەتی فەیسبووکی خۆی هەیەو وەك مەسیحیەك لە تایتڵەکەیداو لەپێشەکی کارەکانیدا باسی دەکات، ماوەی چل ساڵە چارەسەری نەخۆش دەکات، وەك نەخۆشی کوێری و کەڕی و گێجی و گەڵی… تاد

وەك لە پێشەکی ڤیدیۆ ڕێکلامەکەیدا هاتووە، دکتۆر سوارێز چل ساڵە بەپشت بەستن بە (رب- یسوع- ئینجیل) وەك لەکارو قسەکانیدا دیارە، بە بەرچاوی خەڵك و لەهۆڵێکی هەزار نەفەری و بە بەردەمی راگەیاندنەکانەوە، ئەویش وەك مامۆستا مەلا عەلی، لەنێو ئایین و کلتووری خۆی، نەخۆشەکان چارەسەر دەکات.

دکتۆر سوارێز، لەسەر ڤیدیۆیەکی دانراودا نووسیویەتی (المعجزە الکبری) لەڤیدیۆیەکەدا باسی منداڵێك دەکات ناوی (یاسەمین)ە، کە نەخۆشی ئێسکە خوارەی هەبووە، پزیشکەکان سێجار نەشتەگەرییان بۆ کردووە، بەڵام چاك نەبۆتەوە، دواجار هاتۆتە لای دکتۆر سوارێزلە سە ر قسە ی دکتۆر سواریز، بەیامەرتی (رب- یسوع) چاك بۆتەوە!!

لەڤیدیۆیەکەدا، یاسەمین چاك بۆتەوەو دەڕوات و را دەکات!! کەپێشتر وەك دایکی باسی دەکات، یاسەمین هەرگیز نەیتوانیوە بڕوات، کەچی دکتۆر سوارێز لەچاککردنەوەی نەخۆشەکانیدا بە موعجیزەی (رب-و-یسوع)ی دەزانێ، هەروەك ئەوەی مامۆستا مەلا عەلی خۆشمان چاکبوونەوەی نەخۆشەکانی خۆی، ئەویش بە موعجیزەی (قورئان – خودا- پیغەمبەر) دەزانێت.

ئەوەی گرنگە، لەئێستادا مامۆستا مەلا عەلی کوردی لە نەخۆشخانەی (گب النبوی)دا وەك موسڵمانێك بەپشت بەستن بەخوداو پێغەمبەرو قورئان و کلتورە ئایینیەکەی (وەك خۆی دەڵێ) نەخۆشەکانی چاك دەکاتەوەو بیست ساڵە ئەم کارە دەکات!! هەروەها دکتۆر سوارێز وەك مەسیحیەك بەپشت بەستن بە (رب-یسوع وئینجیل) و کلتورە ئایینیەکەی (وەك خۆی دەڵێ) چل ساڵە نەخۆشەکانی خۆی چاك دەکاتەوە!!

لێکۆڵینەوە مێژووییەکانی پێماندەڵێن: ئەوە هەر تەنیا پیاوانی ئایینی مەسیحی و موسڵمان نین بەهێزی پزیشکی ئایینی نەخۆشەکانیان چاك دەکەنەوە! بەڵکو ئەم جۆرە چارەسەرییە ئایینیە، هەتا

ئاینزاكانیش ئەم جۆرە چارەسەركردنەی نەخۆشیان تێدا هەبووەو هەیە، وەك كاهینە سۆمەرییەكە كەپێش پێنج هەزار ساڵ بەپشت بەستن بەهێزو كلتووری ئایینیەكەی خۆی چارەسەری نەخۆشەكانی دەكرد!

ئەگەر ئایینی موسڵمانان و ئایینی مەسیحیەكان دوو ئایینی ئاسمانین، بەپێی خانەبەندی ئایینەكان، ئەوا ئاینی سۆمەری، ئاینێكی مرۆڤكردوو زەمینی بوو!!

كەواتە، ئایینەكان لەپاڵ هەموو ئەركەكانی خۆیاندا ئەركی پزیشكی-پزیشكی ئایینی-یشیان بینیوەو چارەسەری ئایینی تایبەت نیە بەئاینێك و زەمەنێك و چەند پیاوێكی ئایینی دیاریكراو، بەڵكو بەردەوام لەنێو كۆمەڵگە ئایینیەكاندا هەندێك لەپیاوانی ئایینی ئەم جۆرە نەخۆشانەیان كەم و زۆر چاككردۆتەوە.

ئەوەی مامۆستا مەلا عەلی كوردی، دەكات بەدیاردەیەكی تایبەت وگرنگ و ترسناك!! ئەوەیە كە ئەو لەنێوماندایەو كاردەكات و دژایەتی دەكرێ؟! بەڵام دكتۆر ئاڵ ئاڵ سوارێز لەوڵاتی خۆیدا، چل ساڵە كاردەكات و رێزی لێدەگیردرێت. رێزگیرانەكەی لەوەدا دەبینم كە بەئازادی و بەئاشكراو لەنێو هۆڵێكی گەورەو شایستە لەبەردەمی راگەیاندنەكان بەدڵخۆشی و شانازیەوە كاردەكات و چارەسەری نەخۆشەكان دەكات!!

چارەسەری ئایینی بۆ نەخۆشییەكان:

ئەگەر باسی ئەو رووداوە چیرۆكە مێژوویانە نەكەین كە پێغەمبەرو پیاو چاكان بەدرێژایی مێژوو لەزۆر سەردەم و لەزۆر وڵات و لەپەنای زۆر ئایین… نەخۆشیان چاككردۆتەوە، ئەوا زانستیش ئەوەی سەلماندووە كە ئایین و پیاوی ئایینی رۆڵیان هەیە لەچارەسەركردنی نەخۆشە باوەڕدارە ئایینییەكان، جا ئایینەكە هەر ئاینێك بێت، زەمینی بێت یان ئاسمانی.

مرۆڤ- لەهەر سەردەمێك و لەهەر وڵاتێك و لەنێو هەر نەتەوەو ئاینێك، كە لەدایك دەبێت لەنێو خێزانێكی باوەڕدار بەئاینێك، لەنێو كلتوورو سروتی رۆژانەی ئەو ئایینە گەورە دەبێ و دواجار ئایین و كلتوورەكە دەبن بە باوەڕو كرداری رۆژانەی و خوداو پێغەمبەرو كتێب و سروت و پیاوە ئایینیەكانی خۆی لا پیرۆز دەبێت، پیرۆزێكی سەدا سەد، كەهیچ پیرۆزییەكی تر لای ئەو ناگاتە ئەو پیرۆزییە!

هەر بۆیە ئەو تاكە باوەڕدارە كە نەخۆش دەكەوێ هەندێ جار پەنا بۆ ئایینەكەی خۆی دەبات، بەتایبەت ئەگەر پزیشك و نەخۆشخانە زانستیەكان سەركەوتوو نەبن لەچارەسەركردنی نەخۆشیەكەیدا، ئەوا لەم كاتانەدا نەخۆش بەئیمانەوە هەموو هیوایە خۆی بەچارەسەریە ئایینەكەوە دەبەستێتەوەو هەموو دەروون و جەستەی بەباوەڕی

ئایینەوە ئامادەی چارەسەری ئایینی دەبێت. ئەگەر پیاوە ئایینیەکەش جێگای باوەڕ بوو، تاقیکردنەوەی هەبوو لەم بوارەدا، ئەوا ئەم جۆرە نەخۆشانە لەزۆر حاڵەتدا سوود لە چارەسەریەکە دەبینن!!

بەڵام وەك لە فەیسبووك و ڤیدیۆکانی مامۆستا مەلا عەلی کوردی بەرچاوە، مامۆستا سنووری ئایینەکەی خۆی بەزاندووە، واتە جگە لەخەڵکی موسڵمان، ئەو نەخۆشانەش دێنە لای کە لەسەر ئایینەکانی ترن، نمونەی ئەو جۆرە کەسانەش لەنێو ڤیدیۆکانی مامۆستادا زۆرن. ئەمە جارێکی تر مامۆستا دەکاتەوە بە (دیاردەیەکی زۆر گرنگ و ترسناك؟!!) هەر بۆیە نابێ لەبەردەم ئەو دیاردەگرنگ و ترسناکە ئاوا خەمساردانە دابنیشین و ئەو دیاردە ناوازەیە نەخەینە بەر تیشکی زانستیانەو راستی زانستی واقیعی مامۆستا عەلی خۆی و راستی پزیشکیەکەی و راستی نەخۆشەکان و راستی چارەسەرییەکانی بۆ خۆمان و بۆ خەڵك روون نەکەینەوە.

مامۆستا مەلا عەلی دەڵێ، رۆژانە لەسەعات هەشتی بەیانییەوە تا چواری ئێوارە پێشوازی لە نەخۆشەکان دەکەم، تەنیا رۆژانی هەینی و سێ شەممە نەبێت وەك لەڤیدیۆکانیش دەردەکەوێت، بەردەوام نەخۆشخانەکەی پڕە لەنەخۆشی جۆراوجۆر، جگلەخەڵکی کوردستان و عێراق، لەوڵاتانی دەوروبەر (تورکیاو ئێران و وڵاتانی رۆژئاواش) تاك تاکە نەخۆش هاتوونەتە لای مامۆستا، ئەو نەخۆشانەش هەریەکەو چیرۆکی خۆی هەیە.

زۆربەشیان پاش ئەوەی سوود لە چارەسەری دکتۆرو نەخۆشخانەکان وەرناگرن بەناچاری روو لەمامۆستا مەلا عەلی دەکەن، لەنێو نەخۆشەکانیش کەسانی دیارو بەرپرس وخاوەن بڕوانامەو پزیشکیشی تێدایە.

لەگەڵ ئەو بەردەوامی کارکردن و بازاڕ گەرمیەی مامۆستا مەلا عەلی و هەواڵی چارەسەرکردنی نەخۆشیەکان و بەردەوام مژدەی دۆزینەوەی دەرمان و چارەسەری نوێش، هێشتا بەڕێز وەزیری تەندروستی هەرێمی کوردستان دەڵێ:(ئەوە جادوگەرو ساحیرە، بەهیچ شێوەیەك رێگای پێ نادەین و گوێی لێناگرین و لێناگەڕێین کاربکات!!)، تائێستاش وەك مامۆستا مەلا عەلی نووسیویەتی لەلاپەڕەی فەیسبووکەکەی (55)جار پۆلیس بەنیەتی داخستنی نەخۆشخانەکەی دەرگایان لێگرتووە! قسەی گرنگ لێرە ئەوەیە، ئایا پاش بیست ساڵ کارکردن و ئەو (نێو بانگە جیهانی)یەی مامۆستا عەلی کوردی هەیەتی چارەسەرکردنی (کێشەی مامۆستا عەلی) بەوە دەکرێت کە بەپۆلیس دایبخەن؟ ئایا. بەمشێوەیە دادەخرێ؟ ئەگەر وایە بۆچی پاش (55)جار هێشتا مامۆستا بەردەوامە لەکارکردن؟!

وەك لەفەیسبووکەکانی مامۆستا مەلا عەلی دا هەیەو لەڤیدیۆیەکاندا

بڵاوکراوەتەوە، مامۆستا بەتەنیا کاری نەخۆشخانەیەکی گەورەو هەموو جۆرە پسپۆریەکان دەکات!! چارەسەری نەخۆشی پێست و مووی سەر دەکات تا دەگاتە شێرپەنجەو ئایدز.

مامۆستا بەردەوام هاوار دەکات و دەڵێ: (هەموو ئەم نەخۆشیانەم چارەسەر کردووەو ئامادەم چارەسەریان بکەن، لەبەرچاوتان. هەموو جیهان وەرن لێرە فێربن، حکومەت وەرن!! پزیشکەکان وەرن، پێویستە ئەو زانستەی من لەکۆلیژهکان بخوێندرێ، ئامادەم دەیان و سەتان کەس و گەنج فێری ئەو زانستە بکەم، من دەمرم، با ئەو زانستە بەدنیادا بڵاو ببێتەوە، خەڵك سوودی لێ ببینن!!).

ئایا. ئەم هاوارکردنە بەردەوامەی مامۆستا عەلی، شێتییە؟ جادوگەریە؟ یان زانستی و ئیمانە بەخۆی و بەکارەکەی؟! ئێستا نەخۆشخانەکەی مامۆستا عەلی بووە بەواقیعێك نە بەحکومەت و نە بەوەزارەتی تەندروستی و نە بەهیچ کەسێ داناخرێت!! چارەسەری عاقلانەو زانستیانە ئەوەیە بەشێوەیەکی زانستی- زانستی هەمەلایەنە- بەڕێز لێگرتنەوە، مامۆستا مەلا عەلی بخرێتە ژێر لێکۆڵینەوەو تاقیکردنەوەی بەکردەوە، ئەم کارەش کارێکی ئاسان نیەو ئەستەمیش نیە!.

هەندێك لەچارەسەرکردنەکانی مامۆستا

لێرە دەگەڕێمەوە سەر کارو چارەسەریەکانی مامۆستا مەلا عەلی و سێ جۆر چارەسەری بەنمونە وەردەگرم:

یەکەمیان: دەرکردنی جن لەجەستەی نەخۆش

دووەمیان: بەکارهێنانی (میزو شیری وشتر) وەك دەرمان بۆ نەخۆشی شێرپەنجەو چارەسەری.

سێیەمیان: زمانگۆڕان، واتە ئەوانەی بەهۆی شۆك و گرانەتاوە زمانیان دەگۆڕدرێت.

یەکەم: دەرکردنی جن لەجەستەی نەخۆش

سەرەتا ئایا جن هەیە؟ باسی جن باسێکی ئاڵۆزو مێژووییە، تائێستا سەدان کتێب لەسەر هەبوون و نەبوونی جن نووسراوە، کەس ناتوانێ بڵێ جن نیە، کەسیش ناتوانێ بڵێ جن ئەوەتە هەیە، واتە جنێك بگرێ و بیخاتە سەر مێزی تاقیکردنەوە، بەڵام، ئەفسانەکان کە کۆنترین زانستی- مرۆڤن، باسی جن دەکەن. ئایینەکان، هەموو ئایینەکان باسی جن دەکەن! مێژوو باسی جن دەکات!! واقیع بەردەوام باسی جن دەکات، ئەمەش نەك تەنیا هەر لە وڵاتێك و نێو میللەتێك و تەنیا ئایینێك!! وانیە!! بەڵکو باس و کێشەیەکی هەموو مرۆڤایەتیە. لەهەموو زەمین و زەمانێکدا هەتا ئێستا سەدان و هەزاران چیرۆکی خەیاڵی و واقیعی هەیە، باس لەپەیوەندیە-خراپ-و-چاك-ەکانی نێوان مرۆڤ و جنۆکە دەکات. لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا تائێستا کەس نەیتوانیوە جنۆکەیەك

راو بکات و بەزیندووی یان مردوویی بیهێنێ و پێمان بڵێ: ئەوەتە جن، ئەوەیە!؟

راستیەك هەیە، ئەم ژیان و کەونە پڕ لەنهێنییە!! تائێستا زۆر کەممان لەو نهێنییە زانیوەو هێشتا زۆر ماوە مرۆڤایەتی بیانزانێ!! هەروەها لەنێو جەستەی مرۆڤ خۆیدا بەهێزە جەستەیی و عەقڵیەکەیەوە هێشتا پڕە لەنهێنی نەدۆزراوەو هێزی پەی پی نەبردراو. جنیش یەکێکە لەو نهێنییەو واقیعەی کە ناوەکەمان زانیوەو کاریگەریەکەیمان بە چاو خراپ- دیوەو بە بەرجەستەبوویی جەستە مادییەکەمان نەدیوە.

لەگەڵ هەموو ئەمانەدا نەخۆشیەك هەیە ئەو نەخۆشیە لەنێو کلتووری ئایینی- ئایینی هەموو زەمەنەکان و هەموو وڵاتان- بەنەخۆشی- جن چوونە جەستە- نادەبردرێ!! نەخۆشیەکە مرۆڤ تووشی دەبێت و وەك هەر نەخۆشیەکی تری جەستەیی و دەروونی کار لەنەخۆش دەکات، تائێستا تاکە چارەسەری مسۆگەرو زوو بۆ ئەم نەخۆشییە! چارەسەری –جن دەرکردن-ی ئایینیە، کە نەخۆشەکان پەنای بۆ دەبەن و پیاوە ئایینیەکانی وەك (مامۆستا مەلا عەلی- موسڵمان) (دکتۆر ئاڕ ئاڕ سوراێز- مەسیحی) ئێستا چارەسەریان دەکەن.

بەهەرحاڵ هەر لەکۆنەوە تائێستاش نەخۆشیەك هەیە، زمانی خەڵك بە جن چونە جەستە ناوی دەبات و ئەم نەخۆشیە نە زانستی پزیشکی و نە زانستی دەروونی- ناوێکی دروستی زانستیان بۆ نەدۆزیوەتەوە، تایبەت بۆ بەم نەخۆشیەو چارەسەریەکی بنبڕو زانستیشی بۆ نەدۆزراوەتەوە.

لەبەرانبەردا مامۆستا مەلا عەلی کوردی لەماوەیەکی یەکجار کەم و بەشێوەیەکی زۆر ئاسان وەك لە ڤیدیۆکاندا دەبینرێت چارەسەریان دەکات و چاکیان دەکاتەوە!؟ وەك لە ڤیدیۆکاندا دیارەو ڤیدیۆکانیش ئێجگار زۆرن! ئەمە واقیعە.. ئایا ئەو ڤیدیۆیانە هەمووی تەمسیلییەو خەڵك لەهەموو لایەکە دێن؟ تەمسیلن بۆ مامۆستا دەکەن؟؟ یان بەڕاستی نەخۆشن و هەر بەڕاستیش مامۆستا چارەسەریان دەکات؟!!

من سەیری زۆر ڤیدیۆو یوتیوبی عەرەبی و تورکی و فارسیم کردووە، ئەوانیش لەوڵاتی خۆیان وەکو مامۆستا مەلا عەلی بەمشێوەیە (جن لەجەستەی نەخۆش دەردەکەن!؟) ئەوەی راستی بێت، مامۆستا لەهەمووان جوانترو ئاسانترو زووتر ئەم کارە دەکات و زۆر لەوان سەرکەوتووترە لەچارەسەرکردنی ئەم نەخۆشییە.

ژیان پڕ لەنهێنی، ئەو نهێنیانە لەنێو (کەون)و لەنێو (جەستەی مرۆڤ) دان، ئەرکی مرۆڤە ئەو نهێنیانە بدۆزێتەوەو زانستیانە بیناسێنێت، لەززەتێکی زۆری زانستیانەو زۆری ژیان لە دۆزینەوەو ناسینی نهێنییەکاندا هەیە.

دووەم: میز وەکو دەرمان!؟

میزیش وەکو دەرمان مر□ق هەر لەکۆنەوە سوودی لێبینیوە!! جا میزی مر□ق خ□ی بێت یان میزی گیاندارو زیندەوەرەکان، ئەمەش هەر لەکۆنەوە لە ئەفسانەکاندا- ئەفسانە وەك فەرهەنگیکی کۆن- باسی ئەو جۆرە چارەسەریەی کردووە.
چیرۆکی ئەو پاشایانەی لەنێو حەکایەتەکاندا نەخۆشی پیستەو گوڕوێتی دەگرن و دواجار- حەکیم-و- دەروێش- و- جادوگەرەکان بەمیز چارەسەریان دەکەن، زۆرن!
ئەو چیرۆکانە ریشەیەکی واقیعی هەیەو کورد لەمێژە گوتوویەتی (پیس بە پیسی دەچێ) چیرۆکی بەکارهێنانی میز لەکلتورو واقیعدا، چیرۆکێکی دوورو درێژو دەوڵەمەندە لەنێو ئەو دەوڵەمەندییەدا تەنیا ئەم رووداوەی نێو کوردەواری خۆمانتان بۆ دەگێڕمەوە، کەمنیش بیستوومە (کرێکارێك بەهۆی چیمەنتۆوە، پێستەی تووشی نەخۆشی ((ئەگزیما)) دەبێت، زۆر هەوڵدەدات چارەسەری بۆ ناکرێت، لەنەخۆشخانە دەیخەوێنن و تەنیا مەرهەمێکی هێورکەرەوەی بۆ بەکاردەهێنن، پیرە پیاوێکی کوردەواری سەر لەنەخۆشێکی دیکە دەدات و، چاوی بەم تووشبووە دەکەوێت، حاڵی دەپرسێت، کابرای نەخۆش باسی حاڵی خراپی خۆی بۆ دەکات، پیرەمێرد دەڵێ: وەرە دەرەوە من چاکت دەکەمەوە. لە دەرەوە پیرەمێرد میزی مانگا دەگرێ و دەیکوڵێنێ و تا ڕاددەی ئەوەی کەمیزەکە کەمێك چەوراتی لێ دەمێنێتەوە لەنێو دەفرەکەدا، بەشێوەی مەرهەمێك، پیرەمێرد بەو مەرهەمەی کە لەمیزی مانگا گیراوەتەوە، تەواوی پیستەی کابرای نەخۆش، چەور دەکات. وەك من بیستوومە، کابرای نەخۆش بەم مەرهەمەی میزی مانگا، چاك دەبێتەوە).
ئێرە جێگای- گیڕانەوەی ئەو چیرۆکە زۆرو درێژ-انە نیە. بەڵام هەر ئێستا لەجیهاندا زۆر بەزانسیتانە- میز- وەك سەرچاوەیەك بۆ (وزە)و بۆ (دەرمان) بۆ هەندێك لە نەخۆشیەکان و دروستکردنەوەی (ئاو)و (بیرە)و (خواردنەوە) بەکاردێت.
ئێستا هەر بۆ سەلماندن ناوی هەندێ وڵات و نێوەند دەنووسین کە بۆ (وزە)و (دەرمان) و (خواردن) سوود لەمیز وەردەگرن.
هۆڵەندا:
لە هەواڵێکی زانستیدا هاتووەو دەڵێ: هۆڵەندا وزەیەك بەرهەم دێنێ کە سەرچاوەکەی میزی مر□قە.
دانیمارك:
ئاهەنگێکی موسیقی گهورە سازدەکات، بەهۆی ئەوەی توانیان لەمیز بیرە بەرهەم بهێنن.
روسیا:
لەپیگەی روسیا الیوم دا هاتووە: زاناکان خەریکی ئەوەن ئێستا میز

بکەن بە ئاوی خواردنەوە لەکاتی پێویستدا بەپشت بەستن بە راستیەکان.
ناسا:
نێوەندی زانستی ناسای ناودار، لەهەواڵێکدا دەنووسێ (گۆڕینی میز بۆ ئاوو وزە بۆ خۆ ژیاندن لە فەزا)دا، واتە ئاسمانگەڕیدەکان دەتوانن میزی خۆیان بگۆڕن بۆ ئاوی خواردنەوەو وزە هەر لەنێو مانگە دەستکردەکانیاندا.
ئەلجەزیرە:
لە جەزیرە نێت دا هاتووە دەڵێ: (تەکنۆلۆژیا، وزەی کارەبا لەنێو ئاودەستی کەمپی ئاوارەکان بەهەرم دێنێ) واتە میزی نێو ئاودەستەکان دەکاتەوە بە بەکارەبا.
سعودیە:
توێژەر دکتۆرە فاتن خورشید (دەرمانێك لە میزی وشتر) بەرهەم دێنێ حەوت جۆر نەخۆشی شێرپەنجە چارەسەر دەکات.
دکتۆرە فاتن خورشید دەساڵ زیاترە خەریکی لێکۆڵینەوەیە لەسەر میزی وشترو بڕوانامەکەی (الدکتوراه فی هندسه الخلایا من البریگانیا وهو من التخصصات النادره فی الوگن العربی)یە، ئەم خاتوونە بەپسپۆریەکی دەگمەن و بەڕێگایەکی زانستی هاوچەرخ و ورد گەیشتۆتە ئەو ئەنجامەی کە لە (میزی وشتر) دەرمانی حەوت جۆر نەخۆشی شێرپەنجە بەرهەم دێنێت. ئەم خاتوونە زۆر پێش مامۆستا مەلا عەلی بەلێکۆڵینەوە گەیشتووەتە ئەو ئەنجامە، دکتۆرە ئەوەش دەڵێ: کە سوودی لە فەرموودەکانی پێغەمبەر بینیوەو ئەم چارەسەرە ئاینییەی کردووە بە چارەسەرێکی زانستی.
ئەمانە ژمارەیەکی کەمی ئەم هەواڵ و لێکۆڵینەوە زانستیانەن کە باس لەمیز دەکەان وەك وزەو دەرمان لە جیهاندا.
ئێستا دەرکەوت ئەوە تەنیا مامۆستا عەلی کوردی نیە! کە میز بەگشتی و میزی وشتر بەتایبەتی بۆ چارەسەری شێرپەنجە بەکاردەهێنێ، لەکۆنەوە تائێستاش لەنێوەندە کلتووری و نێوەندە زانستیەکانیش، ئەم کارو هەواڵە بوونی هەبووە. بەڵام هیچ کەس و نێوەندێك ئەوەندەی مەلا عەلی بەئاشکرا ناڵێ: (من تائێستا 5700 نەخۆشی شێرپەنجەم چارەسەر کردووە!!)
ئەم ریشە واقیعی و زانستیەی- میز- بۆ دەرمان و چارەسەری نەخۆش و ئەم ژمارە زۆرەی کە مامۆستا باسی دەکات (5700) نەخۆشی شێرپەنجەو چارەسەرکردنیان، دیسان مامۆستا مەلا عەلی دەکات بە پیاوێکی دەگمەن و گرنگ و ترسناك!! هەر بۆیە ئەم دیاردە واقیعیە هەرچی زووە پێویستی بەلێکۆڵینەوەی هەمە لایەنە هەیە، بۆ ئەوەی رای خۆمان، رای دروست و زانستی لەئەنجامی لێکۆڵینەوە زانستیەکان دەرببڕین و هەر

لەخۆوە هیچ شتێك قبوڵ نەكەین و هەر لەخۆوەش هیچ شتێك رەت نەكەینەوە.

سێیەم:

زمانگۆڕان: (Foreigm Accent Syndrome)

ئەم نەخۆشیە لەنێوەندە زانستیەكاند بە (- متلازمه اللهجه الاجنبیه) ناسراوە، ئێمە بەكوردی ناومان لێنا (زمانگۆڕان) ئەم نەخۆشیە لەئەنجامی بەركەوتن و گرانەتاو نۆرە دڵ و جەڵتەی دەماغ، مرۆڤ تووشی دەبێت، ئەویش نیشانەكەی ئەوەیە كە لەپڕ كەسێك زمانی دایكی لەبیر دەكات و بەزمانێك یان چەند زمانێكی تر قسان دەكات، هەتا هەندێجار بە (زمانی مردوو) واتەزمانە لەنێوچووەكان، نەخۆشەكە قسە دەكات.

(ئێمە لەلێكۆڵینەوەیەكدا بەناوی- فێربونی زمان بە لەبەرگرتنەوە- لە ئەفسانەوە بۆ زانستی سەردەم) باسی دەیان نمونەی ئەو جۆرە زمانگۆڕان و نەخۆشانەمان كردووە كە لەهەموو جیهاندا روویانداوە. لەهەموو ئەو رووداوانە پزیسك و نێوەندە زانستیەكان، جگە لەوەی بەسەرسامیەوە سەیری ئەو نەخۆشانەیان كردووە، ئەوەندەی من بەدواداچوونم بۆ كردووە، پزیشكەكان هیچ نەخۆشێكیان لەم نەخۆشانە چارەسەر نەكردووە، كە هەندێكیان لەئەنجامدا تووشی كێشەی كۆمەڵایەتی و دەروونی بوون. بەڵام، مامۆستا مەلا عەلی لەماوەی 10- تا 15 دەقیقە چارەسەری (نەواف) دەكات. نەواف پیاوێكی نەخوێندەوارو ئێزدیە، لەپڕ نەخۆش دەكەوێ و لەخۆ دەچێت، كە بەخۆدێتەوە زمانی دایكی لەبیر دەكات و بەزمانێكی ئینگلیزی رەوان قسان دەكات. كەسوكاری بۆ قسە كردن تێگەیشتن پەنا بۆ ئینگلیزی زان و وەرگێڕ دەبەن، دواجار پاش 13ڕۆژ لەگەڵان بەدوای چارەسەری، دەچنە نەخۆشخانەكەی مامۆستا مەلا عەلی، مامۆستا لەڕووی زمانەوە نەواف دەكاتەوە بەكوردو لەڕووی ئاینەوە دەیكاتەوە بە ئێزدی، چونكە نەواف بەهۆی ئەو نەخۆشیە جگە لەوەی زمانی گۆڕدرا بوو، ئەوا ئاینیشی گۆڕدرا بوو بۆ مەسیحی و خاچی دەكردە مل!!

ئەمە بۆ خۆی لێكۆڵینەوەی زۆر هەڵدەگرێت، ئەوەی لێرە گرنگە، ئەو زمانگۆڕانەی كە لەهەموو وڵاتاندا روویداوە- من بەپێی بەدواداچوونی خۆم هیچ كام لەو نەخۆشانەم نەدیوە چارەسەركرابێ، جگە لە (نەواف)ی كوردو ئێزدی كە بەدەستی مامۆستا مەلا عەلی كوردی چارەسەركراوەو چارەسەریەكی ئاسان و هەرزان!!

سەیری ڤیدیۆی (تەنیا سەیری ئەو پیاوە ئێزدیە بكە!!) كە مامۆستا لە فەیسبووك و لە نێو ڤیدیۆكانی خۆی لە یوتیوب بڵاوی كرۆتەوە.

كۆمەڵگەی زیندوو، ئەو كۆمەڵگەیەیە كە بەزانستی و بەرپرسیاریەتیەوە لەدیاردەكان دەكۆڵێتەوەو زانستیانە دەیانخاتە

شوێنی شایستەی خۆیان و لێناگەڕێ هیچ دیاردەیەك بەبێ لێكۆڵینەوە لەنێو كۆمەڵگەدا سەرهەڵبداو بەردەوام بێت و ببێت بەكلتوور.

مامۆستا مەلا عەلی وەك دیاردەیەك بۆ لێكۆڵینەوە

وەکو پێشتر باسماکرد، مامۆستا بیست ساڵە بەشێوەی خۆی و وەك خۆی دەڵێ و بڵاوی کردۆتەوە چارەسرەی هەموو جۆرە نەخۆشیەك دەكات، لەوەش زیاتر زۆر بەبڕوابوون بەخۆی بەردەوام هاوار دەكات (جیهان وەرن فێربن!! كوردستان وەرن فێر بن، پزیشكەكان وەرن فێر بن، من ئامادەم فێرتان بكەم، تاجیهان سوود لەم زانستە ببینێ، كە لە ئەوروپا نیە!! لەكوردستان هەیە) ئەو مەیدان خواستنەی مامۆستا لەجیهان و كوردستان، ئێستا زاناكان و بەرپرسە زاناكانی خستۆتە گێشەیەكی تەنگ و پێویستە خۆ رزگا بكەن! خۆ رزگاركردنیش لەوەدایە مامۆستا بخرێتە ژێر لێكۆڵینەوەو توێژینەوەی زانستیانەی تاقیكردنەوەی هەمەلایەنەو راستی و چارەسەرەكردن و چارەسەر نەكرنی دەربكەوێ.

تاقیكردنەوەی مامۆستا مەلا عەلی

بەڵام كێن ئەوانەی دەتوانن مامۆستا مەلا عەلی تاقیبكەنەوە؟! پزیشكێك ناتوانێ مامۆستا تاقیبكاتەوە، ئەگەر تەنیا زانستی نێو كتێب و مەلزمەكانی خوێندبێ و نمرەی بەرزی بەدەستهێنابێ!؟ مامۆستایەكی ئاینی ناتوانێ مامۆستا مەلا عەلی تاقیبكاتەوە، ئەگەر تەنیا پێش نوێژ بكات و مردوو تەلقیبن بدات!! دەرونزانێك ناتوانێ مامۆستا تاقیبكاتەوە، تەنیا تیۆرە زانستیەكانی دەروانزانی خوێندبێ؟! ئەوانەی مامۆستا تاقی دەكەنەوە دەبێ پسپۆرانی وردو هەمەلایەنەو كراوە بن، بەسەر زانستە جیا جیاكان و لەپیكهاتە جەستەیی و توانا شاراوەكان و باوەڕە ئاینیە بەرچاوەكەی مامۆستا بەدوای هێزو زانستێكی تازەدا بگەڕێن!! ئەوەش بەڕێزگرتن لەمامۆستا خۆی و كەسایەتی و زانست و توانا ئاینیەكەی دەبێت، چونكە مامۆستا وەك لەڤیدیۆكاندا دەردەكەوێ نەخۆشە گران و لەمێژینەكان ئەوانەی زۆر بەزەحمەت زانستە پزیشكی و دەروونیەكان چاكیان دەكەنەوە! ئەوە ئەچەر چاك ببنەوە؟! بەڵام مامۆستا زۆر بەسادەیی و بەئاسانی بەزوویی و بەهەرزانی و بەرەچاوی كامێراوە بێ پشكنینی تاقیگەیی و بێ ئەشیعەو بێ سۆنەرو بێ دەرمانی جۆراوجۆر، هەر تەنیا بەو هێزەی خۆی كە ئەو دەڵێ (ئەو هێزە لەخواوەیەو لەپێغەمبەرەو قورئانەوەیە، من هیچ نیم!! ئەوە خوایە نەخۆش چاك دەكاتەوە، من هۆكارم) كارەكانی خۆی دەكات.

من لێرەدا لایەنە ئاینیەكە لێدەگەڕێم و ئەمە بۆ لێكۆڵەرانی تایبەت بەجێ دەهێڵم!! بەڵام باس لە هێزە بەرچاوو واقیعەكە دەكەم، ئەویش بوونی نەخۆش و چارەسەركردنیەتی- لای مامۆستا- من كە باسی

–زانستی مامۆستا- دەکەم، مەبەست ئەوەیە، ئەو زانستەی مامۆستا ئەو کارانەی پێ دەکات و کردوویەتی بەم زانستە مەیدان لەزاناکانی کوردستان و جیهان دەخوازێ!!

ئەرکی لیژنەی پسپۆرو هەمەلایەنە ئەوهەمە زانستە بەدوای ئەم –هێزو زانست-ەی مامۆستادا بگەڕێت!! ئایا.. ئەم هێزو زانستە راستە یان ئەوەتە سیحرو دەجەلە وەك جەنابی وەزیری تەندروستی و هەندێك لەڕاگەیانـدن و هەنـدێك لـە رۆشنبیرەكـان دەڵێـن؟! ئەگـەر لەلێكۆڵینەوەدا دەرکەوت مامۆستا مەلا عەلی جادوکارو سیحربازە، ئەوە پێویستە بەپێی یاسا کار لەگەڵ سیحرو جادوكار بكرێت!!

خۆ ئەگەر دەرکەوت راستەو، مامۆستا نەخۆش چاك دەكاتەوەو ئەوەی کە مامۆسـتا دەیڵێ (5700) نـەخۆشی شێرپەنجـەی چارەسـەرکردووەو ئـەو هەموو جنۆکە تێچووەی چاککردۆتەوە ئەو هەموو نەخۆشە جۆراوجۆرەی چارەسەر کردووە، ئەوا مامۆستا هەر تەنیا پزیشك نیە! بەڵکو پزیشکێکی زۆر پسپۆریەو (نەخۆشخانە- گب النبوی)یەکەشی شارێکی پزیشکیەو هەموو نەخۆشێکی تێدا چارەسەر دەکرێ.

ئێستا ئێمە لەبەردەم، سیحربازێك و جادوکارێکداین؟! یان لەبەردەم زانایەکی پێ لەزانستی چارەسەری نەخۆشیەکانداین؟! مامۆستا مەلا عەلی بیست ساڵە کاردەکات- وەك خۆی دەڵێ: بەخۆڕایی چارەسەری نەخۆش دەکات- ئایا لەم بیست ساڵە مامۆستا بووەتە هۆی مردنی کەس؟! کەسی شێتکردووە؟ فێڵی لەکەس کردووەو پارەی زۆری لەکەس وەرگرتووە؟ کەسی هەڵخەڵەتاندووە؟!

ئێمە لەناوەندە پزیشکیەکانی کوردستان و جیهان زۆر هەواڵی ناخۆش دەبیستین! نەخۆش بەهەڵەی دکتۆر دەمرێت، مقەست و پەمۆو داو لەناو جەستەی نەخۆش بەجێ دەمێنێ! خەڵك هەڵدەخەڵەتێندرێت و بێ پێویستی نەشتەرگەری گەورەو بەپارەی زۆری بۆ دەکرێ! هەندێك لەپزیشکەکان بۆ ئەوەی پێویست بێت ئەشیعەو سۆنەرو پشکنینی هەمەجۆر بۆ نەخۆشەکان دەکـەن و دەرمـانی زۆریـان بۆ دەنووسـن!! ئـەو کـارانەش دیـارە چ کاریگەرییەکی لەسەر ئابووری نەخۆش و باری دەروونی و جەستەی نەخۆش بەجێ دێڵێ!! نمونەش یەکجار زۆرە.

نە هەموو پزیشکەکان- لەگەڵ ئەوپەڕی رێزم- زاناو سەرکەوتوون، نە هەموو ناوەندە پزیشکیەکان بەتەواوی کاری زانستی و یاسایی دەکەن. نە زانستیش لەبواری پزیشکی گەیشتۆتە کۆتایی ئەوەی هەیە، لەگەڵ زۆرکاری گەورەو سەرکەوتن لەزۆر بواردا، بەتایبەت پاش دۆزینەوەی (DNA) ترشەڵێکی ناوکی لەساڵی (1953)دا، هەروەها (Nanotechnology) وبەکارهێنانی لەبواری پزیشکیدا، ئەم دووانە زانستی پزیشکیان گەیاندە ئاستێکی بەرز لەگەڵ ئەوەش هێشتا زانست پزیشکی زانستێکە لەتاقیکردنەوە دایەو بەردەوام لەگۆڕانە. هەم لەم رۆژانەدا (دعت

اداره الاغذيه العقاقير الامريكيه PDA هذه الادويه قد تسبب السكته الدماغيه) و ناوی چەند جۆرە (حەب و کەپسول)ێکی دێنێ و قەدەغەیان دەکات، لەبەر ئەوەی دەرکەوتووە دواجار بەکارهێنانیان دەبێتە هۆی —سەکتەی دەماغ- دەرمانەکانیش ئەمانەن:

1. ئەدفیل
2. نایروسین
3. سیلیریکس
4. نۆرفین- و ئەوانەی هاوچەشنیانن

ئەمە پێماندەڵێ: زانست، بەتایبەت زانستی پزیشکی، بە دەروونی و جەستەییەوە بەردەوام خۆی زانستێکە لەتاقیکردنەوە دایە، لەگەڵ هەمووو کارە مەزن و خزمەتە جوان و کارە زانستیانەی لەهەمووو جیهان بەردەوام لەبواری پزیشکیدا ئەنجام دەدرێت، بەڵام لەم هەوڵە تاقیکردنەوەییانەدانە، زۆرجار زیان و کەموکورتی خۆیان هەبووە، ئەوەتە (لەساڵی 1976 سەرجەم پزیشکەکانی شاری (لۆس ئەنجلێس)ی ئەمریکا مانیان لەکارەکانیان گرت بۆ ماوەی یەك مانگی تەواو کاریان نەکرد، ئەو ماوەیە رێژەی مردن لە (18%) کەمی کرد!) ئەو هەواڵە بەسادەیەوە پێمان دەڵێ : 18% مردنەکان هۆیەکەی پزیشکەکان بوون!! دیارە ئەم هەواڵە هەروا بەسادەیی ناخوێندرێتەوە!! بەڵام، ئەوە ئەگەر راستیەکی تێدابێ ئەوا ئەوەیە کە زانستی پزیشکی هێشتا هەر لەتاقیکردنەوە دایەو تاقیکردنەوەش زۆروکەم زیانی خۆی هەیە.

ئێمە بڕوای تەواومان بەزانست هەیە! بەڵام زانست لەهەمووو بوارەکانی ژیان نەگەیشتۆتە کۆتایی و لەبوارێکەوە بۆ بوارێکی تر جیاوازی هەیە. زانستی بواری تەکنۆلۆژیا سەرکەوتووترە لەزانستی پزیشکی، بە بەشە دەروونی و جەستەیەکەوە، ئەمەش کارێکی ئاساییە، جونکە زانای تەکنۆلۆژیا کە بەرهەمە زانستیەکەی سەرکەوت کارگەو کۆمپانیا بەرهەمەکە لەسەر شێوەی خواستی ئەو زانایە دروست دەکەن و دەیخەنە بازاڕ، ئەگەر زیانی هەبێ لەخراپ و هەڵە بەکار هێنانیەتی لەلایەن خەڵکەوە.

بەڵام زانستی پزیشکی، کارەکە بەشێوەیەکی ترە، دەبێ پزیشکەکان لەزانستە تازەکەی چارەسەری دا، بگەنە ئاستێکی زۆر بەرز تا رادەی ئەوەی کە زانای داهێنەرەوە لێیان رازی بێت، ئەمەش کارێکی ئەستەمە چونکە فراوانی جیهان و زۆری پزیشکەکان و ئاستی پێشکەوتن و باری رۆشنبیری و دیموکراتیانەی وڵاتان کار لەسەر ئاستی پێشکەوتنی پزیشکی

دەکات و بەهیچ شێوەیەك هەموو پزیشکەکان ناگەنە یەك ئاست و ئەو ئاستەی زاناکان لێیان رازی بن، هەر بۆیەش رۆژانە هەواڵی ناخۆش و تاوان ئامێز لەنێوەندە پزیشکی و لە دکتۆرەکان دەبیستین!! بەتایبە لەوڵاتە دواکەوتووەکان، بەداخەوە.

ئەگەر کەموکورتییەك لەکارە زانستیەکاندا هەبێ، دوو هۆی هەیە، یەکەم: ئەوەیە زانست بەتایبەت زانستی پزیشکی بەردەوام لەتاقیکردنەوە دایە. دووەم: لەکادیری بەکارهێنەری زانستیەکەیە، کە هەندێکیان لەبەر زۆر هۆکار سەرکەوتوو نین لەبەکارهێنانی دەرمان و چارەسەرکردنی نەخۆشیدا.

سەرەڕای هەموو ئەمانەش، چارێکی ترمان نیە جگە لەوەی بەپشوێکی درێژو بەدڵسۆزانەو بەرپرسیاریەتیەوە پەنا بۆ زانست بەرین لەسەر رێگای زانست خزمەت بەمرۆڤ بکەین.

هەر بۆیە پیویست دەکات مامۆستا مەلا عەلی کوردی- کەلەك- خاوەنی نەخۆشخانەی (گب النبوی) بە بەرنامەیەکی زانستیانەو هەمە لایەنەو دڵسۆزانە بەرنامەیەکی زانستیانەو هەمە لایەنە بیخەینە نێو تاقیکردنەوەو بڕیاری پێشتری لەسەر نەدەین و بەسۆزو توڕەیەوە هەڵسەنگاندنی بۆ نەکەین و بەدوای راستیە زانستیەکەدا بگەڕێین، ئەو زانستەی لای ئەو هەیە، ئێمە نایزانین!! رەنگە خۆشی نەیزانێ چ زانستێکە؟! چ وزەیەکە؟! ئەگەریش دەرکەوت مامۆستا ساحیرو جادوکارە!! ئەوە پێویستە پێی بڵێین مامۆستا بەسەو چیتر جادو لەم خەڵکە هەژارو بێ نەوایە مەکەو یاساش ئاوا هەڵسوکەوت لەگەڵ جادوکار دەکات!! خۆ ئەگەر دەرکەوت راستەو نەخۆشی چاککردۆتەوەو ئێستا دەتوانێ خەڵك چاك بکاتەوە- هەڵبەت بەشێوە زانستی و ئیمانیەکەی خۆی- ئەوا بەو شێوەیەی کە ئەو پێویستیەتی، رێگای بۆ خۆش بکەین و یارمەتی پێویستی بدەین و بیکەین بەو پزیشك و مامۆستایەی خەڵکی ترو گەنجەکانمان فێری ئەو زانستە بکات!! چونکە ئەگەر ئەمە راست بێت و دەربکەوێ نەخۆش چاککردۆتەوەو دەتوانێ خەڵکی تریش فێری ئەو زانستە بکات، ئەوا کوردستان زانایەکی لێهاتووی بۆ پەیدا دەبێت و بەسەر خێرو بێرێکی بێ وێنەدا دەکەوێ و جیهان سوودی لێ دەبینێ.

دەبێ ئەوە بزانین، بۆ هەر نەخۆشیەکی جەستەیی و دەروونی زیاتر لەهۆکارێك هەیە بۆ ئەوەی مرۆڤ تووشی ئەو نەخۆشیە ببێت، هەروەها بۆ چارەسەری هەریەك لەم نەخۆشیانەش زیاتر لە رێگایەك و چارەسەریەك هەیە بۆ ئەوەی ئەو نەخۆشە چاك ببێتەوە، کێ ناڵێ چارەسەریەکانی مامۆستاش یەکێك نیە لەو

رێگایانەی کە نەخۆشیەکان چارەسەر دەکات؟ بەو رێگایەو توانایەی مامۆستا هەیەتی، بەردەوام مەیدان لەکۆمەڵگەو پزیشکەکان دەخوازێ، دوا مەیدان خواستنی بەئاشکراو لەڕاگەیاندنەکان بوو، ئامادەیی خۆی دەربڕی بۆ چارەسەرکردنی (موعتەسەمی زنجیرکراو) مەلا عەلی داوای بینینی ئەو گەنجە دەکات کە زنجیریان لەمل کردبوو، تۆ بڵێی ئەو هەمو مەیدان خواستنەی مەلا عەلی بەخۆڕایی و لەشێتییەوە بێت؟ پێشتریش هەر مەلا عەلی ئامادەیی خۆی دەربڕیوە بۆ زۆر نەخۆشی گران و زۆر کەسایەتی دیارو ناسراو.

مامۆستا مەلا عەلی و راگەیاندنەکان

بەهۆی بەردەوامی کارکردنی مامۆستا وەك ئەوەی کە چارەسەری نەخۆشان دەکات و خەڵکێکی زۆریش لەهەموو لایەکەوە رووی تێدەکەن، مامۆستا ئامادەییەکی بەردەوامی هەیە، لەسەر لاپەڕەی راگەیاندنە نووسراوەکان و شاشەی بینراوەکان و مایکرۆفۆنی بیستراوەکان.

بەداخەوە کۆی راگەیاندنکاران هەڵسوکەوتێکی ئەوتۆیان لەگەڵ ئەو بەڕێزە نەکردووە کە دواجار بەقازانجی زانست و بەرژەوەندی کۆمەڵگە بشکێتەوە، هەندێك لەڕاگەیاندنەکان بەمەبەستی ئایدۆلۆژی دەیانەوێ بە (پیرۆزی) بخەنە بەرچاوی خەڵك و هەندێکیشیان بەجۆرێك سوکایەتی پێکردن و بۆ بەهاکردنی کارەکەی دەیخەنە بەرچاوی کۆمەڵگا، بۆ ئەوەی هەردوولا بیر لەوە بکەنەوە کە مامۆستا کار لەسەر دەروون و جەستەی تاکی ئەو کۆمەڵگەیە دەکات!! ئەگەر مامۆستا هەڵەیە با ئەوان پیرۆزی نەکەن، ئەگەریش راستە ئەوا سوکی نەکەن!! جگە لەم دوو جۆرە راگەیاندنە، هەندێکیش لەڕاگەیاندنکارەکان زۆر بەداخەوە هیچ لە ئەتەکێت و ئەرکی کارەکەی خۆیان نازانن تەنیا مەبەستیان دەرچوونی خۆیان و پڕکردنەوەی لاپەڕەی رۆژنامەو گۆڤارەکان و دەرکەوتنی سەر شاشەی تەلەفزیۆنەکانە!!

بەداخەوە مامۆستا خۆیشی هەموو جارێ سەرکەوتوو نیە لەبەرکارهێنانی راگەیاندنەکان، زۆرجاران راگەیاندنکار هەتا پزیشکە بەڕێزەکانیش کە لەگەڵ مامۆستا پێکەوە لەیەك بەرنامەدا دەردەکەون ئەو دوانە ناتوانن بەزمانێك گفتوگۆ لەگەڵ یەکدا بکەن، بۆ ئەوەی لەیەك تێبگەن!

پزیشکەکان بەزانستی پزیشکی رووت و چەندو چۆن لەگەڵ مامۆستا دەکەن! لەکاتێکدا ئەوە دەزانن کە مامۆستا دەرچووی کۆلیژی پزیشکی و بەشی دەروونی نیە!! هێزو زانستەکەی!؟ مامۆستا

لەشوێنێکی دیکەیە!! هەروەها مامۆستا مەلا عەلی ئەویش بۆ خۆی دەیەوێ بەزمانی زانستێك قسە بکات کە زانستیانە نەیخوێندووە، بۆیە پزیشکەکان لەگەڵ مامۆستا سەرکەوتوو نابن و مامۆستاش بەم شێوە خۆ دەرخستنە زیان بەخۆی دەگەیەنێت.

هەر بۆیە ئەرکی لیژنەی تاقیکردنەوەی مامۆستا بۆ ئەوەیە بزانین، مامۆستا چ کارێکی پزیشکی کردووە، نەخۆشی نەخۆشەکان چی بوون؟ چۆنی چارەسەر کردوون؟ چونکە رەنگە –هەتا رادەیەك دڵنیاشم- کە مامۆستا بەدروستی نهێنی و هێزی کارکردنی خۆی نازانێ!! ئەگەر پێیوایە، ئەو موسڵمانەو بە قورئان خوێندن و هەنگوین و رەشکەو سیرو میزی وشترو چی و چی… ئەمانە چارەسەری نەخۆش دەکەن!! ئەوا قورئان خوێنی دەنگ خۆشتر لە مامۆستاش هەیە!! هەنگوین و رەشکەو سیرو میزی وشتریش دەست هەموو کەس دەکەوێ!! نا، سەرەڕای ئەمانە هەمووی –هێزێکی تر- لای مامۆستا هەیە، دۆزینەوەو ناسینی ئەو هێزە گرنگە، چ بۆ ئێمە، چ بۆ مامۆستا خۆی.

لیژنەیەکی پێویست

مامۆستا مەلا عەلی بەکارە سەیرو گرنگ و ترسناکەکانی سنووری کوردستانی بەزاندووەو بووە بەدیاردەیەکی هاوچەرخ و جیهانی!! ئەگەر بەوردی هەواڵی کارو کاردانەوەکانی مامۆستا مەلای عەلی بخوێنینەوە، ئەوا هەواڵی سەیرو باوەڕ نەکردەنیش دەبینین.

من زیاتر لە دە ساڵە کەم کەم هەواڵی مامۆستا دەبیستم، تائێستا بەدەیان و سەدان هەواڵی ڤیدیۆیی مامۆستام خوێندۆتەوەو بینیوە، لەگەڵ ئەمانە هەموو ناتوانم بڵێم: راستە مامۆستا چارەسەری هەموو ئەم نەخۆشانەی کردووە کە وێنەی گرتوون و باسیان دەکات، هەروەها ناشتوانم بڵێم: هیچ یەك لەو هەواڵ و چارەسەریانە راست نین و مامۆستا هیچ نەخۆشێکی چاك نەکردۆتەوە!! بەڵام، بەتەواوی باوەڕوە بەپێویستی دەزانم لیژنەیەکی پسپۆر،پسپۆری جیا جیای شارەزاو کراوەو ئاگادار لەزانستە جیا جیاکانی زانستی ئایینی و زانستی بایۆلۆژی و زانستی ڕۆحانی و زانستی رووەکناسی و گیا دەرمانی و پزیشکی شەعبی، پێکبێت و بەوردی کارو تواناکانی مامۆستا بخەنە ژێر لێکۆڵینەوەو زانستیانە، هەریەکە بەپیی زانستی پسپۆریەکەی خۆی بەدوای هێزو زانست و نهێنی مامۆستادا بگەڕێن و دواجار بڕیاری زانستیانە لەسەر کارکردن و کارنەکردنی مامۆستا بدەن. بەڕای من ئەرکی پیکهێنانی ئەو لیژنەیە دەکەوێتە ئەستۆی ئەو وەزارەتانەی خوارەوە:

5. وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی
6. وەزارەتی ڕۆشنبیریی
7. وەزارەتی ئەوقاف و کاروباری ئایینی

لەنێو حکومەتی هەرێم و پەرلەمانی کوردستان، ئەم سێ وەزارەتە بەرپرسن لەوەی پێناسەی راستی و زانستی مامۆستا مەلا عەلی کوردی بخەنە بەرچاوی خەڵکی کوردستان و جیهان، ناکرێ کەسایەتیەك بیست ساڵ لەتەکمان و بە بەرچاومانەوە ڕۆژانە دەیان نەخۆش (چارەسەر!) بکات و لەهەموولایەکەوە ڕۆژانە خەڵك رووی تێبکەن و گیان و جەستەی خۆیان بخەنە بەردەستی، ئێمەش لەسەر ئاستی فەرمی بڕوای پێنەکەین و لەوەش زیاتربە (جادوکارو ساحیرو خەرافەو دەجالی بزانین!!) کەچی ئەو (دەجال و ساحیر؟!)ە، بە بەرچاومانەوە کاربکات و هاوار بکات و قسەی جدی لەبارەی جەستەو دەروون و ژیانی خەڵکەوە بکات، خەریکی جۆرێك لەپزیشکی بێت کە ئەو بۆ خۆی بەپزیشکی ئایینی و (گب النبوی) ناوی دەبات، مامۆستا مەلا عەلی هەر ئایینێکی هەبێ و لەژێر هەر ناوێك ئەو کارە بکات،گرنگ نیە، گرنگ ئەوەیە مامۆستا تائێستا کەسی چاك کردۆتەوە کە نەخۆش بوو بێت؟ ئەوە بەردەام مەیدان دەخوازێ، ئەرێ دەتوانێ –لەژێر تاقیکردنەوەی- کەسێ چاك بکاتەوە؟ ئەرکی لیژنەکە ئەوە دەبێت و پێویستە کار لەسەر ئەم دوو پرسیارە بکات و بەدوای وەڵامەکانیدا بگەڕێت!!

چەند خاڵێك لەبارەی کەسایەتی –چارەسەرکاری- نەخۆشیەکانی مامۆستا مەلا عەلی کوردی:

8. مامۆستا مەلا عەلی تەواوی (چارەسەرکردن!!)ەکانی بە بەرچاوی کامێراکان دەکات و زۆربەی هەر زۆریشی بڵاوکردۆتەوە.
9. لەزۆربەی ڤیدیۆکان مامۆستا بەوپەڕی بڕوا بەخۆبوونەوە دەڵێ: ئێستا بەئیزنی خوا چاك دەبێتەوە!! بەتایبەت ئەو نەخۆشانەی کە مامۆستا دەڵێ (جنیان چووەتە جەستەی) نەخۆشەکان تەواو لەبارێکی ناسروشتی دان، کەچی کە مامۆستا قورئانیان لەسەر دەخوێنێ و دەیانباتە ژوورێك (پاش چەند دەقیقەیەك!!) نەخۆش بەپێی خۆی دێتە دەرەوە، بۆ راستی سەیری ڤیدیۆکانی بکەن لە فەیسبووکەکانی و یوتیوبی مامۆستا مەلا عەلی.
10. مامۆستا زۆر بەزوویی ئەو جۆرە نەخۆشانە چاك دەکاتەوە.
11. مامۆستا زۆر بەسادەیی و بەشێوەیەکی شەعبی پێشوازی لە نەخۆش دەکات.
12. زۆر بەهەرزانی ئەم جۆرە نەخۆشانە چاك دەکاتەوە!!
13. پێشوازی لەهەموو جۆرە نەخۆشێك دەکات و- بەشێوازی خۆی-

چارەسەریان بۆ دیاری دەکات.

14. نەخۆش هەر دینێکی هەبێ و هەر نەتەوەیەك و لەهەر چینێك بێت، ژن بێت یان پیاو، گەورە بێت یان بچووك، مامۆستا وەك یەك سەیریان دەکات.

ئەمانە هەموو بوونەتە هۆی ئەوەی کە خەڵکێکی زۆر لەزۆرلاوە بڕوا بە مامۆستا بکەن و لەنزیك و دوورەوە بێن و نەخۆشەکان خۆیان بێنن و بیخە نە بەردەستی مامۆستا مەلا عەلی کوردی.

تێبینی:

هەموو ئەو زانیاریانەی من لەبارەی مامۆستا مەلا عەلی هەمە، بەهۆی ئەو بەدواداچوونە بەردەوامەیە کە بەردەوام سەیری فەیسبووك و ڤیدیۆکانی دەکەم، چاوپێکەوتنە تەلەفزیۆنەکانی دەبینم، هەرچی لەبارەی نووسراوە، هەوڵمداوە هەمووی بخوێنمەوە، ئەمە دە ساڵ دەبێت، بەڵام ئەوەی راستی بێت (مامۆستا مەلا عەلی)م لەنزیکەوە نەبینیوەو، هەر بەهۆی ئەوە بەدواداچوونە بەردەوام و زۆرەوە، گەیشتوومەتە ئەو باوەڕەی کە مامۆستا هێزێکی تایبەتی هەیە، ئەو هێزە مامۆستا لەچارەسەری نەخۆشیەکانی خەڵك) بەکاری دێنێ، هەر بۆیە پێویستە بەزانستی و بە بەرپرسیاریەتیەوە، بەو پەڕی ڕێزگرتن لەکەسایەتی مامۆستا خۆی و –بۆ بڕیاری پێشوەختە- ئەندامانی لیژنە بەدوای ئەو هێزەدا بگەڕێن کە مامۆستا هەیەتی و بەکاری دێنێ.

چونکە چ لەمێژوودا چ لەواقیعی ئێستاداو نمونەی کەسیەتی ئاوا هەن و دەرکەوتوون کە هێزی تایبەت و (ئەستە مبێ-خارق)یان هەیەو هەبووە، ئەمڕۆ ئێمە لەسەدەی بیست و یەکدا دەژین، زانست لەهەموو ڕووێکەوە پێشکەوتووە، هەر بۆیە پێویست دەکات ئێمەش مامۆستا مەلا عەلی و کەسانی وەکو مامۆستا پێناسە بکەین، پێناسەیەکی دروست و زانستی.

لەم کارەشدا دەتوانین یارمەتی لەم نێوەندو وڵاتانە بخوازنین کە شارەزان لەم بوارەداو تاقیکردنەوەی سەرکەوتوویان هەیە، چونکە وەکو پێشتر وتم: ئێستا مامۆستا مەلا عەلی، رەهەندێکی جیهانی وەرگرتووەو ناوو ناوبانگی و کارو چالاکی لەسنووری کوردستان چووەتە دەرەوە.

سەرچاوەکانی ئەو نووسینە:

ئەو نووسینە لەرووی شێوەی نووسینەوە لێکۆڵینەوەیەکی ڕۆژنامەوانیە! زۆرتر لەشێوەی وتاری ڕۆژنامەوە نزیکە تا لێکۆڵینەوەیەکی زانستی- بەتایبەت ڕێبازی نووسینەکە- دەنا لەڕووی زانستیەوە پشت بەزۆر سەرچاوە بەستراوەو من خۆشم

بەرپرسم لە وشە بەوشەی ئەم وتارە زانستیە رۆژنامەوانیەو لەکاتی پێویستیش هەموو سەرچاوەکان لەبەردەستن.
ئەوەش کە لە بارەی مامۆستا مەلا عەلی و کارەکانیەوە قسەم کردووە، لەوەدا پشتم بەستوە بە فەیسبووکەکانی مامۆستاو ڤیدیۆکانی یوتیوب و چاوپێکەوتنە رۆژنامەوانی و رادیۆیی و تەلەفزیۆنیەکانی بەستووە، کە من ماوەیەکی دوورو درێژە دوور بەدوور بەدوای هەواڵە بەردەوامەکانی مامۆستادا دەچم.

زیرەک .. بەرنامە یەک سعاتیە تەلەفزیۆنەکانی چیان بەسەرهات؟!… دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

هونەرمەند حەسەن زیرەک پیاوێک بوو ،بە خۆی فەزای کارکردنی هونەری لە ئاستێکی بەرز بۆ خۆی دروست دەکرد، بە دوو هۆ. یەکەم : پیاوێکی گەڕۆک بوو بەدوای ئارازووی هونەریەکەی خۆی دادەڕۆیشت ، هه تا ئە گەر هه ڵاتبا یان بۆ نان پەیدا کردن دێ و شارو وڵاتان گەڕابو دواجار بە قازانجی هونەرەکەی خۆی دا شکاندووتەوە، بۆ نموونە کەسەر هه ڵدەگرێ بۆ عیراق جۆرێک لە هه ڵاتنە ، کە دەچیتە بەغداو لە ئوتێل شیمال کاردەکات ، هونەرەکەی وادەردەخات کە کرێکاریەکەی بەڵادەنێ ، هه ر بۆ یە لە کاتی کارکردن و گۆرانی گوتن(مام جەلال) بەدەنگی سەرسام دەبێ و قسەی پیدەدا بیباتی ڕادیۆ . دووەم : ئاستی هونەرمەندی□کەی ئەوەندە لە سەرێ بووە ، هه ر کارێکی کردبێ و لە هه ر ئاستێکی ژیان دا بووبێ و لە هه ر شارو وڵاتێک دا ژیابێ ، هونەرەکەی لە خەڵکی دەورو بەری جیای کردووتەوەو هه ر زوو وەک د نگخۆش و هونەرمەندێکی گەورە ناسراوە .
هه ر بەو هۆیانەوە لە ڕادیۆکانی بەغداو سنەو تاران و کرماشان و تەورێزو مە هاباد لە ئیران و لە عیراق گۆرانی تۆمار کردووەو کاری کردووە ، سەرە ڕای ئەوەش هه وڵی چوونە میسری داوە بۆ ئەوەی لە رادیۆ کوردیەکەی ئەوێ کار بکات ، عێراق گرتوویەتی و خستوویەتیە

بەندیخانە ! ویستوویه□تی بچێتە ڕۆسیاو لە وێ لە ڕادیۆی پەیکی ئیران کار بکات ، ئەمەشی بۆڕیکنەکەوتووە !
زیرەک و بەرنامەی تەلەفزیۆنی ..
کە لە ڕادیۆی تاران بە خۆی میدیای زەندی کاردەکەن ، لە ساڵی ١٩٦٠پیاوێکی دەوڵەمەندی ئیرانی بە ناوی (حبیب اللە سابت پاسال) لە تاران تەلەفزیۆنێکی تایبەت دادەمەزرێنێ و دەنگ و ڕەنگی هه تا دەورو بەری کەرەج دەچێ ! (سابت پاسال)(١) دەوڵەمەندێکی ئیرانی بوو کە یەکەم تەلەفزیۆنی خسوسی لە ئیران لە مانگی خاکە لێوەی ساڵی ١٣٣٩-١٩٦٠ دامەزراند ،هونەرهای زیبا شوێنی کارو تەمرین و بڵاوکردنەوەی بەرنامەکان بوو، جگە لە کوردی بەرنامەی ئازەری و فارسیش بڵاو دەکراوە .سەرەڕای گۆرانی و هه ڵپەرکی و بەرنامەی رابواردن ، شانۆش وەک هه موو بەرنامەکانی تر بە زیندوویی بڵاو دەکرایەوە، ساڵی ١٣٤٤ ئەم تەلەفزیۆنە بە دەوڵەتی کرا و بووە تەلەفزیۆنی ملەتی ئیران)(ل٢١.زمانی دولا)(١)
میدیای زەندی لە چاوپیکەوتنەکەی لە گەڵ مامۆستا(محەمەدی رەمەزانی) دەڵێ □ شەوی پێنجشەممانە دەڕۆیشتین لە ئیستگەی هونەرهای زیبابەرنامەمان دەدا ، بەرنامەی کوردی حەسەن بە دایرەو بە گۆرانی ئێمەش حەوت هه شت پیاوو ژن بە لیباسی کوردیەوە بە دەستووری سۆرانی خۆمان هه ڵدەپەڕێن ، خەڵک زۆریان پێ جالب بوو، دوو یان سێ قاوەخانە پڕ دەبوو لە خەڵک ، تەلەفزیۆنیش نێو تاران هه تا کەرەج کاری دەکرد زیاتر کاری نەدەکرد ! لەو قاوەخانە ئەو شەوە چای لە پەنا باتێکەوە دەچووە چوار قڕان ئەوەندە بەرنامە کوردیەکەیان پیخۆش بوو،) (ل٢١، زمانی دوولا)
هه ر لەو چاو پێکەوتنە میدیای زەندی دەڵێ:(لە تاران لە تەلە فزیۆنیش هاوکاریمان دەکرد، حەسەن گۆرانی دەگوت سەعاتێک بە نامەمان هه بوو، ئەو تەلە فزیۆنە وەختێ خسوسی بوو هی د□و□□□ت نە بوو)(ل٢٤، زمانی دوولا)
هه روەها مام عەلی یاسەمەنی هاوتەمەن و خزمی زیرەک ، ئەویش کە لە تاران لە نێو ماڵی زیرەک دا کاری دەکرد .دەڵێ:(شەوانە وابوو لە ڕادیۆ یان تەلەفزیۆن درەنگ تەواو دەبوو، کە دەڕۆیشتینەوە دەیگوت نەخێر جارێ بچین سەرێک لە موسافرخانەئ حەقیقەت هه ڵبێنین بزانین برادەری کوردی لێیە؟..) (ل١١، زمانی دوولا)
هه ر مام عەلی یاسەمەنی دەڵێ:(شەوانە ئەو دەمانە ٧و٨ ئێوارەکە وەختی بەرنامەی کوردی دەهات دەچووین، کە بەرنامەی هونەرهای زیبا بوایە لە سەحات(٢) ٦و ٨ سبەینان دەچووین بۆ هونەرهای زیبا ، ئەگەر شەوێک کاک حەسەن پییکرابایە بۆخۆی دەچوو من هه ر لە ماڵەوە دەبووم .) (ل١١،زمانی دوو لا) شێکردنەوەو پرسیار.. شیکردنەوەو

پرسیار.. ئەم هه واڵانە کە(میدیای زەندی) و (عەلی یاسەمەنی)
باسی دەکەن ، کە هه ردوویان لە گەڵ زیرەک ژیاون و میدیا خانم
خۆشی لە ئاهه نگەکان لە گەڵ ۷، ۸ ژن و پیاوی تر بە جل و بەرگی
کوردی سۆرانی هه موو جارێ شاییان کردووە کە زیرەک گۆرانی گوتووەو
دەفی لێداوە ! هه واڵێکی ڕاست و دروستن. ئەم ئاهه نگانە لە
بەرنامەیەکی تایبەت بە گۆرانی کوردی بووەو هه ر جارەش بەرنامە کە
یەک سەعاتی خایاندووە ، تەلەفزیۆن ڕاستەو خۆ بڵاوی کردووتەوە !
بەرنامەکان شاری تاران و دورو بەری ڕۆیشتووە و گەیشتووەتە کەرەج
! خەڵـک زۆریـــان پێ خۆش بـــووە ، بە ڕادەیەک تەلەفیۆن لە دوو ســێ
چاپخانەی کوردان هه بووە ، هه ر جارێکی کە شەوی پێنجشەممان لە
سەعات ۷ تا ۸ بەرنامەکە بڵاو دەکرایەوە ، کوردانی دانیشتووی
تاران دەڕژانە سەر ئەو دوو سێ چاپخانەو جێگا نەدەماو چا لە پەنا
بـــادێکەوە دەچـــووە چـــوار قڕان ! ئەو بەرنـــامەیەش یەک ســـەعاتی
خایاندووە. ئەی ئەو دوو سەعاتەی کە بەیانیان دەچوونە بارەگای
هونەری زیبا چیان دەکرد ؟ پرۆڤە بوو ..یان بەرنامەیان پێشکەش
دەکرد؟ ئێستا پرسیار ئەوەیە ؟ چەند شەوو مانگ ئەو بەرنامە کوردیە
بەردەوام بووە ؟ لە هه ر بەرنامەیەک زیرەک چەند گۆانی گوتووە ؟
ئەوکەسانەی لە گەڵ میدیای زەندی ژن و پیاوەکان کێ بوون شاییان
دەکرد؟ ئایا هیچ جارێک گۆرانیبێژی تر لە گەڵ زیرەک هاوبەشی
کردووە لەو بەرنامانەیە؟ ئایا لەم ئاهه نگە ڕاستەو خۆیانە زیرەک
چەند گۆرانی دەستەو ڕستی ڕاستەو خۆی گوتووەو بۆ یەکەمجار بڵاو
بوونەتەوە ؟ بۆچی لەم هه موو ئاهه نگە ، ئاهه نگێک دیار نیە ؟
ڤیدیۆ پەرتەکان.. وەک زانراوە زیرەک لە تەلەفزیۆنی ڕەزاییەش حەوت
گۆرانی ڕەش و سپی تۆمارکردووە، ئەویش تا ئێستا زۆر بە ڕوونی و هه
مووی دەرنەکەوتووە! لەم ساڵانەی دوایی گەنجێک بە ناوی(علی مراد
پور) کە باوکێ وەختی خۆی وێنەگری تەلەفزیۆنی تاران بووە، بڵاوی
کردوە کە گۆرانی (بە هار هاتەوە) ی هونەرمەند حەسەن زیرەکی بە(
۹ دەقیقەو ۳۶ چـــ□رکە)ی لایەوە دەیەوێ بیفـــ□ر□شێ ! بەداخەوە ..ئەو
گۆرانیە سەرو سەدایەکی دەرنەکەوت! ئایا ..زیرەک چەند گۆرانی لە
تەلەفزیۆنی ملی ئیران تۆماکردووەو لە چەند ئاهه نگی گەورە کە
تەلەفزیۆن تێیدا ئامەدەبووە ، گۆرانیەکانی تۆمارکراون ؟ کە دەڵێن
لە ماڵی شای ئیران داوەتکراوەو گۆرانی تێدا گوتووەو چەند گۆرانی
گوتووە؟ ئەو گۆرانیانە بۆچ دیارنین؟ ئایا دەشێ ئەو گۆرانیانە بە
تەلەفزیۆنـــی تۆمـــارنەکرابن ؟! لەم ڕۆژانە(گوگـــوش) گۆرانیبێـــژی
ناوداری ئیران ڤیدیۆیەکی درکەوت لە ڕۆژی لە داکبوونی کوڕی شا و
لە ئاهه نگی نێو ماڵیان و بە ئامادە بوونی شا خۆی گۆرانی دەڵێ ؟
ئەی گۆرانیەکەی زیرەک کوانێ ئەوەی بۆ هاتنەسەر دنیای کوڕی شای

گوتووە؟ دەنیام گۆرانییەکانی حەسەن زیرەک لە ماڵی شا وەک گۆرانییەکانی گوگوش بە ڤیدیۆ تۆمارکراون ! بیستوومە لە زۆر ئاهه نگی ماڵانیش جگە لەوەی گۆرانی زیرەک تۆمارکراوەو وێنەی گیراوە ، هه ندێ جار بە ڤیدیۆیش ئەو ئاهه نگانە تۆمار کراون ! لە بەختی کوردو زیرەک ئەم هه موو ئاهه نگە ڤیدیۆییەی هه یە کەچی تا ئێستا بزرن ! هیوادارم هه موو ئەو بەڕێزانەی وێنەو دەنگ و ڕەنگ و بەسەرهاتی زیرەکیان لایە بڵاویان بکەنەوەو ڕوحی زیرەک شاد کەن و دڵی زیرەکدۆستان و هونەردۆستان خۆش ! (٣)

ئێستا ڕووی دەمم دەکەمە کوردانی تاران..

١ – هونەرمەند حەسەن زیرەک لە ساڵی ١٩٦٠ بەدواوە ، هه فتانە بەرنامەی یەک سعاتی لە تەلەفزیۆنی (سابت پاسال)تۆمارکردووە.

٢ – لەو بەرنامەیەدا زیرەک گۆرانی گوتووەو دەفی لێداوە .

٣ – بە قسی میدا خانم کە خۆشی لە گەڵ بووە ٧ ت٨ ژن و پیاو شاییان کردووەو بەجلی کوردی سەرانی .

٤ – خەلک زۆریان پێ خۆش بووەو لە چاپخانەی کوردەکان لە تاران ، خەلک زۆر کۆبوونەتەوە بۆ ئەوەی لە تەلەفزیۆنی چاپخانە بەرنامەی کوردی و گۆرانیبێژ حەسەن زیرەک ببێنن، هێندە خەڵک کۆبوونەتەوە ، جێگا نەماوەو چایەک لە یەک پێنابادەوە بووەتە چوار قڕان .

٥ – بەرنامە کە ڕاستەو خۆ بڵاوکراوەتەوە و تاران و دەورو بەر هه تا کەرەج بینیویانە .

٦ – ئەو تەلەفزیۆنە بەرنامەی فارسی و ئازەریشی بڵاوکردووەتەوە .

٧ – جگە لە گۆرانی بەرنامەی شانۆیی و ڕابواردنیشی پێشکەشکردووە.

٨ – لە(هونەری زیبا) کە ناوەکی گشتی بووە و جێگای پەرەڤەو ڕاهێنانی گۆرانیبێژو تیپەکانی تەلەفزیۆن بووە.

٩ – ئەو تەلەفزیۆنە لە ساڵی ١٣٤٤ بووە بە تەلەفزیۆنی ملی و درواو بە دەوڵەت .

بە پشت بەستن بەم نۆ خاڵە دەسەزانی هونەری کوردو زیرەک دەتوانن بەدوای ئەرشیف و ئەو تەلەفزیۆن و بەرنامەکانینەوە بچن .

دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

١٨/٨/٢٠٢٠

– هه ولێر

---

(١)حەسەن زیرەک زمانی دوولا، برایمی فەرشی –دوو چاوپێکەوتنی بەڕێز مامۆستا (محەمەدی ڕەمەزانی) لە گەڵ (مام عەلی یاسەمەنی) و (میدیای زەندی) تایپ: ئە. سەدری.نووسین و ئامادەکردنی: ب.فەرشی

(٢) بە هۆی پێشکەشکردنی بەرنامەی یەک سعاتی لەو تەلەفزیۆنە تایبەتە زیرەک و میدیا پارەیەکی باشیان وەردەگرت . جگە لە مووچە بەرزەکەی لە ڕادیۆی تاران و ئەوەی بە هۆی هونەرەکەیەوە لە م لاو ئەولا دەستی دەکەوت ، زیرەک لە تاران پاشایانە دەژیاو بە قسەی خۆی شەش حەوت کەس لە نێوماڵەکەی کاریان دەکرد وەک لە کاسێتی ئەبووسەباح باس دەکات، هه ر بۆیە پاشایانە یارمەتی خەڵکی پێویستی دەدا، بۆ زیاتر زانیاری لێکۆڵینەوەی (زیرەک..پاشایەک لە تاران …هونەرمەندێک لە لوتکە.) بخوێنەوە لە سایتی دەنگەکان.

(*٣) هونەرمەند حەسەن زیرەک جگە لەو تێپە ڕادی□یانەی کاری لە گەڵ کردوون ، خۆشی تیپی مۆسیقی تایبەت بە خۆی داناوە، ئەوەی من بزانم، میدیای زەندی و ڕابە خانم باسی سێ تیپ دەکەن، میدیا خانم دەڵی: تێپەکە هه موویان فارس بوون و کەسی کوردی تێدا نەبوو، ئەم هه موو تیپ دانانەش بۆ خۆی لێکۆڵینەوە هه ڵدەگرێ .

داهێنان …لە نێو دۆزەخدا…زیرەک وەک نموونە ! … دکتۆر مەول□ود ئیبراهیم حەسەن

هه ولێر – ٦/٢٠٢٠

بەشی یەکەم :-

داهێنان.. بە تایبەت داهێنانی(هونەر) ی و بەتایبەت تریش هونەری (گۆرانی) .. لە کورترین پێناسەو پێدا هه ڵگوتن دا ..ئەو بەرهه مەیە کە جەماوەرو پسپۆرەکان پێشوازی لیدەکەن و هه ریەکە بە گوێرەی تێگەیشتن و زەوقی خۆیانەوە پەسنی دەکەن ، ئاستی بەرزی داهێنانەکە لە هه موو ئەو داهێنانەی پێشە خۆی و سەردەمی خۆی باڵاتر دەبێت و بەردەوام بڵاو دەبیتەوەو زۆرترین ئارازوومەند چاوی لێ دەکەن و د□ی□ن□وەو زۆرترین هه واداریش بەردەوام گوێی لێ دەگرن ! لە گەڵ بە سەر چوونی ڕۆژگاریش پتر بڵاو دەبێتەوەو سنوورەکان دەبەزێنێ ، دەچێتە نێو دڵی هه موو چین و ئاست و تەمەن و ڕەگەزێکەوە، سنووری وڵات و نەتەوە کەی خۆی دەبڕێ و تێکەڵ بە

هونەری دەورو بەرو جیهان دەبەت .
زیرەک لەو ڕۆژەی بۆ یەکەم جار لە ڕادیۆی بەغدا بە گۆرانی (ئەسمەر یارم جوانە)(١) دەنگی هه ڵیناو تادەگاتە دوا گۆرانی و هاواری کە (وا من نەخۆشم دەردم گرانە!!)(٢) یەو پێش کۆچی دوایی و بە نەخۆشی و لە سەر نوێنی مەرگ و لە بەردەم تەسجیلێکی ئاسایی دا تۆماری کردووە! .. تا ئێستاش کە نزیک بە پەنجا ساڵە بە سەر شەهیدبوونی دا تێدەپەڕێ ! تا ئێستا هیچ هونەرمەندێک لە ئاستی بەرزی داهێنــان و لە زۆری و هــه مە جۆری داهێنــان دا.. لە لــوتکە داهێنانەکانی زیرەک نزیک نە بووەتەوە ! ئەوە نزیکەی حەفتا ساڵە زیرەک ڕیزی پێشەوەی داهێنانی گۆرانی نەداوە بەکەس ، نەک هه ر لە نێــو کــورد ..ئەگەر لەکۆڵینەوەی زانســتی وردی بۆ بکــرێ لە نێــو هونەرمەندانی دەورەو بەرو جیهانیش دا لە زۆر ڕووەوە هه ر یەکەمە
.
لە بارەی بەهرەو لێهاتووی وداهێنانی زیرەک سێ کەسی زۆر نزیک لە زیــرەک و تێکەڵ بە ژیــان و هــونەری ئەو باســی دەکەن ، یەکێکیــان (دکتۆر محمد صديق مفتی زادە) یە کە لەڕادیۆی تاران لە گەڵ زیرەک بووە دەنووسێ :(هونەر..بەشێکی خودا دادە، زۆرتر بە هه وڵ و تە کێشان نی یە، هونەر، بارەییەکە یە بە هه موو کەس نادرێ؛ هونەر بە خوێندەواری نی یە،هونەر، تیشکێکی بە تینی کەلە جیهانی پەنامە کی یەوە، پرشنگی خۆی بەسەر ئەداتەوە، لە ناکاوئەکەویتە سەر دڵێک، ئەو دڵە رووناک ئەکاتەوە،بە بێ ئەوەی خاوەن دە ئاگای لە خۆی ببێ،یەکێ لەو کەسانە کە بە بارەی هونەری پەنامەکی ڕازاوەتەوە، (کاک حەسەن زیــرک)ە ، کە بە بێ ئەوەی بخــوێنی ، هــونەرێکی تەڕ دەس وبەســتە زانێکی چالاک ونوکتە وەژیکی قوڕس و قووڵ، ئەو هونەرمەندە، هه ڕوەها کە شێوەو چارە نووسێ زۆر بەی هونەرمەندان ئەبێ وابێ، لە ژیــانی خۆی دا ناکــامی و چەوســانەوەی زۆری دیــوە، تــاڵی و ســوێری ڕۆژگاری گەلێ چێشتووە ، لە گەڵ ئەو هه موو سەختی وتەنگ وچەڵەمەش کە بەسەریا هاتووە ،هونەرێ بە نرخکەی خۆی لە هه رکات و ڕۆژگارێک دا، کە هەلــی بۆ هــه ڵکەوتبێ ، بە خــزمەت بە گەل و نیشمــانی بەکارهێنــاوە ودەرخســتنی هــونەرەکەی بە بە تیــن کــردنەوەی پــایەو بنــاغەی مۆسیقای کوردی ، بە ئەرکێکی گەورەی سەرشانی خۆی زانیوە .)(جریکەی کوردستان.ل١،چ ٢)
دووەم کەس کە باسی بەهرەو لێهاتووی زیرەکی کردووە خاتوو(میدیای زەنــدی) خیزانیەتــی ، ئەویــش لە پێشەکــی چاپی دووەمــی(چــریکەی کوردستان) دەنووسێ :(حەسەن ، بە خوو خدێیکی خوداداوی خەڵات کرابوو،چوونکە باوکوو سەوادی نە بوو، بەڵام زۆربەی هۆنراوەکانی بە خۆی دەیهۆنی یەوە ،(…)حەسەن زیرەک پیاوێکی زۆر قسە خۆش و زۆر

بە زەوق وشەوق بـــوو، هونەرمەنـــدێكی تەواو، پڕ پێســت لەگەڵ واژەی هونەردا بوو،(…)باوكوو ئێستاش بەڕاستی وێنەی نی یەو تەنیا كەسێك بوو كە هه م ئاوازو هه م هۆنراەو تەسنیفی زۆربەی ئاواز و گۆرانی یەكانی بۆ خۆی داینا□)(چریكەی كوردستان ل١١،١٢) هه روەها(میرزا كەریم خۆشناو) كە چوار ساڵ لە نزیكەوە لە گەڵ زیرەك ژیاوە، ئاوا باسی شوێن و كات و هۆی داهێنانی زیرەك دەكات :(حەسەن زیرەك ئەگەر تۆزی دڵی خۆش بوایە، زۆر شتی بۆ ئەهاتو شتی تازەی دائەهێنـــاو هـــی وای ئەوت كە هیـــچ كەس نەیبیســـتبێ..بۆ یەكەم جـــار ئەیخستە بەر گوێچكەی ئەم خەڵكە.ئێمە بە ئاواتەوە بووینكە هه میشە دڵی خۆش بێت ، چونكە بە دڵخۆشی خۆی دڵی خەڵكی تریشی شادمان وكامەران ئەكرد.)(بەسەرهات، ب٢ل٥٩) جگە لە دڵخۆشی ، زیرەك بە خەم و دڵتەنگیش داهێنانی بۆ دەهات و دڵ و دەرونی دەكرایەوە ، هه ر میرزا كەریم لە سەر زاری زیرەك دەگێڕیتەوەو دەنووسێ:(زیرەك گوتی: كاكە وابزانم تۆ بۆمن زۆر بە پەرۆشی! بەڵام ، من هه ر تۆزی دڵگیر بم دەرگای هونەرم بۆ ئەكرێتەوەو شیعری ڕێك و پێكم بۆدێت وئاوازی خۆش و تازەشم دیتە سەرزارو دەری دەبرم وبەم گۆرانی گوتنە بری غەم لەسەر خۆم لا ئەبەم ولە هه مان كاتیشاخەڵكی دەورو بەریشم شادو دڵ خۆش دەكەم! میرزا دەڵی جا چی لە مە چاتر هه یە ؟زیرەك ؛ دەڵی ،باوەڕ دەكەی كە دەردەسەری ونا ڕحەتی و بەسەرهاتەكانم بوونەتە مایەی سەركەوتنم لە ژیانی هونەریمدا، هه ركاتێ دڵم لە شتێ شكابێ و كاری تێ كردبم ئەوسا داری غەم لە نێو دڵما بەری شیعرو ئاوازی گرتووە و تا ئارەزووم كردبێت چاكترین شیعرو جوانترین ئاوازم بە خۆشتریـــن دەنـــگ و ســـەدام وتـــووەو تـــا وتبێشـــم هـــه ر بۆم هـــاتووە .)(بەســـــەرهات. ب١،ل٧٢) ئەوەش تایبەتمەنـــــدییەكی زیـــــرەكە ، كە بەدڵخۆشی و بە دڵتەنگی لە هه ردوو باردا داهێنانی كردووە. هه ر بە هۆی ئەم لێهاتووییەوە یە زۆر لە شارەزایانی مۆسیقاو دەنگ و هـــونەر زیـــرەك بە (نـــابیغە وعەبقەری و ئەفســـانە) نـــاو دەبەن. –
ئەگەرچی ئەو بە هرەو لێهاتووییەی خودا پێداوی و سروشتیەی زیرەك ، لەگەڵ بوونیا هه بوو ، وەك هه رسێ بەڕێزان باس دەكەن، بەڵام؛ زیرەك خۆی هه ستی بەم توانا و بە هرەیەی خۆی كردووەو خۆشی ویستووە و پەروەردەی كردوبـــاج وقوربـــانی زۆری بۆدا و پاراســـتوویەتی، وەك گەوهـــه ری گرانبەهـــا دێ و دێ و شـــارەو شـــارو وڵـــاتەو وڵـــات و بەندیخانەو بەندیخانە، بە ئاوارەیی و هه ڵاتوویی و دەربەدەری و بێ جێ و بێ ماڵی بەرگری لێكردوو پەرەی پێداوە!
سەرە ڕای ئەمانە هه مووی نهێنیەكی گرنگی سەركەوتنەكانی زیرەك عاشق بوونیەتی! زیرەك بە هه موو بوونی دەروونی و روحی و جەستەیی و ئەقڵـــی و بـــاوەڕی خۆیەوە عـــاشق بوو..عـــاشق بە ژن بەجـــوانی.. بە

جوانیە کانی ژن بە جوانیەکانی سروشت بە گیاو گوڵ و باڵندەو دارو دەرخت و سەوزایییەوە . بە شاخ و ئاوو کانی و دۆڵەوە ،عاشق بە کوردو کوردستان بە زمان و هونەرو کلتورەکەیەوە ،عاشق بە هونەر بە دەنگی خۆی عاشق بە مۆسیقاو هه موو جۆرەئامیرەکانی، عاشق بە مر□ق ب□ مر□قایەت. ئەم عەشقی زیرەک ئەگەر شادو بەختیار بووبێ یان دڵتەنگ و بێزار.. لە هه ردوو باردا گرێی بە هرەی کراوەتەوەو هه تا گوتبێتی وەک خۆی دەڵێ ..گوتوویەتی و جوان و چاکی گووتووە، هه تا گوتبێتیشی هه ر بۆی هاتووە !

داهێنان، بۆ کەسی داهێنەر .. جگە لە توانای ل□هاتوویی و بەهرە کەسییەکە. لە باری ئاسایی داپێویستی بە تەندورستیەکی باش و دەروونێکی ئاسودەو ناو ماڵێکی ئاوەدان و دەوروو بەرێکی هێمن ولەبار هه یە ! بە ڵام؛ ئەگەر سەرنجی ژیانی هونەرمەند (حەسەن زیرەک) بدەین ، ئەوا دەبیبین نەک هه ر ئاوا نە بووە ! بەلکو تەواو پێچەوانەی ئەم جۆرە ژیانە ژیاوە.. ژیانێک زیرەک گوتەنی : ئەگەر بێن و سەیر بکەن تەعەجوب دەمێنن!! دیارە هه ر داهێنەرێکیش شێوازی تایبەت بە خۆی هه یە لە کاری داهێنان دا، زیرەکیش خاوەنی تایبەتمەندی خۆی بووە ! هه ر چەندە وەک دەڵێن :(بۆ داهێنان هیچ یاساو ڕێسای□کی پێشوەختە نیی□!چونکە داهێنان بۆ خۆی لەدەرەوەی هه موو یاسای□کی پێشوەختەو ئامادەکراوە !) زیرەکیش داهێنەرێکی دەستەو ڕست بووە، هه ندێ جار لە یەک کاتدا زیاتر لە گۆرانی یەک و داهێنانێکی بۆ هاتووەو تێماوە نەیزانیوە کامیان زووتر تۆمار بکەن.

ژیانی زیرەک پڕ بووە لە هه ژاری و بێکەسی و دەربەدەری و ئاوارەیی وهه ڵاتن و بەندیخانەو غەدرلێکردن و لێدان و ژن هێنان و گۆرانی گوتن ! خۆی دەڵێ: خودا ئاگادارە زۆر جار ل□یانداوم ؛ خۆشم نازانم لە سەر چی بووە !؟ زیرەک زۆر جار کە فرسەتی بۆ هه ڵکەوتووە باسی ئەوەی کردووە کە لییانداوە!! هه ر لە بەرگی دووەمی کتێبەکەی (میرزاکەریم خۆشناو) چەندین چیرۆکی لێدان هه یەو چەندان جار زیرەک خۆی باسی ئەو لیدانە دەکات ! جگە لەوەی هه موو جارێ بە خۆڕایی و بەبێ گوناه لییانداوە ، ئەگەر بەوردی سەرنج بدەین زۆربەی جارەکانیس هه ردەستی دەوڵەتی تێدابووە. جارێکیان میرزاکەریم هۆی شەڕو لیدانەکان لە زیرەک دەپرسێ ، زیرەک لەوەڵام دا دەڵێ:(پێم نەگووتی وەزعی من (مەعمولی) نیەوناوێرم دەردی دڵی خۆم لای هه مووکەس باس بکەم بەڵام ڕۆژێک دادێت پڕ بەدەم هاواربکەم وخەڵکیش حاڵی بکەمکەوە بۆچی ناێلن لە هیچ شوێنێک- جێگیر ببم و- هه روەختێکیش ئارەزوویان لێ بێت ئەوە بەهانەیەکم بۆ دەدۆزنەووەو تێروپڕتێم هه ڵدەدەن و دەڕۆنەوە!!)(بەسەرهات. ب٢،ل٩٦،٩٧)

ئەگەر سەرنج بدەین ، ئەم وەڵامەی زیرەک هه موو حەقیقەتەکە دەخاتە ڕوو..ئەوەی کە زیــرەک نــاوێرێ دەردی دڵــی خۆی بکــات ! لە هێزێــک دەترسێ ، ئەو هێزەش .. دەوڵەت و لە دوڵەتیش دەزگا بەدناوەکەی (ساواک) زیاتر کێیە؟؟ ئەوە ساواکە بەدوای زیرەکەوەیەو لێناگەڕێ لە هیچ ج□گای□ک ج□گرب□ وکاسبیەک بکات و هه رناوەناوەش هه نجەتێکی پێ دەگرن و تیروپڕی تێ هه ڵدەدەن و دەڕۆنەوە!! هه ر بۆیە زیرەک بە هیوایە کە ڕۆژی بێت و بتوانێ بەدەنگی بەرز هاوار بکات ڕاستیەکان بۆ خەڵــک بــاس بکــات ، کە ئەوە چ لایەنێکە بە بەرنــامە لەزیــرەک دەدەن و بۆچــی لێشــی دەدەن ! دوا جــار زیــرەک ئەمە بۆ (حسێن)ی برای باس دەکات و دەڵێ:(تەماشایەکی ئەولاو ئەم لای خۆی کردوبەدەنگی نزم گووتی : حوسێن(زدی اطلاعات) ئەزیەتم دەدات وئەڵی ئەبی بچیتە ئەودیو ئیشمان بۆ بکەی! جەن دەڵێم باوکم ئەمن هی ئەو شتانە نیم و(سەوادیشم) نیەئێوە چۆن ئیستیفادە لە من دەکەن ؟ ئەڵێــن ئەتۆ بە مــاڵەوە بچۆ عیــراق ئێمە پــارەیەکی زۆرت دەخەینە ئیختیاروخۆشمان خەڵکت بۆدەنێرین تۆش هه رچی مەعلومات هه یەپێیان بڵێ وئەوانیش بۆ ئێمەی دەهێننەوە! هه ڵبەت خۆشت ئەزانی ئەم جۆرە شتانە بە من ناکرێت وئەگەر پێشم بکرێ نایکەم با ساڵی دوو سێ جارتێم هه ڵدەن و بە فەقیریش ئەژیم وبەڵام(ئەو کانی یەی ئاوم لێ ی خواردووتەوە هیچ کاتێک بەردی تێ ناخەم وخیانەت بە خاکەکەی عێراقیش ناکەم) لە ناو خەڵکیش سەربەرز ئەژیم، لە دوایی دابە شۆخیەوە پێکەنــی وگــووتی بەتەنیــا بەر بەرەکــانی دەوڵەتێــش ئەکەم)(بەســـەرهات. ب٢،ل٩٣،٩٢) ئێســـتا بە ڕوونـــی دەرکەوت ئەوە دەوڵەتەو لە نێو دەوڵەتیش ساواکی بەدناوە لەزیرەک دەدات و بە دوایەوەیە ناهێڵێ لە هیچ ج□گایەک کوچاگری ڕەش بێت و نانێک پەیدا بکات! ئەوە زیرەکیشە ئامادە نیە(ساواک) ی بکات و ئامادە یە ساڵی دوو سێ جاریشی لێ بدەن !!

زیــرەک هونــەرمەنــدێکی رەســەن و داهێنەری کــورد بــوو ، زیــرەک هونەرمەندێکی سەرکردەی هونەری کوردایەتی بوو، کوردایەتی پاک ، هونەری زیرەک هونەرێکی داهێنان و بەرگری بوو،بەرگری لە ژیان و لە کوردبــوون ، دەوڵەت دەیویست ئەم هونەرمەنــدە مەزنەو ئەم هــونەرە بەرزە بخاتە خزمەت خۆی ! بەڵام، زیرەک پیاوی ئەوکارە نەبوو، ئەو لەوانە نەبوو شانازی بە ساواک بوونەوە بکات!!

سەرەتایەکی دۆزەخی..

زیرەک هه رکە لەدایک دەبێت لە بۆکان و لەوماڵەی کە بەم دواییە (حوسەین) ی برای لە ڤیدیۆیەکی تۆمارکراودا بە لەقە لەق وگریانەوە

دەڵێ:(لە بەکان و لەو کەڵان ولەوماڵە کاکم زیرەک لەدایک بووە.)(
بەرنامەی ک ٢٤) لەدایک بوونی زیرەک دەکەوێتە سەروبەندی کۆتایی
هاتنی شەڕی یەکەمی جیهانی ،کە لەکەوتەکانی چوارساڵەی شەڕ تەواوی
ناوچەکەی داچڵەاند بوو! زیرەک لە دایک و باوکەکی کوردو لە نەو
خانوادەیەکی هە ژاری ئەوە ڕۆژەی کوردستان چاو بە سەر جیهانەک
دادەکاتەوە کەدەستە گەرمەکانی شەڕو ناهامەتییەکان وەرانیان کردبوو
.. بەڵام؛ هیچ دەستەک دیارنە بوو ئەکی بخاتەوە !
زیرەک هە ر زوو و بە منداڵییەوە بەر شەقی(قەدەرو زەمانە) دەکەوێ و
ئەو شەقی قەدەرو زەمانەیە بەدوایەوە دەبێت و ژیانی لە دەکات
بەدەزەخ ، تا بە ژەهر کوژتنەوە دەیخەنە گۆڕ!! ئیتر زیرەک چاو
دەکاتەوەو ناکاتەوە و هە ست بە ژیان دەکات و نایکات .. شەکی
دەروون هــە ژێــن یەک بە دوای یەکەوە ژیــانی زیــرەک پڕ دەکەن لە
ئازاری دەزەخی ! هە ر زوو باوکی دەمرێ..زیرەک لە ژیاننامەکەی خۆی
کە بە شیعر لە (چریکە،١٩٦٦) دا بڵاوی کردووتەوە ئاوای باسی ژیانی
خۆی دەکات :

دەستی قودرەت بوو ، بابم کەچی کرد

دایکم مێردیکرد ، زوو بەدەست وبرد(٣) بەو جەرگە ماڵەی ئێمەی بە قوڕ
گرت بزنی دەفرۆشت، دەیگوت مانگا مرد خوشک و برامی وادەر بەدەرکرد
خەڵکی بەکانی لەمان خەبەرکرد بناغەی ماڵی لە بن دەرهێنا سەبارەت
بە میرد، گشتمانی دەرکرد هە شت نۆ ساڵە بووم، بووم بە عەمەلە
لەکارکردنا زۆر ئێم کرد پەلە ئیتر..زیرەک لە بێ باوکی و بێ دایکی
و بێ ماڵی و بێ سەر پەرشتی وهە ژاری دا بەو تەمەنی منداڵییەوە
دەکەوێتە کارکردن و .. تا یازدە ساڵە ئاوا کارم کرد مانگێ شەش
تمەن، مــن بەگــارم کــرد لە نــو ئێم ژیــانە پڕ زەحمەتەش دا بــرا
گەورەکەی ژنەک هە ڵدەگرێ .. برام گەورە بوو، کچەکی ڕفاند ئەمنیشی
تارکرد، هە ردە و شارم کرد ئیتر لیرەوە زیرەک سەرێ ڕای هە ژاری
وکرێکاری و بێ ماڵی.. پێی هە ڵاتنیشی دەکرێتەوە و دەیەو دێ و
شارەو شار وڵاتەو وڵات دەکات و نا حەسێتەوەو ناگیرسێتەوەو شەقی
زەمانەو قەدەر هە ر بەدوایەوە دەبێت . لە دوازدە ساڵە دا دەبێتە
قاوچی و لە سێزدە ساڵی دا ، وەک خەی دەنووسێ : لە ١٣ ساڵە پەیام
کردبوو نەو نەم دەویست کەسێ من بکا بە خەو وەک باس دەکەن زیرەک
هــە ر زوو بەهــرەی دەنگخۆشیەکەی دەردەکەوێ و لە کەڵەو کەبــوونەوەو
شــایی دا گــۆرانــی دەڵێ و ســەرنجی خەڵــک بە خەی ڕادو کێشی وئێمەش
دەبێتە هۆی ناو پەیداکردن و هە ست بە خۆکردن ! هە ربەیە زیرەک بە
خۆ دەتەوەو بیر لە کەسایەتی خەی دەکاتەوە کە تا ئێستا چۆن ژیاوە
!! ئیتر بەیاردەدات خەی خاوەنی خەی بێت و کەس ئەو بە خەو نەکات.
ڕاستە هە ر زوو بەمنداڵی کاری زۆر وگرانی کردووە ؛ بەڵام ،

کارکردنەکان تا ئێستا شاگردی و گاوانی و ناو ماڵی ئەم و ئەو بووە ، کە ئەم جۆرە کارکردنە بۆ ئەو ڕۆژگارە جۆرێک بووە لە خوڵامی و بەندایەتی ! ئێستا کە ناوبانگی پەیدا کردووە ، بەوە ڕازی نا بێ خاوەنی هه بێت و بە خێوی بکات ! لە چواردە ساڵی داسەرلیو بۆردەکات ودەکەوێتە سەرکێشی و ئاوارەیی زۆرترو دەربەدەری بەردەوام وهه ر ڕۆژەی لە دێیەک و لە شارێک و جەمێک تیرو دوو جەم برسی .. لە ١٥ ساڵە فکرم هاتە سەر خۆم ڕازاندەوە ، جلم کردە بەر بەم جل لە بەرکردن و فکر هاتنەوە سەرە زیرەک دەکەوێت بیری خوشک وبراو کەس و کاری لە بۆکان و دڵ پڕ هیوا دەگەڕێتەوە ! هه مووم دیتنەوە ، یەک یەک و دوو دوو بە خراپیان زانیم ، لێم یان نەگرت خوو کە کەس و کاری ڕووی نادەنێ جارێکی تر بەدڵی شکاوە ئاوارەیی و دەربەدەری و بێکەسی باوەشی بۆ دەکاتەوە.. کێ بێ بێ گەورە، کە بەرەڵڵابا بێ وەک منی لێ دێ ، زەحمەتە چابێ بەڵێ گێژەنی ژیانی نێو کۆمەڵگای بێ سەرو بەر زیرەک دەگەیێنێتە ئەو حیکمەتەو هۆی ئەم کارانەی خۆی ڕوون دەکاتەوە .. لە شازدە ساڵە، چەند دەرکەم تەقاند چەندەکارم کرد ، چەند سەرم شکاند لە چەند کەسم دا، چەندم زامدارکرد چەند باڵم بڕی ، گوێ سوانەم ڕووخاند برسیەتی سەری پێ هه ڵدەگرێ ولە مەرا غە دەبێتە توتنچی و دەچێتە تەورێزو دەس بە قاچاغچیەتی دەکات و دەگێرێ.. شەوێک کە گیرام، مردن لای وی چێ تاڕۆژ لی یاندام، بەدارو قامچی ئەو گیرانە کە گیراوە بەریان نەداوە تا تەمەنی بووە بە بیست ساڵ، کە بەردەبێ دیسان ژیانی هه ژاری و کرێکاری ودەربەدەری ڕووی تێدەکاتەوە ، لەو ماویەدا هەرچی ناخۆشی هه یە جارێکی تر دەیچێژێتەوە ! چەندە پەندم دێ ،بووم بە بیست وچوار باش بێ عەقڵ بووم ،بێ شەرم و بێ عار بەم حاڵ و بەم بێ کەسی و بێ کاریە ڕوودەکاتە تاران وخوزستان ومەسجید سولیمان و خوڕەمشەهرو شاری ئابادان..بەداخەوە.. هه رچەند گەڕام، کارم دەست نەکەوت نە لە کارخانەو نە لە شیرکەی نەوت بەناچاری ڕوو دەکاتە بەسرا لە عیراق و لەوێش بێ سەرو بەریەکی زۆر دەبێت وکاری دەس ناکەوێ وبە برسیەتی و لە ترسان ڕوو لە مەجیدخان دەکات و بەو هیوایەی ئەمجارە براو برازا و براژن و □ووێکی خۆشی بدەنێ ! لەودەمەدا براکانی حاڵیان باش بووە ، هه رچۆنی بێت .. بوومە نۆکەریان، بوو بوومە کاردار بەشەو ئێشکچی ، بەڕۆژ باروکار سەرە ڕای کاری زۆرو مانوو بوونی بەردەوام لچ ولیوی لێ هه ڵدەقرچینن و حەقەکەی نادەنێ ، بەشەڕو ناخۆشی پاش گیران و بەندیخانە بە هۆی (وێنس خان) ئاغای دێ بەردەبێ و حەقەکەی دەدرێتێ، دەڕواو لە سەقز دەبێتە شاگردی حاجییەکی تەماحکار وشەوو ڕۆژکاردەکەن وبەلۆری حاجی دار دێنن بۆ شار ، شەش حەوت مانگی پێ دەچێ ، لۆری خراپ و باری

گران زیرەکی نەشارەزا لە هاژووتنی لۆری ..لۆری بۆ ناگەڕێتەوەو
دەیکێشی بە دیوارێک و وەردەگەڕێ و ئاگردەگرێ ، کوڕێکی گەنج بە
ناوی (مستەفا) و دەزگیراندار گیان لەدەست دەدات ،زیرەک دەنووسێ
.. مستەفا چ گەنج،چە شیرین لاوە گیرۆدەی گەردوون خستیە ئەم داوە
زیرەک خۆی بە هۆکاری مردنی مستەفا نازانی وڕوو داوەکە وەک ڕێککەوت
باس دەکات و دەڵێ: خەتام تیا نەبوو، بە کەلام و ڵڵا خودالێ ی خۆش
بێ، یەزدان ئیشاڵڵا زیرەک کە ئەو گەنجە دەمرێ (لەساڵی ١٣٢٠ی هه
تاوی ڕێکەوتی١٩٤١)(بەسەرهات،ب٢ل٢٢) لەترسی ئەوەی بە و گەرمیە کەس
و کاری کوڕە دەستی لێ بوە شێنن خۆی دەکات بەمردوو ، خەڵک دەوریان
دەدەن و چاندارم دێن و سایەق و زیرەک و نەفەرەکان دەگرن ! زیرەک
لە جاندارمری فرسەتی دەس دەکەوێ و هه ڵدێ ، هه رچەندە جاندار
بەدوای دادەگەڕێن و ڕێگای لێ دەگرن ؛ چۆن شارەزای ناوچەکە دەبێ و
بە زەحمەتی زۆر خۆی دەرباز دەکات، چەند کەندو جۆم دەبڕێ و لە
دوورەوە کەپرێک دەبینێ و دەچێتە لایان ، پێرێک و کەنجێک دەبن
..سەرەتا دەیانەێ زیرەک دەسگێر بکەن ! بەڵام، زیرەک هه رزووهه ست
پێ دەکات و چەقۆ دەردێنێ و گەنجە بەرزەفت دەکا..پیرە دەکەوێتە
پاڕانەوە گەنجەش تکای لێ دەکات و هه ردووکیان دەلێن: کە کوڕەم
واگرت ،پیر کەوتە هاورار وتی ئینساف کە، ئەی برای ڕێبوار جەهێڵ
پاڕاوە و داوێنی بادام سەری دانەواند جوان خۆی لێ لادام وتی بە
خێر بێی ئەی کاکی میوان مە بێ عەقڵ بووین ، ببوورە ئامان ! لە
جەواب دا ووتم براو بابە کەم منیش دەر حەقتان جارێ چادەکەم بەرە
بەیانی زوو پێرە بانگی دەکاو نانی دەداتێ و دەڵێ: زوو خۆت
دەربازکە ، هه رچۆنێ بێ دگاتە تەورێزو لەوێ دەبیسێ کە بە
دوایەوەن ، ناچار ڕوودەکاتە تاران ..لە تاران خەریکی کاسبی دەبێ
لە نیوان قوم و تاران دێ و دەچێ ،پاش دوو ساڵ ژیان بەم شێوەیە ،
جارێکی تر غەریبی کەس وکاری دەکات و دەگەڕێتەوە تەورێزو لە وێشەو
دەچێتەوە مەهابادو دەچێتە دادگاو ڕووداوەکە چۆنە ئاوا دەگێڕیتەوە
.. نە پاڕامەوە کە بمدا نەجات واش تێ نەکۆشام بمداتێ خەڵات نۆ
مانگم کێشا زیندان ، بە خەتا دەوڵەت بەخشێنی پێ کردم عەتا ئەم
کەین و بەینە ، ساڵێک بوو تەواو جا چۆن پیر نەبم، چۆن بمێنێم
لاو!؟ بیست و حەوت ساڵەم ئاوا هاتە بان جا خۆت کۆمەک بە ،خودای
لامەکان زانیم ئە ئاوا لێم وشک دەبێ خوێن پێتاوم پێچا بۆشاری
پێنجوێن بەشی دووەم:- دامەزران لە ڕادیۆی بەغدا.. لە نێوان
پێنجوێ و سلێمانی و کەرکوکو هه ولیر دا دێ و دەچێ ، هه رچی دەکات
هه ر پێی دەڵێن ؛ تۆ ئێرانی ! بە هه نجەتی زیارەتی غەوسی گەیڵانی
ڕوو دەکاتە بەغدا.. بەغدا پاک گەڕام شارع ، چاخانە بووم بە
شاگردی موسافیرخانە باش کارم ئەکرد ، ڕۆژو شەوانە لە ئوتێل شیمال

، ک جی کوردان مسافیرکمان بوو ک مام جلال بوو یکجار گنجکی ب ب غلال بوو(٤)
حمتی (مام جلال) ئوش دگیتو ک گوی ل دنگی زیرک بوو، ل کاتی کارکردن دا گرانی گوتوو ، زری پخوش بوو ، هه ر بی پی دو دتبم ب ادی ! ک زیرک ئم دبیس ل خشیان پی عردناگر ! بام دو من جنسیم نی ! ل باری جنسیو زر بز ئو باس دکن ک یارمتی زیرکیان داو نفوسی عراقیان ب درهناو . هه رچؤن بت دگات ادی ئو کات بز
(عادل عیرفان) بو بری ادیی کوردی دب ! داوا ل زیرک دکن بندکیان ب ب ..
ک بندکم گوت ، ب دی پ گریان
ل خوداو جرگیان بم بوو ب بریان
گوتیان ب استی ل هجی شیرین
بام ، داخکم ک ب تمرین
پاش ئوی ب تیپی مسیقای دناسن ، زیرک د :
ئرکیست ک هاتن ،هه موو کویرو شل
ل خشیان گشتیان کوتن پلپل
لیر زیرک زر بوردی باسی کسکان و ئامیر مسیقیکان دکات ، دوا جار د :
م خلس دامزرام ل بشی کوردی
ل رادیی ب غدا هجگار ب مردی
زولمیان ل کردم، مانگ شش دینار
مانگ لگ مانگ زیادیان کرد ناچار
بم شوی چند سا ل بغدا ب غریبی و ب کسی دگوزرن ، بام، د .. ئو چند سا دستی باشم پیداکردوو ناوو نابانگیشم باو بوو.
ل گ شش(عبدوکریم قاسم) ک شقام پ دبت ل بمری و بژی ! وک هونرمند باکووری باس دکات ، ل ترسی ئوی ئازاری بدن ؛ چن گرانیکی ب(ملیک فیسل)(*٥) دا هه گوتوو ، زیرک ب ناچاری وودکاتو ئران ..
مخلس (٥٨) مام ب ج هشت
هیچم ن هنا ب عزمی خو چشت
گانو ب ئیران ..
ئم ل ناونیشانی ئم ابت نووسیومان(داهنان ..ل نو ئاگر دا) لوش دا مبستمان ئو شک و وداوو پشهات و بسرهات دروون هه ژنانی ک یکجار زرن ل نو ژیانی زیرک دا ،

ئێستا لەو بەشەی ژیانی زیرەک بە پێی ئەو زانیاریەی ئێمە هه مانەو زیرەک خۆی باسی کردووە ، بە ژمارە شۆکەکان بەسەر دەکەینەوە :

١ – زۆر بە منداڵی باوکی دەمرێ ، باوک مردنیش بۆ ئەو تەمەنەی زیرەک سەدمەیەکی گەور□ بووە.

٢ – دایکی شودەکاتەوە ، شوکردنەوەی دایکی شۆک و هه ژاندنێکی تر بۆ زیرەک و جارێکی تریش شۆکی مردنی باوکی بیردەخاتەوەو دووجار هه تیوی دەکات.

٣ – بەهۆی باوک مردن و دایک شوکردنەوە زیرەک بێ ماڵ و سەر پەرشت دەبێت وهه ر ڕۆژەی کارێک دەکات و هه رشەوەی لە جێگایەک دەخەوێ .

٤ – براگەورەکەی ژنێک هه ڵدەگرێ و ژیانی زیرەک ناخۆشتر دەکات و ناچار دەبێت ئەویش ڕابکات .

٥ – لە بێکاری دا دەبێتە قاچاغچی و دەگیرێ و زۆری لێ دەدەن – لیدانێک مردن لای وی چی- وماوەیەک بەند دەکرێ .

٦ – پاش دەر بەدەری و ئاوارەیەکی زۆر غەریبی کەس و کاری دەکات و دەگەڕێتەوە ، بە داخەوە نەک هه ر ڕووی نادەنێ تاوانباریشی دەکەن ! دیسان ڕوو لە ئاوارەیی و دەر بەدەری دەکاتەوە .

٧ – ئەمجارە دەبێتە شاگردی سایەق لۆری حاجیەکی تەماحکارو لە ڕووداوێک دا لۆری لەدەست وەر دەگەڕێ و گەنجێک بە باوی (مستەفا) دەبێتە قوربانی و زیرەک لەترسان ڕادەکاو جارێکی تر دەبێتەوە ئاوارە .

٨ – پاش ماوەیەک دەگەڕێتەوەو خۆ تەسلیم دەکاتەوە ووەک میدیای زەندی لە پێشەکی چاپی دووەمی چریکەی کوردستان دا نووسێویەتی : بەهۆی ئاگرگرتنی ماشینەکەی لە سەقزداو کوژرانی لاوێکی ١٨ ساڵە بە بەندی ئەبەد مەحکوم بووە .

٩ – ئەو کە لە بەندیخانە بەردەبێ دەبینێ (دایکی خیزانی ئەوی – کە ناوی مەحبووبە بوو- لە حوسەینی برای مارە کردووەو هه ر ئەوشەوەش بووە کە زیرەک لە بەندیخانە دێتەدەرەوە!! وا پێ دەچێ ئەمە یەکەم ژنی زیرەک بێت؛ ئەمکارە ئازاری ڕوحی زیرەک دەدات خۆی بۆ ناگیرێ وسەر هه ڵدەگرێ !

١٠ – دواجار دێتە عێراق و دەگاتە ڕادیۆو شەش حەوت ساڵێک لە بەغدا دەبێ ، کە عەبدوک□ریم قاسم ڕژێمی پاشایەتی دەڕووخێنێ و دەیکات بە کۆماری ، زیرک ناچار دەبێت هه ڵبێ و ڕوو بکاتەوە ئێران ، لەو ڕوو لە ئێران کردنەویەدا بەدەستی بەتاڵ بە بێ هیچ سەر ما□ی□ک ، وەک خۆی دەنووسێ: ئەوەندەی خوێی خۆی پێ نەبووە بیکاتە ناو چیشت !!

١١ – كە دەگەڕێتەوە ئێران بە ناچاری(گەوهه رخانم) بە چی دێڵێ !
ئەو گەوهه ر خانمە ی گۆرانی (گەوهه رێ) ی بۆ دەڵێ ، دوا جار
دەركەوتووە كە گەوهه رخانم (جەمیل) لە سك دابووە ، ئەو جەمیلەی
باوكی خۆی نەدی و ئەو باوكەی ئاگاداری ئەوە نە بوو كە كوڕێكی هه
یە بە ناوی جەمیل ؟!!
١٢ – لە هه مووان ناخۆشتر كارەكەی لەدەس دا.. كە وەك هونەرمەند
كارمەندی ڕادیۆی ئێستگەی بەشی كوردی بەغدابوو، كە ئەو یەكەمین
جارو دواجار بوو ئاوا ماویەكی درێژ لە یەك شوێن و یەك كار بكات و
كارەكە بەدڵی خۆی بێت .
١٣ – بەنەمانی كارەكەی ئەو فرسەتەشی لەدەس چوو كە هه فتانە چەند
گۆرانیەكی تازە لە گەڵ تیپی مۆسیقا تۆماربكات و بە هۆی ئێستگەوە
هه رزوو بە نێو وڵات دا بڵاو ببن□ت□وە .
١٤ – ئەو كـار جێهێشتـن و هـه ڵـاتن و گەڕانەوەیە بۆ ئێـران، لە
گەورەترین پایتەختی ناوچەكە دوور دەكەوێتەوە كە ماوەیەكە تێیدا
دەژێ و دۆست وئاشنای زۆری تێدا پەیداكردووەو وەك هونەرمەندێكی
گەورە ناسـراوەو هـه تـا ڕادەیەك لە نێـو كۆمەڵگـا جێگـای خۆی
كردووتەوە !
١٥ – كە هه ڵدێ و دەگەڕێتەوە ئێران ..وەك كەسێك .. نازانێ چارە
نووسـی چـی دەبێـت! بەدەـستی بە تـاڵ و بە بەركـی بەتـاڵ و بە
ناوبـانگێكی زۆرەوەو بە تـرس و دڵە دڵیەكـی زۆرەوەو بە ناچـاری
جارێكی تر سنوور دەبەزێنێ و دەگەڕێتەوە ئیران .
١٦ – بە هۆی ئەوەی كە زیـرەك ئێرانـی بـوو ، ئەو نفووسـەی پێـی
دامەزرابوو ،ساختە بوو! زیرەك تا لە عیراق بوو ئەو ترسەی لە دڵ
دا هـه بـوو ، ڕۆژێ ئـاشكرا بێت و بگێـرێ و بكەوێتە بە نـدیخانە و
كێشەی بۆ دروست بێت، بەردەوام لە دڵەوە ئەم ترس و نیگەرانیەی هه
بووە ، هه ر بۆ یە لە چەند گۆرانیەك ئەو ترس و نیگەرانییەی خۆی
دەربڕیوە و دەڵێ:(سەت ساڵ لە عێراق بم هه ر پێم دەڵێن خەلكی
عەجەمە! لە گۆرانیەكی تریش دەڵێ: ناوێرم ئەوكچەی ماچ كەم پێم
دەڵێ خەلكی عەجەمە!) هه تا لە عیراق بوو ئەم ترس و نیگەرانییەی-
ئێرانی و عەجەم بوون – ەی بەردەوام لە دڵ دابوو!
١٧ – بە هۆی ئەوەی كە زیرەك لە ڕەنگ و ڕوودا زۆر بەرچاو نە بووە
و ڕووی ئاوەڵەی هه بوو ، زۆر كەس كە دەنگی ئەوی لاخۆش بووە ، كە
زیرەكی دێوە یەكسەر ئەمەیان دەربڕیوەو ڕوو بە ڕوو پێیان گوتووە
.. دەنگ و ڕەنگی وەك یەك نیە ! ئەمە بەردەوام دوو بارە بووەتەوە
، هه تا ئەو ژنە جوان و خاتوونە تەورێزی□ش كە زۆر جار نامەی
ئاگراوی بۆ زیرەك دەنووسێ و داوای لێ دەكات سەری بدات. دواجار كە
زیـرەك دەچێتە تەورێزو دەچتە مـاڵەكەی ، ژنە كە چـاوی بە زیـرەك

دەکەوێ تەواو بە پێچەوانەی نامەکان ..بەشێوەیەک بە ساردی و بە مەیلی پێشوازی لە زیرەک دەکات ، کە کۆشکی خەیالی خۆی زیرەک هه ردووکیان پێکەوە دەڕووخێنێ و دەڵێ : خۆزگە هه ردەنگم بیستباو ڕەنگم نەدیبای و ئەو نامانەشم بە نە نووسیبا!! هه ر بۆیە زیرەک ئەم گرێ دەروونیە بە گۆرانی دەربڕیوە ، لە یەکی لە گۆرانیەکان دەڵێ: بۆچ من لە جوملەی جوانی عەبدی خودانەم !!

١٨- پاش مردنی باوکی زیرەک دایکی شودەکاتەوە ، ئەو شوکردنەویە زیرەک خۆی باسی کردووە . لە ژیاننامەکەی لە چریکەی کوردستان دەڵێ :

دەستی قودرەت بوو،بابم کۆچی کرد
دایکم میردی کرد، زوو بە دەست و برد
بەو جۆرە ماڵی ئێمەی بە قوڕگرت
بزنی دەفرۆشت، دەیگوت مانگا مرد
خوشک و برامی وا دەر بەدەرکرد
خەڵکی بێکانی لەمان خۆ بەرکرد

جا زۆر جار خەڵک ئەم شوکردنەوەی دایکیان بە چاوی داداتەوەو گوتوویانە..کوڕی(ئامینەکەیفەیە) و دایکی شوی کردووتەوە! ئەمەش هه تا لە ژیان بوو زۆر جار زیرەکی پێ عەیبدارکراوە ! بەڵام؛ خۆزگە هه موو ئەوانەی کە دایکیان شوی کردووتەوە وەک(حەسەن زیرەک) هونەرەکیان پێشکەش بە میللەت دەکردو! جا با ئەوسا دایک شوکردنەوە خراپ با!؟

داهێنان لە نەو شەک دا..

ئێمە بەوەندە ئاگاداریەی کە هه مانە لە بارەی ژیانی زیرەک لە ڕۆژی لە دایکبوونیەوە تا ساڵی ١٩٥٨ ، ئەم ١٨ شەکە دەروونهه ژەنەمان بە تۆمار کرا! دڵنیاشم کە هێشتا زۆر ڕوداو پێشهاتی ناخۆش و گران هه یە ، لە ژیانی زیرەک لەو ماوەیە دا ئێمە نەمانزانیوە ،لە گەڵ ئەم هه موو ئازارو شەکە گەورەیە ش دا، بەرهه می داهێنراوی زیرەک لەو ماوەیەی کە لە عیراق بوو، چ لە ڕادیۆی بەغداو چ لە ئاهه نگە گشتی و تایبەتیەکانی ماڵان .. کە تائیستا کەس ژمارەی گۆرانیەکانی بەتەواوی نازانێ چەندە ؟ چ ئەوانەی ڕادیۆو چ ئەوانەی لەدەرەوەی ڕایۆ لە عێراق گوتوویەتی ! ئەمانەش بەرهه می یەکەمین قۆناغی تۆمارکراوی گۆرانیەکانی هونەرمەند(حەسەن زیرەک) ن،کە هه ر گۆرانیەک لەم گۆرانیانە بە خۆی لوتکەیەکە لە لوتکە زۆرەکانی داهێنانی ئەم هونەرمەندە گەورەیەی کورد . ئێستا دەتوانین بە دڵنیاییەوە بڵێن: هونەرمەن حەسەن زیرەک ..ژیانێکی دۆزەخی هه بوو ، دەنگێکی بە هه شتی !

بەشی سێیەم :-

لـيدانی زيرەک لە ڕيی گەڕانەوەی بۆ ئيران..
زيرەک زۆر جار لێيدراوە..ئەگەر دواجار هه موو لێدانەکان دەستی حکومەت و ساواکی تێدایە ئەوا
ئەمجـــارە كە لەزيــــرەک دەدرێ ! ليـــدانێک ســـەربەماڵی مـــردن دادەکات..بەڵام ؛ ليدانێکی بەهه ڵەيەو بە هۆی بوکێکی ترکی کوردی نەزانەوەيە ،تکايە خۆت کارەساتەکە بخوێنەوە، وەک ئەوەی زيرەک خۆی بۆ ميزاکەريمی گێڕاوەتەوە کاتێ لە پاش شۆڕشی عەبدولکەريم قاسم بەناچاری ڕوودەکاتەوە ئێران و لە ڕێگای گەڕانەوەئاوای بەسەردێ !
بۆ مشکێك (زيرەك)ی بە لێدان دا؟!
ميرزا کەريم خۆشناو دەگێڕيتەوە كە زيرەكدەڵێ:(
دوای (شۆڕشی) چواردەی گەلاوێژی ١٩٥٨ ی زاينی(٦) لە عێراقدا من گەڕامەوە ئەمـديو لە ڕێگـا زۆر مانـدوو بـووم وەك بڵێـی گەنـدە تايەکيشم لێ بوو. منيش لە دێيەکەو نێزيك ڕێگاکەم برادەرێکی زۆر خۆشەويستم هەبوو كە زۆر جار لەماڵی ئەو نانم ئەخواردو ئەخەوتم، ناوی کوێخا عەزيز بوو بيرم کردەوەو لە دڵی خۆمە گووتم ئێستا من نەخۆشم ناتوانم بەڕێگەدا بڕۆم با سەرێکی ماڵی دۆستەکەم بدەم و شەويش لايان ئەخەووم تا تۆزێك لەشيشم سوك ئەبێ تايەکەش بەرم ئەدات و ديداريش تازە دەکەينەوە. ئەو کاتەی من هاتوچۆی کوێخا عەزيزم ئەکرد، چوار کوڕی هەبوو كە هيچيان ژنيان نەهێنابوو کوێخا ژنيش زۆر ميهمان نەوازو گران و پتەو بوو ڕوم کردە دێيەکەو سەيرم کرد جێگە ماڵی خانە خۆيکەم خانويەکی گەورەو حەوشەو حەساری چاك بە بەردو سيمان دروست کرابوو گەشتمە پێش ماڵەكە ژنێکی زۆر جوان و جاحێل لەبەر دەرگا وێستابوو منيش لێی چومە پێش و گووتم: ئەرێ ئێرە ماڵی کوێخا عەزيزە خوشکێ؟ ژنەکە زەردەخەنەيەکی کردو گووتی: ئاری وەڵڵا ئێرەيە ماڵی حاجی کوێخا ئەتو چيت دەوێ؟ ووتم: من ميوانم حاجی لە ماڵە؟ لە دەنگی ئێمە کوڕە لاوێکی چوارشانە هاتە دەرەوەو گوتی: فەرموو کاکە وەرە ژورەوە وا ديارە ماندوشی؟ گووتم: نەك تەنها ماندوو ئەمن تاشم لێيەت ئەگەر دەکرێت جێگايەکم بۆ داخەن. سەيرم کرد ناو داڵانەكە هێشتا سيمان نەکرابوو پڕبوو لە کونە مشك جێگايان لەسەر ئەو کونە مشکانە ڕاخستم، چاوم گێڕا حاجی و کوێخا ژنم نەدی سێ ژنی زۆر جوان و جاحێل لە ماڵەكە هاتووچۆيان دەکرد، ئەو ژنەی قسەی لەگەڵ من کرد کوردی و تورکی تێكەڵاو دەکرد وەك بڵێی خەڵکی لای نەغەدە بوو، دەم بە پێكەنين و ڕوو خۆشبوو ڕووم لەو کردوو خەريك بوو هەواڵێکی کوێخا عەزيزو ژنەکەی بپرسم بەڵام زۆر نەخۆشبـووم چـومە ســەر جێگەکەم و لــێم پاڵـدايەوە پەتـويەکی

تەنکیان پێ دادام ئەوەندەی پێنەچوو هەشم بە خەمەوە نەماو نەم ئەزانی نە شەوەو ڕۆژە. کە چاوم کردەوە دیم پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دوایە کە شەو ڕۆژێك کەوتوم ئەستاش دەمەکە پیاوەکانی ماڵە چونەتە دەرەوە بە سەرشینایی لەخوار ئاوایی. چاوم گەڕا ژنەکان لە ماڵەوە بوون و کوێخا ژنیش راوەستابوو نان و پێخەریان بە پیاوەکان ئامادە دەکرد. منیش زۆرم تەنوو بوو ووتم: ئەرێ هەندەك ئاوم بەنە زەحمەت نەبێ، کوێخا ژن سەیرێکی منی کردو ڕووی خۆی دەولای کردەوەو زانیم نەیناسیمەوە منیش ئەوەندە نەخۆش بووم وەڕەز بووبووم تاقەتی قسەکردنم نەبوو. کوێخا ژن ڕووی لە ژنە جوانە ئاشناکەی من کردو گوتی: (خەرمان) تەزێك ئاو بدە میوانی نەخۆش، خەرمان ڕووی لەمن کردوو گوتی: ئای کاکە چاکتر بویەوە هە؟ بەدەم تاو ناڵە ناڵە گوتم نەخێر هێشتا زۆر نەخۆشم. غاری کردوو (جامێك ئاوی بە هێنام خێریك بوو دەست درێژ بکات ئاوەکەم بداتێ لەپڕ لە پشتاو پشت گەڕایەوە بە دەنگێکی بەرز گووتی (ئای ئای کاکە مهمان مشك نیشانم دەدات) پاشان هاتەوە پێش و گوتی ئەمن لە مشك ناترسم و ئاوەکەی دایە دەستم منیش زۆرم تا هەبوو، ئاوەکەم خواردەوە گوێملەبوو کوێخا ژن دەستی کردبوو بە قسەی ناشرین و بەڵێ بەڵێ و وتی: ڕاوەستە با نان بە ئەو (گە....) جنێوێکی دایە کوێخاکانی و مەبەستی شکات لە من و لە بوکەکەی بکات منیش بەخەبەر لە هەموو شتێك، کوێخا ژن بە پێڕە و پرتە پرت وەدەرکەوت و منیش کەوتمە حاڵی خەم و لە هێش خەم چوبوم کە لە پڕ لەزەمیێك بەخەبەر هاتم وامزانی خانوەکە بەسەرمدا دەڕوخا خێریك بوو ڕاپەڕم بەڵام پێڕانەگەشتم کە لیسەکیان لەناو قەدم دا سەیرم کرد کوڕە جاحێڵە چوار شانەکە بوو وای بە توند لەدام ویستم شتێك بڵێم ئەرێ بە لەم ئەدەن چیم کردووە بەڵام دەموو دەست ڕمیکەکی تر لەسەر دەم هەستاو هەشم بە خەمەوە نەما !! وەنەمزانی چیم بەسەردا هاتووە.! کاتێك چاوم کردەوە دیم(خارەمان) لەبەرامبەرم دانیشتووە ئەگری بە تورکی ئەیلاواندەوەو ئەیگوت:(مهمان ئهێڵاهن سیوگولی دی نیە ووردوس بلاسن) (قیمەرەم گیشیمە هیچ بیر سەز دیمەم ئەما ئیمام عەباس ئە بیرلارن کەمارنە وەسن) واتە میوان خۆشەویستی خودایە بەچی لەتاندا؟ دەم نایەت هیچ دوعایەك لە مەردەکەم بکەم بەڵام ئیمام عەباس لە تەنکەشی ئەوانی تر بدات). کە سەیرم کرد مشکەکی تەپیویشی لەتەنیشت خە دانابوو کە بە تەواوی بە هێشی خەم هاتمەوە هەموو لاشەم ژانی ئەکرد بەخەم نەوەستام و دەستم کرد بە نالەین (خارەمان) کو چاوی بە من کەوت هەڵاتە دەرەوەو هاواری کرد مهمان چاوی کردەوەو ئەم قسەی کردو تەپە تەپ پەیدا بوو لە ژورەوە غاریان ئەدایە لامن لە دەی خەمەوە گووتم وەڕاهی ڕۆژە پێی بچم ئەو ڕۆژێە خودایە چی بکەم توشی چ ڕۆژێکی ڕێش هاتوم

ناچار لە ترسی ڕۆحی خۆم تەکانێکم دایە خۆم کە هەڵستمە پێوەو هەڵبەم یان لانی کەم لە جێگای خۆم هەڵبستم وەك سیپایەم لێهاتبوو تومەز هەرچی لەشم بوو کوترا بوو سەریەك ئەوەندەی بەبێ ڕەحمی بۆلیس پێلەقە لەم بدەن!!! ناچار بە نا ئومێدی سەرم جوڵاندەوە لە دڵی خۆمە گوتم: خودایە خۆت ئەزانی ئەگەر هەموو جارێکیش خۆتام بووبێت ئەم جارە هیچ گوناحێکم نییە فریام بکەوە یا ڕەب و العالەمین زەریش دەم بە خۆم سوتاو بەدەست خۆم نەبوو فرمێسکم هاتنە خوارەوە ڕوم کردە دیوارو خۆم تەسلیمی قەدەری خوا کردو مایئوس بوم لە ژیان! بەڵام لە پڕ دەنگێکی ئاشنا هاتە گوێم گوتی کاکی مێوان…. کاکی مێوان…. من لەترسا جەوابم بە نەدرایەوە هەموو لەشم وەك بی ناو ئاو ئەلەرزی. دەنگەکە چووە لای ژورەوەو وتی: وەڵڵاهی سێ بەسە تەڵاقی ئەو دایکەی ئەوەم بکەوە ئەو مێوانە شتەکی لەبەت ئەتان کوژم یان ئەگەر خەشم دەم نەیەت بتان کوژم تەسلیم بە (ژاندارمەری)تان ئەکەم هەی(….) چەن ئەوە خۆتان لە میوانی خۆتان ئەدەن !! بە ئەوەی بزانن شتەکە چەنە؟ ئەو بەسەزمانەتان لەسەر کونی مشك نواندووەو ماڵی ئەمەش وەك ئەشکەوت مشك جلیتانیە تەدا دەکات مشکەك لە کونەکەی ژێر میوانەکە سەری لە کون دەرهێناوەو خارەمانیش کوردیەکەی بە تەواوی نازانێت!!! لەڕەدا وا دیار بوو ڕووی قسەی لە کوڕخا ژن بوو گووتی نابوایە بە خۆت بزانی مەسئەلە چییە جا بچیت کوێکانت حاڵی بکەیت هەی (….) لەڕەدا خارەمان گووتی: (ئاوەڵڵا مامە سیچان دیتم و گوتم مشك دیتم خەسوشم ئیشتباهی کرد بە شتەکی خەراپ)! ! من کە ئەو قسانەم بیست گوێم لەبوو هەشەکم هاتەوە بەر کە زانیم کوڕخا لای منەو شتەکە ئیشتباهی ڕوی داوە بەڵام من قوربانی ئیشتباهەکە بووم ڕوم کردەوە لای ئەوان و کوڕخا سەیری منی کردو گووتی کاکە تە ناوت چییەو خەڵکی کام جێگەیی؟ بەڵام لە قسەکانی دیار بوو زۆر موتەئەسیر بوو بەم هەڵبەت من ڕەنگم گۆڕابوو ڕەش داگەڕابووم تەواو تێکچوبوم حەقی هەبوو نەمناسێتەوە گوتم: کوڕخا عەزیز حەقت هەیە نەمناسیەوە چونکە ئەوەندەیان بە کیس و پێلەقە لێدام ڕەش داگەڕاوم و ڕەنگی مردوم پێوەیوتە!! کە قسەم کرد کوڕخا خۆی بەسەردا دام و ئامێزی تیوەینام لە بابە ڕوە داو دەستی کرد بە گریان و گووتی: هەی ماڵە وەران خۆم ئەم ڕووسیاه خۆم ئەی شەرمەزار خۆم خۆ ئەوە (حەسەن زیرەك)ی ڕەفیقی کەنمە چەند ساڵە چاوەڕێی سەرلێدانیم ئەی ڕەبابە ڕوو ڕولە کینەڕ بکەم!! کە کوڕخا ناوی هێنام هەرچی لە ماڵەکە بوون سەریان سوڕما بوو سەیری یەکتریان ئەکرد تەکەڵا وتیان چی….(حەسەن زیرەك)؟ ئیتر ڕوویان نەبوو سەیرم بکەن لە شەرمان بەڵام زۆر پەشیمان بوبونەوە بەڵام کەنگێ پەشیمانی بە دەردی خواردووە؟ داری پەشیمانی

بەرەکەی خەفەت خواردنە کوێخا هەستایە پێ و چاوی خۆی سڕیەوەو نەڕاندیە سەر ژن ومنداڵەکانی و گووتی: نازانم چیتان پێ بڵێم جارێ بڕۆن دکتۆرێك بێنن با دەرمانی بکات، دەی زووکەن. کوڕە چوار شانەکە ئەوەی تر کە زۆر لێیدابووم ڕۆیشتن دکتۆر بێنن دوو کوڕەکەی تریش لەگەڵ ژنەکان جێگەکەیان گواستەوە دیوەخان و ڕایەخ و پێخەفی پاك و خاوێنیان بۆ داخستبووم و کوێخا هاتە بن هەنگڵم و ژورەوە لەسەر جێگاکە دای□نام و هەندێك سەرینی خستە پاڵ پشتم و گوتی: دوو فروج سەر ببڕن هەر ئێستا شۆربا برنجێکی بە ئاو فروجی بۆ لێنێن. ماوەیەك لە ماڵی کوێخا عەزیز ما مەوە بە هەموویان خزمەتیان ئەکردم تا چاك چاك بومەوە. دامەزران لە ڕادیۆی تاران.. گە ڕایەوە ئێران زیرەک..بێ پارەو بێ ماڵ وبێ ژن و منداڵ ،ئەو هه موو ساڵەی ئاوارەیی جگە لە ناوبانگ و چەند ساڵ کارکردن لە ڕادیۆی بە غداوتاقیکردنەوەیەکی باش و شارەزاییەکی زۆر لە کاری ئێستگەیی دا هیچی تری پێ نە بوو، بەڵام ؛ چۆن بە هۆی ئەو گۆڕانکاریەی کە لە عیراق ڕووی دابوو..بە هۆی نەمانی رژێمی پاشایەتی لە عیراق و دانانی یاسایی لە لایەن (عەبدوک□ریم قاسم) ی کە سەرکۆمارە وە بەدەستوور کە..(کوردو عەرەب هاو بەشن لەم نیشتمانە) ئەمە شای ئیرانی تەنگاو کردبوو کە کارێک بکات کوردەکانی ئێران کێشەی بۆ دروست نەکەن! هه ر بۆیە (ڕادیۆی تارانی بەشی کوردی) دامەزراند(ڕۆژنامەی کوردستان) ی بڵاوکردەوە، بەو هۆیەوەش پێویستی زۆری بە نووسەرو کادیری میدیایی کوردی هه بوو، هونەرمەند (حەسەن زیرەک) لە م رووەو کادرێکی ناوداروهونەرمەندێکی پێگەیشتوو و ئامادٍە بوو ، هه ر زوو وەک هونەرمەند لە ڕۆژی(١٢ تیر١٣٣٧ە ش-١٩٥٨) بە(١٢ هه زار ریال) بە هۆی بەڕێز(محەمەد کەیهان)() دەس بەکاربوو. هه ر زیرەکیش بووە هۆی ئەوەی کە خاتوو (میدیای زەندی) یش ببێ بە گۆیندەی ڕادیۆ و لە ڕۆژی (٣٠ ڕەزبەری ١٣٣٧ کۆچی) وەک یەکەمین ژنی کورد دامەزرا. هه ر لەو ساڵە زیرەک میدیای زەندی دەخوازێ میدیا خانم دەڵێ:(٢٦ڕەزبەری١٣٣٧هه تاوی منیان لەحەسەن مارەکرد)(چریکە،ل٦،چ٢) ئیتر لیرەوە زیرەک بە فەرمی کارمەند- هونەرمەند- ی ڕادیۆیەو مووچەیەکی شیاوی هه یەو دەبێتە خاوەن ژن و ماڵ ومنداڵ! زیرەک لە کاسێتی (ئەبووسەباح) باسی ئەم سەردەمە دەکات و دەڵی (ژن و مێردێکی بەختەوەر بووین) هه ر بۆیە لە گۆرانیەک دا دەڵێ: (چەندم پێخۆشەناوماڵ) و لە گەڵ لەدایک بوونی(مەهتاب- ساکار) کچی یەکەمی گۆرانی (بولبول ئەمساڵ من زۆر بەختیارم ..ساحێبی مەهتاب گوڵی بەهارم) و(خونچەی دڵەکەم ئارازوو..بۆم ببە بەگوڵ زوو بو زوو) بۆ (ساکار- مەهناز) دەخوێنێ، لەم بارەوە میدیا خانم دەنووسێ □ حەسەن جوانترین گۆرانی خۆی بە

ن□وی(لایە ئارەزوو) ی چل ساڵ لە مەو بەر بۆ ئارەزووچڕی و (کیژۆلەی نازدار ونازدارێ بابی) ی بۆ ساکار خوێند) (جریکە ل،٦،٧ چ٢) هه ر بە هۆی ئەم ژیانە تازه□ی□ بوو کە ژیانێکی ئاسایی و ئاسودەیی بوو بۆ زیرەک ، وایکرد کە گۆرانی (باران بارانه) بخوێنێ کە دەتوانین وەک تۆبە کردنێکی زیرەک ناوی ببەین ! کە میدیاخانم دەنووسێ □ حەسەن بەگشتی تەرکی هه موو شتێکی کرد بوو)(چریکە، ل٧،ج٢) دەتوانین ئەم سەردەمە بەسەردەمی زێڕینی ژیانی زیرەک ناو ببەین ! بەداخەوە هه رلە ڕۆژانی یەکەمی هاتنەوەی زیرەک (ساواک) زۆر بەوردی چاودیری زیرەک دەکات و کە لە گەڵ میدیا خانمیش دەبنە ژن و میردو پێکەوە لە رادیۆ کاردەکەن، هه ردووکیان زۆر بە توندی چاودێری دەکرێن و ئەنجامی ئەم چاودێری کردنەش دەبێتە هۆی نووسێنی چەندان ڕاپۆرت لە سەر زیرەک و میدیا خانم ، کە هه ندێک لەو ڕاپۆرتانە لە کتێبی(چپ در ایران بە روایت اسناد ساواک) دا بڵـاوکراوەنەتەوە ، نـاوەرۆکی ئەم راپۆرتـانە ئەوە دەردەخەن کە زیرەک و میدیا بە چ جۆرێکی وردو توند چاودیری کراون و چۆن وچ تاوانێکیان داونەتە پاڵ و هه ر ئەمەش هۆی ئەوە بوو کە ساواک بە دوای زیرەکەوە بێ تا دواجار بە شەهیدی لەسەر گردی ناڵە شکێنە بۆ هه میشە گیرسایەوە ! !

دامەزران لە رادیۆی کرماشان..

کە ڕادیۆی کـوردی لە تـاران دادەخـرێ و ڕادیۆی کرماشـان لە (٢٨مورداد١٣٤١) دەکرێتەوە ، هونەرمەندو کارمەندانی ڕادیۆی تاران دەگـوێزرینەوە ڕادیۆی کرماشـان ، میـدیاخانم زیرەکیـش لە نیـو گوێزراوەکان دادەبن وەک کارمەندی فەرمی دەوڵەت لە ڕادیۆی کرماشان بەگەرمی کار دەکەن.

لە چاو پێکەوتنیکدا بەڕێز(مەحمود میرئانی) کە دوازدە ساڵ سەرۆکی ئۆرکسترای ڕادیۆە تەلەفزیۆنی کرماشان بووە، لە وەڵامی پرسیارێک دا دەڵێ:(مـن سـاڵی١٣٣٩ی کۆچـی هـه تـاوی- ١٩٦٠- ١٩٦١) هـاتمە ڕادیۆیکرماشان)(سـایتی هـاژە-١١/٦/٢٠٢٠) لە بـارەی هـاتنی حەسـەن زیـرەک بۆ رادیۆی کرماشـان دەڵێ:(خـوداڕوحی حەسـەن زیـرەک شـاد بکات،کاتیک ئێمە لە بیسیمدا بووین، یەک کیلۆواتی بوو، ئەوکات حەسەن زیرەکمان هه رنەبینی، من خۆم نەمدەبینی ونەمدەناسی گوایە لە بەغدابوو لەوێ کاری دەکرد)(سایتی هاژە- ١١/٦/٢٠٢٠) زیرەک لە ساڵی ١٩٦٠،١٩٦١ لەسلێمانی بووە نەک بەغدا و هاو بەشی لە چەندین شانۆ گەریش کردووە.

دەرکردنئ حەسەن زیرەک لە ڕادیۆ.. میدیا خانم دەنووسێ:(کاتێ لە کرماشان دابووین، لە ساڵەکانی ١٣٤١تا١٣٤٣ی هه تاوی حەسەن زیرەک

کۆڕێکی مۆسیقای بۆ خۆی پێکهێنابوو کە بەڕاستی پەنجەیان شیرین بوو، لەوکاتانەداحەسەن ژیانی ئیداری کەوتبووەسەرەولێژی، چونکە دەوڵەت پارک□ی نەئەدا)(جریکە، ج ٢)(٧). لەبەر ئەوەی سەرۆکی بەرنامەی کوردی شوکروڵلای بابان گوتبووی: ئێمە نزیکەی ١٥٠٠ گۆرانیمان بەدەنگی حەسەن زیرەک هه یەو ئیتر ئەومان ناوێ . لەم کاتانەدامامۆستا عەلی مەردان وحەسەن جەزراوی و محەمەد عارف جەزراوی ، لە عیراقەوە هاتن بۆ ئێران و لە من حەسەن داوایان کرد بڕۆینە ڕادیۆی بەغدا،لەم کاتانە دا دەوڵەت دەس بەجێ دڵخۆشی حەسەنی دایەوەو پارەی مانگانەو هه موو قەرزەکانیان دایەوە، کاتێ کە میوانەکان چوونەوە، ئینجا ئیتربە ئێکجاری حەسەنیان لە ئیدارە دەرکردو کاتێ لە تارانیش دا، حەسەن هاتەوە ڕادیۆ دوکتۆر سەراجوەدینی(٨) ڕێ ی پێ نەدا وئەمانە هه مووی ، بوو بەداخ و دەرد لە دڵی ناسکی ئەوداو ئەوی تووشی ژیانێکی زۆرناخۆشترکرد.)(چریکە،ج٢،ل٧،٨) میدیاخانم واباس دەکات کە زیرەک لە ساڵی ١٩٦١تا١٩٦٤ لەکرماشان بووە،هه ر لەکاتە حەسەن زیرەک لە ئیدارە کاری کەوتبووە لیژی و مانگانەیان نەدەدایێ! سەرە رای ئەوهه موو سوکایەتی پێکردن و غەدرو دەرکردنەی زیرەک لە رادیۆ ، سەیرکەن میدا خانم چۆن باسی ڕۆڵ و کاریکەری زیرەک دەکات لە گەرم کردن و پ□شق□ بردنی ڕادیۆی تاران و کرماشان ،دەنووسێ:(چونکە حەسەن زیرەک نزیکەی ١٠٠٠ گۆرانی لە تاران و کرماشان دا تۆمار کردبوو لە بەر خاتری بڵاو بوونەوەی ئەم گۆرانی یانەبوو کە ڕۆژانە نزیکەی دوو هه زارنامە بۆ بەرنامەکان دەهات و تەنانەت پوولیشیان ئەخستەناو پاکەتەکەوە(*٩) ، تا زووتر گۆرانی داواکراوی ئەوان بە دەنگی – حەسەن زیرەک – بڵاو بکرێتەوەوبە تێکڕای تەواوی بەرنامەی کوردی لەسەر دەنگی خۆشی ئەو دەسوڕا، لەو کاتانە ڕۆژانە دوو کەڕەت بەرنامەی – ئێمەو گوێگرەکان- بڵاو ئەبووەوەو حەسەنێ کە بە دەنگە خۆشەکەی بووە هۆی درەوشانەوەوگەشانەوی بەرنامەکانی کوردی تاران و کرماشان وسێڵاوی نامەی لایانگرانی گۆرانیەکانی ، بەرەو ئێزگەکانی ڕادیۆ دەهات و زۆر بە نامەکانیش تایبەتی داواکرانی گۆرانیەکانی حەسەن بوو، بەڵام؛ لە دوای ئەمانە ئیتر قەت حەسەنیان ڕی نەدا بە ئیدارەو لە بیریان چووەوە، لە حالێکدائێزگەی رادیۆی کرماشان لە ٢٨ ی گەڵاویژی ١٣٤١دا بووە بەسەد کیلۆ وات و دەنگی بەرەو هه مووشارە کورد نشینەکان دەڕۆیی!)(چریکە،ج٢،ل٩،١٠) میدیا خانم خێزانی زیرەک و کارمەندی ڕادیۆی تاران و کرماشان و ئاگادار لە هه ڵس و کەوتی ئیدارەی رادیۆو دەوڵەت بەرامبەر هونەرمەند بە حەسەن زیرەک لە بەردەوامی زوڵم و غەدرەکان دەنووسێ:(رەفتاری دەوڵەتی ئەوکاتە. لە گەڵ حەسەن دا- کە لە کوردەواری و تەواوی دنیا ، بە

تایبەت لە عیراق و ئێران ناوبانگی داخستبوو، ئەوەی تووشی کەندو کەسپەکی زۆری کرد، بە تایبەت لە کاتێکدا کە دکتۆر عابدی سەراجوددینی، سەرۆکی بەرنامەی ڕادیۆی تاران بوو، کاتێ حەسەن هاتبووە ڕادیۆ(لە مەیدانی ئاراک دا) شێخ عابدی سەراجوددینی، بە دەرگاوانی دەستوور دابوو تا حەسەن ڕێی نەدەنە ژوورە ، کە ئەمکارە لەسەر دڵی ناسکی زیرەک هێندەشوێنێکی خراپی داناکە هیچ کات نە گەڕایەوە بۆ ڕادیۆی تاران و بەدڵ شکاوی ، پێ و پیڵاوی پیچایەوە بەرەو بەغدا، بەڵام؛ کاتێ گەیشتە بەغدا ، لەوێ دا گرتیان وخستیانە بەندەوەو لە پەنکەی میجی هەڵیان واسی وزۆر ئەشکەنجەیاندا،ناچار لە پاش ڕزگار بوون گەڕایەوە بۆ تاران و لە ئیرانیش داساواکی ئەوکاتە گرتی و زۆری ئەشکەنجە دا، کە بە دەنگی خۆی باسی ئەوکاتانەی تۆمارکردووە،، ئەمانە پیشان دەری ئەوەن کە حەسەن نە لەم دیوو نە لەو دیودا، ڕووی ئازادی و خۆشی نەدیت،)(چریکە،چ٢، ل٧)

جگە لەوەی کە میدیا خانم باس دەکات لە هۆیەکانی دەرکردنی زیرەک لە ڕادیۆی تاران و کرماشان ، کە ناوی بەڕێزان دکتۆر عابید سەراجەددین و مامۆستا شوکروڵلای بابان دەنێ، ئەو لەم دوایینە ناوی هونەرمەندی گەورەی کورد مامۆستا (مەزهە ری خالقی) یش دێت! ئەوەش دوو کارمەندی ڕادیۆی کرماشان ، مامۆستا(حسامەددین ئەمین) ی نووسەر و (عارف ئیبراهیم پوور) ی مۆسیقاژەن، هەردووکیان زۆر بە توندی ئەوە دووپات دەکەنەوە .سەرەتا عارف ئیبراهیم پوور لە ڕادیۆی دەنگی ئەلمانیاو بەشی فارسی دەڵێ:(من بەردەوام نەفرەت لە ئاغای مەزهە ری خالقی دەکەم، چۆن ئەوان گۆرانیبێژی فەرمی ڕادیۆیکرماشان بوون، بە هە نجەتی بێ بنەماحەسەن زیرەکی لە ڕادیۆ دەرکرد.)(پایگاه خبر زریان- موکریان) پاش ئەویش مامۆستا حسامەددین لە سایتی(کوردانە) و لە چاوپێکەوتنێک دا دەڵێ:(بە دوو دڵی دەڵێم خالقی پەیوەندییەکی باشی لەگەڵ زیرەک نەبوو، تا ئەوەی یەکێ بوولەوانەی بوونە هۆی دەربەدەری زیرەک)(سایتی کوردانە) لە پێچەوانەی ئەم ڕایانە چەند بەڕێزیک بەرگریان لە مامۆستا مەزهە ری خالقی کردوو ئەوەیان ڕەتکردەوە کە خالقی لە دەرکردنی زیرەک لە ڕادیۆ دەستی هە بووبێ، هە تا هە ندێک دەیانگوت ئەو کاتە مامۆستا مەزهە ر لە ڕادیۆ نە بووە ،بەڵام، بەڕێز(کاوە پێشداد) هونەرمەندی بۆکانی لە سایتی (پایگاه خبری زریان- موکریان)

دا وێنەیەک بڵاودەکاتەوە ، لەو وێنەیە مامۆستا حەسەن زیرەک و مامۆستا مەزهە ری خالقی لەگەڵ زۆر لە کارمەندانی ڕادیۆی کرماشان دەردەکەون ! بەوش هونەرمەند کاوە پێشدادی دەیەوێ بڵێ ..ئەو دوو

هونەرمەند پێکەوە لە ڕادیۆ بوون . بەڵام ، لە قیدیۆی چاو پێکەوتنێکی بەڕێز مامۆستا محەمەدی کەمانگەر ، هەمان وێنە داندراوەو لەسەر ئەو وێنەیەی کە هونەرمەند کاوە پێشدادی وەک مامۆستا مەزهەری ناساندوویەتیی ،لە سەر وێنەکە نووسراوە – بەهمەنی پولەکی- بەمەش دەیانەوێ بڵێن : ئەم وێنەیە مامۆستا مەزهەر نیە! بەوەش دەیانەوێ بڵێن ؛ ئەم وێنەیە مامۆستا مەزهەر نیەو ئەوکاتەش لە کرماشان نەبووە و دەستیشی لە دەرکردنی زیرەک دا نیە! هە روەها مامۆستا(مەحمود میرئانی) لە وەڵامی پرسیاریک کە هونەرمەند عارف ئیبراهیم پوور دەڵێ مامۆستا خالقی بووەتە هۆی ئەوەی حەسەن زیرەک لە ڕادیۆی کرماشان دەربکەن ؟ لەوەڵامدا دەڵێ ە هە رگیز شتی وانیە.. بەڕێز عارف ئیبراهیم پوور دەناسم، ئەویش هاوکاری مەحمود بلووری بوو لە هونەرستانی ڕودەکی، بەڕێز ئیبراهیم پوور ئەکەردەن و پیانەی لەدەداو کەمانیشی باش دەژەنی، بەڵام ، ئەو مەسەلەیە پەیوەندی بە بەڕیز خالقییەوە نیە، ئەو لەکوێ ئەوە دەزانێ؟ هه موو ماوەی کارکردنی مامۆستا خالقی من لە خزمەتیا بووم، ئەوکات حەسەن زیرەک لەوێ نەبوو تادەریبکەن.)(پایگای هاژە- ١١/٦/٢٠٢٠) کەچی لە جام کورد دا هاتووە؛(لە گەڵاوێژی ١٣٤١ی هه تاوی بەرنامەکانی ڕادیۆ دەنگی کوردی تاران داخران، حەسەن زیرەک لە گەڵ هاوسەرەکەی و هاوکارەکانی تر بۆ کرماسان گواسترانەوە دەرێژیان بە چالاکییە هونەریەکانیان دا)(جام کورد، ١١/٦/٢٠٢٩) هه روەها دەنووسێ : (حەسەن زیرەک ٣ ساڵ لە کرماسان نیشتەجی بوو.) کەواتە حەسەن زیرەک هه تا ساڵی ١٣٤٤ لە ڕادیۆی کرماشان بووە ، هه روەها لە بیۆگرافیای مامۆستا مەزهه ری خاڵقی دا هاتووە :(مەزهه ری خالقی لە سالی ١٣٤٢تا ساڵی ١٣٤٧لە ڕادیۆی کرماشان کاری دەکرد)(بیۆگرافیای استاد مەزهه ری خالقی) وا پیدەچی ساڵیک دوای گواستنەوەی کارمەندان لە تارانەوە بۆ کرماشان مامۆستا مەزهه ری خالقی چووبێتە کرماشان! ئەو ساڵەش مامۆستا حەسەن زیرەک لەوی بووە ، تا ساڵی ١٣٤٤ کە زیرەک دەردەکرێ ، ئەوەتا میدیا خانم دەنووسێ :(لە ساڵەکانی ٤١ تا ٤٣ی هه تاوی ، حەسەن زیرەک کەڵێکی مۆسیقای بە خۆی پێکهێنابوو،کە بەڕاستی پەنجەیان شیرین بوو،لەو کاتانەدا حەسەن ژیانی ئیداری کەوتبووە سەرەو لیژی چونکە دەوڵەت پارەکەی نەئەدا لە بەرئەوەی سەرەکی بەرنامەکانی کوردی شوکروڵای بابان گوتبووی ئەمە نزیکەی ١٥٠٠ گەرانیمان بەدەنگی حەسەن زیرەک هه یە و ئیتر ئەومان ناوێ !)(چریکە،چ٢،ل٧،٨) مامۆستا حسامەددین باسی ئەوە دەکات کە مامۆستا مەزهه ر بەرپرسیاریەتی ئیداری وەرگرت و بووە سەرکی بەشی کوردی ، مامۆستا مەزهه ر خۆشی لە چاوپێکەوتنێکی تەلەقزیۆنیدا ، باسی ئەوە دەکات :- کە مەرحومی حەسەن زیرەک و

موجتەبای میرزادە هه ردەم پێکەوە بوون و سوحبەت و زارگەمەیان لە نێوان دا هه بوو ! ئەمانەش ئەمە دەردەخەن کە لە کاتیکدا مامۆستا مەزهه ر بەرپرسی بەشی کوردی کرماشان بووە ، هونەرمەند حەسەن زیرەکێش بە قسەی عارف ئیبراهیم پوور کارمەندی فەرمی رادیۆ بووە ! ئەگەر سەرنجیش بدەین میدیا خانم لەو بابەتە ناوی هونەرمەند مامۆستا مەزهه ری خالقی ناهێنێ! بەڵام؛ لە چاوپیکەوتنیکی مامۆستای نووسەرو وەرگێڕی ناسراوی کورد(محەمەدی رەمەزانی) لە گەڵ میدا خانم ، میدیاخانم لەوەلامی ئەم پرسیارەی محەمەدی رەمەزانی دا دەڵی :(میدیا خانم زەمانێ کە مامۆستا لە ڕودیۆبووە، لە ڕەوابیتی ئیداری دا، لاپەڕەی ناخۆش هه یە، با تەوەجوە بەوەی کە دەڵینکوردان خۆخۆرن !حەسەدەت و ناپیاوی هه یە لە گۆڕیدا، ئەگەر شتیک دەزانی لەمبارەوە پێمخۆشە پەردەی لێ لادەی ؟لەوەڵام دا میدیاخانم دەڵی؛ ئەوکاتەی کە حەسەن هاتە تاران ئاغای سوکروڵلای بابان بەرنامەکانی ئیجرادەکرد،لەواقیعدا دەبووە ڕەئیسی بەرنامەی کوردی ،وە سەید ئیبراهیمی ستودە و ئاغای شێخ سراجەدینی لە هه مووان پتر ئاغای شیخ سراجەدینی کەم موحیبەتی لە گەڵ کرد، وە ئاغا بابانیش هه روەها! حەسەن زۆر حەساس بوو، نەوەک ئەوەی بەخیل بێ ، ئاغا بابان هه رجێگیایەک بەرنامە هه بوایە زۆرتر هه ر خالقی وەپێش دەخست، خالقی ئەوکاتی نەوجەوان بوو، قیافەیەکی جوانیشی هه بوو،سەوادی هه بوو،ئەوانە دەبووە هۆی ئەوە کەم لوتفی لەگەڵ حەسەن بکەن !بەتایبەت ئەوکاتەی لە رادیۆی کرماشان بوون.)(سایتی ڕۆژهه ڵات- بۆکان) ئەو قسانەی میدیا خانم ئەوە دەسەلمێنی کە زیرەک و خالقی هه ردووکیان پیکەوەبوون ، چ لە ڕادیۆی تاران چ لە کرماشان ، هه روەها مامۆستا (محەمەدی کەمانگەر) بەرگری لە مامۆستا مەزهه ردەکات وئەو بە هۆی دەرکردنی زیرەک نازانێ ، بەڵکو هۆی نەمانی زیرەک بۆ ئەوە دەگێڕیتەوە کە زیرەک بە مووچەکەی ڕازی نە بووەو بە کەمی زانیوە ، دەڵێ:(حەسەن زیرەک ساڵی ١٣٤٤ لێبڕا دەست هه ڵبگرێ لە کاری ڕادیۆ ئەویش بەو بیانووە دەیگوت حقوقم کەمە، با ئەوەش بڵێم زیرەک خۆی و میدیاخانمی خێزانی یانی ئەم دوو نەفەرە پێکەوە نزیکەی ١٨٠٠ تومەن حقوقیان هه بوو)(ڤیدیۆیەکی بەردەست) بەڵام، وەک میدیا خانم باس دەکات هه رزوو مانگانەی زیرەک رادەگرن و نايدەنێ لە کاتێکدا ڕۆژانە دەوام دەکات ، تا هونەرمەندان (عەلی مەردان و محەمەد عارف جەزراوی) دەچنە ئێران و ئەوکاتە داوادەکەن زیرەک و میدیا ل□ گ□□ ئ□وان بێنە عێراق ، کاربەدەستان کە ئەمە دەزانن مووچەکان و قەردەکانی زیرەک دەدەنەوە ، پاش گەڕانەوی هونەرمەندان بۆ عیراق جارێکی ترو بۆ هه میشە لە ڕادیۆ دەری دەکەن ، دیارە ئەمە لە رادیۆی تاران بووە ، کە لە کرماشانیس دەری دەکەن

و دەچیتەوە ڕادیۆی تاران ، هه ر لە دەرگاوە ناهێڵن بچیتە نێو دایرەی ڕادیۆ!! وەک میدیاخانم دەنووسێ ئیتر زیرەک بە دڵشکاوی و بۆ هـــه میشە پشـــت لە رادیۆ دەکـــات و دەکەوێتە دەر بەدەری وبێ خانەوبێ ماڵێ !!
دەرکردنی زیرەک لە ڕادیۆ هه رچەندە باسی زۆر هۆ دەکەن و ناوی زۆر کەس دێنن ..کە ڕۆلیان هه بووە لەم دەرکردنە ! بەڵام؛ من بە دڵنیـــایەوە دەیڵێم : ئەمە لە بنە ڕەتـــدا خواســـتی ســـاواک بـــووە ؛ بەڵـــام؛ ئەم خواســـتە بە هۆی بەرپرســـانی ڕادیۆو کارمەنـــدانەوە جێ بەجێکراوە ، ئەگەر سەرنج بدەین هه ر لەسەرەتای گەڕانەوەی زیرەک ل□□ـــی بەگومـــان بـــوون و بە دوایەوە بـــوون ، کە دەچێتە مـــاڵی کێ و سەردانی چ کەسێک دەکات ! بەرهه می ئەم چاودێری کردنە ڕاپۆرت نووسێنێکی زۆرە لەسەر زیرەک و میدیا خانمی خێزانی ،کە ژمارەیەک لەم ڕاپۆرتە نووســراوانە دواجــار بڵـاوکرانەوە . بۆ نمـــوونە ئەم ڕاپۆرتە بخـــوێنەوە کە لەتـــاران و بەدژی حەســـەن زیـــرەک نووسراوە:(حەسەن زیرەک، لە ماڵی موزەفەر حەبیبی پرسیارگەلێکی لەبارەی خۆشەویستی ئالیا حەزرەت هه مایۆنی و دەسەڵاتی پارتی دێموکراتی کردستانی ئیران و باوڕی خەڵک خستووی□ت□ □وو لە تێکەل بوون بە ئەو پێویستە ئاگادارو بە پارێزبن، تێکڕا کارەکانی ئەو لە تاران پێویستە بخرێتە ژێر چاودێری چونکە لەوانەیە هاتوو چۆی ماڵی دکتۆر شیرازی بکات .)(چپ در ایران .ل؟)
ئەمەش ڕاپ□رتر□کی تر ک□ □اپ□رتنووسە ساواکیەکان ، زۆر دوژمنانە بە دژی زیرەک و میدیاخانم نووسیویانە و لە خاڵی دووەم دا هاتووە □ ٢- لەم دواییە فاطمە زەندی کە ناوە ڕاستیەکەی (هاجەر) ە یەکێکە لە ئەندامانی حزبی هه ڵوەشاوەی تودەیە لە کوردستان لە ڕیگای ترکیا هاتووەتەوە ئێران ناوبراو برایەکی هه یە لە وەزارتی دارایی ناوی حەمید زەندیەولەوازارەتی دارایی کاردەکات هه روەها خوشکەکەی بەناوی مەهدیە – میدیە- زەندی کە وێژەری ڕادیۆیە لە بەرنامەکانی بەشی کوردی ئیران کاردەکات مێردەکەی مەهدیە ناوی حەسەن زیرەکە و گۆرانیبێژی بەرنامەکانی ڕادیۆی کوردی ئیرانە ئەو کەسە ماڵی لە شەقامی ئاریاناو چوارڕیانی گلی یە کەسانی گومان لێکراو لە ماڵی ئەو دەبیندرێن حەمید زەندی باوکی هه ر ئ□□ستا لە تاران بەکاری نمایندەیی دادگاوە خەریکە.)(چپ در ایران ،ل٦٧)
لە ڕاپۆرتیکی تری ساواک ولە خاڵی هه شتەم دا ڕاپۆرتنووس دەنووسێ □ بەرنـــامەی کـــوردی ڕادیۆی تـــاران ئـــامرازی پەیوەنـــدی کـــردنە بە کوردانی عێراق هه ربۆیە ڕۆژی چوار شەممەی ڕابردوولە ژێر ناوی ئێمەو گوێگرکان پەیامی حەسەن زیرەک بە هۆی خێزانەکەی مەهدی زیرەک زەندی بۆ کەسێکی عێراقی دانیشتووی شاری کەرکوک ڕەوانە کراوە

حەسەن زیرەک خۆی لەم دواییە لە ناوچەی کوردستان و وبۆکان و مهاباد گەڕاوەتەوە لەو سەفەرە چاوی بە کەسانی گومان لێکراوی عێراقی کەوتووە ناو براو هه رچەندە کارمەندی ڕادیۆی کوردی تارانە چونکە پێش کودەتای عێراق لە پەخشی ڕادیۆی بەغداد مووچەی هه بووە ئێستاش هه مان مووچە وەردەگرێ خوشکی ئەو خێزانی کەسێکە کە لە هاوکارانی نمرە یەکی قازی محم□د بووە ئێستا لە شورەوی دەژین لە سەرەتای ساڵی ١٣٤٠ بە هۆی سەفارەتی شورەوی هاتووەتە ترکیا هه روەها مەهدیە زەندی زیرەک وێژەری ڕادیۆی ناوبراو زۆربەی شەوان بەناوی خزم وکەسەکانی پەیام بۆ کوردستان دەنێر) (چپ در ایران ل٦٤)،

سەرنج بدە برای خوێندەوار.. بزانە ساواک و ڕاپۆرتنووسەکانی چ بە وردی و بەردەوامی چاویان بەسەر زیرەکەوە بووە و لە هه موو هه ڵسو کەوتێکی بە گومان بوونە ، بزانە چ تاوانێکی گەورەو ترسناک و زۆریان داوەتە پاڵ زیرەک و میدیا خانم ، کە ئەم تاوانانە ئەوێ ڕۆژێ لە ئێران تاوانێک بوون بە نرخی سەر ، لێرە ئەوە بەدەر دەکەوێ ئەوەی بەدوای زیرەکەو□ یەو ژیانی لێ تاڵ کردووەو دژایەتی دەکات ، خودی دەوڵەت و دەزگای ناوبەدی ساواکە ! بەڵام؛ هه رجارەی کاسانێک بە کاردێنێ و تاوانێکی بۆ دروست دەکات.

دەنگت بەکەلکی ڕادیۆ نایێ ..

کە ساڵی شە ست و شەش چریکەی کوردستان چاپ دەکات ، ساواک فەرمانی گرتنی دەردەکات و زیرەک دێتە عیراق و دواجار دەچێتە بە غداو بەو هیوایەی جارێکی تر لە ڕادیۆی بە غداوەک هونەرمەندەکەی جاران وەک کەو بخوێنێ ! بە ڵام ؛ جارێکی تر دەنگی تاقی دەکەنەوەو لە ئەنجام دەڵێن .. دەنگت بە کەلکی رادیۆ نایێ !! پاش ئەوەش دەیگرن و شەش مانگ لە بەندی دەزگای ئەمنی عیراق لە ژێر ئەشکەنجە دا دەبێت و ئازاری زۆری دەدەن، وەک خۆی باس دەکات دەیانەوێ بتڵی پێ هه ڵبگرن !؟!؟ پاش ئەوەی ئاودیوی ئیرانی دەکەنەوە لەوێش ساوک دەیگرێ و بە پانکەوە هه ڵیدەواسن وئازارێکی زۆری دەدەن!!

وەک میدیا خانم باس دەکات هه ردوو ڕادیۆی تاران و کرماشان لە سەر دەنگی زیرەک دەسوڕا، ڕۆژانە نزیکەی دوو هه زار نامە بۆ ڕادیۆ دەهات و هه ندێک پارەیان دەخستە ناو نامەکانیان و داوایان دەکرد بە زوویی گۆرانیە داوکراوەکانی زیرەکیان بوبڵاو بکەنەوە ، هه روەها وک و باس دەکەن زیرەک هاو بەشی زۆر لە بەرنامەکانی دەکردو خۆشتری دەکردن ، وەک و بەرنامەی – ئێمە و گوێکرەکان – کە میدیا خان پێشکەشی دەکرد..جگە لە گۆرانیەکانی زیرەک خۆشی هاوکاری بەرنامەکەی دەکرد ، هه روەها لە بەرنامەی – چیرۆکی شەو – و بەرنامە شیعرو مۆسیقا.. بە کورتی زیرەک ئامادییەکی بەردەوامی هه

بوو لە زۆربەی بەر نامەکانی هه ردوو ڕادیۆ و میدیا خانم گوتەنی ..هه ردوو ڕادیۆ لەسەر دەنگی ئەو دەسوڕا ! سەرە ڕای هه موو ئەمانەش سەیرکەن بە چ بێ ڕێزی و سوکایەتی پێکردنێکەوە دەری دەکە نە دەرەوەو دەرگای ڕادیۆی بە ڕوودادد□خەن و مانگانەکانی نادەنێ !؟

ئەم مووچە بڕین و دەرگا بە ڕوواداخستن و دەرکردنە هه مووی بە خواستی – ساواک – بوو! هه ر بۆیە ساوک وازی لێنا هێنێ وبەدوایەوە دەبێت و هه مووکارێکی لێ تێکدەدەن و لێناگەڕێن کاسبی بکات وبحەسێتەوە و جەمە نانێک بە ئاسودەیی بخوات ، لە پایتەختەوە سەرەو خواری دەکەنەوە تا لە نیوان دوو کێوی (کانی مەلا ئەحمەد) و سەر سنوور چایخانەیەکی عەجایب دادانێ و دەیەوێ کاسبی تێدا بکات ، بەڵام، هه رناوە ناوە سێ چوار چەقۆکێش و شەقاوەی بۆ دەنێرن و تێرو پڕی لێ دەدەن و سەروچاوی لە خویندا سوور دەکەن ؛ ڕۆژێک لە ژاندارمری پاش ئەوەی شکات دەکات .. لە جیاتی پاراستن و حەق وەرگرتن بۆ زیرەک ، ڕوو بە روو پێی دەڵێن : لەو شووینە بڕۆ ڕۆژێک دەشتکوژن !؟!؟ لە ڕؤژێکی ئاوا دەبیت زیرەک زۆر بە بێزاری و خەمباریەوە سەر هه ڵدەبڕێ و ڕوو لە ئاسمان دەکات و دەڵێ..خودایە ئەم جارە بۆ کوێ هه لبێم ؟! وەک لە کاسیتەکەی ئەبووسەباح دا دەڵی : جێم نە بووەوەو لە ئیران ولە عیراق جێم نە بووەوە !!

شۆک و پێشهاتە ناخ هه ژێنەکان ..

ئەم قۆناخە کە لە پاش گەڕانەوی بۆ ئێران لە ساڵی ١٩٥٨ دەست پێدەکات و تا دوجار دەرکردنی ل ڕادیۆی کرماشان لە ساڵی(١٣٤٣ هه تاوی) لەم ماوەیەس دا سەرە ڕای ئازارو شۆکی زۆر بۆ زۆری گۆرانی و داهێنانی زۆرتر دەتوانین ئەم سەردەمە لە تۆمارکردنی هونەریانەی گۆرانیەکانی ، سەردەمی زێرینیەتی ، کە لە گەڵ چەندان مۆسیقاری مەزن کاری کردووەو گۆرانیەکانی تۆمار کردووە.

جارێکی تر گەڕانەوە بۆ ئێران..

لە عیراق بەبەتاوانی ڕۆیشتن بۆ میسرو جاسوسی بۆئێران دەیگرێ و ئازاری دەدەن وپاش ماو□ی□کی زۆربە بەندکراوی لە (مەرزی خەسرەوی و لە ڕۆژی ٤/٧/١٣٤٦)(چپ در ایران،ل٢٢) دەیداتەوە ئێران و ئێرانیش بە تاوانی جاسوسی بۆ عیراق دەیخاتەوە بە ندیخانەو ئازاری زۆری دەدات ، مامۆستامحەمەدی کەمانگەر د□□□ی:(کەزانیمان زیرەک لە کرماشان لە بەندیخانەیە چووین سەرماندا، زیرەک زۆر بێ تاقەت و لاواز بوو دەلەرزی، دیاربوو زۆریان ئازار دابوو) دواتر بە هۆی بەڕێزێک زیرەک بە کەفالەت بەردەبێ ! بەردەبێ و بێکار دەسوڕێتەوە

. میرزا کەریم دەڵێ:(زیرەک لەسەقز مسافرخانەیەکی سێ ئەستیرەی هه بوو) لەوێ یەکەمین جار ساڵی ١٩٦٦ زیرەکم بینی ! ئێمە لە باسی ئەم مسافرخانەیە بەداخەوە زۆر نازانین، هه رچەندە وەک میرزاکەریم خۆشناو باس دەکات مسافرخانەکە ڕەواجی هه بوە ، کە زیرەک جار جار ئاهه نگی تێدا گێراوە ، بەڵام دیار نیە چۆن ئەوێی بە جێهێشتووە! هه رچەندە بەڕێز (خالید قادری)کە خەڵکی شاری سەقزەو گوتی: لەو وەختەی زیرەک میوانخانەی سێ ئەستێرەی هه بوو لە سقز ، باوکم دکانی جگەرە فرۆشی هه بوو، تتنیش دەفرۆشت ،زیرەک یەکی بووە لەوانەی جگەرەی لەباوکم کڕیوە ، من لە باوکم بیستووە ئەو وەختەش زۆرجار ساواکی وشەقاوە شەڕیان پی فرۆشتووەو لێیان داوە .)(١٠) من وەک و خۆم بۆ ئەوە دەچم هه ر هۆی ئەم بەردەوام لێدان و شەڕ پێفرۆشتن و کار لیتیکدانە ئەوێشی بە جێهێشتبێ! لە پاش بە جێ هێشتنی مسافرخانەی سێ ئەستیرەی سەقز لە (ڕەشە قەڵات) لەگەڵ کەسیکی دی چایخانەیەک دادەنێن، وەک دیارە لەوێش زۆر نامێنتەوە ، دواجار بەهۆی میرزا کەریم خۆشناو (کانی مەلا ئەحمەد) ی دەس دەکەوێ و لەوێ دەس بە کاسبی کردن دەکا ! شۆکەکانی ئەم قۆناخە بە ژمارە..
١ – لە ڕێی گەرانەوە بۆ ئێران بە نەخۆشی روو لەماڵی دۆستێکی کۆنی دەکات بە هێوای حەسانەوەو نوێ کردنەوەی دیدار..کەچی بە هه ڵە لێدانێک لێی دەدرێ شەوو ڕۆژێک لە خۆدەچێ و بە خۆنایەتەوە. ٢– ماوەیەک مانگانەکەی دەبڕن و نای□د□نێ تا هاتنی هونەرمەندان عەلی مەردان و هاوڕێکانی داوای لێ دەکەن لە گەڵیان بچیتە عیراق ، دەوڵەت ئەمە دەزانێ مانگانەکەی بۆ سەرف دەکەن و قەردەکەشی دەدەنەوە، هه ر هونەرمەندان دەگەڕێنەوە عێراق ئەم جارە بۆ یەکجاری لە رادیۆی تاران دەری دەکەن! ٣- کەمانگانەکەی نادەنێ بە هۆی ئەودەبیت کە شوکروڵلای بابان دەڵێ: ١٥٠٠ گۆرانی زیرەکمان هه یەو چیتر پێویستیمان بە زیرەک نیە! ٤– کەدەیەوێ بچیتە ڕادیۆی تاران – کە ماویەکی زۆر کارمەندو هونەرمەندی گەورەی ئەوێ بووە – کەچی پۆلیسەکان لەسەر قسەی دکتۆر عابید بەرپرسی ڕادیۆ پۆلیسی دەرگا لێناگەڕێن بچێتە ژوورە! ٥– وەک بەڕێزان هه ردوو کارمەندانی ڕادیۆی کرماشان عارف ئیبراهیم پووری مۆسیقارو حسامەددین ئەمینی نووسەر دەڵێن ..مامۆستای هونەرمەند مەزهه ری خالقی کە بەرپرسی ڕادیۆ بووە ، هۆیەک بووە لە دەرکردنی زیرەک لە ڕادیۆ لەکاتێک دا زیرەک کارمەندی فەرمی دەوڵەت بووە ! ٦– کە لە رادیۆ دەری دەکەن لەگەل میدیای زەندیش لێک جیادەبنەوەولە منداڵە کان دور دەکەوێتەوەو ماڵێ لێتێک دەچێ ! ٧– کە چریکەی کوردستان چاپ دەکات ، ساواک فەرمانی گرتنی بۆ دردەکات وزیرەک ڕوو لە عیراق دەکات. ٨– لە عێراق دەچێتەوە ڕادیۆو بە نیازی جارێکی تر لەوێ دابمەزرێتەوە!

کەچی دەنگی تاقی دەکەنەوەو پێی دەڵێن ..دەنگت بە کەڵکی رادیۆ نابێ! ٩- کە لە ڕادیۆ وەری ناگرنەوە لە عیراق بە تاوانی سنوور بەزاندن بە چوونە میسرو جاسوسی بۆ ئیران هە ژدەمانگ دەیخەنە بەندیخانە! ١٠- لە بەندیخانە سەرەڕای تاوانکردنی بە بنەما شەش مانگ لە ئەمنی عیراق ئازارێکی زۆری دەدەن ودەگاتە ئەوەی هە وەی ئەوە دەدەن بتەیی پێ هە ڵبگرن !؟!؟ ١١- کە بەبەندکراوی لە عێراق تەسلیمی ئێرانی دەکەنەوە ، ئێران بە تاوانی جاسوسی بۆ عیراق دەیخەنە بەندیخانەو ساواک ئازارێکی زۆری دەدات وبە پانکەوە هە ڵیدەواسن ! ١٢- کە بەردەبێ لە کاردەرکراوەوبێ ماڵە و دوور لە منداڵەکانیەتی وبێ سەر مایە و بێ کار دەسوڕێتەوە ! پاش ئەوەی یەکانە هونەرمەندی کوردی عیراق و ئێران بوو، لە پایتەختەکانی عێراق و ئێران کەچی ئەوەتە جارێکی تر هاتووتەوە سەر سفر!! ١٣- ئێستا ئەو هونەرمەندەی پاش ساڵانێکی زۆری ئاوارەیی ودەربەدەری گەڕایەوە ئێران و لە ئیستگە دامەزراو بووە خاوەن ژن و منداڵ گەیشتە ئەوەی بڵێ : چەندم پەخشە ناومانە ! ئەو ماڵێیان لە تەک دا کە پێی خۆش بوو! کە گووتی .. بولبول ئەمساڵ من زۆر بەختیارم ! لەنگەڕان ئەو بە ختیاریە بەردەوام بێت ! کە چاوەڕێ بوو ساکار کچەکەی پێی بڵێ بابە ! لەنگەڕان وشەی - بابە - لە کچەکەی ببیسێ ! کە چاوەڕێ بوو ، کچە خونچەکەی بڵێ ببێ بەگوڵ ! لەنگەڕان ئەمە بە چاوی خۆی ببینێ! کە گووتی ژن و مێردێکی بە ختئاربووین ، ئەو بەختیاریەیان وا لە تەک دا کە هە تا مابوو نەیبینیەوە. بەشی چواتەم :- بەرەو کانی مەلا ئەحمەد.. دەتوانین ژیانی زیرەک لە سەرەتاوە تاکۆتایی بکەین بە چوار قۆناخ بەگشتی: قوناخی یەکەم : لە دایکبوونەوە تا ڕادیۆی بەغدا- ١٩٢١ تا ١٩٥٣ قۆناخی دووەم : لە دامەزرانەوە لە ڕادیۆی بەغداتاگەڕانەوە بۆ ئێران - ١٩٥٣ تا ١٩٥٨ . قۆناخی سێیەم: دامەزران لە ڕادیۆی تاران تا دەرکردنی لە ڕادیۆی کرماشان - ١٩٥٨ تا ١٩٦٦ قۆناخی چوارەم : لە دەرکردنەوە لە ڕادیۆی کرماشان تا ڕۆژی مەرگی ١٩٦٦ تا ١٩٧٢. دۆزەخی گەرم.. ئەمە قۆناخی چوارەمو دوا قۆناخی ژیانی زیرەکە ، دۆزەخی ترین قۆناخیەتی لە هە موو ژیانی دا. پاش ئەوەی لە عێراق بە تاوانی جاسوسی بۆ ئێران بەندی دەکەن و ئازاری زۆری دەدن ، دواجار بە گەڕاوی لە سنووری خەسرەوی تەسلیمی ئێرانی دەکەنەوە ! لە ئێران بە تاوانی جاسوسی بۆ عیراق دەیخەنەوە بەندیخانەو ئەوانیش زۆری ئازار دەدەن ، کە بەردەبێت ..هە موو شتێکی لەدەست داوەو جارێکی تر کەوتووتەوە سەر دەستێکی خاڵی ، ماوەیەک لە سەقز میوانخانەیەکی سێ ئەستێرەی دەبێت و وای بۆ دەچم هە ر لەو کاتە(ڕابیعەخانم) ی خواستبێ ، میرزا کەریم خۆشناو کە باسی ئەو میوانخانەیەی زیرەک

دەكات بە خاوێن و بە هه ڕمێنى باس دەكات ، گوايە هه ندێ جار زيرەك هه رلەو ميوانخانەيە ئاهه نگى گێڕاوە . بەڵام ، ديار نيە ماوەى چەند لەو ميوانخانە ماوەتەوەو كارى كردووەو هۆى چى بووە بەجێيهێشتووە ؟ لەم ڕۆژانە براى بە ڕێز (خاليد قادرى) لە دايك بووى سەقزو كە سێكە هه وادارى زيرەكە گوتى:(لەو كاتەى زيرەك لە زسەقز ميوانخانەى سێ ئەستێرەى هه بووە ، باوكم دكانى جگەرە فرۆشتن و توتن فرۆشى هه بووە ، زيرەك جگەرەو پاكەتى لە باوكم كڕيوە.. باوكم زۆر جار دەيگوت : پياوانى ساواك و جەقوكێش و شەقاوە زۆر جار شەڕيان بە زيرەك دەفرۆشت و لێيان دەدا)(خاليد قادرى٨/٦/٢٠٢٠)(١١) ٠ ديسان ئەوە دەردەكەوێ كە هۆى بە جێهێشتن و ڕۆيشتنى لێرەش هه ر ساواك وشەقاوەكانى بوون.

پاش ئەو لە گەڵ كەسێك گازينۆيەك لە (قەڵاتە ڕەش) دادەنێن ، زۆر ناخايەنێ ئەوێش بەجێ دێڵێ ؛ زيرەك هه ربەمندا□□ى چاوى لەناوكارو كاسبى كردووتەوە ، وەك باس دەكرێ لە كاسبى كردن دا سەركەوتوو بووە ،هه روەها بە هۆى كەسايەتى خۆى و دەنگ خۆش ڕووخۆش و هونەرمەندييەكەى كە زۆر جار گۆرانيشى گوتووە ، خەڵك زۆر ڕويان كردووتە ميوانخانەكەى . بەڵام ؛ ساواك بە دوايەوە بووە و هه موو كارێكى لێتيكداوە ! ..چۆن لە كانى مەڵا ئەحمەد ساواك بە دوايەوە بوو ، تا لەوێش دەرى كردوو بێكارو كاسبى كرد ، ئەوانيش هه رساواك لێى تێكدا بێت! چونكە هه ر ساواكيش بوو هۆى سەرەكى دەركردنى لە ڕاديۆى تاران و كرماشان و جيا بوونەوەى لە ميدياى زەنديو لە منداڵەكانى دوور كەوێتەوە! .

خوێندەوارى خۆشەويست ..زيرەك هونەرمەندێكى دنياگەڕاوو گەورەو خۆشەويست و ناسراوبوو، هه ر بەو هۆيەوە خەڵێكى زۆرى دەناسى لە ئێران و عيراق ، زۆر كەس سەردانى دەكردوو هاتوو چۆى دەكردو ئەويش سەردانى دۆستانى دەكرد ، ئەم پەيوەنديە گەرم و زۆرو بەردەوامەى زيرەك بووەتە هۆى ئەوەى كە زيرەك بچێتە هه ر ماڵێك ، ساواك ئەو ماڵە بە گومانليكراو ناو ببات و هه ركەسێك زيرەك ببێنێ و بچيتە ماڵى ئەوا ئەوانيش گومانلێكراوبن ! هه ر بۆيە ساوك خۆى لە ڕاپۆرتەكانى داوادەكات بەوردى و پارێزەوە بەردوام چاودێرى بكرێ ! ئەگەر ڕاپۆرتەكان هى سەردەمى ڕاديۆى تاران و كرماشان، ئەى پاش ئەوەى لە(كانى مەلائەحمەد) لە درەوەى شارو لە سەر سنوور دەبێتە مەڵبەندى كۆبوونەوى هونەرمەندو ڕۆشنبيرو دۆست و هه وادارانى زيرەك و لە هه موو ئێران و عيراقەوە كوردو فارس و ترک ..لە هه موو چين و دين و ئايدۆلۆژياو ئاستێكەوە ڕووى تێدەكەن ! ساواكيەكان چ ڕاپۆرتيكيان لەسەر نووسيبێ و ج تاوانێكيان دابێتە پاڵ ؟! بەداخەو ئەو ڕاپۆرتانە هێشتا لە بەردەست نين ، بەڵا،

کاریگەری ئەو بەردوامی و بەدگومانی و ڕاپۆرتانە لە ئەنجام دا بەدەر دەکەوێ ؛ ئەویش ئەم هه موو لێدان و شەڕپێ فرۆشتن وکێشە بۆ دروستکردن و دواجار لەو ژەهر پێدانە دەردەکەوێ ! بە کورتی دەنگی زیرەک دەنگێکی ڕەسەن و خۆش و پر داهێنانی نیو کلتوری کوردەواری بوو، دەنگیک بوو بە هونەر خاڵی کۆکردنەوەی کوردوگەڕانەوەی بوو بۆ هونەری ڕەسەنی کورد، دەنگێک بوو سەرکردایەتی کۆمەڵگای کوردەواری دەکرد..سەرکردەی هونەری ، چۆن هونەی زیرەک شیلەی جوانیەکانی کلتورو سروشت وهیواو ئاواتی میللەت بوو، هه ر بۆیە ڕۆژ بە رۆژ زیرەک زۆرترو فراوانترو چاکتر دەچووە نیو خەلک ، ئەمە جیگای مەترسی دەوڵەتی شاهه نشاهی بوو، هه وڵیاندا لە ڕیگای ساواکەوە بە ترس و تەماع کەمۆی بکەن ، بۆیان نەکرا ! ئیتر بڕیاری نامرۆڤانەی خۆیان دا ..ئەوێش(کوشتن!!) یەتی قۆناغ بە قۆناغ ، هه ر بۆیە ئەو دەرکردنەی زیرەک لە رادیۆی تاران و کرماشان دەرکرا ..بەردانەوەی زیرەک بوو لە لوتکەی کێوەکەوە بۆ بنی دۆڵ ..بەو بەردانەوەو پاڵ پێوە نانە زیرەک نەیتوانی جارێکی تر خۆی بگرێتەوە تابنی دۆڵ و لە وێوە بۆ سەر ناڵە شکێنە !
ئەوەی کە زانیاریەکی زۆرمان پیدەدات لەم قۆناخە یەکێ لە سەرچاوەکان..دوو بەرگی کتێبە کەی (میرزاکەریم خۆشناو) ە کە بەناوی (حەسەن زیرەک و هه ندێک لە بەسەرهاتەکانی) یەتی. میرزا کەریم نزیک بە چوار ساڵ لە گەڵ زیرەک ماڵ بە ماڵ بووە و زۆر یارمەتی زیرەکی داوە ، زیرەک لە کاسێتی ئەبوو سەباح دەڵێ : لێرە ژیانئ من لە سایەی میرزاکەریمە ! خۆزگە زیرەک لە هه موو قۆناخەکانی ژیانی دا کەسێکی دڵسۆزو نووسەرێکی وەک میرزاکەریم خۆشناوی لەگەڵ دادەبوو، ئەوتە بەرهه می ئەو هاوڕێ دڵسۆزەی دوو کتێب و چەندین کاسێتە ! ئەو تێکەڵی و بروا پێککردن و پێکەوەییەی میرزاکەریم و زیرەک ، وای کردووە نووسینەکانی جێگای بڕوا بن و یەکێک لەسەرچاوە ڕاست ودروستەکان بن بۆ زانینی بەسەرهاتەکانی زیرەک پاش(چریکەی کوردستان) کە زیرەک خۆی نووسیویەتی ! هه روەها هه ردوو خێزانی زیرەک(میدیای زەندی و ڕابیعەخانم)(*۱۲) ..کە لە چاو پیکەوتنەکانیان بۆ دەزگاکانی ڕاگەیاندن زۆر ڕاستی ژیانی زیرەک ئاشکرا دەکەن.

لەم قۆناخەی ژیانی زیرەک ، وەک بەدەردەکەوێ ساواک پێ بە پێ بە دواوەیەتی و لێناگەڕێ لەهیچ کارێک سەر بکەوێ و لە هیچ جێگا یەک بسێتەوە ، ئەوە تە لەسەقز میوانخانەی سێ ئەستێرەی لەدەست دەچێ و ڕوو دەکاتە قەڵاتە ڕەش و لە وێ لەگەڵ کەسێکی تر پێکەوە گازینۆیەک دادەنێن، هه رچەندە جێگای گازینۆکە زۆر خۆش دەبێت خەڵک زۆر رووی

تیـدکن ، بــام ؛ ئویــش زر ناخــاینی و لدستی ددات ! ب
هاوکاری میرزا کریم خشناو ل (کانی ملا ئحمد) چایخانیک
دکاتو و ل سر سنوورو دروی شار و ب هیوایی کاسبی تدا
بکات ، زیرک بخی وک هونرمندک خای ککردنوی خلک بوو ،
بتایبت ک زر جار لو چایخانی گرانی گوتوو و هونرمندانی
کوردو ئرانی سریان داو وکبوونتو ، ئو شون وا ناوبانگی
پیدا کردوو ، خک ل عراق و ئران بتایبت چوونت ئو ،
ساواک چن ب بردوامی چاودری کردووو هه موو چرکیکی ژیانی
خستووت ژــر گومــان ! ئو کبــوونو زرو هــه م جرو هــه م
خکی پ هه زم نکراو ،کوتوو ت کش دروستکردن بی !
بشکــی زر ل چیک و بســرهاتکانی زیــرک ل بشــی دوومــی
بسرهاتکان ک میرزاکریم دیانگتو، بناونیشانی – ب ل
حســن زیرکیــان دا ؟!- (ب،ب٢ل٦٧) میــــرزا کریــــم یک
دیانگیتوو دنووس :(ژک ل گ گزنگی بیانی دا ل
درگی مای ئمیان داودنگ زنگ و تقی تقی درگی حوشی
ماومان ل خو رای پاندم ک هه ساین هشتا هه ر تاریک
بوول دی خم دا ووتم:- لوانی دراوسیک نخشی هه ب یان
ئیشی ب ماشینکی من هه ب بدم بیرکردنو درگم کردو ک
بینیم زیرک و ابیعخانم و شاگردکیان خیان کرد ب ژوورو
ســاویان کــردو ابیعخــانم ووتــی:- کــاک ببخش ئــا لم وخت
موزاحیمت بووین!
ووتم:- ئت لم قسان بگ ب بزانم چیتان بسر هاتوو و ل
کوو دن و چی ووی داو؟؟
(رابیعخانم) ووتی :- ئمشو شیان لگل کردووین هه ندکیشیان
ل زیرک دا هه بت ئویش دستی کردوو و خوا هه ناگر شیکی
چاکی کرد، بام ، تا لایان کردو کوو کوی (بان)ی ی لیـیان
ودست هاتن و سروگویلاکی هه موویان ب خون داهنا هه ی ربی
خوا بمکات بقوربانی دستکانیان هه زار جار.
ابیعخانم دی ئو کوو بانیانی ئمیان برد ژاندارمری و
شکاتیان پکردین وشایتیان ب داین، ژاندرمریش بقسی خش دیان
داینوو ئمیان ب کرد!
میرزا کریم ب تویی دپرس:- باش ئمان کن ک شیان لگ
کردوون؟ ووتی : ولا جا بیم چی کاک هه ندیکیان جلی خاکیان ل
بر بــوو هــه نــدکیشیان (کت وشوال) و ب فارســی قســیان
دکردبام ب خوا وابزانم یان (ئیتلاعات= ئیستیخبارات) ی یان
(زدی ئیتلاعات= مخابرات)بوون ! شویان زر ل(جینایتکار= مجرم)
ئچوو..

پاش نانخواردن لە گەڵ زیرەک دەچنە کانی مەلائەحمەد، لە ڕیگا میرزا بە دەی پێ ژان و پەکەنینەوە لە زیرەک دەپرسێ :- زۆریان لە داوی یان نە؟

زیرەک پیکەنی ووتی:- وەڵڵا زووو فریام کەوتن بەڵام منیش چاک لێیان وە دەست هاتم، کاکە تەورە زینەکم هە یەدەستم دابوویە بەدەوری خەما ئەمسوڕاندکە ئەممالەی بە ناوشانی هە ر یەکەکیان وەک گا ئەیبەڕاند ئەمما وەختە دەوریان لی دام وتەورزەنەکەیان لەدەست گرتم پەکم کەوت وشاگردەکەم هاواری کردووتی :- کوڕینەوەرن(زیرەک)یان کوشت؟!

هە ندەک دەردە دەمان کردوو من ڕەیشتم، عەسر هاتمەوە لای زیرەک دەستمان بەقسان کردو زیرەک دەردە دەرەک دەی خەی دەکردو بەسەرهاتەکی تری گەڕایەوەو ووتی:- جارەکیان لە- تەورەز- زیندانی) بووم هە ڕبەت زەربەی زۆری زیندانیەکان تورک بوون منیش تورکی چاک ئەزانم و قسەی پێ ئەکەم.

ژاندارمەیەکی بە ڕەحمی پیسەکەی(عەجەم) بوو دەستی پێم فێر بوبوو شەو بەری لی نەدەکردم هە مووشەو بە هانەیەکی پێ دەگرتم و تەری لی ئەدام. کاتی ئەوە هاتبوو بە سەر ئاومان بەرن و لە حەوشە هە وایەک بگۆڕین، ڕیزیان کردین یەک بە دوای یەک هاتینەدەرەوەو من لە ڕیگا کەکیم کابرای ژاندارم ئاوەی دایەوەو غاری دامە بە تورکی لی گووتم: (ولان ئەی…)ئەی من پەم نە گوتی بە کوردی قسە نەکەی ؟!!

زندانیەکان ئاوەیان لە من دایەوە ،منیش زانیم بە هانەیەو ئەیەوێ لێم بدات، لە دەی خەم دا گووتم : با بە دەی ئەوان قسە بکەم بەڵکو چیدی لێم نەدەن وهە ندەک دەیان پەم بسوتە و منیش بیدەمە لای بەعاری و ووتم: کوامن قسەم کردووە ؟

ووتی: ئەی بە بەکوردی ئەکەکی؟

منیش دەنگم هە ڵ هەناوەووم کردە (زندانیان)و زندانیەکان و بە زەردەخەنەوە ووتم: کوا من کەی بەکوردی کە کیوم؟!! ئەگەر بە کوردی کەکیبام ئەستا تە حالەی نەدەبووی !!!

کەوام گووت هە موویان دەستیان کرد بە قاقای پێکەنین بە تایبەت زندانیان پاشان ڕوویان دە کابرای کردو پەیان گووت؛ (ئاغای شەرئالی) سەنە ڕەڵا دهاورمە بلاسنەکە کە(هە سەن) یاخچی ئەغلاندە.واتە کاک(شەر عەلی) تو خوا چی دیکە لەی مەدە(حسەن)کوڕی چاکە . جا کاکە ئەگەر بەڵام بە گوناح لە یان داوم و نەوەی عومریشم هە ر بە تە هە ڕدان بردووتە سەر لەوانەیە باوەڕ نەکەی؟!!

بەڵام باوەڕ بکە لەبەختی من هە زار ئەوەندەی تە ڕابینە.

زیرک زۆر نهەنی هە بوو کە نەیدەوەرا بیدرکێنێ.

پیاوانی (زدی ئیتلاعات)ی لەو ساکەوە ڕاویان نابوو وەک خۆی ئەڵی لە
هیچ جیگایەک نەیان دەهێشت جێگای ببێتەوەو بە ئاسودەیی لێ بژێێ!
ئازاریان ئەدا ڕۆژێک هه ندێک گۆرانی بۆ گووتم و منیس تۆمارم
کرد.لە دوای گۆرانیەکەی هه ستم پی کردکە زیرەک زۆر بێ ئومید بووە
خەریکە ئەگری لەدەست چەرخی زەمانەو وەک پ□ا نەوەیەک گۆرانیەکەی
ئەگووت؛ وەک بڵێی لە جیهانێکی ترەوە کەوتووەتە بەردەستی دوژمنە
بێ بەزەییەکانی و لە هه مان کاتیش دا بۆمی بەدیارئەخست کە هیچ
گوناهێکی نیە تەنانەت ئەوە نەبێت کە کوردێکی بێ غەڵ وغەشە وەک
خۆی ئەڵی سەنگی مەحەکم بۆ چیە ڕەقیب لێم گەڕێ بە ویژدان کوردی بێ
بێ غەڵ و غەشم .گۆشەیی تەنهاییە کەم هه ر ئەژنۆکەمە بۆیە وا
مەحکەم خستوومەتە(کریم)نێو باوەشم ، ئیرانێم و شاه پەرستم
(کوردم) بۆچی دایمە کونجی زیندانە بەشم، نایەڵی ڕەقیب پەی بەرێ
ئەی یار ئەی یار بەڕەنگە زەردەکەم تامردن مەممنوونی فرمێسکی گەشم
. لە شێوەی گۆرانیەکەی وا دەر ئەکەوت کە زۆر کاری لێ کراوە زۆر
بێ زاربووە)(ب ،ب٢ل٩٨تا٩١)
میرزاکەریم وەک برایەکی دڵسۆز بەدواویە تا بەتەواوی بزانێ ئەوانە
کێن لە هونەرمەند حەسەن زیرەک دەدەن و بەدوا دادەچێ و دەپرسێ ؟!
ئەی کێ یە لە (حەسەن زیرک) ی دا؟
لیدانی (حەسەن زیرەک) لە دڵمدا بوو بە گرێ زۆر پێوە ناح□ت بووم
تا دوای مردنی چاوم بە کاک (حوسێن زیرەک) کەوت پاش هه ندێک دوان
دەربارەی زیرەک و لە دوایی دا لێم پرسی و گووتم:- ئەرێ کاکە خۆ
(حسەن زیرەک) ی خوا لێ خۆش بوو خەراپەی کەسی نەبوو حەزیشی لە
شەڕو گێچەڵ نەبوو بۆچی تا لە بانە بوودوو سێ جار شەڕی کرد؟
گووتی:- ئێمە چەند جار پێمان گووت کاکە ئەتۆ تەنها خۆت و براژنە(
ڕابیعە) ی ژنتە وئارەزوو وساکاریش لای دایکیانن ئێمە زۆر چاک
دەتوانین بەخێوتان بکەین، یان وەرە لێرە کاسبی بکە و ئێمەس
یارمەتیت ئەدەین و چاویشمان لێت ئەبێ و کەسێش ناتوانێ بێ خود
شەڕت پێ بفرۆشێت..
پێکەنی و گووتی: – باوکم خۆ منیش ئەوەی تۆ دەیڵێی ئەیزانم و
زۆریشم بەڵاوە چاکە بەڵام ئێوە شتێک ئەزانن و منیش زۆر شت .
من بەڵاتان لێ وە دوور دەخەمەوە !
منیش گووتم :- بەڵای چی کاکە ئەو هه موو مودەتە ئێمە ئاگامان لە
مردن و ژینی یەکتر نیە ! ئەو بەلای بۆ تۆ دێتە خوارەوە با ئێمەش
شەریکی غەم هه ڵگرتنت بین و غەمێکت بخۆین!
تەمەشایەکی ئەو لاو ئەم لای لای خۆی کردووبە دەنگێکی نزم گووتی :-
حوسێن (زدی ئیتلاعات) ئەزیەتم دەدات و ئەڵی ئەبێ بچیتە ئەو دیو
ئیشمان بۆ بکەی ! چەندی دەڵێم باوکم ئەمن هی ئەو جۆرە شتانە نیم

و(سەواديشم) نيە ئێوە چۆن ئيستيفادە لەمن ئەكەن؟
ئەڵێن ئەتۆ بە ماڵەوە بڕۆ بۆعێراق ئێمە پارەيەكى زۆرت دەخەينە ئيختيارو خۆشمان خەڵكت بۆ دەنێرين تۆش هه رچى مەعلوماتت هه يە پێان بڵى و ئەوانيش بۆ ئێمەى دەهێننەوە! هه ڵبەت خۆشت دەزانى ئەم جۆرە شتانە بەمن ناكرێت و ئەگەر پێشم بكرێت نايكەم با ساڵى دوو سێ جارتێم هه ڵبدەن وبە فەقيريش ئەژيم وبەڵام (ئەو كانى يەى ئاوم لێ ى خواردووتەوە هيچ كاتێك بەردى تێناخەم و خيانەت بە خاكەكەى عێراقيش ناكەم) لە ناو خەڵكيش سەر بەرز ئەژيم.
لە دوايـيدا بە شۆخـى و پێكەنـى و گـووتى: بەتەنيـا بەربەرەكـانى دەوڵەتيش دەكەم …!
زۆر سوپاسى كاك (حوسێن) مكردكە ئەم قسەيەى بۆ گێرامەوەهه ڵبەت شتە كە ئاشكرايە بۆ هه مووموان ، بۆ ؟..كێ ؟ لە (حەسەن زيرك)ى خاوەن دڵى مەردانەى دەدا؟
خۆزيـا زۆر كەس سـەرنجيكى ورديـان ئەدايە كـردەوەى ئەو پيـاوە بە جەرگە چۆن بۆ ئەو هه موو پارەو تەماعە سەرى خۆى شۆڕ نەكردو بێ وەفايى لەگەڵ ويژدانى خۆى نەكرد)(ب،ب٢ل٩١،٩٢)
لـيـرە بە تەواوى ئەوە بەدەر دەكەوێ كە دەوڵەتـى شـاهه نشـاهى و دەزگاى ساواك بۆچى هێندە بەبەردەوامى و بە نا مر□قانە بەدواى زيرەكەوەن و لـيـناگەڕێن ئەم هونەرمەندە گەورەيە بە ئاسودەيى بژيت !
هۆى ڕۆيشتنى زيرەك لە بانە..
ماوەيەك بەسەر لێدانى (حەسەن زيرەك) تێپەڕبوو بوو ئازار و ناڕەحەتيەكانى لەبيرچووبۆوە دەستى كردبوو بە كاسبى و ئێمەيش هاتوچۆمان ئەكرد هەر وەك جاران.
ڕۆژێك بەيانى ڕابيعە خانم هات بۆ ماڵى ئێمە و گوتى: كاكە ئێمە لێرە نامێنين لەگەڵ قسە كردنيشى دەستى كرد بە گريان!!
منيش زۆرم پێ سەير بوو گوتم: بۆ لێرە نامێنن چى ڕوويداوە رابيعە خانم؟ فرمێسكەكانى سڕيەوە و گوتى: كاكە وابزانم ئەگەر چيتر لێرە بمێنينەوە لەوانەيە شەوێك هەر بشمان كوژن!!
گوتم: ئاخر چى بووە و چى ڕوويداوە با منيش بزانم؟
رابيعە خانم گوتى: ئەم شەو ئەوەندەيان بە لولە تفەنگ لە (زيرەك) داوە و هەرچى پوڵى ، هەشمان بوو هەموويان لێ ستاندووە و هيچمان نەماوە ! منيش زۆرم پێ سەيربوو ديسان بۆ لە زيرەكيان داوە ئەبێ هۆى چى بێت هەڵسام بە پەلە جلم گۆڕى و سوارى ماشێنەكەم بووم و چووم بۆ كانى (مەلا ئەحمەد) ديم (زيرەك) لەسەر كورسى دانيشتووە كە چاوى پێم كەوت زانى زۆر ناڕەحەتم و بە پەرۆشم بۆى هەڵسايەوە زەردەخەنەيەكى كرد و گوتى: ئەمە بە هاوارمەوە هاتووى؟

گوتم: ئەمە چیت بەسەرهاتووە؟
دەستی بە کراسەکەی برد و هەڵیدایەوە و گوتی سەیرکە، کاکە بزانە چیان بەسەر هێناوم! کە سەیری سینە و پشتیم کرد بەڕاستی موچڕکە بە بەری پێمدا هات و لە تەقی سەرم هاتە دەرەوە، جێگای هەر لولە تفەنگی لێیان دابوو وەك بەڵە ی بە بۆیەی شین ژمارە پێنج لەسەر سنگ و پشتی نوسرابێ وابوو جێگای قۆنداغی تفەنگ بە پانی و درێژی قۆنداغەکە پشتی زیڕەکی شین و مۆر کردبوو.
گوتم: زیرەك ئەتو ئەوانەت ناسی؟
گوتی: نە بەخوا نەمناسین بەڵام کوڕێ جحێڵەکی باڵا بەرزیان تیابوو زۆر لایەنگری لەوە کردم بەڕاستی ئەگەر ئەو نەبوایە شپرزەیان ئەکردم. زۆر تریش هەتیوێکی خرکەڵەی چوار شانەی شەووڵی تێدابوو زۆر… بێبە وجدانی لێیدام ئەو هەتیوە پیسە هەر هاتوو غاریدایە ژوورەوە و شوشەیەکی ویسکی کوپەیی هەڵبچڕی و نای بەسەریەوە لاسایی عەسابەکانی سینەمای ئەکردەوە خۆی بە من تاقی دەکردەوە دەم نادەم فڕێکی لە ویسکیەکەی ئەدا و پشتی لێوی خۆی دەستڕیەوە ئەهات لولە تفەنگەکی سینگی من دەکوتی و شوشە ویسکیەکەی دەلەقاند و فڕێکی تری لێ ئەدایەوە سەیرێکی منیشی دەکرد و قسەیەکی زۆر ناخۆشی پێ دەگوتم!! منیش زۆرم پێ ناخۆشبوو ئەو هەموو لێدانی ئەوانی تر و پوڵ بردن و قسەی ناشیرن بەلاڵەك دیمەنی ئەو (ناپیاوە) بە هەمووی هەبوو حرس گرتبوومی و خۆم بێ ڕانەگیراو گوتم: ئاخر هەی (ناپیاوی نا ئینسان) ئەتۆ دزی یان ویسکی خۆری؟ ئەگەر مەشروب خۆری بۆ لێم ئەدەی وەرە دانیشە با خۆراکیشت بۆ بێنم و زۆریشت خزمەت بکەم زۆریش بخۆرەوە وەك پیاو. کاکە هەر ئەوەندەم گوت و شوشەکەی دا ناو گوتی (هەی پیرە دایکەت….) ئەوە دیارە ئەمنت بە پیاو دانەناوە!! ئەوجارە بەهەردوو دەست تێم بەربوو ئەگەر ئەو کوڕە باڵا بەرزە نەبوایە بەخوا شەلی ئەکردم گوتم: هاتونەتە سەرت هەموو لەشیان شکاندووی و سەرەڕای ئەو هەموو لێدانەشت مەتحەیان ئەکەی!!
گوتی: ڕاستە ئەو نەوعە کەسانە هی مەتح کردنە نین بەڵام دەگوترێ ئەوەیان لە ئەوەی تر چاکترە بەڵام چاکیان تێدا نیە گوتم: شکاتت نەکردووە؟
گوتی: لە پێش تۆ (ژاندارم) ە کان لێرەبوون و (بازجویان) لێ ئەکردم بەڵام خۆ ناشوێرم بڵێم وەك مەسەلەکەیە کابراش دەکوژن و لەگەڵ جەنازکەشی ئەڕۆن!! گوتم: (زیرەك) ئەتۆ ئەزانی بۆچی لێت ئەدەن بۆچی بە من ناڵێیت؟ بە دڵێکی پڕ باوەڕ سەیری منی کرد و گوتی: ناوێرم دەردی خۆم بە کەس بڵێم! بەڵام؛ هەڵبەت شت لە تۆ ناشارمەوە ئەگەر تۆزێك سەبر بگری و عەجەلەم لێ نەکەی تا وەختی خۆی دێت!!

گوتم: یەعنی چی کاکە گیان قسە کردنیش سەبری ئەوێ؟
گوتی: پێم نەگوتی وەزعی من وەزعێکی (معمولی) نیە و ناوێرم دەردی دڵی خۆم لای هەموو کەس بکەم بەڵام ڕۆژێك دادەت پێ بە دەم هاوار بکەم و خەڵکیش حاڵی بکەم کە بۆچی ناهێڵن لە هیچ شوێنێك جێگیر ببمو و هەر وەختێکیش ئارەزوویان لێ بێت ئەوێ بەهانەیەکم بۆ دەدۆزنەوە و تەڕ و پێم تێم هەڵدەدەن و دەڕۆنەوە!!
سەرم لەو وەزعی (زیرەك) سوڕمابوو هیچی لە حاڵی نەبوم و ناچار هیچی تر لێم نەکۆڵیەوە.
دوو سێ ڕۆژ هاتوچۆیان پێ کردە ژاندارمەری کە گوایە تۆڵەی بۆ تاوانکارەکان وەردەگرنەوە!!
پاشی ئەو هەموو بازجویە و هاتوچۆیی کردنە پێیان گوت: کاکە ئەتۆ چ دەکەی لەو چۆڵ و دوورەی شارە؟ بۆ قسەی ئێمە دەکەی بڕۆ بۆ جێگایەکی تر بۆ خۆت کاسبی بکە باشترە.. هەتاکو شەوێك نەشیان کوشتووی!!!
ئەگەر سەرنج بدەین ئەوا لەم قۆناخە ژیانی زیرەک لە نیوان لەدانی بە خەرایی وبە کردەوە و گەفی کوشتن و شەڕی دەروونی بەردەوام دا کارلێتێکدان و ڕاونان دەسوڕیتەوە !!
لەدانی زیرەک بە هۆی گەرانیەکەوە..
میرزا کەریم دەنووسێ ..من بە هۆی تێکچوونی ماشینەکەم چوومە شاریکی ترو درەنگ گەڕامەوە برایەک گوتی: (حەسەن زیرەك) ڕۆیشت و هەرچی هەشیبوو فرۆشتوویەتی.
گوتم: کاکە نەیگوت بۆ کوێ دەچن لەگەڵ رابیعە خانم؟
گوتی: جا من چ کارم هەیە بپرسم ئەگەر بشم پرسیبایە پێی نەدەگوتم.
وادیاربوو زۆر ناڕەحەت بوو ئەو (حەسەن زیرەك)ەی جاران کە خەڵك حەزی ئەکرد قسەی لەگەڵ بکات هەمیشە دەم بە پێکەنین و ڕووخۆش و شۆخی باز بوو بەڵام ئەم ماوەیە هەروەك بڵێی (حەسەن زیرەك)ی جارانیش نەبوو نازانم بۆ وابوو؟!!
زیرەک لە بانە ڕۆیشتبوو دواجار چووبووە سابلاغ ، منیش بەدوای دادەگەڕام ،لەوێ مالەکیان نیشاندام و چووم و لە دەرگای ماڵەکەمان داو گوتمان ئەرێیە ماڵی کاك سمایل؟ گوتی! بەڵێ ئەوە کێن؟ ئەم برادەرەی لەگەڵمدا بوو منی بە کاك سمایل ناساند گوتی بۆ ئیجازەتان ئەمن کارم هەیە ناتوانم لەگەڵتان دانیشم خودا حافیز ئەو ڕۆیشت و کاکی خاوەن ماڵە بە فەرموو بردمیە ژوورەوە زۆری ڕێز لێ گرتم کە چاویشم ئەگەڕا نە (ڕابە) و نە (زیرەك) دیار نەبون منیش گوتم ئەرێ برا کوا کاك (زیرەك) و قسەکەی بڵیم و گوتی: برا ئەتۆ جارێ وەرە ژوورەوە تەزەك دانیشە تاکو بەسەرهاتی (زیرەك)ت بۆ دەگێڕمەوە.

گوتم: چی؟ بەسەرهاتی چی (زیرەك) چی لە قەوماوە بەڵێ تو خوا زوکە بزانم لەو کاتەدا ژنەی هاتە ژوورەوە و پاش بەخێرهاتن کردنم گوتی: ئەم برا کێیە؟ مێردەکەی پێی گوت: ئەوە دەستی زیرەکە ناوی (میرزا کەریم)ە گوتی: یادت بەخێر ئاغای زیرەك پێش ڕۆیشتنی لەرێ زۆر باسی تۆی ئەکرد گوتم: بۆ لەرێ ڕۆیشتوون؟ ڕووی لە مێردەکەی کرد و گوتی: بۆ پێت نەگوتووە سمایل؟

گوتی: ئاخر بۆ تۆ هەشتت قسەم تەواوی بکەم، پاشان ڕووی کردە من و گوتی: کە هاتنە ئێرە من لە ماڵی خۆم ئەو دیوەم بۆ بەتاڵ کردن لەم کاتەدا دەستی بۆ دیوەکەی بەرامبەر درێژ ئەکرد، خۆی و ڕابیعەی ژنی و هەندە کەلوپەلی پێویستی نەوماوە.

ئێوارەیەك لەگەڵ هەندێك برادەر چونە دەرەوە بۆ (ڕێستۆران)ی (ئیپڕیم) برادەران داوای گۆرانی لە دەکەن پاش تۆزێك سەرگەرم بوون ئەویش خان باجی بۆ ئەگوتن بۆ ئەوە دەی برادەرانی نەشکێت کەڵکەڵەشیان تۆزێك گەرم و خۆش بکات، هەر دانیشتوان گوێیان لە دەنگی (حەسەن زیرەك) بوو دەستیان کرد بە چەپڵە و فیکە لێدان و هاتو هاوار و سەماکردن و قون بادان بە جۆرێك دەنگیان ئەگەیشتە سەر (خیابان) و لەناو خیابانیش پۆل پۆل ئەهاتنە بەر دەرگای ڕێستۆرانەکەو دەستیان ئەکرد بە چەپڵە لێدان (سابەباغ)یش هەمیشە لەژێر چاودێری دابوو لە (ئیختەناق)دا ئەژیان لەلایەن دەوڵەتی ئێرانەوە ئەم شتەش هەمیشە گی بوو نەیان دەهێڵا خەڵکی زۆر پێکەوە کۆ ببنەوە.

ئەفسەرێکی (شهربانی) هەمیشە لە گەڵیان دابوو لەگەڵ چەند پاسەبانێکی چەکدار کە ئەگەنە نەزیك ڕێستورانی ئیپریم ئەم هەموو (شلوقیە) ئەبینن یەك سەر ڕوویان کردە ئەوە و پاسەبانەکان لە ماشێن دابەزین غاریان دایە سەر خەڵکەکە و
دەستیان کرد بە دەرکردن و بڵاوکردن و پاڵدانی خەڵك بەڵام خەڵك ڕاهاتبوون، لەولا پاڵ ئەدران لەو سەر خۆیان پێدا ئەکردەوە....

ناچار ئەفسەرەکە چووە ژوورەوە کە دی جێگای دانیشتن نەبوو زۆری بە پێوە ڕاوەستاوە و چەپڵە لە ئەدات و گۆرانیەکە ئەگێڕنەوە.....

ئەفسەرەکە ڕووی کردە زیرەك و هاواری کرد لەسەرخۆبن ئەمە چیە ئەم جێگایەتان شلوق کردووە؟ کەس گوێی نەدایە ئەفسەرەکە و زیرەکیش گوێی نەدایە تاکو گۆرانیەکەی تەواو کرد و گوتی: جەناب (سەروان) گۆرانی گوتن قەدەغە نیە ئەتە بۆچی هاتووی زەوقی ئێمە دەشکێنی؟

ئەفسەرەکە گوتی: ئەم شلوقیە قەدەغەیە ئەم شێوە گۆرانیانە کە بێتە هۆی کۆبوونەوەی خەڵك ئەمە قەدەغەیە زیرەك گوتی: کاکە بۆچی لای ئەوە گۆرانی ئەڵێن ڕەقسیشی بەدەمەوە ئەکەن لەسەر ڕۆخی خیابان یان لەناو (پارکێك) زۆر لێرە شلۆقترە بۆچی بە ئەوان قەدەغە نی یە بە

ئەمە كە لەناو چوار دیواری ئەم (ڕیستۆران)ە تەنها یەك دەرگای هەیە بۆ پەنجەرە بۆ گەرانی دەردی دڵی خەم بەبا بدەم بۆ دەبێ مانعتان هەبێ؟
قسەیەك لە ئەفسەرەكە و قسەیەك لە (زیرەك) ئەفسەرەكە یەك زللەی لە بن گوێ زیرەك دا!! زیرەكیش نەیكردە نامەردی هەستا پێوەی تا تینی تیابوو زللەیەكی لەبن گوێی ئەفسەرەكە دایەوە و پشتاوپشت بەری دایەوە خەڵكی دەورو پشتی دایان پەرەسینە سەریەك بو بە شەڕێك لە هەموو ئەرانت نەیان توانیە ئاوا لە ئەفسەر و پاسەبان بدەن وایان لێ كردبوون خۆیان بەسەر پێوە ڕاگیر نەدەكرا یەكێك لە پاسەبانەكان هەڵاتبوو ئاگاداری (شەهرەبانی) كردبوو كە لە ڕیستورانی ئیپرم خەریكی لێدانی ئەفسەرێك و پاسەبانەكانن فورا بگەنە فریامان.
ئەوەندەی پێ نەچوو دوو ماشێن پڕ لە پاسەبانی چەكدار لەبەردەمی ڕیستۆرانە خۆیان فڕێدایە خوارەوە غاریان دایە ژوورەوە و دەستیان كرد بە لێدانی ئەو خەڵكە ئەو جارە بوو بە بای پاسەبانەكان و تەقەی ئەوانی تریان لە كردنەوە و هەموویانیان خستنە ناو ماشین بۆ پاڵەسوو تەهەڵدان بەتایبەت ئەفسەرەكە زۆری لە زیرەك دا و دەستی لە دواوە بەست و لەبەر چاوی خەڵك دایە بەر شەق و سوار ماشێنی كرد بەڵام هەرچی لەشی ئەفسەرەكە بوو خوێنی پیا ئەهاتە خوارەوە و شەڕەكە كۆتایی پێ هات و هەموویان بردن بۆ (شەهرەبانی) خەڵك زۆر هەوڵیان دا بۆ بەردانی (زیرەك) بەڵام ئەفسەرەكە خەڵكی تری هەموو بەردا و تەنها (زیرەك)ی هێشتەوە ئەویش هەردووك دەستی لە پشتەوە بەستبوویە خستبویە ناو حەوزی حەوشەی (شەهرەبانی) دەم نادەمیش لێی هەڵدەستاو تێی بەردەبوو بە شەق و زللە تا ماندوو ئەبوو ئا بەم شێوەیە (زیرەك) ئەو شەوەی بە شكنجە و ئازار بردە سەر تا وەختی بەیانی لەسەر خۆ چوو خەریك بوو بمرێ ڕەوانەی بیمارستانیان كرد ئاغا (محیەدین ی دەستالی) بوو بە كەفیلی لە شارەبانی و زەریشی هەڕەشەی لە ئەفسەرەكە كرد كە چۆنت وا لە خانندەیەكی كورد كردوە بە لەتداوە بە نەتداوە بە دادگاو، بە چ حەقێك شەو تا بەیانی لێی ئەدەی؟ خۆ بەخوا ئەگەر شتێكی لێبێت تا (پایتەخت) ڕاناوەستم و هەموو كاربەدەستانی دەوڵەت تێ بگەیەنم كە چ زوڵم و زۆرێك لێرە سەر ئەچێت بۆ ئەوەی كەس بتوانێ قسەیەك بكات!
(زیرەك) لەگەڵ خۆی بردە ماڵەوە لە ڕێگا زەریشی نەسیحەت كرد (زیرەك) زۆری سوپاس كرد و لە ماڵەوە كەوت لەناو جێگایدا ڕۆژێك گوتی كاكە من ئەمەوێ لێرە بەڵام منیش پێم گوت: ئاخر برام بۆ دەڕۆی و تاكەی دەبێ ماڵی تۆ هەر بەسەر پشتی وڵاغەوە بێت با لەناو ئەمەدا تۆزێك ئوقرە بگری و بحەسێیتەوە سەیری منی كرد و گوتی: ئەمن تازە ڕووم نیە لێرە بمێنمەوە پێنج و دوو ڕۆژەكم ماوە ئەچم

بۆ شارێكی گچكە و نـانێكیش هەر ئەبێ مـن و ڕابە سـكمانی پێ تێـر بكەین: لە قسەكانی دیاربوو كە زۆر دڵشكاو بوو.

لە وەڵامێكی میرزا كەریم خۆشناو زیرەك جارێكیان دەڵێ:

جا برام ئەمن زۆرم تێهەڵدان دیوە بێ ئەوەی بزانم بۆچی لێم ئەدەن لەم دنیایە خۆشیم نەدی ئومێدەوارم لە جیهانەكەی تردا خودا تۆڵەیم بۆ بكاتەوە لای كەم لەوێش هەر تێهەڵدان نەبێ بەشم باشە، بەڕاستی من كەوتبومە جیهانێكی تر هەستم لە قسەكانی زیرەك ڕاگرتبوو هەموو ئەو دیمەنانە ئەهاتە بەر چاو كە چەندیان بەبێ بەزەیی لێداوە زۆر بە پەرۆش بووم لە پڕ (حەسەن زیرەك) دەسماڵی لە گیرفان دەرھێنا و چاوی منی پێسڕییەو□ و وتی: گوێ بگرە كاكە گوێ بگرە. دەستی دایە دەفەكەی زۆر بە غەریبی ئەم گۆرانییەی گوت:

قەت لە دونیادا نەبو بێجگە لە ناخۆشی بەشم
ئەی خودا چەند بێ كەس و بەدبەخت و چەند چارە ڕەشم
مودەتێك ئاوارە بووم و سەردەمێكیش دەربەدەر
قەت نەمدی ڕووی ئاسودەگی هەر تووشی گێرەو قەڕقەشم
حەریف شەش دەری ئومێدی لێ گرتوم
هــەر مورە هــەڵداوێم و بێ هــودە بــ□ تــــەمــای دووشــەشـــم

زۆر سوپاسم كرد بۆ گۆرانییەكەی و گووتی: كاكە عادزی پێ ناوێ بە خــودا تــا ســەر مــا بێ لەش تێ هەڵــدانی هەر ئەبێ!…. هەردوكمــان دەستمان كرد بە پێكەنین.

حەسەن زیرەك و گۆرانی بێژێكی لوڕستانی

هەرچی خاوەن دڵێكی زیندوبو و كۆڕی ئاوازو گۆرانی پێ خۆش بوایە ڕوی ئەكردە گازینۆی (حەسەن زیرەك) زۆرجار گۆرانی بێژی كوردو تورك و فارس سەردانی (زیرەك) یان ئەكردو كۆڕی ئاواز و گۆرانیان ئەبەست و لەگەڵ یەكتر گۆرانیان ئەوت و بۆ یەكتریشیان ئەگێڕایەوە، (١٣) هەڵبەت هەركەس بە زمانی خۆی گۆرانی ئەگوت گۆرانی بێژە كوردەكان بەتایبەت زیرەك بە فارسی و توركی و كوردی گۆرانی ئەگوت و هەر كەس بە زمــانی خۆشــی بۆی ئەگێڕایەوە. توركەكــان بە تــوركی و فارسیش گۆرانیان ئەگوت. بەڵام فارسەكان تەنها بە فارسی ئەیانتوانی گۆرانی بڵێن و بەس. هەندێك جاریش (حەسەن زیرەك) گۆرانی نەدەگوت تەنها (پەزێرایی) لێ ئەكردن. جا هەركاتێك خەڵكی (بانە) هەستیان بكردایە كە گۆرانی بێژێكی لایدە هاتۆتە لای زیرەك ئەوە ئەیانزانی كۆڕی بەزم و ئاوازو گۆرانی خۆش ئەبێ و ڕویان ئەكردە كانی (مەلا ئەحمەد) و خۆیـان لە (زیــرەك) و مێوانەكـانی نزیـك ئەكـردەوەو لە دەوریان دائەنیشتن تا لە نزیكەوە گوێ بگرنە گەڕەلاوژەی گۆرانی بێژەكـان بە تـایبەت كە نۆرەی (زیــرەك) ئەهـات هەر وەك نێـرەكەو ئەیقاچپانـد بەسـەریاندا، ئەوەنـدەش بەسـۆز و لە نـاخی دەرونیەوە

دەستی بە گۆرانی گوتن ئەکرد کە مرۆق موی هەموو لەشی زیك وەك نیشتەر ئەوەستا.(١٤)
ڕۆژێك گۆرانی بێژێکی (لوڕی) هاتە سەردانی زیرەك لەگەڵ مۆسیقا ژەنێك، خەڵکی بانەش زۆربەی ڕویان کردە لای زیرەك بە بەشدار بون لەو ئاهەنگە خۆشەی کوردی سۆرانی و کوردی لوڕستانی.
هەروەك جاران لە دەوری (حەسەن) و گۆرانی بێژی لوڕی دانیشتین مۆسیقا ژەن دەستی لە (ڤیلیۆن) ەکەی بزاندو ئاوازێکی لوڕی خۆشی بڵاوکردەوە وەك پێشەکیەك لە دوایدا گۆرانی بێژ دەستی کرد بە گۆرانی وتن بەڵام لە ڕاستیدا دەنگی زۆر خۆشبوو هەندێك گۆرانی تازەو مودی ڕۆژی پێشکەشکردو (حەسەن) یش هەر سەری خۆی بە ئەلەقاندو گوێی لە گۆرانیەکان گرتبوو.
کاتێ کە گۆرانیبێژی لوڕی دەستی بە گۆرانی گووتن کرد، دایە دایە وەختی چەنگە قیتارکە باڵا سەرم پریش فشنگە، چەند جەوانەکی بانەیی گۆرانییەکەیان بە ئەگۆڕایەوە بەڵام لە دڵدا زۆر ناڕەحەت بوون کە (زیرەك) بۆچی گۆرانی ناڵێت و وەڵامی ئەم گۆرانی بێژە ناداتەوە؟
خەڵکی لە لێکدانەوەی هەی بە دەنگییەکەی بوون کە لە پڕ دەستی پێکردو گووتی:

لایە لایەت بۆ دەکەم بەڵکو خەو بتباتەوە
دەست خەمە نەو مەمکەڵانت شەو تا ڕۆژ بەلاتەوە
ئای خۆخاڵبم بە پاتەوە
بەهەمان ئاوازو کێشەکەی (دایە دایە).

ئەم گۆرانییەش بۆ یەکەم جار لەم کۆڕەدا گوتی جا لە دوایدا لە جێگای تر گووتیەوە ئەوەندەش بە خۆشی و ڕێکوپێکی گووت کە دانیشتوانی کۆڕەکە مات و مەبهوت سەیری دەمی (زیرەك) یان ئەکردو لە کەیفان وەك سەرخۆشیان لێهاتبوو کردیان بە چەپڵە لێدان و هاتوو هاوارێك و هەندێکیان هەڵسابونەوە پێوەو سەمایەکی زۆر جوانیان دەکرد لەگەڵ ئاوازی مۆسیقاو گۆرانییەکە ڕێك و جوان ئەگونجا هەڵبەت ئێستا ئەو شریتەی باسی ئەکەین من هەمە و وا لە ماڵەوەیە.
کردیانە نەرە هەر گۆرانییەك گۆرانی بێژی لوڕی ئەیگوت گۆرانییەکیش (زیرەك) لەسەر هەمان کێش و ئاواز لەدوای پێ هاتنی ئەم کۆڕە دە چەسپێ بە حەسەن وترا ئا ئەو گۆرانییە وەڵامی گۆرانییە لوڕییەکە نەبوو وایە (زیرەك)؟
گووتی: بەڵێ وایە گۆرانییەکەی ئەو هەڵقوڵاوی جەنگەکەی (قەدەم خێری بیرانەوەند) ە خۆشم ئەزانم جەوابی بدەمەوە بەڵام ناوێرم چونکە ئەوەندەیان لێداوم هەرجارەی بە بەهانەیەك ئەی بە ناڵێن دەمەکە کاکی مێوان گۆرانی ئەڵێت و منیش گوێم بۆ شل کردووە ئەزانی جوابەکەشم حازر کردبوو ئەمەش گوتمان توخوا زیرەك با بزانین چیت

حازر کردبوو گووتی دەمگووت:
لای لایەت بە دەکەم با غیرەت بتباتەوە
دەست کەیتە تفەنگی بەنو شەو تا ڕۆژ بە یاڵەوە
جا کەوش ئەبم بە پاتەوە
بەڵام بە ڕاستی گەر شتەکم بگووتیایە چ لە شەو زووتر نەبوو سەد جووت شەقیان تێم هەڵ ئەدا بەهانەیەکی چاکیشیان بە ئەدەزیمەوە،

چاوپێکەوتن لەگەڵ موحەمەد (ماملە)

میرزا کەریم خۆشناودەڵێ: ماوەیەك دوای مردنی خوالێخۆشبوو (حەسەن زیرەك) قاو بڵاوبۆوە کە گوایە (موحەمەدی ماملی) وردە ئاسنی بۆ خستوەتە ناو برنج و پێی نەخۆش کەوتوە و بوەیتە هۆی مردنی!! ئەو هونەرمەندە ئەویش (حەسەن زیرەك) ە دەستەکم لە شارەکەی (موحەمەدی مامڵی) هەبو بەناوی (ئیسماعیل پرسیاری) چوم بە سەردانی و بەهۆی ئەو توانیم کاك (موحەممەدی مامڵی و مەلا حوسەن عەبدوڵا زادە) ببینم لە چایخانەی ناو بازاڕی سەوزە فرۆشان کە بەناوبانگ بو بە چایی چاکی عەراق و نێرگەلە کە لەوێ پێی ئەڵێن (قلیان).
هەڵبەت هاوڕێکەم منی بە ئەوان ناساند و ئەوانیشی بە من ناساند لەبەر هەڵسان و زۆر ڕێزیشیان لێ گرتم کە ناوی منیان بیست و ئەیانزانی دەستەکی خوالێخۆشبوو (حەسەن زیرەك)م.
پاش هەندێك گفتوگۆکردن ڕووم لە (موحەمەدی مامڵی) کرد و گوتم: ئاغای مامڵی ئەزانی هەندە کەس وا ئەزانن کە تۆ دەستت هەیە لە مردنی خوالێخۆشبوو (حەسەن زیرەك) یان ڕاستر بڵێم ئەڵێن گوایە جەنابت وردە ئاسنت بۆی خستوەتە ناو چێشتی برنج و بوەیە هۆی نەخۆشی و مردنی؟! هەڵبەت کە ئەو پرسیارەم عەرزکرد و گوتی: کاکە زۆر سوپاست ئەکەم کە ئەتە بە شێوەیەك ئەو پرسیارەت لێ کردم کە هەستم بریندار نەبێت بەڵام هەندێك کەس بە پارێز و پێشەکی و بێ ئەوە ریعایەتی دڵی من بکەن ئەڵێن ئەرێ (موحەمەدی مامڵی) ئەتە بۆچی حەسەن زیرەکت کوشت؟! ڕووی کردە من و گوتی: ئەگەر تۆ لە باتی من بیت چ جوابی ئەو جۆرە کەسانە ئەدەیتەوە؟
کاکە هەندێك کەس ئا ئەوها لەخوا نەترسن هەر لە هیچی نەبوی شت بە خەڵك دروست ئەکەن و توشی هەزاران دەردە سەری و کەسپیش بکەن بەلایانەوە هیچ نیە! دەنا ئەمن (زیرەك)ی خوالێخۆشبووم خۆش ئەویست جگە لەمەش لە چ زەمانێك بیستوتە هونەرمەندێك ئەویتر بکوژێ لەسەر بەربەرەکانی هونەری؟!
جا ئەمن لایەنگری خۆم زۆرن کە گۆرانیەکانی منیان پێ خۆشە و هەروەها (حەسەن زیرەك)یش لایەنگری زۆرە و هەشە هەردووکمانی ئەوێ و گۆرانی ئەو گۆرانی منیشی پێ خۆشە هەر کەس بە پێی زەوق و سەلیقەی

خۆی کەواتە ئەمە هیچ مونافەسەیەکمان لە بەینا نیە بەڵام هەندێك کەس پێیان خۆشە تفەنگ بە تاریکی یەوە بنێن! خۆشت ئەزانی هونەرمەندی ڕاستەقینە دڵی لە پەڕەی گوڵ خاوێنتر و بێگەردتر لە دڵی نایەت مێروولەیەك ئازار بدات چۆن ئەتوانێ ئینسانێك بکوژێ!؟
لێرەدا (مەلا حوسەن ی عەبدوڵا زادە) گوتی: کاکە ئەمە (حەسەن زیرەکی) خوا لێخۆشبوومان بۆ مامۆستای خۆمان دانابوو بە نمونە لە شنۆ پێکەوە ئیشمان دەکرد وابزانم کەس نیە لەو جیهانەدا (حەسەن زیرەك) بناسێ و خۆشی نەویستبێت.
ئەودەنگ گۆیە کە میرزاکەریم لەدیوی ئێرانی و ئەوە ڕۆژە بیستوویەتی ، هه مان دەنگگۆ گەیشتە دیوی عێراقیش! کە گوایە وەک میزا کەریمیش پرسیاری لە هونەرمەندی گەورەی کوردمامۆستا(محەمەدی ماملێ) کردووە ، کە گوایە هەی مردنی حەسەن زیرەک ئەوەیەکە وردە ئاسن کراوەتە خواردنەکەی و بووەتە هەی مردنی !
من وەک ئەوەی کە لێکۆڵینەوەم لەوەدا کردووە ، کە هەی مردنی حەسەن زیرەک بدۆزمەوە ، گەیشتوومەتە ئەو بڕوایە کە ..ساواک کەتنی خۆی دەکات ؛ دەیەوێ بە بەردێک چەند چۆلەکەیەک بکوژێ! چۆن ئەگەر سەرنج بدەین ئەو هه موو ڕاپۆرت نووسینەی ساواکیان و ئەو هه موو تاوان بە هه ڵبەستنە وبەردەوامی بەدوا بوونەوە ..لەدەرکردنی لە ڕادیۆوە و ڕاونانی وەک میرزاکەریم باس دەکات و دەڵێ : ئەودەمە ساواک ڕاوی حەسەن زیرەکی نابوو نە یدەهێشت لە هیچ جێگایەک کاسبی بکاو بگیرسێتەوە ! ئەی ئەو هه موو زدی ئیتلاعات و چەقۆکێش و شەقاوە چی بوون هه ر ناوە ناوە شەڕیان پێ فرۆشتووەو لێیانداوە ! ئەی ئەوە کێ بوو داوای لە زیرەک کرد بچێتە عیراق و کاریان بۆ بکات؟ ئەی چی بوو کە زیرەک پاش ئەوەی پیاوانی ساواک تێروپڕیان لی ئەدا ! کەچی لە ژاندارمری لە جیاتی پاراستن و حەق وەرگرتنەوەی پێیان دەگوت: کاکە تۆ چی دەکەی لەم دەشت وسەر سنوورە بچۆرە جێگایەکی تر کاسبی بکە با ڕۆژێ نەشت کوژن!؟ ئەو(کوژتن) ە زیرەک خۆی و ڕابەعە خانمی خێزانیشی هه ستیان پێکردووە . سەیرکە ڕابە خان پەنا بۆ میرزا کەریم دەبات و بە گریانەوە دەڵێ ؛ ئەگەر لێرە بمێنینەوە ڕۆژێ دەشمان کوژن! هه روا زیرەک لەوەڵامی میرزا کەریم دا دەڵێ : وەک ئەوە وایە دەشێ کوژن و لە دوای جەنازکێشی دەڵێن ! کە زیرەک لە شاییەک دا لە خۆدەچێ و دەیبەنە نەخۆشخانە، پاش ئەوەی لە نانخواردنی نێوە ڕۆدا ژنێک خواردن بۆ زیرەک دێنێ و دەڵێ : من ئەو شەرباو قەنداخەم بۆ ئاغای زیرەک هێناوە ! زیرەک پاش ئەوەی بە خۆ دێتەوە لە ماڵەوە بۆ ڕابیعەخانمی خێزانی دەگێڕێتەوە دەڵێ : لە شەرباکە دوو کەوچکم خواردو قەنداخەکەم خواردەوە ، کە چووینەوە ناوشاییە سەرم سوڕاو کە وتم ! کە ڕابە خانم دەچێتە نەخۆشخانە

ژن□کی کار□ند ڕابیعەخانم دەباتە ژێرزەمین و پێی دەڵێ : زیرەک
هونەرمەندێکی گەورەیە، بۆ ئەوەی خوێنەکەی بزر نەبێت ، دکتۆرەکان
ڕاستیتان پێ ناڵێن ! زیرەک ژەهر خواردوو کراوە !(١٥) پاش ئەم
قسەیە ڕابێعەخانم شکات لە هونەرمەندو مۆسیقارەکان دەکات و هه
موویان دەگیرێن ! بەڵام ، کە زیرەک بە خۆ دێتەوەو ئەمە دەزانێ
..سۆندە لە جەستەی خۆی دەکاتەوەو بە نەخۆشی دەچێتە ژاندارمری و
هه موویان ئازاد دەکات و دەڵێ : کەس دوژمنی من نیە ! ئەم کارەی
زیرەک ئەوە دەردەخات..کە زیرەک خۆی زانیویەتی و تەواو گەیشتووەتە
قەناعەت کە ئەوە ساواکە دوژمنی ئەو نەک کەسێکی تر ! بڵاو بوونوەی
ئەو پرۆپاگەندەو دەنگگۆیە دژی هونەرمەندی گەورەی کورد مامۆستا
محەمەدی ماملێ ، دروستکردنی فینتنەی کۆمەڵایەتی یەو پێکانی دوو
چۆڵەکەیە بەبەردێک . چۆن مامۆستا ماملێش بەو ناوو دەنگ و
کاریگەریەی کە هه یبووە لەسەر کۆمەڵانی خەڵک ، لای دەوڵەت
خۆشەویست نەبووە ، ژیانی ماملێ خۆی و خانوادە بەڕێزەکەشی ئەمە
پشت ڕاست دەکاتەوە . ئەگەربە وردی لە ژیانی زیرەک وردبینەوە پاش
دەرکردنی لە تارانی پایتەخت و ڕادیۆولە کرماشان ..ئەوادەردەکەوێ
بەردەوام لە ژێر چاودیری توندی ساواک بووە و بە دوایەوە بون و هه
موو کارێکیان لێ تێک دەداو بەردەوامیش لێیان داوە وڕاویان ناوە
تادواجار ژەهرخواردوویان کردووە ! ئەوەش بە هۆی ئەوە بووە کە
زیرەک نەچووەتە ژێربارو ئامادہ بووە ئازار بچێژێ و هه تا وەک خۆی
گوتوویەت ..با ساڵێ دوو جاریشم لێبدەن ! بەڵام ؛ ساواک هه ر بەوە
وازی نە هێناوە کە ساڵی دوو جارێ لێیبدات ! بەڵکو کارەکەی
گەیاندووتە ئەنجام و ژەهرخواردووی کردووە ! هه ر ئەو
ژەهردەرخوارد دانەش بوو کە بووەتە هۆی (شێرپەنجەی جگەر!؟) چوونکە
ڕابیعەخانم لە وەڵامی پرسیارێکی ئێمەدا ..کە پرسیمان زیرەک پێش
ئەوەی بچیتە شاییک□ هیچ ن□خۆشیەکی هه بوو؟ لەوەڵام دا
گوتی:زیرەک هیچ ن□ خۆشیەکی نەبوو،لەگەڵ ئەوکارەساتەوە زیرک کەوت
و هه ڵنەستایەوەوهه رچی عەمەلی بۆ کرا، هه رچی شاران هه یە
بردمان جاک نەبوویەوە ،لە ناوکییەوە تا سەرسنگی و هه ردوو لا
کەلەکەی هه ڵدڕابوو، دکتۆرەکان شاردیانەوە ، گوتیان سەرەتانی
ڕیئەیەتی ،وانەبوو، ڕاستیەکەیان نەدەگوت .)(ساواک بۆچی..،ل١٢٤)
هه واڵەکانی سەردەمی نەخۆشی زیرەک و خەوتن و نەشتەرگەری کردنەکەی
، ئەوە دەردەخات کە ساواک پاش ژەهر پێدانەکەی دەورەی زیرەکی
داوەو ڕێگری لە چارەسەریەکانی کردووە ، لەسەرەتا پێی دەڵێن :
تەختی بەتاڵ نیە بۆ خەوتنی زیرەک ! لە کاتێک دا دوای دەرکەوت
تەخت هه بووە ! دکتۆر بۆ چاوبەستە نەشتەرگەریەکی بۆ دەکات و
بەقەددنکە نۆکێک جەرگی ڕەشی زیرەک بە کەس و کارەکەی پیشان دەداو

دەڵێ زیرەک لای ئێوە میوانە! جگە لەمانە میدیا خانم کە دەچێ و زیرەک دەبینێ دەیەوێ بیباتە تاران بۆ چارەسەری ،دەنووسێ:کات□ چ□ـــاوم بە حەســـــــەن کەوت، بۆم دەرکەوت زۆر نەخۆشە، زۆرم لە کاربەدەستانی ئەوکاتە تکاکردکە کارێک بکەن،بە ڵام هیچ کامیان تەنانەت ئەمبوولانسێکیان نەدا بە من تا حەسەن ببەم بۆ دکتۆر،تا ئەوەی لەســاڵی ١٣٥١ی هــه تــاوی ، حەســەن ڕۆژ لەگەڵ رۆژحــاڵی خراپترئەبوو، کەس گوێی بە قسەی من نەئەدا،بەڵکو یارمەتی چکۆلە بە من بدەن ولای کەمی ئەمبولانسێ بدەن تاکو حەسەن بهێنم بۆ تاران)(چریکە، ج٢، ل٨،٩) زیرەک هونەرمەندێکی گەورەبوو، هی ئەوە نەبوو لە شارێکی چکۆڵەی سەر سنوور نەشتەرگەری بەدرەنگەوە بۆ بکرێ و بەم جۆرە چارە سەر بکرێ ؟ بەڵام ، ساواک بە دەوریەوە بۆ ، نە یدەهێشت بۆ چارەسەری بۆ هیچ جیگایەک ببرێ نەوەک ژەهر پێدانە کە لە پشکنین دا دەربکەوێ ! ئەو ڕاستیەش کوردانی ڕۆژهه ڵات دەیزانن، هه ر بۆیە وەک ناڕەزایییەک هه ر لە ڕۆژی ناشتنی زیرەک ڕێگەیان نە دا دەزگای ڕادیۆ لە نــاشتن دا بەشـدار بێت و زوو ناشتیـان. جـا ناوهێنـانی کەسانی تر لەسەرو بەندی مەرگی زیرەک پلانی ساواکە بۆ تێبزرکردنی خۆیان بەلاڕێ بردنی خەڵک وبزرکردنی سەرەداوەکە و ناوهێنانی ساواک ! هه روەهـا دروسـتکردنی کێشەی کۆمەڵـایەتی وپێکـانی زیـاتر لە چۆلەکەیەک بە یەک بەرد ..وەک کـوردەکەی خۆمـان دەڵێ !! دوور نیە زیرەک زۆر جار هه وڵدرا بێ ژەهرخواردوو بکرێ ..ئەوەتە نووسەری بەرێز (ئارارات ئەحمەد ئەحمەد)(قەڵادزێ و سندۆان کووجەیەکی تاریک لە ژیانی حەسەن زیرەک) ڕووداوێکی ساڵانی پەنجاکان دەگێڕیتەوە کە زیرەک لە قەڵادزێ توشی هاتووەئەو بەڕێزە دەنووسێ ؛(گومانی تێدا نیە کە کەسێکی گەورەی وەک حەسەن زیرەک ، خەلک زۆر هه بوون کە حەزیان کردووە تێکەڵی ببن و ئاشنایەتی لەگەڵ دابکەن. جا لەم نیوەندە کەسانی نەیارو ناحەزیش ویستویانە لێی نزیک ببنەوەو نیەتی خراپی خۆیانی بەسەردا قلپ بکەنەوە ، یەکێک لە ماڵەکانی قەڵادزێ ، ماڵێکی کوردستانی ئیران بوون، ڕۆژێک بۆ نانی ئێوارە حەسەن زیرەکیان داوەت کردووە ، ئەویش دەچێ ، وەختی نووستنان هه ڵدەستێ ، دەچیتەوە ماڵێ حەسەن جەلالی ، دەڵێ : حەسەن زۆرم برسییە! حەسەن جەلالیش دەڵێ : بۆ حەسەن ئەدی ئەو ماڵە نانیان نەداویەیێ؟! ئەویش دەڵێ : بـا نانیـان هێنـا ، بەڵـام ڕاستی نەوێرام بیخۆم، هـه ستمکردژەهریان دەخوارد نەکەی من کردووە و دەیانویست بمکوژن !) ئەگەر ئەم ڕووداو شیبکەینەوە دەگەینە یەوەی کە ئەمەش هه وڵێـک بووە بۆ کوشتنی زیرەک ، دیارە قەڵادزێ سەر سنوورەو هه میشە سەر سنوور دەکرێ کەسانی سەر بە هه ردوو دەسەڵاتی ئەودیوو ئەم دیووی تێدا هه بێت ، بە تایبەت ئەو ماڵە – ماڵێکی کوردستانی ئیران بوون

– کە گومانی زۆر ه□ ی□ ئەو ماڵە بەکاری جاسوسی کردن بۆ ئیران
هاتبنە ئەودیو، کە زیرەکیش لەدەرەوەی دەسەڵاتی ئیران و بە قاچاغی
هاتووەتە ناو چەکەو ناوو ناو بانگی پەیداکردووەو هونەرمەندی
ڕادیۆی بەغدایە و لە نێو خەلک ناسراوو خۆشەویستە، دوور نیە
دەوڵەت ئەو ماڵەیان ڕاسپاردبێ کە زیرەک ژەهرخواردوو بکات ! بەڵام
؛ زیرەک پیاوێکی هوشیارو بە هه ست بووە ، هه رزوو هه ستی کردووە
کە ئەم خواردنە ژەهری تێکراوەو نەیخواوردووە و شەو درەنگ
چووەتەوە ماڵێ حەسەن جەلال. زیرەک زۆر جارلە ژیانی خۆی پێشبینی
زۆر شتی کردووەو دواجار ڕاست دەرچووە . سەیرکەن زیرەک داوەت
کراوە بۆ نانخواردن ! کەچی نانەکەی نە خواردووە ..بەڵام ؛ خاوەن
ماڵ هه ستی بەوە کردووە کە زیرەک زانیویەتی ژەهریان بۆ
تێکردووەبۆیە نانەکە ناخوا ، هه ربۆیە نەیان پرسیوە زیرەک بۆ نان
ناخۆی ؟! نەشیانگوتووە ؛ ئەگەر ئەم خواردنەت بەدڵ نیە با
خواردنێکی ترت بۆ ئامادە بکەین ! خۆیان بێ دەنگ کردووەو زیرەکیش
ئەوەی بۆ کراوە نانەکە نەخواو شەو درەنگ بچێتەوە ماڵێ ئەو دۆستەی
کە بڕوای پێدەکات و داوابکات بەم شەوە درەنگە خواردنی بۆ
ئامەدەبکەن . پەیوەندی نێوان هونەرمەندان.. لە ژیانی هونەرمەندو
نووسەرو میدیاکارو فەیلەسوفان هه میشە جۆرێک لە ململانێ و ناکۆکی
هه بووە ، ئەمە لە میژووەو لە نیو هه موو میڵلەتان چیرۆکی خۆی هه
یە ، کوردیش لەم چیرۆکانەی هه یە، لە پەیوەندی زیرەک و هه ندێک
لە هونەرمەندان ، بەتایبەت مامۆستایانی هونەرمەند.. هونەرمەندی
گەورە بەڕێزان مەزهه ری خالقی و محەمەدی ماملێ! من بۆ خۆم لەم
باسەدا جێ دەست و دەمی ساواک دەبینم ! چ دژ بە بەڕێز بەڕێز
محەمەدی ماملێ ،چ مامۆستا مەزهه ری خالقی هه ر یەکێکیان بە
شیوەیەک . بەرنامەو ئامانجی ساواک بۆ زیرەک ! پێشتر باسی ئەوەمان
کرد کە ساواک هه ر لە سەرەتاوە ، زۆر بە وردی و گومانەوە چاودێری
زیرەکیان کردووە ، بەڵگەئ ئەوەش ئەو ڕاپۆرتانەن کە ساواکیەکان
لسەر زیرکیان نووسیوەو کەوتوونەتە بەردەست .(١٦) کە مەترسیەکی
زۆریان لێی هه بووەو بەرە بەرە تاوانی جیا جیایان بۆ هه ڵبەستووە
، وەک ئەوەی هێشتا مانگانەکەی لە بە غداوە بۆ دێت وجاسوسی عێراقە
! یان دەچێتە مالی کۆنە دیموکراتیەکان و یان ئەوەتە سەر بە
چەپەکانە ، ئەویش بە هۆی ئەو پەیوەندیە فراوانەوە بووە کە زیرەک
لە نێو خەڵکدا هه یبووە .. لە نێو خەلک دا کەسانی سادەو کاسب و
سەرشەقامی دۆست بووە تادەگاتە پیاوی ئایینی و سەرۆک هۆزو گەورە
□ۆشنبیرو هونەرمەندانی هه ردوو دیوی ئیران و عیراق ، ئەگەر چی
ئەوە بە هۆی گەڕانی زۆرو دەربەدەری و ئاوارەیی و دەنگخۆشی و
دۆستچاکی زیرەکەوە بووە ، بەڵام ؛ ساواک ئەمەی بە جۆرێکی تر

خوێندووتەوە و مانای سیاسی و موخابەراتی داوەتێ ! دیارە – کورد بـــوون – ی زیـــرەک و هـــه ســـتە پڕ لە کوردپەرســـتی و بێ غەشێ کوردبوونەکەی خۆشی .. یارمەتی دەری گومانە کانی ساواک بووە تا ڕؤژ بە ڕۆژ پتر و وردتر بەدوای زیرەکەوە بن ! سەیرکە یەکێ لەو بە ڕێزانەی کە لەتاران لە نێوماڵی زیرەک بووەوخزم دۆستی کۆنی زیرەکە و ناوی (مام عەلی یاسەمەنی) دەگێڕێتەوە کە زیرەک لەتاران چۆن یارمەتی خەڵکی داوە ، دەڵێ □ شەوانە کار لە رادیۆیان تەلەفزیۆن درەنگ تەاو دەبوو،کە دەڕۆیشتینەوە، دەیگوت نەخێر جارێ بابچین سەریک لە موسافیرخانەی حەقیقەت هه ڵبینین و بزانین برادەری کوردی لێیە ! کـــوردەی ناســـیاو نە ناســـیاوی لیـبــایە غەیرمــومکین بـــوو حەسابەکەی د□ بەستو دەیبردەوە ماڵێ، ئاغای مودیرەکەی دیگوت ئاغا پوڵی داوە کرێی مەنزلی داوە ، دەیگوت هه رچیەکە بە عۆدەی خۆم، ئەمن دەیبەمەوە، ئەوە میوانی من! …جگە لە یارمەتی دان نوخۆش و گیراو وکەسانی پێویست..)(چاوپێکەوتن لە گەڵ مام عەلی یاسەمەنی- سایتی ڕۆژهه ڵات/بۆکان) ئەگەر بەوردی ئەمە لێکبدەینەوە ئەوی کە زیرەک لە تاران کردوویی□تی جێگای کاری حکومەتی کوردی و دەسەڵاتی کوردی و نێوەندی خێر خوازی کوردی گرتووتەوە ! جگە لەوەی کە بەم جۆرە یارمەتی خەڵکی داوە ماڵەکەشی شوێنی کۆبوونەوەی خەڵکی کوردو دۆستانی زیرەک بووە لە تاران . ئەم بە نێوەند بوونەی زیرەک لە تـــاران و ســـردەمی شـاو ئەم خۆشەویســتی و نـــاوو ناوبـــانگەی کە لە ڕادیۆو گوێگرەکانیەوە بەدرەدەکەوت هێندەی تر ساواکی لە زیرەک بەدگومان دەکرد ، ئەم ناوو ناوبانگ و خۆشەویستیەو ئەو پەیوەندیە گەرمەی زیرەک بە خەڵکەوە و ئەم هه موو کاریگەریە بەدڵی ساواک و دەوڵەتی شاهه نشاهی نە بوو، جگە لەوەش – حەسادەتی هونەرمەندان و ململانێی نێوان نووسەرو هونەرمەندان – بە تایبەت ئەوانەی باڵایان نەدەگەیشتە باڵای زیرەک و هه ستیان دەکرد کە زیرەک لەوە تێپەڕێوە بتوانن بە هونەرو ئەدەب ڕکابەری بکەن لێی ببەنەوە ! بۆیە هه بوون لەو نێوەندە بە ڕاستی□و خ□و نا□استی□و خۆ دژایەتی کردنیان بۆ زیرەک دەچووە نێو دژایەتیە ساواکیەکە ؛ ئیتر داواجار ساواک کەوتە پلان دانان و بەرنامە دانان دژی زیرەک و دەستی بە جێ بە جێ کردنی کرد.

میـــدیاخانم دەنووســـێ □ زیــــرەک گەڕابـــووەو وازی لە هـــه مـــوو شتێـک هینابوو هه ر ئەو ڕۆژانە گۆرانی تۆبەی خوێند) بەڵام ، ئەمە لە کاتێک بوو کە ساواک خەریک بوو پلانە ساواکیەکەی لەسەر جێ بەجی دەکرا ژێر بەژێر ..

١ – سەرە تا مووچەکەیان بڕێ و مانگانە کەیان پێنەدەدا ، وەک میدا خانم دەنووسێ □ لەوکاتانەدا حەس□ن زیانی ئیداری کەوتبووە سەرو لێژی چونکە دەوڵەت پارک□ی نەئەدالە بەر ئەوەی سەرۆکی بەرنامەی

کوردی شوکروڵڵای بابان گوتبووی ئەمە نزیکەی ١٥٠٠ گۆرانیمان بەدەنگی زیرەک هەیە و ئیتر ئێومان ناوێ !)(چریکە،چ٢،ل٧،٨)
٢ – لە ڕووی هونەری و گرنگی پێنەدانەوە زیرەک بەرە بەرە بە لانرا هە رمیدیاخانم دەگێڕێتەوە :(ئەو حقوقیان قەتع کرد، حەسەن زۆر بە پەرۆش بوو،ئەم لاو ئەولا چووین،بەمان دەرکەوت ئاغای بابان چووە گوتوویە ، ئەمە ئیتر نیازمان بە حەسەن زیرەک نیە !…)(چاوپێکەوتن لەگەڵ میدیای زەندی/سایتی ڕۆژ هە ڵات /بۆکان)
٣ – هە وەیاندا ژیانی خێزانی لەتەک بدەن ، ئەو ژیانەی کە زیرەک لە کاسەتی ئەبووسەباح دا دەڵێ:(ژنو مێردەکی بەختەوەر بووین و ژیانەکی خۆشمان هە بوو، لەئەو گۆرانیەی بە مەهتابی کچی گوتووە زیرک دەڵێ: بولبول ئەم ماڵە من زۆر بەختیارم ..)ئەم ماڵە و بە ختیاریەیان لە تەک داو دواجار لە میدیاخانمی خێزانی و لە منداڵەکانیان دوور خستەوە.
٤ – لەوەزیفە دەریان کرد..لە کاتێک دا گەورەترین و ناودارترین هونەرمەندی هە موو ئیران و کوردستان بوو، لە ڕادیۆی تارانی پایتەخت ولە ڕادیۆی کرماشانی کارو هونەر وەدەریان نا!
٥ – بە کارو بە ماڵ و بە پارەیان کردوکەوتنە دوای بە ئەوەی لە هیچ جێگایەک نەتوانێ بە ئاسودەیی بژی ، میرزا کەریم دەنوسێ (لەو ڕۆژانە ساواک ڕاوی زیرەکی نابوو نەیدەهێشت لە هیچ جێگایەک بحەسێتەوەو ئازاریان دەدا)
٦ – لە نێو ئەم ژیانە سەرەو لێژەدا ساواک جگە لەوەی هە موو کارەکی لە تەک دەداو هە ر ناوەناوەش چەند کەسەکی چەقۆکێشی ساواکی دەناردوو تێروپڕیان لێدەدا . ئەمەش هۆیەک بوو لەو سەرکە دەستە دەسەزەکانی زیرەکیش بەرە بەرە لە ترسی دەوڵەت خۆ لە زیرەک دوور بخەنەوە ، ئەستا زیرەک دەرکراو لە ڕادیۆو بێ کارو بێ پارەو بێ جێگاو ڕێگایە! هە ر بەیە دیسان لە گۆرانیەکانی هاوار دەکات (جەم نیە تەدا بسرەوم خاکم بەسەر بە لانە خەم!) هە روا دەڵێ : (سەردەمە ئاوارە بووم و مودە تەکیش دەربەدەر!) یان هارادەکات (شەش دەرم گیراوە بەدەستی نەردەوە !) دیان دەچریکێنی و دەڵێ:(گەشەیی تەنیایی هە ر ئەژنە کە مە بەیە وا گرتوومە تە نەو باوەشم!) بەردەوام دەبەت و دەڵێ:(ڕەقیب لێمگەڕێ بە بیەڵا کوردی بە غەل و غەشم!) هە موو ئەم ئازار چشتنەی زیرەک بە هۆی ئەوە بوو کە زیرەک دیویست وەک هونەرمەندەکی کورد بەئازادی بژی و برەو بە هونەرە کوردیەکەی بدات . بەڵام ، ژیانی ژێردەسەڵاتی داگیرکارو نەو کەمەگای دوا کەوتوو ڕۆژ بە ڕۆژ نەک هە ر ڕێگای هونەرمەندیی لە زیرەک دەگرت ؛ بەلکو دەرگای ژیانیشی بە ڕوودا دادەخست !
٧ – لەو سەردەمەو ڕۆژانەدا ساواک کەوتە ناشیرینکردنی وەنەی زیرەک

لە نێو کۆمەڵانی خەلک و پڕۆپاگەندەی زۆریان بۆ هه ڵدەبەست و بەرە بەرە زیرەکیان بەرەو ئەو گۆشەیە دەبرد کە خۆیان بۆیا دروست کردبوو(جێم نە نەبووەوە لە ئیران و لە عیراق) جێگایەکیان بۆ نە هێشت تێدا کاسبی بکات (چۆن کوردم و بەکوردی قسەدەکەم) هونەر لە نیوکورد دا نرخی نەماو بۆ ئەو بەهرەیەکی نەداو کارێکی نەکرد بەدوایدا بچێ !

٨ – پلانی ساواک زۆر دوژمنکارانەو وێرانکارانە بوو دژی زیرەک…شەڕی دەروونی و جەستەیی و خانوادەیی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و هونەری وڕوحییان لەگەڵ دەکرد، ئەوش زیرەکی گەیاندبووە سەر ساجی عەلی ، نەکاری مابوو، نە پارەی هه بوو ، نە خانوو ناوماڵی هه بوو، ژەهریان دابووێ و دەکۆشان بە زووترین کات ژەهرەکە کاری خۆی بکات و بگاتە ئەو شوێنەی کە زیرەک ئومێدی چاکبوونەوەی نەمینێ ، ئەوبوو دواجار ژەهری ژەهرو ژرهری ژیان دەستی لە زیرەک ساندوو لێی کرد بە(شێر پەنجە ی جگەر)و ئیتر دکتۆرو نەخۆشخانەو چارەسەری بەکەلکی ئەو نەدەهات !هه ر بۆیە ل□م □□زانەدایەکە زیرەک خۆی لە گۆرانیەکانی بە هێما باسی دەکات و دەڵێ □ کەمردم حەلوا بە خشینەوەی سێ ڕۆژەو شین و ڕۆڕۆم بۆچیە ؟!) هه ر لە کاسێتی ئەبووسەباح وەسیەتنامەو پەیامی مەرگی خۆی ڕادەگەیێنێ !دەڵێ(هێندەم نماوە بمرم و بچمە ژێرگڵەوەو بەشەری کورد نەبینم !) ساوک بە بەرنامەو دەسڵات ئەمەی دەکردو زیرەکیش بە چاکی دەیزانی بۆیە زیرەک زۆر جار هاواری دەکرد(شەش دەرم گیراوە بەدەستی نەردەوە !) ئەگەر کەسانێ توشی کێشەیەک دەبن و پێشیان لێ دەگێرێ یان پێش و پشتان یان چواردەوەیان ..ئەوا زیرەک شەش دەوری لێگیراو هه رچوار ڵاو ژێرو ژوورو زەمین و ئاسمانیش ! لەو فەزا پڕ خەفەقانە ڕاگەیاندنی ژێر بەژێری ساواک دیمەنێکی زۆر ناشێرین وناڕێکی لە زیرەک دروستکردبوو کە تا ئێستاش ئەو دیمەنە ڕەش نەبوو□ تەوە خەڵکانێک وەک خاڵێ خراپ و ناشیرین دژی زیرەک بەکاری دێنن .

دواجار ساواک بە ئەنجامی خۆی گەیشت وزیرەکی خستە ژێرگڵەوە ! هه رئەوش بوو کە مەرگی زیرەک لە ڕاگەیاندن و میدیای ئەو سەردەمەو بەتایبەت لە ڕادیۆی تاران و کرماشان ئەو گ□رنگیەی پێنەدرا کە دەبوایە پێی بدرێ ، لە بەرامبەر ئەمەشدا خەڵک هێندیك ئەوەیان دەزانێ کە ساواکە زیرەکی بەم ڕۆژەگەیاند بۆیە لێنەگەڕان دەزگاکانی دەوڵەت بگات و هه رەزوو ناشتیان .

جا برای بەڕێزم ، ئێستا ئێمە لە خوێندنەوەی ئەم سەفەرە بووینەوە کە بە نێو دۆزەخی ژیانی زیرەک دا کردمان !! لێت ناشارمەوە لە گەڵ هه موو دارێکی بەر پشتی زیرەک دەکەوت، هه موو لولە تفەنگێکی لە سینەی دەدرا ، ئەو شەوی لە نێو حەوزی ئاوکە تا بە یانی لێی درا ،

تا دەگا تە ئەو ژەهرەی پێیدرا !! منیش هه مان ئازاری زیرەکم چیژت !! بەڵام ؛ سەرم لەوە سوڕماوە ؛ لە نیو ئەم هه موو شۆک و ئازارە دەروونهەژێنە دا زیرەک چۆن ؟! ئەو ئاوازە جوان و ئەم دەنگە خۆش و ئەم گوتنە پر داهێنان وئەم هه موو وشە شیعری و دیمەنە گرنگ و دەربڕینە ناسک و هه ستە گەرمەی لە کوێ هێناوە ؟! ئەم هه موو داهێنانەی کە هێشتا کەس نازانێ چۆنەو چەندە!!؟ چۆن داهێناوە ؟ بەڵی ئەوەیە کە زیرەک لە داهێنەرانی تر جیادەکاتەوە ، داهێنانی زیرەک دەباتە سەرەوەی هه موو داهێنانە کان ! داهێنەرێک لە نێو دۆزەخ دا!!

سەرنج و تێبینی:
(١) یەکەمین گۆرانی زیرەک لە ڕادیۆی بەغدا، لە ڕایەک زیاتری لەبارەوە هه یە،هه ندێ بەڕێز پێیان وایە(ئەی وەی زارا) یەکەم گۆرانی تۆمارکراوە! (٢) بۆ دوا گۆرانی زیرەک دیسان ڕای جیاواز هه یە ، بەڵام حاجی حوسینی برا بچووکی زیرەک دەڵێ: (وامن نەخۆشم) دواگۆرانی زیرەکە.
(٣) حەسەن زیرەک زۆر تایبەتمەندیی هه یە ، یەک لەوانە – دانپێدانان- کە زۆر جار باسی زۆر تایبەتمەندی هه ستیاری خۆی دەکات،کە ئەمەش جۆرێک ئازایەتیە کە لەدەست هه موو کەس نایێ! (٤) لیرە زیرەک خۆی باسی ئەوە دەکات کە یەکەمجار(مام جەلال) زیرەکی بردووتە ڕادیۆی بە غدا، هه رچەندە ناوی زۆر بەڕێزی تریش دێت ، دیارە کاری زیرەک بە جارێک تەواو نەبووە و پێویستی بە یارمەتی کەسانی تر هه بووەو هه ریەکە بە جۆرێک یارمەتیان داوە !
(٥) هونەرمەند باکووری دەڵێ : بە هۆی ئەوەی کە زیرەک یەکسەر گۆرانی دەگوت و تۆماردەکرا ، لە کاتی تاج لە سەرنانی مەلیک فەیسەلیش زیرەک ڕستەو خۆ ئەم گۆرانیەی گوتووە. (٦) گەڕانەوەی زیرەک بۆ ئیران وەک زۆر بابەتی تر ڕای جیاواز هه یە ، بەڵام، ئەوەتە زیرەک خۆی باسی گاڕانەوەی خۆی دەکات پاش شۆڕشی ١٩٥٨، کەچی هه ندێ کەس باسی ئەودەکەن کە زیرەک دوومانگ پێش شۆڕشەکە گەڕاوەتەوە ئیران و دواتر نەگەڕاوەتەوە.
(٧) میدیا خانم باسی بڕینی مووچەی زیرەک دەکات بە هۆی شوکروڵلای بابان ، کە گوتبوی ئیتر پێویستیمان بە زیرەک نیە! کەچی مامۆستا محەمەدی کەمانگەر دەڵێ: زیرەک داوای مووچەی زیاتری کردووەو گ□وویەتی ئەگەر بۆم زیاد نەکەن دەچمە عیراق و خۆی لە ڕادیۆ ڕۆێشتووە!؟ (٨) دکتۆر عابید سیراجەددین نەقشب□ندی ، مامۆستای

زمان و ئەدەبی فارسی بوو ، شاعیر بوو بە کوردی فارسی شیعری دەنووسی ، لە ١٩٨٢ ساڵێک لە بەشی فارسی کۆلیژی ئاداب زانکۆی بەغدا مامۆستای ئەمە بوو، دکتۆرێکی زۆر شارەزابوو لە زمان و ئەدەبی کوردی فارسی ، ئەوساڵە سودی زۆرمان لێبینی .
(٩) ئەم پارە خستنە نێو زەرفی نامە بە داوا کردنی گەڕانی زیرەک ، دیاردەیەکە یەکجار دەگمەنە، ئەمەش گەورەیی زیرەک و خۆشەویستی خەڵک بە زیرەک دەردەخات. (١٠) لەساڵی ١٩٦٧و١٩٦٨زیرەک ئەم میوانخانەییەی داناوە، بەداخەوە ساوک هێندەی کێشە بۆ دروستکردووە، ناچار بووە ، جێی بهێڵێ !
(١١) مامۆستا خالید قادری پێشمەرگەیەکی ڕۆژ هە ڵاتەو لە دایک بووی شاری سەقزەو ئێستا لە باشوور دەژی . (١٢) لە چاوپێکەوتنەکەم لەگەڵ بەڕێز ڕابیعەخانم دوا خێزانی زیرەک گوتی؛ من خۆم کتێبێک لەسەر ژیانی زیرەک دەنووسم. لەو ڕۆژانە بیستم کە دەگەڕێ چاپی بکات ، هە روەها میدیای زەندیش لە چاپی دووەمی چریکەی کوردستان موژدەی ئەوەمان پێدەدات کە چەند بەرهەمێکی هە یە چاپیان دەکات و یەکیکیان لە بارەی ژیانی زیرەکە! خۆزگە بەڕێزێک بەدوادادەچوو و چاپی دەکرد.
(١٣) بەمە دەردەکەوێ زیرەک زۆر ئاهە نگی لەگەڵ هونەرمەندانی میوان گێڕاوە کە کوردو فارس و ترک بوون، بەداخەوە ئەم ئاهە نگانە زۆر دەر نەکەوتوون و بزرن ! (١٤) کە هونەرمەندان دەچوونە کانی مەلا ئەحمەد گەنجانی مەریوان و بۆکان زۆر جار ئامادەی ئاهە نگێڕانەکەدەبوو، خۆزگە ئەم بەڕێزانە ئێستا بەرهە م و یادەوری خۆیان دەگێڕایەوە و ئەگەر گەڕانی ئەم ئاهە نگانەیان لایە ،کە زیرەک لەگەڵ هونەرمەندی کوردو فارس و ئازەریەکان گوتوویەتی، بڵاویان دەکردوە !
(١٥) چاوپێکەوتین خۆم لەگەڵ خاتوو ڕابیعەخانم ، کە ئێستا بەدەنگ و ڕەنگ لای خۆمە . (١٦) بڵاوکردنەوەی ڕاپۆرتە ساواکیاکان لەسەر زیرەک و میدیاخان، هی سەردەمی ژیانی زیرەکە لەتاران ، ئەی ئەو ڕاپۆرتانەی پاش دەرکردنی زیرەک لە ڕادیۆ دەبێ چەند بن و کێی بەردەست بکەون !؟

سەرچاوە بە کار هاتووەکان: –

-: چریکەی کوردستان چاپی دووەم.

- هە ندێک لە بەسەرهاتەکانی زیرەک، بەرگی دووەم.
- هە ندێک لە بەسەرهاتەکانی زیرەک ، بەرگی دووەم .
- ٢٤ک بەرنامەتەکی تایبەت بە زیرەک .

- سایتی هاژە..
- سایتی ڕۆژ هە ڵات .
- پایگاە خبرزریان- موکریان.
- سایتی کوردان.
- جام کورد.
- ڤیدیۆی چاوپێکەوتینی مامۆستا محەمەدی کەمانگەر.
- چپ در ایران بە ڕوایت اسناد ساواک.

زیـــــرەک.. پاشـــــایەک لە تاران...هونەرمەنــدێک لە لــوتکە! ....دکتۆر: مەولــود ئیـــبراهیم حەسەن

١/٨/٢٠٢٠هە ولێر

ئەم جارە لەم نووسێنەدا باسی گەورەیی و ئاستی هونەرمەندییەتی زیرەک ناکەین لە گۆرانی گوتن و داهێنانی بێ وێنەدا ، هە رچەندە ناونێشانەکەش بە نازاناوی (هونەرمەند) دەست پێدەکات ، چونکە بڕاوەتەوەو سەڵمێندراوە کە زیـرەک لەو ڕۆژەی دەنگـی هـە ڵێنـاوە یەکسـەرە وەک داهێنەرێـک و دەنگێکـی تـایبەت خۆی وەک (مامۆســتا) مام□ستاو هونەرمەندی هونەرمەندان ناساندوە و تا ئێستاش.. پاش تێپەڕ بوونی نزیک بە پەنجا ساڵ بەسەر لە دنیا دەرچوونی.. هێشتا بێ هاوشان هە رلە لوتکە دایە .

ئەمڕۆ باسی ڕەوشتێکی مرۆڤانەو بەرزی کۆمەڵایەتی هە تا ڕادەیەک ڕەوشتێکی ئەفسانەیی هونەرمەند(حەسەن زیرەک) دەکەین ، هە رچەندە جار جارەو لێرەوە لەوێ نموونەی بۆ هێنراوەتەوە، ئەوێش(چاوتێری و دەسبڵاوی و سەخاوەتی) بێ وێنەو بێ هاوشانە ! بێ هاوشان..چۆن هە موو کەس دەزانێ هونەرمەند حەسەن زیرەک چۆن ژیانی لە ژێر سفرەوە دەستی پێکرد و لە ژێری ژێرەوەوی سفریشەوە کۆتایی هات !! ئەم ژیانەش سەتا نۆهە ت و نۆی تەمەنی نزیک بە پەنجا ساڵەی ئەو مرۆڤە

هونەرمەندەی گرتووتەوە . بەڵام، لە هه ر کات و لە هه ر شوێنێک و لە بەرامبەر بە هـه ر کەسـێک ..زیـرەک هـه سـتی کـردبێ بەرامبەر پێویستی بە یارمەتیە ، باخۆشی لەو تێرو هه بووەو خاون ماڵ و خانوو و پارەیە نەبووبێ ..کە بەرچاو بێت و جێگیر ! ئەو چی هە بووە بەو پەڕێ دڵکراوەیی و پێخۆشیەوە هاوکاری ئەو کەسەی کردووە بێ ئەوەی هیچ مننەت بەسەرەوەکردن و چاو لە قەرد دانەوەکەی بێت ..(من ماڵم نیە ماڵێ خەڵکە ..ماڵێ عالەمە!) (١) ئەمە فەرمایشە مەزنەکەیەتـــی کە ڕؤژانێ لە (کـــانی مەلا ئەحمەد) خۆی گـــوتەنی چایخـــانەیەکی پەڕپـــوتی هـــه بـــوو! وەک مامۆســـتا(ئە نـــوەری سولـتانی)(٢)یش لە دیدار دووەم دا باسی دەکات کە بەدوای دا دەگەڕێ و دەڵێــن چۆتە فلانە نـاوچە، (چـووینە ئەوێ درەنگـانێک بە تـاریکی گەییشتینێ، دەشتاییەکی تەخت وچرایەکی کەم شەوق، سێ چوار مێزی شکاو کورسی لە مێز شکاوتر، ئاگرێکی خەلوزو حەسەن زیرەک خۆی !) زیرەک لە بارەی ئەو شووینەوە دەڵێ :(نا..پێمخۆشە کاسی تێدا دەکەم !! هونەر لە نێو کوردا قەدری نەما، هونەر بۆمن کارێکی نەکرد بەدوایا بچم !)(٣) لەم ڕۆژگارەداو لەم دوورە شارەوداو لە (نێوان دوو سێ کێودا چایخانەیەکم هه یە ئەگەر بێن ببێنن تەعەجوب دەکەن !؟) بەڵێ ..لەم ڕۆژگارەش لە سەخاوەت و دەسبڵاوی و دڵکراوەیی خۆی ناکەوێ وئەو پیاوە گەوەری□ هاوار دەکا ودەڵێ: من ماڵم نیە ماڵی خەڵکە، ماڵی عالەمە .!! ئەو ڕەوشتە مەزن و جوانەی زیرەک ڕەوشتێکی کاتی نەبووەو ڕەوشتێکی دەم دەمی و تەکتیکی ! نا..ڕەوشتێکی – مادرزاد بود !- ە(٤) هه ربۆیە هه رکەسێک جارێک و کەمێک زیرەکی دیبێ هـه سـتی بەو دەسـبڵاوی و دڵکراوەیـی زیـرەک کـردووە ، زۆرن ئەوانەش کەم و زۆر باسـی ئەم ڕەوشتەی زیرەکیـان کـردووە . زیـرەک پێاوێکی زۆر ڕەهه ندە ..هه ر ڕەهه ندەی لوتکەیەکە لە جوامیری و پیـاوەتی و لێهـاتوویی و هـه ڵکەوتەیـی، کە پێویست دەکـا لە زۆر ڕووەوەو بە زۆر تیۆر لێیـان بکۆڵریتەوە ، ئەوسـا ئـــێمە زیـرەک دەناسین کە چ کەسایەتیەکی دەگمەنی مێژوویی جیهانی بووە !

دەسبڵاوێکی ئەفسانەیی..

ئێمە هه موو لایەک بیستوومانەو خوێندوومانەتەوە کە لە نێو ئەفسانە کوردیەکان ..پاشای داد پەروەرو میللەت دۆستی واهه بووە زۆر جار بەشەوو ڕۆژ بەرگی خۆی گۆڕیوەو بە نێو خەڵکدا سوڕاوەتەوە بۆ ئەوەی بە چـاوی خۆی حـاڵی ڕاسـتە قینەی خەڵـک ببێنێ ! زۆر جـار لەم گەڕوسـوڕانە پاشا فـریشتە ئاسـا بە هانـای کەسـانی لێقەومـاوو پێویستەوەو چووەو ژیانی گۆڕیون . ئەم ڕەوشتی خۆ گۆڕین و گەڕانی نێو خەڵکە گەیشتووەتە هه ندێک حاکم و خەلیفەکانی ئیسلامیش. لە سەردەمی زۆر کۆن دا هه ندێک پاشا و حاکم بە تایبەت پاشا ساسانییە

کوردەکان لە شوێنێکی تایبەت بەردێکیان دادەناو پێیان دەگوت □ بەردی مرازێ !)(٥) کەسێک پێویستیەکی هه بووایە یان غەدرێکی لێکرابوا دەچوو لەسەر ئەو بەردە ڕوودەنیشت و هه ڵنەدستا ..تا پآشا دادی نە پرسێباو مرازی ئادا نە کردبا ! پاشای وا هه بووە (زەنگوڵ) ێکی لە نێو ماڵی خۆی بەنئارمووشی تێخستووەو بەنە کە تا دەرەوەی کۆشکی پاشا ڕۆیشتووە ، بۆ ئەوەی هاوڵاتی پێویست و غەدرلێکراو دەستیان بگاتە بەنئارمووش و ڕایهه ژێنن و دەنگیان بگاتە پاشاو ..پاشا بە دەنگیانەوە بێت !!(٦)
بۆ پاشایەکی واقیعی و ئەفسانەیی کارێکی ئاسانە یارمەتی هاوڵاتیەکی وڵاتەکەی خۆی بدا بە پارە لەو خەزینە زۆرەی کە لەبەردەستیەتی و بەو دەسەڵاتەی کە هه یەتی ،دادی بپرسێ !! بەڵام هونەرمەندێکی ڕووتەی بێ دایک و باب گەورەبووی بێ جێ و بێ کەس و بێ دەری نێو سوقاقان ودربەدەری نێو وڵاتان.. !! ئەو پارەو ئەو هێزە لە کوێ بێنێ تا یارمەتی خەڵک بدات و دادیان بپرسێ ؟!! سەبرت هه بێ و پەلە مەکە برای کوردم !! باسی ئەم یارمەتی دان و دادپرسینەی ئەو(پاشا بێ تاج) و(بێ ڕەعیەت)ەت بۆ دەکەم ..ئەو پاشایە هونەرمەند(حەسەن زیرەک)(٧) خۆیەتی ، ئەو ئەو پاشایەیەو لە تارانی پایتەختی ئیرانیش پاشادیە !؟ هه ندێک نموونەی سەخاوەت و پارە بە هه ند هه ڵنەگرتنی زیرەک:- خوێندەواری خۆشەویست ..جارێ با هه ندێ نموونەی ئەوەت بۆ بهێنمەوە کە زیرەک چۆن سەیری (پارە) ی کردووەو لە چ ڕۆژو ڕۆژگارێکیش ..(ڕابیعەخانم)(٨) دوا خێزانی زیرەک ول□ □ۆژانی دوایی و بێ کارو بێ پارەیی زیرەک دەگێڕیتەوەو دەڵی : بەو دواییە کە زیرەک دەچوو بۆ شایی و ئاهه نگان ..خەڵک زۆر پارەی دادەنا ، پارەیەکی زۆر کۆدەبووەوە ، زیرەک هه ر بە ڵەپ پارەکەی بەسەر مۆسیزێنەکان دابەش دەکردو پولێکی بۆ خۆی هه ڵنەدەگرتەوە ! دەمگوت : زیرک ئاوانا بێ ئاخر ئێمەش پێویستیمان بە پارە هه یە ؟! لەوەڵام دا زیرەک دەیگوت : ڕابە . . ئەوانە خاون منداڵن و پێویستیان پێیەتی ، من و تۆ دوو کەسین نانێک هه ردەبێ بیخوێن !؟ ئەرێ ئەم سەخاوەتە ..سەخاوەتێکی شێتانەو ئەفسانەیی نیە ؟؟ بەڵی.. تەواو شێتانەو ئەفسانەییە ! ئەو سەخاوەتە پڕ لە شێتێ و ئەفسانەییەش هه ر لە پاشایەکی شێت و ئەفسانەیی وەک زیرەک دەوەشێتەوە !
میدیاخانم لەباسی :(زەماوەندی سەید عەزیزکوڕی شێخ عەبدولای ئەفەندی.)(٩) ..دەگێڕیتەوەو دەڵێ □ حاجی سەید عەبدولای ئەفەندی ژنی بۆ سەید عەزیزی کوڕی هێنا لە تەوەرگەڕ و مەرگەوەڕی لای ڕەزاییە، لە لایەن ئەرتەشەوە پردیان دانابوو لەسەر چۆمەکە کە خەڵک بە پێیا بڕۆن بۆ سەر زەماوەند، زەماوەندێکی یەکجار گەورەبوو،

خەڵک لە ئیران و عیراق وتورکیاو ڕوسیا بەشداریان تێدا کردبوو، ئێمەش لەوێ بووین، لە هونەرمەندانی تر ماملێ و مەلا حوس□ینی عەبدولا زادە لەوێ بوون . من تەنیا خانمێک بووم کە لە مالی شێخ ئەو ئیزنەو شانازیەم پێدرابووکە واریدی دیوەخانی پیاوان ببم، لە دیوەخانێ هه موو ئاغاواتی پووڵدار دانیشتبوون و گۆرانیبێژان گۆرانیان دەگوت و بە گوێرەی داب و ڕەسمی کوردەواری شاباشیان وەردەگرت. حەسەن کەواو پانتۆلێکی زەردی لە بەردابوو، ئەوکات تەنیا ئارەزوومان بوو کە چوارمانگان بوو.هه رلە کام ئاغاواتەکان بە چاوڵێکەری ئەوانی تر و ڕقەبەرایەتی ، شاباشی زیاتری دەدا ، حەسەن ئەوەندەیان شاباش دابوویە کە دانیشتبوو لە نێو ئەسکەناسدا وون ببوو، سەرم بردە پێشەوە و گوتم حەسەن تکات لێدەکەم ئەو پووڵانە هه ڵمەگرە ، گوتی بەقسەت دەکەم ! گوتم ئەوە پوولێکی زۆرە وەلێ تۆ موتریب نیت ! تۆ دەنگی کوردت لە گەروو دێتە دەرێ ، تۆ گیانی ئارەزوو دەست لەوانە مەدە ، ، حەسەن هه ستا سەرپێ و پانتۆڵەکەی داتەکاند کە تەنانەت ئەسکەناسێکی پێوە نەبێ ، تەواو ئەو ئاغاواتەی لەوێ بوون ، ڕەنگیان زەرد هه ڵگەڕا ، حەسەن لە گەڵم هاتە دەرێ ، من بەو سین و ساڵە کەمەوە حەسەنێکی ئاوام هێنابووە بار ، من دەمگوت تۆ هونەرمەندێکی دەنگی کورد بەو لا و لا دەگەینی .) سەیرکەن برا خوێندەوارەکانم ، زیرەک لە لە نێو ئەو هه موو پارە زۆرە هه ڵدەستێتەوە خۆی دادەتەکێنی و تەنیا ئەسکەناسێکیش بۆ خۆی هه ڵناگرێ . ئەمە کارێکە هه ر لە زیرەک دەوەشێتەوە . سەرنجێک : وەک خوێندمانەو خاتوو میدیا دەڵی؛ من بە حەسەنم گوت ئەو پووڵ و پارەیە هه ڵمەگرە تۆ موتریب نیت و تۆ دەنگی کوردی ، هه روو□ها دەڵێ من بەو سین ساڵەوە حەسەنێکی ئاوام بار هێنابوو !! دەست و دەمی میدیا خانم خۆش بێت کارێکی چاکی کردووە و میدیا کاریگەری لەسەر زیرەک هه بوەو خزمەتی جوانی زیرەکی کردووە ، هه ر بۆیە زیرەک د□□□ی: ژن و مێردێک بووین ژیانێکی خۆشمان هه بوو. بەڵام سەخاوەتی زیرەک مادەر زادبووە(١٠) ، زۆر پێش ناسین و خواستنی میدیاخانم زیرەک سەخاوەتی خۆی نواندووەو دەسبڵاوی کردووە، ئەگەر لە وەڵامی میدیا خانم گوتوویەتی باشە و بە قسەت دەکەم ، ئەوە دڵی میدیاخانمی ڕاگرتووەو خۆشەویستی خۆی بۆ دری□□و□ ، دەنا زیرەک بۆ خۆی لەو پارە بە هه ندهه لنەگرتنە مێژووێکی درێژی هه یە کە لە گەڵ مێژووی ژیانیەتی . ئەوەتە میدیا خانم هه ر خۆی لە وەڵامی پرسیاریکی تر دەڵی:(حەسەن زۆر قسە خۆش بوو! زۆر نوکتە سەنج و بێ نیهایەت دەست و دڵباز بوو. قەت لە بیری ئەودا نە بوو قڕانێکی بێ بیکا بە دوو قڕان ! ئەگەر دۆست و برادەری بهاتایەتە ئیران ، دەیگوت ئەگەر دۆستی من تەواوی

ماڵەکەم بکا بە هێلکەیەک و بیدا بە دیواردا ، ئەو کاتە لە هه موو کاتێک خۆسحاڵترم ، هێندە دەست و دڵباز بوو، ئەو حاڵە تە بە منیش سەرایەتی کردبووە،) ئەوەتە میدیا خانم دەڵی ..سەوخاوەتی زیرەک هێندە گەورە بوو کاری لەمنیش کردبوو ، واتە منیش لەو فیری سەخاوەت ببووم !

میرازاکەرێم خۆشناو(١١) دەنووسێ کە ئەبووسەباح و مام جەلال لە هه وڵێرەوە هاتبوون ومیوانی من بوون ، زیرەک لە تاران جەماعەتێک هاتبوون کە پێیان دەگوتن(بازرگانی ئاواز) (١٢) ئەوانە دەگەڕان و هونەرمەندو دەنگخۆشیان دەبردەتاران و گۆ رانیان بۆ تۆمار دەکردن و پارەی باشیشیان پێ دەدان . ئەو دەم بە دوای زیرەکەوە هاتبوون . و پێشنیاری پارەکی زۆریان بۆ زیرەک کردبوو، زیرەک لە گەڵیان نە چوو بوو! بازرگانانی ئاواز لە زیرەک توڕە ببوون !

میرزا کەریم دەڵی : من گوتم براکەم باشتر بوو چووبای ڕاستە ئەوانە میوانی خۆشەویستن بەڵام ، ب□رز□و□ندی تۆش گرنگە ،زیرەک دەڵێ □ ..ئا ئێستا چەند کەسانیک لە (تەهران) ەوە بۆ لام هاتبوون ، سوودی زۆریشی بۆم تیایەو زۆریش چەورن، بەڵام ، من دیداری ئێوەم لە پارەو پووڵی ئەوان زۆر پێ چاکترە، بە تایبەت کە خزمەکانی تۆش بۆ سەردانت هاتوون وا ئەزانم بۆ لای من و تۆ هاتوون چونکە جیاوازی من و تۆ نی یە!) زیرەک بەردەوام دەبێ و دەڵێ:(بەڵام ، ئەمن بەڕاستی ئەیڵێم وخۆشت و هه رکەسێکی ئەمن بناسێ ئەزانێ هیج کاتێک دۆستایەتی و پیاوەتیم بە پارە نە گۆڕیوەتەوە ..پارە ئەمڕۆ بوەتە وەسیلەی ژیان ناچارین هه ندێک هه وڵی بۆ بدەین تا ئیحتیاجی بەردەستی خەڵک نەبین ، من ئەمەندەم بەسەو دەوڵەمەندیم ناوێت چونکە من بەم جۆرە لە بەر چاوی خەڵک جوانم ، خۆشم ئاوام پێ چاکەو لە وێژدانی خۆم ڕازیم .) بەڵێ ؛ ئەم پارە بە هه ند هه ڵنەگرتن و ڕێز بۆ دۆست و برادەران و پیاوەتی کردنە هه ر لە زیرەک جوانە .

زیرک ئەگەر بەدوای پارەدا گەڕاباواو هه وڵی دەوڵەمەندی و خۆ گونجاندنی دابوایە ..هێندە بەس بوو بە زمانی فارسی و گۆرانی بۆ دەسەڵاتی ئێرانی گوتبا، گوتبای چاکیشی دەگوت !!..ئەوە دەبوو بە یەکێ لە دەوڵەمەندترین و هونەرمەندترین و ناوداترین گۆرانیبێژی ئیرانی ! بەڵام ، زیرەک کوردەو بە کوردی قسە دەکاو گۆرانی بۆ کورد دەڵێ .. ئەمە زۆر بەدڵسۆزی و هوشیاریەوە دەکات و ئەرکی هونەرمەندیی و سەرکردایەتی و پێشرەوایەتی و پاشایەتی خۆی و پڕ لە هه ژاری و خۆ راگریەوە بەردەوام دەکات و دوا جار لە هه ژارترین ڕۆژانی هه ژاری خۆی و بێ جێ و بێ ماڵ و بێ کە س و بێ مەیی و مەیخانەیی دا(پیرۆزی هونەرو کورد بوونی خۆی)(١٣) دەباتە سەر ناڵە شکێنێ و بۆ هه تا هه تایێ بە شەهیدی و بەسەر بەرزی

دەمێنتەوە ، بۆ هه تا هه تاێی بولبول ئاسا و زیرەکانە دەجریکێنێ
! سەردەمی پاشایەتی زیرەک..(١٤)
لە چاو پێکەوتنێکی زۆرگرنگ و لە گەڵ کەسایەتیەکی زۆر گرنگ ، مامۆستای نووسەرو وەرگێڕی ناوداری کورد (محەمەدی ڕەمەزانی)(١٥) کە لە گەڵ بەڕێز(مام عەلی یاسەمەنی)(١٦) داکردووە زۆر با بەتی گرنگ لە ژیانی زیرک باس دەکات ، جۆن خۆی خزمی زیرەکەو لە گەڵی ژیاوە، ئەوەی دەیگێڕیتەوە خۆی تیدابووەو بە چاوی خۆی بینیویەتی و لە تاران لە نێو ماڵی زیرەک دا ژیاوە و کاری کردووە .
کارکردنی مام عەلی لە ماڵی زیرەک.. مام عەلی بۆ مامۆستا محەمەدی ڕەمەزانی دەگێڕیتەوەو دەڵێ:(زیرەک..خەبەری منی زانی . کاغەزی نووسی لە کاکە مینە(١٧) ، عەلی هه رچی هه یەتی بیفرۆشی و بێنە ئێرە من و میدیا لێرە جێگامان زۆر خۆشە و مواجیببیشمان(١٨) زۆرە ، بەرنامەمان لە تەلە فزیۆن و لە ڕادیۆ هه یە(١٩)، منیش لە گەڵ خێزانم هه ستام سواری قەتار بووم و چووم بۆ تاران زۆر پێ خۆشحاڵ بوون کاک حەسەن گوتی : برالە ئەمن هه میشە پێم ناکرێ لە گەڵ میدیا بچم بۆ ئێستگە ، میدیا دەبێ هه موو شەوێک بچێ ، ڕۆژ وایە من مهمانم دەبێ ، ڕۆژوایە کارێکی ئیداریم هه یە ، ناکرێ و نابێ میدیاش بە تەنیا بچێ . براکانیشی بۆیان ناکرێ لەگەڵی بن ، دەبێ لەگەڵ میدیا بچی بۆ ئیدارە و خێزانیشت نان و چاییمان بۆ ساز کا، هه رچوارمان مودەتێک لەوێ زۆر بە خۆشی گوزەرەانمان.) پاشایەتی دەستی پێکرد.. لە موسافیرخانەی حەقیقەت (٢٠)..
عەلی بەردوام دەبێ مامۆستا محەمەدی ڕەمەزانی تۆماری دەکاو مامۆستا (برایمی فەرشی)(٢١) یش دەینووسێتەوەو بڵاوی دەکاتەوە:(مام عەلئ یاسەمەنی دەڵێ..شەوانە وابو کار لە ڕادیۆ یان تەڵەفزیۆن درەنگ تەواو دەبوو، کە دەڕؤیشتینەوە ، دەیگوت نەخێر جارێ بابچین سەرێک لە مەسافیرخانەی حەقیقەت هه ڵێنین بزانین برادەری کوردی لێیە . کوردی ناسیاو نە ناسیاوی لێبایە غەیری مومکن بوو حیسابەکەی دەبەست و دەیبردەوە ماڵی ،ئاغای مودیرەکە دەیگوت ئاغا پوڵی داوە ، کرێی مەنزلی داوە ،دەیگوت هه رچیەکە بە عۆدەی خۆم .ئەمن دەیبەمەوە ئەوە میوانی منە . هیچ شەوێک وانە بوو بەبێ میوان بچینەوە، لە کوردستانەوە، چ لە شیمال و چ لە نێو تورکان، چ لە مەنگور، لە گەروک لە دیبوکری لە فەیزولا بەگی بە واسیتەی زەمبیلەوە کەمن لەوێ فەراش بووم و نەهارێک شامێک میوانی حەسەن زیرەک دەبوون ، میوانی بێحەد زۆر بوو.) هاوکاری پاشا زیرەک بۆ زیندانی و نەخۆشان.. مام عەلی بەردەوامەو دەگێڕیتەوە □ دادەنیشتین یەک ناگا نەفەرێک دەهات ، دەیگوت لە زیندان مەرەخەس بوویم پوڵم نیە، فەورەن بۆ خۆی سەد ١٠٠ تمەنی دادەنا سەر

کەشەفەک(٢٢) ، ئەو وەختی سەد تمەن بە ٥٠٠٠،٦٠٠٠ی ئێستا بوو، دەگەڵا پوڵی بە کە دەکردەوەهە رکەس بە ئەندازەی خۆی ١٠،٣٠،٢٠تمان کا برای بەشێ دەکرد، خەبەریان دەدا نەفەرێک لە زیندانە ، حەسەن زیرەکی دەخوازە ، دەیگوت عەلی بابەوێن ، دەچووین بە زیندان جا یا بەزەبری پەڵە یا بە زەبری کاغەز و ئیدارە(٢٣) ، نەجاتی دەدا. دە ئاوا بووا! چەند دەست و ژنبراکانی و برادەری وەک ئەوە نەسیحەتی ئەو کا برایەیان دەکرد، کا حەسەن تو داهاتت زەرەو مواجیبت زەرە مواجبی یەکتان پەسمەند(٢٤) بکەن ، بەعدەن ئەولادتان دەبە ، با بتانبەت با ماشینت ببە ، دەیگوت کوڕە لەم گۆڕەن خوا ئەمنی لەو حاڵە گەیاندووتە ئەم حاڵە. ئە ئەوە کەخزمی خەمە ، برای هاوشیریمە لە گەڵم بووە شاگرد قاوەچی بووم ، جاری وابووە باوک و براکانم دەریان دەکردم ، ، ئەچووم لە پشت دەرگا دەپاڵامەوە ، عەلی دەرگاکەم لە بکەوە جەگا نیە لەی بخەوم ، دەریان دەکردم ئەگام نادا ، کاکم درم دەکات ، ئەمن ئاوابووم ، ئەلان بەو مەرامە گەیشتووم دەعیەو تەکەبورم لە پەیدابە ؟ ماشەنم بە چیە ؟ هە رچی ماڵی منە هی خەڵکە و هی خەڵکیس هی منە، هیچی پەزمەندی نەبوو، دەیانگوت حەسەن گیان ئەوە نەخۆشە لە نەخۆشخانەیە ، دەوۆیی ئەو نە خەشەی مەعلوم(٢٥) دەکرد ، کەیە خەڵکی کوێیە، هە ر بە نەوبانگ حەسەن زیرەکیان بە هە ڵداوە ، نەیدەناسین ، بە پوڵی خەی بەی چی بەجی دەکردن ، پوڵی دکتەری بە دەداو بەشەی دەکرد، پیاوەکی ئاوا سەخی بوو.) ئێستا خوەندەواری خەڵویست بەت ەوون بووەوە کە زیرەک پاشایەکی سەخی و دەست و دە بەئاوە ! جا کەی پاشاکان ئاوا سەخی بوونە ؟ ئەوان وەڵات و خەزینەی وەڵات و ئابووری و داهات و لە شکریان لەبەردەست بووە ؟! زیرەک ئەوەی بە هونەرەکەی پەیدای دەکرد ..بەو سەخاوەتەوە دەیدا بە خەڵکە کە ، زۆر جیایە لەگەڵ ماڵی پاشاو داهاتەکەی ! ئەرە زیرەک لەو ماوەیەی پاشایەتیەکەی دا چەند کەس یارمەتیان لەی وەرگرتووە ؟ ئەو بە ئەزانە هە ریەکەی چەندیان پوڵ لە وەرگرتووەو چ یارمەتیەکی داون ؟ ئەوە بەچی ئەو بەئەزانە ..خەیان ئەگەرنەماون کەس و کاریان بەچی باسی ئەو یارمەتیە ناکەن کە زیرەک یارمەتی داون و شانازی پەوە بکەن ! چ شانازییەکە بە کەسەک و خانوادەی کە زیرەک هاوکاری کردوون ! (٢٦) دەزانن ئەو یارمەتیە ج یارمەتیەکی پاک و پیرۆزە ؟ یارمەتی چ پاشایەکی هە ژارو شەت و ئەفسانەیی و مرەقدەستە؟!

بەدوا داچوون ..(٢٧) زۆر جار پاشاو سەرۆک وەزیران و وەزیر بەدوای هە والەکەوە دادەچن کە پەیوەندی بە ئەوانە وە هە بەت کەسەک داوای یارمەتی لەکردبن و لە میدیاکان بەاوکرابەتەوەو لەو کاتانە دەسەڵاتی خەیان بە یارمەتی هاو ولاتیەک بە کار دەنن و بە ماڵی

دەوڵەت یارمەتی دەدەن ! ئەوە ئەگەر وەڵام بدەنەوە! بەڵام ، سەیرکە.. پاشای ئێمە چۆن بە دوای هه واڵێکی ڕۆژنامە دادەچێ ؟! مام عەلی دەگێڕیتەوە و دەڵێ : شەوێکیان میدیاخانم دوای نان و چا خواردن ڕۆژنامەیەکی هێناو گرتی بەدەستەوە گوتی حەسەن ئەم ڕۆژنامەیەت بۆ بخوێنمەوە؟ گوتی ئەرێ وەڵلا؛ گوتی، چ فایدە پیی دەتەنگ دەبی ، گوتی نا وەڵا بۆم بخوێنەوە بزانم چیە ؟ کە خوێندیەوە نەفەرێک لە مە هاباد نووسیبوی ..ئەمن مودەتێکە زۆر زەلیلم عومریشم ٢٢ ساڵە ئەلان سەروەت و سامانی بابم خەلاس بووە خێزان و منداڵەکیشم هه یە، دەمەوێ تەلاقی بدەم و ڕزگاری بکەم هیچم پێ پەیدا نابێ ، ئایش(٢٨) بە موسلمانیک کە وەسیلەیەک بۆ من فەراهه م بکا بچمە خیابان نەفەقەی خۆمی پێ پەیداکەم و بیهێنمەوە ماڵی بۆ ئەو منداڵەم ، حەسەن بەوە زۆر مەلول بوو، زۆر دڵی تەنگ بوو گوتی میدیا دووبارە بۆم بخوێنەوە ! حەسەن ئەو شەوە ئە وقاتی تاڵ بوو ! سبەینێ هه ستا ڕێی بۆ ئیستگای ڕادیۆ نامەیەکی وەرگرت بۆ شەرو خورشید ئەو شتانەی لەوێ هه بوو لەو چەرخانە دانەیەکی کڕی و ئیجازەی خواست و لەگەڵ میدیا خانم چوو بۆ مەهاباد سی ڕؤژ لە وێ ماوە نەونیشانی ئەو کوڕەی دییەوە . کوڕەی فێری ئەو چەرخە کرد زۆر خۆشحاڵ گەڕایەوە!) ئێستا براکەم تۆ بڵێ زیرەک پآشا نە بوو ! هیچ پاشاو سەخی و دەسبڵاوێکی ئاوات دەوێ و هیجی ئاوات خوێندوتەوە؟ ئەوە زیرەکەو پاشایەتی بە هه ژاری خۆیەوە دەکات .

شیکردنەوەو خاڵبەندکردنی پاشایەتیەکەی زیرەک..

ئێمە کردەوە پاشاییەکانی زیرەکمان خوێندووتەوەوبیستووە ، ئێستا هەندێی لە بەردەستەو بە تایبەت ئەوەی مام عەلی سەمەنی هاوڕێ و هاوتەمەن و خزمی زیرەک گێراویەتیەوەو تایبەتە بە سەردەمی ژیانی لە تاران، چۆن دڵنیام ؛ زیرەک ئەو کردەوەو پاشایانەی لە هه مووقەناخەکانی ژیانی دا کردووە ، بە شێوازی جیا جیای پاشایەتی!

١ – شەوانە وابوو کار لە ڕادیۆ یان تەلەفزیۆن درەنگ تەواو دەبوو، کە دەڕۆیشتینەوە ، دەیگوت نەخێر جارێ بابچین سەرێک لە موسافرخانەی حەقیقەت هه ڵبەنین بزانین برادەری کوردی لێیە.- ئەوە هه مان ڕەوشی پاشایانی ئەفسانەییە، کە شەوان بەدوای کەسانی مەبەست دا دەگەڕان، تایارمەتیان بدەن، زیرەکیش هه ر ئاوای کردووە !

٢ – کوردی ناسیاو نە ناسیاوی لەبایە غەیرە مومکین بوو، حیسابەکەی دەبەست و دەیبردەوە ماڵێ، ئاغای مودیرەکە دەیگوت ئاغا پوڵی داوە ، کرێی مەنزلی داوە ، دەیگوت هه رچیەکە بە عەدەی خۆم ، ئەمن دەیبەمەوە ، ئەوە میوانی مننە .- هه رگیز پاشاکان یارمەتی کەسێکیان نەدەداکە پێویست نە بوایە ! بەڵام، زیرەک پارەی ئەو

کەسانە دەدات لە ئوتێل کە پێشتر پارەی خۆیان داوە، بەڵام؛ زیرەک ئەو کوردانەی خۆمان لە تاران بە میوانی خۆی دەزانە، لای ئەو ئەوە بەس نیە کە دەیانباتە ماڵەوەو دەبنە میوانی منن ! پارەی ئوتێلەکەشیان بۆ دەدات ، کە کوردی خۆمان پێشتر پارەی خۆی داوە !

٣ – هیچ شەوێک وانە بوو بەبێ میوان بچینەوە، لە کوردستانەوە، چ لە شیمال وچ لە نەو تورکان ،چ لە مەنگوڕ، لە گەروک لە دیبوکری لە فەیزولا بەگی بە واسیتەی زەمبیلەوە کە من لەوە فەڕاش بووم وئەوانەم دەناسیەوە ، ئاغاو ڕەعیەت ، شارستانی و فەلا هە مووی دەهاتن، هە رچی دەهاتە تاران نەهارێک ، شامێک میوانی حەسەن زیرەک دەبوون ، میوانی بە حەدی زۆر بوو.- ئەگەر پاشا ئەفسانەییەکان ساڵێ چەند شەوێک ئاوا بە ناو شاردادەگەڕان ، بەڵام؛ وەک مام عەڵی دەڵێ : زیرەک هیچ شەوێک بە بێ میوان نەدەبوو ! میوانە کانیش هە مە جۆرو هە مە ڕەنگ و هە مە چین و هە مە نەتەوە بوون ! میوانیشی بە حەد زۆربوو.

٤ – دادەنیشتین یەک ناگا نەفەرێک دەهات ، دەیگوت لە زیندانە مەرەخەس بووم پوڵم نیە، فەورەن بۆ خۆی سەد ١٠٠ تمەنی دادەنا سەرکەشەفەک، ئەو وەختی سەد تمەن بە ٥٠٠، ٦٠٠ئەستا بوو! – زیرەک ناو بانگی دەسبڵاوی دەڕواو خەڵکی نەناس و دوور دێن و داوای یارمەتی لە دەکەن و ئەویش هە ردەم ئامادەیەو بە خۆی پارەیەکی باش دادەنە و بەشی کەدەکاتەوە ، لەوش دا دیسان ناوو کەسایەتی خۆی بەکاردەنە ، واتە هە م بە پارەو هە م بە مەعنەوی یارمەتیان دەدات!

٥ – دەگەڕا پوڵی بە کۆدەکردەوە ، هە رکەس بە ئەندازەی خۆی ١٠،٣٠،٢٠، تمان کابرای بەڵێ دەکرد.- زیرەک نەک خۆی خەڵکەکەشی هاندەدا کە سەخی و دەسبڵاوبن و یامەرت کەسانی موحتاج بدەن .

٦ – خۆبەریان دەدا نەفەرێک لە زیندانە، حەسەن زیرەک دەخوازە ، دەیگوت عەلی بابەیین، دەچووین بۆ زیندان جا یا بە زەبری پوڵ یا بە زەبری زمان یا بەزەبری کاغەز و ئیدارە ، نە جاتی دەدا .- پاشاکان ئەگەر کەسێک لە زیندانەوە داوای یارمەتی لێکردبان ، ئەوا ئەگەر یارمەتیشیان دابا..هیچ کات خۆیان نەدەچوونە بەندیخانەو کارەکەیان بە نەدەکرد! بەڵام، زیرەک بە خۆی دەچیتە بەندیخانەو هە رچی بە بکرێ بە پارەو بە هە ر شێوەیەک بێ بکرێ دەیکات !

٧ – دەئاوا بوو! چەند دەست و زنبراکانی و برادەرانی وەک ئەوە نە سیحەتی ئەو کابرایەیان دەکرد، کا حەسەن تۆ داهاتت زۆرمواجیبت زۆرە موجیبی یەکتان پێزمەندە بکەن، بەعدەن ئەولادتان دەبیت ، با بتان بەەت با ماشەنتان ببێ، دەیگوت کوڕە لەم گەڕەن ،خوا ئەمنی لەو

حـــاڵەوە گەیانــدۆتە ئەو حـــالە، ئە ئەوە کە خزمــی خۆمە ، بـــرای
هاوشیرمە لەگەڵم بووە ،شاگردی قاوەچی بووم، جاری وابووە باوکم
وبراکـــانم دەریــــان دەکەدم ، ، ئەچــووم لە پشـــت دەرگـــاوە
دەپاڕامەوەعەلی دەرگاکەم لی بکەوەو جێگا نیە لێی بخەوم ! باوکم
ڕێگام نادا ، کاکم دەرم دەکات، ئەمن ئاوابووم ، ئەلان بەو مەرامە
گەیشتووم دەعیەو تەکەبورم لێ پەیدا بێ ؟ ماشێنم بۆ چیە ؟ سەروەتم
بۆ چییە؟ هه رچی ماڵی منە هی خەڵکە و هی خەڵکیش هی منە، هیچی
پەزمەند نەبوو.- پاشای ئێمە زیرەک زۆر دڵکراوە بوو ، لەخەمی
ئەودا نەبوو شتێک بۆ دوا ڕۆژ هه ڵبگرێ ! ئەوەتا خزم و برادەر
داوای لێ دەکەن و نموونەی بۆ دێننەوە ، بەڵام ، زیرەک ڕابردووی
خۆی لە بیر نە کردووە و بیر لە تەکەبور ناکاتەوە ، دەڵێ لێم
گەڕێن کە خودا لە و حاڵە هه ژاری و بێ پارەییەوە منی گەیاندووتە
ئەمڕۆ پێمخۆشە و دەمەوێ یارمەتی خەڵک بدەم ، ئەوەی من هه مە هی
خەڵکە و هی خەڵکیش ماڵی منە ! بەڵام، تەکەبورو لـوتبەرزی پاشا
مێژوویــی و ئەفسانەییەکــان زۆر جیــا یە لە گەڵ ســادەیی وفرۆتەنــی
پاشایی زیرەک !
٨ – دەیانگوت حەسەن گیان ئەوە نە خۆشە، لە نە خۆسخانەیە، دەڕؤیی
ئەو نە خۆشەی مەعلوم دەکرد، کێیەخەلکی کوێیە، هه ر بە نیوبانگ
حەسەن زیرەکیان بۆ هه ڵداوە، نەیدەناسین بە پوڵی خۆی بۆی جێ بەجێ
دەکرد، پوڵی دکتۆری بۆ دەداو بەڕێی دەکرد ، پیاوێکی ئاوا سەخی
بوو.- زیرەک کە بیستبای کەسێک نە خۆشە بۆ خۆی دەچوو دەیدۆزییەوەو
دەیبردە لای دکتۆرو پارەی دەداو خزمەتی دەکرد!
بەڵێ ئەو پاشا یەی ئێمە ئاوا سە خییە، شەوانە لە تارانی پایتەخت
وەک پاشـــا ئەفسانەییەکـــان بەدوای کـــوردی خۆمـــان دەگەڕاو لە
میوانخانەی حەقیقەت کە جیگای دابەزینی کوردەکان بوو، ناسیاوو
نەناس دەیدۆزینەوەو پارەی میوانخانەکەی دەداودەیگوت میوانی منە،
برا کوردەکەی دەبردەوە ماڵەوەو خزمەتی دەکرد ، کەم شەو هه بوو
میوانی نەبێت ، میوانی بێ حەد زۆر بوو، میوان لە کوردستان و لە
شیمـــال و لە نیوتورکـــان و لە مەنگــوڕو گەورک و لە دیبـــوکری
فەیزولابەگی وزەمبیلەوە ئاغاو ڕەعیەت وشارستانی و فەلاح هه مووی
دەهاتن ، هه رچی دەهاتە تاران نێوە ڕۆیەک و ئێوارەیەک دەبوونە
میوانی زیرەک ،ئەمە دەبێتە هۆی ئەوەی ناوو دەنگی زیرەک جگە لە
هونەرمەندی ، وەک پیاوچاک و خێرۆمەندێک بناسرێ ، بە سەخاوەتەوە
یارمەتی خەلکیش دەداو خەڵکان لە دوورەوە نەشیان دەناسی بەڵام ،
ڕوویان لەماڵی زیرەک دەکردووکەسیان نائومێد نەدەگەڕانەوە ! لە
زیندان بەربووی بێ پاڕە ، زیندانیی□کی بەغەدرگیراو، نەخۆشیکی بێ
پاڕە ، بهاتبانە لای زیرەک یان زیرەک بیستبای کە سێک لە نەخۆشخانە

لە بەنديخان□ پ□يوستى بە يارمەتيە، زيرەك بە زوويى و بەگەرمى بەدەنگيانەوە دەچوو، ئەوەى بە پارەى خۆى بۆى بكرابووا يە، دەيكرد ، ئەوەى بە هۆى كەسايەتى خۆى ڕووى لە كەسانى تر دەنا، ئەوەى بە هۆى لێهاتووى خۆى و دەم وزمانى شيرينەوە بۆى دەكرا..دەيكرد ! ئەو پاشايە هه موو توانا يەكى خۆى لە خزمەتى براكانى بەكار دەهێنا، نەيدەپرسى چە حزبێكن ، چ نەتەوتەكن ، چ بنەماڵەو عەشيرەتێكن، چ ئ□اينێكن ، ياساى ئەو پاشايە لە يارمەتى دانى ئەو خەڵكە ..ياسايەكى دادپەروەرو يەكسان بوو! ئاغاو فەلاح، شارستانى و لادێى ، ناسيارو نەناس ، وەك يەك هاوكارى دەكران و ڕێزيان لێ دەگيرا ! ئەرێ ئەو كارو كردەوانە بە ڕاستى كارو كردەوەى پاشايانە نين ؟ پاشاى خێرو بەرەكەت ؟

ئەو سەخاوەتەى زيرەك پاشا پارەكەى لە كوێوە دەهات؟

وەك دەڵێن ..بە هۆى گەورەيى هونەرمەنديي□كەى زيرەك خۆى ، مانگانەيەكى زۆر باشى هه بووە ، ميدياى زەندى خێزانيشى مووچەيەكى باشى هه بووە ، جيا لەوە زيرەك و ميدياو تێپەكەى زيرەك هه فتانە ئاهه نگى تەلە فزيۆنيان لە ئێستگاى تەلەفزيۆنى خسوسى گێڕاوە كە خاوەنەكەى (سابت پاسال)(٢٩) دەوڵەمەندێكى ئيرانى بوو، لە بەرنامەى (هنرهاى زيبا) حەفتانە زيرەك و تيپەكەى ژن و پياو بوون و شايان دەكردوو كۆڕسيش بوون و گۆرانيان دەگێڕايەوە و بەرنامەى زيندووى تەلەفزيۆنيان پێشكەش دەكرد، لە وێش پارەيەكى باشيان دەسكەوتووە، بەو پارەيە زيرەك ئەو پاشايەتيەى دەكرد. زيرەك لە تاران ڕۆلى(تەكيەى شێخێكى خواناس)و(سەرۆك هۆزيكى خانەدانى كورد)و (ڕێكخراوێكى خێرخوازى م□ر□ى كورد) و(وەزارەتى كاروبارى ك□م□□مايەتى) و(بارەگاى حزبێكى نەتەويى) و(نوێنەرايەتى حكومەتى كوردى) دەگێڕا ئەگەر هاتوو ئەوانيش وەك زيرەك خۆيان بەدواى خەڵكەوە چووبان و چاكە كاربووان ! زيرەك.. پاشايەكى داپەروەرى كورد بوو لە تاران ! داد پەروەر بۆ هه مووان . ئەو پاشايەتيەى زيرەك چەندى خاياندووە ؟ چەند كەس لەو سەخاوەتى و پياوچاكى و خێرۆمەندييەى زيرەك سود مەند بووە؟ جۆرى پاشايەتى زيرەك .. زيرەك يەكەمين پاشايە ، جيا لە پاشا ئەفسانەيى و پاشا ميژووييەكان،جيا لە پاشاى هه موو وڵات و ميللەتان دەبێت بە پاشاو پاشايەتيەكەى بە هۆى بە كردوەو پاشايەتيەكانيەتى ! ئەو پاشايەتى لە باوانەوە بۆ بە ميرات نەماوەتەوە ، ب□ پ□□□وانى و سەر لەشكرى و شەڕو داگيركردن و كوشتن نەبووە بە پاشا! لە كۆبوونەوەيەكى پاشا هه ڵبژاردن دا بازى بەختى بەسەر نە نيشتووەتەوە ! مەرجى كچە پاشاى بە جێ نەهێناوەو نە بووە بە زاواى پاشاو پاش مەرگى پاشاى بێ كوڕ جێى بگرێتەوەو.ببێت بە پاشا! ئەو پاشايەكى مر□قبوون□، مر□قى

دەرچووی کورەی ژیانێکی دۆزەخی ، ئەو مرۆڤێکی دڵ و دەروون پڕ لە عەشق و خۆشەویستی بوو، عەشق و خۆشەویستی ژیان و مرۆڤ و جوانیەکانی هونەر هونەری کوردو ناوچەکە و جیهان ! ئەو بەرهه می کاردانەوەی ئەو ژیانە دۆزەخی و ئەو هه موو غەدرە بوو کە لێی کرابوو ، ئەو بەرهه مەی کە بە خێر شکایەوەو هونەرمەندێکی داهێنەرو لوتکەی هونەرمەندانی لێ دروست بوو ، ئەو مرۆڤێکی دڵ و دەروون پاشایی لێ دروست بوو پاشایێکی داد پەروەرو دەسبڵاو ! ئەو کردەوەکانی پاشایانە بوو ، پاشا جیا لە پاشا مێژوویی و ئەفسانە ییەکان ! ئەو زیرەک پاشا بوو، ئەو پاشایەی ، کە بە ڕێو ڕەسم و ئاهه نگی پاشایەتی نەبوو بە پاشا، ئەو هیچ کەس و پاشایەک تاجی پاشایەتی لەسەر نەنابوو! ئ□و □ۆژ□ک بە دەسەڵاتی پاشایەتی پاشا یانە نە ژیاو لەسەر کورسی پاشایەتی دانەنیشت! ئەو کۆشک وتەلاری پاشایەتی نەبوو، ئەو وەزیری دەستە ڕاست و دەستە چەپی پاشایەتی نەبوو! ئەو لەشکرو جبەخانەو پاڵەوانی لەشکرشکێنی نەبوو! ئەو هه تا لە ژیان دا بوو کەسێک ؛ یەک جار پێی نەگوت ؛ پاشام !! ئەو ئاوها پاشایەتی دەکرد..ئەو بەکردەوە پاشابوو! ئەو پاشایە هونەرمەند(حەسەن زیرەک) بوو! ئەو هونەرمەندە لەو کاتەدا کە لە تاران لە لوتکەی هونەرو داهێنان بوو، لە ڕادیۆی کوردی تاران وەک هونەرمەند دامەزرابوو، میدیای زەندی خێزانیشی وەک خۆی لە ڕادیۆ کاری دەکرد، هه ردوکیشیان هه فتانە بەرنامەو ئاهه نگیان هه بوو لە بەرنامەی هونەری زیبای تەلە فزیۆنی تایبەت، کە دەوڵەمەندێکی ئیرانی دایمەزراندبوو، زیرەک بە خۆی و میدیای خێزانی بەو هه موو چالاکیە هونەری و کۆمەڵایەتیەی کە هه یان بوو ، گەرمیەکی جوان و بێ پێشینەیان خستبووە هه موو کوردستان و شاری تاران ، زیرەک بە هونەرە بەرزو ڕەسنە کوردیەکەی هه موو کۆمەڵگای کوردی لەدەوری بزووتنەوەیەکی هونەری بەرزی نەتەوەیی کۆکردبووەوە، هه روەها یەکەمین هونەرمەند بوو لە ئیران و ناوچەکە بە هونەرەکەی میللەتانی کوردو فارس و ترک و ئازەرو ئەرمەنی و هه موو ئیرانیەکانی کردبوو بە هه وا داری خۆی ، یەکەمین جار بوو گەورەترین هونەرمەندی کوردو ئیران و □ۆژهه ڵات رۆلێکی ئاوا پیرۆز بگێڕی کە تا ئیستا هیچ هونەرمەندێک نە یگێراوە، ئاخر زیرەک لە نێو هونەرەکەیدا بەزمان و زاری هه مووان گۆرانی دەگوت و هونەری دەخوڵقاند و دەنواند! ئەو هه موو وادارو گوێگرەی ڕادیۆو ئەم هه موو چاڵاکیە کۆمەڵایەتیەی زیرەک وەک پادشایەک! وای کردبوو دەزگای (ساواک) بە وردی چاودێری زیرەک و میدیاخانمی خێزانی بکات، ئەنجامی ئەو چاودێریە توندە لە ڕادیۆو لە نێو خەڵک نووسێنی ڕاپۆرتی زۆر بوو لەسەر زیرەک و میدیا خانم ، لە کتێبی (چپ در

ایران بە روایت اسناد ساوک) دا شەش لەو ڕاپۆرتانە بڵاوکراونەتەوە و کەوتوونەتە دەست ، ئەگەر بەوردی ئەم ڕاپۆرتانە بخوێنینەوە دەردەکەوێ کە ساواک چ بەوردی و بەردەوامی بەدوای زیرەک و میدیاخانمەوە بوون ! چ دوژمنکارانە هه ڵس و کەوت و کاری ڕادیۆیی ئەم دوانەیان بەدگومانانە لێکداوەتەوە، لە یەکێ لە ڕاپۆرتەکانی ساواکیەکان ئاوا باسی هونەرمەند حەسەن زیرەک دەکات :(حەسەن زیرەک لە ماڵی موزەفەر حەبیبی چەند پرسیارێکی لە بارەی خۆشەویستی ئالیا حەزرەت هومایۆنی و توانای پارتی دێموکراتی لە کوردستانی ئیران(و) کردوەو باوەڕی خەڵکی پرسیوە لە هه ڵس و کەوت لە گەل ئەو پێویستە ریعایەتی خۆپارێزی بکرێ وتەواوی کارو چالاکئ ئەو پیویستە بخرێتە ژێر چاودیری و لەوانەیە هاتوو چۆی ماڵی دکتۆر شیرازی بکات)(ل١٩کتێبی چنبس چپ در ایران بە اسناد ساواک) ئەو ڕاپۆرتە دەری دەخات کە ساواک بە چ شک و گومانێکەوە چاودێری زیرەک دەکات و چۆن ڕاپۆرتنووس داوای ئەوە دەکات کە بە توندی و پارێزەوە چاودیری زیرەک بکرێ! لە ڕاپۆرتێکی تری ساواکیەکان کە باسی میدیای زەندی دەکات دەنووسێ :(رۆژی سێشەممەی ڕابردوو لە بەرنامەی(ئێمەو گوێگرەکان) ی ڕادیۆی تاران کە بە زمانی کوردی بڵاو دەکریتەوە پەیامی دکتۆر کەمال نە قشەبەندی فەرمانبەری – راه اهنی تهران – کە لە زەمانی قازی محەمەد یاریدەدەری وەزیری بەهداری بووە ، بۆ ئیمام جومعەی سلێمانی کە مهرماهی سالی ١٣٣٨ چووەتە شورەوی لە ڕادیۆی مۆسکو پرۆپاگەندەی بە سودی سەربەخۆیی کوردستان کردووە و نامەی بۆ ئەو ناردووە .) راپۆرتنووس لە دریژەی نووسینەکەی دا دەنووسێ بەرنامە ئێمە و گوێگرەکان بووە بە ئامرازی پەیوەندی کوردەکانی تاران و عیراق.. ئەم چاودێری کردن و تاوان بۆ دروستردنە بۆ زیرەک و میدیا خانم بەردەوام دەبیت ، هه ربۆیە دەکەونە کێشە دروستکردن بۆ زیرەک کە هێشتا هه ر لە ڕادیۆی تاران کار دەکات ، زیرەک ..هونەرمەندێکی ئاسایی نە بوو ، جگە لەوەش لە ڕۆژگارێکی ئاسایش دا نەهاتبووە نێوەندەکە! زیرەک بەو هونەرە ڕەسەن و پر لە داهێنانەی گەرم و گوڕیەکی زۆری خستبووە نێوەندی ک□م□گ□ی کوردەواری کپی دوای ڕوخانی کۆماری مەهاباد ، گۆرانیەکانی زیرەک هێندە ڕەسەن و جەماوەری بوون ، گۆرانیە دڵداریەکانیشی کاریگەری سروودیان هه بوو، هه ر بۆیە هونەری زیرەک ڕۆڵێکی سەرەکی هه بوو ..بۆ هیوا خستنە نێو دڵێ نەوەی نوێ و بەم بۆ نە یەوەش خەڵکێکی زۆر لە دەوری ڕادیۆی تاران و کرماشان بەگشتی کۆ ببوونەوە، بە تایبەتیش لە دوری هونەری زیرەک . میدیا خانمیش وەک ژنێکی سەرکەوتوو لە ڕادیۆ پارسەنگێکی باش بوو بۆ زیرەک ، ساواک ئەو سەرکەوتن و جەماوەری بوونەی زیرەک و میدیای بەدڵ

نەبوو، هه ر بۆيە ناورۆکی ڕاپۆرتە ساواکيەکان زۆر بە رووني ئەو
نيگەرانی و بە دگومانييەی بەرامبەر بەو خانوادەيە دەردەخات !
وەکو دەزانين دواجار ئەو سەرکەوتن و بەختياريەی لەو خانوادەيە
تێکدەدەن ! زيرەکيان لە ڕاديۆ دەرکرد و لە گەڵ ميديای زەنديش
لێکيان جيا کردنەوە . ساواک چۆن تەماشای حەسەن زيرەکی دەکرد ؟
حەسەن زيرەک گەورە ترين هونەرمەندی کوردستان و ئێران و ناو چەکە
بوو، هونەرمەندێک بوو بە هه موو زارەکورديەکان گۆرانی دەگوت ،
گۆرانی بۆ هه موو چين و تەمەن و ڕەگەزو ئاستە جياجياکان دەگوت،
گۆرانی ئاشقانە و نەتەوەيی و چينا يەتی شۆڕشگەری ئايينی ، زيرەک
بە هه موو زمانەکانی ئێران و ناوچەکە گۆرانی دەگوت..کوردی فارسی
ترکی ئازەری ئەرمەنی و هه تا ڕادەيەک عەرەبيش ! بەمەش هه موو
کۆمەڵگای کوردی خۆشيان دەويست و ڕێزيان لێ دەگرت! هه
مووميللەتانی ئيران و ناوچە کە گوێيان لێ دەگرت و خۆشيان دەويست،
هه ر بۆيە ڕۆلێکی گرنگی هه بوو لە دروستکردنی پردی هونەری لە
نيوان ئەم ميللەتانە، بۆ نموونە : گۆرانی(خان باجی) (٣٠) يەکێ
لەو گۆرانيانەيە کە بە تێکەڵەيەکی چوار زمان ئەرمەنی و ترکی
ئازەری و کوردی و فارسی و بە ئاوازێکی داهێنەرانەو دەنگێکی بە هه
شتی دەگوترێ ! زيرەک بەوەش کە وەک پادشايەکی داد پەروەر هه ڵس و
کەوتی دەکردوو چووبووە نێو کۆمەڵگا ..جارێکی تر هه موو ڵايەک
خۆشيان دەويست . ئەم خۆشەويستی و گوێ ليگرتنە زيرەکی کردبووە
سەرکردەيەکی هونەری جەماوەری ! ئەم هه موو داهێنان و ناوو
ناوبانگ و خۆشەويستيەی کۆمەڵانی خەڵکی ئێران ساواکی هێنابووە
مەيدان و خستبوويە دژايەتی کردنی زيرەک ، دژايەتی کردنێک لە
تارانەوە تا سەر ناڵە شکێنە ! ئەو دژايەتی کردنە دوای مەرگيشی و
هه تا ئێستا ش هه ربەردەوامە !! ئەگەرچی ساواک بە شەڕی دەرووني و
هونەری و ئابووری و کۆمەڵايەتی و خانوادەيی و ميديايی هه وڵی
دەدا کەسايەتی زيرەک لە بەرچاوی خەڵک ڕەش بکات و ئەو خۆشەويستيە
بێ سنوورەی خەڵکی لێ بستن□تەوە ! بەداخەوە هه تا ڕەددەيەک لە
مەدا سەرکەوت و ئاسەواری ئەم دژايەتی کردنە تا ئێستاش بە تەواوی
ڕەش نە بووەتەوە !! بەڵام ، ساواک لە دەروونەوە شەڕی کەسايەتيەکی
خاوەن باوەڕو باوەڕ نەگۆڕو گەورەترين هونەرمەندو کوردترين کوردو
سەرکردەترين سەرکردەی دەکرد ؟! بەڵام ، زيرەک زۆر بە هوشياری و
خۆ ڕاگری و بەرپرسياريەتيەوە ،- بە تەنيا شەڕی دەوڵەتی کردوو-
ئازايانە بەرەو مەرگ چوو!! (ئەوا لە ئاخيری عومرو پيريما خەرێکم
دوو سێ گۆرانی ئەڵێم !! هێندەم نەماوە بمرم و بچمە ژێر گڵ
!؟)(٣١) خوێندەواری بەڕێز ..ئەو هونەرمەندەی لە پايتەختی ئيران
بە شايانە دەژيا و شايانە يارمەتی خەڵکی دەدا؛ ساواک ئەمەی بەدڵ

نەبوو، چۆن زیرەک لە پاڵ هه موو ئەمانەدا هۆیەکی گرنگی سەرهه
ڵدانەوەو گەشە کردنی هه ستی کوردایەتی بوو لە ئیران ! بە تایبەت
ئیران ..هه ر زیرەک بە هونەرەکەی گەشەی بە بواری ئەدەبیش دابوو،
چۆن دەنگی زیرەک و بزاوتی وشەی بە دوای خۆی داهێنا، چاپکردنی
کتێبی (چریکەی کوردستان) ئەو کاریگەریە ئەدەبیە بوو لە نێوەندی
ئەدەبی کوردی دا کە زیرەک دروستی کرد، ڕاستە بە بەرچاو چریکەی
کوردستان ژیاننامەی هونەرمەندێکی هه ژارو بێکەسەو ژیانە کەی پڕە
لە هه ژاری و برسی□تی و دەربەدەری! بەڵام، بە زمانی کوردی بوو
..چاپکراو بڵاو کرایەوە ، کە ئەوەی من بیزانم و وک میدیا خانم
دەنووسێ ..یەکەمین کتێبی کوردی بوو چاپکراو بڵاوکرایەوە لە ئیران
بەشیوەیەکی ئاشکرا ، کە وەک باسەدەکەن خوێندوارو شاعیرو
ڕۆشنبیران زۆر بە تینوێیەتیەوە بە دوای دادەگەڕان ، دواجار ساواک
بڵاوکردنەوەکەی ڕاگرت ! خەڵک دەستاو دەست لێکیان وەردەگرت و وەک
کتێبێکی خۆشەویست و قاچاغ و پڕ مەترسی دەیانخوێندەوە ، جگە لە
مانە هه مووی ، زیرەک ناوێکی بۆ کتێبە کە هه ڵبژاردبوو..هه
رتەنیا ناو لێنانەکەی بۆ خۆی (ئاڵا هه ڵکردنی شۆڕشێک بوو !!)
چریکەی کوردستان ..لە چریکەدا مەبەستی دەنگی بولبولئاسای خۆی بوو
بولبولی کوردستان ، دەنگی ئارەزوو خواستی میللەتی کوردبوو! ! کە
دەچریکێنێ و – دەخوێنێ لە ئێسگەی ڕادیۆی تاران – لە کوردستانیش
مە بەستی هه موو کوردستان بوو ..نەک – استان کردستان – کە مەبەست
لێی شاری – سنە – سەنەنندژ – ی خۆشەویستە ، کە حکومەتی ئێران
دەیویست لە زیهنیەتی خەڵکی کورد ئاوای تۆمار بکات ، ئێستا کتێبی
چریکەی کوردستان وەک یەکەمین کتێبی کوردی و کتێبێکی ئەدەبی و
هونەری لە ئیران چاپ دەکرێ و بڵاو دەبێتەوە ، خاونەکەی
هونەرمەندی گەورەی کوردستان و ئیران و ناوچەکەو شاعیری شیعری
گۆرانی و نووسینەوەی ژیانی خۆی بە شیعر ! حەسەن زیرەکە ! ئەو
حەسەن زیرەکەی ئیران دەیویست بۆ بەرژەوەندی خۆی بە کاری بێبێ ؛
کەچی ئەو ئیرانی بۆ مەبەستی خۆی بەکار هێنا ، وەک ئەوەی میدیا
خانم دەڵێ : پاش ئەوەی چریکەی کوردستان چاپکراو بڵاو بووەوە،
ساوک بە زیرەکی دەڵێ : ئێوە فێلتان لە ئێمە کرد !! دوای ئەوە
کتێبەکە قەدەغە کرا . ئێستا ساواک ئاوا زیرەک دەبینێ
..هونەرمەندێکە لە لوتکەی داهێنان و هونەری هه موو ئیران !
پاشایەکە لە تاران پاشایەتیەکی گەرم دەکات ! نووسەرو شاعیرێکە
کتێبێک بە ناوی (چریکەی کوردستان) چاپ دەکات و بڵاو
دەکاتەوە..لە ئیران ئیرانێکی کپ و بێ دەنگ لە ڕووی بزاوتی
کوردایەتیەوە ! زیرەک ئەمانە هه مووی بە ئاشکراو بە دەنگی بەرزو
بە بەرچاوی دنیاوە دەکات (٣٢) و هه رساواکیش کاردانەوەکانی لە

نیو کۆمەڵەی کوردەواری دا دەبینێ و دەزانێ زیرەک فوو لە چ ئاگرێک دەکات ! هه ر بۆیە زۆر بە پەلەو بە ناشیرینیەوە زیرەک لە و لوتکە بەرزی هونەرەوە . لە تارانی پایتەخت دەگەیەنیتە کانی مەلا ئەحمەدی سەر سنوورو دوورە دەست و وازی لەناهێنێ تا بە دەنگی دەکات و دەیباتە سەر ناوەشکێنی سەر بەرز، چۆن زۆر جار لە کانی مەلا ئەحمەدیش هونەرمەندان و ڕۆشنبیرانی ئیرانی دژە دەوڵەت لە چایخانە کورسی و مۆزشکاوەکەی زیرەک کەدەبوونەوەو پەرەیان بە هونەری دژە دەوڵەت دەدا !؟
ئیتر زیرەک چرایەکی گەش بوو بەردەمی کۆمەڵگای کوردەواری و ئیرانی ڕووناک دەکردەوە ؛ ساواک ئارامی نەمابوو ! زیرەک هه ر کارێکی دەکرد ..لەیان تێک دەدا ! پاش دەرکردن لە ڕادیۆی کرماشان ، زیرەک لە سەقز میوانخانەی سێ ئەستێرەی دانا و جار جار گۆرانیشی تێدا دەگوت ، دەریانکرد لەوێ ! چووە قەڵاتە ڕەش و چایخانەیەکی دانا لە گەڕەی بەرەزێک ! لەوێشیان دەرکرد ! چووە کانی مەڵا ئەحمەد ، هەندێیان کێشە بە دروست کردوو هەندێیان لێدەدا .. تا کار گەیشتە ئەوەی لە ژاندارمری بە ئاشکرا پێیان گوت : چی دەکەی لەم چەڵەوانیە ڕۆژە دەشتکوژن !!؟ ئەوێشیان لێ تێکدا ، ئە شوێنەی زیرەک دەیویست کاسبی تێدا بکات ! دواجار هیچ هونەرو کارو کاسبی و پوولێکیان بەدەستەوە نە هێشت !! ئەو ڕۆژانە بوو لە و زەمانی پیریە لە نەو گۆرانیەکانی دا هاواری دەکرد : جەم نیە تێدا بسرەوم خاکم بە سەر بە لانە خەم !؟ بە یارو هاودەم بە مەیی و مەیخانە خەم !؟ دوای ئەو دەمە: شەرابی دەستی دوو بەر بە ، ژەهری ئەژدیهای حەوسەر بە ،دەیخەمە وە قەستەسەر بە !؟ بەوە دوا جار ئەو بە جێ و بە ماڵە ئەو ژەهرەیان پێدا کە قەستە سەر بوو !! کە زیرەک بەو ژەهرە نە خۆش دەکەوێ ، ساواک لەسەر زاری دکتۆرەکان وای بڵاو دەکاتەوە کە زیرەک (سەرتانی جگەر یەتی!!)(*٣٣) دکتۆرەکان ڕاستیەکەی بە کەس و کاری نالێن ! ئەوە قسەی ئەو ژنە یە کە لە نەخۆشخانە ، ڕابە خانم دەباتە ژێرزەمینەکەو پێی دەڵێ ؟ زیرەک هونەرمەندێکی گەورەیە و بە کەس ، ژەهری دراوەتێ ! دکتۆرەکان ڕاستیەکەتان پێ نالێن ! با خوێنەکەی بزر نەبێ !!
بەڵێ..بەم شێوەیە دوا پەردەی گەورەترین هونەرمەندی کورد ، کە ڕۆژگارێک پاشایانە دەژیاو پاشایانە چاکەی لە گەڵ خەڵک و براکوردەکانی خۆمان دەکرد لە تاران! پەنجەرەی ژیانی پەردەکەی دادرایەوە !!

سەرنج و تێبینی و سەرچاوەکان:_

(١) ئەم وتە بەنرخەی زیرەک لە کاسیتی ناسراو بە کاسەتی ئەبوو سەباح دا هاتووە. (٢) سەیری سایتی ڕۆژ هەڵات – بۆکان بکە .
(٣) زیرەک لە پاشایەتی تارانەوە دواجار دەبێت بە چاپچی لە کانی مەلا ئەحمەد. (٤) مادر زاد- باباتاهیر لە چوارینەیەک دا دەفەرمووێ –ئەو عەشقی منە لە لە دایکبوونمەوە هە مە.
(٥) بەردی مراز – لە میژوودا باسکراوە کە پاشادادپەروەرەکان ، لە شوێنێکی دیاری کراو نزیک کۆشکی پاشا دیاری دەکردوو هاوڵاتی غەدرلێکراوو خاوەن داخوازی دەچوو لە سەر ئەم بەردە دادەنیشت و هە تا داخوازیەکەی جێ بەجێ دەکرا. (٦) ئەم ڕۆژنامە خوێندنەوەی ڕۆژانەی میدیا خانم نیشانەی هوشیاری و بەدوا داچوونی هە واڵێ ڕۆشنبیریی و هونەرو کۆمەڵایەتیە ، لە ماڵە زیرەک دا.
(٧) زیرەک لە ناخەوە خۆی لەوە هە ڵبواردبوو کە تەنیا دەنگخۆشێک و گۆرانیبێژێک بێت، ئەو مرۆڤێکی خاوەن پەیام بوو هە ستی بە بەرپرسیاریەتی دەکرد بەرامبەر بە میللەتەکەی هە ربۆیە لە ناخەوە پاشایانە هە ڵس و کەوتی دەکردو هونەرمەندانە خزمەتی میللەتی دەکرد. (٨) چاوپێکەوتنێکی ڤیدیۆیی لە لە گەڵ رابیعەخانمی دوا خێزانی زیرەک لە ٢٠/٧/٢٠١٠ دا.
(٩) چاو پێکەوتنی مامۆستا محەمەد ڕەمەزانی لەگەڵ میدیاخنم خێزانی زیرەک ، سەیری سایتی ڕۆژ هە ڵات – بۆکان بکە، مامۆستا برایمی فەرشی . (١٠) زیرەک هە رلە منداڵیەوە بەو هە موو هە ژاری و دەردی سەریەوە ، هێشتا خاوەن کەسایەتیەک بووە ، هە موو شتێکی بە پارە نەکردووە.
(١١) میرزاکەریم خۆشناو بەرگی دووەم – هە ندێک لە بەسەرهاتەکانی زیرەک ١٩٨٦ (١٢) بازرگانی ئاواز – کەسانێک بوون لە وڵات دەگەڕان و دەنگخۆشەکانیان دەبروو گۆرانیان بە تۆماردەکردن و پارەیەکی باشیان دەدانێ و گۆرانیەکانیشیان بڵاو دەکردەوە.
(١٣) دواجار زیرەک لە مەرامی دەوڵەت گەیشتبوو ، بۆیە ئازارو هە ژاری هە ڵبژاردوو نە چووە ژێر بار و هەشیارانە بەرەو مەرگ چوو، گۆرانیەکانی ساڵانی دوایی پڕن لە دەردەدەی زیرەک (شەش دەرم گێراوە بەدەستی نەردەوە)ەو زۆری تر.. (١٤) زیرەک لەساڵی ١٩٥٨ تا ١٩٦٢ لەتاران بووە ، بۆیە پاشایەتیەکەی دەکەوێتە ئەو ساڵانە.
(١٥) مامۆستا محەمەدی ڕەمەزانی نووسەرو وەرگێڕی گەورەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان چەند چاوپێکەوتنێکی گرنگی لە گەڵ کەسانی نزیک لە

زیرەک کردووە ، زۆر نهێنی ژیانی زیرەکی بەدەست هێناوە. (١٦) مام عەلی یاسەمەنی خزمەکی نزیکی زیرەکو لە چاوپێکەوتنەکەی مامۆستا محەمەدی ڕەمەزانی زۆر نهێنی ژیانی زیرەکی ئاشکرا کردووە.

(١٧) کاکە مینە – براگەورەی زیرەکە . (١٨) مواجییب – مووچە ، مانگانە.

(١٩) لەساڵی ١٩٦٠ سابت پاسال کە دەوڵەمەندێکی ئێرانی بوو تەلەفزیۆنێکی خوسوسی دامەزران و بەرنامەیەکی هە بوو بە ناوی – هنرهای زیبا- زیرەک خۆی تیپەکەی هە فتانە ئاهە نگی تێدا دەگێڕاو بە تۆمارکراوی بڵاو دکرایەوە ڕەواجێکی زۆری هە بوو، لەو بەرنامەیە زیرەک دەیان گۆرانی و ئاهە نگی تۆمارکراوی تەلەفزیۆنی هە یە ، بەداخەوە تائێستاهەواڵێک لەو کاسیتانەوە نییە !! (٢٠) موسافیرخانەی حەقیقەت لە تاران وەک ئوتێل شیمال الکبیری بەغدایەو کۆردەکان لەوە دادەبەزین .

(٢١) برایمی فەرشی مامۆستایەکی نووسەرو شانۆکارەو یەکێکە لەو بەڕێزانەی وەک دەڵێن ئەرشیفەکی دەوڵەمەندی زیرەکی هە یەو کاری زۆری بۆ هونەری زیرەک کردووە. (٢٢) سەرکەشف – شوێنی کۆکردنەوەی یارمەتی بۆ کەسانی لێقەوماو.

(٢٣) کاغەزی ئیدارە – زیرەک بە هۆی هونەرمەندی و کەسایەتی خۆیەوە دەست و ناسیاری زۆر بوو لە دائیرەکانی دەوڵەت کاتی پیویستی ڕووی لەدەنان و بۆ کەسانی پێویست نامەو نامەکاری بەکار دەهێنا. (٢٤) پەسمەند- پەزمەند – پاشەکەوت .

(٢٥) مەعلوم دەکرد- واتە زیرەک ئەو کەسەی دەبینی و دەیزانی پێویستیەتی ئەوسا یارمەتی دەدا، ئەوە بۆ ئەوەمان دەبات کە کەسانێک دەسافی زیرەکیان بەکارهێنابی و بەفێل داوای یارمەتیان کردبێ، ئیتر زیرەک پێویست بە ناسین و بینینی کەسی موحتاج بووە .

(٢٦) ئەوکەسەی ناوی لە ڕۆژنامە بڵاوکراوەتەوە کە پێویستی بەیارمەتی هە یە، برای بەڕێز مامۆستا عەزیزی شاڕۆخی یەو وابزانم جارێک مامۆستا خۆشی باسی کردووە کە زیرەک یارمەتی براکەی داوە .

(٢٧) بەدوا داچوون- ڕەوشێکی دەوڵەت و بەرپرسەکانە کاتێ لە ڕۆژنامە بابەتێکی پەیوەست بە دەسەڵاتی ئەوان بڵاو دەکرێتەوە بەدوای هە واڵ کەدا دەچن و چارەسەری دەکەن. (٢٨) ئایش – خۆزگە ، وەی دەنا .

(٢٩) سابت پاسال خاونی ته له وزیونی کوردی شه وی پینجشه ممانه ده رێشتین له ئیستگه ی هونرهای زیبا به رنامه مان ده دا, به رنامه ی کوردی حه سه ن به دایره و به گۆرانی ئێمه ش حه وت هه شت پیاو وژن به لیباسی کوردیه وه به ده ستوری سێرانی خۆمان هه ڵده په رین، خه ڵك زۆریان پی جالب بوو زۆریان پێخۆش بووا ئه و قاوه خانه

ی له تاراندا ته له وزیونی بوو , دوو یان سی قاوه خانه پڕ ده بوو
له خه ڵك, ته له وزیونیش لە نێو تاران هه تا كه رج كاری ده كرد
زیاتر كاری نه د كرد! له و قاوه خانانه ئه وشه وه چای له په
نا با تێكه وه ده چووه چوار قران ئه ونده به رنامه كوردیە كەیان پێ
خۆش بوو.) دەبێ چەند شەو ئاهه نگیان گێڕابێ و ئێستا چەند ئاهه
نگی تەولەفزیۆنی زیرەک و تێپەكەی بەتۆماركراوی لە لای خەلک بێت
؟؟! (٣٠) زۆر بەی گۆرانیەكانی زیرەک ڕەهه ندێكی كۆمەڵایەتی و
پێكەوە ژیانی میللەتە جیا جیاكانی ئیرانی هه یە ، چۆن جگە لە
بەرزی هونەرەكە لەنێو هونەرمەندانی سەردەم ، بۆ نموونە : گۆرانی
خان باجی حەسەن زیرەک ..لەسەردەمی كڕۆنا . نووسینی مەولود
ئیبراهیم حەسەن لە سایتی – دەنگە كان – بخوێنەوە .
(٣١) لە كاسێتی ئەبوو سەباح هونەرمەند حەسەن زیرەک كە قسە دەكات
ئەگەر بەوردی گوێی لێبگری و لێكی بدەیتەوە ، چاك بۆت دەردەكەوێ
كە حەسەن زیرەک وەسیەت دەكات و خودا حافیزی لە خەلک و هونەرو
ژیان دەكات!! ..خودا حافیز خەڵكی هه وڵێر خودا حافیز !! (٣٢)
ڕاستە چەند حزب و ڕێكخراوی نهێنی لە ئیران هه بوون ، ئەو سەردەمە
بەڵام ، هیچیان كاریگەری زیرەک و هونەری زیرەكیان نەبوو ، ئەوان
بە نهێنی كاریان دەكرد و زۆر بە پارێزیش، بەڵام؛ زیرەک بە
ئاشكراو لە ڕادیۆو تەڵەفزیۆنەوە هونەری خۆی ب□□او دەكردەوە هونەرێک
..میللەت پەسند .
(*٣٣) سەرەتانی جگەر : پاش ئەوەی كە زیرەک ژەهرخواردوو دەكرێ ،
ساواک هه ر بەدووایەوە دەبێت ، تا ژەهرەكە كاری لێدەكات و
پێویستی بە ن□خ□شخانەو نەشتەرگەری دەبێت ، بەڵام ، دەستی دەستی
پیدەكەن و بە بیانۆی نەبوونی تەختی خەوتن ماوەیەک ڕای دەگرن و
دواجار كە كار لە كاردەترازی ، نەشتەرگەری چاوبەستەی بۆ دەكەن و
دنیای لێ پر دەكەن كە سەرەتانی جگەریەتی و ئەوەش هی ئەوەیە زیرەک
زۆری عەرەق د□خ□واردەوە !! ئەوەش بۆ ئەوەی تاوانەكەی خۆیان
بشارنەوە، ئەگەر كەم كەمەش باسی ژەهردەهات! ئەوا ساواک دیسان
ناوی كەسانێكی دەهێناو دەیویست فتنەی كۆمەڵایەتی دروست بكات و
دوو چۆڵەكە بەبەردێک بكوژێ ، هه ربۆیە تا ئێستاش ئەم بەڵا ڕێ
دابردنە هه ر كاری گەری ماوە .

شیعر/ ئەگەر … مەولود ئیبراهیم حەسەن

ئەگەر.. ئەم نیشتمانە
هی من بووایە
وەک بەرمالەی نوێژ
لولم دەداو
دەمخستە نێو جانتا
پێ لە سەفەرەکەم
ئازادی..
خۆت بگرە هاتم
تا لەمەو دوا
هیچ نوێژێکم
بۆ نیشتمان
بە(ئازادیی) نەکردبا

ئەگەر.. ئەم نیشتمانە
هی من بووایە
بەو خاکە بە پیتەوە
بەکرێ..دەمدایە چینییەکان
بیکەن
بە کێڵگەی برنج
تا چیتر
لەم وڵاتە کەس
لە برسان خۆی نەکوشتبا

ئەگەر.. ئەم نیشتمانە
هی من بووایە
دەمدا .. بە هۆلەندییەکان
بیکەن
بە گوڵزارو گوڵشەن
تا لەمەو دوا

هیچ گەنجێک بۆ ژوان
بە بێ گوڵ نە ڕۆیشتبا

ئەگەر..ئەم نیشتمانە
هی من بووایە
دەمدا .. بەهیندییەکان
بیکەن .. بەمەیدانی
جەژنی ڕەنگەکان
بۆ ئەوەی
لە مەودوا هاوڵاتی
هه موو ڕەنگەکانی
پێکەوە ڕشتبا

ئەگەر .. ئەم نیشتمانە
هی من بووایە
ئاشی ژیانم تێدا
دادەمەزراند
بۆ ئەوەی لە مەودووا
نیشتمان
بیست و چوار سەعاتە
چآوی بە کلی(ژیان) ڕشتبا

..............۷/۲۰۲۰ – هه ولێر

زۆر بێ کـــارم ..!! … شیعـــر: مەولود ئیبراهیم حەسەن

ئەم شیعرە (زۆر بێ کارم..) لە لایەن مامۆستایانی بەڕێز(فەرهاد بارە کەیی)و مامۆستا (بەدەل ڕەفۆ)کراوەتە فارسی و عەرەبی ..هه

روەها مامۆستای بەڕێز(ئەحمەد ئیسماعیل)نووسەرو وەرگێڕی ناودار کــردوویـەتـە ترکــی ، بەداخەوە بە هۆیـە کــی تەکنیکــی نەتــوانرا بگوێزرێتەوە ئێرە … مەولـود

..………………………………

زۆر بێ کارم ..!!

……... شیعر: مەولـود ئیـبراهیم حەسەن

زۆر بێ کارم..
تکایە..
چەقۆیەکم دەنێ
تا (بارش جاکان) ەکان بکوژم
بۆ ئەوەی جاریکی تر
بە(کورد) ی لەدایک نەبن.

زۆر بێ کارم..
تکایە..
بمکەن بە پۆلـیس
تا چۆک بخەمە سەر
گەرووی(جۆرج فلۆید) ەکان
بۆ ئەوەی
جارێکی تر
بە(ڕەش) ی لەدایک نەبن .

زۆر بێ کارم..
تکایە..
قەنـناسێکم دەنێ
تا ئەو(لەق لەق) انە بکوژم
بۆ ئەوەی
چیـتر
هێڵانە بەسەر منارەوە نەکەن.

…………. ١٢/٦/٢٠٢٠ -هه ولێر

برای بەڕێزم مامۆستا فەرهاد عزیز حسن ئەم شیعرەی کردووە بە فارسی و بە سوپاسوە بڵاوی دەکەمە وە .

…… خیـلی بیـکارم!!!

شعر: مولود ابراهیم حسن

ترجمه: فرهاد عزیز حسن

خیلی بی کارم..

لطفا..

دشنه‌ای به من دهید

تا (بارش جاکان)ها را بکشم

تاکه باری دیگر

به (کوردی) زاده نشوند

*

خیلی بی کارم..

لطفا..

بگذارید پلیس شوم

تا بگذارم زانویم را

بر گردن (جورج فلوید)ها

تا دگر بار (سیه چرده) زاده نشوند

*

خیلی بی کارم..

لطفا..

تیراندازی

به من بدهید

تا این (لك لك)ها را بکشم

تا باری دیگر آشیانه‌ای بر مناره نبندند

هەولێر ١٢/٦/٢٠٢٠ ....
....
ئەمەش وەرگێڕانی شیعری (زۆر بێ کارم ..) ە کە بەڕێز برای شاعیرم مامۆستا بەدەل ڕەفۆ کردوویەتی بە عەرەبی ، بە شانازیەوە بڵاوی دەکەینەوە .

من الشعر الكوردي المعاصر

ليس لي عمل

شعر: مولود ابراهيم حسن

ترجمة : بدل رفو

ليس لي عمل..

أرجوكم ..

اليّ بمديةٍ

لأجهز على (بارش جاكان)☆

حتى لا يولد مرة أخرى

كورديا..!!

ليس لي عمل ..

أناشدكم

أن تجعلوني رجل شرطة

حتى أدوس على رقبة

(جورج فلويد) ☆☆

لكي لا يولد مرة أخرى

إنسان أسود..!!

ليس لي عمل..

اتطلع

أن تعطوني بندقية قنص

لأغتال اللقالق

حتى لا تشيّد على منارة إربيل

أعشاشها..!!

بارش جاكان..شاب كردي اغتيل على ايدي بعض المتطرفين في انقرة لسماعه الاغاني الكوردية

جورج فلويد ..الامريكي ذو الاصول الافريقية وقتله على ايدي البوليس الامريكي اربيل

......

ناوی کتێب: مەرگی سەگ .. ن: دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

[بۆ خوێند□ن□وەی ئەم کتێبە کلیکی ئێر□ بکەن ...]

ناوی کتێب: پیری کێوان و بەردەژن ... نووسەر: مەولود

ئیبرا هیم حەسەن

ناوی کتێب : پیری کێوان و بەردەژن
با بەت : ڕۆمان
نووسەر :مەولود ئیبراهیم حەسەن
پیتچنین و هەڵەچن : نووسەر
نەخشەسازی ناوەرۆك : ئاسیا صباح
نەخشەسازی بەرگ : شاخەوان جەعفەر
تیراژ : 500 دانە
چاپ : چاپی یەکەم – چاپخانەی ڕۆشنبیری- هەولێر/ 2019
نرخ : 4000 دینار
لە بەڕێوەبەرا یەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان/ هەرێمی کوردستان
ژمارەی سپاردن،)404(ی ساڵی)2019(ی پێدراوە

[بۆ خوێندنەوەی ئەم ڕۆمانە کلیکی ئێر□ بکەن ......]

گۆرانی خان باجی حەسەن زیرەک.لەسەردەمی کرۆنا ... دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

هەولێر – سەرەتای/٤/٢٠٢٠

خان باجی..لوتکەی داهێنان
حەسەن زیرەک ..دەنگێک لە بە هه شتەوە هات و بە دۆزەخدا تێپەڕی وگەڕایەوە بۆ بە هه شت ..

زیرەک لە سەردەمی کڕۆنا..هونەر لە سەردەمی کرۆنا

هه موو ڕووداوو گۆڕانکاریەکی ناوچەیی یان جیهانی ، لە گەڵ خۆی زۆر لایەنی تر لە ژیان دەگۆڕێ ! بەتایبەت هونەرو ئەدەب .. هه ر ئێستا لەسەردەمی کرۆنا سەرەتایەکی هونەرو ئەدەبی تایبەت بەم ڕووداوە جیهانیە دەرکەوتووە ، بە دووری نابی□نم..هه ردەبێ واش بێت کە.. کەسانێک لە نێو بشێوی ئەم پەتایە هه ڵکەون لە جیهانی هونەرو ئەدەب بەرهه می شیاو بەو زەمەن وژیانە دابهێنن وناو پەیدا بکەن، هه رواش بووە زۆر داهێنەر لە نێو ڕووداوە گەورەکان و بە کاریگەری ڕووداوەکان داهێنانی گەورەیان کردوووە لە نێوەندی ئەدەبی و هونەری نەتەوەیی و جیهانی دا . کە ئەو بەرهه□مانە دەربڕی هیواو ژانی ئەو سەردەمە بن و بتوانن گوێگرو خوێندەوارانی خۆیان ئارام بکەنەوەو هێزی بەرگری کردنیان زیادو بەردەوام بکەن .

هه ر ئێستا ئێمەبەهۆی(کرۆنا) وە لە نێو ڕووداوێکی جیهانی دا دەژین و هه موومان ماڵنشین بووینەو سنووری گەڕوسوڕمان ئەو چەند مەترەیە کە خانووەکانمان هه یەتی ! بە هۆی درێژە کێشانی ئەوماڵنشینەوە و دووبارە بوونەوەی هه ڵس و کەوتمان هه ریەکەمان پەنا بۆ بابه□تی□ک دەبەین کە دەکرێ یارمەتی دەری باشتر کردنی ئەوژیانەمان بێت کە هه ر ئێستا هه مانە ! من بۆخۆم تەمەنێکە گوێ لە زیرەک دەگرم وەک دەنگێکی هونەری بەرز و لە هه موو قۆناخەکانی ژیانم ئەو هونەرمەندە هێزی پێ بەخشیوم و ئارامی کردوومەتەوە ، هه رچەندە ئەو هونەرمەندە ئەوا پەنجا ساڵ بەسەر مەرگی دا تێدەپەڕێ ..بەڵام؛ لای من و زۆربەی ئەوانەی کەبەردەوام گوێ لە زیرەک دەگرن ،وەک من لەسەر ئەو ڕایەن کەدەنگی هونەرمەند (حەسەن زیرەک) دەنگی هه موو کەسێک و هه موو زەمەنێکە و بە هیچ شێوەیەک کۆن نابی□ ! و□ک یەکێک لەهونەرمەندە هاوزەمەنەکانی زیرەک لە یادی کۆچی دا گوتی : من کە گوێم لەزیرەک دەبێت سوێند دەخۆم بە(تەڵاقم) کە دوێنێ هیواری ئەم گۆرانیەی گوتووە ! هه رواشە.. هه ر ئێستا هه وادارو گوێگرانی زیرەک هێندە زۆرن زیرەکیان بردووتە ڕیزی پێشەوەی زۆر گوێ لێگیراوەکان. ئەو زۆری گوێ لێگرتنە بە هۆی هونەرمەندی خۆی و هونەرە جەماوەریە کەیەتی ، نەک دام و دەزگاو ڕاگەیاندن و کۆمپانیای گەورەی لە پشتەوە بێت .

دەنگی زیرەک لە نێو دەزگا کانی ڕادیۆو تەلەفزیۆن وکافێ و گازینۆو چایخانەو ساردەمەنی و نێو ماشێن و سەرمەزراو نێو گوندو لە بەر با خەڵێ شوان و گاوانەوەو لە نێو سەنگر و بەندیخانەو لە نێو وڵات و ئاوارەیی و لە سەرمێزی سەرخۆش و لە خەڵوەتی سۆفی دا، بە هۆی (موبایلی زیرەک)ەوە و ئێستاش لە نێو یوتیوب و سوشیال میدیا هه موو ماڵێک دا هه یە ! چووەتە نێو شێن و شایی و بۆنە ئایینیەکانیش ! لە خەم و شادی تاک و کۆمەڵگا هاو بەشە !

من لەم سەردەمی کرۆنایە داو سەرە ڕای ئەو هه موو کارو پڕۆژەو
هۆیانەی کە دەتوانن خەریکم بکەن و بێ کارم نە هێڵنەوە! هێشتا زۆر
جار دەنگی زیرەک.. ژیانی زیرەک ڕام دەکێشن و وام سەرگەرم دەکەن ،
لە بیرم دەچێتەوە لە نێو ماڵ کەرەنتینەم و نازانم لە چ شوێنێک و
زەمەنێک و لە نێو چ ڕوو داوێک دا دەژیم ! دەزانم ئەم کرۆنای
جیهانگیرە هه موو ژیان دەگۆڕی وگۆڕانێک تەواو جیا لە جیهانی پێش
کرۆناو لە نێویشیان دا هونەر و ئەدەبیش گۆڕانت گەورەین بەسەر
دادێت ، زۆر ڕیبازو شێوازی تازە سەر هه ڵدەدەن و هه ندێکیش لەوەی
ڕابردوو لە زەمەن دا دەکەلێن و دوا دەکەون ، بەڵام ؛ دڵنیام کە
هونەری زیرەک..دەنگی زیرەک هونەرێکە و دەنگێکە سەردەمی کڕۆناش
دەبڕێ و دوای کرۆناش هه ر دەمێنتەوەو بەردەوامیش دەبێت ! سەیرکە
لەوەتەی یەکەمین گۆرانی – کە قسە هه یە .(ئەسمەر یارم جوانە) بێت
، لە ساڵی ١٩٥٣ لە ئێستگەی بەغدا تۆماری کردووە تا دەکاتە مانگی
شەشی١٩٧٢وچەند ڕۆژێک پێش مردنی ، بە قسەی حوسەینی برای دواگۆرانی
تۆمار دەکات بە ناوی (وامن دەمرم دەردم گرانە !) ئەو دەنگ و
هونەرە زیندووێتی خۆیان پاراستووەو هه تا ڕۆژگاریش بچیتە پێش و
بشگۆڕێ.. هه ر دەیپارێزێ و لە لوتکەدا دەمێنتەوە.

یەکەمجار چۆن گۆرانی(خان باجی) م بیست؟

قوتابی ناوەندی بووم و هاوینان کرێکاریم دەکرد ، ئەو هاوێنە لە
گەڵ وەستایەکی ناسراو بۆ کار چووینە دەرەوەی شارو لە گوندێکی
دوورە دەست لە بینای قوتابخانەیەک دا کارمان دەکرد ، مانگە شەو
بوو من ڕادیۆ بچووکەکەی وەستاکەم بەدەستەوە بوو لەدەوری ئەو
خانووەدا دەسووڕامەوە کە شەو تێیدا دەخەوتین ، شەو درەنگ بوو
وابزانم(ڕادیۆی تەورێز؟) بوولە پڕ زیرەک دەنگی بەرز بووەو بە
گۆرانی (خان باجی) وەک عەردهه ژێنێک ڕوحی هه ژاندمەوە ! لەو
شەوەدا بۆ یەکە م جار لە ززەتی هونه□ری گۆرانی بە شیعرو
ئاوازەوە.. بە بێ ئەوەی شارەزاییەکم لێان هه بێت ؛ هه موو هه ست
و دڵ و دەروون و ئەقڵیان داگیرکردم وام هه ست دەکرد بەسەر
زەویەوە نەماوم ! لە و ڕۆژەوە تا ئێستا ئەو گۆرانیە لە نێو دڵ و
ڕوح و هه ستم دا جێگای خۆی کردووتەوەو هه ر جارێک کە دەیبیسمەوە
دەمگەڕێنێتەوە هه مان شەوو هه مان جێگاو هه مان حاڵەتی عەردهه
ژێن !! لەم ڕۆژانەدا زیرەک جارێکی تر و بە گۆرانی (خان باجی)
پەیمانی لەگەڵ نوێ کردمەوەو لەشەڕی(کڕۆنا) هاتەوە یاریم و هێزی
پێ بەخشیم و لە جیاتی ڕێکخراوە مرۆڤدۆست و خیرخوازەکان بە
هانامەوە هات..بە هانا هاتنێک و یارمەتی دانێک کە هه ر تەنیا

لەدەست زیرەک دێت وبە بەنرخترین بەرهه می خۆی بکات بە دیاری ، بێ ئەوەی چاوەڕێی هیچ بکات و هیچ مەبەستێکی سیاسی و ئایدۆلۆژی هه بێت ! زیرکئ هونەرمەند دەس بڵاوترین دەوڵەمەندی هه موو جیهانە ..دەوڵەمەندی سەرمایەی هونەر ، هونەری بەرزی بە خوێنی دڵ بەدست هاتوو، بەدەست هاتنێک کە بۆ خۆی هیچ دەسکەوتێکی تیدا نەبوو، لەو بارەوە زیرک خۆی لە کاسێتە گرنگ و مێژووییەکەی (ئەبو سەباح) دا دەڵێ: (هونەر بۆمن بە هری□کی نە دا و کارێکی نەکرد بەدوایەوە بچم ، چۆن کورد بووم و بە کوردی قسان دەکەم !) بەڵی .. زیرەک هیچ بە هرەیەکی لەو هونەرەی خۆی نەبینی ! بەڵام؛ هه فتا ساڵە خەلک بە زۆر شێوە لە کۆردستان سود لە م هونەرە دەبینن و دەبیننەوە، بەڵێ زیرەک سەرمایەکی بە خشیوە زۆر جیایە لە پارەو خواردن و جل و بەرگ کە خێر خوازەکان لەم رۆژانە ەادەیانبەخشن ! پارە کۆتایی دێت و خــواردن دە بڕێتەوەو جــل و بەرگ دەدڕێ وکۆن دەبێــت ؛ بەڵــام ؛ بەخشینی زیرەک کالایەکە ڕۆژ ب□ □□ز جوان وخۆش و خۆ ڕاگرتر دەبێ و پتر بڵاو دەبێتەوەولە هیچ سەردەمێک لە کەلک ناکەوێ و هه تا دێ خەڵک پتر سودی لێد□ بێنن!

خان باجی .. و زمانی شیعرەکان(*۱)

گۆرانـی(خـان بـاجی) حەسـەن زیـرەک کە بە چـوار زمـان و یەک ئاوازوئاوازێکی تێکەڵ لە چوار ئاواز ..ئاوازی ئەرمەنی کوردی ئازەری فارسی.. بە یەک گوتن و یەک دەنگ گوتوویەتی بەچوار زمان زمانەکانی: ئەرمەنی کوردی ئازەری ترکی وفارسی ،ئەم گۆرانیە لەسەر بەرزترین لوتکەی داهێنانی گۆرانی هه موو زەمەن و زەمانێک وەستاوە و هیچ داهێنانێکی تری گۆرانی ..گۆرانی هیچ هونەرمەندێک نایگاتێ لە چەشنی خۆی تاقانەیە !
شاعیرانی کوردی کلاسیک زۆر جار بۆ هونەر نواندن ودەرخستنی ئاستی شاعیریەتیان بە چەند زمانێک ، شیعری تێکەڵ لە کوردی و عەرەبی و فارسی و ترکیان نوو سیوە ، وەک ئەوەی (نالی) دەفەرمووێ : حاکمی سێ مولکە (نالی) دیوانی هه یە! ئەوا(زیرەک) یش خۆی نەیگوتووە من حاکمی چوار موڵکم، بە ڵام ؛ هه یەتی چوار دیوانی گۆرانی هه یەو بە کردەوەو شاهی چوار مە مملک□تی هونەری گۆرانیە (۲) ئەوەتا گۆرانی خان باجی شیعرەکەی تێکەڵەیەکی چوار زمانەیە .. ئێستا وەک نموونە کورتەیەکی شیعرەکان دەنووسینەوە: یەکەم : شیعری ئەرمەنی، لە سەرەتای گۆرانیەکە دا بەم شیعرە ئەرمە نیە دەست پێ دەکات.. ئیرتاخ زاڵی بورنخ جاڵی.خان باجی جەنگید چاڵی دوشید خاڵی.. خان باجی (۳)…هتد

دووەم: شیعری کوردی
خانباجی وەی وەی خان باجی
گەر دەمکوژی هانێ خەنجەر.. جوان باجی
…هتد

سێیەم :شیعری ئازەری – ترکی
بوداغ لاردە جەیران جوزال.. گل باجی
ئەمان درناخ لاری داش لارەزال..خەم باجی
…هتد

چوارەم : شیعری فارسی
صورتگری نقاش چین..خم باجی
رە صوڕت یارم ببین..گل باجی
…هتد

پێنجەم١: شیعری دانراو- هێمن..ئەم شیعرە بە مەقام دەڵێتەوە.. قەت لە دنیادا نە بوو بێجگە لە ناخۆشی بەشم ئەی خودا چەند بێکەس و بەد بەخت و چارە ڕەشم …هتد(٤)

شەشەم٢ : شیعری ئازەری – ترکی یارەمان دینم ئامان ئیمانم ئامان ئەغام نێنم گولم نێینم ئەمان نێینم …هتد
حەوتەم٣ : جارێکی تر فۆلکلۆری کوردی

خۆزگەم بەوەی یاری جوانە ..خان باجی
لە نێو جاحێلان سوڵتانە.. گوڵ باجی
…هتد(*٥)

زیرەک لەکارە هونەریەکانی دا زۆر هونەر بە کاردێنێ لە داهێنانی یەک بە یەکی گۆرانیەکانی دا بەرچاو دەکەون ، بۆ نموونە: بۆ(جوان کردن) و (خۆش کردن) و(ڕازاندنەوە)ی شیعرو ئاوازەکە..
یەکەم: بڕگەی دەنگی ..کە بڕگەیەکە ئاوازێکی خۆشی هه یەوگوتن و ئاوازە کە خۆشتر دەکات ودوو بارە دەبیتەوەو مانای نیە! وەک ئۆە،دەی، وەی، ئەمان،ئای،وای…
دووەم : وشەی جوان و مانادار کە ماناکە لەگەڵ تەواوی شیعرەکە ڕێک دەکەوێ و ئاوازێکی خۆشیشی پێ دەبەخشێ پێش شیعرەکە یان دووای شیعرەکە دووبارە دەبێتەوە ، ئەمانە بەشیک نین لە شیعرەکە بەڵام؛ گۆرانیبێژ بۆ جوانتر کردنی شیعرو ئازەکە دووبارەی دەکاتەوە! جوانێ ، گوڵم، ئاسکێ…
سێیەم: ڕستەی کورتی مانا دار کە لە دوای کۆپڵەو دێرە شیعرەکان

دووبارە دەبنەوە، ئەمیش بە شیک نین لە مەتنی شیعرەکە ،بەڵکو گۆرانیبێژ شیعرو ئاوازەکەی پێ دەڕازێنێتەوەو ! ناسکە جوانە، سەرەگوڵ ، ڕەش ئەسمەر …
لە گۆرانی خان باجیش ئەم جوان کردن وڕازاندنەوەو خۆشترکردنە هه یە. زیرەک بە و هونەرو دەوڵەمەندیە لە ئاوازو وشەو مانالە گۆرانی- خان باجی – ش بەردەوام دەبێت و لە فۆلکلۆرەوە بە شیعر هه ر شیعرێک بەرز بە ئاستی ئاواز و دەنگ! لەزمانێکەوە بە زمانیکی تر هه ر زمانیک ڕەوانتر لە زمانەکەی تر..دەنگێک پڕاو پڕ لە خۆشیەکانی دەنگ، گوتنێک لێوانلیو لە هونەری گوتن ،خان باجی گۆرانیەک پڕاوپڕ لە داهێنان ..دەنگ،ئاواز، شیعر ،گوتن ..پڕە لە جوانی وشەو مانا..پڕە لە ڕەوانی زمان ڕەوانی چوار زمانی لێک جیا ! یەک ئاواز ئاوازی چوار زمانی لێکدراو لیکدراوو هاوسەنگ ، هاو سەنگ بە یەک ئاواز لەو زمانەوە دەچیتە زمانێکی تر ..لە ئەرمەنیەوە بە کوردی ، لە کوردیەوە بە ئازەری و لە ئازەریەوە بە فارسی و لەوەوە جاریکی تر بە کوردی جارێکی تر بە ئازەری و دیسان دەگەڕێتەوە بە کوردی .لە بەستەوە بە مەقام ..لە مەقامەوە بە بەستە جارێکی تر بە ئەوەی زمانی گوتنی لە ئاوازو شیعردا گرێی بکات..

خان باجی ..گۆرانی برایەتی و ئاشتی..

ئەم گۆرانیەی – خان باجی – هونەرمەندی شەهید حەسەن زیرەک ، جگە لە جوانی و بەرزیە هونەریەکەی ڕۆلیکی سیاسی کۆمەڵایەتی بەرزیشی گێڕاوە ، وەک هه موو گۆرانیە تێکەڵەکانی و زیاتریش بووەتە هۆی لێک نزیک بوونەوەی ئەم میللەتانەو هه موو میللەتەکانی ناوچەکەش ، کاتی لە یەک گۆرانیەکی داو گۆرانیەکی لوتکەی داهێنان و بە دەنگێکی بە هه شتی و چوار زمان.. ئەرمەنی و کوردی و ئازەری و فارسی بە ئاوازێکی خۆش و بە گوتنێکی شاگوتن وەک بارانی بەزەیی خودا بەسەر ڕۆژهه ڵات دا دەبارێ ، جگە لە پشکوتنی گوڵ ..گوڵی دڵان و لە دڵی تاک بە تاکی مرۆڤەکان.. لە خاکی ناوچەکەدا و لە نێو میللەتانی جیا بە هه میشە بە ڕیشەی پاکی برایەتی دەپشکوون. بە پیویستی دەزانم ..لەمەو دوا لە جیاتی سروودی شۆڕشگێری و حەماسی میللی ، بە برایەتی میللەتانی ناوچەکە.. ئەم گۆرانیەی زیرەک بە ئاشتی و برایەتی میللەتانی ڕۆژهه ڵات و هه موو جیهان ئەم سروودەی کە پڕ لە هێمای مرۆڤایەتیە بکرێ بە مارشی ئاشتی و خۆشەویستی نەوەکانی داهاتووی لەسەر پەروەردە بکرێ! بە دڵنیاییەوە دەیڵێم ..ئەوەندەی ئەم گۆرانیەی هونەرمەندی(شەهید حەسەن زیرەک) ڕێگای خۆشکردووە

بۆ برایەتی بێ خەوشێ نێوان ئەم میللەتانە و بەردەوام خۆشی دەکات،
هیــج یەک لە حــزب و ڕیکخــراوە ک□م□ایەتیەکــانی ئەم نەتەوانە
نەیتوانیوە ئەمە بکەن(*٦).

خان باجی و چارەسەری لێکەوتەی کرۆنا..
هه ر لە گەرمەی سودەکانی هونەرو گۆرانی خان باجی، داوا لە هه موو ئەو بەڕیــزانەدەکەم کە مــانەو لە مــاڵ بە هۆی لێکەوتەی (پەتــای کرۆنا) بێ تاقەت و بێزاری کردوون پەنا بۆ (ڤاکسین) ی هونەر مۆسیقاو دەنگ ببەن و لە هونەریش هونەری بەرزی زیرەک.. چۆن زانست سەڵماندوویی□تی کە ئاوازو دەنگی خۆش چارەسەری چەند جۆرێک نە خۆشی دەکات.. ئەگەر هه موو(زاناکانی جیهان) ئەمڕۆ بەدوای ئ□و□ن کە دەرمانی دژە کرۆنا بدۆزنەوەو بە پارە بیفرۆشن و خەڵک لە مردن ڕزگار بکەن ! ئەوا(زانا زیرەک) هه فتا ساڵە لە جیهانی هونەر دەرمانی بێزاری و بێ تاقەتی و بێ هیوایی و خەمۆکی دۆزیتەوەو بە جیهــانی دا بڵــاو کــردووتەوەو بە خۆڕایــی بێ هیــواو بێــزارو بێتاقەتەکان سودی لێد□ بێنن و چارەسەری دەردی خۆیانی پێ دەکەن ! لەم ڕۆژگاری پرپەتای کرۆنایەش خوێندەواری بەڕیز ئەوا لە خوارەوە(لێنکی گۆرانی خانباجی)م بۆ داناون و تکایە گوێی لیبگرن و دەرمانی بێ تاقەتی و بێزاری نێو ماڵی بەرتەنگ لە تەک خۆتانەو ئاسان دەست دەکەوێ ! دڵنیام ئەگەر بە جوانی گوێی لێبگرن- وەک و من !- ئەوا ئەو هونەرو دەنگە بەرچاوتان رووناک دەکاتەوەو ژیان جوانتر دەکات و نێو ماڵتان فراوانتر دەبێت ، چارەسەری تەنیایی و بێزاریتان دەکـــات .. چۆن زۆر جـــار دەنگـــی زیـــرەک یـــارمەتی دەر بـــووە بۆ چاکبوونەوە لە نەخۆشییەکان! (*٧)

چیرۆکی گۆرانی خان باجی؟!

زۆربەی هه رە زۆری گۆرانیەکانی زیرەک چیرۆکی تایب□تی ب□ خۆیان هه یە، بەڕای من گۆرانی خان باجیش بێ – چیرۆک – نێە! بەڵام؛ تا ئێستا لە هه موو ئەو نووسینانەی کە باسی ژیان و گۆرانیەکانی زیرەک دەکەن، لە هیچ شوێنێک من نە م بیستووەو نەم خوێندووتەو کە بەڕێزێک باسی چیرۆکی ئەم گۆرانی – خان باجی- یەی کردبێ ، لە کـــاتێک دا بە تەنیـــا ئەم گۆرانیە هـــه ڵـــدەگرێ نـــامەیەکی دکتۆراو لێکۆڵینەو□ یەکی زانستی هونەری ئەدەبی شایستەی لە بارەوە بنووسرێ !
لە رووی ئـــاوازەوە هـــه نـــدێک بە ئـــاوازێکی ئـــازەری یـــان ئەرمەنـــی

دەزانن! هه رجەندە زانستی مۆسیقا پسپۆری من نی□ ! ب□ام ؛ بە هۆی ئەوەی کە تەمەنێکەو بەردەوام گوێ لە گۆرانیەکانی زیرەک دەگرم ، وای بۆ دەچم کە چۆن زیرەک شیعری ئەو گۆرانیەی لە چوار زمان تێکەل کردووە ، ئاواش لە ئاوازەکەشیدا ئاوازی چوار نەتەوەی تێکەڵ کردووە ، واتە ئاوازەکەش تێکەڵە یەکە لە ئاوازی کوردی و فارسی و ئەرمەنی و ئازەری ، ئەم تێکەڵکردنەش لە توانا و هونەری زیرەک بە دوور نیە ! لە نێو هونەری ئاوز دانان و ئاواز گوتندا زیرەک نهێنی و هونەری زۆری نواندووە ، کە تا ئێستا کەمی باسکراوەو لێکۆڵینەوەی تێدا نە کراوە .

شاعیریەتی زیرەک..

ئەگەرچی شاعیریەتی زیرەک ئەویش هێشتا لە لێکۆڵینەوەو دان پێدا نان بە دوورە ! بە ڵام ، شاعیریەتی زیرەک شتێک نیە بشاردرێتەوە؛ بە تایبەت(شیعری گۆرانی) هه موو ئەوانەی لە نزیکەوە کاریان لە گەڵ زیرەک کردووەو ناسیویانە ، دان بەوە دادەنێن..کە زیرک نەک هه ر شاعیر بووە ،بە لکە زۆربەی شیعری گۆرانیەکانی لە کاتی گۆرانی گوتن دا ڕاستەو خۆ گوتوو□ی□تی ! ئەوەش کە ژیانی خۆی بە شیعر نووسیووەتەوە هونەرێکە دەچێتە پاڵ هونەرە زۆرەکانی زیرەک و ئەرکی (زیرەکناس) گرانتر دەکات . لە کتێبی(ساوک .. بۆچی حەسەن زیرەکی کوشت ؟٢٠١٢) نووسیوومە: لە م ژیاننامە شیعریە داشیعرەکەی زیرەک دەچێتە پاڵ شیعرەکەی (حاجی قادری کۆیی) کە زیرەک باسی ژیانی خۆی دەکات و دەنووسێ :

خەڵکی(بۆکان)م (کورد)ی خوێن پاکم
برام (حوسەیین)ە(خات ئامین)ە دایکم
ناوم(حەسەن)ە باوکم (عەبدوڵلا)
خوشکم(سارا)یە (کاکە مین)ە کاکم

حاجی قادریش لە باسی ژیانی خۆی ئاوا دەفەرمووێ :

باوکم (ئەحمەد) بوو ناوی فکرم دێ
خەڵکی لادێ بوو دایکی من (فاتێ)

زیرەک بەو نەخوێندەواریەی خۆی لەم شیعرە ژیاننامەییەی دا گەیشتووە بە ئاستی شاعیریەتی حاجی ئەویش لە باسی ژیانی خۆیدا.

گۆرانی شین و شایی لە یەک کات دا..

هونەرەکانی زیرەک زۆرە ، بەڵام تا ئێستا تەنیا دەنگخۆشیەکەی بەرچاوە!دکتۆر (محمد صدیق مفتی زادە) لەو پێشەکیەدا کە بۆ چاپی یەکەمی (چریکەی کوردستان١٩٦٦) ی نووسیوە دەڵێ:(کاک زیرەک بە بێ

کەسپ و کۆشش چەند هونەری تەدا کە بووەتەوە ، هه ر ئەو بەڕێزە لە بارەی دەنگی زیرەک نووسیویەتی:(دەنگی زیرەک بۆ خۆی دەزگایەکی ئۆرکیسترای کوردیە، چونکە لە هه ر چرکەیەکداچەند جۆر ئاوازی مۆسیقا هه ست ئەکرێ !) ئەو دەنگە دەزگاییەو ئۆرکیستراییە زیرەک زۆر هونەرمەندانە و بە عەشقەو بەکاری هێناوە ، هه ر بۆیە لە هه ر شوێنێک و لە هه ر بە نەیەک و بە هه ر شیعرێک دەنگی هه ڵەنابە ..داهێنەر بووە . لە باسی ئاوازی- خان باجی – دا لە کتێب (نامەی شکێنەر)ی مامۆستا (قادر نەسیری نیا) لە نووسینەوەی شیعری گۆرانییەکانی زیرەک و بە نۆتە کردنی ئاوازەکان بە هێز (وەحید موعتەسەمی) دا بۆ خان باجی نووسراوە (مەجلیسی) ئەگەر ئاوازە کە مەجلیسییە ! بەڵام، ئاوازەکی خەماویەو زیرەک بە شادیەوە دەیڵێ ! ئەمە داهێنانەکی زیرەکەو تایبەتمەندیەکیەتی بە زۆر لە ئاوزەکان ، کە ناوەرۆکەکی خەماوییان هه یە کەچی زیرەک بە دەنگەکی شادی بە خشەوە دەیانچریکێنی . زۆر جار ڕێککەوتووە زیرەک لە یەک کات دا ئاوازی (شین و شایی) بە دویەکدا دەر دەبڕێ! بۆ بەڵگەی ئەم هونەرە با گوێ لە زیرەک خۆی بگرین ، کە ڕەحمەتی (میرزا کەریم خۆشناو) لە باسەکدا بە ناوی – لە دەییەکی سوسنیان- لە زاری زیرەک دەگێڕێتەوە ، ڕۆژێک لە سەفەرەکی دوور دەگەڕامەوە ، پارەم پێ نەمابووجل و بەرگەکی چلکن و پیسم لە بەردابوو، کراس و ژێرکراسم لە بەرچلک و عارەقە و تۆزی ڕێگا وەک هه مبانەیان لێهاتبوو.لە ڕێیشتنی زۆرو هه تاوی گەرم بە سەر سەرمەوە ئێش داگیرابووم وتاقە یەک جگەرەشم نەمابووگیژو حەل هه روەک شێتم لە هاتبوو، ئەتگوت غەم لە دنیادا نە ماوە هه موویان کەکردووتەوە خستوویانەتە نەو جەوالیک وبە کۆلی منیان داداوە، بە ڕاستی شەکەت بووبووم و لە ڕیگا دا پەم نەدەکرا پێ هه ڵبێنم . بە هه ر حاڵی هه بوو خۆم گەیاندە نزیک ئەو دێ یە خۆشەی کە دەستەکی زۆر خۆشەویستمی تیایە . ئەم دێیە بەرزی و نزمی وکانی و ئاوی ساردو دارو بارو سەبزەکی زۆر خۆشی هه یە، لە جوانی دا لە ناوچەکەدا بێ میسالە و زۆر خۆشە . کە نزیک بە یاڕێ کە بووەمەوە دەنگی دومبک وگۆرانی ئەهات. سوڕامەوە دیم شاییەکە نە سەری دیارە نە بن ، دەنگی تەپل و دووزەلە و گۆرانی وشاباش وگازە گازی منداڵان تێکەڵاو بووە. منیش نزیک بوومەوەو لە سەر بەردێک کە بە سەر مەیدانی شایەکەدا ئەیروانی دانیشتم. چاوم لە ئاشنا کەم ئەگەڕا بەڵکە بیبینم وبچمە ماڵەوەو هه ندێک ئیسراحەت بکەم و سەر خۆمەکیشی بە بشکێنم . بەڵام بە داخەوە چەندی شایی و ناو دێ وئەملاو ئەولام ڕوانی ئەو دەستەی خۆم نەدی ! کە سەیری شایی ئەکەم .. ئەشبەڵێک گیراوە و ئافرەتان جوانترین کراس وکەواو سوخمەی ڕەنگاو ڕەنگیان لە بەر کردووە و

بەنی میخەکبەندیان دەماغی خەڵکی ئەکاتەوە. کوڕانیش ڕانک و چۆغەی تازەو خاوەنیان لە بەر کردووە و دەسماڵەی گوڵینگەی داریان وە بەر پشتێن داکردووە .گۆرانی بێژیش سەرگەرمی شاباش وەرگرتنە. گیرفانی لە پارەی کاغەزی گران بەهاپڕ بووە، هە ر دەم نا دەم هاوارێکی لە هە ڵدەستێ و بە هە موو هێزێکی خۆی هاوار ئەکات شاباش فلان ئاغای کوڕی فلانی هە زار تومانی کردە شاباشی بووک و زاوا ..یان داک و بابی زاوا..یان دەستان بە یەکتر..منیش سەیر ئەکەم یەک فلسی ئەحمەقەم پێ نیە ..ئەمەش قەینا کا بەڵام خۆ یەک جگەرەشم هە ر نیە! ئەملاو ئەولام ژن وپیاو کچ و کوڕی لێدانیشتبوون . لە بەر ئەوەی جێگای من مسەڵەت بووبەسەر مەیدانی شایی کەدا ئەوا هە ریەکە لە شایی کە ماندوو بووایە یا بیویستایە سەیری شایی بکا ئەو ئەهات لە لای منەوە دا ئەنیشت . لە بەر ئەوەی خەڵکێکی زۆر لە دەهاتەکانی دراوسێ وە بانگ کرابوون و خەڵکی غەوارەی زۆری تێدابوو.. من پێوە دیار نە بووم کە غەریبم ..یا خەڵکی دە کەس بە بەتەنگ ئەم قسەوە نەبوو! ئەم دە ئەم هە موو لاو چاکە خۆیان ڕازاندووتەوە شادو بە کەیف و دڵخۆش ..تەنها منی بەد بەخت نەبێ !! کاکی گۆرانیبێژیش دەستە جلکەکی لە بەردایە ئەڵێی بەچووە تاجیرە! گیرفانەکانی هە روەک ماری پێوەدابێت وابوو..پوزایی بە قەدەر بوخچەیەک ئەبوو..هە مووی کاغەزی گران بەها بوو! دەنگە کەشی ئیڵلا ماشاڵڵا خۆ دەنگی (گوڕەکە) یەک تەزێک لەدەنی ئەم گۆرانی بێژەخۆشتر بوو ! دەنگی نووسابووئەوەندەی بە شاباش هاوار کردبوو! بیرم لەوەزعی خۆم ئەکردەوە و سەیری ئەمانەشم ئەکرد هە ر چەندە لە ژیانما حەسودیم بە کەس نەبردووە ، بەڵام ؛ زۆر دەم بە خەما ئەمایەوە لەوانە بوو لەو کاتەدا یەکێ قسەی لە گەڵ کردبام .. بە حاڵی خۆم فرمێسکم لە چاو بهاتبایە خوار! هە ر ئەم دالخەیەم لێدابوویەکێک هاواری کرد ووتی: کوڕینە نان حازرە فەرموون ..شاییەکەیان تەکدا و فەرمووو فەرمووەدەستی پێکرد ، ئەو دەستی کابرایەکی دەگرت وئەیگوت فەرمووبە ماڵەی ئێمە و ئەوەی تریاسکی یەکێکی ئەگرت وئەیگوت تۆش ئەبێ بێیت بۆ ماڵەی ئێمە..سەبر سەبر خەڵکی گوندەکە میوانەکانیان بردەوە. ئەوەی لە دەورو پشتی منیش بوون یەکەیەکە چوونە خوارەوەو تەنها من مامەوە کەس بە منی نەگوت وەرە پاروێک نان بخۆ ، ئەوا سکیشم لە برسا ژان ئەکات ! لەم دەهاتەش وا عادەتە ..ئەگەر خوانە خواستە مردووێکیان لە بمرێت یا بە خێر زەماوەندەکیان هە بێت ئەو هە ر ماڵە و بە پێی توانای خۆی چێشت لە ئەنێ ئینجا یا هە ر لە ماڵەی خۆی میوان بانگ ئەکات ..یا هە موو ئەهلی ئاوایی چێشتی خۆیان لە ناو قاپی پاک و تەمیز و لە گەڵ هە ندێک نانی نەرمی تیری و هە ندێ نەرکە پیوازو جامێک دەی خۆست وسارد و ترش کە خوەشی تە ئەکرە لە

سەر سنی یەکی پاک و خاوێن یا لە سەر سەلەی دار کە لە شووڕکە بی دروست ئەکرێ دا ئەنێن و ئەیخەنە سەر دەستیان و ئەیبەنە مزگەوت ..لە گەڵ میوانەکان و هه ر میوانەش لەگەك خانە خوێکەی ئەیخوات ..لێرە کەس خوڵقی منی نەکرد..کە زۆر ماندوو بووم و زۆریشم برسی بوو..تەنها مابوومەوەو مەئیوس بووم و بەدست خۆم نەبووغوربەتیم هه ڵساو دڵم پڕ بوودەستی خۆم خستە بنا گوێم وتا تێنم تیا بوودەنگی خۆم هه ڵێناوگۆرانی یەکی زۆر غەریبم بۆ هات .- لێرە میرزاکەریم ڕوو لە زیرەک دەکات ودەڵێ : هه ر چەند قسەشت پێ دەبڕم بەڵام توخوا زیرەک گیان چۆن ئەم گۆرانیەت گوتووە بەئارامئ ئاوا بۆ منیشی ناڵێیتەوە ؟

زیرەکیش لە دەروونێکی بریندارەو زۆر بە عادزی و غەمباری گۆرانیەکەی بۆ وتم، کە بە ڕاستی من خەریک بوو بگریم ..ئەمەندەی بۆ وتم :

(بۆچ منیش لە جوملەی عەبدی خودا نیم؟!
بۆچ سەعاتێک لەدەست میحنەت ڕەها نیم؟!
گلەیی دەکەم بە لای خوداوە
دەروازەی مەینەت بۆچ تەنها بۆ من کرایەوە؟!)

زیرەک بەردەوام دەبێ لە گێرانەوەی بەسەرهاتەکەو دەڵێ :لەم کاتەدا یەکێک لە خەلکی ئاوایی کە گوێی لە من بوو..ئاوڕی دایەوەوچاوی بەمن کەوت و گەڕایەوە لام و لە سەرم وەستاو هیچی دەنگی نەکردوۆ ئەوەی گۆرانیەکەم کۆتایی بێنم و جا لە گەڵم قسە بکا، منیش وا دڵم شکا بووعادز بوو بووم ئەگەر هه موو خەلکی دێ یەکەش هاتبوایەنەوە و لە سەرم کۆ بوونەوایەوە بە بای خەیاڵم نە دەهات!
سەرت نە یەشێنم یەکە یەکە خەلکی گوندەکە گەڕانەوە ..ئەوی گوێی لێم بووئەوی تریش کە ئەیدی خەلک بۆ لای گردەکەی سەر مەیدانی شاییەکە ئەگەڕێنەوە ئەویش بە غاردان ئەگەڕایەوە.
تاوای لێهات خەلکی دێ بە گەورەو بچووک ..پیرو جوان هه لیان کردە غاردان بێ ئەوەی بزانن کە چی قەوماوە ..تا ئەگەیشتنە لای من وەک بزمار لە عاردەکە ئەچەقین و ئیتر نە ئەگەڕانەوە بەوانەی تر بڵێن شتێکی واهه یە ..غار مەدەن هیچ نە قەوماوە .
تا حال گەیشتە ئەوەی زۆر بەی ئەهلی گوند لە سەرم ڕاوەستان ..بێ ئەوەی یەک قسە بکەن و ورتەیان لە دەم بێتە دەرەوەو .
منیش تا لێ نە بوومەوە و دڵی خۆم خاڵی نەکردەوە ، گۆرانیەکەم نە بڕێ .. دوای ئەوەی گۆرانی یەکەم تەواوکرد دێم زۆر ژن و پیرەمێرد دەسمالێان بەدەستەو□ یەو ئەگرین.
کە ئاوڕم دایەوە پشتە خۆم دۆستەکەم دی فرمێسکی ئەسڕیتەوە..باوەشی

تیوەرینام و زۆری ماچ کردم، بەڵام ؛ ئاوی چاوی ڕا ن□ دەوەستا من
لەو وەختەی کە باوەشم پێوە کرد وماچم کرد و چاک و خۆشیم لە گەڵ
کرد..خەریک بوو فرمێسکم بێتە خوار. بەڵام، بە هه موو تاقەتم خۆم
گرت وهه ندێک چاوم حەوا داو وەرسوڕاند نەوەک فرمێسکم بێتە خوارو
بە زەعیفم بزانن ..خوا لە مەیان چاک بوو یارمەتی دام…)(*٨)
من ئەم چی□ک□ لیرە ڕادەگرم و ڕوو لە خوێندەواری خۆشەویست دەکەم
، کە ئەگەر دەتەوێ لە کۆتایی ئەم بە سەرهاتەوزۆر بەسەرهاتی تری
زیرەک شارەزا بیت و هونەری گێرانەوەی زیرەک وبەسەر هاتەکانی
بزانی، ئەوا دوو بەرگەکەی (حەسەن زیرەک.. و هه ندیک لە
بەسەرهاتەکانی- ١٩٨٦) بخوێنیتەوە کە(میرزا کەریم خۆشناو)خۆی
لە زاری زیرەکی بیستووەو بە چاوی خۆی دیویەتی چاپی کردوون .
هونەری زیرەک و سەمای پیرەمێردێک !
چی□کی ئەو پیرە میردەی کە عاشقی دەنگ و هونەری زیرەک د□ بێت ولە
دوورەو دەچێتە
(کانی مە لا ئەحمەد) بۆ ئەوەی لە نزیکەوە زیرەک ببێنێ و دەنگی
ببیسێ ، زیرەک زۆری ڕێز لێ دەگرێ و گۆرانی بۆ دەڵێ .. سەرەتا
گۆرانیەکی خەماوی دەڵێ ! سەیرەکات پیرە پیاو خەریکە فرمێسکی
دەسڕێ ، زیرەک یەکسەرە دیکاتە گۆرانیەکی شادی و هه ڵپەڕکێ..کابرا
کەوای لە بەر پشتی دەنێ و سەمایەک دەکات نە بکەی نە بخۆی سەیری
ئەو سەمایە بکەی – لێرە میرزا کەریم خۆزگەی ئەوە دەخوازێ کە
کامیرایەک ڤیدیۆیەک هه بوایە بۆ ئەوەی ئەو دەنگە خۆشەی زیرەک و
ئەو سەما جوانەی ئەو پیرە میردە تۆمار بکرایە ، دەبوو بە توحفەی
گۆرانی و سەما، هه ر لە یەک کات زیرەک توانیویەتی خەڵک بخاتە
گریان و بخاتە سەما .ژیانی زیرەک پڕاو پڕە لەم جۆرە ڕووداوو
بەسەر هاتانە بە داخەوە زۆر کەمیان بە وێنەو دەنگ تۆمارکراون !
لێرە دەمەوێ ئەوەش بگێڕمەوە کە گەورەیی زیرەک دەردەخات ، میرزا
کەریم دەڵێ : کە بە تەنیا ماینەوە بە زیرەکم گوت ..ئەوە چۆنە
زیرەک هه ر کەسێک دێت و داوای گۆرانیت لێدەکات تۆ دڵی ناشکێنی و
یەکسەر گۆرانی بۆ دەڵێی ؟ لە وەڵامی میرزا کەریم خۆشناو زیرەک
دەڵێ : میرزا کەریم ئەم پیاوە پیرە لە دوورەوە بە دوای دەنگی من
دا هاتووەو دەیەوێ لە نزیکەوە من ببێنی و دەنگی من ببیسێ ، من
چۆن بێ دڵی دەکەم ! من خۆم دەزانم چۆن دڵی ئەو خەلکە خۆش دەکەم .
بەڵێ زیرەک لە هه موو ژیانی داو پاش مردنیشی بەردەوام دڵی خەڵک
خۆش دەکات ! بە ڵام؛ بەداخەوە لە ژیان کەس نە بوو دڵی ئەو خۆش
بکات !؟
ئەوی لە گێرانەوەی ئەم بەسەر هاتەی زیرەک مەبەستم بوو ..توانای
زیرک بوو لە خەلک خستنە شین و شایی لە یەک کات دا ، ئەمەش

نموونەی زۆرە لە ژیانی زیرەک و بەسەرهاتەکانی دا.
ئەگەر مۆسیقیزانی وەک زریاب بە مۆسیقا خەلکی خستووەتە گریان و پێکەنین ئەوا زیرەک بەدەنگەکەی زۆر جار ئەوەی کردووە .
زیرەک پیاوەکە..هە تا پتر شارەزای ژیانی بیت ،زۆرترت خۆشدەوێت .
هونەرمەندەکە ..هە تا زۆرتر گوێ لە گۆرانیەکانی بگری،دەنگیت لا خۆشتر دەبێت .

https://youtu.be/90aOXVTTAxA

ئەمە لینکی گۆرانی خان باجی یە .
https://musickordi.com/music/3816/9-اهنگ-کردی-زیرک-خان-باجی
(١) – خان باجی وشەیەکی لێکدراوە لە وشەی – خان = خاتوون، گەورە، بەڕێز – ی کوردی و – باجی = خوشک = خوشکی گەورە – ئازەری ترکی و ئێستا دەربڕی – خان باج – بەسەر یەکەوە ئیدیەمەکی هاو بەشە لە نێوان زمانەکانی کوردی و فارسی و ترکی و ئەرمەنی دا و لە نێو خۆشی دا مانا یەکی جوان و خۆش و پڕ ڕێز هەڵدەگرێ . (٢) – بیستوومە زیرەک بە زمانی عەرەبیش گۆرانی گوتووە، بە تایبەت وەختی خۆی لە بە غدا گۆرانی هونەرمەندی ناوداری عێراقی (نازم غەزالی) گوتووتەوە، بەڵام! دەنگەکانیشیان کردووتەوە .
(٣) – من لە بەر ئەوەی ئەرمەنی و ئازەری نازانم ، نەمتوانی گۆرانی خان باجی بە تەواوی بنووسمەوە ، سەیری چەند سەرچاوەیەکیشم کرد ئەو بەڕێزانەی گۆرانیەکانی زیرەکیان نووسیوەتەوە بەداخەوە ئەوانیش تەنیا کوردیەکەیان نووسیبوو،جانازانم نەیانتوانیبوو یان لە کاسێتەکی تریان وەرگرتووە کە هە ر کوردیەکەی گوتووە ، چۆن زیرەک گۆرانیەکانی خۆی هەرجارەک بە شێوەیەک گوتووتەوە و جیا لە شێوەکانی تر! خۆزگە بەڕێزێک کە ئەرمەنی و ئازەریش بزانێ سەرێ ای فرسی و کوردیەکە .. تەواوی ئەو گۆرانیەی دەنووسیەوەو مانای شیعرە ئەرمەنی و ئازەریەکەشی بە دەنووسین . ئەوەش بەڵام ..ئێستاش من لە ڕاستی نووسینی شیعرە ئەرمەنی و ئازەریەکە دلنیا نیم ، ئەگەر هە ڵەم نوسیوون تکادەکەم ئەو بەڕێزانەی دەتوانن بۆم ڕاست بکەنەوە .
(٤) – زیرەک ئەم شیعرە بەرزەی مامۆستا (هێمن)ی زۆر جار گوتووتەوە و هە ندێک دەسکاری کردووەو لە گەڵ خواست و ژیانی خۆی گونجاندووە چۆن بەڕاستی چەند شیعرەکە دەربڕی ڕاستە قینەی ژیان و خەباتی(مامۆستا هێمن)ە سەت هێندەش لەگەڵ ژیانی پڕ دەربەدەری وئاوارەیی زیرەک دێتەوە . سەیرکە لە کۆتایی ئەم شیعرە کە بە مەقام دەیڵێ ئەم نیوە دێڕەی بە زیاد کردووە (ئایا کفرم کردووە ئەشقی چاوی مە هوەشم ؟) کە ئەم نەوە دیرە شێعرە و بەم دەنگەو بەم

شێوە پڕ پرسیاریەوە دنیایەک لێکدانەوە هه ڵدەگڕێ !!
(٥) – ئەم شیعرە تێکەڵەی خان باجی پێویستی بە ساغکردنەوەیەکی ورد هه یە کە ئایا شیعرە ئەرمەنیەکە فۆلکلۆرە یان نووسراوە یان دانانی زیرەک خۆیەتی ، هه روەها شیعرە ئازەریەکەش ..دیسان شیعرە فارسیەکە شیعری چ شاعیرێکە ؟ ئەو کوردیەکە هه ندێکی فۆلکلۆرەو هه ندێکی دانانی خۆیەتی ، جگە لە شیعرەکەی مام هێمن کە ئەویش دەسکاریەکی کردووە . (٦) – خۆزگە براکانمان لە ڕۆژ هه ڵات ڕای ڕۆشنبیرو هونەرمەندانی فارس و ئەرمەن و ئازەریەکانیان سەبارەت بە زیرەک بۆ دەگواستینەوەو ئاگادار دەبووین ..هونەری زیرەک بەم تێکەڵیە بەزمانە جیاکان چ کاریگەریەکی هه بووە لە لێک نزیککردنەوەی هونەرمەندان و جەماوەرکانیان .
(٧) – چیرۆکی ئەو کەسانەی کە نە خۆش بوونەو سودیان لە گۆرانی و دەنگی زیرەک بینیوە زۆرە ..بە تابب□ت نە خۆشیە دەروونی و ڕوحیەکان. (٨) – ئەم بەسەر هاتەی زیرەک بۆ خۆی ڕۆمانێکە ..هه ڵدەگرێ فلیمی سینەمایی لێ بەر هه م بێت، سەیرکەن زیرەک چ زیرەکانەو شارەزایانەو چیرۆکنووسانە ڕووداوەکە دەگێڕیتەوەو لە دەرخستنی پانۆراماییەوە بۆ زووم و لەدەنگەوە بۆ جولەو لە مەنەلۆژەوەو بۆ دیالۆگ و لە گەورەوە بۆ بچووک و لە تۆپۆگرافی□و□و بۆ ئاووهه وا ولە خودەوە بۆ گشت و لە باری کۆمەڵایەتیەوە بۆ باری دەروونی چاوو زاری دەگوێزێتەوەو ڕووداوو دیمەنە کە مان بەدەنگ و ڕەنگ وەک خۆی دێنێتە بەرچاو .

دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن
هەولێر – سەرەتای/٤/٢٠٢٠

ژەهر دەبارێ … مەولود ئیبراهیم حەسەن

زلـهێز.. دەڕشێتەوە
ژەهر دەبارێ
من بیر لەو خانوانە دەکەمەوە
کە دەرو پەنجەرەیان کونبڕ نین

لە خەمی ئەو خەیمانەدام
کە با لە خەیمە نشین دەسەڵاتدارترە
دەمەوێ چەتر بۆ ئەو باڵندانە هه ڵدەم
کە بە باڵ بێچووەکانیان دادەپۆشن
ژەهر دەبارێ
پێویستە دەمامک بدەم بە ئاسک و کەروێشک
دەستەوانە بدەم بە بۆق
ژەهر دەبارێ
لە ئاسمانی خودا
ئەو ئاسمانەی کە داگیرکراوە
پێویستە لەسەر ڕێگای ورچ تابلۆیێ هه ڵبواسم :
هاتنەدەرەوە قەدەغەیە .
بەمار بڵێم:
بچۆر□و□ سوڕی متبوون
بەقازو قورینگەکان بڵێم :
لە هیچ دەراوان ئاو نە خۆنەوە
بە کۆترەکان بڵێم :
لەسەر زەوی چینە نەکەن
بە سێو بڵێم :
ڕاوەستێ پێنەگات
تکا لە خونچە بکەم :
دەمنەکاتەوە
بە مەڕەکان بڵێم :
لە کاوێژکردنا پەلەنەکەن
زلهێز.. دەڕشێتەوە
ژەهر دەبارێ
لە خەمی ئەو هه ژارانەدام
کە خانووەکانیان
دە روو پەنجەرەیان نیە
بیر لەو پەپووڵانە دەکەمەوە
کە بەو بچووکی و ناسکی□یان
جوانی و زیندووێتی دەدەن بە سرووشت .

هه ولێر – ٤/٤/٢٠٢٠

خوێندنەوەیەکی هاوچەرخانە بۆ نەورۆز و مێژوی نەورۆز … دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

نەورۆز کۆنترین و گەورەترین و گرنگترین جەژنی هه موو مرۆڤایەتیەو ئەو جەژنە ش هه ر لە کوردستان سەری هه ڵداوەو هه ر لە کوردستانیشەوە بۆ دنیا دا بڵاو بووەتەوە،ئێستا بە تەواوی ساغ بووەتەوە کە جەژنی نەورۆز هه مان جەژنی زیندوو بوونەوەی (دەمموزی-خوداوەندی سۆمەریەکان- تەمموز) ە کە لەداستانی هه رەکۆنی سۆمەریدا، بە پێی باوەڕی ئایینی سۆمەریەکان ، دەمموزی پاش ئەوەی شەش مانگ وەک سزادانێک دەچێتە (جیهانی ژێرەوە- بن دنیایە) لە ڕۆژی نەورۆدا کەدەکاتە ڕۆژی یەکەمی مانگی یەکەمی ساڵی نوێی سۆمەری ، دەمموزی زیندوو دەبێتەوە.ئەو زیندوو بوونەوەیە ڕەهه ندێکی ئایینی ئەفسانەیی سروشتی فەلەکی هه یە، چۆن لەم ڕۆژەدا شەوو ڕۆژ بەرابەردەبن و ساڵ نوێ دەبیتەوە هه ر بۆیە ئەو ڕۆژە کراوە بە ڕۆژی یەکەمی ساڵی نوێ و کۆنتری ساڵنامەی مێژوویش لەوەوە دەست پێدەکات.کە بەڕای ئێمە ئەم ساڵ و ساڵنامەیەو زیندوو بوونەوەی دەمموزی بۆ دوازدە تا پازدە هه زارساڵ پێش زایین دەگەڕێتەوە ، کە هه اوزەمەنە لەگەڵ (کشتوکالی ئەشکەوت) لەدەورو بەری (ئەشکەوتی شانەدەر)و لەگەڵ سەرهه ڵدانی (یەکەمین گوندی کشتوکالی-گوندی زەڤیاچەمە) کە دیسان بەڕای ئێمە زەمەنەکەی تا پازدە هه زارساڵ پێش زایین دەڕوا. کە ئەو سەرەتا کستوکالیەی ئەشکەوت و گوند دروستکردنە سەرەتای قۆناخێکی گرنگی شارستانیەتەو لەوەوە مرۆڤایەتی پێ دەنیتە قۆناخێکی تری ژیان ، کە زۆر جیایە لەگەل (شارستانییەتی ئەشکەوت) ١هه ر ئەو گۆرانکاری و پێشکەوتنەشە لە ناوچەکە دەبێتە هۆی دروستبوونی (شاری حەسەن کیف) تەمەن دوازدە هه زار ساڵەیی و (پەرستگای گرە ناڤوکە)و (شاری ژیر زەمینی دەرینکۆیە) هه شت چین بە ژێر یەکەوەی کوردستان کە ئەم دووەش تەمەنیان بۆ دوازدە هه زار ساڵ پێش زایین دەگەڕێتەوە، کە ئەم

دووشارو پەرستگا مەزنە هە رسەکیان کاری شاخکەلین وزەمین کەلین و بەرد تراشینە کە دەتوانین بە سەردەمی(شارستانیەتی بەرد تراشەن)٢ ناوی ببەین! ئەگەر بەوردی سەرنج بدەین ئەوا گرە ناقوکە پەرستگایەی زەر گەورەیەو بازنەییە، هە روەها لە نەو شاری ژێرزەمینی دەرینکەیەش پەرستگا هە یە کە ئەمە لە لەکەلینەوەی (دەرینکەیە لەنەوان جیهانی ژێرەوەوی داستانی دەمموزی و بەهە شتی ژێر زەمینی جەمشید) دائەوەمان سەلماندووە کە شاری ژێر زەمینی دەرینکەیەی کوردستانی باکوور هە مان جیهانی ژێرەوەی داستانی (عەشتارو دەمموزی) یە، کە لەویدا هە موو ئەوانەی دەچنە خوارەوە وەک سزایەک حەوت دەرگا دەبڕن، کە لە دیرینکەیە لە حەوت دەرگا زیاتر هە یە ، ئەمەش پەیمان دەدەن ؛ شاری دیرینکەیە هە مان جیهانی ژێرەوەی داستانە سەمەریەکەیە، کە دیسان دەکرێ هە مان (بە هە شتی ژێرزەمینی جەمشید – وەر) ئەویش بێت. ئەمەش ڕێگای ئەوەمان بە خۆش دەکات کە بڵێین: ئەو پەرستگایانە شوێن و جوگرافیای ڕێوڕەسمی چوونە خوارەوی دەمموزی و ڕۆژی زیندوو بوونەوەی بن !

ئەمە هە مووی جارەکی تر دەری دەخات کە(جەژنی نەورەز) هە مان ڕۆژی زیندوو بوونەوەی دەممووزییەکە بە (جەژنی زەگموک)ناسراوە.دەمموزیش داستانەکی هە رە کۆن و گرنگی سەمەریەکانە ، سەمەریەکانیش بە ڕای زەربەی شارەزایان و میژوناسانی کوردستان و ڕۆژهە ڵات ئەوانەن کە لە کوردستانەوە چوونەتە خوارەوەو لەوە قەناخەکی تری شارستانیەتیان دەستپەکردووە، کە چوونەتە خوارەوە کوردستانیان چۆڵ نەکردووەو پەیوەندیان لەگەڵ دا نە بڕاوە، بە بەڵگەش ئەستا بەردەوام شوینەواری سەمەریەکان لە کوردستان – هە موو کوردستان – دەدۆزریتەوە ، شوینەواری پەش چوونە خوارەوەیان و دوای چوونە خوارەوەشیان. هە ر بۆیە هە ندەک لە میژوناسانی ناوجەکە سەمەریەکان بە باپیرانی کورد دەزانن و هە شن دەڵێن: سەمەریەکان ئەوانەن کە لە ئەشکەوتی شانەدەر هاتوونەتە دەرەوە.

ئەمانە هە مووی ئەوە دەسەلمەنن کە نەورەز جەژنی زەگمەکی سەمەریەو لە ڕۆژی زیندوو بوونەوەی دەمموزی ئەو جەژنە پیرۆزکراوەو بەردەوام پیرۆز دەکرێ ئەو جەژنەش لە کوردستان سەری هە ڵداوەوهە ر لە کوردستانیش بە دنیادا بڵاو بووەتەوە، چونکە شارستانیەت و کلتوری سەمەریەکان کاریگەری بەسەر هە موو ئەو میللەت و وڵاتانەی دەورو بەرەوجیهانەوە هە بووە، هە ر بۆیە(گوتی و میتانی وئیلامی و حثی و میدی و کاردۆخیەکان و…هە موو ئەو هۆزو میللەتانەی لە مێژوودا دەنەوە ناو پرۆسەی مێژووی پێگەیشتنی کورد) ئەم جەژنەیان کردووەوجگە لەوانە نەورەز هە ر زوو پەش زاین و سەردەمی سەمەرەوەو

ئەکەدو بابلی و ئاشوریش نەوزۆیان کردووە و ئەوەتە مێژوو باسی (
نەورۆزی بابلی) مان بۆ دەکات و لەسەردەمی ئاشوریش بە ئەکیتۆ
ناوبراوە ، ئەمەش ئاسایی بووە ئەم جەژنە جیهانیە گەیشتووەتە هه
روڵاتێک و نەو هه ر میللەتێک ئەوا ئەوانیش لە گەڵ کلتوری خۆیان
گونجاندوویانە ، بەڵام ..هه رگیز نەیانتوانیوە میژووەکەی بگۆڕن
. ئەوەتە ئێستا لەم هه موو وڵاتانەدا نەورۆز ساڵانە یاد
دەکرێتەوە هه مووشی لە هه مان ڕۆژدا ، بۆ نموونە وڵاتانی میسرو
هیندو چین و ئەفغان و تاجیکستان و ئازربایجان و ترکمنستان و
قەرەغیزستان و ترکیاو زۆری تر ..! زۆربەشیان نەورۆز بە هی خۆیان
دەزانن؛ بەڵام ؛ هیچیان هێندەی کورد بەڵگەی میژوویی و جوگرافی و
مرۆیی و زەمەنییان نیە بۆ سەلماندنی خاوەنداریەتیەکە!

نەورۆزی جیهان

ئەم مێژووەی نەورۆز ئەوە دەسەلمێنێ کە نەورۆز هه ر لەسەرەتاوە
ڕەهه ندێکی جیهانی وەر گرتووە و چووتە نیو پەیمان و ڕێککەوتنە
گەورەکان ، لەساڵی (٢٣٠زایینی) ئەردەشێری بابکان پاشای
دامەزرێنەری ئیمپراتۆریەتی ساسانی لە شەڕێکدا پاشای یۆنانی
دەشکێنێ ولە پەیماننامەیەک دا چەند خاڵێکی بەسەرئەو پاشایەدا
دەچەسپێنێ ، یەکێ لە خاڵەکان ئەوە بووە کە لە وڵاتەکەی خۆی
نەورۆز وەک جەژنێکی وڵات پیرۆز بکات . بە هۆی ئەو کۆنی و زۆری
بڵاو بوونەوەی نەورۆز بە نێو وڵاتاندا تێکەڵ بە میژووی زۆر وڵات
و نەتەوان بووەو بە زۆر شێوە ڕوداوی ئەفسانەیی و مێژوویی و
ئاینی دراوەتە پاڵ و لە هه ر وڵات و لە نێو هه ر نەتەوەیەک
میژوێکی بۆ خۆی پەیدا کردووە ، کە بەم هۆیەوە هه موان نەورۆز بە
هی خۆیان دەزانن، بەڵام؛ کۆنتری و سەرەتایی ترین مێژوو بۆ نەورۆز
مێژووی سەر هه ڵدانیەتی لە کوردستان ، مێژووێک کە هیچ مێژوو
نووسێک ناتوانی ڕەتی بکاتەوە ، هه ر بەم هۆیەشە کە نەورۆز لە نیو
کورد دا ڕەهه ندی کلتوری و ئایینی و سروشتی و نەتەویی وەرگرتووەو
تێکەڵ خوێنی خەبات بووە ، ئەوە هه رکوردە لە پێناو نەورۆز خوێنی
رژاەو قوربانی بۆ داوە ، دیسان ئەوە هه رکوردە مانگی یەکەمی ساڵی
خۆی بە ناوی جەژنی نەورۆزکردووە .

نەتەوە یەکگرتووەکان و بە جیهانی بوونی نەورۆز

نەتەوە یەکگرتووەکانساڵی ٢٠١٠ لەسەرداوای چەند دەوڵەتێکی وەک
ئیران و ترکیاو پاکستان و ئەفغانستان و چەندانی تر..کۆمەڵەی گشتی
نەتەوە یەکگرتووەکان جەژنی نەورۆزیان بە فەرمی کرد بە جەژنێکی
جیهانی و وەک کلتوری ئاشتی ناساندیان ،تا ئێرە کارێکی جوان و
پیرۆز بوو، بەلام؛ بەداخەوە نەتەو یەکگرتووەکان کەوتە هه ڵەیەکی

گەورەوە، کە لە ڕووی میژووییەوە بە جەژنێکی ئیرانیان ناوبردوو تەمەنەکەیان بە سێ هه زار ساڵ خەملاند! لە کاتێکدا ئەمە غەدرێکی گەورەیە لە کۆنترین جەژنی هه موو مر□قایەتی دەکرێ کە زیاتر لە دوازدە هه زار ساڵە بە بەردەوامی ئەو جەژنە لە کوردستان و تەواوی میزۆبۆتامیاو بگرە هه موو جیهان پیرۆزکراوە !

من لە لێکۆڵینەویەکدا بە ناو نیشانی (ڕیشەی مێژوویی نەورۆز لە سایت و مالپەرە ئیرانیەکان) بە شێوەیەکی زانستی مێژوویی سەلماندوومە کە ئەو جەژنە لە سۆمەرەوە دێت و بۆ ئەم کارەش ڕای زۆربەی شارەزاو مێژوو نووسانی ئیرانیم هێناوەتەوە ، کە هه موویان پێ لەسەر ئەوە دادەگرن کە نەورۆز لە سۆمەرەوە دێت و جەژنێکی نێوان دوو رووبارا نەو تەمەنی زۆر لە سێ هه زار ساڵ پترە! لەوەش کە هه ندێک میژوو نووس نەورۆز بە جەمشید پاشای کەیانی دەبەستنەوە ، کە دەڵێن : جەمشید بەسواری دووچەرەخە زیرینەکەی کە دێو بە ئاسماند بەرەو بابلیان دەبرد، بەتیشکی ڕۆژ زێڕی دوو چەرخەکە بریسکایەوەوخەڵکەکە بەو ڕۆژەیان گوت: (ڕۆژی نوێ – نەورۆز) هه ر ئەو مێژوو نووسانە خۆشیان ئەوە دەڵێن و دەنووسن : ئەگەرچی نەورۆز زۆر پێش ئەوڕۆژەش پیرۆزکراوە . ئەوە جگە لەوەی کە هاتنی جەمشید بۆ بابیل زەمەنەکەی دەهێنێتەوە هه زارەی دووەمی پێش زایین ، کە ئەو زەمەنە زۆر درەنگە بۆ دروستبوونی نەورۆز، نەورۆزی سەری ساڵی سۆمەری و داستانی دەمموزی . لەوە شدا دەتوانین ڕای زۆر لە مێژوو نووسە ئیرانیەکان بێنینەوە کە بە پێداگریەوە نەورۆز بە نەورۆزی دوو ڕووباران و سۆمەر دەزانن، جگە لەوەی کە زۆر لێکۆڵەرو پسپۆری ترک و عەرەب و ڕۆژ ئاوایی ..نەورۆز بە جەژنێکی کوردستانی و کورد دەزانن و لە لێکۆڵینەوەکانیان باسیان کردووە.

ناوی نەورۆز

وەک دەرکەوت نەورۆز لە زەگمەکی سۆمەریەوە هاتووە، ماناکەشی هه ر ڕۆژی نوێ و ساڵی نوێ دەکات، هه ر بۆیە ئەو ناوە لەگەڵ زمان و سەردەمەکان شێوازی جۆراوجۆری وەرگرتووە، بەڵام؛ لە مانای سەرەکی خۆی دوور نەکەوتووەتەوە، لە ڕوو داوێکی مێژوویی میدیەکان لە هه زارەی چوارەمی پێش زایین لە ناوچەی ڕەواندز پاشایەکی میدیەکان بە سەر دوژمنە کەی دا سەر دەکەوێ و نۆ ڕۆژ دەمینێ بۆ جەژنی نەورۆز ، چۆن ئەو سەردەمە هه موو سەرکەوتنەکان دەخرانە ڕۆژی نەورۆزو لە نەورۆزا ڕادەگەیێندران ، پاشاکە ئەو نۆڕۆژەی کرد بەجەژن تا ڕؤژی نەورۆزو خەڵکەکە بەردەوام ئاهه نگیان دەگێڕا، هه ر بۆیە پاشتر بە نەورۆز دەگوترا (جەژنی نۆ ڕۆژە) هه روەها لەسەردەمی ساسانیەکان بە جەژنی نەورۆزیان دەگوت □ نوک ڕۆژ) دواتر بە هۆی نووسین و لێکن□ک□ردنەوەی (ز- ژ) لە نووسین دا بە هۆی ن□ ب□وونی (ژ)

دەنووسرا(نوک روز) ئەمە بەردەوام بوو، تا- نوک- یش بوو بە – نو- نەو – و دواجار لە سەر – نەورۆز – جێگیر بوو، دیارە- نو- و- نوو- و- نەو- هه رسێکیان کوردین وئەمە بەردەوام بوو، بەڵام ؛ بە هۆی نەبوونی – ۆ- و- ژ- و بەکار نە هێنانی بزوێنی (ە)ی کورت نەورۆژ لە جیاتی – نەوڕۆژ – نوروز- دەنووسرا.پاشتر کورد بە هۆی چارە سەر کردنی دەنگەکانی وەک – ڕ- و – ژ – بەکار هێنانی بزوێنی کورت (نەورۆز) ی نووسی و بەردەوام بوو، بەڵام ؛ – ز- ی نەکرد بە – ژ – نەورۆزی بە نەورۆز هێشتەوە، ئەگەر بەوردی گـــوێ ســـوکی گـــوێ لە فارسەکان ڕابگرینو سەرنجی نووسینەکانیان بدەین ئەوا لە گۆکردندا دەڵێــن: (نەورۆز)و دەنووســن (نــوروز) بەڵــام، نەورۆزەکەی ئەوان ســوکترە لە – نەورۆز – ی کــورد.ئەوەش کە بــرەوی زۆری بە نــاوی (نەورۆز)دا کتێبی گەورەو کۆنی فارسی (شاهنامە) بوو ، بە هۆی گرنگی و زۆر خوێندنەوەی بەردوامی شاهنامە لە ناوچە کەداناوی نەورۆزیش کەوتەسەرزاران و نێو شیعرو دیوانەکانەوە .

نەورۆز کلتوری داگیرکراو

لێکۆڵەران بە بەڵگەوە سەلماندوویانە کە نەورۆز جەژنێکی کوردستانی و کــوردە، ئێســتاش نەتەوە یەکگرتووەکــان بە فەرمــی وەک جەژنێکــی ئیرانی ناساندوویەتی و تەمەنەکەی بە سێ هه زار ساڵ لە قەلەم داوە ! بۆ ڕاستکردنەوەی ئەم هه ڵەیەی نەتەوە یەکگرتووەکان پێویستە(٠ پەرلەمان و حکومەتی هه رێم) لە گەڵ حکومەتی عیراق لێژنەیەکی پسپۆر لە مێژووی کۆن وسۆمەرو نەورۆزو یاساناس ودبلۆماسی پێکبێنن و بە فەرمی داوا لە نەتەوە یەکگرتووەکان بکەن هه ڵەکەی خۆی ڕاست بکاتەوە . بۆ ئەوەی نەورۆز بە ناوی راستەقینە مێژووییەکەی خۆی بناسرێ و بگەڕێتەوە وڵاتی ڕاستە قینەی خۆی .

نەورۆزو چەند ڕەهه ندێکی تر

ئێستا کە نەورۆز بە فەرمی لە لایەن نەتەوە یەکگرتووەکان کراوە بە جەژنێکی جیهانی و بەتەواوی ناسراوە ، پێویستە کورد وەک خاکێکی داگیرکراو سەیری بکات و هه وڵی گەڕانەوەی بدات ، کە بە بروای ئێمە کارێکی ئەستەم نیەو دەکرێ هه وڵی بەردەوام بەرهه می ببێت. تا ئەو کارە بە فەرمی دەکرێ پێویستە حکومەتی کوردستان (نێوەندی نەورۆز)*٣ دابمەزرێنی و لەسەر زۆر ئاستەوە کاری لەسەر بکات و بیکات بە پردی نێوان وڵاتان. بە تایبەت کە خاکی سەر هه ڵدانی نەورۆز کوردستانەو دەکرێ چەقی ئەو نێوەندەش (ئەشکەوتی شانەدەر) بێت ،

نێوەندی نەورۆز پێویستەچی بکات؟

نەورۆز بەو ڕەهه ندە مێژوویی و گرنگیەی کە هه یەتی شیاوی ئەوەیە لەزۆر لاوە کاری بۆ بکەین .

یەکەم: دامەزراندنی تێپی شانۆیی نەورۆزو ئەو تێپە بەسود وەرگرتن
لە کلتوری یادکردنەوەو مێژووەکەی شانۆگەری و درامای چەند ئەلقەیی
پێشکەش بکات وئەم دراماو سانۆگەریانە لەناوەودەرەو بڵاوبکرێن و
لەسەر تەختە شانۆی وڵاتان پێشکەش بکرێن.
دووەم: سێنەمای تایبەت بە نەورۆز دابمەزرێ و بە فلمی جۆراوجۆر
کار لە سەر کلتورو میژووی نەورۆزبکرێ و قۆناخە جۆراوجۆرەکانی
میژووی نەورۆز بەدنیا بناسرێندرێ ، هه ر لەسەردەمی ئەشکەوت و
گوندی تازەو تادێتە نێو شارو سەردەمی خەباتی نەتەویی و تادەگاتە
ئەمڕۆ.
سێیەم : دامەزراندنی تیپی شایی و هه ڵپەڕکی و گۆرانی کوردی
بەتایبەت پەیوەند بە نەورۆزو ئەو تیپان□ □□□و □□سمی
زیندووکردنەوەو یادکردنەوەی کۆن و نوێی نەورۆز بژێیننەوە،
چوارەم : دروستکردنی پەیوەندی هونەری و کلتوری لە نێوان هه موو
ئەو وڵاتانەی کە لە کۆنەوە نەورۆز پیرۆزدەکەن ونەورۆزان ئەو
تیپانە بێنە کوردستان و میهرەجانی گەورەو جۆراوجۆر بگێڕن .
پێنجەم: دامەزراندنی تێپی هونەرمەندانی شێوەکارو فۆتۆگرافەر کە
گرنگی بە بۆنەکانی نەورۆزو سروشتی کوردستان بدەن و وێنە جوان و
تابلۆگرنگەکان بکرێن بە پۆستەرو بەدنیادا بڵاوبکرینەوە.
شەشەم ؛ دامەزراندنی دەستەی شاعیران و نووسەرانی نەورۆز کە بە
بەرهه می نەورۆزی ساڵانە کۆرو سمینار بگێڕن و بەرهه مەکانیان چاپ
بکرێن و بڵا و بکرێنەوە .
حەوتەم: ساڵانە پێشب□رکیی نێوان گۆرانیبیژو شاعیرونووسەرو
شێوەکارو شانۆکارو سینەماکارو تیپەکانی هه ڵپەڕکێ سازبکرێ و
یەکەمەکان بە (خەڵاتی نەورۆزی) ٤*خەڵات بکرێن .
هه شتەم: کردنەوەی ئوتێل و چێشتخانەو فرۆشگاو شانۆو سینەما
لەدەورو بەری ئەشکەوتی شانەدەرو پێشکەسکردنی خزمەتگوزاریەکان
وخۆشکردنی ڕێگاوبان لە هه موو کوردستانەوە تا شانەدەربۆ ئەوەی
خەڵک لە هه موو وڵاتانەوە ڕووی تێبکەن.
نۆیەم : دامەزراندنی دەستەیەکی چالاکی میدیاکاری گەشت و گوزاری و
شوێنەواری تا ڕاددەی دامەزراندنی کەنالێکی تەلەفزیۆنی تایبەت بە
نیوەندی نەورۆزو بۆ بڵاوکردنەوەو ناساندنی چالاکیە کانی سەبارەت
بە نەورۆز.
دەیەم: ئەمانە هه مووی دەبێتە هۆی رەخساندنی هه لیکار بۆ چەندین
هه زار گەنجیکچ و کوڕی کوردستان و گەڕێکی گەرمی ئابووری دروست
دەبێت وکوردستان دەتوانێ بەم کارانە پەیوەندی جۆراوجۆر لە گەڵ
زۆربەی وڵاتان پەیدابکات و سودی زۆری سیاسی و دبلۆماسی و ئابووری
لێببێنێ.

یازدەهەم: دامەزراندنی تیپی جۆراوجۆری وەرزشی نەورۆزو تێکەل بوون بە چالاکیە وەرزشیەکانی جیهان و بەناوی نەورۆزو بانگکردنی تیپەوەرزشیەکان لە ڕۆژانی نەورۆزو دروستکردنی پێشبڕکێی نەورۆزی و خەڵاتکردنی تیپە براوەکان بە (خەڵاتی نەورۆز)و بە ئارمی نەورۆزەوە.

دواجار ئەم کارو چالاکیانە بۆ نەورۆزو لە ڕۆژانی نەورۆز چاوی دنیای هاوچەرخ لە سەر کوردستان کۆدەکاتەوەو زۆر کۆمپانیا جیهانیەکان بەمەبەستی قازانج و گەشەی ئابووری بە ڕێگای جۆراو جۆری ئەدەبی و هونەری و سینەمای و کلتوریەوە تێکەڵ بەم چالاکیانەی ساڵانەدەبن و بازاڕەکە گەرم تر دەکەنو کوردستان دەبێتە خاوەنی جۆرێک لە (ئۆلەمپیاتی نەورۆز)٥* وهاوشانی ئۆلەمپیاتە جیهانیەکانی تر.

:

وێنەکان بەژمارە

١-سفرەی نەورۆزی

٢-دیاری بردن بۆ پاشا بە بۆنەی نەورۆزپێش زایین

٣-شایی نەورۆزی کچانی ئامەد

٤-جەمشید پاشای کەیانی خاونی – وەر- بە هه شتی ژێرزەمینی – دوازدە هه زار ساڵ پێش زایین

٥-ئەشکەوتی شانەدەرکۆنترین ئەرشیفی هه موو جیهان

٦-ئاگری نەورۆز گەشاوەیە بەدەست گەنجانی ئاکرێ

٧-هێلکاری شاری دیرینکۆیۆی هه شت چێن بەژێریەکەوە ی دوازدە هه زار ساڵ پێش زایین

٨-پەرستگای گرێ ناقوکێی دوازدە هه زار ساڵ پێش زایین

٩-شاری حەسەن کیف دوازدە هه زار ساڵ پێش زایین

١٠-نەورۆز لە هه ولێر

١١-جەماوەری نەورۆز لە ئامەد

تێبینی: وینەکان بە پێ ژمارەو لە دویەک لە نیو نووسینەکەدا بڵاو دەکرێنەوە.

▪

▪

▪

.

.

پەراویزەکان:

*١ شارستانییەتی ئەشکەوت : بە پێی ئەو لێکۆڵینەوانەی کە لە نیو ئەشکەوتەکان کراون بە گشتی و بە تایبەت ئەشکەوتی شانەدەر، دەری دەخات مرۆڤەکانی نەو ئەشکەوت خاوەنی جۆری ژیانی خۆیان بوون و جۆرە بیرۆکەیەکی ئایینیان هە بووەو بیرێکی ئەفسانەیی و جۆریک لە گۆڕناسیی و خاوەن زمان و ژیانی کۆمەڵایەتی ئەشکەوتی خۆیان بوون بۆیە دەکرێ بە شارستانییەتی ئەشکەوت بناسرێ، هەر بەم شێوەیە، دەتوانین شارستانییەتی گوندو شارستانییەتی شارو شارستانییەتی دەوڵەت ناو ببەین، شارستانییەتی شار بۆ سەردەمی شارە وڵات و شارە قەڵا دەگەڕێتەوەو شارستانییەتی دەوڵەتیش واتە کۆبوونەوەی چەند شارێک لە ژێر یەک جۆر حوکمی دەوڵەتی دابن،
*٢ شارستانییەتی بەردتراشین : ئەگەر سەرنج بدەین لە کوردستان لە زۆر جیگا بەرد بەکارهاتووەو ئەشکەوت کۆڵدراوەو شاخ تراشراوە ، ئەمەش شاری گەورەی دروستکردووەو ماڵی زۆری تێدا حەواوەتەوە

نموونەی شاری حەسەن کێف و شاری ژێر زەمینی هه شت چین لە ژیر چینی دێرینکۆیۆ کە دەگوترێ جێگای سی هه زار تا پەنجا هه زار کەسی بە مەروماڵا تەوە دەبووەوە. ئەم (شارستانییەتی بەردتراشین) ە لە پێش(شارستانییەتی قوڕ) دێت.

*٣ نیوەندی نەورۆز: دامەزراندنی نێوەندێک بە ناوی – نێوەندی نەورۆز- دەکرێ ئەم نێوەندە سەر بە پەرلەمان بێت و پرۆگرام و بەرنامەی ساڵانەی خۆی هه بێت.

*٤ خەڵاتی نەورۆز: بۆ هه موو ئەم جۆرە چالاکیانەی کە باسمان کرد وەک تیپی هونەری و ئەدەبی و سێنەمایی و وەرزشی و کلتوری ، لە پێشبڕکێی نیوانیاندا بە خەڵاتی تایبەتی نەورۆز خەلات بکرێن و ئەو خەلاتە نرخ و بەهای دیاری کراوی هه بێت.

*٥ ئۆلەمپیاتی نەورۆز : کۆبوونەوی ساڵانەی ئەم هه موو تیپە چۆراوجۆرە لە کاتی دیاری کراوی نەورۆزو دووبارەبوونەوەی ساڵانەی بۆ خۆی شێوەیەکی ئۆلەمپیات وەردەگرێ و دەکرێ هه ر بەو ناوە ناوبنرێ .

دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

نەورۆزی- ٢٠٢٠- هه ولێر

کرۆنا.. پەتایەکی تازەو سەر دەمیکی نوێ … دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

چەندخاڵێکی گرنگ بۆ بەرچاوی هه مووان.

کرۆنا وەک پەتایەک کە ئێستا هه موو جیهانی گرتووتەوە، بەسروشتی دروست بووبێ و بڵاو بووبێتەوە..یان دروستکراوبێ و سیاستی پیلانگێڕیی بەدواوە بێت! نە خۆشیەکەو بووە بە واقیع وقوربانی لێکەوتەوەو بە سەتان هه زارو ملێۆنانی خستووەتە خۆپارێزیی وهه موو جیهان ڕۆژ بە رۆژ چاکترو توند تر دەکەوێتە بەربەرەکانی ئەم

نەخۆشیە سەرتاسەریەی هه موودنیا، ئەرکی بۆ هه موو وڵاتێک و شارێک و ما□□□ک و تاکێک پەیداکردووە، هه ر بۆیە دەتوانین بڵێن.. یەکەمینجارە هه موو مر□قایەتی بە یەک شێوە ژیان بە سەردەبەن. ئەم ڕەوشە نوێیە لە داهاتوودا سەرتاسەری ژیان دەخاتە قۆناخێکی ترکە زۆر جیادەبێت لە پێش بڵاوبوونەوەی کرۆنا! گۆڕانکاری لە باری دەروونی تاک و پەیوەندی خیزان و کۆمڵگاو سیاسەتی حکومەتەکان .هه ر ئێستا سەرەتای ئەم گۆڕانکاریە بەدەرکەوتووە. ئەمە ڕەوشی هه موو □وداوە گەورەو فرەوانەکانی جیهانن..هه ر بۆیە ئەرکی زانکۆکان و لێکۆڵەرەکانە هه ر ئێستا بە هیوای لێکۆڵێنەو□ پێویست و زانستیانە چاوی خۆیان بکەن□و□ ل□ ن□و □وداوکانی وڵات بۆ پسپۆری خۆیان داتاو بەڵگە کۆبکەنەو□ و بە دوای ئەنجامی زانستی□و□دا بگەڕێن و زیانەکان بکەن بە ما□ی□ی تاقیکردبەوەی بەسود و دەرس وەرگرتنی پێویست.

چەند لایەنێکی نوێی گۆرانکاریەکان..

-گ□□انگاری ئ□د□بی و هون□ری و میدیایی ، ئ□ستا ب□روونی ب□رچاو□ ک□ ق□ناخ□کی نو□ی ئ□د□ب و هون□رو میدیایی د□ستی پ□کردوو□و ئ□رکی پسپۆرانی ئەم بوارانەیە دەست بەکاربن و لێنەگەڕێن ئەم سەرەتایە لە ڕێگای ڕاست و دروستی خۆی دوور بکەوێتەوەو هه ڵەو ناڕێکی نەکەن بە کارێکی باوو کارەچاکەکان برەو پێبدرێن و کەسە چاککردووەکان ئافەرین بکرێن.

-ل□ □ووی تاک□و□ تاکی و□ات ز□رب□ی هه ر□ ز□ری ل□ما□□و□ خ□ی خستوو□ت□ خ□پار□زی و ب□کار ل□سنوور□کی ب□رت□نگ ش□وو □□ژ ب□س□ر دەبات ، پێویست دەکات پسپۆرەکان هاریکاری ئەو تاکانە بکەن کەژیانی نێوماڵەوە بێ تاقەت و نیگەرانیان دەکات ، بەرنامەی زانستی و پیاوانی شارەزا لە ڕادیۆو تەلەفزیۆنەکانو میدیا بەگشتی ڕێنمایی و ڕێنیشاندەریان بن بۆ خۆ گونجاندن لە گەڵ ئەم ڕەوشە نوێیەو دەرچوون بە تەندورستی.

- خیزانەکان بۆ یەکەمجار هه موو ئەندامانی خێزان پێکەوە بۆ ما□و□یەکی درێژ لە ماڵەوەکۆدەبنەوەو دەمێننەوە، پێویستە پسپۆرانی خانوادەیی ئەوانیش لە میدیاکان هاوکاریان بکەن وڕێنیشاندەریان بن بۆ خۆگونجاندن و دەرچوون لە م ڕەوشەو بە سەلامەتی دەروونی و جەستەیی و ڕؤشنبیریەکی پێویست.

-حکوم□ت پ□ویست□ و□زار□ت□کان هه ر ئێستا ل□ک□□□ن□و□ ل□ توانای خ□یان بک□ن و کەم و کورتی و لای□ن□ باش□کانی خ□یان بناسن و کەم و کورتیەکان بەرە بەرە کەم بکەنەو□ و خاڵە باشەکان ڕۆژ بە ڕؤژ بە هێز بکەنو پێویستیەکان بەردەست بکەن

.

-ئابووری ..پ□ویست□ تاک و خیزان و ک□م□□گ□و حکوم□ت ب□ چاو□کی ترو ب□ شار□زایی□کی ز□رتر بیر ل□ دارای□کی خ□□اگرو ب□ ه□ز بک□ن□و□و ب□رد□وام داهاتوو و ئ□م ج□ر□ پ□شهاتان□یان ل□ ب□ر چاو ب□تو ئاماد□یی پ□ویستی ب□ □□چاوبک□ن.

-ل□ رووی ت□ندرووستی□و□زانک□کان و پسپ□ر□کان ب□و□ردی پ□شهات□ نو□کانی ن□خ□شی و پ□ویستی□ د□رمانی و ک□رست□یی□کان د□سنیسان بک□ن و ن□خش□ ب□ داهاتوو بک□شن.

-و□زارار□تی ناوخ□ پ□ویست د□کات ب□ووردی ک□سانی شار□زایی خ□ی دابن□ و □□ژ ب□ □ؤژو شو□ن ب□ شو□ن س□رنجی کار□کان و ک□م و کورتی و پ□ویستی□کان بدات و ئام□رو ماش□ن و ک□ر□ست□ی پ□ویست پ□یدا بکات و ش□وازی س□رک□وتوو هه □بژیری ب□ داهاتوو.

-پ□رو□رد□و خو□ندنی با□ا پ□ویست□ هه رچ□ زوو□ بیر ل□ ج□ری خو□ندنی ج□گر□و□و بک□ن□و□و ئام□رو ک□ر□ست□ی پ□ویستی ب□ پ□یدا بک□ن و ن□ ه□□ن مندا□ و گ□نج□کانمان ل□ خو□ند دوور بک□ون□و□و سارد ببن□و□، هه رچی زوو□ تواناکانیان بخ□ن□ کارو بیانخ□ن□ ب□د□م ج□ر□کی تر ل□ خو□ندن ک□ ز□رتر پشت ب□ خ□ د□ب□ست□ ، ئ□م□ش دیسان پ□ویست ب□ت□ل□فزی□نی تایب□ت و ب□رنام□ی زانستی و پ□رو□رد□یی د□کات ک□ بگونج□ن ل□ گ□□ ئ□م س□رد□م□دا.

-و□زار□تی کشتوکال پ□ویست□ ئ□م و□زار□ت□ هه رچی زوو□ پلانی س□وزکردنی و□ات وز□رکردنی ب□رهه م دابن□ ود□ستی شار□زای جوتیار□کان بخات□ کارو گرنگی□کی پ□ویست ب□ گوندو جوتیار بدات و ئام□ری تاز□و □□گاکانی زانستی گونجاو ل□ گ□□ ئاوو هه وای و□ات بخات□ ب□رد□م جوتیار□کان ویارم□تی ب□ره□مه□نانی دان□و□□□و گ□شت و شیر□م□نی ومریشک و ه□□ک□ بداتو ل□م □وو□و جوتیار□کان بخات□ پ□شب□ک□ی ب□رهه م چاکی و ز□ری□و□.

-ب□نداوو □ووباروکانی□کان و ئاوی ژ□رز□وی د□خوازن ب□ ب□رنام□ی کورت و در□ژ ز□ر بکر□ن و چاک بکر□ن و هه موو کوردستان بگریت□و□، چ□ن ئ□مان□ یارم□تی کشت وکال و س□وزکردن و جوانکردنی و□ات د□د□ن .

-□□گاو بان و پرد□کان پ□ویست□ ب□ب□رنام□ی س□رتاپاگیرچاکبکر□ن□و□و ز□ربکر□ن، چ□ن ئ□مان□ یار□تی د□ری زووگ□یشتن و□زگارک□ری ن□خ□ش و پ□ویست□کانن و د□بن□ ه□ی ئاسان و س□لام□تی هاتووچ□کردن ل□ ن□و شاروگوند□کانی

کوردستان.

دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن
١٧/٣/٢٠٢٠
هه ولێر

کرۆنا … مەولود ئیبراهیم حەسەن

ئێستا..
من هه ست دەکەم
بەتەواوی
مرۆڤێکی جیهانیم،
ئەوە نیە من و ترەمپ
هه ردووکمان
وەک یەک
لە کرۆنا دەترسین!

ئەمە جاری دووەممە
خۆم لە ماڵەوە بەند دەکەم
جاری یەکەم
فیراری شەڕی هه شت ساڵە بووم
ئەمجارە
هه ڵاتووی دەستی کرۆنام.

لە هه موو ژیانما
لەگەڵ دوژمنەکانما
هه ر چەکێکیان هه بووبێ
ڕوو بە ڕوو بوویمەتەوە،
ئەمە جاری یەکەممە
لەدەست کرۆنا ڕادەکەم.

لـە هه موو شەڕێکماندا
پێکەوە سەنگەرمان لـە دوژمن گرتووە
ئەم جارە
لـە نێو سەنگەری ماڵەوە
بـە چەکی ئاو
بـ□ تەنیا
شەڕی دوژمنێکی جیهانی دەکەم.

هه رچی پێشکەوتن و شارستانیەت هه یـە
هه موویم وەلا ناوە
تەواو پشتم بـە ئامۆژگاریەکانی داپیرەم بـەستووە
لـە شەڕی گرانی کڕۆنا
بـ□ تەواوی
خۆم دەخیلی
سیرو
لـەیموون و
زەنجەبیل و
بیبەر کردووە.

دەرگای هه موو پەرستگاکانی
بـە ڕووی خواپەرستان داخستووە
کرۆنا کردی
ئەوەی هیچ داگیرکەرێک نەیکردووە .

لـەو ڕۆژەوە دەستت گوشیوم
تا ئێستا نەمشوشتووە
لـە پشکنینا دەرکەوت
هه رچی ڤایرۆسی کرۆنا هه یـە
بـە گەرمی خۆشەویستی
هه موویت کوشتووە..

* ١٣/٣/٢٠٢٠ – هه ولێر

چیڕۆکی چەند شعریکم … مەولود ئیبراهیم حەسەن

ساڵی ١٩٨٢ لە زانکۆی بەغدا دەمخوێند ، سەرەتای ساڵی دووەمی خوێندن کچێکم ناسی بە ناوی (......) ناسینی من بە ئەو کچە بەمەبەستی گەیشتن بوو بە ئەنجام ، هه ردوومان هه ر زوو لە سەر ئەوە ڕێککەوتین یەکتر ناسین و خۆشەویستییەکە مان زۆر بەرچاوو هه رزەکارانە نەبێ.. بەهۆی ئەوی ئەوکات من چەن چەند ساڵێک لە خوێندن دوا کەوتبووم ، تەمەنم لە هاوکلاسەکانی خۆم گەورەتر بوو، هه ر بۆیە پەیوەندییەکەمان زۆر پیرۆزو پڕ ڕێز بوو بە یەکتر ، هه ر زووش بڕیارمان دا دوای تەواوکردنی خوێندن ، پەیوەندییەکەمان بکەین بە فەرمی و ئاشکرای بکەین.زۆر بە هێمنی و تا ڕادەیەکی زۆر بە نهێنیش یەکترمان دەبینی ، ئەو پەیوەندییە لە سەرەتاوە بووە هۆی ئەوە چەند کۆپڵە شیعرێکی بۆ بنووسم و کە بە یەکیش دەگەیشتین بۆم دەخوێندەوە ، یەکەمین پارچە شێعر ئەمەی خوارەوە بوو.

سەرەتا..
دەریا شین بوو
ئاسمان شین بوو
دوو چاوی تۆ شێن.
سەری ساڵی ئەشق بوو
ئەو ڕۆژەی کە ..
ئەستێرەی گیانمان
بە یەک خشین .
١٩٨٢- بەغدا

هه ڵبژاردن..
سەری ساڵی ئەشق بوو
سێ جار بازی دڵی خۆم هه ڵدا

باز..
پاش زۆر فڕێن
پاش زۆر گەڕان
بەسەر سەری جوانە کچان
هه ر سێ جار
بەسەر شانی(شا پەریێ) دەنیشتەوە
بازی دڵم بێ وچان .
من فریشتەم و
ئەشقی دڵیشم خوایی
دەبوو دڵبەریشم پەری بێ
دەستت دەمن
بۆ خوا خۆشە تەنیایی.
٢١/٢/١٩٨٢ – بەغدا

تۆ…
زۆر کچی جوان
لە تۆ جوانتر
وەک مەلی سەرمابردووی
ڕۆژانی بەفر
خۆ لە جامی دڵم دەسوون
ئاواتیانە بێنە ژوورێ
بەڵام، دڵم
چەشنی کۆشکێی ئەفسوناوی
دەرو پەنجەرەی داخراون خشت.
کەچی هه ر تەنیا ناوی تۆ دەبیسم
گیانم دێتە پێشوازی
دەرو پەنجەرەی دڵم دەکرێنەوە
دەکەونە سەر پشت.
زۆر کچ..
ڕامدەکێشی چاوی
زۆر کچ..
شێتم دەکا باڵای
کەچی ..دڵم وڵاتیکە
ژێردەستەی تۆ
پایتە ختێکە

بە تەنی تۆی تێدا پاشای .
زۆر کچ..
بە بەر چاوما ڕادەبن
زۆر جوان
گوێ لە گۆرانی و شیعرم دەگرن
زۆر کچ بۆم دەژین
زۆریش بۆم دەمرن.
کەچی دڵم
کەچی هه ستم
جۆتە ژنی دەس لە دنیا بەرداون
خۆ بۆ ڕۆژی تۆ هه ڵدەگرن.
زۆر کچ..
دوگمەی سینەم بۆ دەکاتەوە
زۆر کچ ..
لە سەر سینەم خەو دەیباتەوە
زۆر کچ ..
بە عەشقەوە هه ناسەم دەخواتەوە
کەچی دڵم
خونچەیەکە بە تەنیا
بە بۆنی هه ناسی تۆ
دەپشکوێ و دەم دەکاتەوە.
۲۱/۱۲/۱۹۸۲- بەغدا

سەر خەو..
لە سەیری گوڵان دەها تەوە،
پەری.
کە دیم خەو دەیباتەوە،
پەری.
سینەم بۆ ڕاخست
سەری پێکرد.
لەسەر دڵما
هه واری خەوێکی کورتی چیکرد.
ئەو ڕۆژە بوو کەمن دەمویست.
سینەم ببێتە سەرینی
یاری جوان و خۆشەویست.

فـەرمانم دا ..
چێتر لێنەدا دڵم
نەوا بە خرپەی دڵ
لە خەو ڕا بێ غونچە گوڵم.
سینەم چیتر پشو نە خواتەوە
نەوەک دەنگی هه ناسەم
پەری نووستووم خەبەر کاتەوە.
خوێن لە بەدەنما نە سوڕێ
تا کام دەماریش زۆر بچووکە
نەکا بە دەنگی خزینی خوێن
وە ئاگا بێ
ئەو پەریە خەو سووکە.
٣/١٩٨٣- بەغدا

عەشقی تۆ..
لە چاوی تۆ
چەندین شیعر دەخوێنمەوە
کە هێشتاکە نە نووسراون
لە گەرووی تۆ..
چەندین ئاواز دەبیسم
کە هێشتاکە نە بیسراون
لە لیوی تۆ..
چەندین خەندە دەبینم
کە هێشتاکە نە بینراون.
تۆ چ کیشوەرێکی نە دۆزراوەی؟
تۆ چ بووکێکی نە گوێزراوەی؟
گۆرانی تۆ
چ ئاوازێکی خواییە؟
بە هاری تۆ
چ دەشتێکی پڕ شاییە؟
ئەشقی تۆ
چ شێتیەکی دڵنیاییە؟
١٩٨٣- بەغدا

گوڵ..
ئەو گوڵەی پێتدام کچەکە
گوڵ نە بوو
گوللە بوو لێتدام کچەکە
گوڵ وەری
گوڵێکی زۆر ساکار بوو
گوڵی دوو ڕۆژەی بەهار بوو
بەڵام، ئەو مانای
لەوگوڵە هاتە دەست کچەکە
ئەو بوو مەبەست.
ئەو دەمە
چ دەمێکی نەمر بوو
ئەو شوێنە
چ شوێنێکی پیرۆز
ئەو خەندە
چ ناسک و دڵگر بوو
ئەو سەرنجە
چ گەرم و بە سۆز
ئەو گوڵەی پێتدام کچەکە
گوللە بوو لیتدام کچەکە
گوڵ وەری
دە تازە پشکووت
ئەی پەری
بە تیشکی ڕووت.
١٩٨٣- بە غدا

لە کۆڕسی دووەمی ساڵی سێیەم ئەو کچە سەفەرێکی ماڵەوەی کرد،کە گەڕایەوە بێ بێ هیچ پێشەکییەک و زۆر کت و پڕ گوتی : بەینی من و تۆ کۆتایی هات! ئەمەی گوت و ڕۆیشت ..ڕۆیشت وئەمە دوا دیدارو گفتوگۆمان بوو . وەک هه ر گەنجێک لەم کاتانە مرۆڤ جۆرێک لە شۆک دەیگرێ! شەو زر بە ئازارەوە ڕۆژم کردەوە،بەڵام ، دوایی گەیشتمە ئەوی دەبێ منیش دوا بڕیار بدەم. هه ر بۆیە بەم شێعرە هه ست و دوا بڕیاری خۆم دەربڕی .
بروسکە !

ئەو فەرهه نگەی وشەی (گوڵ)ی تێدا بێ،(گولـلە) شی تیدایە.
دوێنێ
هه واڵی مەرگی تۆم
لە زاری خۆت بیست.
بووی بە تەرم و
بەڕێم کردی.
سوێم نە بۆوە
هه رچەند □ۆژانێ
تاجی سەرم بووی
کە چی ئە مڕۆ پێڵاویت و
ل□ پێم کردی.
دیارە سۆزو توڕەییەکی زۆری تێدایە،بەڵام ، لەم کاتانەدا سۆز جلەو ناکرێ!
دواجار کە دیوانەکەم(خۆت لە من بزر مەکە!) دەرچوو ساڵی ١٩٨٥ بە هۆی کچیکەوەکە هه ردوکمانی دەناسی ، دیوانەکەی کەوتبووە دەست و ئەم شیعرەی خوێندبووەوە ، دەستی کردبوو بە گریان.

چەند کورتە شیعرێکی فەزای زانکۆیی ... مەولود ئیبراهیم حەسەن

بە بۆنەی ساڵی تازەوە ، ئەم چەند کورتە شیعرەی کە فەزایەکی زانکۆییان هه یە ، پێشکەش بە کچ و کوڕە زانکۆییەکانی ئەمڕۆو دوێنی دەکەم ./براتان مەولود

تەختە ڕەشە بوو
بە باخچەیەک لە گوڵ
مامۆستا
ناوی تۆی خستە ڕستەوە.

کە تۆ لە کلاس بیت
کچەکان هه موویان
دەبن بە پەری
کوڕەکان.. ئیماندار
زانکۆ.. بەهه شت .

مامۆستا بەدەنگی بەرز
وانە دەڵێتەوە
من بە هێمنی
گوێم لە دوانی
بێ دەنگی دڵتە.

کە قاویەکت لە کافتریا خواردەوە
کوڕان
س□لقیان
لەگەڵ کورسی و مێزەکەدەگرت.

کە دەڕؤی
گوڵ لە باڵات دەوەرێ
کە دەدوێی
ئاواز
کە دێیتە زانکۆ
زستان دەکەی بە بەهار.

دوێنێ نە هاتبووی
ئەمڕۆ وانەکانت
کۆپی دەکرد
پێویستە منیش
خۆم کۆپی بکەم
دەترسم

لەم ژیانە بەیەک نەگەین.

بەیانی تاقیکردنەوەمان هه یە
من
وەڵا مەکەی خۆم
دەدەم بە تۆ
دڵم دەلەرزێ
دەڵێن
دەستت زۆر قوڕسە.

تازە بیستوومە
نابیناکەی پۆلمان
هه ر ڕۆژێک
تۆ
بەیانی باشی لەگەڵ بکەی
ئەوڕۆژە
پیویستی بە گۆجانی زیرەک نیە.

جوار ساڵە لە زانکۆم
شازدە ساڵە دەخوێنم
کۆشاوم زانستێک فێربم
دواجار کەتوم بینی
جگە لە خۆسەویستی
هه موو شتێکت لە بیربرد□م□وە.

ناوی قوتابیەکانی خوێندەوە
مامۆستا
هه موویان ئامادەبوون
تەنیا کورسیەکەی تۆ
چۆل بوو
مامۆستا هاواریکرد

ئەوە بۆچی کەس نەهاتووە؟

لە ئاوێنەی ژووری کچانا
سەیری خۆت کرد
لەو ڕۆژەوە
هەر کچێک لەو ئاوێنە
سەیری خۆی بکات
بە تەنیا تۆ دەبیبێ.

مۆبایلەکەت بزرکرد
هەر کوڕێو مۆبایلیکی
وەک ئەوەی تۆی
بەدەستەوەیەو
دەڵێ
ئەوەتە لای منە.

زەنگی مۆبایلەکەت
لێیدا
هەر کوڕێو
مۆبایلەکەی خۆی
خستە بەرگوێی.

لە هەر تاقیکردنەوەیەکدا
قوتابییەکان
لە کلاس تێیان لێ گەڕێ بێت
هەموویان لەم وانەیە
نمرەی بەرز دەهێنن.

دوێنێ تۆ
بەبێ چەتر

لـە ژێر باران
لـە حەوشی کۆلـیژ
پیاسەت دەکرد
هه رچی چەتر بەدەست بوون
چەترەکانیا فڕێدا.

لـە ژێر درەختەکەی
حەوشی کۆلـیژ
لـەگەڵ دەستە خوشکەکەتا
یەکترتان ماچ کرد
لـەو ڕؤژەوە
هه رچی چۆلـەکە
دێنە سەر ئەو درەختە
دەنوک دەنێنە دەنوکی یەکتر
دڵدارا ن
ناویان لـەم درەختە ناوە
درەختی ماچ .

منداڵە خوازۆکەکەی
بەردەرگای کۆلـیژ
کە تۆی لـە بەردەمی خۆیا بینی
لـە بیری کرد
چ کەسێکەو داوای چی دەکات.

* هه وڵیر -۲۵/۱۲/۲۰۱۹

دۆزینەوە … شیعـــر: مەولـــود

ئیبراهیم حەسەن

چاوی خۆم بۆیە خۆشدەوێ
هه مێشە
بە هیوای دیداری تۆیە.

دەستەکانی خۆم
بۆیە خۆشدەوێ
بەردەوام
چەپکە گوڵی
دیاری بەدەستەوەیە
پێشکەشت کات .

ئەو پێیانەی خۆم
بۆیە خۆشدەوێ
شەوو ڕۆژ لەسەر پێیە
بۆ پێشوازی تۆ.

خەیاڵی خۆم
بۆیە لا جوانە
بەردەوام
پڕە لە جوانییەکانی تۆ.

دەمی خۆم
بۆیە خۆشدەوێ
هه ردەم
ناوی تۆی لەسەرزارە.

دڵی خۆم بۆیە لا گرنگە
چۆن هه میشە
لەسەر ئاوازی تۆ
لێدەدات .

سی□کانی خۆم
بۆیە پێویستە
بەردەوام
بە- با – ی تۆوە(*)
هه ناسەدەدات.

خۆم ..
بۆیە خۆشدەوێ
دواجار توانیم
تۆم خۆشبوێت

تۆم ..
بۆیە خۆشدەوێ
بە خۆشەویستی تۆوە
سەرەتا
خۆم دۆزیەوە.

**** هه ولێر -٥/١٠/٢٠١٩
(*) بەو - با – دەژیم دێت لەلای تۆوە . فۆلکلۆر

ساواک بۆچی (حەسەن زیرەک)ی کوشت؟! … د.مەولود ئیبراهیم حەسەن

[بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ......]

ڕوونکردنەوەیەک بۆ بەڕێز مامۆستا برایمی فەرشی … دکتۆر : مەولود ئیبراهیم حەسەن

سڵاو مامۆستای بەڕێز ..هیوادارم شادو ئاسودەو تەندروست بن .
برای بەڕێز من دوێنێ ٢١/٨/٢٠١٩ ئەو نووسینەی ئێوەم کەوتە بەرچاو کە لە ژێرناوی – بریا ئێوە کەستان خۆشنەدەویست و قینتان لە کەس ، هه ڵنەدەگرت ! – کە لە فەیسبوکەکەتان و ڕۆژی ٢٥ ئۆکتۆبەری ساڵی ٢٠١٨ نووسیوتانە و بڵاوتان کردووتەوە . چوونکە لە نووسینەکەت دا و لە ناوە ڕاست گوتووتانە : (من لەبەرتەنیا ئیشارەبە بەرنامەیەکی ڕادیۆیی باشوور دەکەم کە بە ناوی لێکۆڵینەوەی زانستی لە زمانی ڕابەر خاتوونەوە دەگێڕدرێتەوە .) هه رچەند ڕەخنەی دروست و کاری زانستی وای دەخواست کە بەڕێزتان بەو پاشخانە ڕۆشنبیریی ونووسەرولێکۆڵەروشانەکاریی ئەرشیفداریی و میدیایی و تاقیکردنەوە زۆرەی کە هه تانە ، ناوی ڕادیۆو بەرنامەو پێشکەشکارو بابەتی مەبەست و کەسی میوانی بەرنامەو مێژوو کات و شوێنی بەرنامە کە ئاشکرا بکەن و ڕوون و ڕاست بە خوێندەوارەکانت بڵێی؛ من مەبەستم ئەمانەیە ! بەڵام مخابن واتان نەکردووە . ئەوەی بەڕێز هه ر مەبەستەکتان هه بەت لە – نەناسراو – هەڵشتنەوەی کەس و بابەت و

بەرنامەکە !من تەنی بە مەبەستی ڕەخنەی زانستی ئەم سەرنجە دەخەمە بەرچاو . چۆن ئەمە جاری یەکەم نیە کە بەڕێزتان – ڕەخنەی زانستی!! – بە شێوەی توانج و پەیار لە ئەمە دەگرن . ساڵی ٢٠١٢ پاش دەرچوونی کتێبی (ساواک بەچی حەسەن زیرەکی کوشت ؟) ئەو دەمیش لە نامەیەکی کوردتـــدا بە(دەزگـــای بەدرخـــان) لە باســـی کتێبە کەو بـــا بەتی ژەهرخواردووکردنی هونەرمەند حەسەن زیرەک گەمانتان خستبووە سەر ڕاستیی مەسەلەکە ! هە رچەندە شێوەی نووسینی نامەکە زۆر لە خوار ئاستی نووسینی بەڕێزتانەوە بوو ، تەنیا پەناسەیەک بە نامەکە بشە ئەوە یە کە (نامەیەکی گومان ئامێزبوو!) گومان! بەمانای ناڕاستیی و نا زانستیی نووسین و لێکۆڵینەوەکە هە رچەندە نووسەرەکە –بە تایتلی دکتۆر- خۆی عنوان کردووە !! لە وەڵامدا من لە نامەیەکی برایانەو بە وشەی گوێئامێز داوام لە بەڕێزتان کردبوو کە سەرەتا کتێبەکە بخوێننەوە دواتر ڕەخنەی زانستی خۆتان بنووسن ، لەوە ناچێ کتێبەکەت خوێنـدبێتەوە و ڕەخنە زانسـتیەکەشتم نە بینیـوە !! ئەوا جـارێکی تریـش بە نووسـەنێکی پلار ئـامێز ڕووی ڕەخنەکەت لە ئەمە دەکەیت و ناومان ناهێنی !؟؟ وەک چەند جارێکی تریش لەرەو لەوە بە هە مان نەفەس –بە ناو هێنان – پلارت تێگرتووین .

مامۆستای خۆشەویست باجارێ من ئەو قەردە کۆنەت بدەمەوە ، کە کورد گوتوویەتی : قەرد کۆن دەبەت ناچێ ! وەک گوتم لە وەداساڵی ٢٠١٢ بەڕیزتان گومانتان خستبووە سەر مەسەلەی ژەهری ساواک و کوشتنی هونەرمەندی شەهید حەسەن زیرەک بە دەستی ساواکیە بەدناوەکان .ئێستا زۆر بە کورتی و بەڕوونی هەندەی دەتوانم بە بەڕێزتان و بە هە موو ئەو بەڕێـزانەی گومانیـان لە و مەسـەلە هە یە ، ڕوونـی دەکەمەوە .

یەکەم : مەسـەلەی ژەهـر خـواردنکردنی زیـرەک تـازە نیەو هـە ر لە ڕؤژانی نەخۆشی زیرەک و کەوتنی لە نەخۆشخانە ئەو ژەهرە – تام و بۆنی – بە وڵات دا بڵاو بووەتەوە . ئەوە تا ژنێکی کارمەندی نەخۆشخـانە لە ڕۆژانـی یەکەمـی نەخۆش کەوتـنی زیـرەک ،ڕابە خـانم دەبـاتە ژێـرزەمینەکەو پـێـی دەڵێ: ڕابیعە خـانم حەسـەن زیـرەک هونەرمەندێکی گەورەیەو بێکەسە، ژەهرخواردوویان کردووە دکتۆرەکان ڕاستییەکەت پێناڵێن،تکات لێدەکەم باخوێنەکەی بزرنەبێت ! بەڕێزیشت ئەوە دەزانی کە ڕابیعە خانم دوا خێزانی زیرەکەو تا دواچرکەی ژیانی زیرەک چرکەبە چرکە دەسەزانە لە خزمەتی دابووە . ئەو نە خۆشیەش کە زیرەک لە شایەکە دەگەینێتە نەخۆشخانە بە لەخۆچوویی ، نەخۆشـی سـەرتانی جگەر نە بـووە!!ئەو ژەهـرە بـوو کە لە کـاتی نانخواردندا ژنێک !! قابەک شۆرباو قەنداخێک دەنێ دەڵێ : ئەمەم تایبەت بە ئاغای زیرەک هێناوە !! زیرەک کە دواجار دەچێتەماڵەوە بە

ڕابیعەخانم دەگێڕێتەوەو دەڵێ : من لە قابە شۆرباکە دوو کەوچکم
خواردوقەنداخەکەشم خواردەوە ، کە چوومەوە نێو شاییەکە سەرم سوڕاو
کەوتم و ئاگام لە خۆنەما !! من لە چاو پێکەوتنە ڤیدیۆییەکە لە
ڕابیعەخانمم پرسێ ، کە زیرەک چووە شاییەکە نەخۆش بوو ؟ لە
وەڵامدا گوتیان : نە خێر هیچ نەخۆشیەکی نەبوو !!ئەم ژەهر
خواردنەی زیرەک لە کوردستان بەگشتی و کوردستانی ڕۆژهه ڵات و شنۆو
بۆکان و مەهاباد با بەتێکە لە بیر نەچووەو شاهێدی زۆر ماون . پآش
بڵاو بوونەوی کتێبەکەی ئێمە (ساواک بۆچی حەسەن زیرەکی کوشت ؟)
زۆر لە کوردانی ڕۆژهه ڵات ئەمەیان بەڕاست زانێ و هه ندێکیان
گوتیان : ئەوەی ئێوە دەتوانن بینووسن ، قسەی دڵێ ئێمەیە !
بەڕێزێک لە کۆمێنتدا نووسیبووی (ئەوەی کە زیرەکی ژەهر خواردوو
کرد ئێستا لە سوید دەژی و زۆر کەسی تریشی ژەهر خواردوو کردووە .)
مامۆستا برایم من دڵنیام جەنابت زۆر هه واڵی تریشت بیستووە و هه
ندێک لەو هه واڵانە منیش دەیانزانم !! بەڵگە یەکی تر بۆ بە
رێزتانی بهێنمەوە مامۆستا برایمی فەرشی ، قسەو دەنگ و ڕەنگی
هونەرمەند (قالە بۆکانی) هاوڕێ و هاوتەمەنی زیرەکە ، کە لە
بەرنامەیەکی دیکۆمێنتاری و بە بۆنەی ٤٧ ساڵەی ساڵفەوتی زیرەک لە
تەلەفزیۆنی – کوردستان ٢٤ – دا کە بەحەق بەرنامەیەکی چاک و گرنگ
و سەرکەوتووبوو. هونەرمەند قالە بۆکانی فەرموویان:(کوێرایيم
دایێ حەسەن زیرەکیان ژەهرخواردووکرد لە مەهاباد ،کوڕە خۆزیرەک
هیچی نەبوو دەرمانخواردیانکرد) مامۆستای بەڕێز جەنابت زۆر چاک
دەزانی کە یەکێ لە بەلگە یاساییەکان شاهێدە . بآشە بەڕێزم
شاهێدێک هه یە لە ڕابیعە خانمی دوا خێزانی زیرەک لەوە مە سەلەیە
چاکتر بە شاهید بشێ ؟ ئەی هونەرمەند قالە بۆکانی کە بە تەواوی
هوشیاریەوە و بەدەنگی خۆی و بێ ئەوەی کەس زۆری لێبکات دەفەرمووێ
: کوێرایيم دایێ حەسەن زیرەکیان ژەهرخواردووکرد لە مەهاباد .
شاهێدو بەلگە لەوە ڕاستترو یاسایی ترو زانستی تر دەبێت !؟ شتێکی
کەمن سەری لێدەرناکەم ئەوەیە کە هه ندێ کەس بە تایبەت برا ڕۆژهه
ڵاتیەکان ، هه ندێکیان زۆر بە جددی دەیانەوێ ئەوە ڕەتبکەنەوە کە
ساواک هونەرمەند حەسەن زیرەکی ژەهر خواردوو کردبێ !؟ .دیارە
کەسێک بیەوێ ڕاستی ئەو مە سەلەیە بزانێ و ئێستاش پاش ٤٧ ساڵ لە
مەرگی زیرەک غەدر لە و هونەرمەندە نەکرێ ، لەو سەردەمەی زیرەک لە
تاران بووەو هونەرمەندی ڕادیۆبووەو ناوودەنگی ئێران و عێراق و هه
موو کوردستان و ناو چەکەی پڕکردووە دەبینێ کە هه رئەو دەم –
ساواک – بەوردی چاودێری زیرەک و میدیا خانمی کردووەو بەجێێ
مەترسی زانیون و لەشەش بەلگەدا کە لە کتێبی – چپ در ایران بە
ڕوایت ساواک – دا ئەو دەزگا بەدناوە ڕای خۆی لەسەر زیرەک بە

بەرپرسانی ئەو دەزگایە گەیاندووە . ئەگەر بەوردی ڕاپۆرتی
ڕاپۆرتنووسەکان بخوێنینەوە ، دەزانین چ دوژمنکارانە گوێان لە
ترپەی دڵی زیرەک و میدیا خانم گرتووەو چ سەرفەوتێنانە ڕاپۆرتیان
نووسیوە !!با شتێکی تریشت بۆ باس بکەم مامۆستا ؛ میرزا کەریم
خۆشناو دەگێڕێتەوە لە پاش مەرگی زیرەک لە (حسێن زیرەک)ی برای
حەسەن زیرەکی خوا لێخۆش بووم پرسی :(خوا لێخۆش بوو خەراپەی کەسی
نە بوو حەزیشی لە شەڕو گێچەڵ نە بوو بۆچی تا لە بانە بوو دوو سێ
جار شەڕی کرد ؟ گووتی : ئێمە چەند جار پێمان گووت کاکە ئەتۆ
تەنها خۆت و برا ژنە – ڕابیعە –ی ژنتەو ئارەزووو ساکاریش لای
دایکیانن، ئێمە زۆر چاک ئەتوانین بەخێوتان بکەین، یان وەرە لێرە
کاسبی بکە و ئێمەش یارمەتیت دەدەین و چاویشمان لیت ئەبێ وکەسیش
ناتوانێ بێ خود شەڕت پێ بفرۆشێ .-.حەسەن زیرەک- پێکەنی وگووتی
:باوکم خۆ منیش ئەوەی تۆ دەیلێی ئەیزانم و زۆریشم بەڵاوە چاکە
.بەڵام ، ئێوە شتێک ئەزانن و منیش زۆر شت .من بەڵاتان لێ وەدوور
دەخەمەوە !منیش –واتا□ حسێن زیرەک- گووتم : بە ڵای چی کاکە ئەوە
ئەو هه موو مودەتە ئێمە ئاگامان لە مردن و ژینی یەکترنیە !ئەو بە
ڵایەی بۆ تۆ دێتە خوارەوە با ئێمەش شەریکی خەم هه ڵگرتنت بین
غەمێکت بۆ بخۆین! تەماشایەکی ئەوڵاو ئەم لای کرد و بە دەنگێکی نزم
گووتی : حوسێن (زەدەی ئیتلاعات) ئەزیەتم دەدات و ئەڵێ ئەبێ
بچیتە ئەو دیو ئیشمان بۆ بکەی ! چەندی دەڵێم باوکم ئەمن هی ئەو
جۆرە شتانە نیم و (سەوادم نیە)ئیوە چۆن ئیستیفادە لە من ئەکەن
؟ ئەڵێن ئەتۆ بە ماڵەوە بچۆ عێراق ئێمە پارەیەکی زۆرت دەخەینە
ئیختیار و خۆشمان خەڵکت بۆ دەنێرین تۆش هه رچی مەعلوماتت هه یە
پێیان بڵێو ئەوانیش بۆ ئێمەی دەهێننەوە ! هه ڵبەت خۆشت دەزانی
ئەم جۆرە شتانە بەمن ناکرێت و ئەگەر پێشم بکرێت نایکەم با لە
ساڵێ دوو سێ جار تێم هه ڵبدەن و بە فەقیریش دەژیم وو بەڵام ، (
ئەو کانیەی ئاوم لێی خواردووتەوە هیچ کاتێک بەردی تێناخەم و
خیانەت بە خاکی عێراقیش ناکەم)لە ناو خەلکیس سەر بەرز دەژیم .
لە دوایيدا پێکەنی و گووتی بە تەنیا بەربەرەکانی دەوڵەتێش دەکەم
…!) (ل٩٢-٩٣ بەشی دووەمی حەسەن زیرەک هه ندێک لە بەسەرهاتەکانی
)ئەم هه واڵە زیرەک بۆ حسێنی برای گێڕاوەتەوەو حسێنیش بۆ میرزا
کەرێم و میرزا کەرێمیش بۆ بەڵگە و بۆ هه مووان نووسیویەتیەوە .
ئەم هه واڵە پاکی و ئازایەتی و پیداگری زیرەکمان بۆ دردەخات تا
پای مەرگ !! دڕندەیی و بە دواوەو بوونی ساواکمان بۆ دەردەخات
بەدواوەی زیرەک تا دەرخواردندانی ژەهر !!
دووەم : بەڕێزان خوێندەوارانی خۆشەویست مامۆستا (برایمی فەرشی)
ڕەخنە دەگرێ و ناوێ ڕەخن□گیراو ناهێنێ ! ئەوە ئەگەر دیدی

مامۆستایە بۆ کەسی ڕەخنە لێگیراو !! بەڵام ، کورتی هێنانە لە
پەیامی ڕەخنە . چۆن یەکێک لە ئەرکەکانی ڕەخنە گری زانستیانە
ناساندنی بابەتی مەبەست و کەسی ڕەخنە لێگیراوە !مامۆستای بەڕێز
ئەوەی نەکردووە . ئێستامن بۆتان ڕوون دەکەمەوە ئەوەی کە ئاغای
برایمی فەرشی مە بەستیەتی ، بەرنامەکە لە ڕادیۆی دواڕۆژ بوولە
شاری سلێمانی و بەرنامەیەکی تایبەت بوو بە ڕۆژی یادی ٤٦ ساڵەی
فەوتی زیرەک بوو ، میوانی بەرنامە –من بووم ، مەولود ئیبراهیم
حەسەن – و پێشکەشکاری بەرنامەش مامۆستا ی بەڕێز (دەون مەعروف)
بوو.بابەتی بەرنامەکەش ژیان و بەسەرهاتی زیرەک بوو .
مامۆستا برایمی فەرشی وەک کەسێکی بەتواناو شارەزا لەم کورتە
نووس□ینەدا ، هیچ وشەو ڕستەیەکی بەبێ مەبەست نە نووس□یوە .خۆی
گوتەنی : ناکرێ وەڵامی هه موو پرسیارو پلارەکانی بدەینەوە . ئەوەی
گرنگە دیسان گومان لەوە دەکات ، کەمن گوتوومە : ڕابیعەخانم دەڵێ
،: تیمێکی پسپۆر لە ئەمریکاوە هاتبوون بۆ ئەوەی ((قورگی حەسەن
زیرەک بکڕن بۆ ئەوەی لیکۆڵینەوەی لەسەر بکەن . مامۆستا فەرشی
دەنووسێ : ئەو ئاکادیمیسیێنە ی کە لە ڕادیۆئەم باسە دەکا، لە
ڕیگای ڕادیۆکەوە دوای تێپەڕبوونی ٤٦ساڵ داوا لە کوردانی ئامریکا
دەکات بچن ئەو پسپۆرانە ببێننەوە .ئەو بەڕێزە جگە لەو قسانە هیچ
نادات بەدەستەوە .ئەو کەسانە کێن، لە ئەمریکا بۆ کوێ چوون؟ بۆ
ئیران بۆ بۆکان؟ گەرچوون چوونە لای کێ ؟ کێ پێی نەفرۆشتوون وبۆ
؟لە کوێ ئەم زانیاریانە بڵاو کراوەتەوە ؟ ڕابە خانم چۆنی زانێوە
؟ ئایا جگە لەو چەند کەسی دیکە بەو زانیاریانە دەزانن؟)
مامۆستا برایمی فەرشێ لە بەر ئەوەی چاوپێکەوتنەکەی ئێمەی لەگەڵ
ڕابیعە خانم نە خوێندووتەوە ، کە لە کتێبەکەمدا بڵاو کراوەتەوە ،
زۆر بەی پرسیارەکانی خۆی بە زیادە خستووەتە ناو نووسینەکەی خۆی
!! .
-مام□ستا گومان ل□ □استیی هه وا□ و زانیاری□ک□ د□کات ، ک□من
ب□اوم کردوون□ت□و□ ، ل□ کات□کدا هه ر ئ□و ب□□□ز□ د□نووس□ – ل□
زمانی ڕابە خاتوونەوە دەگێڕدرێتەوە . بەڵێ . مامۆستا من چاو
پێکەوتنێکی ڤیدی□یم لە گەڵ ڕابیعە خانم کردووەو قسەکانی ئەوم لە
کتێبەکەمدا نووسیوە . ئەوە بۆ ڕاستی قسەکان بەڕێز ڕابیعەخانم
بەرپرسە ! من گواستوومەتەوە ، عەرەب ئ□□ژن : ئەوەی کفر
دەگوێزیتەوە ، کافرنیە ! ئەوەش کە ڕابیعەخانم بۆ من و بۆ زۆر
کەسی تری گێڕاوەتەوە ، کفر نیە ! ڕاستیەکە کە ڕابیعەخانم
تێیداژیاوە و خۆی ئازارکێژو کارەکتەری ڕووداوەکەیە ، ئەو خاتوونە
دەڵێ : شەش کەس لە ئەمریکاوە هاتبوون ، دەیانەویست جەستەی زیرەک
بکڕن ، پارەیەکی زۆریان دەدا ، جەستەکەمان نەدانێ ، داوای تەنیا

گ□رووکەیانکرد ، ئەوە بوو خوشک و براکانی زیرەک بەوە ڕازی بوون
! مـن — واتـە ڕابتعەخـانم — گـوتم، زیـرەک لە ژیـان نەسـایەوە لە
قەبریـش لێیـنـاگەڕێن بسـیـتەوە . ڕازی نەبـووم گەرووکەش بکڕن .
کەواتـە ئەوانەی هاتوون ، هاتوونەتـە بۆکان وبۆکانیش شارێکی ئیرانە
!؟! چوونەتـە مال□ی خوشک و برای زیرەک و داوایان لەوان کردووە کە
جەستەو وگەرووکەیان پێ بفرۆشن ، ئەوەش کە ڕازی نە بووە گەرووی
زیرەک بفرۆشرێ ، ڕابیعەخانمە !!. ئەوە کەواتـە تەواوی خانوادەی
زیرەک ئاگادارن و هه ر جەنابیشت دەنووسی : (ڕاستی مەسەلەکە چییە؟
هه ربەدوای مردنی حەسەن زیرەک لە مال□ی خوشکی لە خەیابانی سەقز ،
نزیک مەدرەسەی بوعەلی ، بازاڕی دەنگۆ لە شاری بۆکان و شارەکانی
تر گەرم بوو، یەک لەو دەنگۆیانە هه رئەوە بوو ، کە لێرەو لەوێ
نـاوی وڵـاتـەکەش دەگۆڕا ،. ئێسـتـا هـه ر ئەوە بۆتـە سـەرچاوی
لێکۆڵینەوەو بووتە زانیاری لەسەر زیرەک) لە ڕاستیدا مامۆستا لەم
نووسینە دا گومان دەخاتە سەر ڕاستی مەسەلە کە !! کەچی مال□ی
ئـاوابێت هـه رخۆی بەشێـک لە ڕاسـتـیەکە دەخـاتـە ڕوو. ئەوتە ئەوە
دەسەڵمێـنێ کە هه ر ئەو کات پاش مەرگی زیرەک ئەو — دەنگۆ- یە لە
مال□ی خوشکی زیرەک بڵاو بووەتەوەو نەک هه ربۆکان شارەکانی تریشی
گرتووتەوە ، ئەو دەنگۆیەی کە لە دوای مەرگی زیرەک بە ماوەیەکی
کەم و لە نێو کەس وکاری نمرەیەکی زیرەک واتـە خێزان و براوخوشکی
زیرەک بڵاو دەبێتەوە ، ئێستا خیزانی زیرەک بە دەنگ و ڕەنگ ئەو
دەنگۆیە دەکات بەڕاستی و بەڵێ منیش ئەو ب□ ل□گ□ی□ ب□ ب□ل□گ□یەکی
تەواو زانستی دەزانم و لە کارە زانستیەکەی خۆم پشتێ پێ دەبەستم و
تائێستا هیچ ب□ل□گ□ی□ک ل□و ب□ ل□گ□یە بەڕاست و زانستی تر نازانم .
ئەرێ کێ لە خـوشک و خێزانـی زیـرەک ئاگـادارترو جێ بڕوا تـرن ؟
بەتایبەت بۆ مەسەلەیەک کە لە نیو مال□ و بەردەست و بەرچاوی ئەوان
ڕووی دابێت ؟!مامۆستا لە درێژەی پرسیارەکانی دەنووسێ : لە کوێ
ئەم زانیاریانە بڵاو کراونەتەو ؟ لەوەش سەیرتر مامۆستا برایمی
فەرشـی دەپرسـێ : ڕابە خـانم چۆنـی زانیـوە !؟ مامۆسـتا ئەوەی لە
بیرکردووە کە ڕابە خانم دوا خێزانی زیرەک بوو ! ئەو خاتوونە تا
توانیویەتی خزمەتی کردووەو کە مردووە و شاردوویانەتەوە تازیەیان
بۆداناوە ، ڕابەخانم پێش لە خوشک و براکانی خاوەنی مەسەلەکە بووە
. ئەوەتە دواجـار بە قسـەی خۆی ئەو ڕازی نەبـووە جەسـتەو گەرووی
زیرەک بفرۆشن دەڵێ: خزم و کەسی هه ندێک ڕازی بوون ، بەڵام من کە
بیستم یەخەی خۆم دادڕی وچووم شکاتم کرد ،گووتم: ئەوە هێورەکانم
دەیانەوێ لاشەی زیرەک بفرۆشن لێننەگەڕام .) (ل١٣٦، ساواک بۆچی
حەسەن زیرەکی کوشت ؟) مامۆستا وادیارە گومانی لە ڕابەخانم هه یەو
دەپرسێ چۆنی زانیوە ؟!؟ ئەو ڕابەخانم چۆنی زانیوە بۆ مامۆستا

لێدەگەڕێم چۆن بەڕێزیشیان لێکۆڵەرن ! بەڵام ، من لە کوێم زانیوە
؟ ئەوە ل□ و قیدیۆ تۆمارکراوە ڕەنگی و دەنگییەی چاوپێکەوتنەکەدا
کە لە ڕۆژی ٢٠/٧/٢٠١٠لە هه ولێــرو لە مــاڵی ڕابیعەخــانم ، بە
ئامادەبوونی کاک عومەر کارمەندی دەزگای بەدرخان تۆمارمان کردووەو
کاسێتەکەش ماوەو منیش تەنیا نە بووم کە چوومە خزمەت ڕابیعەخانم .
هه رئەو با بەتە بەڕێزی تر کە چاوپێکەوتنیان لە گەڵ ڕابیعەخانم
کردووە ، بە تۆمارکراوی هه یانە ، هێندە هه یە جارێ بڵاویان
نەکردووتەوە بۆیە منیش ناوێان ناهێنم .
مامۆستا برایمی فەرشێ لە سەر پرسیارو گومانکردنەکانی بەردەوامەو
دەنووسێ : ئەو ئەکادمیسیۆنەی کە لە ڕادیۆ ئەم باسە دەکا، لە ڕیگای
ڕادیۆکەوە دوای تێپەڕ بوونی ٤٦سال داوا لە کوردانی ئامریکا دەکات
بچن ئەو پسپۆرانە ببێننەوە . ئەو بەڕێزو جگە لە قسانە هیچ نادات
بەدەستەوە ،ئەو کەسانە کێن؟لە کوێ ئەمریکا بۆ کوێ چوون ؟ بۆ
ئیران بۆ بۆکان ؟گەڕ چوون چوونە ڵای کێ ؟کێ پێی نەفرۆشتن و بۆ ؟
وەڵامەکــان دیــارن و ڕوونکــرانەوە ، ئەوەی مــاوە داواکەی منە لە
نووسەرو ڕۆشنبیرو هونەرمەندانی کوردی دانیشتووی ئەمریکاو بەدوا
داچــوون و دۆزینەوەی ئەم پســپۆرانەیە ، کەوادیــارە مامۆســتا ئەم
پرسیارەی لا سەیرەو پێی وایە کاری کردەنی نیە !!. مامۆستا برایمی
فەرشی لە من چاکتر دەزانێ کە ئەمریکا وڵاتی سیستەم و دامازراوییی
و ئەرشیــف و بەلگەیە ، ٤٦ ســال مــاویەکئ ئەوەنــدە دوور نیە کە
بەڵگەکان دەسنەکەون ، ئەوانەی هاتوون پسپۆری مۆسیقان و سەر بە
نێوەندێکی هونەری زانستی ئەمریکابوونە ، کە هاتوون بێ شک بەلگەی
هــاتن و پســولەی خەرجــی و ڕۆژو مــانگی هــاتن و نــاوی کەســەکان
تۆمارکراوە و هه لگیراوە و ئامانجی هاتنەکەشیان دیاری کراوە
!ئێســتآش مــن دۆزینــەوەیــان بە زەحمەت نــازانم ، دوور نیە لەو شەش
کەسە هه ندێکیان لە ژیاندا مابن وکوردی دڵسۆزو شارە زا دەتوانی
بەدوا دابچێ لە مــانگی ٦و٧یســاڵی ١٩٧٦ دا بە دویــان دابگەڕێــی و
بگاتە ئەنجام . کە هیوادارم من نەمرم و ئەم ئەنجامە ببێنم .
ئێستا دەگەڕێمەوە سەر ناو نیشانی نووسینەکەی مامۆستا برایمی
فەرشی .
مامۆستا نووسیویەتی :بریا ئێوە کەستان خۆشنەدەویست و قێنتان لە
کەس هه ڵنەدەگرت !
ئەم ناونێشانە جۆرێک گشتگیــری دراوەتێ؛ بەڵــام ، لە ناوەڕۆکــدا
مەبەستی ئێمەیە . ئەوی ڕاستی بێت برای بەڕێزم برایمی فەرشێ ، من
مامۆستای هونەرمەندان حەسەن زیرەکی شەهیدم یەکجار زۆر خۆشدەوێ ،
ئەوی جێگای داخی منە خۆشەویستیەکەی من هێشتا لە ئاست گەورەیی و
زانایی زیرەک دا نی□! چ□ن بەڕاستی هێشتا من زۆر کەم لە بارەی

زیرەکەوە دەزانم ! ئەوەتە من لە ڕووی زانستی مۆسیقاوە ، شارەزای دەنگی زیرەک نیم ، هه رهێندەیە دەزانم دەنگی خۆشە و لە ززەت لە دەنگی وەردەگرم ، خۆشیەک ڕووحی داگیرکردووم ، من لە نێو ئەم کوردستانە پڕ لە گرفت و لەو هه موو کێشەو دردی سەریەی کە دیومە تا پای مەرگ چووم !! ئەگەر دەنگی زیرەک نەبوا من ئێستا ئەم هاوڵاتیە ئاساییە نەدەبووم کە هه م .بۆیە من هه رتەنیا زیرەکم خۆش ناوێ ، بەشێکی ژیانم لە سایەی زیرەکە. هه ربۆیە هه ر پێدا هه ڵگوتنێکی کە بە زیرەکم دا هه ڵگوتووە ، ڕای تەواو بێ چەندو چوونی خۆمە پاش دەیان ساڵ گوێگرتن لە زیرەک و خوێندنەوەی ژیانی. ئەوە ش کە بە لێکۆڵینەوە بەرگریم لە زیرەک کردووەو سەڵماندوومە کە – ساواک – زیرەکی ژەهر خواردوو کردووە ، بەڵگەکانم لە نووسین و قسەی خەلکی نزیک لە زیرەک بیستووەو خوێندووتەوە . تا ئێستا بڕوای تەواوم بە لێکۆڵینەوەکەی خۆم هه یە . ئەگەر ڕؤژێ مامۆستا برایم و هه ر ل□ک□□ر□کی تر بە بەلگەو بە زانستیەوە سە لماندیان کە پیچەوانەکەی ڕاستەومن هه لەم و ڕووی ڕەشی ساواکیان سپی کردەوە !! ئەوا بە و پەڕێ ڕاستگۆیی و ئاشکراوە بەدەنگ و نووسین من دوای لێبووردن لە حکومەتی شاهه نشاهی و دەزگای ساواک و خوێندەوارەکانم و ئەو بەڕێزانەش دەکەم و ئامادەم سزاو جەزای خۆم وەرگرم .

بەشی دووەمی ناونیشانی نووسینەکەی مامۆستا برایمی فەرشێ نووسیویەتی : بریا ئێوە …قینتان لە کەس هه ڵنەدەگرت !برای بەڕێز ئەوە لە کوێندەرت خوێندووتەوەو بیستووە و بینیوە کەمن وام قین لە کەسان هه ڵگرتبێت !! و بەو قین هه ڵگرتنە کارێکی وام کردبێ ، کە ئێستا بەڕێزتان نزای ئەوە بخوازن کەمن ئەو قین هه ڵگرتنەم نەکردبا ! ! تکایە نموونەیەکم بۆ بێنەوە کە بۆ- بریا – یەکەتان بشێ !؟ مامۆستای بەڕێز جەنابت زۆر باس لە لێکۆڵینەوەی زانستی دەکەیت ، ئەوە پاش چ لێکۆڵینەوەیەکی زانستی و بەلگەدار ئێوە لە ئانجامدا گەیشتنە ئەوەی کە ئێمە – قین – لە کەسان!!هه ڵدەگرین..قین هه لگرتنێک وا لە جەنابت بکات ، نزا بکەی و بریا بخوازی کە من وام نە کردبا !؟ مامۆستا برایمی فەرشی بەڕێز..ئەوەی ڕاستی بێت من وەختئ ئەوەم نیە تاڕقم لەو کەسانەش ببێتەوە ، کە پیویستە ڕقم لێیان ببێتەوە ! من هێندەی کاتم هه یە دڵ و دەروونی خۆم بە خۆشەویستی خۆشەویستانە وە خەریک دەکەم و ڕێگە نادەم ڕق دڵ و دەروونم داگیر بکات . هه تا بۆ ئەوانەش کە هه وڵی بە کوشت دانیان دام و بەردەوامیش هه وڵدەدەن !! نایانکەم بە با بەتی ڕق هه ڵگرتن، هێندە هه یە بەدڵ هیوا دەخاوزم ببنەوە بە مر□ق .

هه ول□ر-٨ /٢٠١٩

....

تێبینی : بەڕێزان ..ئەگەرچی نووسینەکەی مامۆستا برایمی فەرشی ، نووسێنێکی کورتە ! بەڵام؛ تەواوی نووسینەکە پرسیاری گومانئامێزو سوک سەیرکردنی کاری ئێمەوبە نازانستیی و نا ئاکادیمی لە قەڵەمدان و بەرگومان خستنە !! هه ربۆیە ناچاربووم بەشێک لە پرسیارەکان وەڵام بدەمەوە . هه موو لایەکیش ئەوە دەزانن کە زۆرجار وەڵام لە پرسیار دریژترە،

سلێمانی و ئەفسانە … د. مەولود ئیبراهیم حەسەن

ئەم بابەتەلەسەرەتادا، لەسەر داوای بەڕێزان نووسەرانی – ئینسیکلۆپیدیای سلێمانی نووسراوە، بەهۆی ئەوەی لەماوەیەکی کەمدا نووسرا زۆر کورتتر ل□وەی ئەگەر بەبەتەواوی ئەفسانەکانی شاری سلێمانی خۆشەویست کۆ بکەینەوە، هه روەها درێژتریش دەرچوو لەوەی ک□ بەڕێزان دەیانویست، بۆی□ بڕیاریاندا کورتی بکەنەوە، بەداخەوەئەو□ بۆ سێ ساڵ ئینسیکلۆپیدیای سلێمانی ههوالێکی نیە! بۆیەمن پێم باش بوو ئەو بابەتەم چێتر دوانەکەوێ و وەک دیاریەک بۆ شاری سلێمانی لێرەلەڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) بڵاوی بکەمەوە.

ئەگەر هه ر میللەت و ئایین و وڵاتیک ئەفسانەی خۆی هەیە، ئەوا هه ر شارو ناوچەو گوندێکیش خاوەنی ئەفسانەی خۆیەتی و لەوەش وردتر هیچ شاخ و ئەشکەوت و دارودۆڵێکیش بێ ئەفسانەنیە! جگەلەشوێنە(شوێنەوار) یەکان ئەوانیش جگەلهڕووەمێژووییەکەی – ئەفسانەی مێژوویی – خۆشیان هه یە. سلیمانیش وەک شارو دەوروبەر ئەویش بێشک خاوەنی ئەفسانەی خۆیەتی. کەئەفسانەکەی بەشێکەلەکۆی ئەفسانەی کوردی و ئەفسانەش بەشێکەلەبەشەزۆرەکانی فۆلکلۆری کوردەواری.

وشەو چەمکی ئەفسانە

ئەفسانە: لەبنەڕەتدا ئەم وش□ی□یش□□یشەیەکی – ئاوێستایی کوردی هەیەو دەچێتەوەسەر وشەی – ئاڤەدستا– ی کۆن و ماناکەشی والێکدراو□ تەوە کارلێکەری ئایینی و ستایشی بەدەستەو دوعا وەستانەوەو بەجێهێنانی سروتی ئایینی بەپیرۆزی و هیمنییەوە(گەڕان بەدوای نەمریدا).. لـ

١٥-١٦ئیستا ئەم وشەیە لەکوردەواریدا بو زۆر مانا بەکاردەت، بۆ نمونە:-

ئەفسانە: ئەو چیرۆکەکەنەی کە پاڵەوانی نائاسایی وەک (دێو، ئەسپی باڵدار، جنۆکەو زۆری تر) ڕۆڵی تێدا دەبینن و کەرەستەی ئەفسانەیی جادوکاری وەک (ئاوینەی دنیابین، کڵاوی سەخرەجن، ئاوی نەمریی و زۆری تر) رۆلی تێدا دەگێڕن و تیایدا بەکار دین .

ئەفسانە: ئەو چیرۆکەکەنانەی پاڵەوانەکانیان خوداوەندن .

ئەفسانە: بەرزترین ئاستی داهێنان و جوانی.

ئەفسانە: شتێک لەواقیعدا نەبووبیت و ئیستاش دەستنەکەوێ .

ئەفسانە: شتی نهینی و نەزانراو.

ئەفسانە: شتی بێ بنەماو ناراست و پروپوچ .

ئوستورە: ئوستورەش لەکوردەواری بەکاردەت، ئەم وشەیەش وەک هەندیک بەی دەچن عەرەبی نیە ! لەوشەی (اسطورە)وە نەهاتووەو لەبنەڕەتدا وشەیەکی (سانسکریتی) یەو لەوشەی (سوترا =)وەهاتووەگۆڕاوە– سوترا، ستورە، ستر– و زۆر وشەی تری لێدروستبووە(هیستۆری =) و (ستێری =)، واتەوشەی میژوو و چیرۆکی لەکەوتووتەوە، لەکوردیشدا وشەی (ستر = ستران)ی لێدروستبووە.

زمانی ئەفسانەی سلیمانی

زمانی فۆلکلۆر بەگشتی و ئەفسانەبەتایبەت زمانی خەڵکەو هەربەیەهەموو زارو بنزارو زارەچکەکان هاوبەشن لەبەرهەمێنانی فۆلکلۆردا، هەر بەم هۆیە بەهیچ شێوەیەک لەفۆلکلۆردا (زمانی یەکگرتوو = زمانی ستاندارد)نیە! زمانی ئەفسانەکانی سلیمانیش زمانی شێوەزارو بنزارەجیاجیاکانی شاری سلیمانیو دەوروبەریەتی و ئەوانەی لەکەندا بەکارهاتوون و ئێستاش بەکاردین .

پێناسەی ئەفسانە:- دەقی ئەفسانەکان

لەلێکۆڵینەوەی زانستی و ڕێبازو پسپۆرییەجیاجیاکاندا ئەفسانەزۆرترین پێناسەی بەرکەوتووە، کەچی هێشتا زانایان لەپێناسەکردنی ئەفسانەدا داماون و ناگەنەپیناسەیەک کەتەواوی پێکهاتەوگرنگییەکانی ئەفسانەبخاتەبەرچاو! ئێمەلێرەئەم پێناسەیەبەشیاو دەزانین: (ئەفسانە.. کۆنترین وبەرزترین و گرنگترین ئاستی بیرکردنەوەی مرۆڤە).

دەقی ئەفسانەکان

باشترین دەقی هەرەکۆنی پێش زایین کەبۆ سلێمانی دەستنیشانی بکەین، دەقی ئەفسانەی لافاوی سۆمەرییە، کەلەم دەقەدا نیشتنەوەی کەشتی لەسەر چیای (پیرەمەگروون) ی نزیک سلێمانییەو تیایدا ئەتەناپشتم ئاوا ئەفسانەکەدەگێڕێتەوە:-

شەش ڕۆژو شەش شەو تێپەڕی
هیشتا کەف و کولی لافاو شەپۆڵان دەداو هه موو خواررووی وڵاتی داپۆشیوە.
کەگەیشتینەڕۆژی حەوتەم شڵپ و هۆڕی لافاو کەمی کردەوە
وەک لەشکری دۆڕاوی جەنگ لێکداپچڕا
پاشان دەریاو ڕەشەبا نیشتنەوەلەگەڵ کەف و کوڵی لافاو
ینیم دنیا ئارامە
خەڵکم بینی هەموویان گەڕاونەتەو□ بۆ قوڕ
زەوی وەک سەربان پان و لووس بووە
دەمامکم کردەوەتیشک بەر ڕووم کەوت
کڕنۆشم بردوو دەستمکرد بەگریان
فرمیسک بەڕوومدا هاتەخوارەوە
سەیری قەراغەکانی دەریام کرد
لەههرچوارلاوەچیای-جەزیرە- دەرکەوت
کەشتی لەسەر چیای (نەسیر— پیرەمەگروون) نیشتەوە
چیای پیرەمەگروون توند کەشتییەکەی گرت و لێنەگەڕا بڕوا
(...)
ڕۆژی حەوتەم کۆترم بەرەڵاکرد
کۆتر هه ڵفری … دواتر گەڕایەوە، گەرایەوەو هیچ جیگایەکی دەستنەکەوت لێی بنیشیتەوە
پاشان قەلەڕەشکەم هه لدا.. سوڕاو لەوەڕاو نەگەڕایەووە
ئەوکات هەموو ئەوانەی لەکەشتی دابوون .. دەرمهینان
کوشتیم کوشتەوەو ئاوی پیرۆزم بەسەر(زەقورە- زەقایی- لوتکە)ی چیاداکرد.. (تەها باقر،ل١٥٧-١٥٩).
ئەوەی لەم ئەفسانەیەی سۆمەریدا گرنگە، کەشتیەکەلەسەر چیای (پیرەمەگروون) دەنیشێتەو□ نەک چیای (گوتی) و کەشتیک□ پڕەلە- هه وێنی ژیان— لەوێ باری خۆی هه لدەریژی.
باوکی مێژووی کۆن (ته ها باقر) لەپەراویزدا دەنووسێ: زانراوەکەشتی لەسەر چیای— ئەڕاڕات— ئورارتو دەنیشێتەوە، ئەگەر بەوردی ناوی داستانەکەمان خویندبیتەوە(نەسیر) مانای (ڕزگاربوون) بدا، ناوی چیای نەسیر لەهه واڵەکانی (ئاشورناسرپال ٨٨٣-٨٥٩ پ.ز)ی دووەم پاشادا هاتووە، کەدەکەوێتەخواررووی زێی بچوک، لەگەڵ ناوی گوتیەکان ناوی هاتووە، هه ندێک لەلێکۆڵەران بە(پیرەمەگروون)ی دەزانن، چیای ناوداری نزیک سلێمانی، کە٤٥کم لەباکووری — شروباک-ی زێدی ئۆتۆنا پشتم دوورە، ئەو چیا□ی کەشتیەکەی نوحی بابلی لەسەرنیشتەوە، بەقسەی (بیرسۆس) نووسەری سەدەی سێیەمی پێش زایین، بەناوی(چیای کوردۆیین) واتەچیای کوردەکان ناسراوە، کەلەقورئان و

نووسراوە سریانیەکاندا کەشتی لەسەر چیای – گوتی –
دەنیشێتەوە (گلگامش.ل١٥٧-١٥٩) .
ئەفسانەی جولندی
ئەم ئەفسانەیە ڕووداوو کەسایەتیەکانی یەک کەسایەتی سەرەتای هاتنی ئیسلامە بۆ کوردستان، جولندی پاشایەکەلە(قەڵای جولندی) نزیک سلێمانی حوکم دەکات و لەدوورەوە هەواڵی (ئیسلام و محەمەدی پیغەمبەری خودا و عەلی) دەبیستێ و زۆر خەمبار دەبێت و لێی دەپرسن بۆچی خەمبارێ؟ لەوەڵامدا دەڵێ: (ئەمن دەمرم و حەمەدەمینێک پەیدا دەبی و ولاتی من داگیردەکات!!) ئەم ئەفسانەیەدوو دەقی لەبەردەستە، لەدەقی (تحفەی مقفریه) جولندی بەیارمەتی – شەیتان- لەشکری خۆی دەباتەمەدینەولەوێ شەڕ لەگەڵ لەشکری ئیسلام دەکات .
جولندی بەلەشکرێکی گەورەدەوری مەدینەدەدات وبیلالی عەبەشی کەئەمەدەبینێ ناتوانێ بانگ بدات و خۆی دەگەیەنێتەمحەمەد و دەڵێ: (یارەسوڵڵا سەرە منت بێ بەقوربانی سەریێ، بانگم نەدا چارم چیە؟ لەشکرێکی زۆرم دیە!).
نەبی دەفەرمووێ بڕۆ بزانەچیە؟ بیلال دێتەوەدەڵێ: سەرکردەی ئەو لەشکرەی کافرەکی جولندیە! پیغەمبەر لەخوای دەپاڕێتەوەمەلایکەتی بۆ بنێرێ و خەندەقی بۆ هەڵکەنن. جولندی کەخەندەق دەبینێ دەڵێ: (سیحری عەلی زۆر تەواوە، ئەو خەندەقچییە بنیاتنراوە؟) جولندی بەئ سپی خۆی لەخەندەقی چل گەزپان دەپەڕێتەوەو کەڕان بەکەڕان لەمەدینەی دەگەڕێ و کەس نابینێ، دوازدەئەسحابەلەی دەچنەمەیدانێ جولندی ههر دوازدەیان دەکوژێ.
پیغەمبەر تەنگاو دەبیت و جوبرائیل بەدوای ئیمامی عەلی دا دەنێرێ.
(حەزرەتی جوبرایل هات بەقاسیدێ، گوتی هاتووم بەڕەزای خۆبیێ)
ناگەڕێتەوەهەتا تۆڵەی دوازدەئەسحابەی نەکاتەوە.
عەلی دەڵێ:
جولندی، جولندییە پێی قەزێ
ئەتۆ ئەو شەش پێڕەت لەسەری نەبۆ پیرۆزێ
ئەتۆ مەدینەت بۆ لەمامی من کردووە ئاڵۆزێ؟
جولندی دەڵێ ئەمن [illegible] شەری،
هیچ کەسم پێ ناویری .
هەردوکیان بەئازایەتی خۆیاندا هەر دەڵێن: جولندی پێشدەستی دەکات و گورزێک لەعەلی دەدات: (جولندی گورزێکیدا لەتەوقی سەرییەهەتا سینەبەندی بەدوودووەوە بەئەرزی ڕەق و ئیشکی دابردیێ)
ئەوجارەعەلی تانی زولفوقاری دەدات:
کەشیرێکی دەدا لەتەپلی سەری جولندیێ
ئەزرەتی جوبرایل پێی وەبەر نەدابا بەڕەزای خۆبیێ

ئەوێ جاری دنیا وەردەگەڕا بەیەکجاری□
بەو شیرلێدانەی جولندی بەئەسپەوەدوو کەرت دەبی، ئەسحابەبەناو لەشکری جولندی دەکەون و ئەلی دەڵێ:
بەو خودایەی لایەزانە
دەست هه ڵناگرم لەو کافرانە
هه تا خوین نەبا سەرانە
بۆ ئەوەی قسەی شێر ئەلی نەشکێ:
هاتەئاسمانێ هه وری تاری
رەشێنی بارانێ لێ دەباری
هه روا خوێن دەهات رای دەمالی سەرو جەندەکی لاری تحفه ی مظفریه.ل 252-222
پاش ئەوەی هه موویان دەکوژن ئیمام دەلێ: بانوێژەکەم نەچێ، دەچێ نوێژێ دەکات !!
لەم ئەفسانەیەدا بنەمایەکی میژوویی هه یە، ڕەگەزەکانی ئەفسانەزۆرن، شەیتان یارمەتی جولندی دەدات، مەلایکەت خەندەقی بۆ پیغەمبەر لێدەدەن، جوبرایل بەرەزامەندی خوای لەسەرداخوازی پێغەمبەری و داوای لێدەکات بگاتەهاواری مەدینەی !
لەدەقی (تۆفیق وەهبی)دا بەپێچەوانەی تحفه ی مقفریه لەشکری ئیسڵام دەورەی قەڵای جولندی دەدات و لەشەڕێکی گران بەسەرکردایەتی جولندی شەڕی مان و نەمان دەکەن، ئەمەیەک ساڵ دەخایەنێ ! سەرکردەی ئیسلام نامەیەک بۆ ئیمامی عەلی دەنووسێ و دەڵێ : (لەتوانای هیچ مرۆڤێک نیەئەم قەڵایەداگیر بکات، لەشکری موسلمانان شپرزەبووە، ناتوانرێ داگیربکرێ، مەگەر بەموعجیزه یه کی ئاسمان! ئێمەچاوەڕێی موعجیزه یه کی ئێوەین، یا ئەوەتەبفەرموون تابگەڕینەوەبۆ مەدینە). تۆفیق وەهبی ل١٩٢
ئیمام کەئەمەدەبیسی توڕەدەبێت و داوای بەردەقانی دەکات و لەمەدینەی ڕادوو بەرد بۆ کوردستانێ دەهاوێ، بەرد لەئاسمانێ دەبیت جولندی و خەلکەکەموسلمان د□ب□ن، بۆ پاراستنی خەڵکەکەجوبرایل بەفەرمانی خوای بال□ی دەداتەبەر بەردەکان، لێناگەڕێ زیان بەخەڵکەکەبگات. جوبرایل که مێک بال□ی بریندار دەبیت و بەردەکان لەبەردەمی ق□□ال□ی دەچەقن !! ئیستا بەبەردەعەلی ناسراون.
لەم دەقەشدا ڕەگەزی ئەفسانەهه ن..هه □دانی دوو بەرد لەمەدینەوەبۆ قەڵای جولندی لەکوردستان پەڕدانەبەر بەردەکانی جوبرایل.. کاری ئەفسانەیین .
تۆفیق وەهبی لەلێکۆڵینەوەیەکی زانستیدا شوێنی (شوینەوار)ی میژوویی قەڵای جولندی دۆزیتەوەو دەڵێ دەکەوێتەدوورایی (٢ کم) لەدۆڵی (سورەقاوشان) لەڕۆژئاوای باکووری ڕۆژئاوادا، لەیەکێ

لەپێچەکان کەناوەیەک هەیە، خەڵکەکە دەڵێن: قەڵای جولندی کەیەکە لەکۆنترین پاشماوەکانە.. تۆفیق وەهبی .ل١٧٩

ئەفسانەی ناوی سلێمانی

دەگێڕنەوە لەڕۆژانی یەکەمی دروستکردنی شاری سلێمانی، لەگەڵ یەکەم قەزمەکە لەزەوی دەکوتن.. ئەنگوستیلەیەک دێتەدەرەوە، کەسەیری دەکەن دەبینن لەسەری نووسراوە– سلێمان– خەڵکەکە بەئەنگوستیلەی موعجیزەئاساو ئەفسانەییەکەی حەزرەتی سلێمانی دەزانن و هەربەم بەنێوە شارە تازەکە ناودەنێن(سلێمانی) .

ئەفسانەی کەسایەتی مەلیک مەحمود:

مەلیک مەحمود سەرکردەی شۆڕش و ڕاپەڕینی سەرەتاکانی سەدەی بیست. وەک کوردێک و شێخ و موسلمانێک و مەلیکی کوردستان شۆڕشی دژی داگیرکەران و ئینگلیز دەکرد، بەڵام بەنێییەوە پیرۆزییەکی زۆری لەنێو خەڵک بۆ پەیدابببوو، هەر بۆیەکراوەتە پاڵەوانی زۆر ئەفسانە. دایکم زۆرجار دەیگێڕایەوەدەیگوت: شیخ مەحمود – روحم بەقوربانی بی – کەدەچووەشەڕ و دەهاتەوە.. پشتبەندەکەی دەکردەوەگولە بەردەبووەوە، چونکەگولەشێخی نەدەبڕی ! کەچی هه موو لایەک دەزانن شێخ لەپێنا بەردەقارەمان برینداربوو.

نەسوتان لەنێو ئاگردا

خەڵک دەگێڕنەوە.. شێخ نەفی کرابوو بۆ هیند، لەوێ زۆری ئازاردەدەن و دواجار ئاگرێکی گەورەدەکەنەوە – کافرەکان – ئینگلیز – شێخ دەخەنەناو ئاگر. کەچی ئاگر کار لەشێخ ناکات و هاوار دەکات: سەگ باوکینە قەسریم دەرم بێنن !!

لەڕەتەواوی چیرۆکەئەفسانەییەئاینییەکەی ئیبراهیم پێغەمبەر گواستراوەتەوەو شێخ کراوەتەپاڵەوانی ئەفسانەکە.

لەم ئەفسانەیەش ڕەگەزی ئەفسانەهەیەو نەسوتانی شێخ لەنێو ئاگر بۆ خۆی ئەفسانەیەکی مێژوویی و ئایینی و کۆن و ناسراوە. هەر ئەم ئەفسانەیەنیشانەی ئەوەیەکەئەفسانەڕانەوەستاوەو بەردەوامە.

2019-04-26

د. مەولود ئیبراهیم حەسەن

سەرچاوەکان :

تحفەئ مزفریە. ئەسکارمان، هینانەسەر ڕێنووسی کوردی هێمن، چاپی کۆڕی زانیاری کورد، بەغدا ١٩٧٥

گەڕان بەدوای نەمرییدا، مەولود ئیبراهیم حەسەن دەزگای ئاراس، هه ولیر2002

الاپار الکامله, توفیق وهبی, جزو الاول, اعداد رفیق صالح, بنکهی زین, السلیمانیه 2006
ملحمه کلکامش, گه باقر, وزاره الپقافه والاعلام, بغداد 1980

زمانی مر□ق ل□ کوێوە دێت ؟! …
دکتۆر: مەولود ئیبراهیم حەسەن

بابەتێک بۆ گفتوگۆ ..

(هه موو ڕؤژێک کە خاتوو (میکایلا ئەر مەر) لە خەو هه ڵدەستێ
، ئەو بەزمانێک قسە دەکات کە جیایە لەگەڵ زمانی ئیتالی بۆ چینی
، پاش ئەوە ی توشێ حالەتیکی سەیربوو لە نێوان شەوو ڕۆژێکدا . ئەو
دایکە(٤٧ سال)یە، توشی زمانگؤڕان بووە ،ئەو پێی وایە قوربانی
یەکی ڕەگەز پەرستیە !میکایلا لە ناکاولە (ساڵی ٢٠١٥) زمانی
–لانکشایەر –ی لەبیرکرد، کە پێی وایە هۆکەی وێنەگرتنی لەرزە ییە
، ئێستا ئەو هه موو بەیانیەک کە لەخەو هه ڵدەستێ نازانێ بە کام
زمان قسان دەکات !زمانی چێنی یان فللیپینی یان زارێکی باشوری
ئەفریقایە ،یا ئەوەتە ئیتالییە یان پۆلەندیە یائەوەتە فرەنسیە
.ئەو پێی وایە کە ئەو کەسێکی نێوان ژمارەیەکی یەکجارکەمی
تووشبووە بە زمانگۆڕان !ئە م ڕەوشە وادێتە بەر چاو کە ئەو کەسە
بەزمانی بیانی قسان دەکات .کە زۆر بەی جاریش بە هۆی وەستانی میشک
و کێشەی دەماغ و کێشە دەروونیەکانە .

میکایلا کە کاری دیکۆرسازی دەکات دەڵێ :لە دووساڵی رابردوودا زۆر
کاری ڕەگەزپەرستی لەگەل کراوە !یەکەمجار کەوای لێدێت بگرێی لە
ساڵی ٢٠١٥ لە س□ پەرمارکێتەک بووە ، کە یەکێ گوتی : ئەو
پۆلەندیانە لە هه موو شوێنێک هه ن ! ئەمەش یەکجار ناخۆش بوو ،هه
ندێ کەسیش پێیان وایە من بەردەوام بەزمازنی چێنی قسان دەکەم .هه
ندێکی تر بە تەلەفۆن پەیوەندی دەکەن و بە پێکەنینەوە دەڵێن
:دەتوانم مریشکێکی سورەوەکراوەی نیو برنجم دستکەوێ ؟ ئەمە زۆر
جار روودەدات ، هه روەها بەردەوام دەبێت و دەڵێ: ئەگەر ئەمە
جارێک بێت مایەی پێکەنینە ! بەڵام ، کە زۆرجار ئەمەدەبیسیەوە ،

دەشێ كارەكە ڕوخێنەرو بيزاركەربێت .هه روەها ميكايلا بەردەوام دەبيت و دەڵێ :لەوەتەى مانگى پێنجيى ساڵێ ٢٠١٥ توشى ئەم كارەساتە بوووە ، بەردەوام هه وڵدەدات زمانى خۆى بگێڕيتەوە بە هۆى بەردەوامى گۆرانى گوتنەوە .- گۆرانى گوتن بەزمانى دايكى !!) ئەمە حاڵى خاتوو ميكايلايە ڕۆژانە كە بەيانيان لە خەو هه ڵدەستێ ، ئەوە هيچ كە بەزمانى دايكى قسان ناكات ؛ هه ر ڕۆژەش بە زمانيك قسان دەكات كە خواستى خۆى نىەو وەك كاريكى ئۆتۆماتيكى بەسەريدا دەچەسپێ ! ئێمە ليرد□ ب□ شێوەيەكى جيا لە نموونەكانى – فێربوونى زمان بە لە بەرگرتنەوە – قسەى لە بارەوە دەكەين و دەيكەين بە نموونەى زۆر پرسيارى بێ وەڵام و گەڕان بەدواى وەڵام دا.

زمانى مرۆڤ لە كوێوە دێت ؟
خاتوو ميكايلا ئەرمەر

لە لێكۆڵينەوەى (فێربوونى زمان بەلە بەرگرتنەوە) (١)دا نموونەى زۆرمان بينى لەوەى كە كە سانێك بە هۆيەك لە هۆيەكان ، زمانى قسەكردنيان دەگۆڕێ . زمانى دايكيان لە بير دەكەن و بە زمانێك قسەدەكەن كە پێشتر نە يانزانيوەو هه ندێ جار ناوێشيان نە بيستووە ! نموونە هه يە كە كە سانێك بەم زمانگۆڕانە فێرى زمانيك بووين كە بەزمانى مردوو دەژمێردرێ ! وەك زمانى فيرعەونييەكان ، هه ندێك لە زمانگۆڕاوانە فێرى زياتر لە زمانێك بوون لە هه مان ڕوودا ودا ، دوو زمان و سێ زمان و چوارێشمان بەر چاو كەوتووە ؛ ئەمانە كە زمانيان گۆڕاوە ..زمانە تازەكە زمانێكى جێگير بووەو لە گەڵى ماوەتەوە و بەردەوام قسەى پێكردووە . بەڵام خاتوو (ميكايلا ئەرمەر)كە بەزمانى لانكشايەر قسەى دەكرد لە ناكاو ساڵى ٢٠١٥پاش گرتنى وێنەيەكى لەرزە موغناتيزى زمانى د□گ□□□ و هه موو بەيانيەك كە لە خەو هه ڵدەستێ ؛ بە زمانێك قسە دەكات جيايە لە زمانەكەى ڕۆژى پێشتر ! ئەو زمانە خۆشى نازانێ كام لە م زمانانەيە .

.ئايا بە زارى سينى يان فليپينى يان بە زارى خوارووى ئەفريقيا يا ئەوەتە بە زمانى ئيتاليايى يان پۆلەندى يا ئەوەتە بە زمانى فەڕەنسى قسان دەكات !؟ ئەم ڕەوشە بارێكى دەروونى خراپى لاى ئەم ژنە دروستكردووە وهه ربۆيە پزيشكەكان ئەم زماگۆڕانە بە نەخ□ش(٢) د□زانن وزۆريش بە زەحمەت بۆيان چاك دەبنەوە ، چاك بوونەوە بە مەبەستى گەڕانەوەى ئەوكەسە بۆ ڕەوشى پێش سەدمەو زمانگۆرانەكە ، تەنيا نموونەيەك كە من بينيم چاكبوووەوە ئەوێش پياوێكى ئيزەدى بوو بە ناوى (نەواف)(٣)، كە پاش ئەوەى لە خەو هه ڵدەستێ زمانە كورديە كرمانجيە ئيزەديەكەى لە بيردەكات و بە زامانى ئينگليزى

دەكەوێتە قسە كردن و كەسو كاری بەهۆی وەرگێڕ لێی حالی دەبن و قسەی لەگەل دەكەن ، سەرەڕای ئەوەش باو□□ئايينیە كەشی كە ئاينی(ئيزەدی) بوو گۆڕا بوو بە (مەسيحی) ئەو پياوە مامۆستا (مە ڵا عەلی كوردی كەلەك)(٤)چاكی كردەوەو بەكوردیيەكەی خۆی كەو تەوە قسە كـردن و گەڕاوە ســەر ئـاينی ئيـزەدیەكەی جـارانی ؛ ئێمە لێــرە ناما نەوێ بەوردی باسی هۆی زمانگۆڕان و هه وڵی چارەسەری زمان و بارە دەروونیەكەی خاتوو (ميكايلا ئەرمەر) بدەين ئەمە مەبەستی ئێمە نيەو كاريئێستای ئێمە ش نیە . ئەوەی ئێمە بە گرنگی دەزانين و جێگای پرسيارەو وەڵامە كەی زۆر ئەستەمە ! كۆبوونەوی ئەم هه موو زمانە يە لە كەسێكداو بێ خواستی خۆی هه ر □ۆژ□ی بە يەكێكيان قسان دەكات يان ڕۆتتر هه ر ڕۆژەی يەكێك لە و زمانانە چاڵاك دەبێت و خاتوو ميكايلا هيچ ڕۆليكی نیە لە چالاككردنی زمانی ئەورۆژە. كە بە م زمـانە تـازانە دەدوێ، ديـارە هــه مــوو پێويستيەكانی زانيـنی زمانەكەی لا جێگير بووەو بەوشەو فەرهه نگ و فۆنەتيك و دەستورەكانی زمان و كلتوريشەوە ؛ هه ربۆيە دەتوانی لە گەڵ كەسانی ئەو زمانە قسان بكات وتێيانبگات و لێی تێبگەن . كە ئەم ڕەوشە زۆر جيايە لە ڕەوشێ فيربوونی زمانێكی تازەو ڕێگای فێربوون و زەمەنی فێربوون و ژمارەی زۆری زمانەكان .كە سانی ئاسايی كاتێكی زۆريان دەوێ تا فێری زمانێكی تازەببن بۆ ئەوەی بە تەواوی قسەی پێ بكەن .كەچی ئەم ڕووداوەی بەسەر ئەم خاتوونە دا هاتووە هه مووياساكانی پێشووی تێكشكاندووە !

ئێمە دەزانين منداڵێكی ئاسايی تا زمانی دايكی بەتەواوی فێر دەبێت نزيك بە دووساڵ زمەنی پێويستە . بەڵام ؛ ئەم زمانگۆڕاوانە بە كتوپڕيی و لە ناكاو زياتر لە زمانێك فێردەبن و قسەی پێ دەكەن ؛ پرسياری زۆر هه ڵدەگرێ.
پرسياری گرنگ ئەوەيە كە ئەو زمانانە لە كوێندەرەوە دێن ؟ ئايا لە دەرەوەی جەســتەی مر□ۆ□كــانن ، يــان لە نێــو جەســتەی دان و بەم ڕووداوانە چالاک دەبنەوە ؟ زانست باس لەوە دەكات كە =جينی زمان فۆكس پ ٢ – foxp2)
)لە مێشكی مر□ۆ دا بەرپرسە لە زمان و دەستوورو فەرهه نگی زمانی مر□ۆ و قسەكردنی ،ئەمەش لە بارە ئاساييە كەيدا بە هۆی كەلەكە بوونی فيربوون تەواوی زمانە كە لە نێو ئەم جينە بەرپرسەدا كۆ دەبێتەوە ، سەرەتا تەنيا زمانی دايكەو دواتر بە هۆی ڕێگاكانی فێربوونی باو لە نيوەندەكانی فێربوون زمانی تريشی دەچێتە سەر بە پێی تواناو خواستيی كە سەكە ؛ پرسيارە گرنگە كە ئەوەيە :ئەم هه موو زمانانە لە كوێ هاتن و پێشتر لە كوێندەر بوون ؟! كە ئەو

پێشتر هیچیانی نەدەزانی . ئەگەر هه ر لە نێو جینی بەر پرسی زمان دابوون ؟ بۆچی خاوەنەکەی قسەی پێنەدەکردن ؟ چۆن ئەم هه موو زمانە لە ویدا کۆببوونەوە ؟ ئەگەر بە هۆی □وداوە کتوپڕەکەوە هاتوون لە کوێندەرەوە هاتوون ؟ ئایا دەکرێ مێشکی مر□ق ب□ تایبەت جینی بەرپرس لە زمان و قسە کردن وەک(ڕادیۆ)یەک تەماشا بکەین و ئەو شووێنەی کە زمانە کانی لێوە هاتووە وەک (ئێستەگە)یەکی پەخشکردن قبول بکەین ؟ باشە ئەوە جینەکە لە نێو جەستەی مر□ق دایە ،گوتمان ڕادیۆی وەرگرتنە ! ئەی ئەو ئێستگە یەی ناردنە لە کوێندەرەو چۆن کاردەکات و چەند زمانی تێدا کۆبووەتەوە ؟
ئێستا ئێمە لە کۆمبیوتەردا دەتوانین چەند زمانی بمانەوێ دایبەزێنین و بیخەینەسەر کیبۆرد و بە شە جیا جیاکانی لاپتۆپەکەمان . لیرەدا شوێنی هێنانی زمانە کە دیارەو جێگای وەرگرێش دیارە . بەڵام لە زمانگۆڕانە کەدا لە مر□ق جیگای لێوە هاتنی زمانە تازەکان دیار نیە ؟!!
ئەگەر ئێمە بە وردی سەیری کۆی زمانگۆڕاوەکان بکەین کە دەبینین ..هه موو زمانە کانی مر□ق قسەی پێکردوون لە کۆن و ئێستا بە مردوو و زیندووەکانەوە ، لەم زمانگۆڕانانەدا دەبینرێن و هه ن . هه ن واتە لە نێو میللەتێک و لە وڵاتێکدا قسەیان پێکراوەو ئێستاش قسەیان پی دەکرێ . بەڵام ؛ لە نێوان ئەم دووری زەمەن ودووری شوێنانەدا ئەم زمانە چۆن دەگاتە ئەو کەسەو دەبێتە زمانی قسەکردنی ؟؟

تیئۆرەکانی دروستبوونی زمان هه رچیەک بن بۆ ئێمە گرنگ نیە !چونکە ئێمە خاڵێ هاوبەشی زۆر دەبینین لە نیوان تیئۆرەکانی زمان دروست بوون ؛ بە تێئۆرە ئایینی و ئەفسانەیی و زانستیەکانیشەوە ! ئەوەی گرنگەو هۆکەی بزانین ئەو زمانانە لە کوێندەر هه لگیراون وچۆن بە سەدمەیەک و تایێک و کەوتنێک ئاوا زوو لە کەسی بەرکەوتوو ئامادە دبن ویەکسەر دەبن بە زمانی قسەکردنی !؟
ئەگەر تائێستا زانست وەڵامێکی پێ نیە ! هێندەی ئێمە بیزانین – واچاکە پەنا بۆ چێڕۆکە ئایینیەکان ببەین و دان بەوە دابنێن کە خودا مر□ق□کانی فێری زمان کرد !!

باشە ، ئەو زمانە چ زمانێک بوو کە خودا مر□ق□کانی فێرکرد ؟؟ئایا تەنیا زمانێکی فێرکردن ؟ ئەوەتە لە قورئاندا دەفەرمووێ □ ئادەمی فێری هه موناوەکانکرد) (٥)ئێمە ئەم واتایە واوەردەگرین ، کە خودا ئادەمی فێری هه موو ناوەکان کرد ، لە ناویشدا وای لێکدەدەینەوە کە مەبەست لەناو – وشە – یە و وشەش واتە زمان .واتە

وش مب ست ناوو ناوش وشیو وش ش م ب ست – زمان – و ل
دقکشدا –ناوکان – هاتووو ب شوی (ک) ک دواجار زمانکش
دکات – زمانکان – .ئتر خودا ئادمی فری هه موو زمان کان
کرد . ل گکردنی – ئادم – دتوانر ب مانای کوربگیر و بکات
ئادمکان وات هه موو مرڤکان .وات خودا هه موو مرڤکانی
فری هه موو زمانکان کرد !! پرسیارکی لژیکی دت پش ، ئی
بچی هه موو مرڤکان ، هه موو زمانکان نازانن و زربیان هه
رب منداییو زر بزحمت فری تنها زمان دبن ؟!! دکر
وامی ئم پرسیار بم شوی بدرتو: ئی ئو نی هه موو
مرڤکان پکو ..هه مووزمانکان دزان !! ئم ک خودا بو
سفتو بناسین و قبول بکین ک کیتاب یکتا پرستکان پناسی
دکن ! ئوکات خودا دتوان هه موو شتیک بکات و هه موو کارکی
لدست دت . بام ؛ هشتا پرسیاری تر زر ماون و وامان
دستنکوتوو !! باش ئگر ئادمیکان هه رهه موویان فری هه
موو زمانکان کراون ، بچی مرڤ هه رلدایک بوو قسان ناکات و
نادو ؟ بچی زر بزحمت و زریشی پی دچ هه تا فری زمانی
دایکی دبت !ئگر فرکراون دب زمان ک بشک بت ل جستی
و هه رزوو ئامادی بکارهنان بت ، وک دیتن و بیستن وجولی
سرو مل ودست و پ و دنگ دنگ !! ئو هه موومان و بردوام
دبینین ک منداڵ وش ب وش و بدووبارکردنوی زرو بردوام
و هه کردن و ب راسکردنو و کلک بوون فری زمانی دایکی
دبت . ئوشمان دیوو زانیو ، ک منداڵک ب بچوکی دکوت
نو گورگان و جگ لوی وک گورگ ل سر چوار لپ دوات وک
گورگیش دلوورن ! وات زمان مرڤی ئادمی ک فرنابیت و قس
ناکات !!؟ ئم ئنجام برو تیئری ئومان دبات ک منداڵ ب –
پرسی خانوادیی – فری زمان دبت ، وک ئوی ئگر منداڵک
ل بچوو کیو کدایک و باوکی کوردبن و بدرت ب دایک و باوککی
فنسی ..ئوا منداڵ ک زمانی دایک و باوک فنسیک فر
دبت ، نک دایک و باوک کورد ک .کوات منداڵ ک فردکر ،
نک فرکراو و باو تو .

دگینو ب ئینجیل و بابزانین خودا لو چن باسی زمان و
فربوونی زمان دکات ؟!
ل ئینجیل داهاتوو : (ل سرتادا وش بوو ، هه روها وش لای
خودا بوو ، وش هه ربخی خودا بوو .) ئگر بوردی سنجی ئم س
ستی بدین ، ستی یکم و سیمیان زر لک نزیکترن ، تا
ستی دووم .لسرتادا وشبوو، وش هه ربخوی خودابوو .ئم دوو

ڕستەیە دەکرێ یەکتر تەواو بکەن و مە بەست بدەنە دەست .واتە ماناکەی وادەکەوێتەوە کە .. لەسەرەتادا وشە بوو وشەش هه ربۆخۆی خودا بوو .ئەم ڕستە تازەیە کارەکە ڕێك دەخات و مەبەستەکە دەداتە دەست .

واتە خودا- وشە – وشە زمان بوو ..زمان خودا بوو . کەواتە ئەم خودا زمانە وەک لە قورئاندا هاتووە : (خودا مرۆڤی بەجوانترین شێوە دروست کرد .)لە فەرموودەیەکی پێغەمبەریش دا هاتووە :(خودا ئادەمی لەسەر شێوەی خۆی دروست کرد .)کەواتە ئەو جوانترین شێوەیە ، شێوەی خودایە کە مرۆڤی لەسەر دروست کراوە ، ئەو خودایەی کە لەسەرەتاوە وشە بوو ..وشەش هه ربۆخۆی خودابوو ! دەئ ئەو خودا جوانە کە وشە بوو مرۆڤی لەسەر شێوەی خۆی دروست کرد ، کە خودا وشە بوو !!دیارە لە دەقە ئایینی و ئەفسانەییە کان باس لەوەش دەکەن کە خودا مرۆڤی لە خۆڵ و ئاو خوێن و نووری خۆشی دروست کردووە ، واتە مرۆڤ ، نە بەتەنیا لەوشە دروست کراوە نە لەئاوو نە لە خوێن و نووریش ! بەلکو پێکهاتەیەکە لەمانەو زۆری تریش ، کەزمان یەکێکیانە دروستکراوە! واتە هه ر ئەمەشە ، واتە زمانە مرۆڤ لە هه موو کائینەکانی تر جیادەکاتەوە ئەوێش قسەکردنە .واتە بەکارهێنانی ناوو وشەیە . ئەمە لەوەمان نزیک دەکاتەوە کەبلێین : بەشێکی پێکهاتەی دروستکراوی جەستەی مرۆڤ.. زمانە . ئەوەتە زانستی نوێش دەیسەلم□ن□ ک□ (جینی فۆکس پی ٢) لە نێوجینەکانی جەستەی مرۆڤ بەرپرسە لە زمان و قسە کردنی مرۆڤ خۆی .

لە چێڕۆکە ئایینیە ئیسلامیەکە (ناو=زمان) وا دەخاتە بەر زیهن کە خودا زمان دەزانێ و ئەوە خودایە ئادەم فیری زمان و قسە کردن دەکات .بەڵام ، لە ئینجیل دا دەڵێ (لەسەرەتادا وشە بوو ،هه روەها وشە لای خودا بوو ، وشە هه ربۆخۆی خودا بوو) واتە وشە خودا بوو ..خودا وشە بوو،ئەم دوو باسکردنەش وەک یەک ناکەونەوە ، سەرە ڕای ئەوەی کە لە قورئان دا زۆر بە ڕوونی باسی ئەوە دەکات کە خودا ئادەمی فیری ناوەکان = زمان کردووە . بەڵام لە ئینجیل دا بە م شێوەیە نیە !

هه رچەندە دەقی چێڕۆکە ئایینیەکان دەکرێ بە جۆریکی تر بخوێندرێنەو،وەک ئەوەی یەکێ لە ڵیکۆڵەرانی چیڕۆکەکانی قورئان دەنووسێ :ئێمە نابێ چیرۆکەکانی قورئان واوەر بگرین کە چۆنە ئاوها ڕوویانداوە ، بەڵکو حیکمەتی چێڕۆکەکە گرنگە .هه روەها چیڕۆکە ئەفسانە ییەکانیش زۆر جار دەبێ وەک هێما وەریان بگێرێن ، نەک وەک ئەوەی لەدەقەکەدا باسی ڕووداو□کانیان دەکرێت .ئ□و□ت□ ل□ کت□بی

پیرۆز دەڵێ :بڵاو بوونەوەو پەرت بوونی زمان و هه لەت و پەلەت بوونی مرۆڤەکان لە خاکی – شینعار – بوو، ئەوەی دواتر بوو بە بابیل وزەمەنی ئەم ڕووداوەش بۆ(٤٢٠٠)ساڵ دەگێڕنەوە !ئەگەر بەوردی ئەم دەقە شیبکەینەوە ، ئەوا دەردەکەوێ پێش پەرت بوون و لێکپچڕانی خەڵک و خاک و زمانە کە ، زمانێک هه بووە خەڵکەکە قسەیان پێکردووە ! دواتر کە لێکدابڕاون زمانەکە پارچە پارچە بووەو زۆر زمانی تری لێ پەیدابووە .ئەم هه واڵە ئایینیەو ئەگەر باسی زۆر بوونی زمان دەکات ..ڕاستە ، دەشێ وابێت ! بەڵام ، ئەم چیرۆکە پێمان ناڵێ ئەو زمانەی خەڵکە کە پێی دەدوان پێش ئەوەی – یەهوا – دەریان بکات و پەرت و بڵاویان بکاتەوە ، چۆن دروست بووە ؟ کە ئەمە لیرە زیاتر پێویستیمان بەچۆنیەتی دروستبوونی زمان هه یە لە سەرەتاوە . نەک پەرت و بڵاو بوونەوەی . ئەو زەمەنی(٤٢٠٠)ساڵەش بۆ دروستبوونی زمان دایان ناوە ، لە گەڵ ڕەوتی ژیان و سەر هه ڵدانی شارستانییەت ناگونجێ ! کە هه رتەنی پەیدابوونی نووسین لێکۆڵەران بۆ(٣٢٠٠ تا ٣٥٠٠)ساڵ پێش زایینی دەگێڕێنەوە ، کە دەکاتە نزیک(٥٥٠٠ – ٦٠٠٠) ساڵ ، دیسان ئەم (٦٠٠٠) ساڵەش هه رزۆر کەمە بۆ سەرەتای پەیدا بوونی زمان ، ئەگەر پشت بە زانستی مرۆڤناسیی و شوێنەوارناسیی ببەستین !

مردووەکانی ئەشکەوتی شانەدەر:

ئەگەر بەوردی ئەنجامی پشکنینەکانی(ئەشکەوتی شانەدەر)(٦) بخوێنیەوە ، بۆمان دەردەکەوێ کە لە(٦٥٠٠٠)سال پێش زایین ئەشکەوتنشینەکان مردووەکانی خۆیان ناشتووە ! زاناکان لەم جۆری ناشتنە زۆر ئەنجامیان بە دەست هێناوە ، وەک ئەوەی کە مردووکانیان وەک منداڵ لە ناوزگی دایکیاچۆن گرمۆڵە دەکات ئاوایان ناشتوون ، مردووکانیان پیکەوە ناشتوون ، کەرەستەی سادەی دروستکراوی خۆیان، ئەوانەی ڕۆژانە بە کاریان دەهێنان ..ئەوانیشیان لە گەڵ ناشتوون . لە سەر هه موو ئەمانەش بە هه شت جۆر گوڵ جەستەکانیان گوڵپێشکردوون . ئەمانە هه مووی وای لە (ڕالف سوالکی) سەرۆکی تیپەکە و جەماعەتەکەی کرد . بڵێن ؛ ئەم مرۆڤانەی ئەشکەوتی شانەدەر کە(بە نیاندرتالی شانەدەر) ناسراون ..جۆرە ئایینێکیان هه بووە .چوون وەک لە کۆی کاری ناشتنی مردووەکان دەردەکەوێ ، بڕوایان وابووە ئەم مردووانە زیندوو دەبنەوەو جارێکی تر پیکەوە دەست بە ژیان دەکەنەوەو کەرستەکانی خۆیان بە هه مان شێوەی پێشوو بەکار دەهێننەوە !ئەمە ئەگەر جۆریک بێت لە بیرۆکەیەکی ئایینی و

مرۆڤەکان بڕوایان پێی هە بووبێت ..ئەوا ئەو باوڕەی کە لایان وابووە مردووکان بە شێوەی پێشو زیندوو دەبنەوەو بە هە مان شێوەش کەرستەکانیان بەکاردێننەوە ؛ ئەوا ئەم باوەڕە باوەڕێکی ئەفسانەییە !! چۆن ئەگەر مردووەکان بەپیی جۆریک لە ئایینەکان بەجۆرێک لە جۆرەکان زیندوو دبنەوە؛ ئەوا بە هیچ شێوەیەک بەشێوەی پێشو زیندوونابنەوەوهە مان کەرستە بە هە مان شێوە بەکار نا هێننەوە ؛ کە بەڕای ئێمە وەک لێکۆڵەریکی ئەفسانە ..ئەمە ڕایەکی ئەفسانەییە ! کەواتە لیرە پێکەوە ئایین و ئەفسانە سەریان هە ڵداوە .بەهیچ شێوەیەک ئاقڵ نایبڕێ کە ئەم هە موو کارو بڕوائایینی و بیرۆکە ئەفسانەییە بەبێ قسەکردن ڕووی دابێ !! هە ربۆیە دەبێ ئەشکەوتنشینەکان ئەووەختە بەزمانیک.. هە رزمانیک بیت قسەیان کردبێ ، کەدەکرێ بە (زمانی ئەشکەوت) ناوی ببەین .کە ئەشکەوتەکەش شانەدەرە ؛ کەواتە زمانەکەیان زمانی (ئەشکەوتنشینانی شانەدەر)ە ئەگەر ئەوەش لە بیرنەکەین کە زەمەنی مردووناشتنەکانی ئەشکەوتی شانەدەر(٦٥٠٠٠)ساڵ پێش زایینە ! دەبێ ئەوش ڕەچاو بکەی کە زمانەکە زۆر پێش ئەو زەمەنە دروستبووەو بەرە بەرە پێگەیشتووە .

هە ربۆیە هە ندێک لەزاناکان لەسەر ئەو باو□□ن کە باپیرانی مرۆڤ لە فێربوونی زماندا توانایەکی گەورەیان هە بووە ، ئەگەر سەیری ئەو وێنانەی ئەشکەوتەکان بکەین کە بۆ(٣٠٠٠٠٠ تا ٧٠٠٠٠٠)هە زار ساڵ دەگەڕێتەوە بۆ چەرخی بەردینیی کۆن ،کە هە ندێ لە زاناکان دەڵێن : مرۆڤ بەر لە(١٠٠٠٠٠)ساڵ پێش ئێستا دەستی بەوەکردووە کە زمان فێر ببێت .بۆ دروستبوونی زمان زاناکان ز□م□نی تریشیان دەستنیشانکردووە بۆ نموونە زمان لە نێوان (١٥٠٠٠٠ تا ٣٠٠٠٠) ساڵ پێش زاین دروست بووە ، ڕایەکی تر هە یە دروستبوونەکە بۆ (٥٠٠٠٠٠) هە زار ساڵ پێش ئێستا دەگێڕنەوە .وەک دەبینن تیئۆرەکانی دروستبوونی زمان و سەردەمەکانی دروستبوونی زمان زۆرن و لێک جیان .

دەقێکی ئەفسانەیی بۆ دروستبوونی زمان “

وەک دەقە ئایینیەکان دەقی ئەفسانەییش هە یە باس لە دروستبوونی زمان دەکات ، لەم ئەفسانەیەدا دەڵێ :هە بوو نەبوو لە زەمانی کۆنداخەلک هە موویان لە گوندێکی گەورەدەژیان و تەنیا بە یەک زمان قسەیان دەکرد .ئەم ئەفسانەیە لەنێو هۆزەکانی(بەرزاییەکانی میانمار) دەگێڕدرێتەوە .هە روەها دەلێن : وەستاکان خەریکی دروستکردنی بورجێکی بەرزبوون، بەم هۆیەوە بەرە بەرە شێوازی زۆرو

جیا جیایان لە قسەکردن بەدست هێنا،دواجار بە سەر زەویدا بڵاو بوونەوە . دوور نیە کە دانیشتوانی ئەسڵی ئەفریقاو ڕۆژهەڵاتی ئاسیاو مەکسیک و زۆر جێگای ترئەمانیش ئەفسانەی هاوشێوەیان هە بێت .

ئەگەر سەرنج بدەین ..دەبینین کە ئەفسانەکە دەڵێ: لە زەمانی کۆندا خەڵک لە گوندێکی گەورە دەژیان و بە یەک زمان قسەیان دەکرد ! باسی قسەکردن بە یەک زمان دەکات ، کەچی؛ ناڵێ ئەم زمانە چۆن وکەی دروست بووە !؟ بەڵام ئەوەش باس لە شێوازی زۆرو هە مە جۆر دەکات کە دواجار زمانە کە پێی بڵاو دەبیتەوە . واتە لەڕەش لەم دەقە ئەفسانەییە شدا زەمەنی دروستبوونی زمان باسی لێنەکراوە ، هەندێ هە یە قسەکردنەکەی خەڵکی گوندە گەورەکە بە زەمەنی(هە بوو.. نەبوو)دەگەڕێنێتەوە .واتە زەمەنی ئەفسانەیی لە کۆنیدا .
کەواتە تائیستا نە گەیشتینە ئەوەی بزانین زمان چۆن دروستبووەو کەی دروستبووە ؟هەندێ هە یە لە نێوهە موو تیئۆرەکان تیئۆری – لاسایی کردنەوەو گۆڕین دەنگی هەمائی بە وشەی مانادار و ورد کەلەکە بوون – لە هە مووان نزیکترن لەواقیعی دروستبوونی زمانی مرۆڤ .

ئەگەر چیەکە ئاینە کان زەمەنی دروستبوونی یەکسەرەیان لەوەربگرینەوەو ئەوە قبول بکەین ئەوانیش بەجۆرێک لە جۆرەکان باس لە فیربوونی بەرە بەرە دەکەن ، ئەوا لە گەڵ تیئۆرە زانستیەکان لیکنزیک دەبنەوەو کێشەی دروستبوونە کە هە تا ڕاددەیەک ئاسان دەبێت ، بەڵام؛ زەمەنی دروستبوونەکە ، وەک زەمەنیکی دیارو چەسپاو هە ردەمینێ ! ئەوسا چاکترین زەمەن بە پێی تیئۆری گەشە کردن ئەوە یە لە گەڵ گەشە کردنی جەستەی مرۆڤ و گەشەی شارستانیەت بگونجێ ، ئەوسا هە ر تیئۆری پێ بە پێ دروستبوون دەمێنێتەوە کە هە موو لایەک قبووڵی بکان .

ئەستا جارێکی تر دەگەڕێینەوە سەر ئەوەی کە زمانە کان هە موو لە کوێندەر هە ڵگیراون ؟ئایا هە موو زمانە کان لە زماندانی هە موو مرۆڤەکان هە ڵگیراون ؟! واتە هە رمرۆڤێک لە نێو(جینی فۆکس پ ٢) کەیدا هە موو زمانەکانی لەگەڵ خۆی هە ڵگرتووە !؟ یان هە موو زمانەکان لە نێو زماندانی هە موو مرۆڤەکان پێکەو – واتە هە رمرۆڤەو چەند زمانێکی لا هە ڵگیراوە ! یان لە جێگایەکی ترە کە بەردەوام پەیوەندارە بە مرۆڤ کەبوونەتەوە ؟ باشە ئەگەر وابێت ..ئەو جێگایە کوێندەرە ؟

لە گواستنەوەی زمان لە مرۆڤێکەوە بۆ مرۆڤێکی تر ، دەتوانین پەنا بۆ شێوەی هاو بەشێ و زگماکی و جمکانەی مرۆڤەکان ببەین ، کە دوو جمک هه ر چەندە لیکدووربن ، بەڵام؛ جۆرێک یەک هه ستیان هه یەو هه ست بە خۆشی و ناخۆشی یەکتر دەکەن ، کاتێک یەکێکیان نە خۆش دەکەوێ ئەوەی تریش نە خۆش دەکەوێ و کاتێ یەکیان دڵخۆش دەبێت ئەوەی تریشیان دڵخۆش دەبێت .ئێمە ئەم تیئۆرە جمکیە بۆ هه موو مرۆڤەکانیش قبووڵ بکەین ..کە ئەوانیش لە سەرەتای دروستبوونیان بە پێی هه موو تیئۆرەکان جۆرێک جمکانەن ! واتە هاو بەشی و وەک یەکیان هه یە .هه ر لە خاڵێ سەرەتاو پێکهاتەی جەستەو خوێن و ئیحساس و هه ستەوە تا دەگاتە جۆری بیرکردنەوەو بەکارهـێنانی زمانەوە .بۆیە ئەم هه موو هاو بەشێە پیکهاتەییە جەستەییە یارمەتی ئەوەمان دەدات کە بڵێین : پەیوەندیەکی بۆماوەیی لە نێوان هه موو مرۆڤەکاندا هه یەو لەم جۆرەکات□ن□ – مەبەست کاتی س□□دمەو زمانگۆڕان – ە بێ خواستی مرۆڤەکان خۆیان هه ندێکیان زمان ئالوگۆڕ دەکەن ! وەک ئەوەی بێ خواستی خۆشیان تاکەکان زمانیان دەگۆڕێ .

ئەگەر ئەمە کارە میکانیکیە ئۆتۆماتیکیەک□ ب□□ت ! ئەی باشە زمانەکان چۆن هه رهه موویان بە تەوای و ئامad□ن بۆ بەکارهـێنان و قسەپێکردن لە کن مرۆڤەکان کۆبوونەتەوە و هه ن ؟ چۆن لەسەرەتادا مرۆڤەکان تاک تاک و گروپەبچوکەکان تەنیا یەک زمان فێردەبن ، دواتر بە پەرتی و لێکدووری بە زەمەن و بە جوگرافیاوە زمانی تر دروست دەبن . کە ئەم تیئۆرە یارمەتی ئەوەمان دەدات کە بڵێین : مرۆڤەکان بە تاک تاک هه رتەنیا یەک زمان فێردەبن ؛ کەواتە چۆن هه موو زمانەکان لەکن هه موو مرۆڤەکان عەمباربوونە ؟! ئەم ژنە بە هۆی سەدمەیەکەوە ، ئەم هه موو زمانەی لە کوێ بۆ هات و چۆن لای ئەوهه ر ڕۆژەی یەکێکیان چاڵاک دەبێت ؟

ئەگەر زەمەنی فێربوونی زمان و چۆنیەتی دروستبوونەکەی تیئۆری زۆری هه یە ! ئەوا تا ئێستا من ڕاوبۆ چوون و تیئۆریکم نە دۆزییەوە کە بۆمان ڕوون بکاتەوە کە چۆن ئەم هه موو زمانە بە هۆی سەدمەیەکەوە لای تەنیا مرۆڤێک کۆبوونەوەو چاڵاک بوون ؟ من خۆشم نە گەیشتم بە قەناعەتێک و هۆیەکم دەستنەکەوت بە گونجاوی بزانم بۆ ئەوەی خوێندەوارانی پێ ڕازی بکەم ! تا ئەو ڕۆژەی کە زانست ئەم نه□ن□ی□ و زۆری ترمان لە نهێنیەکانی کەون و جەستەی مرۆڤ بۆ ئاشکرا دەکات ، دەبێ هه وڵدەین و چاوە ڕێی داهێنانای زاناکان بین !. ئەم کەونە پڕ لە نهێنیە و کە مێکی زۆر کەمی زانراوەو زۆری ماوە بزانرێ ، جەستە و پیکهاتەی مرۆڤ پڕە لە نهێنی و کەمێکی زۆر کەمی زانراوەو

زۆری ماوە بزانرێ.!!

ئەم دوو بارە بوونەوەی – زمانگۆڕان – ە بەبەردەوامی لە مێژووداو لەنێو هەموو وڵاتان و میللەتان ، هەروەها زۆرجار کەسی زمانگۆڕاو زیاتر لە زمانێک جیگەی زمانی خۆی دەگرێتەوە ، دواجار ئەم خاتوو (میکایلا مەرمەر)ە کە هەربەیانیەو بەزمانێکی ترو جیا لەوەی ڕۆژی پێشتر قسان دەکات ؛ حالەتەکان زۆر پرسیار بە دوای خۆی دادەنێ !
یەکەم : ئەوەیە کە ئەم زمانانە لە چ زماندان و عەمبارێک دا هەڵگیراون؟
دووەم : ئایا هەموو زمانەکان لەنێو جینی بەرپرسی زماندا کۆبوونەتەوە ؟
سێیەم : ئایا زمانەکان لەدەرەوەی جەستەی مرۆق و لەشوێنێک دا هە ن ؟
چوارەم : چۆنە ئەم زمانگۆڕانە کتوپرە فێربوونی تەواوو یەکسەرەی بەدواوەیە؟
پێنجەم : هۆی چیە زمانگۆڕاو هە ندە جار زیاتر لە زمانیک فێردەبێت و پێیان دەدوێ ؟
شەشەم : هۆی چیە ئەم ژنە میکایلا مەرمەر بەم زمانگۆڕانە هە ر ڕۆژەی بە زمانێکی جیا لەزمانی ڕۆژی پێشتر قسە دەکات و ئەم بەردەوام زمانگۆڕانەشی لەدەرەوەی خواستی خۆیەتی ؟
ئەم پرسیارانە ئەرکی زاناکان گران دەکات و وادەخوازێ زانست بەدوای وەڵامەکاندا بگەڕێت ، چوونکە ئەم دیاردە مێژووییە ئەم دووبارەبوونە بەردەوامەی نێو جوگرافیای مرۆقایەتی ناکرێ هە روا بمێنێتەوەو زانستانە کاری لە سەر نەکرێ و تەنیا بە نەخۆشیەکی بێ جارەسەری ناوببرێ !
ئەگەر نەرەدە و وەستانی مێشک و تای گران و سەرەشەی زۆر نەخۆشین و زۆر جار دەبنە هۆی ئەم زمانگۆڕانەو کەوتن و سەدمەش دەبنە هۆی نەخۆشی ؟ ئەی ئەم ئەنجامە کە زمانگۆڕانەکەی لێدەکەوێتەوە ، ناکرێ ئەم بەشی زمانگۆرانەکە بە سودی مرۆق بەکار بێت و هۆی زمانگۆڕان و شوێنی زمانگۆران و کاری زمانگۆڕانەکە بزانرێ و مرۆق لە ڕێی زانستەوە دواجار ئەم زمانگۆرانە کۆنترۆل بکات و زانستیانەو بۆ سودی مرۆقایەتی و بە تایبەت بۆ (فێر بوونی زمان بە لەبەرگرتنەوە) بەکاری بهێنێ و زەمەنی زمان فیر بوون کورت بکاتەوە ؟

ئەمە بە شێوەیەکی تیئۆری لە کتێبەکەماندا (فێر بوونی زمان بەلەبەرگرتنەوە) بەپشت بەستن بەم بەردەوامییەی زمانگۆڕان ،

ڕێگامان بە ئەوە خۆشکردووە کەدواجار زانست دەتوانێ ئەم کارە بکات . خۆشبەختانە (دکتۆرنیکۆلاس مەنتی گرۆپەنتە) زانای مێشک و کۆمپیوتەر لەزانکۆی ئەم –ئای –تی لەکەنەدا ئەم هە واڵەی ڕاگەیاند و گوتی ؛ لە داهاتوودا دەتوانین بە کەبسولەک مرۆڤ فێری زمانی ئینگلیزی بکەین .
باشە.. ئەوە ئەم کە پسولە بەرهە می زانستە و فیربوونەکەش وەک دەردەکەوە کتوپرە !ئەم کە پسولە چۆ دەکات ؟زمانە کە لە نەو کەپسولەکەیەو لە جینی بەر پرسی فێربوونی زمانی کە سەکەدا کەپی دەکات ؟ یان کە پسولە کە ئەو زمانە ئینگلیزیە چالاک دەکات کە خۆی هە یە لە نیو زماندانی مرۆڤەکەدا !؟ ئەمانەش پرسیارن و وەڵامەکانیان ڕوون نیە ! بەڵام ؛ فێربوونە کتەپڕەکە بە هۆی کە پسولەکەوە نزیکمان دەکاتەوە لە فێربوونی کتووپڕی ئاینی و ئەفسانەیی و هە روەها فیربوونی کتوپڕی دوای سەدمەوە .لێکۆڵینەوە لە م ڕووداوو دیاردانەو گەڕان بە دوای وەڵامی پرسیارەکان ، سەرەتای قۆناخێکی نوێی زانستە لە بارەی زمانەوە بە هە موو ڕەهە ندەکانی زمانەوە . بابزانین زانستی داهاتوو چ وەڵامێکمان دەداتەوە ؟!

تێبینیەکان:-

-(١) بە ئەوەی باشتر لەم بابەتە نزیک بیتەوە ، پێویست دەکات کتێبی (فیربوونی زمان بەلەبەر گرتنەوە – لە ئەفسانەی کوردیەوە بە زانستی سەردەم) لێکۆڵینەوەیەکی زانستی ئەکادیمی تیئۆری پێشبینیکارە باس لە داهێنانێکی گرنگ دەکات ، کە دواجار ڕوویدا بخوێنیتەوە .
-(٢)لە ڕاستیدا ئەم زمانگەرانە وەک نە خۆشیەک جاو لەدەکرێت و خۆشی لە ئەنجامی نەرەدە و سەکتەی دەماغ و سەدمەی توند پەیدا دەبێت ، بەڵام هە موو جارە زمانی کەسەنە نەخۆشەکە دەگۆڕێ بە زمانێکی تر یان زیاتر لە زمانیک و ئەو کە سە بەوزمانانە دەدوێت و قسە دەکات و زمانە نوێکە بە تەواوی فێردەبێت ، ئەوەی بە لێکۆلینەوەکەی ئێمە گرنگە ..ئەم زمانە تازانەیە کە کەسەکان بەکتوپڕی فێری دەبن . ئەم زمانفێربوونە ئەوەدەهێنێ لێکۆڵینەوەی زۆری لەسەر بکرێت ، کە تا ئێستا ئەم لێکۆڵینەوەو کتێبەکەی خۆم من بەم شێوەیە بە تاقانە ئەبینم ، هیوادارم داهاتوو لێکۆڵەران چاکترو زۆرتری پێوە خەریک بن .
-(٣)(٤) نەواف پیاوەکی ئیزەدی بوو ئەوەش کە لە خەو هە ڕەدەستە

بەزمانی ئینگلیزی قسان دەکات و ئاینەکەشی لە ئیزەدیەوە دەگۆڕێ
بۆ مەسیحی ، مامۆستا مەلا عەلی کوردی – کەلەک کە بیست سال زیاترە
وەک خۆی باسەدەکات ئەو جۆرە نەخۆشانە چاک دەکاتەوە ، کە لە نە
خۆشخانەکان بێهیوادەبن ، هه رئەویش نەوافی چاککردەوەو بە زمانی
کوردی کەوتەوە قسەو گەڕایەوە سەر ئاینەکەی خۆشی و وازی لە
مەسیحیەت هێنا، ئەم کارەی (مامۆستا مەلا عەلی کوردی) وەک (دکتۆر
ئاڕئاڕ سواریز)وایەو ئەوێش کە پیاوێکی مەسیحیە ئەوە چل سالە
خەریکی ئەم جۆرە پزیشککارییەیەو بەشێوازی خۆی چارەسەری ئەم جۆرە
نە خۆشانە دەکات ، ئەم دوانە ئەوە هه ڵدەگرن لە چەندین لاوە
لێکۆڵین□و□یان لەسەر بکرێ . من تا ئیستا ئەم ئاینگۆڕانەم بە م
شێوەیە نەدیوەو نەمزانیوە کەسیش بە شێوەی مامۆستا مەلا عەلی بەم
جۆرە نەخۆشی لا چاکبووبێتەوە !!
-(٥) بۆ ئێمە وەک لێکۆڵەرێک هه موو دەقەکان ، دەقی ئایینی و
ئەفسانەیی و مێژوویی و واقیعی و هه ردەقێکی تر کە سودی بۆ
بابەتەکە هه بێت ، دەقی لیکۆڵێنەوە ن .
-(٦)ئەشکەوتی شانە دەر گرنگیەکی جیهانی هه یە لە ڕووی پڕ نهێنی و
زانیاری کۆنی ژیانی مرۆڤەوە ، یەکێ لە پسپۆرانی شوێنەوارناسی و
شارە زا لە ئەشکەوتی شانەدەر دەلێ:(ئەشکەوتی شانەدەر کۆنترین و
گرنگ ترین و دەوڵەمەندترین ئارشیفی مرۆڤایەتیە) یەکێکی تریان
لەکاتێکدا پەنجە بۆ دەرگای ئەشکەوتی شانەدەر درێژ دەکات ، دەڵێ
:(:: هه رچی شارستانیەت هه یە لە دەرگای ئەم ئەشکەوتە هاتووتە
دەرەوە .) مە بەستی هه موو شارستانیەتەکانی مرۆڤایەتیە . چونکە
لەڕووی زەمەنەوە لەهه مووان کۆنترە .

شاری هه ولێر ..کۆنترین شاری جیهانە کە جەژنی نەورۆزی تێدا پیرۆز کراوە … دکتۆر مەولود

ئیبراهیم حەسەن

داستانی (ئینەنا – دەمموزی) داستانێکی ئاینی کلتوری سروشتی ئەفسانەیی باپیرانی سۆمەرییەکانە ، زەمەنی سەرهەڵدانی دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی (کشتو کالی ئەشکەوت ١٥ بۆ ١٢ هە زارساڵ پێش زایین)زەمەنی کشتوکالی گوند لە (گوندی زاوی جمی- زەڤیا چەمە) ی ئەشکەوتی(شانەدەر) وەک یەکەمین گوندی کشتوکالییەوە دەست پێدەکات . ئەو داستانە لە سەر باوەی دابەزین بۆ (جیهانی ژێرەوە – بن دونیایە)دامەزراوەو دابەزینیش زۆرتر وەک سزایەک بۆ خوداوەندانە ، هە رلە دابەزینی خوداوەندان(ئینەننا) و(دەمموزی) و(ئەرشیکیگال) خوشکی ئینەننا .لە دابەزینی دەممووزیی دا پآش شەش مانگ مانەوە لە بن دونیایە وەک سزایەک ،لە ڕۆژی یەکەمی مانگی یەکەمی ساڵی نوێی سۆمەری ، کەدەکاتە ڕۆژی نەورۆزی ١/مانگی نەوروزی مانگی یەکەمی ساڵی نوێی کوردیی ئەمڕۆمان ، لە م ڕۆژەدا (دەممووزیی) سۆمەریی کەدەکاتە (تەمووزی)ئەکەدی لەم ڕۆژەدا دەتەوە سەر دنیایە و زیندوو دەبێتەوە ، زیندوو بوونەوە بەمانای گەڕانەوە لە (جیهانی مردووان) کە هە ر ئەمەش بە جیهانی ژێرەوە دەگوترا .لەم ڕۆژەدا بە بۆنەی زیندوو بوونەوەی دەممووزیی خوداوەند ئاهە نگەکی گەورەوپڕ لە شادیی بە ڕێوڕەسمێکی تایبەت بەڕێوەە دەچوو کە زۆر سروتی ئاینی و نواندنی تایبەتی تێدا پێشکەش دەکرا ، ئەم ڕۆژە سۆمەرییەکان پێیان دەگوت (زەگمەک) کە بەمانای ڕۆژی یەکەم و ڕۆژی نوێی و سەری ساڵ دێت .

ئەو ئاهە نگ گێڕانە لە و سەر دەمەوە ، واتە لە گوندی زەڤیا چەمەی ئەشکەوتی شانەدەرەوە بەردەوامەو لە گەڵ گەڕان و پەشکەوتنەکان ئەویش گۆڕاوەو پێشکەوتنی بە خۆیەوە دیوەو بەاو بووەتەوە . پاش ئەوەی کشتوکال دەگاتە گوندی (بەستان سوور) لە (١٢ هە زار ساڵ پ . ز) و گوندی (چەرموو ٩هە زارساڵ پ.ز) لە وەشەوە دەچێتە شاری (هە ولێر – ئوربیلللوم- ٧ تا ٦ هە زار ساڵ پ.ز) کشتوکالی شار دەست پێدەکات ، ئەو شارەی کە باپیرانی سۆمەرییەکان دروستیان کردووە پێش ئەوەی بەشێک لە سۆمەرییەکان بچنە خوارەوەی دوو ڕووباران عێراقی ئێستا. شاری (ئوور٥ تا ٤ هە زار ساڵ پ.ز) درووست بکەن . سۆمەرییەکان هە تا شاری ئووریان درووستکرد ، لە کشتو کالدا پشتیان بە باران دەبەست ، لە شاری ئوور بە هۆی ڕووبارەوە ئاودێری کشتوکالیان داهێناو بەمەش بەرهە می زۆرترو مسۆگەرتریان دەس کەوت .

ڕۆژی – نەورۆز- زەگمەک – وەک جەژنێکی گەورەو ڕۆژی یەکەمی ساڵ وساڵنامەی سۆمەرییەکان بەردەوام لە گەڵ سۆمەرییەکان دەچووە هه موو جیگایەک و لە وانیشەو بەدەورو بەردا پەرت بوو ، هه تا دەهات ڕێو رەسمی پێشوازی کردن لەم جەژنە گەورەو پیرۆزتر دەبوو ، بە تایبەت کە گەیشتە شار ، یەکەمین ساریش شاری(هه ولێر-ئوربیللوم) بوو ، ئەو شارەی هه ر لەسەرە تاوە وەک شارێکی ئایینی و پەرستگایی درووستکرا و هه ر زوو پەرستگای (ئیننەنا – عەشتار)ی تێدا دامەزراو ئەو پەرستگایەش نێوەندی گەورەو بەردەوامی یادکردنەوەو بەرپاردنی ئاهه نگی زیندوو بوونەوەی دەمموزی تێدا سازدەکراو نوێنەرو جێگرەوەی خوداوەندان ئەننەناو دەمموزیی سۆمەری عەشتارو تەموزی ئەکەدی و بابلی جێگایان دەگرتنەوەو ڕۆڵیان دەگێڕا ، دواجار پەرستگای ئیننەنای هه ولێر بوو بە (پەرستگای عەشتار ئەربیللا) کە ئەو پەرستگایە تایبەت بوو بە (عەشتاری خۆشەویستی و جەنگ) هه موو پاشاکان لەسەرتای جەنگ و کۆتایی جەنگ دەهاتن و قوربانیان بۆ خوداوەند عەشتار دەکردوو لێان دەپاڕانەوە و هیوای سەرکەوتنیان لێ دەخواست . بەم بۆنەیەوە و پیرۆزی پەرستگای عەشتار ئەربیللا شاری هه ولێر شاری پیرۆزو نێوەندی ڕووداوەکان بوو ، هه ر ئەمەش جاریکی تر وایکردبوو کە جەژنی ئاهه نگی زیندوو بوونەوەی تەموزو ڕؤژی سەری ساڵ و – جەژنی نەورۆز – لە شاری هه ولێربە ئاهه نگیکی شاهانە بەردەوام بەرپا دەکرا .

سۆمەرییەکان کاریگەری کەی سارستانییەتەکەیان بە سەرمیللەتانی دەوروو بەروو دوای خۆیانەوە هه بووە ، هه رلە (گوتی و میتانی و حثی وعیلامی ومیدی و …تا دەگاتە ساسانییەکان ، کە ئەمانە هه موویان بە سۆمەرییەکانیشەوە زنجیرەیەکن لە پیکهاتەی میللەتی کورد . هه روەها (ئەکەدی و بابلی و ئاشوور) یەکانیش ڕاستەو خۆ کەوتنە ژیر کاریگەری سۆمەرییەکان ، بە ئایین و زمان و تەواوی کلتورەوە ، کە ئەم کاریگەریی و لیوەرگرتنە ئەوەندە دیارو بەرچاوە هه موو پسپۆرو لیکۆڵەران باسیان کردووە ، بۆیە هه ر یەکێک لە و میللەتانەی پێش زایین لە کاتی حکومکردنی ناو چەکەو شاری هه ولێر ڕێو رەسمی پیرۆزکردنی جەژنی نەورۆزیان بە گەورەیی و شاهانە پیرۆزکردووەو بەردەوامیان پێداوەو گەیاندویانەتە ئیمڕۆ ! واتە جەژنی نەورۆز لەگەل درووستبوونی شاری هه ولێر وەک شار دەستی پێکردووەو بەردەوامە تا ئێستا .ئەو بەردەوامییەی جەژنی نەورۆز لە شاری هه ولیر بە درێژایی هه شت نۆ هه زار سال ، دەمانخاتە بەردەم بەر پرسیارییەتێکی کەورەو پیرۆز.

بۆ ئەم پیرۆزیی و بەرپرسیاریەتیە چی بکەین ؟

لەم سالانەی دووایی بەرهە مە کانی (مەو لانا جەلالەدینی ڕۆمی) ئەوەش وەک (جەژنی نەورۆز) کەمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان کردیان بە کلتورێکی جیهانی ،ئەو شاعیرە لە (شاری بەلخ) ی وڵاتی(ئەفغانستان) لە دایک بووەو لە (قوتابخانەی موستەنسریەی بەغدا) خوێندوویەتی و لە شاری (قونیە) وڵاتی (ترکیا) ژیاوەو مردووە بە زمانی (فارسی) شیعرەکانی نووسیوە ، پاش ئەوەی نەتەوە یەکگرتووەکان خستیانە لیستی کلتوری جیهانیەوە ، هە ریەک لە وڵاتانی(ئەفغانستان و ئێران و ترکیا) کەوتنە مل یەک و هە ریەکە(مەولانا) ی بە هی خۆی دەزانی و شەڕە ڕاگەیاندنیان گەیشتە شەڕی دبلۆماسی ! سەیرکەن خەڵک ئاوا بەدوای سەرداوی کلتوری خۆیەتی ، کەچی ئەمەی کورد بەم هە موو بەڵگە مێژوویی و پشتگیریە بە هێزەی کە(نەورۆزی کورد) هە یەتی ، پاش کردنی بە جەژنێکی جیهانی لە لایەن(کەمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان) نەک خەمان لی بە خاوەن نەکرد ! بەڵکو ئاگاداری ئەو شەڕە ڕاگەیاندن و سیاسی و دبلۆماسیەش نە بووین کە ئێران و ترکیاو ئەفغانستان و پاکستان لە سەر نەورۆز لە گەڵ یەکیان دەکرد و هە ریەکەیان نەورۆزیان بە هی خۆیان دەزانی و ئەوانی تریان بە داگیرکەرو دزو شەیتان ناو دەبرد ، کەچی خاوەنی ڕاستە قینەکەی – کورد – نەک هە ر داوای نەدەکردەوە ! ئاگاداری ئەو شەڕە ڕاگەیاندن و دبلۆماسیەش نە بوو !!

ئێستا کە بە هە موو بەڵگەکان (نەورۆز ..لە کوردستان سەری هە ڵداوەو هە ر لە کوردستانیش بە دونیا دا بڵاو بووەتەوە) وەختی ئەوە هاتووە و درەنگیشە کە (پەرلەمانی کوردستان) و (حکومەتی هە رێم) هە رچی زووە(لێژنەی بەرگریکردن لە جەژنی نەورۆز) دروست بکات وڕیگا سیاسی ودبلۆماسی و یاساییەکەی بگرێتە بەرو نەتەوە یەکگرتووەکان ناچار بکات بە بڕیاری هە ڵەی خۆی دابێتەوەو ڕاستی بکاتەوەو نەورۆز بە ناوی خاوەنی ڕاستە قینەی خۆی لە ئەرشیفی نەتەوە یەکگرتووە کان بە ناوی کورد تۆمار بکات .

نەورۆزو شاری هە ولێرو سەرچاوەیەکی ئابووری

دوا جار کە ڕوونبووەوە نەورۆز لە کوردستان سەری هە ڵداوەو شاری هە ولێریش یەکەمین و کۆنترین شارە کە جەژنی نەورۆزی تێدا پیرۆزکراوە و تا ئێستا ش هە ر ئەو پیرۆزکردنەی نەورۆز لە هە ولێر بەردەوامە ، ئەوا هە ولێریش ئێستا پایتەختی(حکومەتی هە رێمی کوردستان)ە ، واچاکە ئەم شاری هە ولێرو جەژنی نەورۆزە بکەین بە

خاڵی وەر چارخانی ڕۆشنبیریی ئابووری گرنگ و بە بەرنامەیەکی دەوڵەمەندو بە سود وەرگرتن لە مێژوو و شوێنەوارو کلتورو گەشتیاری ، ساڵانی لە نەورۆزدا شاری هه ولێر بکەین بە نێوەندی یادکردنەوی نەورۆزی جیهانی و ئەو شارە پڕ بکەین لە چالاکیئەدەبی و هونەری و کلتوری و سینەمایی و ئاهه نگی کلتوری گەلان و تێپە جیا جیاکانی کوردستان و دەورو بەرو جیهان لە نەورۆزدا لە کوردستان و شاری هه ولێر کۆ بکەینەوەو بەمەش گەرماییەکی باش دەکەوێتە بازاڕی کوردستان و سەر چاوەیەکی باش دەبێت بۆ کارو کاسبی و گەشەی ئابووری وڵات و کار پەیدا کردن بۆ هه زاران گەنجی کوردستان . هه رئەمەش دەرگای پەیوەندیەکی زۆرو بەردەوامی ڕۆشنبیریی و کلتوری لە گەڵ ئەو میللەت و وڵاتانە پەیدا دەکەین کە وەک ئێمە نەورۆز پیرۆز دەکەن .

نەورۆزی -٢٠١٩- هه ولێر

نەورۆز… مەولود ئیبراهیم حەسەن

ئەمڕۆ 43ساڵ بەسەر نووسێنی ئەم شیعری (نەورۆز)ەدا تێدە پەڕێ ،هه رچەندە ئەودەم من هێشتا لیکۆڵینەوەم لە بارەی میژووی نەورۆز نە کردبوو ، کتێبی لیکۆڵینەوەیی (نەورۆزی کورد..لە ئەفسانەوە بۆ بە جیهانی بوون)یشم نە نووسیبوو !بەڵام؛ هێشتافەزای ناو شیعرەکە لەگەڵ ڕۆژگاری ئەمرۆشدا زۆر وەک یەکە ، هه ربۆیە ئێستا وەک نموونەیەکی بەر لە ٤٣ ساڵ و وەک دیاری نەورۆز دەیخەمە بەردەستی ئێوەی بەڕیز..

-١٧/٣/١٩٧٦ هه وڵێر

ڕۆژانێکی دوورو درێژە
ئاهی هه ناسەی من هه ڵدەمژی و
خوێنی دڵم دەخۆیتەوەو
بە گۆچانی ئێسکما
بە بەژنی ڕۆژگار هه ڵدەگەڕیی،
تەنیاو تاک..هه ردێی و دێی
دەگەیتە جێ و بەڕێگاوەی..

هه واڵ…
لە گەڵ گزنگی بەیانا..
سواری پاپۆڕی تیشک دەبی و
بەسەر شەوپۆڵی چیاکاندا ڕادەبری
لە بەندەری دڵما هه ڵوەستەیەک دەکەیت و
لە گەڵ تارمایی شەوا دەڕۆیتەوە ،
هه واڵ بە چاوی مانگ هه ڵدەواسی و
بزە لە گەڵ ئەستیرەکان دەکەی
لە شەوی بێ ئەستێرەو مانگ
زۆر بە توندی ، بە پەنجە نەرمەکانت
لە دەرگای دڵ دەدی ،
لە پێ دەشتا ..بە پێ دزە
دەمی ئەستێرەکان دەگری و
بە هێمنی ، بە کرێ
گە شتە بێ کۆتاییەکەت
دەچنی و دەچنیت□و□..!

پرسیار..؟
برینت لە خۆشەویستیم قووڵترە
خۆشەویستیت لە تەمەنم درێژترە،
ئێش وژانی
برین و زامی خۆشەویستیت
لە گەڵ هه موو کوڵانەوەیەکیا
تامی ژینێکی نوێم دەداتێ و
دەرگای بە هه شتێکی تازەم لێ دەکاتەوە،
-لە کوێوە بەڕێ کەوتی ؟
-ل□ ک□ ین□و□ ب□□□و□ی ؟
نه□نی□ک□ هه رخ□ت د□یزانی و
تارماییەکە هه رخۆت ڕی بەدی دەکەی ؟!
-زۆرم خویندیەوەو تێتنەگەیشتم!
تێتگەیشتم و نە متوانی بتڵێمەوە،
گوتتمەوەو گوێان لێمنەگرت،
گوێیان لیم گرت و تێمنە گەیشتن !
تێمگە یشتن و دەنگیان نەکرد !!

ئای ..چەند جارە

پێ لە شوێن پیی خۆم دەنێم و
بە ڕێی هاتنی خۆم ناکەومەوە!؟
دە تبینم لە گەڵ خوناوا دێی
بە سای هه ڵما دەڕۆیتەوە
لە گەڵ هه موو جوانیێکا دێیت ،
لە تە قەی نالی ئەسپا سل دەکەی ،
هه ردێیت و دەڕۆیتەوەو دێی
کە چی هێشتا نازانم و
تێتناگەم!
تۆ ڕێبواری یان خانە خوێی؟!

تاقانە..
تاقانەکەم
دەزانم تۆش وەکو من
دڵ پر حەزی
خۆشت دەوێم
ساڵێ جارێ سەر بە ماڵێ دڵم دادەگری
گیر نابی وڕادەبری !
بەڵام؛ بزانە من چەندان جار
ئەوەندەی تۆ
تۆم خۆشدەوێ و هه وڵدەدەم
ببی بە گوڵزار
گوڵی هه رچوارکەژی ساڵت تێدا بڕوی
ببیت بە یار
شەو لە گەڵما بنوی بدوێی
ڕۆژ لە گەڵما بێیتە کار
ڕۆژ لەگەڵما
بێیتە کار !!
هه ولێر -١٧/٣/١٩٧٦

ماندووم.خاڵە ماندووم !! ....
شیعری : مەولود ئیبراهیم حەسەن

شەربایەکی گەرممان هە بوو،
ئێوارە..
کچەکەم گوتی :
پێدەچێ ئەم شەو زۆر ساردبێت !
چ شەرمێک دایگرتووم!
کە بیر لە برسییەکانی نێو خەیمە دەکەمەوە .
***
سەرمایەکی ساردتر لە دوێنێ
دزەی کردووتە ژوورەکەم ،
ناچارم..
بەتانیەکی زیاتر بەخۆم دادەدەم.
چ شەرمێک دایگرتووم !
کەبیر لە بێداری نێو کەمپەکان دەکەمەوە .
***
بە ئاسودەیی ڕاکشاوم ،
لەو دیوی پەنجەرەوە
هاژەی ساردیی با دێت ،
چ شە رمێک دایگرتووم!
کە بیر لە کۆلبەرەکانی سەر سنوور دەکەمەوە .
***
چرا کانی سەر شەقام ،
کزکز دەسووتێن
لە نێو هه وای بەستووی ئەمشەو
چ شەرمێک دایگرتووم !
کە بیر لە پاسەوانی شەو دەکەمەوە .
***
هه رچی دەکەم ..
ئەم تەلەفزیۆنەم بۆ ناکوژێتەوە ،
تا چیتر دیمەنی ئەو پیرە نەبینم !
کە بە دەست و پی شکاوی
لە نێو ئاودەسەکا
بە برسیەتیەوە

خۆی لە بەتانیەک لولدابوو!
***
عەمباری سۆبەکەمان
پڕ نەوتە !
ئاگرەکەی جوان دەسووتێ ،
ئای چەند شەرم لە خۆم دەکەم .
کە بیر لەو پیرەژنە دەکەمەوە
بەرمیلی بەتاڵی لەسەر پشتە .
***
دوگمەی پاڵتۆکەم داخستووە،
خاولیەکەم لەملم لول داوە
گەرمی ماشێنم داگیرساندووە
شەرم لەو منداڵەدەکەم
لە چوارڕێان ..
بە ملی ڕووتەوە
لەسەرمان..نازانێ چیم پێ بڵێێ !
***
ماندووم خاڵۆ..ماندووم
منداڵێک لە سەر گوفەکی ژیان
بە گریانەوە ،وای گوت ؛
ئای چەندم ڕق لەخۆم دەبێتەوە !
کە خوارزاکەم ..
پێمدەڵێ..خاڵؤ .

******* سەعات سێی خەولێنەکەوتن/٣١/١٢٢٠١٨- هه ولێر

ئەنتەرنێت ... مەولود ئیبراهیم حەسەن

خۆشەویستیی..

ئەنتەرنێت..

پێم دەڵێ :

هه موو خەڵک ڕقیان لێتە

تەنیا یەک کەس

تۆی خۆش دوێ ؛

چ خۆشە ..

ئەو کەسە ش تۆ بیت .

***

هه واڵ..

-٢-

ئەنتەرنێت ..

پێم دەڵێ :

ڕۆژێک پاش هه واڵێکی خۆش

تۆ دەمرێ !

چ خۆشە ..

ئەو هه واڵە

هاتنی تۆ بێت !

-***

دەرمان..

-٣-

ئەنتەرنێت پێم دەڵێ :

هه موو نەخۆشیەکا نت

دەرمانیان هه یە ،

تەنیا یەک نەخۆشی نەبێت !

چ خۆشە ..

ئەو نەخۆشیە

خۆشەویستی تۆ بی .

***

وەبیرهێنانەو..

-٤-

چ خۆشە ..

ئەنتەرنیت هه ر ڕۆژەو

برادەرێکم وەبیر دێنێنتەوە،

چ خۆشتر بوو..

هه موو بەیانیەکیش تۆ .

***

پێشبینیی..

-٥-

هه موو بەیانیەک ..

ئەنتەرنێت پێم دەڵێ:

ڕووی با لە کام لایە

بەفرچەند دەبارێ

پلەی گەرماچەندە

مەودای بینین چۆنە،

چ خۆشە..

چاوی تۆش پێم دەڵێ:

تامی ژیان لە چیدایە .

***

لەدایکبوون..

-٦-

هه موو ساڵێ جارێک

ئەنتەرنیت

ڕۆژی لە دایکبوونم

وەبیر دێنێتەوە ،

هه موو ترپەیەکی دڵیشم

ڕۆژی خۆشەویستیی تۆ .

***

نوێ بوونەوە..

-٧-

لە گەڵ هه موو

ئادێکی نوێ

برادەرێک زیادەکەم،

لەگەڵ هه موو

یادێکی تۆش

ژیان نوێ دەبێتەوە .

***

ئاد

-٨-

لەوەتەی هەم

ئاد دەنیرم..

بەردەوام

ڕیپۆرت دەکرێم ،

تا ئێستا

کەس وەری نەگرتووم !

تۆ یەکجار

قبوولم کە

ژیان لێرەوە دەست پێدەکات .

***

هەولێر – ١/١٢/٢٠١٨

مەرگ.. هێندە ناشیرین نیە !! …
شیعر : مەولود ئیبراهیم حەسەن

بەمانەی خەم ناکەومەوە
ئەو شەقامەی دەچیتەوە گەڕەکی ئێمە
لە سەر نەخشە نەماوە.
ژمارەی درەختی موبایلەکانم
لە تەکەڕێ بووەو
کەوی(ئیمەیل)ەکەم
ناکەوێتەوە بەرچاوم،

(پاسۆرد)ەکەم..
بەستوویەتی
هیچ ڕێگایەک
ناچیتەوە ماڵی
(فەیسبوک)ەکەم.
ئەو نامانەی دەیاننێرم
دەڵێ □ تەنیا لە کاتی تەنگەتاوی دا !!)
ژیان هێندە شڵۆغە ڕێم نیە بڕۆم
کەسێ نیە بەلەد بێت !
ئەو دەنگانەی دەیانبیسم
بۆم شیناکرێنەوە.
(موو)ی هه ر(ئەسپێ)ک دەسوتێنم
هاژە ی باڵێ هاتنیان لە ئاسمانەوە نایەت .
هه ر(ئەنگوستیلە)یەک بادەدەم
گرمەی(دێو)ێک ناڵێ:لە خزمەتم !
هه ر(کڵاو)ێک لەسەر دەنێم ،
بزرنابم !!
بەماڵێ خۆم ناکەومەوە ،
گەڕەکەکان
چەند لە یەک دەچن ،
شارەکان
چەند لە یەک دەچن ،
ئەستێرەکان
چەند لە یەک دەچن !
شەو بەڕۆژ ئاوسە
ڕۆژ بە شەو.
کات..
تام و بۆن و ڕەنگی لەدەست داوە.
من کەی و لە کوێندەرەوە هاتووم ؟
بۆچی و بەرەو کوێندەر دەڕۆم ؟
ڕابردووم نەماوە
ئێستام ناناسمەوە
داهاتووم
لەوە ناچێ بێت !
شەقامەکانی ئەم ژیانە
چەند بێ هێمان
جەستەم (دارە بزمار)انە

برینم هه مووی دووبەدەرە
ئەو برینانە ئازارم نادەن
ئەو تیرانەی لەدوورەوە دێن
زۆر بە ژانن
هیچ(ئۆف)ێک
نا بێ بە(کۆد)ی
کردنەوەی دەرگای هیچ ئەشکەوتێک
کە (دوڕ)ی ئومێدی تێدا پەنهانە .
چراکەی ڕۆژم ناسوتێ
شەو هه ناسەی لە ژیان بڕیوە
ئەستێرە لە سووڕ کەوتووە
ساڵ بێ وەرزە
بەری هیچ درەختێک پێ ناگات
تاریکی بە چەقۆ کووز کووزکە
زەمەن لە زەمەن بوون کەوتووە
چ سەرو سیمایەکی پەیداکردووە مر□ق!
گلۆپی هه موو یاساکان کوژاونەتەوە
(گۆدۆ) بە تەمای هاتن نیە
کەس نە ماوە چاوە ڕێی بکا`ت!
ئەوەی ئەستەمە
مردن نیە ،
نەمانی هێماکانی ژیانە
لە شەقامەکانی مەرگ
بوون دۆزەخە
نەبوون بە هه شت
لە نێو ئەم نە بوونی ژینە
بە هه شتێکم دۆزیوەتەوە
بەهه شت چ غەریبستانێکە
ژیان تێیدا زۆر ئەستەمە .
دەتانبێنم فریشتەکانی ئازار
هه ربەرگێک لە بەرکەن
بە هه رزمانێک بدوێن
لە هه ر دەم و
لە هه رلایەوکەوە بێن،
من بە ئازارەکانم دەتانناسمەوە .
روحم جێ قامچی ئێوەی بەسەرەوەیە
جەستەم نا ..

ئەوەی ئازارم دەدات
مردن نیە
برینەکانی جەستە نیە
ئەو تیرانەن کە بەرەو روحم دێن.
هه موو بەیانیەک من ناگەمە (زانکۆ)
هه موو ئێوارەیەک بە(ماڵ) ناکەومەوە !
چرایەکم دەست کەوتووە
ڕوناکیەکەی دەخەمە باخەڵم
لە جیاتی(گلگامش)
(گیای نەمریی) دە گەێنمە شاری (ئورووک) .
نهێنی مانەوەم دۆزیوەتەوە
مەرگی(ئەنکیدۆ)ی روحی خۆم دیوە
دەمیکە کرم لە لوتم دێتە دەرەوە
مەرگ هێندە ناشێرین نیە
کە گلگامش باسی دەکات .
جوانیەکانی ژیان
لە دەمی ژنە مە یفرۆشەکە ببیسە،
ئەوەی نەمریی بەدەست هێنا
(ماری گیاخۆر) نەبوو
ئازارەکانی من بوون.
(ئەشتار) تەواوی ژین
من لە(بندونیایێ) بەند دەکات ،
هیچ (نەورۆزو سەرەساڵ)ێکم نیە
بۆ ڕزگار بوون !
ئەو چرایە نەبوایە لە نێو دڵ
من زەمانێک بوو کوژابوومەوە،
هۆکانی نەمریی
ئازارەکانی منن
نەک گیای ژێر دەریا
ئەوە ئاوازی شمشاڵی ئەشقە
سرە بە مەڕەکان دەگرێ
بۆ سەرکەوتن بە(پەیژەی مەرگ)
(کراسی ئاسودەیی) ..منی لە بەرکردووە
ڕەشەبا دەستی پێی ناگا
من نهێنی ژیانم دۆزیەوە
ئاوی ژیان…نا
نەمریی ئەوە نەبوو

گلگامش بەدوای دا دەگەڕا،
ژیان ئەوە بوو(ژنە مەیفرۆش)ەکە باسی دەکرد .
نەمریی ئەوە بوو(میرمح)
نەچێتە سەر (گرێ هه ی ها یێ)
ژیان ئەوە بوو میرمح
هه ر(سێ سێو)ە کە ببەخشێ
من تەنیا سێوێکم بەدەستەوە ماوە
ئاسودەیی ئەوەیە
ئەو سێوە ش ببەخشم .
بۆنی کەس وکارو ماڵ و شارو وڵاتی خۆم دەکەم
پێویستە بەسەر
گردی هه ی ها یێ کەوم
بێ کەس وکار
بەهه شت ئیتر تامی نەما
پێویست بە خۆکوشتن ناکات
ساڵا نێکە بڕیاری مەرگمان دراوە
بڕیاری جاری دووەم !
ئیتر جەستەم گوڵڵە نایبڕێ
(کراسی ئاسودەیی).. منی لە بەرکردووە .
(سیزیف) ئێستا شاخ دێنێتە ژێربەردەکە
(دۆنکیشۆت) شەڕی با ناکات و
ڕاکشاوە سەری بە شمشێرە ئەلماسەکەی کردووە
(نیقاپۆش) ئێستاش
کەس نیە جلەوی ئەسپەکەی بۆ بگرێ !
سەرێک هێژای تاج بێت ،
ئەوە سەری (مەستوورە)یە .
(ئەحمەد پاشا ..)
لە (گەرماو)ە جوانەکەی (عەبدال خان)..
دڵی پڕبوو لە ترس !!
تۆپەکانی (وەستا ڕەجەب)..
بە فرمانی پاشای گەورە
ڕوویان لە هه رچوار کەنارە،
هه وارێ کوردان دوورە ، ترک خائینە..
لە(هه ڵەبجە) ژەهر ڕشێنە
لە گەرمیان منداڵ چاندنە ..
لە(شنگال) چەقۆ بە ملان ڕاناگات ،
لە (کۆبانی) ب□ر□قانی .. بە کەلەخانە !

لە (سنە) پەت خوێنی لیدەتکێ ،
لە (ڕۆبۆسکی) شەهید قەتارەی بەستووە .
(ئەژدیها) بەری ئاوی گرتووە لە عەفرین ،
لە دوورەوە چرایەک کز دەسوتێ
دەنگێک هه تا دێ نزیک دەبیتەوە
هه واڵی گەیشتنی (هه واڵ) بەڕێوەیە !!

پەراوێزی هه ندێک ناوو وشە :

– گرێ هه ی هایێ: گردی هه ی هایێ ئەوگردەیە لەنیو ئەو بە هه شتە دایە کەمیرمح پاڵەوانی گەڕان بەدوای نەمرییدا لە ئەفسانەیەکی برا ئیزەدیەکان پاش گەڕانیکی زۆر بەدەستی دێنێ و لەم بە هه شتە هه رچی دڵ بیخوازێ هه یە و دەتوانێ بیکاو بیخوا ،بەڵام تەنیا نابێ سەر ئەم گردە بکەوێ! دواجار سەر ئەم گردە دەکەوێ، گرد لە خۆوە بەرز دەبێتەوە ..هێندە بەرز دەبێتەوە ، پاش هه زاران ساڵ و لە دووری هه زاران کیلۆمەتر بۆنی کەس و کاری دەکاو ماڵ و شارو وڵاتی خۆی دەبینێ وغەریبی هه ڵدەستێ و بە هه

– شت بە جیدێلی و دەگەڕێتەو ئەو وڵات و شارو ماڵەی کە کەس نایناسێتەوە .

– موو و ئەسپ : لە زۆر لە ئەفسانە کوردیەکان لە پاداشتی چاکەیەک کە پاڵەوان لە گەڵ ئەسپی باڵداروسەر مر□ق د□یکات ، سێ داوە موو دەدات بە پاڵەوان و لە کاتی تەنگانە پاڵەوان مووەکان دەسوتێنێ و ئەویش دەس بەچێ دەگەنە هاواری .

-ئەنگوستیلە : ئەمەش هه ردیاری دێوە و لە کاتی پێویست پاڵەوان بایدەداو دێو یەکسەر دەگاتە لای و دەڵێ : فەرموو لە خزمەتم.

-ک□او: ..م□ ب□ست ک□اوی س□خر□ جن□ ، ئ□و کڵاوە بە پیی ئەفسانەکان هه رک□س□ک بیکات□ س□ر ک□س نایبین□

-دار□ بزماران :ل□کورد□واری ز□ر داری پیر□زهه ن و ب□ ب□وای خ□لک مرازان ئادا د□ک□ن ، ز□رتر کچ و کو□ی گ□نج ب□ ژن ه□نان و شوکردن بزماریک لە دارەکە دەکوتن و چاوڕێی کرانەوەی بەخت دەکەن، لە زۆر ناوچەی کوردستان ئەم جۆرە دارانە هه ن و بزمارڕێژکراون .

-ئ□ف : ل□ ئ□فسان□ی کوردیش هه ند□ک وش□ هه ن ه□زی کاری گ□ریان هه ی□و ل□ کاتی گوتنیان کاردان□و□ □وو د□د□ن ، و□ک ئ□و□ی پا□□وان دەڵی : ئۆف . لە پر دێویک پەیدا دەبیت و دەڵی : ئەمرکە . هێندە هه یە ئەمە لە خۆڕا ڕوودەدات

گۆدۆ :پاڵەوانی گرنگترین شانۆگەری (سامۆئیل بێکت)ە و هێمای چاوە ڕوانی کە سێکە کە نایەت .

.گیایی نەمریی گلگامش، : ئەو گیایەبوو گلگامش لە ژێر دەریا هێنای

و دەیوێست لە شاری ئەرووک بیچێنێ و هه موو خەلکی ئەرووک بیخون و
نەمر ببن .گلگامس پاشا پاڵەوانیکی دوولە سێ بەش خوداوەندبوو لە
هه زارەی سێیەمی پێش زاین حاکمی شاری ئورووک بوو.
پەیژەی مەرگ : لە چێرۆک و بەسەر هاتەکی کوردەواریداولە ئاشق
بوونی کوڕە شوان بە کچی ئاغاکەی ، شوانە هونەرمەندەکی شمشاڵ ژەنی
وای لیدەردەچێ ، کە دەتوانی بە شمشاڵ قسە لە گەڵ مەڕەکانی بکات و
بە هه موو ڕادان و لە وەڕاندن و خڕکردنەوەیەک شمساڵ بەکاربەنێ .
دواجار ئاغا کچەکەی نادات بە شوان و داوی لێدەکات بە شمشاڵ
مەڕەکانی سەر کەشکی چەند قاتە بخات ..شوانە بە ئەشقەوە شمشاڵ
دەژەنێ و بانگی مەڕەکان دەکات بە سەر بان و سەر پەیژەی دار بکەون
!مەڕەکان یەک یەک سەرە دەگرن و سەر پەیژەدەکەون بەرەو شوانەی
ئاشق ..لەوڵاوە ئاغا پایەی چروکی لە پەیژەکە قایم کردووە هه
رمەڕەک دەگاتە پەیژە چروکەکە بەردەبێتەوەو دەکەویتە بنی دۆڵە کە
..کە شوانە سەیردەکات هیچ مەڕەک ناگاتە لای ئەو سەرسام دەبێت ،
ئاغا پێی دەڵێ نەتتوانی مەڕەکان بانگ بکەیتە لای خۆت .شوانە کە
سەیردەکات مەڕەکان هه موو کەوتوونەتە نیو دۆڵەکەو مردوون..ئەوەش
لە وبانە خۆ هه ڵدەدێرێ و دەمرێ کە کچەش ئەمە دەبینێ ئەوەش خۆ
هه ڵداوێتە نەو دۆڵەکەو دەگاتە شوانەی ئاشق و هونەرمەند و ئەوەش
وەک ئەوان دەمرێ . ،
-ئەنکیدو : ئەو کەویە بوو خوداوەندانی سۆمەر بە نەدیمیی گلگامش
ئەفراندیان و دواجار بوون بە برای گیای بە گیانی .
-ماری گیاخەر : ئەو مارە بوو ..ئەو گیایەی خوارد کە گلگامش بە
زەحمەتی زەر لە ژێر دەریا هێنابووی ، باوەڕ وایە کە مار بە
خواردنی ئەم گیایە نەمریی بەدەس هێناوە .
-ئەشتار،عەشتار : خوداوەندی ژن ودەسەڵاتدارو ئاشق بە دەمموزی،
لە داستانی –دەمموزی و ئەشتار-سۆمەریدا.
-بن دنیایە: جیهانی ژێرەوە لە ئەفسانە سۆمەریەکان ، ئەو جیهانەیە
کە دەمموزی شەش مانگ تێدا دەس بە سەرە .
-نەورۆزو سەری ساڵ :ڕۆژی هاتنە دەرەوەی دەمموزی لە جیهانی
ژێرەوەو بن دنیایە دەکاتە ڕۆژیەکەمی سەری ساڵی سۆمەری و دەکاتە
ڕۆژی نەورۆزی ئەمە . هه ر ئەمەشە کە·(مەلای جزیری) لە شیعرێکدا
دەفەرمووێ : نەورۆزو سەری سالێ دلا .
کراسی ئاسودەیی : شیعرێکی دی ئەمەیە و هه رلە فەیسبوکەکەم بڵاو
بووەتەوە .
ژنە مەیفرۆش : ئەوژنەبوو کە گلگامش لە ڕێگای گەڕان بە دوای گیای
نەمریدا توشی بوو، لە مەیخانەیەکدا کاری دەکرد، کە زانی گلگامش
بەدوای گیایی نەمریدا دەگەڕێ ، زانی کارێکی بێهودەدەکات کەوتە

ئامۆژگاری کردنی و گوتی : گلگامش بڕۆ دەست بە سەری منداڵە کەت دابینەو دەستی ژنە خۆشەویستەکەت بگرە بەختیاری لە وێندەرە .

-س□ س□و : ئ□و س□وان□ بوون ل□ ب□ هه شتی پ□ریان دایان ب□(میر مح) ب□ ئ□و□ی هه تا ئ□و س□وان□ی لاب□ ن□ مر□ ، ب□□ام : میرمح ب□ س□زی مر□ق بوون دواجار هه رسێ سێو د□د□□ن□ و دەمرێ .

-سیزیف : سیسیفۆس بە پێی ئەفسانە ئەغریقیەکان یەکێ لە پیاوە هه رە فێلبازەکان بوو، توانی خوداوەندی مردن ثاناتۆس لە خشتە بەرێ ، بەم هۆیە خوداوەندی گەورە زیوس لێی توڕە بوو ، بەوە سزای دا کە بەردێکی گەورە بگە ێینێتە سەر لوتکە ، هه موو جارێک کە بەردەکەی دەگەیاندە نزیک لوتکە بەرد غلۆردەبووەوە..بە هوی بەردەوامی ئەم هێنان و بردنە بووە هێمای عەزابدانی هه میشەیی .

– دۆنکیشۆت :پیاوێکی لەڕو لاوازی تەمەن پەنجا ساڵەیە، بە هۆی خوێندنەوەی زۆر ژنی نە هێناوە و بەزۆریش کتێبی سوارچاکان دە خو□ت□وە و دەیەوێ ڕۆژگاری ئەوان بژێنیتەوە ، لەسەدەی شانزە دا دەژێ و لە ئەسپانیا ،لەخۆی دەگۆڕێ و خودە دەکاتە سەرو زرێ دەپۆشێ و ئەسپیکی لەڕ پەیدا دەکات و کۆنە شمشیرێکی ژەنگاوی باوانی دەگرێتە دەست و دەچیتە شەڕی – ئاشی با – یان .دەیەوێ یارمەتی هه ژارو هه تیوان بدات .ئێستا ئەو پیاوە نموونەی پاڵەوانی خەیاڵ پڵاوی لە واقیع دابڕاوە .

-نیقاپ□ش ؛ ژن□ پا□□وان□کی ن□و ئ□فسان□ی کوردی□و ب□ دوای پیاو□کدا د□گ□□□ ک□ ل□ ب□رد□می ئ□شک□وت جل□وی ئ□سپ□ک□ی ب□ بگر□ و ئەویش بچێتە شەڕێ دیوان و تۆڵەی براکەی لە چل دێوان بکاتەوە .

-م□ستوور□ : ژن□ شاعیرو م□ژوونووسی کورد□ م□ستوور□ ، ژن□ک□ ل□ ما□باتی ئ□رد□لانی□کان□و ز□ر□ش ل□هاتوو□ ، ل□ ش□عر□کدا باسی خ□ی د□کات ودەنووسێ : ئەو سەرەی هیژای تاجە .

– ئەحمەد پاشای عوسمانی – گەرماو –عەبدال خان :ئەحمەد پاشای عوسمانی لە ساڵی ١٦٠٥ دا سەردانی شاری بەدلیس دەکات کە عەبدال خانی کورد تێدا حاکم دەبێت ، لەو سەردانە عەبداڵ خان پیشوازیەکی شاهانە لە ئەحمەدپاشا دەکات و شارە پیشکەوتووەکەی خۆی پیشان دەدات ، یەکێ لە و پێشکەوتنانە گەرمای بەدلیس دەبیت ، ئەحمەد پاشا کە گەرماوە کە دەبینێ سەرسام دەبێت و دەست بۆ ئاسمان هه ڵدەبڕی و دپاڕیتەوە و دەڵێ : خودایە گەرماوێکی ئاوا لە ئەستەمبۆل هه بوایە چی دەبوو !!؟ دواجار ئەحمەد پاشا نە چوو گەرماوێکی ئاوا لە ئەستەمبۆڵ دروست بکات لەشکری هێنا و شارەکەی وێران کرد !!

– تۆپ – وەستا ڕەجەب : پاشای ڕەواندز پاشای گەورە کە بەتەمای دروستکردنی دەوڵەتی کوردستان بوو، لەگەڵ محەمەد عەلی پاشای میسر

ڕێککەوت بوو بۆئەم مەبەستە ، هه ربۆیە دەیزانی پێویستی بە لەشکری بە هێزو چەکدار دەبێت بۆ ئەم مەبەستە وەستا ڕەجەبی هێناو چەکی پی دروستکرد ..ئێستاش ئەو تۆپانە نمونەیان ماوە لە رواندزو لە بەغدا .

– هه لەبجە و شنگال وکۆبانێ و سنە: شارو دێی هه رچوار ئاڵی کوردستانن و هەمای شارو دێی غەدر لێکراوو وێرانکراون بەدست داگیر کەران و کارەساتی گەورە ی تێیاندا رووی داوە.

-ئەژدیها : لە ئەفسانە کوردیەکان زۆر جار ئەژدیها بەری ئاو لە شارێک دەگرێ و ئاو بەرنادات و هه ر ڕۆژەی دەبێ کچێکی جوان و ڕازاوە بە سنیەک خواردنی زۆرەوە ی بۆ بەرن ،..ئەوسا کەمێک ئاو بەردەدات ، تادواجار پاڵەوانی چێرۆکە ئەفسانەییەکە دەیکوژێ .

هه ولیر -٩/٢٠١٨

بەرەو نێوەندی زیرەکناسیی !! ... دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

زیرەک ئەگەر هونەرمەندی مەللەتەکی وەک کورد نەبوایەو میللەتی کوردیش هەندە لە رووی هونەری و ئەدەبی و کلتوری و شارستانی نیەوە بە سەرو بەرووهەندە لە دوا نە بوایە ، ئێستا زیرەک سەر مایەکی بەرزی نەتەوەیی بوو لە نیو وڵاتان شانازیمان پیوە دەکردوو دەمانتوانی لە جەند رووەوە بە هونەری زیرەک لە ڕیزی پیشەوەی هونەری دنیابین ،زیرەک لە گەڵ هه موو دەربەدری و بیکەسیەکەی خۆی هونەری کوردی گەیاندە بەرزترین لوتکەی هونەور لە جەهان ..هەندە هەیە هەشتا کورد ئەم لوتکەیەی بە چاکی ناناسە و بە نیوەندە هونەریەکانی جیهانیشی نە ناساندووە ، زیرەک داهێنەریکی بێ وێنەو کەم وێنەیە .دەنگی زیرەک دەنگەکە ڕەهەندەکی دەنگی کەونیی هه یە .دەنگی هونەرمەندی شەهید حەسەن زیرەک دەنگەکی بە هه شتی هه بوو ..ژیانیکی دۆزەخیی ژیا.

لە ڕۆژی ٢٦/٦/٢٠١٨ چل وپێنج ساڵ بە سەر کۆچی دوایی هونەرمەندی (شەهید حەسەن زیرەک)ی هه میشە زیندوودا تێدەپەڕێ ، تا ئێستا لە

کوردستان بەردەوام ساڵانە لەم ڕۆژەدا بەشێوازی جیا جیاو لە نێو دەزگاکانی میدیادا یادی ئەو هونەمەندە بێ وێنەو کەم وێنەیەی کورد دەکرێتەوە ،لە کاتێکدا لە دڵەوە سوپاسی هه موو ئەو دەزگاونێوەندە هونەری و ئەدەبی و میدیاییانە و کە سایەتیە ئەدەبی و هونەری وکلتوری و فەرهه نگیانە دەکەم کە هه تا ئەگەر بە وشەیەکیش بیت ساڵانە یادی هونەرمەندی شەهید زیرەکیان کردووتەوە ،بەڵام ، زیرەک بەو تایبەتمەندییە هونەری و ئەدەبی و کلتوری و کۆمەڵایەتی و کوردایەتیە دەوڵەمەندەی کە هه یەتی پێویستی بە (نێوەندی زیرەکناسیی)هه یە .چۆن ژیان و کەسایەتی و هونەری زیرەک هێندە فراوان و پڕو دەوڵەمەندوهه مە جۆرە پێوێست دەکات بە پسپۆریی هه مەجۆرو هه مە لایەنە بەردەوام لە ڕەهه ندە جیا جیاکانی زیرەک بکۆڵرێتەوە .

لە چاوپێکەوتنەکەمدا لە گەل خاتوونی بەڕێز (ڕابیعەخانم) دواخێزانی زیرەک ، ئەو بەڕێزە گێرایەوە و گوتی : (پاش مردنی زیرەک ،لە خاریجەوە لەتارانەوە جەماعەتێک هاتبوون ،سەیارەی چاکیان پێ بوو،پێنج شەش کە سێک بوون ،ویستیان لاشەی زیرەک ببەنە ئەمریکا، پارەیەکی زۆریان دەدا، خزم وکەسی هه ندێک ڕازی بوون ، بەڵام ؛من کەبیستم یەخەی خۆم دادڕی وچووم شکاتم کرد.گوتم؛ ئەوە هێورەکانم دەیانەوێ لاشەی زیرەک بفرۆشن. لێنەگەڕام !

گوتم:باشە ئەو خاریجیانە لاشەی زیرکیان بۆچی بوو؟

ڕابەخانم گوتی:گوتیان دەیبەین فەحسی دەکەین ، بۆ ئەوەی بزانین ئەوە چۆنەو چ حەنجەرەیەکە ؟ پارەیەکی زۆریشیان دەدا، پارەی ئەو وەختە ، دوایی گوتیان : تەنیا حەنجەرەکەی دەبەین ، هه رچیتان دەوێ دەتاندەینێ. لێنەگەڕام ، گوتم : عەمەل کراوە ، بەەد بەخت بووە ، ئێستا ل□ گ□□ک□ش لێی ناگەڕێن .)(ل ١٣٦ ساواک بۆچی حەسەن زیرەکی کوشت) بەداخەوە دڵسۆزیەکەی ڕابە خانم بووە هۆی ئەوەی ئەو حەنجەرەیە فەحس نە کرێ ! فەحسکردنێک بە دەستی کەسانی پسپۆر و تایبەتمەندییە بێ وێنەکەی دەر نەکەوێ.ئەو ڕووداوە دەری دەخات کەئەو وەختە لە ئەمریکاو کەسانی پسپۆر ئاگاداری هونەرو دەنگ و کەسایەتی زیرەک بوونە ، مخابن ئەو هه وڵەیان لە سەردەمی ژیانی زیرەک نەبووەو درەنگ کەوتووەو سەری نەگرتووە . ئەگەر سەری گرتبا ..ئێستا گەرووی زیرەک گەرووێکی قیاسیی دەبوو بۆ گەروودەنگی هه موو هونەرمەندانی جیهان .

ئەم ڕووداو دەری دەخات دەنگ و گەرووی زیرەک دەنگ و گەرووێکی

تاقانە بووە ..لە هە مووجیهان .کەمن نەمبیستووە ئەمە بۆ هیچ هونەرمەندێکی تری گۆرانیبێژکرابێ !

ئەمە دەری دەخات کە لێکۆڵینەوە لە ژیان و هونەری زیرەک بە شێوەیەکی جددی هێشتا دەستی پێنەکردووە . هە ر بۆیە من زۆر بە پێویستی دازانم کە لە داهاتووەکی نزیکدا (نێوەندێ زیرەکناسیی) دابمەزرێ وهە وڵبدا ڕۆژ بەڕۆژ زیاتر زیرک بە خۆمان و بە دنیا بناسێنێ .

دەنگی زیرەک دەنگێکی هە مە ڕەنگ و تاوسییە دەنگێکی ئاسمانی و بە هە شتییە !دەنگێکە زۆر تایبەت ..

دەنگێک دەوڵەمەند بەگوتن و بەئاوازو بەسۆزو چینە جیا جیاکانی دەنگ ..هە رلە دەنگی نزمی نزمەوەو تادەگاتە دەنی بەرزی هە رە بەرزەوە .زیرک ئەوەندە هونەرمەندانەو لێهاتووانە و بە شەوق ئەشقەوە ئەو دەنگەی خۆی بەکارهێناوە و یاری پێکردووە کە گوێگر داگیردەکات ..داگیرکردنێک بە ئەشقەوە . ئەو دەنگە بەو هە موو ئاستە بەرزیەوە هونەری گۆرانی کوردی ئەوەندە دەوڵەمەند و بەرزکردووتەوە ..تائێستا هیچ هونەرمەندێک ئەوەی پێ نەکراوە .

زیرەک بەو هە موو دەوڵەمەندیی و بەرزییەوە زۆربە پیرۆزی شایستەی ئەوەیە کە نێوەندی زیرەکناسیی بۆ دابمەزرێ و لەم لایەن و ڕووانەوە لێکۆڵینەوە لە ژیان و هونەری زیرەک بکإ .

١-نووسینەوەی لە دایکی بوون و ژیان و مردنی زیرەک بە ڕۆژومانگ وساڵەوە ، بەماڵ وگوندو شارو وڵاتەوە . وەکو زانراوەشە زیرەک بە شیعر کورتەی ژیانی خۆی هە تا ساڵی هە زارو نۆسەت و پەنجاو هە شت نووسیوە ، کە لیکۆڵینەوەیەکی دەوڵەمەندی زانستی هە ڵدەگرێ .

٢-ژمــاردنی هــە مــوو ئەو کــارانەی کە زیــرەک زۆر بە منــداڵی و بە برسییەتی و لە ناچارییەوە کردوویەتی هە رلە خزمەتکردنی ماڵی ئاغاوە تادەگاتە کارمەندی ڕادیۆو خاوندارییەتی ئوتێل لە شاری سنەو چایخانەی –کانی مەلا ئەحمەد – لە دەرەوەی شارو زیرەک گوتەنی لە نێوان دوو کێودا .

٣-ژنهێنانەکانی زیرەک هە رلە یەکەم ژنیەوە کە پاش ئەوەی دەکەوێتە بەنــدیخانە دایکــی زیــرەک ئەو ژنەی زیــرەک لە بــرای زیــرەک مارەدەکاتەوە ،کە زیرەک لە بەندیخانە دێتە دەرەوە و ئەمە دەبینێ و دەبیسێ ، شێت دەبێ و سەری خۆی هە ڵدەگرێ و تا بە جێهێشتنی

گەوهه رێ بە ناچاری و جیابوونەوەی لە میدیا خانم بە زۆری و تادەگاتە جیابوونەوە ی لە ڕابە خانم بە مەرگ و کە لە باوەشی ئەودا چاو لێکدەنێ . هه رەها کچەکانی ساکارو ئارەزوو لەخانمی میدیای زەندی وکوڕەکەی دکتۆر جەمیل لە گەوهه ر خانم .

٤-گیران و بەندکردنەکانی زیرەک لە عێران و لە ئیراق و هۆیەکان و ماوی گیرانە کان و ئازارو چێڕۆکەکانی زیرەک لە نێو بەندیخانەکان .

٥-کێ بوون ئەوانەیکە یارمەتی زیرەکیان داوە ، یارمەتیە جۆراوجۆرەکان ، کە زیرک خۆی دەڵێ ؛ من دۆستی زۆر بەوەفاو دڵسۆزم هه بووە ، لە هه ندێ کات دا دەڵێ ژیانم لە سەر ئەوان بووە ، وەک (میرزاکەریم خۆشناو) کە ئەو ڕەحمەتیە دوو بەرگ کتێبیشی لە سەر ژیانی زیرەک نووسیوە بە ناوی (حەسەن زیرەک و هه ندێک لە بەسەر هاتەکانی) کە هه ر بەڕاستی دوو بەرگی توحفە ئاسان و زۆرجوان و زۆر دڵسۆزانە ئەوەی لە زاری زیرەک بیستوو□ی□تی ئەوەش وبەچاوی خۆی دیویەتی نوسیویەتی و گێڕاویەتیەوە .هه روو□ها کێن ئەوانەی لە زیرەکیان داوە ؟ زیرەک خۆی دەڵێ : خودا ئاگادارە هه ندێ جار لێیانداوم ، خۆشم نازانم لە سەرچی لێمدراوە !!

٦-زیرک کەی دەستی بە گۆرانی گوتن کردووەو یەکەمجار لەکوێ بووەو لە هه ریەک لە ئێستگەکانی بەغداو تاران و کرماشان و سنەو مەهابادو تەورێزو .. تادوایی چەند گۆرانی تۆمارکردووە .؟

٧-زیرک چەند ئاهه نگی تایبەتی گێڕاوەو بۆکێ و لە کوێندەرو بە چ هۆیەک بووەو هه ریەک لە و ئاهه نگانە دا چەند گۆرانی گوتووەو چ تێپیکی مۆسیقی و چەند مۆزیسیێنی لە گەڵ دابووە ؟.

٨-زیرەک چەند گۆرانی فۆڵکلۆری گوتووتەوەو چ گۆڕانکاریەکی تێدا کردوون لە ڕووی دەق و ئاوازو گوتنەوە ؟ چەند گۆرانی هونەرمەندانی دیارو ناسراوی گوتووتەوەو چۆنی گوتونەتەوە ؟ چەندگۆرانی لە عەرەبی و فارسی و ترکی و ئ□ز□ری و ئەرمەنی و نەتەوکانی تر وەرگرتووەو گوتوویەتی و چ گۆڕانکاریەکی تێداکردوون ؟ بۆ خۆی چەند گۆرانی بە شێعرو ئاوازەوە داهێناوەو تۆماری کردوون ؟ زیرک بە دەنگی کێ کاریگەربووە لە گۆرانیبێژانی کوردو غەیرەکورد ؟ دەبێ ئەو ڕاستیە بزانین زیرک هه رگۆرانیەکی فۆلکلۆری وگۆرانی هه رکەس و هه رمیللەتێکی گوتبێتەوە ، گۆڕانکاری لەدەق وئاوازو جۆری گوتنەکەدا کردووەوکردوویەت بە هی خۆی زیرەکانە گوتوونیەتی .لە

لیکلینوی هه موو ئمانه دتوانین یبازی گینی گرانی فلکلری و یبازی بکوردی کردنی گرانی بیانی بدزینو و له مودوا هونرمندان لسری ب .

٩-له ووی زمانزانی و کوردی زانیو، زیرک بم نخوندواریی خی یکک له زمانزانترین و زمانوانترینکانی کورد . ئوند ب زمانزانی و زمانوانی گرانی د و وشکان ب وونی و جوانی دردب ، ئستا زمانی گرانی و قسکردنکانی زیرک زخیریکی دومندو گرنگن ب کس بیو زمانی کوردی خی وان بکات و کسک بیو فری زمانی کوردی ببت .

١٠- زیرک شیعری زری گرانیکانی خی ب خی داینیاو ، له ئاستی شیعری گرانیدا له برزترین ئاستدان ، ب تایبت ب شوازی گوتنی خی هه ربه نموونو : هه ردروا ب جم دلی ، ازی تم دار ماوی ، کرماشان شاری شیرینم ، چارگی هه ولری ، له نو سابلاغ دا بورج دیار ...تاد . جگ له مانه هه موو ئو شعر فلکلریانی گوتوونیتو دسکاری شیعرکانی کردووو له گل خواستی خخی گونجاندوویتی و کی خستوو ، هه ر بی ئیستا ئو شیعر فلکریانه شعری زیرکن ..) و باسی زیرک شاعیرکی دست بالا بوو ، ئوی ک سربردی ژیانی خی ب شیعر نووسیوتو ، شیعرک له ئاستی شیعرکی حاجی قادر دای ، حاجی دفرموو (باوکم ئحمد بوو ناوی فیکرم د ..خلکی لادی بوو دایکی من فات) زیرکیش له ژیاننام شیعریکیدا دنوس (خکی بکانم،کوردی خون پاکم ..برام – حسین- و خاتو-ئامین- دایکم)هه ربی دب حیسابی شاعرکیش ب زیرک بکین نک تنیا گرانی بژو ئاواز دانر .

١١-زیرک بزمانی کوردی وزر له زارکانی کوردی گرانی گوتوو وبجوانی تکی کردوون، دیسان بزمانی کوردی و عربی و فارسی و ترکی و ئازری ..گرانی گوتوو ولیک گرانیدا ئوند سرکوتووان زمانگر دکات له نوان ئم زمانانیدا ک گوگر هه ست ب هیچ له نگیی و گریک ناکات کاتی له زمانکو دچت زمانکی تر زرجار له نوان س زمان جگک دکات و جوانی و خشیک ددات ب گوگرویک ئوی هه رس زمان هیچ جیاوازیک له نوانیاندا ن بت ، ئوش هونرک هه رلزیرک دوشتو .هه ربی ئستا زیرک بتنیا گرانیبیژکی کورد نی ! ب لک ب هه مان ئاست گرانی بژی فارس و ترک و ئازریش ، ئر ای هونرمندانی فارس و ئازرو ترک چن لسر هونری زیرک و چنی

هه ندە سەنگینن؟

١٢- زیرەک شیعری بەرزی زۆر لە شاعیرانی کوردو فارس و ترکی گوتوتەوە و بەم دەنگە ئاسمانیەی خۆی هەندەی تر شیعرەکانی بەرزو جوان کردوون.

١٣- زیرەک کاریگەری بەسەر چەند گەرانیبێژی کوردو غەیرە کوردەوە بووەو کەن ئەوانەی گەرانی زیرەکیان بەسەرکەوتوویی گوتووتەوە و دواجار چەندن ئەوانەی لە قوتابخانەی زیرەک و بە هۆی زیرەک بوونەتە گەرانیبێژ ؟

١٤- زیرەک هونەرمەندەکی مەزن بوو لە سەردەمەکی نزم دا ژیاوە ، هه ربۆیە بە هه ڵەو کەم و کورتی نەبووە لە ژیانی تایبەت و ژیانی هونوری دا، خۆی دەڵێ : هه رکەس بە کەس بە و بەرەڵلابە ..وەک منی لەبی زەحمەتە چابە ! هه روەها خۆی دەڵێ ..زۆرسەرم شکاندوو وسواندەم ڕوخاند ..زیرەک لە دانپێدانانی هه ڵەکانی خۆی دا زۆرئازایانە دەدوێ ئەوەندەی هه لی بێ هه ڵکەوتبەت …چ لە ژیانی کۆمەڵایەتی چ لە ژیانی هونەری ..بۆ نموونە بە مەلیک فەیسەلی داهه ڵگوتووە هه روەها شای ئێران و کوێکەی و بیست وهه شتی موردادو کەوتنی موسەدەق .ئەمانەش هه مووی باجی هونەرمەندیی و گەورەیی زیرەک وبێ دەوڵەتی کوردو بە سەرو بەری زەمەنەکەیەتی .

١٥- زیرەک بە پەیوەندی بە ژن و کچانەوە بە کەشەو سەرواو دەراو نە بووە ، بیستوومە بە هۆی زیرەکەوە ژن کوژراوە ..هه رچەندە تەواوی ڕووداوەکە نازانم چۆنە ! هه روەهابیستوومە بوکی تازە بە هۆی دەنگی زیرەکەوە تەڵاق دراوە . دەڵێن : بوکەکی تازە کە چەند ڕۆژێکە گواستراوتەوە لەماڵەوە گوێ لە دەنگی زیرەک دەگرێ کە لە ڕادیۆوە گەرانی دەڵێ . بوکە دەڵی خۆشەو کەزیرەک گەرانیەکە تەواو دەکات ، بوکە دەڵێ : لە بەر خۆیەوە دەڵێ خۆزگە من ژنی زیرەک بووام ، میردەکەی کەتازە زاوایە و گوێی لەدەبێ و تووڕە دەبێ و دەڵێ ..ئەوە هه رسێ تەڵاق و بچۆ میرد بە زیرەک بکە !!

١٦-کەسایەتی زیرەک ، کەسایەتیەکە لەزۆر ڕووەوە لێی بکۆڵرێتەوە ، لە ڕووی بەوەفاو چاوتێری و دەستبڵاوی ومیواندۆستی و چاکە خوازییەوە ، نموونەی نە بووە ، زیرک لە وپەڕی هه ژاریدا یارمەتی کەسانی پێویست و هه ژاری داو ، ئەوەی کە مامۆستا عەزیزی شارۆخ دەیگێڕێتەوە کەزیرەک فەرشی ماڵی خۆ فرۆشتووەو عەرەبانەی بۆ برا نەخۆشەکەی شارۆخ کڕیوە ، پاش ئەوەی زیرەک لە ڕۆژنامە

داواکاریەکەی ئەو کەمئەندامە دەخوێنتەوە لە تارانەوە بۆی دەباتە مەهاباد .

١٧- ئازایەتی زیرەک ..زیرەک پیاوەکی یەکجار ئازابووە ، سەرەڕای ئەو بێ کەسی و دەربەدەرییەی کە بەردەوام بووە . جارەک زیرەک لە نادی مەهاباد گۆرانی دەڵێ و ئەودەمانە ش مەهاباد لەژێر باری ئەمنی توند دادەبێت و کۆبوونەوەو قەرەبالغی قەدوغەبووە ، بە هۆی دەنگی زیرک خەڵکێکی زۆر لە ناوو دەرەوەی نادیەکە کۆدەبنەوە ، دەوریە ئەمەدەبینێ دەچێتە ناو نادیە کەو بەزیرەک دەڵێ ئەم شلەغیە چیە پەیدات کردووە ؟ نازانی گۆرانی گوتی مەمنووعە ؟ زیرەک دەڵێ لە تاران خەڵک لەسەر شەقام گۆرانی دەڵێن و هە ڕێدەپێدەن ، ئەمە لە نەو ئەم چواردیوارەش گۆرانی نەڵێین ؟! قسەیەک لەوو یەک لە زیرەک زابتەکە زلەیەک لە زیرەک دەدات ، زیرەکیش ئازایانە زلەیەک لە بنە گوێی زابتە کەدەداو بە پشتدا وەری دەگێڕێ و گەنجەکان غیرەت دەیانگرێ و زابت و پۆلیسەکان زۆر چاک دەکوتن . دواجار پۆلیس دێن و زیرەک دەگرن و هەندێی لێدەدەن و لە پەل وپێی دەخەن و بەم شەو ساردە زیرەک دەخەنە ناو حەوزی ئاوی حەوشی پۆلیسخانە ، تا پیاوماقولیک تکای بۆ دەکات و بەری دەدەن و دەیبەنە نەخۆشخانە . ئەوەی گرنگە زابتەکە بە پشتیوانی حکومەت لە زیرەک دەدات و یاسای لە پشتە ، کەچی زیرەک بە هێزی قیروسیای گیانی خۆی لە زابتەکە دەداتەوە . هە روەها کە ساواک داوا لە زیرەک دەکات کە بێتە ئێراق و کار بۆ ئەوان بکات و هە رچی بیەوێ بۆی دەکەن ! زیرەک ئازایانەو کوردانە ئەمەڕەت دەکاتەوەو دەڵێ ئەمە کاری من نیەو من کانیەک ئاوی تێدا بخەمەوە بەردی تێناوەم باسکە دوو جارم تێهەڵبدەن ! هە رئەمەش یەکە لە هۆیەکانی ئەوە بوو ساواک واز لە زیرەک نەهێنێ و دواجر ژەهرخواردووی بکات !!

١٨- کوردایەتی زیرەک.. هە رچەندە زۆر بە چاکی نازانم کە زیرەک ئەندامی هیچ حزبێک بووبێ یان نا ! بەڵام . مام جەلال باسی ئەوە دەکات کە نامەی نهێنی پێدا ناردووەو کاری نهێنی پیکردووە هە وە ها سالەی شەستو حەوت کە لە ئیران ڕادەکات پاش چاپکردنی (چریکەی کوردستان) دەڵێ کوردستانی ئێراق و پەیوەندی بە شۆڕشەوە دەکات وگۆرانی بۆ پیشمەرگەدا هە لدەڵێ و ماویەک دەمێنتەوە ، ئایا زیرەک بە ڕەسمی ئەندامی هیچ پارت و ڕێکخراوەکی سیاسی بووە؟ تا ئێستا سەردەمی کۆماری کوردستانی زیرەک دیارنیەو نازانرێ پەیوەندی بەم کۆمارە وە چۆن بووە ؟ ئایا ئەودەمە زیرەک لە سجن بووە یان دەربەدەربووە ؟ دەناکرێ زیرەک لە کوردستانی ڕۆژهە ڵات بووبێ و

کۆمار دابمەزرێ و زیرەک لە تەمەنی بیست و سێ و چواساڵی بووبێ بەو هه مووو هونەرو کوردبوونەوە هیچ کاردانەوەیەکی نەبووبێ ؟کە من زۆرتر بۆ ئەوە دەچم ئەو کاتە زیرەک لە تەورێز لە سجن بوبێ ؟!! هیوادارم بەڕێزانی ئاگادار ئەمە ڕوون بکەنەوە .کوردایەتی زیرەک لە هونەرە پڕداهێنان و ڕەسەنەکەیەتی ، تەواوی هونەرو ژیانی زیرەک پارچەیەکی زێڕین و بە نرخە لە نەخشەی کوردایەتی کوردستان ..زیرەک بە سروشت و کلتورو بەرگ و خواردن و جوانی ژن و ڵاوی کوردی دا هه ڵگوتووە ، هه ڵگوتنێک لە بەرزترین ئاست ، ئەوەندەی زیرەک لە گۆڕانیەکانی دالەو ڕۆژگارەدا ناوی (کوردو کوردستان) ی هێناوە تا ئێستا هیچ گۆرانیبێژێک ئەوەندە ناوی نە هێناون . دەلێن : لە ماڵی شاو لە ئاهه نگی شادا زیرەک هاوار دەکاو دەڵی ..بژی کوردو کوردستان ..بژی کوردوکوردستان !!کوردبوونی زیرەک کوردبوونێکە بە ڕوح و خوێن و ئەشق و هونەرەوە ، لە کوردایەتی هیچ کەس لە پیش زیرەک نیە ! زیرەک سەرکردەیەکی کوردایەتیە بە هونەر هونەرێکی بەرز و دواجار لە ڕێی ئەم کوردایەتیە سەری خۆی داناو شەهید بوو .

١٩- زیرەک لە گەڵ زۆر لە هونەرمەندو نووسەر و شائیرو ڕۆشنبیرو سیاسی و پیاوی دەستە بژیرو خەلکی ئاسایی نیوانی زۆر خۆش بووە لە ئیران و لە ئیراق ، ئەمانە کێن و چیان لە نیواندا هه بووەو هه ریەکەیان بە چێدا تێپەڕیون و برادەراتیەکەیان گەیشتووە بەچی ؟

٢٠- زیرەک گۆرانی لە گە ل زۆر هونەرمەندی کوردو فارس و ترک و ئازەری گوتووە ، چیرۆکی گۆرانی گوتنەکان چۆنن و بەرهه مە کان چێن ؟

٢١- لە کتێبی – چریکەی کوردستان – دا زیرەک بە شێعر باسی زۆر ئامێری مۆسیقی دەکا ت و دەنگە کانیان و شوێنیان لە نێو مۆسیقاو جۆری دەنگە کان باس دەکات ، ئەمە جگە لە شیعرەکە پێویست دەکات لە ڕووی زانستی موسیقاوە هه لبسەنگیندری و بنرخیندری ، ئەمە ئاستی زیرەک لە ئامیرناسیی و ئاواز ناسیدا دەردەخات .

٢٢- لە رووی دەروونیەوە زیرەک کەسێکی مرۆڤناس و دەروونناس بووە ، هه میشە لە رووی کۆمەڵایەتی ودەروونیەوە حیسابی بۆ کەسی بەرامبەرکردووە بە پێی کەس وشوێن و کەسێکی ڕووشکین و دڵشکین نەبووە ، بەردەوام هه تا بۆی کراوە ڕێزی لە بەرامبەرگرتووە ، تا لە سەر حیسابی خۆشی بووبێ ! ڕابیعەخانم دەڵێ : ئەگەر لە ئاهه نگێک پارەیان بە زیرەک و مۆسیقا ژەنە کان دانوایە ..زیرەک هه مووی بەسەر ئەوان دابەش دەکردوو دەیگوت : ئەوان خاوەن ماڵ و

منداڵن ئێمە دووکوسین هه رچۆنێ بیت د□زین ، دەڵێی : لە گەڵ هونەرمەند مامڵێ پیکەوە گۆرانیان گوتووە چۆن دنگی زیرەک بەرز بووە ..زیرەک لە مایکرۆفۆنەکە دوور کەوتووە تەوە تا دەنگی لە گەڵ دەنگی ماملێ هاو سەنگ بیت .

٢٣- هونەری زیرەک هونەریکی ئابووری بزوینە .پەنجا ساڵ دەبێت لە هه رکوێندەر کورد هه بێت گورانی زیرەک لە وێ سەرچاوەیەکی ئابووری و ژیانی زۆر کە سە ، لەوانەی کڕێن و فرۆشتن بە هونەرو کلتوری زیرەک دەکەن ، ئەگەر بەوردی سەرژمیریک بۆ داهاتی هونەری زیرەک کرابووایە ژمارەیەکی سەر سوڕ هێن دەهاتە دەست ، زیرەک تەواو وەک(ڤانکۆخ)ی هونەرمەند وایە .. ڤانکۆخ پارەی جەمە پەتاتەیەکی نەبوو! دواجار تابلۆی – گوڵە بەڕۆژە –پاش سەت ساڵ بە پەنجاو پینج ملیۆن دۆلار فرۆشرایەوە .زیرکیش ئەگەر زۆر جەم نانی نەبووە بیخوات .. ئەوا دوجارو پیش مردن لە خانوی کرێ و دەژیاو لە سەر فەرشی خەلک دەخەوت و نانی خەلکی دەخوارد و کەمرد ..ئەرێ چەند تمەنی لە باخەل بوو ؟! ئەگەر وڵاتی ژیانی زیرەک مافی داهێنەری لە بەرجاو گرتبا زیرەک یەکێ دەبوو لەهونەرمەندە هه رە دەو ڵەمەندەکانی کوردستان و ئێستاش زۆرن ئەوانەی کە خزمەتێک بە زیرەک دەکەن و نانی زیرەک دەخۆن .

٢٤- زیرەک وەک داهێنەرێک حالەتی دەروونی تایبەتی هه بووە ، زۆر جار لە خەوەو گۆرانی گوتووەو ئاوازی بۆ هاتووە ، زۆر جار لە کاتی تۆمارکردنی گۆرانی و لە ستۆدیۆە پاس پرۆڤە لە سەر گۆرانیەک ، کە چی لە کاتی تۆمارکردن گۆرانیەکی تازەی بۆ هاتووەو و بە قسەی مامۆستا موجتەبای میرزادە مۆسیقارەکان ناچاربوونە بە دوای بکەون . گەورە هونەرمەندێکی فارس و سەرۆکی ئۆکسترای تاران بە مۆسیقرەکانی دەڵێ : ئیوە لە دوای دەنگی زیرەک بڕۆن ..ئەو هونەرمەندە هی ئەوە نیە بەدوای مۆسیقارەوە بیت .

٢٥- زیرک تا ئێستا هێندەی من بزانم زیاتر لە بیست کتیبی جۆراوجۆری لە بارەوە نووسراو ، سەتان وتاریلە بارەوە نووسراوە ، دەیان و سەتان بەرنامەی تەلە فزیۆنی و ڕادیۆی و ڕۆننامەیی لە بارەوە کراوە ، بەمەش ئەرسیفی هونەرو ئەدەبی کوردی یەکجار دەوڵەمەند کردووە و برەوی بە هونەرو ئەدەبی کوردی داوە .

٢٦- ناوی زیرەک تا ئیستا دەیان و سەتان منداڵ بە ناوی زیرەکەوە ناونراون و دەیان و سەتان کەسیش بە هۆی هونەری زیرەکەوە یەکتریان ناسیوەو دەیان کچ و کوڕ بە هوی دەنگی زیرەکەوە بوونەتە ژن و میرد

و دەیان و سەتا ن شوێنکارو دوکان و بازاریش بە ناوی زیرەکەوە ناونراون و بازاریان پەیداکردووە .

٢٧- کۆکردنەوەی هه موو وێنەو ئەو کەرەستانەی کە زیرەک بە کاری هێناون و هی ئەون ، هه رلە بەرگ و تەسجیل و ئامێری مۆسیقی وهه رشتیک ئەو بەدەستیەوە گرتبێ و کۆکردنەوەیان و هه ڵگرتن و بەرچاو خستنیان لە نیوەندو ماڵی زیرەک .

ئەمەو زۆر لایەنی تری ژیان و هونەری زیرەک هی ئەوەیە کە بەوردیی و بەزانستی لێی بکۆڵریتەوە ، وەک مامۆستای مۆسیقا دکتۆر عەبدوڵلا سەگرمە دەفەرمووێ ؛ ڕۆژی دێت بە سەتان نامە لە سەر هونەری زیرەک دەنووسرێ .

دواجار هیوادارم پیکهێنانی نیوەندی زیرەکناسیی بەزوویی دابمەزرێ و بکەوێتە کارو کار لە سەر ئەو کلتورە دەوڵەمەندو بەرزەی زیرەک بکات و چالاکی بخاتە نیوەندی هونەرو ئەدەبی کوردیمان لە هه موو کۆردستان .

٢٢/٦/٢٠١٨ – هه ولێر

لە نوێوە ! … مەولود ئیبراهیم حەسەن

نە هاتووم..
تۆم خۆش بوێت ،
گەرەکمە..
داگیرت بکەم !
پیاوەتیم..
وام لێ دەخوازێ .
***
بروام بە هاوسەنگی نیە،
خەریکم..
ڤالایی ئەزەلی خۆم

بەهه میشەیی تۆ..
پڕدەکەمەوە .
***
تۆ جوان نیت ..
ئەوی جوانت دەکا
خاوەنداریەتی منە
بۆ تۆ .
***
هه رگیز بە تەمای م□ بە
ئازادی تۆ
لە خ□ بەدەستەوە دانتە
بۆ من .
***
بیرلە دەسەڵات نەکەیتەوە
ناتوانم..
سوڵتانێکم خۆش بووێ
حاکم بیت بەسەرمەوە .
***
ئەگەر حەز دەکەی
پەری بیت و بچێتە بەهەشت.
کلیلی دەرگاکان لای منە .
***
لە دایک بوونی تۆ
ئەو ڕۆژە نەبوو
کەناوکیان بڕی،
ئەوسەردەمەیە
کەدەبیتە هاوڵاتی
م□ملەکەتی من .
***
ناوو زمان و ڕەگەزی خۆت
لەبیرکە
من خەریکم ..
لە نوێوە
دروستت دەکەمەوە .
***
پێویستیم بە
بروانامەو پسپۆری و سەرمایەت نیە

هیندەت بە سە
لەخولی ئەمجارەما
خۆت ناونووس کەی .

*** ٣٠/٤/٢٠١٨- هه ولێر

عەفرین بانگم دەکات… مەولود ئیبراهیم حە سەن

ئە فسوس..
ئێستا ناتوانم
وەک پڵنگ بەدوای ئاسکدا ڕابکەم ،
ئێستا ناتوانم
وەک ئاسک لە دەست پڵنگ هه ڵبێم ،
عە فرین بانگم دەکات ..
سە وزە فرۆشکە هێشتا پاڵکەوتووە
چاو□□ی□ باڵی بگرم و
بیخەمەوە سەر کورسیە شڕەکە و
تائێوارە لە جیاتی ئە و
سەوزە بفرۆشم .
***
مامۆستائ مزگەوتە نیوە ڕوخاەوکە
جاوەڕێم دەکات
ژمارەی نوێژکەرانی ببن بە چل کە س .
مامۆستای قتابخانە نێوە ڕوخاوەکە
چاوەڕێم دەکات
ئەمڕۆ لە جیاتی فەڕاشەکە
من دەرگای قوتابخانە بکەمەوە و
تۆزی سە رکتێبە کان بتە کێنم و
ڕحلەکان ڕێک بخەمەوە و
دەستی منداڵە پێ بڕاوەکە بگرم و
لە تە نیشت دیوار بیخەمە ڕیزەوە

تا فێربێ بنووسێ بژی کوردستان .
***
ئەوەتا ئاوی پڕژۆەکە گیراوە تەوە
گەرەکە بچم بیکەمەوە
تا ئیماندارەکان دەسنوێژ هه ڵگرن
بۆ ئەوەی نزاکانیان گیرا بێ
منداڵەکان پێش ئەوەی
بچنە قوتابخانە
جوان ..جوان دەم و چاویان بشۆن
بۆ ئەوەی ژیان بە جوانی ببێنن .
تا هه ڤاڵەکان مە تارەکانیان
پڕکەن لە ئاوی نێشتمان
بۆ ئەوەی دەروونیان
پڕ بێت لە نیشتمان .
***
کاری زۆرم لە پێشە
گوڵی نێو مەرکانی سەر مەزارو
چیمەنی سەر گۆڕی شە هیدە کان ئاوبدەم
عە فرین بانگم دەکات..
زۆر درەنگە
کارگوزاریەکەی نەخۆشخانە
چاو□□ی□ هاوڵاتیە بریندارەکەی
لە گەل بگە ینمە ژووری نە شتەرگەرێ .
منداڵە دەستبڕاوەکە چاوە ڕێیە
شۆرباکەی بە دەمە وە بکەم و
دەبێ خۆ بگە ینمە ئەو دایک و باوکەی
بە جووتە شانیان داو□ تە بەر کەژاوەی
کچە تاقانەکەیان .
یارمەتی ئە باوکە بدەم کە خەریکە
دوا شەهیدی ماڵبا تە کەی دەنێژێ .
دەبێ زوو بچمە سە ر ئەو گۆڕستانە بریندارەو
برینەکانیان بپێچمەوە
فاتیحەیەک بۆ ئەو کێلە شەهیدانە بخوێنم .
***
عەفرین بانگم دەکات
تازووە خۆ بگەینمە ئەوجوتیارەی
ئێستا کێلگەکەی چاو□□ی□

تراکتۆرەکەی بیتەوە
ئەو تراکتۆرەی
جوتیارەکە خۆی بە قوربانی کرد .
دەبێ بەوە ڕابگەم
پیش ئەوەی تاریک دا□ت
دەرگای مریشکەکان دابخەم
مرێشک دز زۆر بووە .
***

عە فرین بانگم دەکات
ئەفسوس.. پیریی یارمەتیم ناداو
ئێساتا ناتوانم
وەک ئاسک لە دەست پڵنگ ڕاکەم و
وەک پڵنگ بەدوای ئاسکدا غاربدەم
ئە فسوس فرمێسکی پیری
ڕێگە نادا مەیدانی ڵاپەڕە بەجوانی ببێنم
پیری یارمەتیم نادا
ڕێگای مەیدانی بەرخۆدان بگرم□ بەر
ئەوەتا ئاڤێستا خابوور
بەرهه می خەبات دەچنێ
لە ژێر هه ردار زەیتوونێکی سەوزدا
لە پەنا هه ربەردێکی بەرخۆدان
دەستی لە سەر تفەنگە
ئاڤیستا ئێستا لە شکرێکە .
***
ئەوەتا بارین کۆبانی
بە باڵی فریشت□ی□وە
بە ئاسمانی ناوچەکەدا دەسوڕێتەوە
دەسوڕێتەوە ڕووت ڕووت
زۆر بە پیرۆزی□وە
ڕوونا کی دەدات بەڕۆژ
بە بانگی بەرز
ڕوو لە سەرچەتەی چەتان دەچرێکێنێ :
بەڕووتیش ..لە ئێوە پۆشتە ترم
•□□□□□□ب□ کوژراوێس ..لە ئێوە زیندوترم
بە ئەتک کراوێش ..لە ئێوە شەریفرم
مەمکە بڕاوەکەم

ئێستا لوتکەی کێوی ئازادیە
جەستەی ڕووتم
ئێستا نیشتمانی دایکە
ڕووم ڕۆژی هه ڵاتووی ڕۆژهه ڵاتە
ڕۆژکوێرەکان نایبێنن .
***
درەنگمە زۆر درەنگ
عە فرین بانگم دەکات
ئەوەتا دایکە پیرەیەکی تەنیا
لە ماڵێکی تەنیا
لە گوندێکی تەنیا
ڕوو لە سەرچەتەی چەتان دەڵێ:
ئەز ناڕە ڤم
عەفرین عەفرینامەیە .
***
عە فرین بانگم دەکات ..
زۆر درەنگە
دەچم…هه رلێرەم
بە دیل دەگیرێم…هه رئازادم
شە هید دەکرێم و هێشتا زیندووم .
***
زۆر درەنگە
عە فرین بانگم دەکات
درەنگە شەوداهات
دەبێ چیڕۆکێک بۆ ئە و منداڵە بگێڕمەوە
لە جیاتی باپیرەی
بەم سەرماوبریندارای□وە
خەوی لێنا کەوێ
ئەوە دوا چیرۆکە دەیبیسێ .
***
عە فرین بانگم دەکات
دەبێ هه رچی زووە
فیشەک بگەین□م ش□□ڤانەکان و
تۆزێک ورەیان لێوەرگرم
بیدەمەوە بە میدیاکاران
چەند وێنەیەکی داگیرکەربگرم
لە کاتی هه ڵاتن

چەکە جێماوەکانیان کۆکەمەوە
کوژراەکانیان بنێژم
دیلەکانیان ناو نووس بکە م .
***
زۆر درەنگە
هه رلێرەم ..کە دە چم
ئازادم ..کە دیل دەکرێم
هه ر زیندووم ..کە شەهید دەبم
عە فرین بانگم دەکات .
***
درەنگمە هه رچی زووە
دەبێ بارەگای
نەتەوە یەکگرتووە کان
دابخەم
تابلۆی دێموکراتیەت
دابگرم
کتێبی مافی مرۆڤ
بسوتێنم
بە هاو پەیمانان بڵێم
درۆدەکەن .
***
عەفرین بانگم دەکات
هه رچی زووە
دەبێ کوردەکان کۆبکەمەوە
پێیان بڵێم
بۆ یەکەمینجاروبۆ هه میشە
یەکگرن
دنیای دوژمن
لە بەردەرگایە .
زۆردرەنگە
عەفرین بانگم دەکات .

مەولود ئیبراهیم حە سەن ١٠/٣/٢٠١٨ – هه ولێر

بێرەداهات… مەولود ئیبراهیم حەسەن

خەڵکی وڵاتی
سەوز بەداری زەیتوونم
کاری ڕۆژانەم
سەوزە فرۆشی بوو
خەریک بووم ژیانم
سەوز دەکرد
بۆ دواڕۆژی منداڵەکانم
بەردەوام ..
خەونی سەوزم دەدی
لەپڕ..
ئەردۆغان بیرە داهات…

****

۲۹/۱/۲۰۱۸ – هه ولـێر

هەراسانییم … مەولود ئیبراهیم حەسە ن

د□ستی منداڵیە تی خۆم دەگرم و
بەم سەری سپیمەوە
سە ری ساڵ پێکە وە
پیاسەیەک
بە ڕابردوودا دەکەین و
چیڕۆکە نەهاتووە کان
بۆ یەکتر دەگێڕینە وە.

***

پیربووم..
هێندەی بە دوای
ئە و منداڵیە تیە دا بگە ڕێم و
لە چاوە ڕوانی
پیریە تی دا
بە م منداڵیە وە ..گە ورە نابم .

***

بە وهه moo..

هیوای منداڵیە تیمە وە
بە رە و پیریی خۆم
ڕادە کە م
پیربووم و نایگە مێ
بە م هه moo..

شارە زایی پیریە تیمە وە
ڕێگای منداڵیە تی خۆم
نادۆزمە وە .

***

لە نێوان ..
پیریی و منداڵیە تیدا
(گە نج)ی هه بوو
بە پیریی(گە نج)یە تی خۆم
ڕانە گە ێشتم
(گە نج)ی منداڵیە تیم لە دە ست دا.

***

ئە وە ی
من لێی دە ترسێم و
هه راسانم دەکات
مردن نیە !
لە دە ستدانی
پاکیە تی منداڵیی و
هیوای گە نجیە تی و
حیکمە تی پیرییە
هه قا□.

------- - ١٢/١٢/٢٠١٧ – هه ولیر

چوار ڕیان ..!! ... مەولود ئیبراهیم حەسەن

بێ تاق□ت بووم
هێندە ی
لە چوار ڕیانان
بنێشت
بکڕم و نە یکڕم !!
***
بێزار بووم
هێندە ی
لە چوار ڕیانان
فرمێسکی وشک
بە کڕێن و نە کڕینی
کلینیکس
بسڕم و نە یسڕم !!
***
هیلاک بووم
هێندە ی
لە چوار ڕیانان
من بیدە م و
خودا نە یدات
خودا بیدات و
من نە یدە م !!
***
شە کە ت بووم
هێندە ی
لە چوار ڕیانان
دە ستی بچوک
ببێنم
جامی سە یارە کە م
پاک بکاتە وە و

ڕە نگی سە وز
لـینە گە ڕێ
دە ست بکە م
بە باخە لـما !!
٢/٢٠١٦
****
خوێندن.. !!
****
کتێبە کانم،
ماندوون
نامگە یێـنـنە سە ری ساڵ ..!!
***
جانـتاکە م ،
باری گرانی خوێندنی
بۆ هه ڵناگیرێ
تا بە ردە می پۆڵ..!!
***
باوکم..
ئە مساڵ
دڵگە رم نـیە
بۆ بانگ کردنم
بە یانـیان زوو..!!
***
مامۆستا کە م ..
گە رووی نووساوە
دە نگی ناگاتە
کۆتایی پۆڵ..!!
***
چاو دێر
خە ڕکە
زە نگی ژیان لێدە دات ..!!
****
قوتابی..!!
****
کتێبە کانم
گۆڕیە وە
بە فلچە ی سڕینە وە ی

ماشێنە جام رە شە كان ..!!
***
پۆلم گۆڕیە وە
بە غارە غاری سە رشە قام
بە دوای نانی دزراودا ..!!
***
قوتابخانە م
گۆڕیە وە
بە کۆمە ڵگایە کی
بێ مامۆستا
بێ سنوور ..!!
***
دواڕۆژم
گۆڕیە وە
بە کاسبی بێ سە رمایە
بە سوکایە تی هه رزان ..!!

***
خە ونم
گۆڕیە وە
بە جوانیە کانی ڕابردوو
بە تالیە کانی داهاتوو..!!
***
ڕۆژگارم
خە ریکە
زۆر زوو تێدە پە ڕێ..!!
١٥/٦/٢٠١٦ – هه ولیر
****
نە گونجان ..!!
****
منداا□□ک لە ناخمدایە
توڕە نابێت
بە ڵام ، ماندە گرێ ..!!
***
منداا□□ک لە ناخمدایە
بڕوام پێ ناکات
کە چێ لە ناخمدا دە خە وێ ..!!

***
منداڵێک لە ناخمدایە
نابیتە هاوڕێم
کە چێ دوژمنایە تیم ناکات ..!!
***
منداڵێک لە ناخمدایە
خۆشی ناوێم
بە ڵام ، ڕقی لێم نابیتە وە ..!!
***
منداڵێك لە ناخمدایە
ژیانی لێ تاڵکردووم
کە چێ خۆشم دە وێ..!!
***
بە م سە ری سپیە وە
منداڵێک لە ناخمدایە
نە جێم دێلێ
نە لە گە لم دە گونجێ،
منداڵێک لە ناخمدایە ..!!

****** ٣٠/٥/٢٠١٦ – هه ولير

خۆشە ویستی من و تۆ … مەولود ئیبراهیم حەسە ن

پێکدادان ..
هه ر چوار کە ناری وڵات بگرێتە وە
بیست و چوار سەعاتە
تۆپ ببارێ ..
شە ڕ سە ت هێندە م ماندوو بکات (*)
هێشتا ..
گۆشە یە ک دە دۆزمە وە
لە م وڵاتە ..

بیکە م بە جێ ژوان
چرکە یە ک لە ژیانم
دە ستدە کە وێ
من تۆم تێدا خۆشبووێ .

***

دە ڵێن :
چە کێک داهێنراوە
کون بە کون
بە دوای مر□ق دادە گە ڕێ
هه رکە سە و
خە ریکی پە یداکردنی
گوڵڵە نە بڕێکە ،
من ئاسودە م
کراسی خۆشە ویستی تۆم
لە بە ردایە .

***

دە لێن :
زاناکان ..
(جین) ی نە مریان دۆزیوە تە وە
نە مریی بە چێ دە چێ
ئە گە ر ..
جینی خۆشە ویستی من و تۆی
لە گە ڵ دانە بێت .

***

دە لێن :
زاناکان..
بۆ ڕزگار کردنی مر□ق
شارێک لە سە ر مانگ
دروست دە کە ن
ئە م شارە چۆن ئاوە دان دە بێتە وە ؟
ئە گە ر..
ماڵی خۆشە ویستی
من و تۆی تێدانە بێت .

***

دە ڵێن :
ڕێككە وتوون
شە ڕێ سێيە مى جيهان ڕاگرن
فڕۆكە كان بۆ هه ميشە
دە نيشنە وە
تۆپە كان هه تا هه تاێێ
دە مى خۆيان دە گرن
ديلە كان يە ك يە ك ئازاد دە كە ن
شە هيدە كان
بە ڕێزە وە دە نيژن
بە رە كانى شە ڕ
بە يە كجارى چۆڵ دە كە ن
من بە مانە هيچيان ڕازى نيم
ئە گە ر..
خۆشە ويستى من و تۆ
سە ربە ند نە بێ
لە بە ندە كانى ئە م ڕێككە وتنە .

***

بە زاناكان بڵێن :
واز لە چوونە سە رمانگ
بهێنن..
واز لە گە ڕێنى بن دە رياكان
بهێنن..
واز لە گە ڕان بە دواى نهێنى دا
بهێنن..
ئە وە ى شايستە ى بە دوا دا گە ڕانە
خۆشە ويستى من و تۆيە
ئە وە تە لێرە يە .

***

بە بازرگانە گە ورە كان بڵێن :
واز لە هێنان و بردنى
كالا گرانبە هاكان بهێنن

کالایە کی دە گمە نم
دۆزیوە تە وە ..
وە رن ..
خۆشە ویستی من و ئە و
بە دنیادا بڵاو بکە نە وە .
***
تیۆری گە شە کردن
لا سە نگە ..
تیۆری ڕێژە یی
لا سە نگە ..
تیۆری ماسلۆ
لا سە نگە ..
ئە وە ی ئە م تیۆرانە
ڕاست دە کاتە وە
خۆشە ویستی من و تۆ یە .

***

هه موو
زمانە کانی قسە کردن
لە نێو دە بە م
هه موو..
ئە لف و بێ یە کانی نووسین
ڕە شدە کە مە وە
هه موو..
هێماکانی دە ربڕێن
قە دە غە دە کە م
تە نیا ..
پە رە بە زمانی خۆشە ویستی
خۆم و خۆت دە دە م .

***

هه موو ..
قوتابخانە ئایینیە کان
دا دە خە م
هه موو..
زانستگا زانستیە کان

دا دە خە م
لە نوێوە ..
قوتاخانە ی خۆشە ویستی
خۆم و خۆت دە کە مە وە .

***

هه موو..
کتێبە پیرۆزە کان
بە ندێکیان کە مە
هه موو..
کتێبە میژووییە کان
بە ندێکیان کە مە
ئە ویش
بە ندی خۆشە ویستی
من و ت□ یە .

***

سنووری هه موو
وڵات و کێشوە رە کان
هه ڵدە وە شێنمە وە
هه موو..
ڕژێمە کان دە گۆڕم .
جیهانێکی یە کگرتووی
خۆشە ویستی خۆم و خۆت
دا دە مە زرێنم .

****

مە ولود ئیبراهیم حە سە ن

٢٢- ٢٣ /١٠/٢٠١٧
هه ولێر